

K metodologiji preučevanja baltoslovansko- indoiranskih jezikovnih odnosov

Varja Cvetko Orešnik

Varja Cvetko Orešnik, redna profesorica za primerjalno jezikoslovje in znanstvena svetnica ZRC SAZU, na Filozofski fakulteti v Ljubljani predava zgodovinsko glasoslovje in oblikoslovje indoevropskih jezikov ter zgodovinsko slovnico stare indijščine. Je predstojnica Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU in se v zadnjih letih ukvarja s še odprtimi jezikoslovnimi vidiki Brižinskih spomenikov.

Linguistica et philologica

Zbirka *Linguistica et philologica*

Varja Cvetko Orešnik

***K metodologiji preučevanja baltoslovansko-indoiranskih
jezikovnih odnosov
Prvi del***

© 1998, ZRC SAZU, Ljubljana

Izdal Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU

Založil ZRC SAZU, Založba ZRC

Za založnika Oto Luthar

Urednik

založništva Vojislav Likar

Likovno-

grafična urednica Milojka Žalik Huzjan

Tehnična ureditev

in prelom Marko Snoj

Tisk Delo-tiskarna, Ljubljana

Tiskano s podporo Ministrstva za znanost in tehnologijo Republike Slovenije.

Digitalna različica (pdf) je pod pogoji licence CC BY-NC-ND 4.0 prosto dostopna:
<https://doi.org/10.3986/9616182617>.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

811.16/.17'362

811.21/.22'362

CVETKO-Orešnik Varja

K metodologiji preučevanja baltoslovansko-indoiranskih jezikovnih
odnosov / Varja Cvetko-Orešnik. - Ljubljana : Znanstvenoraziskovalni
center SAZU, Založba ZRC, 1998-. - (Zbirka *Linguistica et philologica*)

Del 1. - 1998

ISBN 961-6182-61-7

I. Orešnik, Varja Cvetko- glej Cvetko-Orešnik, Varja
78717440

VARJA CVETKO OREŠNIK

**K METODOLOGIJI PREUČEVANJA
BALTOSLOVANSKO-INDOIRANSKIH
JEZIKOVNIH ODNOSOV**

PRVI DEL

Z A L Ž B A
Z R C

*Očetu
akad. Dragotinu Cvetku (1911–93),
ki je vzorčno poosebljal vse vrline,
že posamično tako redke.*

VSEBINA

Predgovor	7
Krajšave	9
Literatura	11
K metodologiji preučevanja baltoslovansko-indoiranskih jezikovnih odnosov	15
Opombe	128
Abkürzungen	149
Methodologische Fragen der baltoslawisch-indoiranischen sprachlichen Beziehungen . . .	151
Anmerkungen	189
Kazala	197

PREDGOVOR

Ta razprava temelji na kritičnem pretresu strokovne literature o baltoslovansko-indoiranskih jezikovnih odnosih, ki je bila objavljena pred letom 1980. Morebitni dodatki k tej literaturi in objavam po letu 1980 bodo obravnavani v drugem delu knjige.

Moja posebna zahvala gre dr. Marku Snoju, ki je prenesel celotno besedilo iz enega računalniškega formata v popolnoma drugačnega, z vsemi diakritičnimi posebnostmi vred, opravil zahteven prelom in izdelal indeks. Obsežnega dela se je lotil z vsem strokovnim znanjem, veliko mero požrtvovalnosti in za današnje čase nenavadno veliko dobre volje.

KRAJŠAVE

afg.	afgansko	ion.	ionsko
ags.	anglosaško	ipd.	in podobno
alb.	albansko	iran.	iransko
angl.	angleško	it.	italijansko
aor.	aorist	ital.	italsko
arab.	arabsko	jagn.	jagnobi
arm.	armensko	južbolg.	južnobolgarsko
at.	atiško	khotansak.	khotansakijsko
av.	avestijsko	kimer.	kimersko
avstr.	avstrijsko	kimr.	kimrijsko
balt.	baltsko	kl.	klasično
belorus.	belorusko	krim.	krimsko
bolg.	bolgarsko	l.	levi
breton.	bretonsko	lat.	latinsko
bsl.	baltoslovansko	let.	letsko
bud.	budistično	lit.	litvansko
csl.	cerkvenoslovansko	m.	moški
češ.	češko	manih.	manihejsko
d.	desni	med.	medijsko
daj.	dajalnik	mest.	mestnik
digor.	digorsko	mik.	mikensko
dluž.	dolnjelužiško	mlav.	mladoavestijsko
dor.	dorsko	mn.	množina
dv.	dvojina	mordv.	mordvinsko
ed.	ednina	mundž.	mundžijsko
ep.	epsko	nareč.	narečno
fin.	finsko	n. d.	navedeno delo
frc.	francosko	nem.	nemško
galolat.	galolatinsko	nir.	novoirsko
gav.	gatha avestijsko	niz.	nizozemsko
germ.	germansko	nkimr.	novokimrijsko
gl.	glej	n. m.	navedeno mesto
gluž.	gornjelužiško	norv.	norveško
got.	gotsko	npers.	novoperzijsko
gr.	grško	op.	opomba
gruz.	gruzinsko	orod.	orodnik
gub.	gubernija	os.	oseba
het.	hetitsko	oset.	osetsko
Hez.	Hezihij	osman.	osmansko
homer.	homersko	oz.	oziroma
horezm.	horezmijsko	p.	pritok
ievr.	indoevropsko	pahl.	pahlavi
indoarij.	indoarijsko	pamir.	pamirsko
indoiran.	indoiransko	perz.	perzijsko

polj.	poljsko	sti.	staroindijsko
prid.	pridevnik	stir.	staroirsko
prim.	primerjaj	stiran.	staroiransko
pr. n. št.	pred našim štetjem	stisl.	staroislandsko
psl.	praslovansko	stmadž.	staromadžarsko
pš.	pašto	stnord.	starononordijsko
p. t.	prav tam	st. n. št.	stoletje našega štetja
r.	reka	stperz.	staroperzijsko
rod.	rodilnik	stpolj.	staropoljsko
romun.	romunsko	st. pr. n. št.	stoletje pred našim štetjem
rus.	rusko	stprus.	staroprusko
sak.	sakijsko	str.	stran
sangl.	sanglečijsko	strus.	starorusko
sarmat.	sarmatsko	sttur.	staroturško
skit.	skitsko	stvn.	starovisokonemško
sl.	na naslednji strani	šugn.	šugnijsko
slovan.	slovansko	šved.	švedsko
slovaš.	slovaško	t.i.	tako imenovani
sloven.	slovensko	tj.	to je
srb.	srbsko	toh.	toharsko
srbh.	srbohrvaško	tur.	turško
srdnem.	srednjedolnjenemško	turkotatar.	turkotatarsko
srir.	srednjeirsko	ukr.	ukrajinsko
sriran.	srednjeiransko	vah.	vahijsko
srkimr.	srednjekimrijsko	ved.	vedsko
srniz.	srednjenizozemsko	vzhiran.	vzhodnoiransko
srperz.	srednjeperzijsko	vzhoset.	vzhodnoosetsko
srvn.	srednjevisokonemško	zahoset.	zahodnoosetsko
st.	stoletje	zahslovan.	zahodnoslovansko
stbalt.	starobaltsko	zg.	zgoraj
stcsl.	starocerkvenoslovansko	ž.	ženski
stčeš.	staročeško	žem.	žemajtsko
sthrv.	starohrvaško		

LITERATURA*

- V. I. Abaev, *Isoglosse scito-europee*. AION, Sez. lingu. IV, 27—43. Napoli 1972.
 — —, OJF = V. I. Abaev, *Osetinskij jazyk i folklor I*. Moskva-Leningrad 1949.
 P. Arumaa, *Urslavische Grammatik*. Heidelberg 1964—1985.
 Ch. Bartholomae, AIW = Ch. Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*. Strassburg 1904.
 E. Benveniste, *Origines de la formation des noms en indoeuropéen*. Paris 1935.
 — —, *Études sur la langue ossète*. Paris 1959.
 — —, *Le vocabulaire des institutions indo-européennes I—II*. Paris 1969.
 E. Berneker, SEW = E. Berneker, *Slavisches etymologisches Wörterbuch I—II*. Heidelberg 1908—1913.
 S. B. Bernštejn, *Očerki sravnitel'noj grammatiki slavjanskix jazykov*. Moskva 1961.
 F. Bezlaj, *Eseji o slovenskem jeziku*. Ljubljana 1967.
 — —, ESSJ = F. Bezlaj, *Etimološki slovar slovenskega jezika I*. Ljubljana 1976.
 H. H. Bielfeldt, *Altslavische Grammatik*. Halle (Saale) 1961.
 L. Bloomfield, *Language*. New York 1950 (ponatis).
 G. Bonfante, *On Reconstruction and Linguistic Method*, Word 1 (1945), 83—94 in 132—161.
 — —, *Le norme della linguistica areale*. FS für Harri Meier, 51—76. München 1971.
 W. Brandenstein, *Die Abstammungssagen der Skythen*. WZKM 52, 1953/55, 183—211.
 W. Brandenstein-Mayrhofer, *Handbuch des Altpersischen*. Wiesbaden 1964.
 Brückner, SEP = A. Brückner, *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Warszawa 1957.
 B. Čop, *Prispevek k zgodovini labialnih pripon v indoevropskih jezikih*. Ljubljana 1973.
 G. Darms, Schwäher und Schwager, Hahn und Huhn. *Die Vrddhi-Ableitung im Germanischen*. München 1978.
 I. Dyen, *Reconstruction, the comparative method, and the protolanguage uniformity assumption*. Lg. 45, 1969, 499—518.
 M. Ebert, *Südrussland im Altertum (1921)*.
 — —, *Reallexikon der Vorgeschichte I—XV*. Berlin 1924—1929.
 J. Endzelin, *Lettische Grammatik*. Riga 1922.
 E. Fraenkel, *Die baltischen Sprachen*. Heidelberg 1950.
 — —, LEW = E. Fraenkel, *Litauisches etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg—Göttingen 1955—1965.
 V. Georgiev, *Baltoslavjanskij, germanskij i indoiranskij*. Slavjanskaja filologija I, 7—26. Moskva 1958.
 — —, *Praslavjanskij i indoevropskij jazyki*. Slavjanska filologija III, 5—34. Sofija 1963.
 — —, *Common Slavic and Indo-European*. Mélanges Cohen. Janua linguarum, ser. maior 27, 368—374. The Hague—Paris 1970.
 I. Gershevitch, *Ancient Survivals in Ossetic*. BSOAS 14, 1952, 483—495.
 R. Hall, *On Realism in Reconstrucion*. Lg. 36, 1960, 203—206.

* V besedilu in opombah navedena literatura v tem seznamu ni upoštevana.

- Handbuch der Orientalistik IV/1: Iranistik – Linguistik. Leiden–Köln 1958.
- K. Hoffmann, Aufsätze zur Indoiranistik I–II. Wiesbaden 1976.
- V. Ivanov, Novaja literatura o dialektnom členenii obščeeindoevropejskogo jazyka. VJa V, 1956, No. 2, 111–121.
- –, Problema jazykov centum i satem. VJa 1958, No. 4, 12–23.
- A. Jóhannesson, Isländisches etymologisches Wörterbuch. Bern 1956.
- A. Kessler, Areal linguistics. Studies in honor of J. A. Kerns. Janua Linguarum, ser. maior 44, 70–74. The Hague 1970.
- V. Kiparsky, Russische historische Grammatik I–III. Heidelberg 1963–1975.
- G. S. Lane, On the Present State of Indo-European Linguistics. Lg. 25, 1949, 333 sl.
- H. Lewis–H. Pedersen, A Concise Comparative Celtic Grammar. Göttingen 1937.
- K. Lokotsch, Etymologisches Wörterbuch der europäischen (germanischen, romanischen und slavischen) Wörter orientalischen Ursprungs, Heidelberg 1927.
- V. Machek, EŠČ = V. Machek, Etymologický slovník jazyka českého. Praha 1968.
- E. A. Makaev, Problemy indoevropejskoj areal'noj lingvistiki. Moskva 1964.
- –, Sravnitel'naja, sopostavitel'naja i tipologičeskaja grammatika. VJa 1964, No. 1, 3–13.
- –, Problemy i metody sovremennogo sravnitel'no-istoričeskogo indoevropejskogo jazykoznanija. VJa 1965, No. 4, 3–19.
- T. Mathiasen, Studien zum slavischen und indoeuropäischen Langvokalismus. Oslo–Bergen–Tromsø 1974.
- M. Mayrhofer, KEWA = M. Mayrhofer, Kurzgefasstes etymologisches Wörterbuch des Altindischen. Heidelberg 1953–1980.
- A. Meillet, Les dialectes indoeuropéens. Paris 1908 (²1922, ³1950).
- –, Études sur l'étymologie et le vocabulaire du vieux slave I–II. Paris 1902–1905.
- –, Linguistique historique et linguistique générale I–II. Paris 1921 (ponatis 1958).
- S. Mladenov, Les prétendus emprunts iraniens et turcs en slave commun. RÉSl. IV, 1924, 190 sl.
- –, Zu den lexikalischen Abgrenzungslinien ('Isoloxen') auf südslavischem und arisch-slavischem Gebiete. Slavia X, 1931, 242–251.
- A. Nehring, Zur Realität des Urindogermanischen. Lingua 10, 1961, 357–368.
- B. L. Ogibenin, Baltic evidence and the Indo-Iranian prayer. JIES 2/4, 1974, 23 sl.
- J. V. Otkupščikov, O principax otbora leksičeskix izogloss. Baltistica I, 1972, 115–142.
- V. Pisani, L'indoeuropéen reconstruit. Lingua VII 1957–58, 337–348.
- –, Baltico, slavo, iranico. RSlav. 15, 1967/69, 3–25.
- –, Baltisch, Slavisch, Iranisch. Baltistica V/2, 1969, 133–140.
- –, Weiteres zu den iranisch-slavisch-baltischen Beziehungen. Baltistica VII (1), 1971, 17–19.
- H. D. Pohl, Slova iranskogo proisxoždenija v rusckom jazyke. Russian Linguistics Vol. 2, Nos. 1/2, 81–90. Dortrecht-Boston, March/June 1975.
- –, Kratylos XXII = H. D. Pohl, Historische slavische Sprachwissenschaft. Kratylos XXII (1977/78), 5–9.
- J. Pokorny, IEW = J. Pokorny, Indogermanisches etymologisches Wörterbuch. Bern 1959.
- W. Porzig, Die Gliederung des idg. Sprachgebietes. Heidelberg 1954, ²1974.
- J. A. H. Potratz, Die Skythen in Südrussland. Basel 1963.
- E. Pulgram, Proto-Indo-European Reality and Reconstruction. Lg. 35, 1959, 421–426.
- L. Sadnik–R. Aitzetmüller, VWS = L. Sadnik–R. Aitzetmüller, Vergleichendes Wörterbuch der slavischen Sprachen. Wiesbaden 1963 sl.

- A. N. Savčenko, Etapy razvitija grammatičeskogo stroja praindovoepejskogo jazyka. LPosn. 12—13, 1968, 21—36.
- —, Problema sistemnoj rekonstrukcii prajazykovyx sostojanij (na materiale baltijskix i slavjanskix jazykov). Baltistica IX/2, 1973, 135—150.
- A. Scherer, Die Urheimat der Indogermanen. Darmstadt 1968.
- W. R. Schmalstieg, A Balto-Slavic and Indo-Iranian Parallel: the Non-existence of Shwa indogermanicum (or laryngal) in the so-called long sonants. Baltistica IX/1, 1973, 7—13.
- R. Schmitt, Zur angeblich iranischen Herkunft des altrussischen Gottesnamen Stribogъ. Die Welt der Slaven 16, 1971, 193—200.
- R. Schmitt-Brandt, Die Entwicklung des indogermanischen Vokalsystems. Heidelberg 1967.
- G. Y. Shevelov, A Prehistory of Slavic. Heidelberg 1964.
- P. Skok, ERSJH = P. Skok, Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I—IV. Zagreb 1971—1974.
- Chr. S. Stang, Vergleichende Grammatik der baltischen Sprachen. Oslo 1966.
- —, Lexikalische Sonderübereinstimmungen zwischen dem Slavischen, Baltischen und Germanischen. Oslo 1972.
- O. Szemerényi, Einführung in die vergleichende Sprachwissenschaft. Darmstadt 1970.
- R. Thurneysen, Handbuch des Alt-Irischen I. Heidelberg 1909.
- V. N. Toporov, O proisxoždenii neskol'kix russkix slov (K svjazjam s indo-iranskimi istočnikami). Etimologija 1970 (1972), 21—46.
- R. Trautmann, BSW = R. Trautmann, Baltisch-slavisches Wörterbuch. Göttingen 1923.
- K. Treimer, Skythisch, Iranisch, Urslavisch. WSIJb. 6, 1957/58, 105—112.
- —, Skythisch-slavische Parallelen. WSIJb. 14, 1967/68, 73—82.
- O. N. Trubačev, K etimologii slova sobaka. KSIS 1955, 15, 48—55.
- O. N. Trubačev et al., ES, Etimologičeskij slovar' slavjanskix jazykov. Moskva 1974—.
- A. Vaillant, Grammaire comparée des langues slaves I—IV. Paris—Lyon 1950—1974.
- M. Vasmer, REW = M. Vasmer, Russisches etymologisches Wörterbuch I—III. Heidelberg 1950—1958.
- M. Fasmer—O. N. Trubačev = M. Fasmer, Etimologičeskij slovar' russkogo jazyka. Perevod i dopolnenija O. N. Trubačeva. Moskva 1964—1974.
- A. Vraciu, Balto-slava și indo-irana. Romanoslavica VIII, 99—110. București 1963.
- U. Weinreich, Languages in Contact. The Hague 1966⁴.
- W. Winter, Areal linguistics: some general considerations. Current Trends in Linguistics, Vol. 11, 135—147. The Hague-Paris 1973.

K METODOLOGIJI PREUČEVANJA BALTOSLOVANSKO-INDOIRANSKIH JEZIKOVNIH ODNOSOV

1. UVOD

1.1. Vprašanje narečjeslovnih povezav med indoiranskimi in baltoslovanskimi jeziki je domala že od Boppa dalje prisotno v ievr. jezikoslovni literaturi. Številne povezave, ki jih v tem okviru navajajo različni pisci, zajemajo tako indoiranske kakor tudi baltske in še posebej slovanske jezike, nekatere nadaljnje pa so omejene na posamezne enote v sklopu obeh skupin. Ker raziskovalci, ki so se ukvarjali z omenjenimi vprašanji, izhajajo iz precej različnih teoretskih izhodišč oziroma jih v praksi uporabljajo dokaj ohlapno, se zdi, da je primarnega pomena preanalizirati dosežanja izhodišča, gradivo, ki je na razpolago, in sklepe, ki iz tega sledijo.¹ To bi bilo mogoče doseči s podrobnimi študijami posameznih slovničnih pojavov, ki se v tej zvezi navajajo, na eni in sklopa t.i. besednih izoglos na drugi strani. Pri tem se postavljajo nova vprašanja, ki izhajajo iz neizdelanih oz. nedorečenih pojmovanj indoevropskega arealnega jezikoslovja sploh. V ta okvir bi tako spadala predstavitev in čim natančnejša osvetlitev naslednjih vprašanj:

a) Vprašanje rekonstrukcije ievr. prajezika. Z ozirom na često zelo omejene možnosti, ki jih imamo na voljo pri rekonstrukciji ievr. slovničnega in besednega fonda, in nemožnost časovne razmejčitve posameznih pojavov, obstaja nevarnost, da pri tem rekonstruiramo tudi različne časovne stopnje prajezika, ne pa še enoten ievr. prajezik in tudi ne le stanje ievr. narečij, kakor to domnevajo pisci.²

b) Od tega, iz kakšnega tipa prajezika izhajamo, je v veliki meri odvisno pojmovanje arhaizmov in inovacij, kar predstavlja bistveno merilo pri sleherni raziskavi v okviru ievr. narečjeslovja. To vprašanje je izredno težavno in prav tu prihaja do največjih odstopanj pri obravnavanju posameznih pojavov.³

c) V zvezi s prejšnjima točkama bi bilo treba preveriti t.i. slovnične izoglose in izključiti tipološko sorodne procese, ki so lahko ali zelo verjetno nastali na podlagi vzporednega in torej neodvisnega razvoja.

č) Vprašljivost postavljanja besednih izoglos. Pri nenatančnih oblikoslovnih in besedotvornih izhodiščih zelo lahko pride do t.i. conclusio ex absentia, ki bi ga bilo treba pri narečjeslovnih raziskavah te vrste izključiti ali vsaj kar se da omejiti.⁴

d) Natančneje kakor je to večinoma navada, bi kazalo določiti, kakšne oz. kako številne morajo biti izoglose, da lahko govorijo v prid ožji povezanosti dveh ali več jezikov. Pri tem je seveda treba upoštevati zgodovinske možnosti glede zemljepisnega položaja posameznih jezikov v določeni dobi.

e) Vprašanje ločevanja izposojenega gradiva od prasorodnega. Merila za tako analizo niso vedno izdelana ali pa so raziskovani pojavi take vrste, da se nobeno od obeh izhodišč ne da izključiti. Izposoja mora, razen v primeru t.i. kulturnih besed, temeljiti na zgodovinsko dokazljivem zemljepisnem sosedstvu.⁵

Temeljita analiza jezikovnega gradiva, ki naj bi govorilo v prid posebnim zvezam med indoiranskimi in baltoslovanskimi jeziki, bi, z ozirom na zg. navedena dejstva in še nekatera druga izhodišča, lahko dala ugodne rezultate. Če bi se pri tem izoblikovala trdnejša merila za preverjanje tovrstnih odnosov, bi se omejila možnost naključja in skrčilo pogosto navajano neključno gradivo, ki temelji včasih

na kar fanatičnem iskanju besed, ki bi si lahko ustrezale v obeh jezikovnih družinah.

1.2. Gradivo, ki ga posamezni raziskovalci navajajo v svojih prikazih indoiransko-baltoslovanskih odnosov, je zelo raznorodno. Vsebuje tako očitno podedovani fond, ki je deloma bodisi oblikovno bodisi pomensko omejen na navedeno jezikovno območje, vendar pa analiza v veliki meri ne dopušča ali vsaj ne more dokazati domneve, da gre za skupno inovacijo. Dalje vsebuje določeno število primerjav, pri katerih se da z večjo ali manjšo verjetnostjo domnevati, da gre za izposojenke. Te naj bi bile deloma sorazmerno zelo stare, torej izposojene večinoma iz iranščine v slovanščino najkasneje v času, ko so se začela določeneje oblikovati (pra)slovanska narečja. V tem sklopu so težko določljive zlasti tiste primerjave, kjer je na iranski strani zabeležba omejena na mlajše, torej npr. šele novoiranske besede, kjer je tako že sama opredelitev v okviru iranščine lahko sporna ali negotova. Sorazmerno lažje in s tem verjetnejše so odločitve, kadar gre za mlajše iranske izposojenke, ki imajo pretežno značaj t.i. kulturnih besed, v ruščino. Zato naj bodo taki primeri omenjeni le kot vzorec. Ker prihaja pri posameznih piscih do sorazmerno velikih razlik v metodološkem pristopu, se zdi, kljub morebitnim pomislekom, najprimerneje urediti gradivo načeloma časovno, torej po vrstnem redu, kot so bili posamezni članki oz. druge objave, ki tako gradivo prinašajo, objavljeni. V tem primeru se sicer lahko zgodi, da je kaka beseda oz. tvorba obravnavana na več mestih, toda v nasprotnem primeru, če bi torej skušali urediti gradivo po drugih, notranjih merilih, bi se pojavili dve, kot se zdi, bistvenejši težavi: narava besednega gradiva ne dopušča sistematične ureditve po pomenskih poljih, vsaj ne v taki meri, da bi zajela večji del gradiva. Razen tega bi bilo v tem primeru nujno ob vsaki posamezni besedi pojasnjevati piščevo metodo, kar bi končno tudi vodilo do ponavljanja oz. prekrivanja. Brez podrobnejše osvetlitve pristopa posameznih raziskovalcev do besednega gradiva, ki ga uporabljajo, in ki je, razen v nekaterih primerih, pretežno istega značaja, je namreč nemogoče razumeti sorazmerno zelo različne sklepe, do katerih prihajajo. Z istim namenom so v pričujoče besedilo vključeni tudi številni navedki, ki omogočajo neposredno soočenje s predloženimi tezami.

2. PREGLED IN ANALIZA GRADIVA

2.1. Povzemalni pregled baltoslovansko-indoiranskih izoglos prinaša več del, ki obravnavajo problematiko ievr. narečij sploh. Tako tudi A. Meillet, *Les dialectes indo-européens*, Paris 1908, z določenimi spremembami oz. dodatki v kasnejših izdajah (²1922, ³1950). Ker je besedno in slovnično gradivo, ki ga tu navaja Meillet, večinoma podrobneje obdelano v posebnih njegovih (in tujih) študijah, bo navedeno na teh mestih. Podoben prikaz, ki mu gre v okviru narečjeslovnih raziskav celotnega ievr. ozemlja gotovo pomembno mesto, prinaša W. Porzig v svojem delu *Die Gliederung des indogermanischen Sprachgebiets* (1954, ²1974), kjer indoiransko-baltoslovanske povezave obravnava na str. 164–169. Njegova izvajanja bodo kot osvetlitev metode navedena sproti.⁶ Sorodni, bolj ali manj izčrpn prispevki k obravnavani problematiki se dobe dalje v posameznih delih, ki se ukvarjajo z zgodovinsko obravnavo slovanških jezikov. Morda bi kazalo na tem mestu za osvetlitev navesti nekaj metodoloških izhodišč in sklepov iz tako usmerjenih publikacij oz. deloma samostojnih študij, ki zaradi specifično — torej bolj teoretično — zastavljene problematike ne bodo vključene v sledeče (2.2.1.–2.2.32.) analize. Tako velja omeniti Vaillantova izvajanja, *Gramm. comp. I*, 12 sl.: »Parmi les langues indo-européennes, ont peut reconnaître à quelques traits une certaine proximité entre le slave et l'iranien, la langue de la Perse et des Scythes, d'une part, le germanique de l'autre: ceci s'accorde avec la position géogra-

phique des Slaves, qui étaient voisins des Scythes et des Germains, et qui leur ont fait des emprunts.» Zemljepisni položaj Slovanov v VI. stoletju določa Vaillant takole (str. 15 sl.): »Ils avaient donc vécu jusque-là à l'écart des Grecs et des Romains, loin de la Mer Noire et au-delà des Carpathes. /.../ Au sud, ils avaient été au contact des Scythes et des Sarmates de la langue iranienne /.../. Aux Sarmates ont succédé les Gots, qui ont fondé au IIIe siècle un État puissant sur les rives du Dnepr. Les Slaves ont été submergés par l'invasion des Gots et soumis à leur empire, qui a été détruit par les Huns en 375 /.../« Glede narave gradiva, ki je v tej zvezi na voljo, pripominja Vaillant na str. 16 sl. naslednje: »L'histoire des emprunts anciens est obscure, et on ne peut pas la préciser sans imprudence, parce qu'on ignore à peu près complètement la langue et la civilisation de ces peuples disparus, Sarmates, Huns, Avars, dont les Slaves ont été tributaires.«

Iz podobnega utemeljevanja zgodovinskih dejstev in možnosti izhaja tudi npr. G. Y. Shevelov, *A Prehistory of Slavic* (1964), 12; 128–129 (v zvezi s spremembo *s* > *š* itd.); 158 (sovpad *ō in *ā v enoten glas v indoiran. in bsl.), še zlasti pa na str. 614 sl., kjer pravi: »For nearly a millenium (seventh century B.C. – second century A.D.) Irn tribes bordered on Sl territory in the South. It is unknown whether some Sl tribes depended politically on the Scythians and Sarmatians. Iranians could have participated with the Slavs in the later migrations (under Go and later Hunnic hegemony). The common Sl and Irn vocabulary in religious and spiritual fields is striking, even though many details are uncertain.⁷ Among the place-names of the Ukraine and southern Russia not only are there many of Irn origin /.../, but there are numerous loan translations, such as R *Černoje more* 'Black sea' (Av *axšaēna* 'dark'), U *Velykyj Luh* 'area of the Dnieper rapids', loan translation from OIrn **vourustāna* 'wide place' – cf. Gr. *Borysthēnēs* 'Dnieper'.⁸ Sl tribal names of Irn origin are also important: SC *Hrvāt* 'Croat' (OIrn **fšū-/haurvatā* 'herdsman') /.../. Many Sl personal names also have exact parallels in Irn, such as *Bogu-xvalb* – Scythian *Baga-farna*, etc.«⁹ Piščeve določitve glasovnih izoglos, ki jih povzema na str. 617, so deloma sporne.¹⁰ Do podobne časovne umestitve slovansko-iranskih stikov, izpeljane s stališča možnih iranskih izposojenk v slovansčini, prihaja tudi npr. W. J. Entwistle, *The Chronology of Slavonic*, TPS 1944, ²1968, 36.¹¹

Poleg piscev, ki so zdaj bolj zdaj manj utemeljeno skušali dokazati tesnost zlasti (indo)iransko-slovanskih zvez, pa so se, čeprav redkeje, pojavljali tudi taki, ki so v bistvu enako gradivo ocenjevali s precej več pomisleki in prihajali domala samo do negativnih sklepov glede omenjenega razmerja.¹² Taka stališča, čeprav morda vendarle preveč zadržana, pa so v posledicah kljub vsemu konstruktivna, saj lahko prispevajo k večji previdnosti pri postavljanju sklepov na osnovi sorazmerno neenotnega in pogosto nezanesljivega gradiva, ki je, kakor bomo videli, v tej zvezi na voljo.

2.2.1. M. VASMER v svojem sestavku *Kritisches und Antikritisches zur neueren slavischen Etymologie*, RSl VI, 1913, 172 sl., na str. 173 izhaja iz dejstva, da v baltščini ni iranskih izposojenk. P. t. v op. 2) kot besedno vzporednico navaja primerjavo med lit. *balandis* in oset. *bælon* 'golob', ki pa je, po njegovem mnenju, nepojasnjena.¹³ Pač pa v nadaljevanju navaja več povezav s slovansčino, ki jih je potrebno že zaradi popolnosti naštetati.

Tako si sledijo na str. 173: stosl. *bogъ* 'Gott' izvaja iz av. *baya-* (z delno navedbo literature). Stosl. *čāša* 'Schale' naj bi bilo v skladu z etimologijo, ki jo zagovarja tudi Berneker, SEW I, 137, podobno kot npr. arm. *čāšak* 'Trinkgeschirr, Becher' verjetno izposojeno iz iranščine. Na iranski strani navaja nperz. *čāšīdan* 'kosten', *čāšt* 'Frühstück' (z lit.). Vasmer, REW III, 306, to etimologijo zavrača z veljavnimi utemeljitvami.¹⁴ Na str. 173 sl. navaja rus. csl. *xomēstorъ*, kar kot evfemizem izvaja iz av. *hamaēstar-* 'einer, der zu Boden wirft'. Glede podobnega pomenskega prehoda opo-

zarja na gradivo pri Schraderju, Reallex. I, 180 sl., pod *dachs*. Stvn. *hamastra* 'Hamster' obravnava Vasmer kot verjetno slovansko izposojenko, za kar bi lahko govorila odsotnost navedene besede v severnih germanskih jezikih. Tudi Vasmer, REW III, 259 sl., domneva, da gre za iransko izposojenko (av. *hamaēstar-* 'Feind, der zu Boden wirft', nperz. *hameštār-* 'Gegner, Widersacher' — z obsežno literaturo). V zvezi z obravnavanim pomenskim razvojem navaja Machek, Slavia 16, 211, podatek, da »der Hamster die Getreidehalme niederbiegt, um die Körner herauszuholen«. Glasovno se zdi predlagana izvedba neoporečna, pomensko pa tak, tabuistično utemeljeni prevzem občnega imena, ki ima, z ozirom na tip sestave, pomen določen z razumevanjem besedotvornih možnosti izhodiščnega jezika (konkretno: avestijščine), za živalsko ime predpostavlja zelo tesno sožitje iranske in slovanske strani. Morda je treba računati z možnostjo, da je izgubljen vezni člen, neka iranska oblika, ki bi že razvila konkretnější pomen v smeri slovanskega razvoja in ki bi predstavljala neposredni vir izposoje. Ni jasno, kako je treba razumeti vzporedne tvorbe kot rus. *xomjak*, ukr. *xom'ják*, *xoma* ipd. (prim. Vasmer, REW III, 259). Ali gre morda za zamjenjavo »pripone« po vzoru kakega drugega samostalnika s sorodnim pomenom. K ukr. *xomá* prim. v tej zvezi Vasmer, REW III, 260, kjer predpostavlja naslonitev na lastno ime *Xomá* 'Thomas'.¹⁵ Podobno stanje v zvezi s pomenskim razmerjem se dobi tudi npr. pri domnevani odnosnici lit. *kūrmis* 'krt' : oset. *kurm/kurmæ* 'slep', ki jo postavlja Abaev (1965) str. 17.¹⁶ Ali naj bi šlo pri tem za »arealne izoglose« v smislu pojmovanja Abaeva, ki bi jih bilo treba tolmačiti v tem smislu, da imamo ali opravičiti s prvotno izposojenko iz iranščine (avestijščine?) v slovanščino, pri čemer naj bi se slovanski pomen razvil šele kasneje, na slovanskem ozemlju, ali pa gre morebiti za tako rekoč hkratni, neposredni pomenski prehod v okviru določenega areala, pri čemer lahko sprememba zajame le eno stran, medtem ko ostane beseda v izvornem jeziku še naprej uporabljana v prvotnem pomenu. Kolikor je tak pristop upravičen, bi lahko deloma pojasnil problem vrednotenja izoglos glede na njihov nastanek, kajti neki izvor so take besede vendarle morale imeti.

Na str. 174 Vasmer, REW, izvaja slovan. **xъmelъ* kljub glasovnim težavam iz iran. *haoma-* prek neznanih posredovalnih jezikov. V REW III, 250, to razlago zavrača in navaja, med drugim, precej verjetno možnost, da gre za izposojenko iz germanščine. Vendar prim. še vedno Pohl, Kratylos XXII (1977/78), 8.

Dalje p. t. izvaja Vasmer slovan. *xvostъ* 'Traubenkamm, Büschel' (Berneker, SEW I, 409 sl.) iz av. *x^hasta-* 'gedroschen'. V REW III, 237 sl. (rus. *xvost* 'Schwanz, Schweif', csl. *xvostъ* 'Schwanz', srbh. *hōst* 'Traubenkamm' itd.) navaja različne etimološke poskuse, pri čemer izrecno zavrača svojo starejšo iransko etimologijo.¹⁷

Dalje (str. 174 sl.) sledi primerjava csl. *kořъ*, *kořь* 'Bude, Stall' in av. *kata-* 'Kammer, Keller', pri čemer dopušča možnost, da gre bodisi za prasorodni tvorbi bodisi za slovan. izposojenko iz iranščine. Pisec se z večjo verjetnostjo opredeljuje za prvo možnost. Podobno tudi v REW I, 644 sl. Drugače se npr. Trubačev (1965/67), 24, odloča za verjetnost iranske izposojenke v smislu prevzema kulturnih besed. Prim. tudi Pohl, Kratylos XXII, 8. Pokornyjevo gradivo (str. 586: **kēt-*, **kot-* 'Wohnraum', prvotno 'Erdloch als Wohngrube?') vsekakor dopušča možnost, da gre za prasorodne tvorbe.

Na str. 175 sledi analiza rus. besede *sobaka* 'Hund'. Vasmer se opredeljuje proti možnosti, da bi šlo za rus. izposojenko iz iran. **spaka*, in sicer iz glasovnih razlogov.¹⁸ V zvezi z razvojem *sob* < *sp-* navaja glasoslovne možnosti izvedbe iz srednje iranščine, ki bi lahko vodile do takega razvoja.¹⁹ V REW II, 684, zastopa enako mnenje, tokrat z natančnejšo ubeseditvijo²⁰ in z navedbo literature. Prim. še Pokorny, IEW, 632, ki poleg slovanske navaja še dve izposoji iz iranščine: alb. *shak(ë)* 'Hündin' in gr. *spádakes'kýnes* Hez. Če sta tudi navedeni tvorbi res izposojeni iz

iranščine, se zdi omenjeno iransko tolmačenje slovan. *sobaka* precej verjetno. Dru- gačno, notranjeslovansko etimologijo prinaša Trubačev (1965/67), k čemur prim. Ki- parsky, Russ. hist. Gramm. III (1975), 60.²¹

Dalje, na str. 176, se Vasmer pridružuje razlagi, ki obravnava števnik *syto* '100' kot izposojenko iz iran. *sata-*. Kasneje, v REW III, 15 sl., podrobno navaja številna dotedanja etimološka tolmačenja, pri tem tudi utemeljitve, ki naj bi govorile v prid razlagi z iransko izposojenko. Vendar pa tudi ta razlaga ne more prepričljivo poja- sniti nastanka slovan. *-b-*. Načelna možnost, da imamo pri omenjenem števniku opravi- tvi z izposojenko, ostaja, kakor pravilno opozarja Vasmer, p. t., dokaj utemeljena. V tem smislu Vasmer navaja npr. fin. *sata*, krim. got. *sada* '100', kar je oboje izposo- jeno iz iranščine. Prim. tudi Pohl, Kratylos XXII, 8.

Tudi pri razlagi slovanskega izraza *toporъ* 'Beil' se Vasmer (str. 176) pridružuje tistim raziskovalcem, ki domnevajo njegov iranski izvor. V REW III, 121 sl. (rus. *to- pór* 'Axt', rus. csl. *toporъ*, bolg. *topór*, sloven. *tópor*, češ., slovaš. *topor*, polj. *topór* itd.) dopušča tudi možnost, da gre za psl. oz. podedovano tvorbo v prevoju k *tepo*, *teti* 'schlagen' (z lit.). Vendarle opozarja na dejstvo, da se nav. besede ne da ločiti od stiran. tvorbe **tapara* 'Beil' (z zabeležbami) in pri tem navaja literaturo, ki računa z iransko izposojenko. Da je v načelu prevzem tovrstne besede povsem mogoč, kažeta obliki kot fin. *tappara* 'Axt' in stnord. *tapar-øx* 'Streitaxt', ki sta (po običajni razla- gi) izposojeni iz vzhodne slovanščine.²² V takih primerih, kjer sta obe možnosti, ta- ko samostojni razvoj kakor tudi izposoja, sprejemljivi tako s pomenskega kakor tudi z morfonološkega stališča, se je težko odločiti, kaj je verjetnejša možnost, še težje, kakšna je pravilna rešitev.²³

Kot rusko izposojenko iz iranščine obravnava Vasmer (str. 176 sl.) samostalnik *írej*, *výrej*, *výraj* 'ein südliches Land, wohin die Zugvögel wegziehen, ein sagenhaftes Wunderland u. Zauberreich', ki se, po njegovem tolmačenju, kot ruska izposojenka dobi še v polj. *wuraj*. Vasmer izhaja iz rus. oblike *írej*, ki jo izvaja iz prvotnega **írъ- jъ*, in s tem primerja av. *airya-* 'arisch'. Oblika z vzglasnim *v-* naj bi temeljila na posplošitvi iz sandhija: *vъ írej kraj* naj bi dalo *výrej kraj* '*ins arische Land'. Prim. v tem smislu tudi REW I, 486 sl. Povsem drugačno etimologijo predlaga F. Bezljaj v članku *Nemeckoe Himmel(reich) i slavjanskoe *irijъ, vyrijъ*, Sov. slavjanoved. 5 (1976), 62–68. Zgoraj navedeno gradivo dopolnjuje v več smereh, med drugim tudi s slovanskimi zabeležbami (tako na str. 65: Tr. *viry* 'Tümpel', Plet. *virj* itd. ter še: *ír* 'der Wasserabgrund' z glagoli *iriti*, *jeriti*, *jariti* se 'Wellen bilden, wirbeln, schäu- men' /Pleteršnik I, 359, 366/ itd.). Na osnovi pomenske vzporednice s slovanskim imenom **Děvinъ* in nem. *Jungfernsprung* ter obsežnega narodopisnega gradiva, ki ga v podporo svojega tolmačenja navaja, prihaja Bezljaj do sklepa, da je za obravna- vano slovansko besedno družino treba izhajati iz ievr. korena **ewar(i)-*, **war(i)-* (prim. Pokorny, IEW, 80 sl.). Ta etimologija se zdi v primerjavi s Vasmerjevo iransko razlago vsekakor boljše podprta po pomenski strani, še zlasti zaradi narodopisnega gradiva, ki, kot kaže, govori v njen prid. Vendar prim. še Pohl, Kratylos XXII, 8.²⁴

Končno je treba omeniti še Vasmerjevo razlago poimenovanja reke *Desne*, levega pritoka Dnepra, (str. 187): »!.../ braucht er garnicht von Hause aus slavisch zu sein und kann z. B. sehr gut die Übersetzung eines iranischen (avest.) *dašīnō* 'dexter' sein«. Drugačno mnenje zastopa v REW I, 345, kjer izhaja iz stcsl. *desnъ* 'recht'. Prva različica bi bila vsekakor težko dokazljiva, razen v primeru, da lahko ustrezno pojasni rabo pomena 'desni' za levi pritok, kar Vasmer – z določeno zadržanostjo – pripisuje tabuistični pretvorbi.

2.2.2. J. ROZWADOWSKI, Stosunki leksykalne między językami słowiańskie- mi, RO I, 1914–1915, 95 sl., je glede do tedaj predlaganih baltoslovansko-indoiran- skih povezav zelo zadržan. Tako (str. 98) opozarja na dejstva, da ima 1) razdelitev

na kentum in satem jezike širši značaj; 2) da skupnih oblikoslovnih novotvorb ni oz. so le navidezne; 3) da so skupne besedne značilnosti, kakor jih navajajo, že po svojem značaju sporne in nimajo odločilne vrednosti; 4) da imajo tako baltoslovanski kakor tudi indoiranski jeziki v marsičem arhaičen videz in prav zato vzbujajo vtis podobnosti. Tako ubesedena se zdi njegova zadržanost upravičena. Zato se Rozwadowski raje usmerja k raziskovanju kasnejših stikov med Slovani in Iranci, zlasti Skiti.²⁵ Spisku Meilletovih izoglos (Dialectes, 127) dodaja na str. 102 sl. naslednje:

1) Slovan. *brīti*, *br̥bjq* (srb. *brīti*, *brījem* itd.), samostalnik **brīva* (rus. csl. *britva* itd.) primerja z av. *pairi-brīnanti* 'ringsum schneiden, be-, verschneiden' (gl. Bartholomae, AIW, 972) in *brōi9ra-* 'Schneide' (zabeleženo v *brōi9rō.taēža-* 'mit scharfer Schneide' — Bartholomae, AIW, 973). Prim. še Vasmer, REW I, 122 in Pokorny, IEW, 166 sl. Zadnji izhaja iz korena **bhrēi-*, **bhri-* (podaljšava h korenu **bher-* p. t., 133 sl.) 'mit scharfem Werkzeug schneiden, usw.'. Upoštevati je treba možnost, da gre za ohranjeni arhaizem oz. za neodvisni razvoj iz že prajezičnih možnosti, za kar bi govorilo tudi razmerje pripon pri samostalniku (iran. **-tra-* : slovan. **-tva*). Prim. tudi Brugmann, Grdr. II/1, 340 sl., 448 sl.²⁶

2) Na str. 103 veže stcsl. *v̥piti*, *v̥p̥bjq* 'vpiti' (< **upiti*) z av. *ufyeimi* 'invoco'. Kot kaže, gre res za iransko-slovansko izogloso, verjetno v smislu ohranjenega arhaizma. Možnost, da bi šlo za skupno inovacijo, tako rekoč ni dokazljiva. Primerjave iz drugih jezikov so sporne. Prim. Pokorny, IEW, 112 sl. (**wap-*, **up-* 'rufen, schreien').

3) P. t. sledi povezava slovan. *gojiti*, *goj̥q* 'gojiti, rediti', *gojb* 'mir, zdravilo' in av. *gaya-* 'Leben, Lebenszeit, Lebensführung'. Nekoliko odmaknjen pomen ima po piščevi navedbi sti. *gaya-*, za katerega po Cappellerju navaja pomen 'Haus, Hof, Hausstand, familia', medtem ko Mayrhofer, KEWA I, 324, loči dve enakoznačnici ter pri *gáya*¹ izhaja iz pomena 'Lebenskraft, Leben', kar bi popolnoma ustrezalo av. zabeležbi. Kot je videti, je tematska tvorba **g^woyo-* h korenu **g^wey(ə)-* 'leben' (Pokorny, IEW, 467 sl.) res zabeležena v navedenih jezikih.²⁷ Prim. tudi Vasmer REW I, 284.²⁸ Z ozirom na to, da je koren **g^wey(ə)-* tudi sicer dobro zabeležen v ievr. jezikih, da predstavlja imenska tvorba **g^woyo-* sicer verjetno pozno ievr., vendar redovito tvorbo, in da pomena na iranski in slovanski strani nikakor ne sovpadata, temveč sta obakrat lepo razložljiva iz osnovnega pomena korena, se zdi možnost, da gre v obeh primerih za neodvisno nastali tvorbi in da je nezabeleženost v drugih jezikih lahko le naključna, velika.

4) Dalje sledi (str. 103) primerjava psl. **sormь* 'sram, sramota' (< **psormь*) in av. *fšarāma-* 'Scham(gefühl)' (prim. Bartholomae, AIW, 1029), perz. *šarm*, oset. *æf-særm*, ki jo je objavil že Meillet, Études sur l'etym. II, 428. K zabeležbam v posameznih slovan. jezikih prim. Vasmer, REW II, 700, ki izhaja s stališča prasorodnosti med slovan. in av. tvorbo ter navaja kot primerjavo tudi stnord. *harmr* 'Harm, Sorge, Ärger, Kränkung'. Prav tako Pokorny, IEW, 615 pod **k'ormo-* 'Qual, Schmerz, Schmach' navaja več germanskih navezav, vendar pa sta le slovan. in av. tvorba pomensko enaki. Ni jasno, kako verjeten je pri tem neodvisni, vzporedni razvoj. Tudi Benveniste, MSL 23 (1935), 403 sl., izhaja iz zgoraj navedene praoblike **psor-mo-* in domneva slovan.-iran. izogloso, očitno v sklopu ohranjenih arhaizmov, torej: **psor-mo-* 'Scham, Schande' → slovan. *s(1)ramь* in av. *fšarāma-*, kjer bi imel vzglasni *ps-* v slovan. enako zastopstvo kakor tisti sredi besede, kar se zdi dovolj verjetno. Prim. Arumaa, UrsI. Grammatik II, 138. Ali bi bil enaki pomen lahko razvit pod neposrednim vplivom ene strani (očitno iranske)?

5) Sledi (str. 103 sl.) zveza med slovan. *divь*, *divo*, ki ga navaja v pomenu 'čudo (z odtenkom nečesa ogromnega); portentum, monstrum' (v: polj. *dziwoląg*, *dziwożona*, *dziwo*; strus. *divь* 'monstrum') in av. *daēva-* 'demon, zli duh, hudič' (Bartholomae, AIW, 667 sl.), ki je, kot je znano, nastopil v navedenem pomenu s prodorom

Zarathustrove religije. Tako Rozwadowski pri izhodiščno slovanski tvorbi omenjene slabšalne pomene utemeljuje z iranskim vplivom. Dokazati tako domnevo je zelo težavno, ker bi bilo treba čim natančneje določiti domnevane pomene tako krajevno kakor tudi časovno. Kot vzporednico navaja na str. 104 za lit. poleg *diēvas* 'bog' tudi *deivē* 'Gespenst'. Fraenkel, LEW, 94 pri *deivē*, *deivē* navaja pomen 'Göttin, Gespenst, hässliches Weib' in pripominja: »Daukantas gebraucht *dyiwis* 'Götze, heidnischer Gott' /.../. Für den christlichen Gott sagt er ausschliesslich *Dyiwias*.« Ob tem se postavlja vprašanje, ali ni bolje izhajati iz sicer tipološko primerljive dvojnosti, kakor se kaže v iranščini, namreč iz polarizacije krščanskega proti prvotnemu, nekrščanskemu izrazju; tako seveda oba pojava ne bi imela neposredne, vzročne zveze. Hipoteza Rozwadowskega je seveda vezana na domnevo podobnega vpliva pri slovan. besedi *bogъ*. Prim. Pohl, Kratylos XXII, 7.

6) Na str. 104 opozarja na pomensko zvezo med slovan. *nebo* 'Himmel' in av. *nabah-*, v množini *nabāšcā* 'Luftraum, Himmel', v nasprotju s sti. *nābhas-* in gr. *néphos*, ki pomenita predvsem 'megla, oblak' (Bartholomae, AIW, 1040). Vsekakor pomen 'Himmel, Luftraum' ni omejen samo na avestijsčino in slovansčino. Tako Mayrhofer, KEWA II, 134, navaja npr. AV eliptično dvojino *nabhasī* 'Himmel und Erde', dalje se v pomenu 'Himmel' dobi tudi npr. stir. *nem*, kimr. *nef*, het. *nepis*. Prim. Pokorny, IEW, 315. Domneva posebne iransko-slovanske povezave se tako ne zdi upravičena.

7) P. t. povezuje Rozwadowski slovan. *zъlbъ* 'zli' z av. *zūrah-*, stperz. *zūrah-* 'zlo, krivica itd.', nperz. *zūr* 'slab, laž' in sti. *hvāras-* (Mayrhofer, KEWA III, 619 'Hinderis').²⁹ Prim. Pokorny, IEW, 489 sl. (**g'hwel-* 'sich krümmen, von der geraden Richtung abbiegen /auch geistig und sittlich/ u. dgl.!' ; **g'hwelo-s* 'gekrümmt'). Rozwadowski domneva, kot se zdi, neposredno pomensko povezavo — torej očitno drugotno nastalo —, vendar bi bil iz dane osnove mogoč tudi neodvisni razvoj v obeh primerih. Prim. podoben potek pri gr. tvorbah kot *phólios* 'trügerisch', *phēlos* 'betrügerisch', *phēlētēs* 'Betrüger' (Pokorny, n. m.).³⁰ Težko je določiti, ali sta domneva skupnega razvoja oz. določen vpliv iranščine na izhodiščno slovansko besedo v takem primeru upravičena. Če sta, bi bilo treba izhajati iz vsaj v določenem obsegu skupnega besedja na področju poimenovanja nravnih vrednot, podobno kakor se predpostavlja za del verskega izrazja.³¹

8) Dalje (na str. 104) stcsl. *věťь* 'pactum, consilium', *věšte* 'senatus, consilium', *oběťь* (< *ob-věťь) 'votum', *съ-вѣтьь* 'consilium'; *věštati* 'loqui, dicere, predicari' ter stprus. *waitiāt* 'veže' z av. *vaēdā-* 'gerichtliche Feststellung'. Prim. Vasmer, REW I, 193 in Fraenkel, LEW, 1184.³² Izhajati bi se dalo verjetno ali iz ievr. korena **au-*, **awēy-* 'sinnlich wahrnehmen, auffassen' (Pokorny, IEW, 78) ali (vsaj deloma) iz **au-*, **awed-* 'sprechen' (v podaljšavi **aw-ey-*). Pri tem bi imeli lahko opraviti s prvotno imensko tvorbo na *-*to-/tā*, navedeni glagoli bi bili izimenski. Slovansčina in iranščina bi v tem primeru ob podedovani tvorbi razvili specializirani pomen. Tak pomenski prehod bi bil lahko že star, verjetno iz časa določnejšega oblikovanja ievr. narečij, lahko pa bi nastal tudi kasneje, bodisi neodvisno bodisi drugotno na slovanski strani. Prim. npr. zgoraj povezavo 7).

9) Dalje sledi p. t. primerjava med stcsl. *město* 'Ort, Stelle, Platz' in av. *maē9a-na-* n. 'Aufenthaltsort für Menschen (und Götter), Wohnung, Haus' (prim. Bartholomae, AIW, 1106). Vasmer, REW II, 124, kljub težavam v intonaciji veže sem lit. *mintū misti* 'sich nähren', let. *mitu mist* 'wohnen, sich aufhalten, seine Nahrung wo haben' itd. Slovan. *město* veže Pokorny, IEW, 709, k **mei-* 'befestigen'. Fraenkel, LEW, 460, zavrača povezavo baltskih besed z navedenimi slovanskimi in avestijskimi zabeležbami zaradi intonacijskih in tudi pomenskih nesoglasij. Ostaja vprašanje, ali je intonacija v slovansčini lahko razložljiva z morebitnim drugotnim nastankom.

Verjetno bi bilo težko računati z možnostjo t.i. vrddhirane tvorbe k **meit(h)-*, kar bi intonacijo lahko utemeljevalo. V primeru, da se slovanska beseda ne bi dala priključiti zgornjemu korenu, bi vsekakor ostala baltsko-iranska izoglosa, kakor jo navaja Pokorny, IEW, 715.³³

10) Sledi (str. 104 sl.) primerjava med stcsl. besedno družino *gatati*, *gatajǫ* 'dun- kel, in Rätseln sprechen' (v: rus. csl. *gatati*, srb. *gátati* 'wahrsagen, hexen', *gátka* 'pravljica', *gatnja* 'pripovedka' itd.; prim. Vasmer, REW I, 261) ter av. *gā9ā* 'Lied'. Vasmer, p. t., 261, razmerje med navedenimi besedami v slovanščini in indoiranščini razlaga kot prasorodno. Pri tem je treba opozoriti, da indoiran. *gā9ā*, *gāthā* po pričevanju pripadajočega glagola izhaja iz korena z dvoglasnikom, ki ga Pokorny, IEW, 355, rekonstruira kot **gē(i)-* : **gō(i)-* : **gī-* 'singen, rufen, schreien', iz česar se slovan. *gatati* itd. kot prasorodno ne da zadovoljivo izvajati.³⁴ Da bi Rozwadowski mislil na iransko izposojenko v slovanščini, ki bi bila s glasovnega stališča v zgornjem smislu edina opravičljiva (ne pa verjetna), iz njegovih izvajanj ni razvidno. K drugim etimološkim predlogom prim. Vasmer, REW I, 250.

11) Sledi (str. 105) primerjava med slovan. *tqžiti, *tqžǫ 'vleči' (v: češ. *s-tužiti* 'skupaj vleči', polj. *na-tężyć* itd.) in av. *9anjaya-* 'ziehen' (Bartholomae, AIW, 784 sl.). Vasmer, REW III, 148, navaja na slovan. strani: rus. *túžítb* 'anspannen', češ. *tužiti* 'steifen, stärken', slovaš. *tužiti*, polj. *tężyć*, gluž. *tužić*, ter poleg av. oblike primerja tudi stvn. *dīhsala* 'Deichsel'. Tako in s še nadaljnji zabeležbami iz drugih ievr. jezikov tudi Pokorny, IEW, 1067. Prim. še Vasmer, REW III, 166. V navedenem pomenu je glagolska tvorba res omejena le na slovanščino in avestijščino, vendar ne gre za značilno izoglosa. K toh. A *tānk-*, *cañk-*, B *tānk-*, *ceñk-* 'gēner, empēcher' prim. van Windekens, Le Tokharien I (1976), 502.

12) P. t. sledi primerjava csl. *žlédica*, polj. *žlódz*, ukr. *oželeda* 'dež, ki zmrzne' (< **geld-*) z nperz. *žāla* 'toča, beli lasje' (**jarda-* < **gelda-* rekonstruira kot verjetno stperz. obliko). K zabeležbam prim. Vasmer, REW II, 256 sl., kjer navaja tudi etimološko zvezo z gr. *kháladza* 'Hagel'. Frisk, GEW II, 1065 sl., za slovan. in iran. tvorbe predpostavlja praobliko **ghelad-*, medtem ko pri gr. obliki izhaja iz šibkostopenjskega *-a-* v prvem zlogu oz. računa z morebitnim prilikovanjem samoglasnikov. Vsekakor ni videti razloga za domnevo posebne slovansko-iranske izoglose. Vendar prim. Pohl, Kratylós XXII, 8.

13) Nadalje (str. 105) sledi primerjava stcsl. *xvorǫ* 'kränklich' z av. *x'ara-* 'Wunde, Verwundung'. P. t. v op. 1) pripominja Rozwadowski, da se v istem pomenu dobi tudi nem. *Schwäre*, stvn. *swero*, vendar »wyraz aw. jest wprost. identyczny ze słowiańskim, podczas gdy niem. zawiera -e-«. Vasmer, REW III, 237, kot prasorodno obravnava tako germanske kakor tudi av. tvorbo, pri čemer naj bi slovan. *x-* nastal iz *š-* < *s-* zaradi slabšalnega pomena. Utemeljitev, ki jo navaja Rozwadowski, gotovo ne opravičuje domneve posebne iran.-slovan. izoglose. Verjetnejšo utemeljitev bi predstavljal vzglasni *x-* v slovanščini, ki lahko daje misliti na iransko izposojenko.³⁵

14) Kot zadnjo v tem sklopu Rozwadowski navaja povezavo med slovan. *kajati*, *kajǫ* 'vermahnen, tadeln', *kajati sę* 'Reue empfinden', *kaznǫ* 'kazen' in av. *kāy-* 'vergelten, büssen', *kā9a-* n. 'Vergeltung' (prim. Bartholomae, AIW, 463 sl.), in sicer s pripombo: »w innych językach inne formy«. Prim. Pokorny, IEW, 636 sl. (**kwei-/t/-* 'worauf achten itd.'). Prim. tudi Vasmer, REW I, 545. Slovanskim in iranskim tvorbam je res skupen *ō-* vokalizem in tudi pomen, ki pa se dobi, čeprav pri tvorbah z drugačno prevojno stopnjo, tudi sicer (npr. v grščini). Če je omenjeno skupno potozo v vokalizmu mogoče tolmačiti kot slovan.-iran. izoglosa, potem je morala nastati verjetno v času oblikovanja ievr. narečij. Da bi šlo v tem primeru za skupno inovacijo in ne le za ohranitev arhaizma, se ne da dokazati. Podobno kakor v drugih primerih te vrste ostaja odprto vprašanje, kakšna je definicija prajezika, kakor se ga da

rekonstruirati iz posameznih jezikov na gradivu, ki je v glavnem zbrano v Pokornyjevem slovarju. Kako bi bilo mogoče določiti morebitne časovno diferencirane plasti prajezika, ki se verjetno pri takih rekonstrukcijah pojavljajo? Včasih bi verjetno lahko tako alternativno tolmačenje dodali siceršnjemu, ki izhaja zgolj iz predpostavljene razdelitve ievr. narečij.

V nadaljevanju (str. 105 sl.) Rozwadowski ob pregledu predlaganih slovansko-iranskih izoglos ugotavlja, da predstavljajo značilen krog samo izrazi verskega ter moralno-etičnega pomena, pri drugih odnosnicah naj bi šlo večinoma za naključne sovpeade. Glede splošnoslovanskih izposojenk iz iranščine je pisec mnenja, da se da tako stališče utemeljeno zagovarjati le pri besedi *toporъ* (str. 107).

Možnost iranskega izvora Rozwadowski predlaga pri slovan. besedi **korgujb* 'kragulj' (str. 107), in sicer navaja na iran. strani nperz. *kargas* 'vultur', av. *kahrkāsa* s pripombo, da se je sprememba *-k-* v *-g-* v perz. izvršila v 4. ali 5. st. n. št., čeprav ni nujno, kakor pravilno ugotavlja, da bi bil vir slovanske tvorbe prav perzijska oblika. Po Vasmerjevem mnenju (REW I, 653) je iranska etimologija malo verjetna, sam se zavzema za turkotatarski izvor besede. Zdi se, da so turkotatar. besede, ki jih navaja, bližje slovan. oblikam, medtem ko ostaja oblikovna stran pri domnevi iranske izposojenke v marsičem nepojasnjena. Prim. še Pohl, *Kratylos XXII*, 8.

Na str. 107 slovan. *kord* (Vasmer, REW I, 624: rus. *kórda* 'kurzes Schwert', csl. *korъda*, srhb. *kôrda* 'Säbel, Schwert', češ., slovaš., polj. *kord*) izvaja iz neke mlajše iranske tvorbe, ki bi (verjetno v 4. st. n. št.) ustrezala av. *karata-* 'nož' oz. nperz. *kārd*. Take izhodiščne oblike ne določa pobljže in dopušča tudi možnost, da bi šlo lahko tudi za kasnejšo izposojenko iz kakega drugega vira. Vasmer, n. m., domneva, da gre za izposojenko s turkotatarskim posredovanjem in izrecno zavrača verjetnost izposoje naravnost iz iranščine. V takih primerih, kjer ni na razpolago nobenih dodatnih potez (glasovnih, oblikoslovnih), je težko zanesljivo izključiti eno možnost. Verjetnejša se zdi tista razlaga, ki domneva tak vir izposoje, kakor je na omenjanem območju tudi sicer bolj pogost. V tem primeru gre prednost verjetno Vasmerjevi odločitvi.

Na mlajšo izposojenko iz iranščine (verjetno s posredovanjem) misli Rozwadowski (str. 108 sl.) pri slovan. *vatra* (Vasmer, REW I, 173 sl., navaja naslednje zabeležbe: ukr. *vatra*, češ. *vatra*, srhb. *vātra* 'Feuer', polj. *watra* 'Herd, Feuer, glühende Asche' idr.). Na iran. strani navaja Rozwadowski av. *ātar-* 'Feuer', srperz. *ātur-* itd. Vasmer, n. m., zaradi rus. csl. zabeležb *obatriti sja* 'sich entzünden (von Geschwülsten)', *obaštrenije* 'Geschwüst' misli na pristno slovansko besedo. Prim. tudi Pokorny, IEW, 69, ki se zavzema za tretjo, tudi vprašljivo varianto, po kateri naj bi slovan. besede predstavljale izposojenko iz romun. *vatra* 'Herd', kar naj bi bilo samo na sebi izposojeno iz alb. *vātër* (z možnostjo, da bi šlo v tem primeru za iransko izposojenko). Nič bistvenega ne prinaša Skok, ERHSJ III, 569. Težavno. Neposredne izposojenke iz iranščine se, kot je videti, ne da dokazati. V zvezi z možnostjo domneve protetičnega *v-* prim. Shevelov, *A Prehistory of Slavic* (1964), 243. Prim. tudi Trubačev (1965/67), 24, in Pohl, *Kratylos XXII*, 8.

Stcsl. *črъtogъ* 'Schlafgemach', rus. *čertogъ* 'Prunkgemach, Prachtsaal' (csl. izposojenka po Vasmerju, REW III, 328), srb. *črtog*, *črtag* 'spalnica' obravnava Rozwadowski na str. 110. Glede upravičenosti domneve iranske izposojenke je zadržan. Lahko bi šlo le za mlajšo izposojenko, verjetno s turškim posredovanjem. Vasmer se (n. m. – z lit.) odloča za naslednjo ubeseditiv: »Wahrscheinlich durch protobulg. Vermittlung entlehnt aus pers. *čārtāk* (*čār* 'vier' + *tāk* 'hoher hervorragender Teil eines Hauses, Säulenhalle').«

V sklepnem delu (str. 110) Rozwadowski povzema ugotavlja, da na podlagi besednega gradiva ni mogoče sklepati na tesne in dolgotrajne stike med slovanskimi

in iranskimi jeziki, ki bi nasledili staro zemljepisno in izvorno sosedstvo, pač pa dopušča veliko verjetnost določenega vpliva Irancev na Slovane pri oblikovanju njihovega verskokulturnega besedja. Ta kulturnozgodovinski vpliv naj bi se izvršil pred Zarathustrovo reformo. Konkretnih zgodovinskih možnosti in poti menjave oz. vplivanja v tej zvezi ne ponatanči.

2.2.3. Pomemben prispevek predstavlja študija M. VASMER-ja, *Untersuchungen über die ältesten Wohnsitze der Slaven I: Die Iranier in Südrussland*, Leipzig 1923, ki utemeljuje izhodišča, iz katerih izhajajo pisec in številni drugi raziskovalci obravnavanih vprašanj. V tej zvezi se zdi potrebno navesti važnejše točke njegove razprave:

Uvodoma praslovanščino postavlja v čas od 4. st. pr. n. št. do 4. st. n. št. Tudi po tem času pa ostane, po njegovem mnenju, slovansko področje še povezano in se še lahko dobijo izposojenke, ki so razširjene na celotnem ozemlju. V nadaljevanju (poglavje »Die alte Bevölkerung Südrusslands«) časovno in ozemeljsko opredeli prvotne naseljence v južni Rusiji. Jeziki, ki so jih govorila ta ljudstva, so večinoma zelo slabo zabeleženi, gre pretežno za osebna in krajevna imena ter za posamezne besede, prevedene pri grških piscih. Tako stanje seveda otežuje možnosti jezikovnih rekonstrukcij do take mere, da poskusi navadno ostajajo na ravni neobveznih razmišljanj. Na str. 5 sl. obravnava Vasmer Kimerijce: po grških virih gre za severne naseljence ob Črnem morju, ki so se v 8. st. pr. n. št. pred Skiti umaknili v Malo Azijo. Po Herodotovem izročilu, ki loči Skite od Sarmatov, naj bi bili Skiti od nekako 8.—7. st. pr. n. št. dalje naseljeni med rekama Istros (Donava) in Tanais, medtem ko naj bi Sarmati zasedali področje vzhodno od reke Tanais. V 4. st. pr. n. št. naj bi se ta meja premaknila proti vzhodu. V času Strabona naj bi Sarmati zasedali prostor zahodno od Dnepra in južno od Buga do spodnje Donave. Kasneje postane ime Skiti dejansko zemljepisna oznaka za vsa ljudstva na prvotno skitskem ozemlju (str. 7 sl.). Na str. 9 Vasmer navaja gradivo, ki je na razpolago za jezikovno določitev Skitov in Sarmatov, in sicer: 1) zgodovinske navedbe klasičnih piscev; 2) posamezne besede, osebna, rodovna in krajevna imena. Kot je že iz navedenega razvidno, je zaradi skromnosti gradiva, ki je na voljo, potrebna velika previdnost pri uporabi t.i. skitskih rekonstrukcij v širših jezikovnozgodovinskih primerjavah. Sledi (str. 11 sl.) analiza razpoložljivega gradiva. V zvezi z možnostjo vključitve skitskega jezikovnega gradiva v primerjave z drugim ievr. gradivom je pomembna Vasmerjeva ugotovitev na str. 20: »Die im Skythischen vorliegende iranische Sprachstufe entspricht dem Zustande, den wir in den altiranischen Dialekten antreffen.« To tezo bi kazalo seveda ponovno preveriti s pomočjo primerjalnega gradiva iz drugih iranskih jezikov oz. narečij.³⁶ Brez podrobnejših utemeljitev sporna je vsekakor naslednja trditev (str. 20 sl.): »In mancher Hinsicht kann dem Skythischen sogar höhere Altertümlichkeit zugeschrieben werden als dem Avestischen, da es noch keine *i*-Epenthese bei *Ariapeithēs*, *Arian-tās*, *enārees* usw. aufweist.«³⁷

V nadaljevanju (str. 23 sl.) Vasmer obravnava Sarmate, ki v času od 4. st. pred n. št. do začetka n. št. izrinejo Skite na ozemlju med Donom in Donavo, in tako v času Strabona segajo že do Donave. Na str. 25 Vasmer povzame svoje ugotovitve: »So sehen wir vom Auftreten der Skythen bis zum Hunensturm im IV. christl. Jh. eine ununterbrochene Kette iranischer Stämme in Südrussland. Sie bewegen sich von Osten nach Westen.« V zvezi z jezikovnimi ostanki Irancev na obravnavanem področju omenja na str. 26 ime mesta *Jassy* (romun. *Jasi*), strus. *jasъskyjъ tьrgъ* 'Ossetenmarkt', ki ga izvaja iz strus. *jasi* mn. 'Bezeichnung der Osseten' (< *ās-).³⁸ Nadalje p. t. ugotavlja, da se je iransko prebivalstvo zlasti dolgo ohranilo na Krimu; od 3. st. n. št. dalje pa je vsekakor nemogoče ločiti Irance od drugih barbarskih ljudstev, ki se pojavljajo pod skupnim imenom 'Skiti'. Dalje (str. 27 sl.) obravnava Vasmer Alane

in Osete. Tako dokumentira izhodišče, da so Alani predniki danes na Kavkazu živeli Osetov.³⁹

V naslednjem poglavju, ki nosi naslov »Die Sprachreste des Sarmatischen« (str. 29 sl.), sledi pregled osebnih imen, tudi takih, ki jih kasnejši slovaropisci označujejo kot skitska. Uvodoma Vasmer opozarja na nekaj metodoloških prijemov pri vrednotenju njihove zemljepisne razširjenosti.⁴⁰ Med potezami, ki segajo v slovanske jezike, velja omeniti naslednje:

(Str. 33 sl.) *Asaioi* 'sarmat. Stamm' /.../, strus. *jasi*, mn. arab. *Ās* 'Ossete', oset. *Asi* 'Balkarenland', *asiag* 'Balkare' — z lit. prim. Vasmer, REW III, 496 in op. 38.

(Str. 42) *Kásagos* /.../ — z dvema možnostima: lahko oset. *kæsæg* 'Kabardiner', strus. *kasogb* 'Tscherkesse' ali oset. *kæsæg* 'scharf sehend'. Prim. tudi Vasmer, REW I, 538.⁴¹ Kasneje se v ruščini uporablja poimenovanje *čerkés*, kar je iz istega vira izposojeno prek osman. *čarkäs*. Prim. Vasmer, REW III, 325.

(Str. 47) *Páloi* 'skyth. Stamm' /.../, s pripombo: »Dazu stellen /.../ unerwiesen auch die *Spali* des Jordanes 4, woher slav. *ispolinъ* 'Riese' erklärt wird.« Kot možno etimološko povezavo navaja z vprašajem sti. *pála-* 'Hüter', afg. *pālal* 'bewahren, schützen'. Prim. Vasmer, REW I, 489.⁴²

(Str. 56) *Khoróathos*. Zavrača nekatere dotedanje etimološke poskuse. Sam kot možnost z vprašajem nastavlja *hu + urvaða-* 'amicus'. K njegovi pripombi: »Den Namen der Kroaten sieht Pogodin in *Khoróathos*. Aber *Chъrvatinъ* hat keine slav. Etymologie und sieht selbst wie ein Lehnwort aus,« prim. Vasmer, REW III, 261⁴³ in Trubačev (1965/67) str. 31 sl.

Za ugotavljanje stikov med Iranci in Slovani je pomembno poglavje z naslovom »Iranische Ortsnamen in Südrussland« (str. 59 sl.).⁴⁴ Pregled imen je urejen po ruskih gubernijah. Tako navaja (str. 60 sl.) za Besarabijo: *Dānuvius* — kot eno možnost izvora omenja iran. *dānu-* 'Fluss'. Iz *Dānuvius* je izposojeno germ. *Dōnawi* in šele prek tega slovan. *Dunavъ*. Drugačno tolmačenje ima v REW I, 180.⁴⁵ Neposredni iranski izvor slovan. oblike tako v nobenem primeru ne pride v poštev.

Na str. 61 obravnava Vasmer ime *Pórata* 'skythischer Name des Prut', ki da gre verjetno k av. *pərəða-* 'Furten habend', *pərətu-* 'Furt'. Glede slovan. tvorbe meni: »Die Lautverhältnisse sind schwierig. Es scheint als ob russ. poln. *Prut* auf rumän. *Prut* zurückgehen, dem ein slav. *pърътъ zu Grunde liegen könnte.« To mnenje zavrača v REW II, 452 (*Prut* 'l. Nbf. d. unteren Donau', polj. *Prut*), kjer izhaja iz obratnega razmerja, da je namreč romun. tvorba izposojena iz slovanske, glede izvora poimenovanja pa pravi naslednje: »Die Quelle ist höchst wahrscheinlich iranisch, vgl. avest. *pərətu-* 'breit', aind. *prthūs-* 'dass.' oder avest. *pərətu-* 'Furt, Übergang', osset. *furd* 'Fluss'.« Slovanska oblika ni dokončno pojasnjena.⁴⁶

P. t. z določeno zadržanostjo, manjkajo namreč stari zapisi, postavlja možnost povezave rečnega imena *Maga* 'Fluss im Kr. Kišinev' z av. *maγa-* 'Loch', nperz. *meγ* 'Fluss', *meγāk* 'Graben, Grube'.⁴⁷

Na str. 61 sl. (gub. Xerson) podrobno utemeljuje etimološko izvajanje poimenovanja *Dnestra* kot 'schneller Fluss' iz iran. **tūra-*.

S stališča slovanskih jezikov je poučna analiza strus. imena za prebivalce ob reki *Dnester*, ki se glasi *tiverъci*. Zaradi vzporednice z enako oblikovanim imenom *dunajъci* rekonstruirala Vasmer (str. 62) rečno ime *Tivrъ*, kar bi se, po njegovi etimologiji, lahko vezalo s sti. *tivrā-* 'heftig, scharf, intensiv'; ustreznata iran. oblika ni znana. K Vasmerjevemu sklepu »*Tivra-* und **Tūra-* könnten die Bezeichnungen zweier verschiedener Stämme für den Dniestr sein« prim. še REW III, 103.⁴⁸ Zdi se, da gre v tem primeru za dobro, tako oblikovno kakor tudi pomensko lepo podprto etimologijo.

Dalje (str. 63) navaja etimologijo krajevna imena *Jasska* 'Dorf am l. Ufer des Dniestr, nördlich von Roksoľany (Buzinovata)', ki ga izvajajo iz imena *Ās*.

Na str. 64 sl. Vasmer izvaja ime *Berezánb* 'kahle Insel von der Mündung des Dniepr-Limans' kot po ljudski etimologiji preoblikovano tvorbo iz iran. *bərazant*- 'hoch', oset. *bərzond* (z navedbo literature). Pomensko utemeljuje etimologijo s strmim in visokim bregom imenovanega otoka. Glede izglasja besede navaja na str. 65 vzporedni zgled (*Berezánb* : *bərzand kot rus. *revénb* 'Rhabarber' : tur. *ravend*). Ni čisto jasno, ali pod ubeseditvijo »eine volksetymologische Umgestaltung« misli na naslonitev na rus. samostalnik *berěza*. Prim. k tej možnosti analizo rečnega imena *Bereziná* 'Name mehrerer russ. Flüsse, u. a. ein grosser Nbf. des Dniepr' v REW I, 77, z naslednjo ugotovitvijo: »Ganz zweifellos ist bei diesen russ. Flussnamen der Zusammenhang mit *berěza*, wovon *berězina* 'Birkenzweig«, in še dalje v zvezi s Herodotovo povezavo navedenega imena in gr. poimenovanja Dnepra: »Die Alten hatten keine genaue Kenntnis vom oberen und mittleren Dniepr.« Podobna previdnost je verjetno na mestu tudi pri ugotavljanju izhodiščne oblike imena *Berezánb*. Prim. še Toporov-Trubačev, Lingv. analiz gidronimov verxnegu Podneprovjsja, 160, kjer se zavzema (s svojimi utemeljitvami) za baltski izvor rečnega imena *Bereziná*, ter str. 176 pod geslom *Bereževka*. Ni jasno, ali je verjetno v *Berezánb* in *Bereziná* domnevati dvojno, različno izhodišče.

Na str. 66 (gub. Jekaterinoslav) omenja Vasmer pri razlagi rečnega imena *Borysthēnēs* 'Dneper' nepojasnjeno razmerje med kasnejšim poimenovanjem *Dánapris* : slovan. *Dьněprь* kot že prej omenjeno (V. str. 63) *Dánastris* : *Dьněstrь*. Prim. še REW I, 354 in 355. Na str. 354 navaja Kretschmerjevo sicer težavno etimologijo, po kateri naj bi šlo za balkanskoskit. tvorbo *Dānu-apara- 'hinterer Fluss', pri čemer bi slovan. *ě* nadomestil oset. *æ*. Podobno (str. 355) pri *Dnestr* 'Fluss in Südrussland', strus. *Dьněstrь* z naslednjim kritičnim komentarjem: »Unerklärt. Nach Kretschmer, Glotta 24, 11 ff. aus balkanskyth. *Dānu-nazdvō 'näherer Fluss' /.../ zum Unterschied vom 'weiterem' /s. *Dnepr*/. Schwierig bleibt dabei das *ě* (nach Kretschmer a. a. O. = osset. *æ*) sowie das *r*, das nicht gut durch Einfluss von *Dnepr* aufgekommen sein kann.« Ostali etimološki predlogi so enako ali še bolj nezanesljivi. Vsekakor bi bilo treba upoštevati tudi možnost vpliva grškega glasovja oz. morebitnih nado-meščanj pri prevzemu in pisavi takih imen.

Pri razlagi rečnega imena *Hypákyris* (str. 69 sl., gub. Tavrija) 'Fluss östl. des Dniepr', danes *Kalančak*, je tehtna naslednja opomba: »Da ist zu beachten, dass *Kalančak* an ein iranisches Wort anklingt, das gleichenfalls 'Krebs' bedeutet: npers. *ku-lenček*, *xerčeng*, *kilinjar* 'cancer' /.../, mpers. *karčang* /.../.« Vprašljivo.

Dalje (str. 71 sl.) obravnava Vasmer ime *Sugdaia* 'Stadt am SO-Ufer der Krim', danes *Sudák*, ki ga izvaja iz oset. *suɣdæg* 'heilig' (z lit.). Rusko *Sudák* je zabeleženo šele v 16. stoletju. Strus. *Surožb*, ki je po Vasmerjevih izvajanjih isto kot *Sugdaia*, pa je bližje obliki *Surdag*, ki jo p. t. označuje kot arabsko. Prim. tudi Vasmer, REW III, 39.⁴⁹ Vprašanje, ali je rusko poimenovanje nastalo naravnost iz iranske tvorbe ali z arab. posredovanjem, ostaja odprto. Prim. še REW III, 49.⁵⁰

Na str. 74 je s področja Dona z metodološkega stališča pomembna obravnava imena *Tánais* 'Don', kjer Vasmer ugotavlja (z navedbo literature), da strus. ime *Donb* izvira iz iran. *dānu*-, oset. *don* 'Wasser, Fluss', medtem ko je natančna rekonstrukcija grške izhodiščne oblike manj zanesljiva; odloča se za ubeseditve: »evtl. von iran. *dānəvya*-«. Prim. Vasmer, REW I, 362 sl.

Kot prvotno iranski rečni imeni obravnava Vasmer (str. 75) v guberniji Kursk naslednji: *Apaka* 'l. Nbf. des Semь westl. von Kursk', ki ga izvajajo iz iran. *āpaka- oz. *apaka- (~ av. stperz. *āp*- 'Wasser' itd.) ter rečno ime *Xanb* 'r. Nbf. des Větь, e. Nbf. flusses von Semь' z varianto *Xonb*, ki ga (z navedbo ustrezne literature) veže z av. *xan*- 'Brunnen, Quelle'. Druga možnost izvora, ki jo predlaga, da bi namreč ime izhajalo iz *xan*- 'Tatarenfürst', se zdi manj verjetna.⁵¹

Na str. 75 (gub. Orel) obravnava Vasmer rus. ime *Ropša* 'l. Nbf1. der Nessa, e. Nbf1. d. Nerussa, des l. Nbf1. der Desna', ki ima tudi vzporedno poimenovanje *Lisička*. Zaradi te dvojnosti se zdi upravičena domneva, da stoji v ozadju imena *Ropša* beseda z enakim pomenom: tako navaja oset. *rubas* 'Fuchs', nperz. *rōbāh* (z lit. p. t.).⁵²

Dalje obravnava Vasmer iz istega območja še tri rečna imena, ki naj bi bila verjetno iranskega izvora:

a) *Osмонь* 'r. Nbf1. der Svapa, eines russ. Nbf1. des Семь' z desnim pritokom *Osмонька* in levim pritokom *Kamennaja Osмонька*. Še zlasti zaradi zadnjega poimenovanja predlaga kot izhodišče iran. **asmanya-* : *asman-* 'Stein'. Predložena etimološka razlaga se zdi dobro utemeljena. Prim. še Toporov-Trubačev, *Lingv. analiz* str. 222 pod *Asмонь*.

b) *Nav'la* 'l. Nbf1. der Desna', ki ga – kot možnost – veže s sti. *nāvya* 'Strom', nperz. *nav* 'Wasserkanal' (z lit.). Vasmerju se zdi vendarle verjetnejši slovanski izvor, še zlasti, ker se večkrat dobi isto ime v gub. Smolensk, kjer se iran. rečna imena ne pojavljajo. Toporov-Trubačev, *Lingv. analiz* str. 197, izhajata iz prvotne oblike *Navya k **nau-* 'smrt, mrtvec', korena, ki je zabeležen tako v baltščini kakor tudi v slovansčini. Ker gre po njunem tolmačenju za prvotno baltsko ozemlje, opozarjata pisca na značilnost nekaterih baltskih besednih zvez kot: let. *Nāves ežers*, *Nāves tēce*, ki ju prevajata kot 'ozero, ručej smerti'. Ni popolnoma jasno, kateri razlagi bi kazalo dati prednost.

c) *Sava* (str. 76) 'Fluss in Kr. Sėvsk'. Vasmer poskuša ime (z vprašajem in z navedbo pisca domneve) izvajati iz oset. *sau* 'schwarz' (< **sāva-*), av. *syāva-*. Vprašljivo. Toporov-Trubačev, *Lingv. analiz* str. 206, mislita (z določeno zadržanostjo) na možnost baltskega izvora. Prim. tudi p. t. str. 226.

Dalje (gub. Xarkov) Vasmer (str. 76) za rečno ime *Torь* 'Nbf1. des Donec' navaja etimologijo Sobolevskega, po kateri naj bi bilo to ime isto kot *Týras*, in sicer s pripombo, da bi bilo tako razlago mogoče zagovarjati samo v primeru, če bi *Torь* nastalo iz prvotnega *Tьrbь. Tako tolmačenje je vsekakor zelo vprašljivo, skoraj nesprijemljivo. Drugače Vasmer, *REW* III, 122 sl., kjer k psl. *torь *teri 'reiben, bahnen' veže tudi imeni *Torь* in *Toréc*. Vsekakor *Torь* ne sodi med prvotna iranska poimenovanja.

Na str. 77 navaja Vasmer rečno ime *Udy* mn. 'r. Nbf1. des Donec' in kot možni izvor besede predlaga av. *aōda-* 'Quelle'. K av. zabeležbam prim. Bartholomae, *AIW*, 42. Nejasno. Lahko bi šlo tudi za staro slovansko poimenovanje (k *udь* ?).

Z ozirom na naravo jezikovnega gradiva, ki ga Vasmerjeva študija obravnava, se zdi zelo upravičen dvom, ki je razviden iz nekaterih sklepnih Vasmerjevih ugotovitev. Tako pravi na str. 77: »In vielen Fällen ist es unmöglich zu entscheiden, ob ein echt-slavischer Name oder die slavische Umgestaltung eines iranischen vorliegt. So könnten z. B. von den zahlreichen *Ruda-* Flussnamen im Dnieprgebiet einige auf iran. *raōdah-* 'Fluss' zurückgehen. Beweisen lässt sich das nicht und Zusammenhang mit slav. *ruda* 'Erz' ist wahrscheinlicher.« V nadaljevanju navaja še nekatere konkretne primere kot: »Namen wie Fl. *Rutь* (Gouv. Kiev) vertragen eine slavische Erklärung und erinnern doch zugleich an apers. *rautah-* 'Fluss'.« Glede zemljepisne omejitve prvotno iranskega ozemlja so pomembne Vasmerjeve ugotovitve na str. 78.⁵³ Vendarle prim. kritične pripombe, kakor jih izraža Arumaa, *Baltes et Iraniens*, *Studi lingu. in onore di V. Pisani*, Vol. I (1969), 73–90, in ki se nanašajo zlasti na nekatere alternativne predloge Toporov-Trubačeva (1962).

2.2.4. Metodološko pomemben je prispevek M. VASMER-ja, *Iranisches aus Südrussland*, Streitberg Festgabe, Leipzig 1924, 367–374. V njem obravnava zlasti

kronologijo osetskikh glasovnih pojavov, kakor jih je mogoče rekonstruirati iz imen, ohranjenih na grških napisih v južni Rusiji. Tako npr. spremembo iran. *air* : oset. *ir* umešča v začetek 3. st. n. št. in v tej zvezi (str. 368) navaja svojo (že zgoraj omenjeno) iransko etimologijo strus. *irʒyb* 'südliches Land' itd. Samoglasniško protezo pred določenimi soglasniškimi skupinami (str. 369) postavlja v 4. st. n. št. P. t. obravnava oset. spremembo *a*, $\bar{a}$ > *o* pred *m*, *n* in na podlagi gradiva prihaja do sklepa, da se je moral *a* ohraniti vsekakor do 3. st. n. št. Prvi izpričani primer navedene spremembe vidi v rus. rečnem imenu *Донь*.⁵⁴ Tak podatek dovolj natančno določa čas in način izposoje obravnavanega imena. Manj natančno ubeseditev ima Vasmer v REW I, 362.⁵⁵ Od sprememb v okviru soglasniškega sistema, ki jih navaja Vasmer, REW velja omeniti le nekatere. Tako (str. 371) spremembo *ʒr* > *rʒ* postavlja v 2. st. n. št.; spremembo *sp* > *fs* v 3. st. n. št.; spremembo *-aka-* > *-aya-* v 2. st. n. št., lahko tudi že v začetek n. št., itd. Jezikovni podatki take vrste omogočajo natančnejšo določitev svojstva dela izposojenk, vendar pa so žal sorazmerno maloštevilni oz. redki.

2.2.5. Študija A. MEILLET-a *Le vocabulaire slave et le vocabulaire indo-iranien*, RÉS. VI, 1926, 165–174, je oblikovana z vidika preučevanja skupnih značilnosti, ki jih kažejo posamezna ievr. narečja oz. skupine teh narečij in ki naj bi bile razločljive v tem okviru.⁵⁶ Sledijo si iransko-slovanske primerjave, ki jih navajajo do današnjih dni tako rekoč vsi raziskovalci, ki izhajajo iz sorodnega pojmovanja ievr. prajezika, njegove razčlenjenosti in s tem povezanega vrednotenja določenih jezikovnih pojavov v posameznih zgodovinsko izpričanih jezikih.

Tako primerja Meillet na str. 166 iransko in slovansko postpozicijo s pomenom 'à cause de', ki je zabeležena v stperz. *avahyarādiy* 'à cause de ceci', in slovan. zvezo *radi* + rodilnik. Prim. Mayrhofer-Brandenstein, Hdbch. des Altpers., 141, in Vasmer, REW III, 482. Pokorny, IEW, 59 sl., izhaja iz debelne oblike **rō-dh-* h korenu **ar-* (z različicami) 'fügen, passen'. Trubačev, Etimologija 1965 (1967) postavlja temu mnenju nasproti notranjeslovansko etimologijo, in sicer razlaga slovan. *radi* (str. 23) kot poprislovljeni rod.-daj.-mest. **radi* od *i-* osnove **radb* 'delo'. V podporo svoji razlagi navaja še nekatere druge predloge take vrste.⁵⁷ Prim. tudi Bielfeldt, Altsl. Gr. str. 183, 227. Trubačev, n. m., slovan. *radi* torej loči od stperz. *rādiy*.⁵⁸ Čeprav je taka razlaga sicer s svojega stališča utemeljena in v luči navedenih odnosnic v drugih jezikih tudi možna, se zdi vendarle težko, slovansko besedo ločiti od pomensko in oblikovno tako rekoč enake tvorbe v stari perzijsčini. Da bi etimologija Trubačeva lahko obveljala kot zanesljiva, bi bilo treba najti primerno, morda notranjeiransko razlago še za staro perzijsčino.⁵⁹

Dalje (str. 166 sl.) primerja Meillet določno rabo zaimka **ye/o-* v baltščini, slovanščini in iranščini. Gre za avestijsko rabo zaimka, ki stoji v istem sklonu za samostalnikom in pred pridevnikom, ki ga določa, ter za naslonsko rabo zaimka *je-* pri določnem pridevniku v slovanščini.⁶⁰ Baltskih zgledov ne navaja. Prim. k slovanški in baltški paradigmi Vaillant, Gramm. comp. II/2, 496 sl. Kot je razvidno že iz zgledov, ki jih navaja Meillet, v avestijsčini in baltoslovanščini ne gre za enako rabo, temveč za soroden postopek. Vsekakor je šel razvoj v baltščini, predvsem pa v slovanščini, precej dalje in zdi se, da je realnejše tako v iranščini kakor tudi v baltoslovanščini misliti na neodvisni razvoj, ki pa je verjetno temeljil na določenih težnjah, podedovanih iz prajezika. Pri tem se seveda, podobno kot v drugih primerih take vrste, postavlja vprašanje, kakšen naj bi bil prajezični vzorec, ki ga na podlagi take zgodovinske rabe lahko rekonstruiramo, in kakšno stopnjo razčlenjenosti (torej, navpični/časovni : vodoravni/prostorski vidik) prajezika predpostavlja. Tudi Trubačev (1965/67) str. 23 ima ob predlagani izoglosi močne pomisleke.⁶¹ Vsekakor niti Meillet sam ne računa s skupno inovacijo, ki bi v danem primeru predvsem imela dokazno vrednost.

Nadalje (str. 167) navaja Meillet posebno rabo ievr. samostalnika *poti- 'chef de groupe', ki kaže v lit. in let. *pats* pomen 'lui-même'. S tem neposredno primerja av. *x'aēpaiθya*- 'son propre'. Vendar pa, kot se zdi, taka raba ni omejena le na baltščino in iranščino. Pokorny, IEW, 842, jo predpostavlja npr. tudi v lat. *utpote*.⁶² Fraenkel, LEW, 552, izhaja iz obratnega pomenskega razvoja: »Die Gdb. von idg. *potis ist 'selbst'. Daraus hat sich erst nachträglich, wenn auch schon in einer frühen Epoche, der Sinn 'Herr' entwickelt« (z lit.). Ta možnost se zdi, glede na razmerje obeh pomenov pri široko zabeleženih ievr. besedi, manj verjetna. Prim. k temu npr. sti. *āman*- 'duh, duša' in 'sam' ter ved. *tanū*- 'Leib, Körper, Person' in 'selbst'.

P. t. (str. 167) veže Meillet slovan. *samb* 'lui-même' z av. *hāmō* 'le mēme'. Trubačev (1965/67) str. 23 tudi tej povezavi odreka značilni pomen.⁶³ Av. kaže v korenu tako dolg kakor tudi kratek samoglasnik (prim. Bartholomae, AIW, 1773 in 1803). Pri kratkem samoglasniku nikakor ne gre za osamljeno iran.-slovan. izogloso (prim. npr. Brandenstein-Mayrhofer, Hdbch. des Altpers., 123, in Pokorny, IEW, 904), podaljšan korenski samoglasnik pa kažejo poleg avestijske in slovanske še nekatere tvorbe iz drugih jezikov, ki se resda ločijo v pomenu, vendarle ne odstopajo tako bistveno od osnovnega pomena korena (*sem- 'eins' in 'in eins zusammen, einheitlich, samt, mit' — Pokorny, IEW, 902), da bi bilo treba domnevati posebno iran-sko-slovansko izogloso, še zlasti ne, ker ima avestijščina tudi vzporedno obliko s kratkim samoglasnikom v istem pomenu. Prim. Pokorny, IEW, 904 sl.

Naslednja primerjava, ki jo beleži Meillet p. t., veže nekatere oblike osebnih zamkov: slovan. rodilnik *mene* in iran. *mana*, sti. *mama* ter slovan. *tebe* (*teve) in iran. *tava*. Vendar pa sta oba rodilnika, če držijo ustrezne razlage, zabeležena tudi v keltščini. Tako navaja Thurneysen, Hdbch. des Alt-irischen I (1909) str. 267, za 1. os. kimr. *fy* < *my* »auf einen apokopierten Genitiv *men*weisend, vgl. altkirchenslav. *mene* avest. *mana*« in (p. t.) za 2. os. srkimr. naglašeno obliko *teu* »die zunächst auf britann. *tou zurückgeht. Dieses entspricht wohl genau altind. *táva*, lit. *tavė*, idg. *tewe, vgl. altkirchenslav. *tebe*. Die irischen vollbetonten Formen *tuí und *muí* weisen zunächst auf *tuwe aus *towe.« Prim. tudi Szemerényi, Einführung, 197. Prav tako odklonilno stališče zastopa tudi Trubačev, n. m., str. 21. Na podlagi navedenih primerjav prihaja Meillet do naslednjega sklepa glede povezanosti iranščine in slovanščine v okviru ievr. dialektov (str. 167): »La rigoureuse précision des correspondances dans ces trois cas exclut le hasard. Il n'est établi pas là que le slave et l'iranien, groupes géographiquement voisins, offrent des concordances qui remontent à des communautés dialectales de date indo-européenne.« Ostaja vtis, da navedene primerjave vendarle niso tako očitne in značilne, da bi same po sebi dopuščale tako daljnosežne sklepe.

V nadaljevanju svoje razprave navaja Meillet besedne vzporednice, ki naj bi podpirale navedeno tezo. V prvi vrsti gre za nekatere primere iz t.i. verskega izrazja.

Tako (na str. 167 sl.) veže slovan. *divь*, mn. *divesa* 'Wunder' s sti. *dhī*- 'pensée, pensée religieuse, prière'. Ta zveza se mu zdi utemeljena po pomenski strani.⁶⁴ Njegova razlaga je vprašljiva. Prim. Vasmer, REW I, 351. Pokorny veže drugače. Prim. Pokorny, IEW, 186 (koren *dheyə- 'hell glanzen, schimmern, scheinen': stsl. *divь*) in str. 243 (koren *dheyə- 'sehen, schauen' : sti. *dhī*-). Tudi če bi slovan. besedo vezali k zgoraj na drugem mestu navedenemu korenu, pomenska zveza med sti. in slovan. zabeležbo v razmerju do drugojezičnih besed pri istem korenu ne predpostavlja posebne sti.-slovan. izoglose.

Nadalje (str. 168) Meillet obravnava znano povezavo med stperz. *baga*- 'dieu' in slovan. *bogь* v istem pomenu. Zavrača razlago, da gre za iransko izposojenko v slovanščini, in sicer s sledečima utemeljitvama: »Mais les peuples indo-européens n'ont pas d'ordinaire emprunté le nom 'dieu' à leur voisins; il y avait là une notion trop

lié au fond de leur vie sociale pour être exprimée par un emprunt. L'hypothèse d'un emprunt est d'autant plus arbitraire et invraisemblable ici que le slave n'offre aucun emprunt sûr au scythique. « Tako utemeljevanje brez dodatnega gradiva ni popolnoma prepričljivo. Meillet se zlasti na osnovi izpeljank iz *bogъ* odloča za slovanski izvor besede. Verjetno je, da se nobena od obeh možnosti ne da zanesljivo dokazati oz. izključiti. Prim. Vasmer, REW I, 98. Meillet končno, kot se zdi, dopušča določeno zvezo med slovan. dvojnostjo v pomenu in sti. zabeležbo.⁶⁵

Naslednja primerjava (str. 168 sl.) veže av. *sravō* 'parole' s slovan. *slovo* v istem pomenu.⁶⁶ Tvorba **k'lewos-* je podedovana iz prajezika in razširjena prek več jezikov, res pa je, da sta si pomensko iran. in slovan. zabeležba najbolj blizu. Prvotno izhodišče bi bilo verjetno **to*, kar se sliši'. Kako daleč bi morda lahko šli vplivi med iranskim in slovanskim pomenom, je težko reči. Prim. k zabeležbam Pokorny, IEW, 605 sl. in Vasmer, REW II, 662 (z lit.).

Kot zelo značilno primerjavo navaja Meillet (str. 169) zvezo med av. *spantō* (< **swanta-*) in slovan. *svěťb*, lit. *šveñtas* (ievr. **k'wento-*). Sti. ved. *śvāntá-* (zabeleženo dvakrat v RV), ki ga v istem sobesedilu navaja Vasmer, REW II, 597, je pomensko nezanesljivo in za primerjave neprimerno. Prim. Mayrhofer, KEWA III, 404. Pokorny, IEW, 630, pod korenem **k'wen-* 'feiern, heiligen'; **k'wento-* 'heilig' poleg navedenih bsl. in iran. oblik kot 'wahrscheinlich' veže sem še got. *hunsł* n. 'Opfer', ags. *hūsl* n. 'Sakrament' (**k'wun-s-lo-*). Od veljavnosti zadnje navedenih primerjav je odvisno, kako široko se da računati z izpričano zabeležbo ievr. korena. Vsekakor ostaja dejstvo, da so baltoslovanske in iranske tvorbe enake tako oblikovno kakor tudi pomensko. Seveda v okviru podedovanega gradiva, očitno kot (morebiti skupna) ohranitev arhaizma — torej v skladu s pojmovanjem narečij, kakor ga predpostavlja Meilletova študija.

Nadaljnja primerjava (str. 169) veže stsl. *sqđb* 'jugement' in sti. *samdhā*, *samdhī-* 'convention, traité'. Kot je znano, gre za zvezo predpone oz. predloga **k'om* 'neben, bei, mit' (Pokorny, IEW, 613) in korena **dhē-* 'setzen, stellen, legen' (Pokorny, IEW, 235 sl.). V obeh primerih imamo opraviti s sorazmerno enostavnim pomenskim razvojem, ki bi bil lahko dosežen že v prajeziku ali (morda tudi neodvisno) razvit nekoliko kasneje v obeh jezikovnih skupinah. Ali bi bila ravno raba nekega predloga (v tem primeru **k'om*) v določenih zvezah omejena na ožje ozemlje in zato lahko značilna kot izoglosa, je težko reči. Kako težavno je ločevanje med obema možnostima pri tudi sicer dobro zabeleženih korenih, kažejo podobni ali celo enaki pomenski razvoji v drugih jezikih (npr. gr. *synthēkē* v pomenu 'convention, compact' ali *synthēma* 'agreement, covenant' — gl. Lidell-Scott, A Greek-English Lexicon, 1717).

Sledi (str. 169 sl.) primerjava med slovan. *žrbti*, *žbrq* 'sacrifier', *žrbtva* 'thysía', *žbrьсь* 'hiereús' in lit. *girti*, *giriù* 'célébrer', stprus. *girtwei* 'louer' ter ved. glagolom *gṛñāti*, av. *garante* 'il chante'. Pri tem pisec posebej opozarja na ime dejanja ved. *gīr*, av. *gar-* 'chant, célébration', ki igra pomembno vlogo v verskih besedilih. Tako naj bi bila posebna raba v verskem jeziku omejena na indoiran.-bsl. področje.⁶⁷ Prim. Vasmer, REW I, 430. Ni nujno, da bi moralo iti v tem primeru za posebno izogloslo. Primerjane tvorbe niso namreč niti oblikovno niti pomensko enake, prav tako pa ne kažejo (nujno) na (skupno) inovacijo. Podobne tvorbe, deloma sicer opremljene z drugačnimi podaljški, vendarle razločljive s prajezičnimi besedotvornimi možnostmi, se dobijo tudi v drugih jezikih. Tudi pomensko so enako izvedljive iz domnevanega osnovnega pomena kakor zgoraj navedene tvorbe (npr. lat. *grātēs* mn. ž. 'Dank', *grātia* 'Annehmlichkeit, Wohlälligkeit, Gnade, Dank', galolat. *bardus* 'Barde', stir. *bard*, kimr. *bardd* /*g^wr̄-d/h/o-s — Pokorny, IEW, 478/). Domnevana izoglosla bi bila upravičena med obema jezikovnima skupinama v verskem besedju.

Iz istega pomenskega kroga sledi dalje (str. 170 sl.) slovan. beseda *věra* 'foi'. To-krat domneva pisec v prvi vrsti pomensko izogloso z iran. korenomo **var-* 'qui sert à rendre la notion du choix volontaire d'une croyance'. Vendarle Meillet sam na str. 171 priznava ne povsem zanesljivi značaj zgornje primerjave, saj je treba računati z možnostjo dvojnega izvora iran. *-r-*. Kot glavno utemeljitev v prid svojemu etimološkemu predlogu navaja ravno prej predpostavljene skupne poteze v verskem izrazju.⁶⁸ Taka utemeljitev pa je veljavna samo tedaj, če so drugi primeri tako rekoč nesporno določljivi v navedenem smislu. Vendarle se zdi, glede na analize prej navedenih besed iz omenjenega pomenskega kroga, da tak pogoj tu ni izpolnjen. Prim. Vasmer, REW I, 184 (z lit.).

P.t. povezuje Meillet slovan. božansko ime *Perunъ* (*'foudre') z lit. *perkūnas*, stprus. *percunīs* 'foudre', ki se tudi rabi v verskem smislu, ter z ved. božanskim imenom *Parjanya-* 'qui personnifie la pluie d'orage'. Vasmer, REW II, 345 sl., zavzema v obsežnem geslu (*Perūn* 'heidnischer Gott der Russen') zadržano stališče do Meilletove etimologije.⁶⁹ Njegovi pomisleki se zdijo upravičeni, ker je prvotni pomen imena *Perunъ*, kot kaže, težko določljiv. Vendar pa je po drugi strani res, da tudi drugi etimološki poskusi, ki jih navaja, niso bolj verjetni. Na glasovne težave omenjene povezave opozarja Mayrhofer, KEWA II, 222, ki opozarja tudi na možnost tabuističnih pretvorb. Prim. tudi Fraenkel, LEW, 575. Za povezavo, kakor jo izreka Meillet, bi končno lahko govorilo dejstvo, da lit. *perkūnas* lahko pomeni tako 'Donner, Blitzschlag' kakor tudi 'Bez. des Donnergottes', kar precej dobro ustreza ved. *Parjanya-* 'Regengott'. Prim. Pokorny, IEW, 819 (**perg-* /.../ »vielleicht hierher ai. *Parjanya-* 'Regen- und Gewittergott«) ter 822 sl., kjer pod geslom **perk^wu-s* 'Eiche' navaja tudi **Perk^wuno-s* 'Baum des Donnergottes' (z lit., let., stprus. in strus. zabeležbo, z vprašajem sti. *Parjanya-*). Težavno. Med posameznimi tvorbami obstaja sicer velika podobnost, niso pa izvedljive iz skupne praoblike. Vendar je mogoče (prim. Mayrhofer, n.m.) računati tudi s kasnejšimi pretvorbami. V tem primeru bi imeli verjetno opraviti s podedovano tvorbo, težko pa je določiti, kdaj naj bi prišlo do posebljenja pomena: ali je raba za poimenovanje božanstva nastala na neki kasni stopnji prajezika oz. še nekoliko kasneje, ko naj bi bila že ostreje ločena posamezna narečja oz. narečne skupine, in sicer v smislu nadalje razvite ievr. težnje, ali pa bi smeli računati s skupno inovacijo, ki bi pravzaprav edina upravičevala daljnosežne sklepe. Odločitev je še zlasti težavna, ker gre za poimenovanje božanstva in ne moremo zanesljivo izključiti možnosti dodatnih sprememb, ki so lahko pripeljale do glasovnih odstopanj. Ta bi sicer govorila proti takemu enačenju. Meillet (str. 171) ugotavlja: »à date ancienne, les termes religieux étaient à peu près les mêmes chez les Slaves et chez leurs voisins Aryens«, vendar se zdi njegova trditev oslajljena ravno zaradi dejstva, ki ga navaja v njeno podporo: »Si l'on songe que, avec la perte de l'ancienne religion, l'ancien vocabulaire religieux a dû se réduire en slave presque à rien, le nombre de ces concordances est digne de remarque.«

V nadaljevanju navaja pisec primerjave, ki so, po njegovem mnenju sicer manj jasne, vendar naj bi osvetljevale tesno sorodnost slovanskega in indoiranskega besedja. Pri besedi za 'vdovo' (str. 171), ki je tudi sicer dobro zabeležena v ievr. jezikih, opozarja na enakost samoglasnikov pri sti. *vidhāvā* ter slovan. *vъdova*, stprus. *widewū*. Vendar je od iste prevojne stopnje tvorjeno vsaj še gr. *ē/Fītheos* 'Junggeselle', ki ima v nekaterih primerih tudi pomen 'vdova' (prim. Frisk, GEW I, 625). Prvi pomen je, kot je videti, lahko razvit drugotno. Vsekakor je v tem primeru težko govoriti o indoiransko-baltoslovanski izoglosi.

Na str. 171 dalje primerja indoiran. *yā-* in stosl. *jaxati*, lit. *jōti*, *jōju*.⁷⁰ Slovanski glagol izhaja iz s podaljškom *-s-* razširjene osnove. Prim. Vasmer, REW I, 392, in k balt. zabeležbam Fraenkel, LEW, 195. Sti. *yāti* res vsebuje tudi isti pomen kakor slo-

van. beseda, vendar pa so zabeleženi tudi drugi pomeni. Tako navaja Mayrhofer KEWA III, 16, naslednje: 'geht, bewegt sich, fährt, reitet, gelangt wohin', medtem ko je za av. *yā-* ugotovljen pomen 'gehen' (Bartholomae, AIW, 1282 – v zvezi z glagolskimi predponami). Isti koren je zabeležen tudi sicer, tako v toh. A *yā-*, B *ya-* 'aller' (prim. Van Windekens, Le Tokharien I, 590). Glede na to se postavlja vprašanje, ali delni sovpad pomenov v sti. in balt. ter deloma v slovanščini upravičuje domnevo posebne indoiran.-bsl. izoglose. Bolj verjetno se zdi domnevati neodvisni pomenski razvoj v posameznih primerih. Prim. tudi Pokorny, IEW, 296.

Nadaljnja primerjava p.t. povezuje, sicer z določeno previdnostjo (»rappelle«), slovan. glagol *-lězq*, *-lěsti* 'bēnai' z av. korenem *rāz-* 'aller' (Bartholomae, AIW, 1526). Navadno vežejo slovan. glagol (glede zabeležb in pomenov prim. Vasmer, REW II, 26) z let. *lěžāt* 'rutschen' itd. Prim. Pokorny, IEW, 660 (**lěg'h-*, **lāg'h-* 'am Boden kriechen, niedrig'). Pritegnitev av. korena k isti bazi bi bila možna, pri čemer ostaja iranski *r-* seveda dvoumen.

Sledi (str. 171 sl.) povezava lit. glagola *dūmti*, *dumiū*, stosl. *dqti*, *d'bmq*, 'souffler' s sti. *dhāmati* 'il souffle'. Osnovo predstavlja ievr. baza **dhem(ə)-* 'stieben, rauchen, wehen, blasen'. Pokorny, IEW, 247, navaja tudi ustrezno iran. tvorbo v av. *dāδ-mainya-* 'sich aufblasend, blähend, von Fröschen', nperz. *dumun*, *dīmīn* 'rauchen, wehen, blasen'. V tem primeru je nepodaljšani koren v navedenem pomenu zabeležen res le v teh jezikih. Prim. Abev, IES I, 382 sl. (*dymyn/dumun*). Če smemo domnevati indoiransko-baltoslovansko pomensko inovacijo, potem sega, kot kaže, v čas oblikovanja ievr. narečij.

Na str. 172 Meillet na podlagi stosl. sedanjika *mētq*, *mēsti* 'tarátlein' in lit. *men-čičiū*, *mēsti* rekonstruira stari atematski sedanjik, ki ga veže s prvotnim sti. sedanjikom *mánthiti : *mathánti (zabeležene sedanjiške oblike, ki jih našteva: RV *mánthati* 'il brouille avec une spatule', AV *mánthati*, sicer običajno *mathnāti*). Svojevrstna je njegova razlaga tematizacije omenjenega glagolskega korena v vedskem jeziku.⁷¹ Mayrhofer, KEWA II, 578 sl., navaja poleg sti. še ustrezne iranske tvorbe. Koren **me(n)th-* (Pokorny, IEW, 732) je zabeležen tudi v drugih jezikih, vendar je glagolska tvorba, kot kaže, res zabeležena samo na indoiran. in bsl. področju. Na možnost dodatne vzporednice med praindoiranskim različkom brez nosnika in ustreznim slovanskim odrazom opozarja Mayrhofer, p. t., 579.⁷² Prim. še Vasmer, REW II, 129.

Dalje (str. 172) sledi metodološko podobno postavljena primerjava. Gre za tolmačenje slovan. glagola *tešq* (nedol. *tesati*) 'je charpente', ki prav tako nadomešča prvotni atematski sedanjik, ohranjen v ved. *tāšti* (3 os. mn. *tákšati*), av. *tāšti*, *tāšt*. V zvezi z lat. *texō* opozarja Meillet na razlike v pomenu. Izhodišče predstavlja ievr. koren **tek'p-* 'flechten, das Holzwerk des geflochtenen Hauses zusammenfügen' (Pokorny, IEW, 1058 sl.), od katerega so zabeležene pretežno imenske tvorbe. Indoiranske in slovanske glagolske oblike se lepo ujemajo tako v pomenu kakor po tvorbi. Sti. ima poleg atematske spregatve z dolgim korenskim samoglasnikom že v RV zabeleženo tudi tematsko spregatev, oboje v pomenu 'verfertigt, zimmert, schafft, behaut' (Mayrhofer, KEWA I, 486), prav tako av. *tašaiti* 'zimmert, schneidet zu, verfertigt'; podobno let. prvotno ponavljalni glagol *test*, *tešu/tēšu* 'Balken behauen, glatt machen, schaben' (Fraenkel, LEW, 1065) in dalje stosl. *tesati*, *tešq* 'behauen' (k zabeležbam v posameznih slovan. jezikih prim. Vasmer, REW III, 99 sl.). Če gre za izogloso med obema jezikovnima skupinama, potem mora segati v čas ievr. narečij. Ostaja vprašanje, kako je treba razlagati lat. glagol *texō* s pomenom 'flechten, weben'. Fraenkel, n. m., navaja možnost združitve lat. pomena z zgornjimi,⁷³ medtem ko sta Ernout-Meillet, Dictionnaire étymologique de la langue latine I str. 1219, zadržana: »On n'en pourrait rapprocher lat. *texō* qu'à condition de poser un sens initial vague, ce à quoi rien n'autorise.«

Dalje (str. 172) povezuje Meillet av. *ḡanḡayeiti* 'il tend' in stsl. *tegnŋti* 'tendre, tirer'. Pokorny, IEW, 1067, rekonstruira koren **tengh-* 'ziehen, dehnen, spannen', indoiran. **ihengh-* (*th-* razlaga Meillet, n. m., podobno kot pri sti. *manth-*). Slovanska in iranska tvorba sta si tako oblikovno kakor tudi pomensko res izredno blizu. Vendar ostaja vprašanje, kam uvrstiti toh. glagol, ki ga Pokorny navaja kot A *tānk-*, B *tank-* 'hindern'. Van Windekens, Le Tokharien I, 502, natančneje navaja oblike kot *tānk*, *cañk-*, B *tānk-*, *cenk-* 'gêner, empêcher', kar prav tako veže k istemu korenu. Formalno obliko kot AB *tānk-* izvaja iz redukcijske stopnje **tñgh-*, A *cañk-*, B *cenk-* pa iz podaljšane stopnje **tēngh-*. Ker je verjetno toh. pomen lahko drugotno razvit v manj stvarno smer, bi bilo mogoče, da gre za že prvotno, prajezično tvorbo, in da sta iranščina in slovanščina v tem primeru samo ohranili arhaizem, kar seveda veliko manj pove o neposrednih iransko-slovanskih odnosih kakor v primeru, če bi šlo za skupno inovacijo. Vendarle nobena od obeh možnosti ni dokazljiva.

Sledi (p. t.) povezava pridevnika sti. *dīrgha-* 'long', av. *darəyō* in slovan. *dlъgъ* 'long'.⁷⁴ Rekonstrukcija praoblike za indoiran. ter bsl. tvorbo se glasi **dīghō-* (Pokorny, IEW, 197), iz česar je lahko nastalo tudi got. *tulgus* 'fest, standhaft' (**'long, ausdauernd' – Pokorny, n. m.) sicer drugotno prenesenim pomenom, vendar pa bi bilo v svoji prvotni, izhodiščni obliki lahko enako za indoiransko in slovansko praobliko. Prav tako lahko sodi sem tudi het. pridevnik imen. mn. *da-lu-ga-e-eš* 'lang'. Domneva izključno indoiransko-slovanske izglose se zdi v tem primeru neosnovana.

Podoben je položaj tudi pri naslednjem primeru, ki ga navaja Meillet. Tu gre za zvezo med sti. *pūrva-* 'premier', iran. **parva-* (stperz. *paruva-*, av. *paourvō*) in stsl. *prъvъ*. Pokorny, IEW, 815, z določenim pomislekom (»wohl auch«) uvršča sem tudi ags. *forw-ost*, *forw-est* 'der erste'. Mayrhofer, KEWA II, 324 sl., navaja razen tega še naslednje navezave: alb. *parë*, toh. A *pārwat* 'ältester', B *pārwe*, *pārwešse* 'erster'. K toh. tvorbam prim. Van Windekens, Le Tokharien I, 366, kjer v zvezi z zgornjo Meilletovo ubeseditvijo preseneča naslednja trditev: »La parenté (évidente) avec skr. *pūrva-* 'premier, précédent, antérieur, etc.' = av. *parva-*, v. sl. *prъvъ*, alb. *parë* 'premier' a déja été signalé par Meillet, MSL 17 (1911–1912) 285.« Za obliki toh. A *pārwa-*, B *parwe-* rekonstruira praobliko **p̄rəwo-*, medtem ko končni *-t* v A *pārwat* (poleg *pārwa-*) razlaga kot naliko po nekaterih drugih števniki. Vsekakor ni vzroka za domnevo posebne indoiransko-slovanske izglose. Tudi utemeljitev, ki jo v potrditev svoje teze navaja Meillet, n. m. (»même le lituanien *pirmas* a un autre suffixe«), se ne zdi veljavna. Kajti tudi v tem primeru bi šlo po vsej verjetnosti za pododovan koren, ki je bil pač opremljen z dvema različnima ievr. priponama, ne da bi to govorilo za neko posebno narečno razdelitev. Razhajanje slovan. in lit. tvorbe bi v danem sobesedilu celo samo na sebi govorilo proti takim sklepom. Prim. npr. stanje pri števniki za 'eden': **oy-no-* ~ **oy-wo-* ~ **oy-ko-* (tako npr. stperz. *aiva-*, av. *aēva-* : sti. *eka-* 'unus'), kjer imamo gotovo opraviti z ugotovljivo narečno skupnostjo oz. povezanostjo omenjenih jezikov.

Dalje (str. 172) povezuje Meillet oblikovno stran sti. *dhruvá-* 'ferme' in av. *dr(u)vō*, stperz. *duruva* 'bien portant', medtem ko pomensko iranskim oblikam bolj ustreza stsl. *sъ-dravъ*. Oblikovno gre v obeh primerih za običajne odraze prvotnega **druwós* oz. **su-dorwo-* v primeru slovanščine. Tudi pomena sta brez težav razločljiva kot neodvisno razvita (prim. npr. ags. *trum* 'fest, kräftig, gesund') od prvotne baze **deru-* (z različicami in izpeljankami s pomočjo različnih pripon) 'Baum; kernholzartig, hart, fest, treu' (Pokorny, IEW, 214 sl.). Tudi predpona *su-* predstavlja v tem primeru enega izmed redkih zgledov, kjer je v slovanščini kot arhaizem še ohranjena. Prim. Vasmer, REW II, 546, Pokorny, IEW, 1037 sl. ter še Vasmer, p. t., 450 (rus. *zdoróvyj* 'gesund'). Vsekakor ni videti razloga za nastavitev posebne izglose, niti v primeru, če računamo z ohranitvijo arhaizma, kar ima že samo po sebi

manjšo veljavo pri ugotavljanju posebnih povezav med posameznimi jeziki oz. narečji.

V nadaljevanju postavlja Meillet kot izključno sti.-bsl. izogloslo zvezo med sti. *kṛṣṇá-* 'noir' in stcsl. *čr̃nъ*, stprus. *kirsnan*. Pokorny, IEW, 583, navaja pod korenom **kers-* 'in Worten für Farben, bes. dunkle, schmutzige', **kṛs-no-* 'schwarz' poleg zgoraj navedenih in nekoliko drugače oblikovanih lit. primerjav še germ. navezave, ki pa odstopajo v pomenu: šved. norv. *harr* 'Äsche', ags. *heard-hara*, *heardra-* m., nem., niz. *harder*, *herder* 'Meer-Äsche'. Res je, da sti. in slovan. ter stprus. oblika popolnoma sovpadajo tako oblikovno kakor tudi pomensko. Možno bi bilo, da bi bil nastanek te tvorbe nekoliko kasnejši, iz časa določnejšega oblikovanja ievr. narečij, lahko pa bi šlo tudi za starejše tvorbe z morda pozneje približanim pomenom. Z ozirom na to, da je v takih primerih prvotni pomen korena težko rekonstruirati, bi bil možen tudi obratni potek, da bi torej germ. oblike ohranile prvotni, konkretnější pomen (prim. npr. sloven. oznake za barve oz. barvne odtenke kot: pepelnat, golobje siv itd.). Prim. Vasmer, REW II, 326 in Porzig, Gliederung, 167.

Sledi (p. t.) znana in pogosto navajana primerjava med av. *haoya-* = sti. *savyá-* 'gauche' ter stcsl. *šujь*. V tem primeru gre za izključno indoiran.-slovan. izogloslo. Prim. Pokorny, IEW, 915 (**sewo-* 'link').⁷⁵

Podobno velja tudi za (p. t.) navedeno primerjavo med sti. *nīca-* (z vedskimi za-beležbami *nīcāt*, *nīcāih*) in stcsl. *nicь*. Pokorny, IEW, 312, izhaja iz prvotnega **ni-^ok^w-* 'die Augen niederhaltend'. Prim. še Vasmer, REW II, 222, z balt. vzporednicami (let. *nīca* ž. 'Ort stromabwärts').⁷⁶

Na podlagi omenjenih primerjav prihaja Meillet (str. 172) do sklepa, ki ni utemeljen s konkretnimi navedbami oz. morebitnimi statističnimi podatki iz drugih jezikov: »Il y a ici des coïncidences remarquables, et d'autant plus remarquables que le nombre des adjectifs qui ont une étymologie indo-européenne est petit partout.«

Na str. 173 sledi primerjava sti. prislova *āviḥ* 'ouvertement', gav. *āviš* in stcsl. *avě* 'ouvertement', *aviti* 'manifester'. Baza **āwis-* v navedenem pomenu (**au-*, *awēi-* 'sinnlich wahrnehmen, auffassen' — Pokorny, IEW, 78) je dejansko ohranjena le v navedenih jezikih in zvezo lahko obravnavamo kot izogloslo, očitno v smislu ohranjenega arhaizma.

Podobno veljavo ima tudi sledeča primerjava, ki jo navaja Meillet p. t.: sti. *bahih* 'en dehors, séparément', stcsl. *bez*, *bes* 'sans', lit. *bè*. Prim. Pokorny, IEW, 112 sl. (**b/h/e*, *b/h/eg'h* 'ausser, ausserhalb, ohne').⁷⁷

Nadalje navaja Meillet primerjave nekaterih oznak za telesne dele, in sicer: 1) av. *varasō* 'cheveux' ~ stcsl. *vlasъ* (rus. *vólos*). Vasmer, REW I, 221, navaja razen tega še gr. («wohl auch») *oūlos* 'kraus'. Frisk, GEW II, 444 sl., take etimološke zveze nima. Za gr. tvorbo dopušča kot sicer možno praobliko **wólso-*, vendar bi, po njegovem upravičenem mnenju, taka praoblika prej ustrezala samostalniški tvorbi.⁷⁸ Zaradi etimološko nejasne grške besede se zdi bolj upravičena Meilletova primerjava. Prim. tudi Pokorny, IEW, 1139: **wel(ə)-* 'in Worten für Haar, Wolle' — z mehkonobnimi podaljšavami; navaja nadaljnje gr. primerjave, ki pa so tvorjene z drugačno pripono. Pri Vasmerjevem tolmačenju bi bilo sporno tudi razmerje gr. *-s-* : av. *-s-* : slovan. *-s-*.

2) Indoiran. oznake za 'ustnice' (ved. *oṣṭha-*, av. *aošta-*) se vežejo z bsl. poime-novanjem za 'usta': stcsl. *usta*, stprus. *austo*. Vendar pa gre sem tudi lat. *ostium*, res-da s prenesenim pomenom 'Eingang, Flussmündung'. Isti pomenski razvoj ima tudi npr. stcsl. *ustьje*, lit. *uostas* 'Flussmündung, Haff', kar kaže v obeh primerih na prvotni pomen 'Mund'. Ni torej videti razloga za domnevo značilne indoiran.-bsl. izoglose, kvečjemu za ohranitev arhaizma na omenjenem območju. Prim. Pokorny, IEW, 784 sl., in Vasmer, REW III, 192 sl.

3) Tretja navedba povezuje stcsl. *prъsi*, lit. *piršys* 'poitrine' z av. *pərəsu-*, pahl. *pahlūk* 'côte' (str. 173). Prim. Pokorny, IEW, 820 (**perk'*- 'Rippe, Rippengegend, Brust') ter Vasmer, REW II, 344.⁷⁹

4) Zadnja povezava s tega pomenskega področja temelji na dejstvu, da je za pojem 'jezik' v iranščini, slovanščini in baltščini ohranjena oblika moškega spola, medtem ko izkazujejo drugi jeziki ustrezne tvorbe ženskega spola. Gre za av. *hizū-*, stcsl. *języ-kъ* in lit. *liežūvis*, kjer po Meilletovi navedbi izpeljanka na *-ja-* nadomešča stari tip na *-ū-* (str. 173). Očitno gre tako v slovanščini kakor tudi v iranščini za ostanek iz prajezika danih možnosti, podobno kakor je že prajezično obstajala dvojnost preigibanja na *-ū-* oz. tematske izvedbe na *-wā*. Vaillant, Gramm. comp. II/1, 271, navede iste primerjave brez av. moške oblike in prihaja do naslednjega sklepa (str. 272): »Sur un radical qui serait **ng-* pour le balto-slave, on restitue un thème masculin en *-ū-*, avec variante féminine en *-wā*.« K problemu rekonstrukcije starega *-ū-* tipa m. spola prim. npr. Brugmann, Grdr.² II/1, 211.⁸⁰ Ali bi po vsem tem lahko (oz. morebiti verjetno) šlo za neposredno zvezo med av. ter balt. oz. slovan. zastopstvom, je težko reči. V avestijščini je poleg tega zabeležen tudi ž. sp. na *-vā*. Prim. še tolmačenje zgodovinskega stanja, kakor ga zastopa Fraenkel, LEW, 369: »Wie Specht KZ 62, 255 ff. zeigt, war das Wort für Zunge, wie es im Av., Lit. und Slav. noch der Fall ist, ursprünglich. mask. *-ū-* St. Erst nachträglich wurde es in mehreren Sprachen Femininum oder erhielt (so im Slav.) ohne Änderung des mask. Geschlechts *k-*Erweiterung.« Zanimivo bi bilo ugotoviti, ali morda obstajajo v omenjenih jezikih sistemski vzroki, da se je tak arhaizem lahko ohranil.⁸¹

Na koncu razprave (str. 173 sl.) sledijo še nekatera piščeva stališča oz. pripombe glede upravičenosti domneve iranskih izposojenk v slovanščini oz. določitve področja, konkretnega jezika, iz katerega naj bi izposojenka izviralala. V zvezi s slovan. *toporъ* ugotavlja: »Un nom technique comme le nom *toporъ* de la 'hache' — que rien de reste ne marque comme spécifiquement scythique — est iranien assurément; mais les noms d'armes et d'outils sont sujets à se répandre, et il n'y a rien à conclure de là.« To stališče je z metodološkega vidika vsekakor treba upoštevati.

V zvezi s števnikom za 'sto' stcsl. *stъto* se Meillet odloča proti iranskemu izvoru.⁸²

V skladu s svojimi izvajanja v razpravi se Meillet v sklepnem odstavku (str. 174) ponovno opredeljuje za postavitve stikov med Slovani in Iranci v čas ievr. skupnosti, natančneje — v čas oblikovanja ievr. narečij.⁸³

2.2.6. H. SKÖLD v svojem članku *Rosso-iranica*, Symbolae Gramm. Ioannis Rozwadowski, Krakow 1927–28, 297–299, kot prvo besedo obravnava rus. *kanunъ*, ki je v pomenu 'lendemain' ter 'messe de lendemain' v rabi v tem jeziku. Na str. 298 jo primerja z iran. besedo, ki se dobi v perz. kot *kānūn/kanūn* oz. *āknūn* 'maintenant'. Pomenski prehod bi, po njegovi razlagi, potekal v smeri: 'maintenant' → 'aujourd'hui' → 'lendemain'. Vasmer, REW I, 520, to etimologijo zavrača (*kanūn* 'Vorbend') ter jo, vsekakor bolj upravičeno in prepričljiveje, skupaj z rus. *kanón* 'Kirchenbeschluss, -verordnung, Kirchengesang' izvaja iz gr. *kanōn*, pri čemer utemeljuje različka *-o-* : *-u-* s knjižnim oz. ljudskim jezikom (p. t. str. 518 sl.).⁸⁴ Prednost gre, kot je videti, Vasmerjevemu tolmačenju. Kot perz. izposojenko obravnava Sköld tudi rus. besedo *xozjāin* 'Herr, Besitzer, Eigentümer, Wirt', in sicer jo izvaja iz perz. *xudāi* 'Meister, Herr' oz. *xudā*. Po njegovi razlagi naj bi bil običajni pomen sicer 'dieu', vendar pa naj bi zveza *kād-xudā* še ohranila prvotni pomen 'maître de la maison, patron'. Na podlagi razmerja rus. *xoróš* : oset. *xvarz* sklepa pri zg. primeru na izposojeno iz domnevne starejše oblike *xʷadāy. Vasmer, REW III, 254 sl., tako izvedbo upravičeno zavrača (z lit.).

2.2.7. H. WILLMAN — GRABOWSKA v svojem članku *Sl. blazina, av. barəziš, skr. barhih*, Symbolae Gramm. Ioannis Rozwadowski, Krakow 1927–28, 167–171, natančno analizira navedene izraze zlasti glede njihove pomenske in slogovne rabe v verskih besedilih na eni oz. v posvetnem jeziku na drugi strani. Na podlagi dokaj izčrpnih navedkov iz ved. in av. besedil prihaja avtorica na str. 170 do naslednje ugotovitve: »Ainsi l'indo-eur. **bhelg'h-*, **bholg'h-* + l'élargissement *-ə/i* a donné *barhīh/barəziš*, *blazina* et les dérivés *barəsmān-lupa-barhāna-*. Leurs sens respectifs se sont croisés /.../.« Na podlagi te primerjave sklepa podobno kot Meillet: »/.../ qu'il y a eu un fond de vocabulaire commun aux Slaves et aux Indo-Iraniens (Aryens) résultant d'une certaine communauté de vie. L'époque où cette communauté de vocabulaire a eu ses racines, doit être, sans doute, reportée très loin en arrière.« Gre torej očitno za čas, ko naj bi se določneje oblikovala ievr. narečja. Prim. Mayrhofer, KEWA II, 415 sl. in Pokorny, IEW, 125 sl. (**bhelg'h-* 'schwellen; Balg /aufgeblasene Tierhaut/, Kissen, Polster'). V navedenem primeru gre gotovo za zanimivo pomensko vzporednico, čeprav ni čisto jasno, kolikšno dokazno vrednost ji je mogoče pripisati.

2.2.8. Iz obširne razprave H. ARNTZ-a *Sprachliche Beziehungen zwischen Arisch und Balto-Slawisch*, Heidelberg 1933, bodo v tem okviru v glavnem navedene le oblike, besedne enačbe in primerjave, ki so (bolj ali manj) osamljeno zabeležene na obravnavanem področju, čeprav gre pretežno kvečjemu za ievr. narečne poteze oz. prajezične različice, redko za (dokazljive) skupne novotvorbe. Prav tako niso navedene tiste tvorbe, ki so bile v enakem smislu, kakor jih postavlja Arntz, že prej navedene v kaki drugi zvezi. Tako kaže omeniti naslednje njegove primerjave:

V prvem delu, v okviru t.i. skladijskih izoglos, navaja med drugim dva predloga, in sicer (str. 33):

1) **b(h)e*/**b(h)eg'h* 'ausser, ausserhalb, ohne', ki je zabeležen v sti. *bahih* 'draussen', stprus. *bhe* 'ohne', lit. *bė* 'isto' ter slovan. *bez*, *bežь*, *bes*, *be*. Mayrhofer, KEWA II, 424, z rahlo zadržanostjo ('wahrscheinlich') sprejema to primerjavo. Tako tudi Fraenkel, LEW, 38, ki poleg navedenih baltskih oblik navaja še letsko različico *bez* 'ohne, ausser'. Pokorny, IEW, 112 sl., rekonstruirala domnevno prajezični različici **b(h)e* in **b(h)eg'h* 'ausser, ausserhalb, ohne', kjer poleg zgoraj navedenih tvorb z vprašajem priključuje še naslednjo: »Ob hierher air. *bés* 'vielleicht', vorton. aus *bėis < *bhe-esti«. Irska oblika je, tudi če res sodi sem, bolj oddaljena po zgradbi kakor tudi pomensko. Kot se zdi, gre verjetno za ohranjeni arhaizem, vsekakor za izraz zelo starega odnosa v okviru prajezika oz. njegovih narečij. Morebitne skupne inovacije ne bi bilo mogoče dokazati. Ker je beseda na indoiranski strani zabeležena le v sti., ni verjetno, da bi kazalo računati z drugotnimi, mlajšimi stiki med obema jezikovnima skupinama.

2) K **ar-dh-* (stcsl. *radi* : stperz. *rādiy* 'wegen' — p. t.) prim. zgoraj, str. 28.

Med prislovi primerja Arntz (str. 34) sti. *nūnām* 'nun' in lit. *nūnāi*, stcsl. *nyñė*. Mayrhofer, KEWA II, 176, k omenjeni povezavi priključuje še het. *ki-nun* 'jetzig' in prav tako tudi Pokorny, IEW, 770. V sti. in bsl. primeru gre očitno, kot pravilno ugotavlja Pokorny (**nū-* 'nun' ipd.; **nu-no-* 'jetzig'), za prislovno rabljene otrdele sklonske oblike navedenega pridevnika. Gre torej za podedovani in ne preveč značilni postopek.

Sledi (str. 35) pod t.i. izpeljankami iz členkov primerjava zgradbe lit. *niėkas* 'niemand, nichts', slovan. *nikyto* z av. *nāčis* 'keiner', sti. *nā-kih* 'niemand' (nav. lit.: Meillet, Dial. str. 127). Vendarle, kot se zdi, taka sestava ni osamljena na ievr. ozemlju (in tudi če bi bila, bi predstavljala verjetno le starinski ostanek oz. le morebiti omejeno razvito prajezično možnost). Prim. npr. Mayrhofer, KEWA II, 120 (geslo *na*

'nicht'), kjer pravi: »Dazu *nákih* indekl. 'niemand, keiner; nichts, nicht' (RV), wohl eine alte Zusammenrückung /.../ wie lat. *nequis* 'nicht einer', air. *ne-ch* 'aliquis', breton. *ne-p* 'quisquam' u. dgl.«

Sledi (str. 35) povezava sti. *nīca-* 'niedrig' in slovan. *nicь* 'vornübergebeugt', let. *nīca* ž. 'der Ort stromabwärts'. Tako Mayrhofer, KEWA II, 182, kakor tudi Pokorny izhajata iz praoblike **ni-^ok^w-*, tako da Mayrhofer šteje sem še oblikovno in pomensko bolj oddaljeno sangl. prislovno tvorbo *niowol*, *nihol* 'kopfüber'. Ni jasno, koliko bi bila navedena tvorba lahko razširjena v prajeziku. Mogoče bi bilo domnevati nekoliko kasnejšo, narečno obliko, ki bi lahko nastala tudi na ožjem področju.

Sledijo primerjave oz. povezave, ki jih pisec (z navedbo dotodanjih podobnih predlogov in literature) uvršča v drugi del svoje razprave, v t.i. besedni del. V prvi polovici (A) navaja besedne primerjave oz. besedne enačbe.

Na str. 35 (št. 1) veže sti. *āngāra-* 'Kohle', nperz. *angišt* z bsl. **angli-*, zabeleženo v stprus. *anglis*, lit. *anglis*, stcsl. *oglb*, srhb. *ūgalj* itd. (-yo- osnova). Fraenkel, LEW, 10, omenja še Pisanijev predlog, po katerem naj bi sem spadalo še alb. *thēngill* 'Kohle', tvorjeno s trdnebnim predpodaljškom. Pokorny, IEW, 779 (**ong-* /besser **ang-* 'Kohle'; **angelo-* 'isto') šteje sem še nir. *aiŋgeal* 'Licht, Feuer'. V tem primeru bi imeli opraviti z arhaično tvorbo, posebni pomen bi bil lahko drugoten, kasnejši. Težko je dokazati, ali povezava predstavlja skupno bsl.-indoiran. inovacijo. Pri tem bi bilo nadalje zelo pomembno ugotoviti, kako je treba razlagati alb. besedo, ki jo navaja Fraenkel.⁸⁵

Dalje sledi (p. t. /2/) primerjava med sti. glagolom *bībhatsate* 'empfindet Ekel, scheut sich vor etwas' in lit. *bōstis/bodētis*, *bodžinos*, *bōdžiaus*, 'sich ekeln, sich grauen vor', z vprašajem lit. *bādas* m. 'Hunger'. Mayrhofer je do te povezave zadržan, sklicujoč se zlasti na nekatere Fraenklove sklepe. Tako meni (KEWA II, 435) pri geslu *bībhatsate*, ki ga očitno upravičeno razlaga kot železni glagol k *bād̥hate* 'drückt, drängt, zwingt' (II, 425 sl.), naslednje: »Leider ist nicht erwiesen, dass lit. *bodētis* 'sich angeekelt fühlen, überdrüssig sein', *bodūs* 'beschwerlich, widerwärtig, langweilig' zu *bād̥hate* gehören (s. vielmehr Fraenkel 29a), da in diesem Falle *bībhats^o* als Träger einer vorhistorischen Nebenbedeutung von *bād̥h-* verständlich wäre.« Vendarle pa se Fraenklova pripomba, kot se zdi, nanaša le na nadaljnjo navezavo lit. *bādas*, ki bi ga bilo v tem primeru treba ločiti od ostalih zgoraj navedenih baltskih besed.⁸⁶ Pokorny, IEW, 114, pod korenem **bhedh-* 'krümmen, beugen, drücken, plagen' navaja tudi primerjave iz drugih jezikov, vendarle pomensko drugače usmerjene, večinoma razvite iz pomena 'beugen' (npr. alb. *bint* 'beuge mich', got. *bida* 'Gebet', *bidjan* 'bitten, beten' itd.). Kot kaže, gre torej res lahko za (očitno) staro sti.-balt. izogloso; težje je reči, ali je treba izhajati iz arhaične pomenske različice ali pa bi kazalo domnevati (skupno?) pomensko inovacijo.

Sledi (p. t. /5/) primerjava sti. *gṛdhyati* 'ist gierig, verlangt' in srb. csl. *žl'bděti*, *žl'bdq* 'desiderare' ter samostalnikom sti. *gardha-* = stcsl. *gladъ* 'Begierde'. Pokorny, IEW, 434, rekonstruira na osnovi navedenih besed koren **gheldh-* 'begehren' ('nur ar. und slav.«) in dodaja še av. *gərəða-* 'Begierde' (Bartholomae, AIW, 523, beleži mlav. pridevnik *gərəða-* 'gierig, hastig'). V tem primeru gre res za indoiran.-slovan. izogloso, očitno iz časa ievr. narečij. Prim. še pripombo O. Szemerényja (Die Welt der Slawen 12 /1967/, 274) in njegov predlog popravka korenskega vzglasja: »This also means that Slavic *žl'bděti* 'desiderare', is correctly equated with Skt. *gṛdhyati* 'is greedy, desires violently', *gardha-* 'desire', Avestan *gərəða-* 'gierig, hastig', but all derive from IE **g^wel-*, not from **gheldh-*. If Slavic **goldo-* 'hunger' is, as is very likely, rightly connected with *žl'bděti*, it represents **g^woldho-*«. Verjetno imamo pred seboj (naključno) osamljeno ohranjeni arhaizem; vsekakor ni dokazov za domnevo skupne inovacije.

Sledi (str. 36 /8/) primerjava med sti. *kšúbhyati*, *kšóbhate* 'schwankt, zittert', *kšobha-* 'Erschütterung', av. *xšufsaiti* 'gerät in Aufregung', nperz. *ā-šob* 'Verwirrung' ter ukr. *xýba* 'Mangel, Fehler', češ. *chyba* 'Zweifel'. Enako tudi Vasmer, REW III, 239, in Pokorny, IEW, 625 (**kseubh-* 'schwanken, in schwingender Bewegung sein'). Čop (ustno) šteje k istemu korenu tudi got. glagol *skiuban* in torej ne bi šlo za na omenjenem področju osamljeno zabeleženi koren. Domneva, naj bi ohranitev vzglasne skupine *ks-* (: *sk-* z metatezo) v tem in nekaterih drugih podobnih primerih predstavljala indoiran.-slovan. izogloso, se ne zdi verjetna, saj kaže enak odraz tudi grščina. V vsakem primeru bi pomenila lahko le ohranjeni arhaizem.⁸⁷

Sledi (p. t. /10/) povezava sti. *savyá-* 'link, m. linke Hand, linker Arm', av. *hao-ya-* s stsl. *šujb* (npr. strus. *šujb* itd.). Tako tudi Mayrhofer, KEWA III 449, in Pokorny, IEW, 915. Drugojezične zabeležbe niso znane in tako smemo domnevati indoiran.-slovan. izogloso. Ker je nadaljnja analiza korena negotova, ni jasno oz. dokazljivo, ali gre morda za drugotno razvito ponatančenje pomena in s tem za skupno inovacijo. Prim. Porzig, Gliederung 168.

Naslednja je primerjava (p. t. /11/) med av. *taošayeti* 'macht los, lässt los', afg. *taš* 'leer', sti. *tucchyá-* 'leer' ter stsl. *tbštʔb*, rus. *tóščij* 'hager, mager, leer'. Z vprašanjem pristavlja Arntz lit. *tūščias*. Fraenkel, LEW, 1145, veže lit. tvorbe brez pridržkov k zg. primerom in, podobno kot Mayrhofer, KEWA I, 508 sl., Vasmer, REW III, 130, omenja možnost, da sodi sem še lat. *tesqua* 'Einöden, düstere Gegenden'. Tako tudi Pokorny, IEW, 1085 (**teus-* 'leeren'; **tu-sk'o-/sk'yo-* 'leer') s še nekaterimi, čeprav pomensko bolj oddaljenimi priključitvami. Tudi če gre za indoiran.-bsl. izogloso, lahko predstavlja le ohranjeni arhaizem. Prim. Porzig, Gliederung str. 167.

Sledi (p. t. /12/) povezava sti. *šāpa-* m. 'was fliessendes Wasser mit sich führt, Trift' z lit. *šāpai* 'Rückstand einer Überschwämmung auf den Feldern', *šāpas* 'Halm'. Mayrhofer, KEWA III, 324 (*šāpaḥ* m. 'Triebholz, Trift, Geflöstes, vom Fluss Fortgeschwemmtes' RV, AV) sprejema to povezavo in dostavlja: »dazu viell. *šāpti* 'verschwinden, verlorengehen' (und osset. *sæfīn* 'zugrunde gehen, umkommen?')«. Pokorny, IEW, 529, nastavlja koren **kāpo-* 'vom Wasser Fortgeschwemmtes', očitno je mišljen vzglasni *k'*-. Gre za omejeno zabeležbo na navedenem območju, torej formalno za sti.-lit. oz. indoiran.-lit. izogloso. Teže je reči, kakšna je nadaljnja analiza oz. predzgodovina tako dobljene praoblike in s tem povezana vrednost oz. značilnost izoglose.⁸⁸

Sledeča primerjava (p. t. /13/) veže sti. *késa-* m. 'Haupthaar', *kešin-* 'mählig' in lit. *kaišti* 'reiben, glätten', stprus. *coynsis* 'Kamm'. Podobno tudi Pokorny, IEW, 520 (**kaik'*- oder **koik'*- 'kratzen, kämmen'). Fraenkel, LEW, 204, ima določene pripombe, kar kaže na to, da povezava vendarle ni tako očitna. Tako omenja (po literaturi) možnost, da bi stprus. *coestue* 'Bürste' in *coynsis* 'Kamm' zaradi verjetno prvotnega **-ō-* spadalo prej k lit. *kāsti* 'graben, scharren', *kasyti* 'kratzen, krauen', slovan. *česati* idr. Tudi za lit. besede navaja možnost drugačnih, notranjelitvanskih navezav. Tako naj bi *kaišti* spadalo h *kušties* (*kuičiuos*) 'sich rupfen, die Federn mit dem Schnabel zurechtzupfen, sich im Sande herumwälzen', lit. *kušinties* 'sich reiben, sich kratzen' itd.

Nadaljnja primerjava (p. t. /16/) se nanaša na povezavo sti. *kārā* ž. 'Gefängnis' z lit. *kalinē* 'Gefängnis', *kalėti* 'im Gefängnis sitzen'. Vprašljivo. Pokorny, IEW, 524, nastavlja začasni koren **kāl-* (**kōl-*?) 'Gefängnis, gefangen (sein)?'. Sti. beseda nima pametne navezave, medtem ko imajo litvanske sorazmerno dobro, notranjelitvansko utemeljitev. Tako veže Fraenkel, LEW, 211, lit. *kalėti* 'gefangen sein', *kalėjimas*, *kalinys* 'Gefängnis', *kalinys* tudi 'Schmiedearbeit' in 'Gefangener, Häftling' k osnovnemu glagolu *kālti* 'schmieden, hämmern' s silno razvejanimi pomeni v izpeljavah. V končni potezi naj bi šlo za isti koren, kot se dobi npr. v stsl. *klati*, *koljō* itd.

Morda bi lahko imeli opraviti tudi s sovpadom dveh enakozvočnic (prim. nekatere pomene, ki jih prinaša Fraenkel, n. m.: *kālinti* 'gefangen halten, einsperren', *kāldinti*, *-inēti* 'schmieden, prügeln, prägen'; *kaldinaī* 'eiserne Fesseln', *kalēnti* 'klappern / von Zähnen und von Storchschnabel/' itd.).

Sledi (str. 36 /18/) primerjava med av. *čakuš-* 'Wurfhammer', nperz. *čakuš* 'Hammer' in stprus. *queke* 'stecle', let. *čaka* 'Knüttel'. Pokorny, IEW, 543, nastavlja praobliko **keku-* etwa 'keulenförmiger Stock, Stock mit hammerartigem Quergriff?' (za stprus. navaja pomen 'stecle', tj. 'Tannen- oder Fichtenast als Zaunstab'). Sicer beseda ni zabeležena. Če etimološka povezava drži, bi jo lahko označili kot iran.-balt. izogloso, čeprav ni jasno, kakšen pomen ji gre pripisovati.

Nezanesljiva je povezava (p. t. /20/) sti. *kadru-* 'braun' s stcsl. *kadilo* 'Räucherwerk', rus. *čadъ* 'Dunst'. Prim. Mayrhofer, KEWA I, 150, Vasmer, REW I, 500 sl., Pokorny, IEW, 537, z možnostjo drugačnih, bolj verjetnih navezav.

Dalje velja omeniti (p. t. /21/) povezavo sti. *karņa-* 'Ohr, Handhabe, Griff' z rus. csl. *črěнь* 'Griff, Handhabe', rus. *čěren* 'Stiel, Griff'. Vasmer, REW III, 322, označuje tako etimološko povezavo kot »beachtenswert«, vendarle šteje sem tudi kimr. *carn* 'Handhabe'. Pokorny ne navaja niti sti. niti kimr. oblike. Če ni jasno, ali kelt. beseda v navedenem pomenu res obstaja, ni mogoče določiti obsega morebitne izoglose. Vprašljivo je dalje, ali bi lahko vse troje spadalo h kateremu od korenov, ki jih navaja Pokorny.

Dalje (p. t. /22/) sledi povezava sti. *šakuná-*, *šakúni-* itd., nekako 'Häher' oder 'Haselhuhn' (Mayrhofer, KEWA III, 286: '/grosser/ Vogel') s stcsl. *sokolъ* 'Falke'. Prim. Vasmer, REW II, 688 sl. (z lit.). Mayrhofer označuje sti. besedo kot etimološko nejasno z naslednjo pripombo (str. 287): »Von den indogermanistischen Deutungsvorschlägen /.../ ist nur noch die Verbindung mit aruss. *sokolъ* usw. 'Falke' in der Diskussion geblieben.«

Naslednja primerjava (p. t. /23/) se nanaša na domnevno zvezo med sti. *šaphara-* 'Cyprinus sophone, ein grosser Raubfisch' in lit. *šāpalas* 'Cyprinus dobula, Döbel', let. *sapal(i)s* 'Karpfenart'. Fraenkel, LEW, 963, sprejema to povezavo (v smislu prasorodnosti) kot zanesljivo, medtem ko je Mayrhofer, KEWA III, 296, kot kaže upravičeno, zadržan: »*šapharah* m. 'Cyprinus saphore /ein kleiner und beweglicher Fisch, der im seichten Wasser lebt/' (kl.) /.../ — Spätes Wort, dessen Urverwandtschaft mit lit. *šāpalas* 'Cyprinus dobula, Döbel(fisch), eine Art Karpfen', lett. *sapal(i)s* 'Dünakarpfen' bestenfalls eine Möglichkeit ist.«

Sledi (str. 37 /24/) povezava sti. *kšódati* 'stampft, zermalmt', *kšoda-* m. 'Stampfen, Pulver', *kšudrá-* 'klein, gering', primernika *kšodiyas-* in stcsl. primernika *xuždъjъ* k *xudъ* 'klein, gering'. V istem smislu prim. tudi Mayrhofer, KEWA I, 294 in Pokorny, IEW, 625 (**kseud-* 'klein, stampfen' z navedbo nekaterih drugih etimoloških predlogov). Očitno gre za (osamljeno) ohranitev arhaične tvorbe, ne pa za (skupno) inovacijo. Prim. tudi Arumaa, Ursl. Gramm. II, 109.

Nadalje (p. t. /25/) povezuje Arntz sti. *švañcate* 'tut sich auf', *ucchvañká-* 'das Aufklaffen' in lit. *šukė* 'Lücke, Scharte', *šukos* mn. 'Kamm'. Podobno tudi Pokorny, IEW, 629 (**k'uek-* /nasaliert **k'uenk-* / : **k'uk-* 'klaffen'). Fraenkel, LEW, 1031, je do tega in drugih etimoloških predlogov zadržan. Mayrhofer, KEWA III, 398, omenjenega poskusa etimološke razlage ne navaja, vendarle meni povzemanlo naslednje: »*švañc-* 'sich niederbeugen' /.../ — Ohne sichere Deutung. Die meisten vorgeschlagenen Etymologien sind gegenstandslos, da sie auf verfehlten Bedeutungsansätzen für *švañc-* beruhen /.../.«

Sledi (p. t. /26/) primerjava sti. *kšipáti* 'wirft, schleudert', *kšiprá-* 'schnell' s stcsl. *šibajō*, *-ti* 'sich abwenden', rus. *šibatъ* 'werfen', *šibkij* 'schnell'. Prim. Mayrhofer, KEWA III, 687 z lit. Benveniste, Études sur la langue ossète str. 40, šteje sem na

iran. strani oset. *æxsyrf*, digor. *æxsirf* 'faucille', ki ju izvaja iz **xšifra-*, kar naj bi bilo po njegovi razlagi enako z ved. *kšiprā-*. Za ved. koren *kšip-* nastavlja pomen 'lancer d'une détente brusque'. Dalje šteje sem (prek razvoja *kšip-* < **kšvip-*) še av. *xšviwra-* 'qui qualifie une flèche /.../ ou la détente rapide du serpent /.../'. Pokorny, IEW, 625, rekonstruira koren **kseip-*, **kseib-* 'werfen, schwingend schleudern, in schwingender heftiger Bewegung sein'. Kot kaže, gre za ohranitev podedovane tvorbe. Ali gre za izglasni glasovni različici ali za morebitne spremembe ekspresivnega značaja, je težko reči. Ni dokazov, da bi šlo za indoiran.-slovan. inovacijo, kar bi izoglosi dalo pomembnejše mesto.

Sledi (p. t. /28/) povezava av. *kārayeiti* 'furcht ein', afg. *kāral* 'ackern' ter sti. *karšati* 'zieht Furchen', *karšū-* f. 'Furche', *karša-* 'Furche, Furchstrick' z zahslovan. **čāra-* v češ. *čāra-* 'Furche', *črcha* 'Linie' s pripombo: »Sehr ansprechend wegen des ar. und sl. Parallelismus von -s-losen Formen und schwächerstufigen mit -s-«. Bezljaj, ESSJ I, 73, na slovanski strani navaja tudi dluž. *cera* 'brazda'. Pokorny, IEW, 639, izvaja indoiran. besedno družino iz korena **k^wel(ə)-*. V tem primeru slovanske besede ne bi mogle biti prasrodne, neposredno razvite iz prajezičnih izhodišč. Da bi šlo za izposojenko, ni posebej verjetno. Morda bi kazalo v obeh primerih izhajati iz korena *(*s*)*ker(ə)-* 'schneiden' (Pokorny, IEW, 938 sl.), ki tudi pozna podaljšave z determinativom -s- (gl. p. t., 945). Glede pomenskega razvoja prim. npr. lit. *biržis* 'Ackerfurche', let. *birze* 'Saatfurche', če spada k **bher-* 'mit einem scharfen Werkzeug bearbeiten, ritzen, schneiden, reiben, spalten' (tako Pokorny, IEW, 135; brez prepričljive razlage je Fraenkel, LEW, 45), morda tudi gr. *pharōō* 'pflüge', *pháros* 'Pflug, Pflügen' (prim. Frisk, GEW I, 994) ter morda slovan. *brazda* 'Furche' (različne možnosti etimoloških razlag navaja Bezljaj, ESSJ I, 39. Drugače Vaillant, Gramm. comp. IV, 247, 490: k *obr'biti* 'museler').

Sledi (p. t. /30/) primerjava med sti. *tarh-*, perfekt *tatarha* 'zerschmettern' in lit. *su-talžti* 'durchprügeln', *tēlžti* 'isto, werfen' (Fraenkel, LEW, 1054: *tālžyti*, *tēlžti*). Prim. v tem smislu še Mayrhofer, KEWA I, 522, Vasmer, REW III, 97. Fraenkel, LEW, 1079, navaja pri refleksih ustreznega podaljšanega korena **tel-g'h-* tudi nem. nareč. *dalgen* 'schlagen'. Pokorny, IEW, 1062, navaja pod **teleg'h-* 'schlagen?' samo sti.-balt. tvorbe. Gl. tudi Arntz B 47 (str. 46).

Zanimiva je povezava (p. t. /33/) med sti. *syālā-* 'Bruder der Frau' in srb. *šūra*, *šūrin*. Kot kaže, gre res za sti.-slovan. izoglosi, očitno arhaičnega značaja. Pokorny, IEW, 915, izhaja iz praoblik **syē(u)ro-* : **syə-ur(yo)*. Prim. Mayrhofer, KEWA III, 551, ki podrobno navaja zabeležbe na indijskem ozemlju in opozarja na Schindlerjevo razlago izhodiščne oblike.⁸⁹ Ni vzroka, da bi v tej izoglosi smeli iskati inovacijo, temveč je, kot kažejo prevojne razmere, treba domnevati podedovano tvorbo.

Sledi (p. t. /34/) primerjava med lit. *ožinis* 'zum Ziegenbock gehörig', csl. *jazbno* 'Leder' in sti. *ajīnam* 'Fell'. Prim. Mayrhofer, KEWA III, 625, ki opozarja še na iran. vzporednico: »dazu aw. *azina-vant-* = 'Fellträger', K. Hoffmann, MSS 22 (1967), 3l. Urspr. 'Ziegenfell' (: *ajāh²*), woraus schon in indoiran. Zeit allgemein 'Fell', Hoffmann a. a. O. 32.« Prim. še Pokorny, IEW, 7, Vasmer, REW III, 485. Kot kaže, gre za podedovano (morda narečno omejeno) tvorbo. Ali lahko predpostavljamo (skupno) pomensko inovacijo, je težko reči.⁹⁰ Slovanski vokalizem lahko kaže na (staro?) vrddhirano tvorbo. Prim. zelo podrobno analizo in primerno zdržano sklepno tolmačenje, kakor ga podaja G. Darms, Schwäher und Schwager, Hahn und Huhn. Die Vrddhi-Ableitung im Germanischen. München 1978, 359–361. V zvezi z *ajina-* itd. pravi na str. 359 naslednje: »Anzuführen ist noch aslav. *azbno* 'Fell', das wohl auf **āg'ino-* 'Ziegenfell' zurückgeht und **āg'*- bereits für das Baltoslav. sichert, s. Etimologičeskij slovar' sljanskich jazykov, Bd. I Moskau 1974, S. 103 f., vgl. *ajina-*, av. *azina-* 'Fell' /.../, diese aber wiederum mit kurzem *a-*.«⁹¹

Sledi (p. t. /36/) povezava med av. *māēṅana-* n. 'Aufenthaltort, Haus', *miṅnāiti* 'wohnt' in lit. *mīsti*, *mīntū*, *mītaū* 'sich nähren', *mītas* 'Lebensunterhalt', let. *mīst*, *mītu*, *mītu* 'wohnen' ter stcsl. *město* 'Ort'. Fraenkel, LEW, 460, to povezavo, kot kažejo njegove utemeljitve, upravičeno zavrača.⁹² Tako bi odpadla Pokornyjeva rekonstrukcija korena (str. 715) »**meith-* 'Aufenthalt(ort)', woraus balt. auch 'Lebensunterhalt, Nahrung'«, nastala na podlagi navedenih av. in balt. tvorb. Ostaja možnost rekonstrukcije enakega samostojnega korena s prvim pomenu, ki bi tedaj združeval slovan. *město* in navedene av. oblike, ali pa bi se dalo morda tudi av. tvorbe pridružiti korenu, h kateremu Pokorny (IEW, 709) šteje slovan. *město*, namreč **mei-* (oz. podaljšave **mē-/i/t-*; **mait-* : **mit-*) 'befestigen; Pfahl, Holzbau'. V tem primeru bi šlo lahko za v obeh primerih ločeno razviti pomen, težje bi bilo dokazati skupno inovacijo. Vsekakor gre za arhaično tvorbo.⁹³

Sledi (p. t. /38/) povezava sti. *sānu* 'Gipfel, Höhe' s stcsl. *sanь* 'Würde, Rang', ki jo Mayrhofer, KEWA III, 457 (*sānu-* 'Rücken /eines Tieres oder Dämons/, Berg-rücken, Oberfläche, Grat, Gebirgskamm, Gipfel') odklanja: »/.../ kaum urverwandt russ. *sanь* 'hohe Stellung, Würde' usw.« Po Szemerényju, Sprache 11, 19 sl., izhaja iz starinske paradigme *sōnu/*snōws 'Rücken' z naslednjimi odrazi v posameznih jeziki: gr. *nōton* 'Rücken', arm. *otn* 'Rückenwirbel, Schulter', lat. *sinus* 'Busen, Schoss'. Vasmer, REW II, 575, daje zaradi ozke zabeležbe v okviru slovanščine prednost razlagi z izposojjo (»wohl donaubulg. Entlehnung«). Ni verjetno, da bi šlo za indoiran.-slovan. izogloso.

Naslednja (str. 38 /42/) primerjava veže sti. *ṛkšara-* 'Dorn' z lit. *erškētis* 'Dornpflanze', let. *ērškēži* 'isto' (Fraenkel, LEW, 122 sl., ima naslednje zabeležbe: lit. poleg navedenih še narečno *arškētis*, let. *ērškis*, *ērksis*, *ērkskis* z rod. mn. *ērškēžu*). Pokorny, IEW, 335, rekonstruira koren **er(e)k-*, **rek-*, **rok-* 'aufreißen, spalten, schinden', kamor poleg navedene sti. tvorbe šteje še *ṛkšá-* 'kahl' in *ṛkṇá-* 'geschunden, kahlgerieben' (po Mayrhoferju, KEWA I, 560, z lit., črtati, ker gre za napačno branje). K istemu korenu naj bi, po mnenju Pokornyja, sodilo še **eres-* 'stechen' z zabeležbami v sti. *ṛšáti* 'stösst, sticht', *ṛštī-* 'Speer', av. *aršti-* ter sloven. *rěsək* 'Gänsedistel'. V obeh primerih naj bi šlo torej za indoiran.-bsl. izogloso. Prim. še Fraenkel, LEW, 694 (pod *rākti* 'mit einem spitzen Gegenstand stochern, aufstechen, aufpicken, ausgraben' z ustreznimi nadaljnjimi tvorbami). Pri obeh možnostih etimološke navezave gre za osamljeno zabeležbo na obravnavanem področju, vendarle pa niti oblikovna niti pomenska stran ne dopuščata rekonstrukcije skupne, enotne praoblike. Zato verjetno take vrste izoglosam ne gre pripisovati odločilnejšega pomena. Računati je pač treba z (naključno) ohranitvijo določenih arhaizmov na bolj omejenem ozemlju.

Kot naslednjo (p. t. /43/) navaja Arntz povezavo med sti. *ṛkšála* 'Fessel', *ṛcchára* 'isto' in lit. *rěša* 'Kötengelenk des Pferdes'. Enako Pokorny, IEW, 875 (*ṛksā 'Köte, Fessel /bei Huftieren/?'), ki pa navaja tudi drugo možnost navezave sti. besede (p. t., 673). Primerjava je težavna zaradi glasovnih različic sti. zabeležbe (prim. Mayrhofer, KEWA III, 653) ter zaradi nejasne lit. tvorbe, ki je Fraenkel, LEW (pod samostojnim geslom) ne beleži.

V najboljšem primeru osamljeno ohranjeni arhaizem kaže (p. t. /44/) primerjava sti. *pakšá-* m. 'Achsel, Seite, Hälfte' in let. *paksis* 'Hausecke' ter z dolгим koreniskim samoglasnikom: sti. *pājasyá-* n. 'Bauchgegend, Weichen' (tako oblikovno kot pomensko jasen primer vrddhirane tvorbe, torej z drugotno dolžino!) in stcsl. *paxa* 'Achselhöhle'. Pokorny, IEW, 792 (**pōg-*, *pōk-s 'Achsel, Hüfte, Lende, Seite') šteje sem še lat. *pectus* 'Brust' in toh. A *pāššām*, B *pāšcane* 'die beiden Brüste'. Toharsko navezavo Van Windekens, Le Tokharien str. 368, (ni jasno, ali upravičeno) zavrača. Prim. še Vasmer, REW II, 326.

Kot kaže, samo na navedenem območju osamljeno zabeležena je izoglosa (str. 38 /46/), ki veže av. *pixa-* 'Knoten' in let. *piks, pika* 'Erd- und Lehmklumpen'. Pokorny, IEW, 830, na podlagi teh oblik rekonstruira koren **pik(h)o-* 'klumpiges, Knoten?'. Težko je reči, kako je treba vrednotiti take in podobne izoglose: 1) Lahko gre za osamljeno ohranjeni smostojni koren z dvema nadaljnjima možnostima: ali imamo pred sabo naključno ohranitev arhaizma v obeh jezikih ali pa je ohranitev morda pogojena z določenimi jezikovnozgodovinskimi vzroki (vprašanje obrobnih narečij ipd.). V tem primeru bi imela odločilno vlogo pogostnost takih primerov. Če bi se dalo rekonstruirano osnovo, kakor jo beleži Pokorny, naprej analizirati, torej navezati na neki osnovnejši, tudi sicer zabeleženi ievr. koren, bi imeli lahko v zgornjem primeru pred seboj določeno inovacijo, bodisi v celotni tvorbi ali vsaj v pomenski usmerjenosti. Morda bi se dalo v tej zvezi misliti na koren **sp(h)ē(i)-, *sp(h)ī-; *sphē- : *sphā-* 'gedeihen, sich ausdehnen = dick werden itd.' z izhodiščnim pomenom, ki ga Pokorny (IEW, 983) navaja za izpeljanko **sphid-to-*, in sicer 'dicht gedrängt'. V tem primeru bi morali imeti v vzglasju t.i. premični *s-*. Proti taki možnosti govori verjetno dejstvo, da tudi ustrezne baltske oblike pri navedenem korenu povsod izkazujejo *s-* (npr. let. *spēks* 'Kraft, Stärke, Macht'), čeprav pojavljanje premičnega *s-* v posameznih ievr. jezikih ni ustrezno pojasnjeno. Nadalje ostaja odprto vprašanje, kaj pomeni dejstvo, da je beseda tako ozko zabeležena (samo v av. in let.). Ali bi to lahko kazalo na drugotno oddvojitve v okviru sicer boljše zabeležene besedne družine, morda zaradi posebne pomske zožitve. Lahko gre seveda tudi za naključno ohranitev v obeh jezikih brez ugotovljivega ozadja. Na neposredni stik, torej na izposojjo v eni ali drugi smeri, verjetno ne kaže misliti.

Nezanesljiva, čeprav pogosto navajana, je povezava med sti. *piccha-* 'Schwanzfeder' in češ. *pisk* 'unentwickelte junge Feder' (p. t. /48/). Prim. v tej zvezi prepričljivo Mayrhoferjevo tolmačenje (KEWA II, 270 sl.): »Traditionell verbindet man tschech. *pisk* 'unterentwickelte, zum Grossteil noch unter der Haut befindliche Feder' /.../; die Wörter müssten unter einer Grundbedeutung 'Feder' vereinigt werden, die für das ai. Wort keineswegs sicher ist (vielleicht ist eher von 'Schwanz' auszugehen, vgl. kl. *mayūra-piccha-* 'ausgebreitete Pfauenschwanz'). Die Zusammenstellung wird jedoch von Machek, Zeitschr. f. Slawistik I (1956), 39, wiedererlebt, nach dem slaw. **ī-* expressive Dehnung ist.«

Sledeča primerjava (p. t. /49/) je sicer verjetna, vendar zaradi ekspresivnega značaja besede nima dokazilne vrednosti. Gre za zvezo med sti. *śapati* 'flucht, verflucht', *śabda-* 'Laut, Schall, Geräusch' in rus. csl. *sopělb* 'Flöte', stcsl. *сопьсь* 'Flötenbläser'. Iz neznanih razlogov Arntz ne navaja ustreznih slovanskih glagolskih tvorb: rus. *sopěť* 'schnauben, schnaufen', strus. *sopěti* 'Flöte spielen'. Prim. Mayrhofer, KEWA III, 296, Pokorny, IEW, 615 in Vasmer, REW II, 695.

Sorazmerno značilno in splošno navajano izogloslo predstavlja p. t. (50) navedena zveza med sti. *srāma-* 'lahm' in stcsl. *xromъ* v istem pomenu. Pokorny, IEW, 1004, rekonstruira praobliko **srōmo-*. Prim. Vasmer, REW III, 272 sl. (z lit.), kjer se zavzema za naslednjo razlago razmerja slovan. **xr-* : **sr-*: »Das slav. *x* aus idg. *s* kann über expressives *š* entstanden sein bei einer Bezeichnung für körperliche Gebrechen.« Trubačev (v: Fasmer-Trubačev, ESRJ IV, 277) brez komentarja navaja mnenje Mozzyńskega (Zasiąg str. 90), ki psl. **xromъ* zaradi vzglasnega *x-* šteje k t.i. slovansko-iranskim odnosnicam. V primeru, da naj ne bi šlo za status pratorodnosti, bi bil nerazločljiv slovan. *-o-*, poleg tega pa ustrezna tvorba, kot se zdi, v iranščini ni zabeležena, in so torej take domneve bolj razmišljevalnega značaja. Težko je reči, ali gre za arhaizem, ki le naključno ni ohranjen drugod, ali za motivirano primični razvoj v okviru ievr. narečnih pojavov.⁹⁴

Nadalje veže Arntz (p. t. /52/) av. *rāna-* m., srperz., nperz. *rān* 'Schenkel' in lit. *strėnos* 'Lenden'. Podobno tudi Pokorny, IEW, 1002, ki na podlagi teh zabeležb rekonstruira praobliko **srėno-*, *-ā* 'Körperteilbenennung, etwa Oberschenkel, Lenden'. Fraenkel, LEW, te etimologije ne navaja.⁹⁵ Kot kaže, gre za ohranjeni arhaizem. Glede tolmačenja veljajo enaki zadržki kot v prejšnjem primeru.

Ne čisto zanesljiva je izoglosa, ki jo Arntz navaja p. t. (55), namreč povezava sti. *rėbhati* 'knarren, murmeln, schreien' z let. *ribēt* 'poltern, tosen'. Mayrhofer, KEWA III, 73, navaja za sti. glagol pomene 'singt, preist, strahlt, glänzt' in sprejema navedeno povezavo pod sledečimi pogoji: »Ai. *ribh-* vereinigte, ähnlich wie *bhā-* /.../ die Bedeutungen 'tönen, singen' und 'strahlen' /.../. Unter der Annahme einer einseitigen Entwicklung zu 'tönen' mag damit lett. *ribēt* 'dröhnen, poltern, tosen' (vom Donner u. a.) verbunden werden /.../.« Pokorny, IEW, 860, rekonstruira koren **reibh-* 'ertönen?', ki ga v končni potezi izvaja iz **rei-*, **rē(i)-* Schallwurzel 'schreien, brüllen, bellen' (Pokorny, IEW, 859 sl.). V obeh primerih bi imeli torej koren razširjen z istim podaljškom in podobno (zaradi onomatopoeičnega značaja lahko tudi drugotno) razvitim pomenom.

Sledeča primerjava (str. 35 /58/), ki veže sti. *iláyati* 'steht still, kommt zur Ruhe' in *alasa-* 'träge, müde' z lit. *alsà* 'Müdigkeit', *ilsti*, *ilstù* 'müde werden' in ki jo pisec sam označuje kot nezanesljivo, zaradi novejših analiz sti. besedne družine ni več mogoča. Prim. s tem v zvezi nekatere opombe, ki jih navaja Mayrhofer. Tako KEWA III, 644, izvaja glagol *iláyati* (po: Narten, IJ 10, 1967–68, 239 sl.) iz **rH-éye-* k *irmā-* (iz **rH-mo-*), av. *arma-* 'ruhig, still auf der Stelle verbleibend' (p. t. 646) ter *rātrī* 'Nacht'. Prim. k nadaljnji navezavi (očitno ievr. **-r-*) St. Insler, Sprache 20 (1974), 123: »Thus *rātrī*, in my view, belongs directly to an Indo-ir. root **rā-*, to which Narten correctly ascribed Av. *rāman-* 'peace, repose' and *iláyati* (cf. also /gr./ *erōē* 'Ruhe'), and which never became established in Indic.«

Sledi (p. t. /61/) primerjava med av. *barəjayeiti* 'heisst willkommen, huldigt', *bə-raxda-* adj. 'willkommen', *barəg-* 'Ritus' in stsl. *blagъ*, srhb. *blāg* 'gut'. Prim. k možnosti nadaljnjih sti. navezav Mayrhofer, KEWA II, 480 (pod *bhārgaḥ* 'Glanz'): »Die Auffassung des pw von ved. *bhārgas-* als 'ehrfurchtgebietende Erscheinung', AV *bhārgas-vant-* 'imponierend (von der Stimme)' würde zu iran. **barg-* 'to honour' stimmen, das Bailey /.../ in khotansak. *bulj(s)āte* 'he honours', sogd. *βrḥs-* 'to honour, welcome' u. a. fortgesetzt findet.« Mogoče je torej izhajati v obeh primerih iz prvotnega **bhelg-*, **bholg-* (Pokorny, IEW, 124 sl.: **bheleg-* 'glänzen' k **bhel-*), čeprav je s stališča indoiranščine treba upoštevati kot možno izhodišče tudi **bhereg'* 'glänzen, weiss' (Pokorny, IEW, 139). Korenski različici *-g-* : *-g'* sta, kot se zdi, mogoči v obeh primerih. Vsaj v prvem primeru gre lahko za različne podaljske. Ali gre v primeru, da bi bilo treba tako za slovanščino kakor tudi za (indo)iranščino izhajati iz prvega korena, za skupno pomensko inovacijo, vezano na določeno versko izročilo, je zelo težko reči. Prim. Vasmer, REW I, 103, in Trubačev et al., ES II, 173, ter Bezlaj, ESSJ I, 23. Vprašljivost dokončne rešitve v navedenem smislu lepo osvetljuje sklepna ubeseditev pri Sadnik-Aitzetmüller, VWS, 332.⁹⁶

Podobno relativno veljavo ima tudi naslednja, pogosto navajana primerjava (p. t. /63/), ki veže sti. *parśu-* ž. 'Rippe', *parśvá-* m. 'Rippengegend', av. *parəsu-* ž. 'Rippe' ter sti. *prštī-* ž. 'Rippe' s stsl. *prъsi* 'Brüste' in (verjetno) lit. *piršys*. Tako tudi Fraenkel, LEW, 598, ter Vasmer, REW II, 344 (z lit.). Pokorny, IEW, 820, nastavlja koren **perk-* 'Rippe; Rippengegend, Brust'. Mayrhofer, KEWA II, 229, je (morda v tem primeru preveč) zadržan, izhajajoč iz nekaterih dodatnih pomenov na indoiranski strani, pri katerih ni jasno razvidno, v kateri smeri naj bi potekal pomenski razvoj (tako: ved. tudi 'gekrümmtes Messer, Sichel', khotansak. *pālsu-* ž. 'Rippe, Speiche'). Tako pravi (n. m.): »Entsprechungen ausserhalb des Indo-Iranischen sind

nicht sicher. Wieder hat man die Wahl zwischen *perk'- und *pelk'-. So hat die Vergleichung mit aksl. *pr̄si* f. plur. 'Brüste' manches für sich /.../. Andererseits ist auch /.../ die Verbindung mit ahd. *felga* 'Radfelge' /.../ ernstlich zu erwägen.« Poleg tega omenja Mayrhofer Joklovo priključitev alb. *parz* m. 'Brust' k istemu korenu. V tem primeru ne bi šlo za izključno indoiran.-slovansko izogloso, niti v smislu ohranjenega arhaizma ne.

Ne povsem jasna je naslednja povezava (p. t. /70/), ki veže sti. *yáśas-* 'Ansehen, Ehre, Ruhm' (Mayrhofer, KEWA III, 12: 'Schönheit, Pracht, Herrlichkeit, Ruhm, Gunst') in stcsl. *jasnъ* 'licht, klar', lit. *áiškus, iškus* 'offenbar'. V tem primeru bi morali izhajati iz prvotnega *y- v vzglasju (kakor npr. stcsl. *jarъ* 'spomladanski', av. *yarə-* 'leto'; gl. Bezljaj, ESSJ I, 220), kar bi izključilo lit. del primerjave (prim. npr. lit. *jūngti, jūngiu* 'verbinden, ins Joch spannen' iz *yeu-g- Pokorny, IEW, 509). Prim. še Arumaa, Ursl. Gr. II, 50. Pokorny, IEW, 16 sl., izhaja za bsl. tvorbe iz korena *aisk- 'klar, hell, leuchtend' in šteje sem tudi stcsl. *iskra* 'Funke', stnord. *eiskra* 'von hitziger Erregung wüten' ter nekatera rečna imena na germanskem področju. Mayrhofer, KEWA III, 12, etimološke povezave s slovan. tvorbo, ki jo kot možno navaja, nadalje ne ponatanči.⁹⁷ Pokorny, IEW, nima primernege korena (verjetno *yek'-), iz katerega bi bili izvedljivi slovan. in indoiran. tvorba. Težavno.

Sti. *śrávana-, śroṇa-* 'lahm' in lit. *šlubas* (p. t. /71/) verjetno kljub Fraenklovemu mnenju (str. 1009: »verwandt«) ne spadata skupaj, ker ima sti. beseda sorazmerno prepričljivo notranjeindijsko razlago. Tako prim. Mayrhofer, KEWA III, 395: »Wohl zu *śroṇih* (= 'Hüfte, Lende, Hinterbacke'), als etwa '(lahm)backig', vgl. aw. *kar^{na}-* 'Ohr' : *kar^{na}-* '(taub-)ohrig; taub' /.../.«

Zaradi nejasne etimološke navezave posameznih členov težavna je primerjava (p. t. /75/), ki veže av. *naēza-* 'Krankheit' z lit. *niežai* 'Krätze'. Prim. Fraenkel, LEW, 502 (*niežėti* 'jucken'). Pokorny, IEW, kot se zdi, nima primernege korena, iz katerega bi bili zadovoljivo razložljivi obe tvorbi. Bartholomae, AIW, 1037, veže mlav. *naēza-* m. 'Name einer Krankheit' s enakozvočnim '(etwa) Klumpen, formlose, breiige Masse'. Ali bi bilo mogoče v mlav. domnevati poenostavitev vzglasne skupine v razmerju do gav. *γən-*, podobno kot imamo mlav. *nmāna-* 'Haus' s prilikovanjem: gav. *dāmāna-*? V tem primeru bi se dalo vsaj *naēza-* v pomenu 'Klumpen itd.' morda vezati na ievr. koren *gen- »als Basis für Erweiterungen der Bedeutung 'zusammendrücken, kneifen, zusammenknicken: Zusammgedrücktes, Gebaltes'« (Pokorny, IEW, 370 sl.). Izhajati bi morali iz *gneig'h- (germansčina pozna *gneig-). V litvanščini bi za prvotni vzglasni g-, ki bi se v tej zvezi moral ohraniti, morda lahko govorila vzporedna oblika *gniežėti* 'jucken', če ni seveda nastala drugotno. Tudi v avestijščini bi se skupina *γn-* praviloma morala ohraniti (prim. npr. *aiwi.γnixta-* 'angenagt, angefressen'). Morda bi lahko računali z odstopanjem iz tabuističnih razlogov, vendar je tako tolmačenje, kot v večini primerov, zelo vprašljivo. Iz istih razlogov vprašljiva, vendar pomensko enako mogoča, bi bila morebitna navezava na ievr. koren *ghen- 'zernagen, zerreiben' (Pokorny, IEW, 436 sl.), torej nekako *ghneig'h-. Pomensko razmerje med av. in lit. besedo bi bilo v tem primeru obratno kot pri navezavi na koren *gen-, vendarle bi v končni potezi predpostavljalo iste izhodiščne pomene. Av. beseda bi morala v tem primeru pomeniti neko bolezen, povezano s srbenjem, izpuščajem (prim. npr. nem. *Gnatz, Gnätze* 'Schorf, Hautausschlag'). Primerjava je vsekakor nejasna in ni primerna za izvajanje sklepov v smislu narečnih povezav med obema jezikoma.⁹⁸

Dalje (str. 40 /83/) navaja Arnzt zvezo med sti. *jvalati* 'flammt, glüht' in let. *zvērs*, lit. 'funkeln', lit. *žiūrėti, žirūiū* 'sehen'. Pokorny (IEW, 479: *g'wer/ə- 'leuchten und heiss sein') navaja (z dvema vprašajema) tudi srniz. *coorts* in srdnem. *korts* 'Fieber'. Glagolska tvorba, kolikor je sploh stara (sti. *jvarati* 'ist fiebrig, fiebert' Dhā-

tup.!! — Mayrhofer, KEWA I, 450), bi bila omejena na sti. in balt. zabeležbo. Fraenkel, LEW, 1316, izhaja pri *žiūrėti* '(hin)sehen, betrachten, blicken' in *žvyruoti* (str. 1329) 'flimmern, glühen', let. *zvirēt* 'flimmern, funkeln, leuchten', *zvēruōt* 'glimmen, glühen, aufleuchten, glänzen' itd. iz korena **g'her-* 'strahlen, glänzen, schimmern' (Pokorny, IEW, 441 sl.), ki se dobi med drugim v lit. *žerėti* 'im Glanze strahlen, funkeln, glitzern, glänzen', *žeruoti* 'isto'. S čim utemeljuje Fraenkel domnevno vzporednost *žv-* : *ž-*, ni jasno. Tudi če je primerjava med sti. in lit. glagolom upravičena, gre lahko le za ohranjeni arhaizem.⁹⁹

Sledi (str. 40 /86/) primerjava med sti. *tūna-*, *tūnī* 'Köcher' in stesl. *tuḅ*. Bailey (BSOAS 23, 33) izhaja iz povezave z iran. glagolom *tav-* 'to cover'.¹⁰⁰ Prim. Mayrhofer, KEWA III, 725, Vasmer, REW III, 150. Taka etimologija predpostavlja veljavnost Fortunatovega pravila za staro indijsščino. Prim. Pokorny, IEW, 1102 (**twōu/-* : **twau-* : **tū-l-* 'Röhre?'), kjer so navedene še nekatere morda primerljive gr. tvorbe. K *sōlēn* 'Röhre, Rinne' prim. Frisk, GEW II, 842.¹⁰¹ V skladu z navedenim Baileyjevim tolmačenjem bi šlo lahko za izvedenko od korena, ki ga Pokorny, IEW, 1079 sl., nastavlja kot **teu-* s sorazmerno neokretno pomensko rekonstrukcijo: 'in freundlichem Sinne die Aufmerksamkeits zuwenden', kamor bi se dalo, kot kažejo nekatere navedbe (npr. srkimr. *tuđ* 'bedecken', *tuđed* 'Hülle, Kleid', nareč. breton. *tuec* 'Kissenbezug'), priključiti tudi iran. **tau-* 'to cover'. Vprašanje je, kateri naj bi bil osnovni pomen in v kateri smeri naj bi potekal pomenski razvoj. Kajti možno bi bilo tudi obratno, nekako: 'to cover' → 'schützen, beobachten'. Čudno je namreč, da bi se konkretni pomeni kot 'Kissenbezug, Hülle, Kleid' razvili iz domnevno prvotnega abstraktnega pomena, kakor ga rekonstruira Pokorny. V tem primeru bi izhajali za sti. in slovan. tvorbo iz *-l-* podaljšave, in sicer verjetno iz **tow-l-(o)-*. Tak korenski vokalizem vsekakor bolje ustreza slovan. obliki kakor različice, ki jih predlaga Pokorny, IEW, 1102. Tudi sti. dolžina bi bila razložljiva v okviru Fortunatovega pravila.¹⁰²

Skupno izpeljavo s podaljškom *-t-* od širše zabeleženega ievr. korena **k^wel-* 'wo-rauf achten' z zelo razvejanimi nadaljnjimi pomeni kažejo naslednje indoiranske in baltoslovanske tvorbe (str. 40 /94/; izčrpneje kot Arntz jih navaja Fraenkel, LEW, 792): sti. *cétati* 'erscheinen' (s številnimi drugimi pomeni kot '/be/achten, aufpassen, wachen, /be/merken itd.), *kéta-* 'Gedanke, Absicht, Begehrt, Verlangen, Wunsch, Erwartung, Hoffnung', av. *kaēt-* 'bedenken, bedacht sein, überlegen' ter let. *škītu*, *škīetu* 'meine'. Pokorny, IEW, 637, navaja lit. *skaitýti*, *-aū* 'zählen, lesen'. Indoiran. in let. tvorba soglašata tako besedotvorno (podaljšek *-t-*) kakor tudi pomensko. Vendar gre, kot kaže, za ohranjeni arhaizem, manj verjetna je skupna inovacija, saj imamo pred sabo sorazmerno pogosto rabljeni ievr. podaljšek. Tudi pomen je razložljiv v tem smislu.

Na prvi pogled prepričljiva je primerjava med sti. *cāttra-* s 'Spindel' (< **kēd-^wtro-*) in let. *ķēda*, *ķēdra*, rus. *ķqdziel* v istem pomenu (str. 40 /95/). Rus. beseda se običajno navaja kot *ķudēlb* (iz st. *ķqdēlb) in je verjetno korensko sorodna z lit. glagolom *ķedēnti*, *ķedenū* 'zupfen, Wolle krämpeln'. Prim. Vasmer, REW I, 680 in še Pokorny, IEW, 918 sl. *(*s*)(*k*)(*h*)(*e*)(*n*)(*d-* 'zerspalten, zerstreuen'). Let. *ķed(r)a* očitno ne spada sem. Fraenkel, LEW, 233, jo (po lit.) razlaga kot izposojenko iz finougrijsščine. Prim. tudi Mayrhofer, KEWA III, 704.¹⁰³

Že zaradi pomenskih razlogov sporna je povezava (str. 41 /108/) med sti. *pūrīša-* 'Schmutz' in lit. *puřvas* 'isto'. Mayrhofer, KEWA II, 310 sl., navaja kot verjetno najstarejši pomen za sti. 'Quelle, Urquell, Flut', dalje 'Auffüllung, Füllsel' oz. 'Fülle, Überfluss' in šele kasneje 'Kot'. Po mnenju nekaterih raziskovalcev naj bi *pūrīša-* pomenilo 'Erde, Land, bröcklige, lose Erde, Geröll ipd.'. V tej zvezi pripominja Mayrhofer (p. t., 311) k predlogom povezave navedene besede s slovanskimi oz. balt-

skimi tvorbami naslednje: »/.../ auf diesem Ansatz beruhen die meisten vorgeschlagenen Etymologien, wie die Verbindung mit aksl. *praxъ* 'Staub' (Pedersen IF 5, 54) /.../ oder mit lit. *pušvas* 'Schmutz, Schlammerte' /.../. Doch selbst wenn *pūriša-* 'Erde' bedeutetet, sind diese Zusammenstellungen kaum überzeugend.« Prim. še Fraenkel, LEW, 675.

Na str. 42 (137) Arntz končno navaja primerjavo med sti. *kumāra-* 'Kind, Knabe' in lit. *kumėlė* 'Füllen, Stute'. Tako tudi Fraenkel, LEW, 309 (z lit.); proti taki povezavi (in morebitni primerljivi gr. tvorbi) Mayrhofer, KEWA I, 232 (z ustreznno literaturo). Težavno. Praoblika bi se morala glasiti verjetno **kumēlo-*, za sti. morda tudi z **-o-*. Pogojno bi lahko spadalo sem tudi češ. *kmen* 'Stamm, Geschlecht', dalje morda srbh. *kméza* 'razmaženo žensko dijete', *kmézonja* 'razmaženo muško dijete' (prim. Skok, ERHSJ I, 107 sl.); *kmecatī*, *kměčati* (subjekti malo dijete, koza, zec) 'kad plače ili ječi' (Skok, n. m., 106), ki ima morda samo v izpeljavi onomatopejski značaj. K češ. *kmen* prim. Berneker, SEW I, 663: *къту*, *къмене*, kjer navaja tudi dluž. *kmjeñ*. Izhajajoč iz možne predstopnje **къмен-*, primerja lit. *kamėnas* 'Stammende eines Baumes an der Wurzel', let. *kamans* 'dickes Ende eines Balkens', *kamanas* 'Schlittenkufen, Schlitten', vendar je treba za balt. tvorbe očitno izhajati iz drugačnega (**-e/o-* vokalizma). Če bi slovan. **къмен-* smeli povezovati s priponsko različnim **kumē/o-lo-* od prvotnega korena nekako **kumǣ-* (z vprašljivo nadaljnjo analizo), bi se dalo izhajati iz podobne pomenske dvojnosti, kakor jo navaja Mayrhofer, KEWA III, 678, za geslo sti. *kūlam* 'Geschlecht, Sippe' in iran. **kurna-* 'Tierjunges', balt. *kurtas* (lit. *kūrtas* 'Windhund itd.'), stiran. **kura-* 'Familie'. Če drži pomenska analiza, ki jo za sti. *kūlam* navaja Mayrhofer, KEWA I, 238, in po kateri bi bil prvotni pomen sestave *mahā-kulá-* 'eine grosse Höhlung habend (vom Becher gesagt)', na osnovi česar predlaga K. Hoffmann MSS I (1952) 65 sl., etimološko zvezo z got. *us-hulōn* 'aushölen', bi smeli morda pri določitvi etimologije za sti. *kumāra-*, lit. *kumėlė* in slovan. **къмен-* izhajati iz ievr. korena **keu(ə)-* (Pokorny, IEW, 598 sl.), ki kaže tudi pomene kot 'Höhlung, Hohlgefäß' (npr. gr. Hez. *kypē*, sti. *kūpa-* 'Grube, Höhle'). V tem primeru bi imeli za osnovo nazalirano korensko obliko **kum-* (prim. npr. Pokorny, IEW, 592: **kum-b/h/-*, podaljšano na eni strani s pripono *-en-*, na drugi s pripono *-l-*, verjetno v vokalizaciji **-ēlo-*.¹⁰⁴ Tak poskus povezave ostaja vprašljiv, ker je slovan. **къмен-* prvotno verjetno pomenilo deblo drevesa. Zadrega etimološke razlage lit. *kumėlė* je, kot se zdi, v vsakem primeru bolj zapletena, kot kaže Fraenklova ubeseditev, n. m. Tako med drugim Skok, ERHSJ II, 143, omenja navedeno besedo v zvezi s stsl. *kobyła*, rus. *kobyła* in pravi: »Važan je rus. *комонь* za etimologiju *konja*. Suglasniku *m* odgovara u lit. *kumėlė* = *kūmė* 'kobila' prema stprus. *camnet* 'konj'. Iz tih upoređenja izlazi, da je *konj* nastao iz ništičnog prijevaja **котнь*, a *m* da se je razvio iz *b*, kako se vidi ne samo iz praslav. *kobyła*, nego i iz karijske /.../ *kabállēs* /.../«. Na podlagi takih zabeležb je mogoče pričakovati substratno pogojeni razvoj obravnavanih besed. Kljub negotovi etimologiji posameznih členov primerjave, ki jo postavlja Arntz, so vendarle možne drugačne navezave nekaterih od njih in je tako predlagana izoglosa, navzlic na videz lepi vzporednosti tvorbe, vendarle sporna oz. vsaj nezanesljiva.

V drugem delu svoje razprave, ki jo poimenuje 'Formen', prinaša Arntz dokaj pestro in sorazmerno obsežno gradivo (str. 42–57, v tem 202 predlagani povezavi oz. primerjavi). Deloma gre pri tem za primerjave celotnih besed, ki naj bi si ustrezale oblikovno in tudi pomensko, torej za neke vrste besedne enačbe z enakim statusom, kakor so ga imele povezave v prvem delu. Deloma pa prinaša, v tem primeru izhajajoč iz ievr. korenskih rekonstrukcij, primerjave, ki soglašajo bodisi v skupni rabi določenih pripon, skupne prevojne stopnje, dolžine v korenu ipd. Tako navaja na str. 42 (1): **qā-* s pripono *-mo-* v sti. *kāma-* m. 'Begehren', av. stperz. *kāma-* m.

'Wunsch', let. *kāmēt* 'wundern'; str. 43 (3): **k'āk-* s podaljškom na *-l-* : sti. *śákala-* m., s. 'Span, Splitter, Schnitzel' in lit. *šakalys*; str. 43 (6): **k'eu-* s pripono *-no-* v sti. *śunam* 'Wachstum, Gedeihen' : lit. *pa-šunė*. Vendarle pa npr. sti. *śūna-* 'geschwollen, aufgedunsen' z dolgim korenskim samoglasnikom spada k stisl. *hūnn* 'Wurzel, klotzartiges Stück; Junges' oz. h germ. **hūni-* 'Kraft, Stärke' v lastnih imenih kot *Hūn-mār* (prim. Pokorny, IEW, 594). Dalje navaja z verjetno podaljšano (morda prvotno dolgo?) stopnjo korenskega samoglasnika v sedanjku npr. (str. 44 /25/) iz **q'ei-*: sti. *cāyati* 'erwarten, hoffen' in podobno — s podaljšavo — (str. 55 /160/) h korenu **wed-* sti. *vāda-* m. 'Ruf, Wortstreit' in stisl. *vada* 'calumnia'. Verjetno le tipološko primerljiv je p. t. navedeni vzročniški glagol *vaditi* 'accusare' : sti. *vādāyati*.

Ne natančneje določljivo je tudi razmerje med samoglasniško dolžino, zabeleženo v sti. in bsl., ter kračino v drugih jezikih. Tak primer predstavlja npr. beseda za 'sina' (str. 55 /173/), ki se glasi sti. *sūnū-*, lit. *sūnūs*, stisl. *synb*, kjer ni povsem jasno, ali se da izhajati iz že prajezične dvojnice ali pa gre za kasnejše različenje.¹⁰⁵ Podobno vprašanje predstavlja (str. 54 /157/) tudi *-ī-* v sti. *vīrā-* ~ lit. *výras* 'Mann', pri čemer je treba omeniti še toh. zabeležbo: A *wir*, kjer je, kot se zdi, kolikost izhodiščnega samoglasnika nedoločljiva (Van Windekens Le Tokharien 575: *wir* < *wī-ro-s).¹⁰⁶

Podobne značilnosti kažejo tudi številne druge primerjave v tem delu Arntzove študije. Tako se sti. *īrmá-* 'Arm', av. *arəma-* ter stprus. *irmo* izvaja iz šibke stopnje korena **ar(ə)-* z ustreznimi različicami (Pokorny, IEW, 55 sl.). Z ozirom na razpored odrazov težke baze **arə-mo-* : **ṛ-mo-* ni videti, da bi šlo za prvotno področno ali kako drugače pogojeno razdelitev. Tako je npr. polna stopnja zabeležena v lit. žem. samomnožinskem *armai* 'Vorderarm am Wagen', stisl. *ramo*, *ramę*, srb. *ràme* 'Schulter' (prim. Pokorny, IEW, 58). Vsekakor smemo verjetno domnevati prajezično dvojnico ali narečno različico, zabeleženo vzporedno na širšem področju.¹⁰⁷

Večina primerov, ki jih Arntz obravnava v tem poglavju, so torej izoglose, ki temeljijo na uporabi bodisi skupne pripone bodisi kakega drugega besedotvornega postopka, kakor je skupna uporaba ene od za določeni tip možnih prevojnih stopenj. Ker pri tem, kot se zdi, ne gre za značilne, ponavljajoče se postopke in ne nastajajo nove, skupno oblikovane pripone, lahko sklepamo, da gre v prvi vrsti za ohranitev arhaizmov in ne za pojave inovacije. Vendarle bi bila podrobna analiza takih arhaizmov koristna in smiselna ter bi lahko pripeljala do daljnosežnejših ugotovitev le, če bi bila mogoča primerjava z drugimi enako usmerjenimi raziskavami (npr. o razmerju baltško-slovansko-germanskih oz. na druge skupine omejenih arhaizmov v besedju).

Kot vzorec velja iz drugega dela Arntzove razprave vsekakor podrobneje omeniti nekaj izoglos, ki sodijo v glavnem v vrsto besednih primerjav istega tipa, kakor jih sicer obravnava v poglavju (A).

Pomensko in oblikovno izogloso predstavlja primerjava (str. 43 /17/) med sti. *kṛṣṇá-* 'schwarz' ter stprus. *kirsna-*, stisl. *čr̃bñb* v istem pomenu. Mayrhofer, KEWA I, 264, navaja tudi sti. rečno ime *Kṛṣṇā*, primerljivo z lit. *Kirsnā*.¹⁰⁸ Prim. še Vasmer, REW III, 326, in Pokorny, IEW, 583 (**kers-*; **kṛs-no-* 'schwarz'). Težko je reči, ali gre v tem primeru za ohranitev arhaizma oz. za vzporedno, neodvisno rabo v lastnih imenih, ali pa morda za staro, na določeno narečno območje omejeno, skupno inovacijo. Gotovo gre vsaj za značilno izogloso v okviru ohranjenih arhaizmov.¹⁰⁹

Pomembna je dalje izoglosa, ki veže av. *spānta-* ter lit. *šveñtas*, stisl. *svęťb* 'heilig' (str. 44 /21/), ki jo navaja večina piscev, ki so se ukvarjali z obravnavanimi vprašanji. Prim. npr. Porzig, Gliederung str. 167 (15).¹¹⁰

Sledi (str. 45 /30/) primerjava med lit. *žavėti* 'zaubern' (*'jm. etw. anfluchen') in av. *zavaiti* 'verwünscht' ter med vršilcem glagolskega dejanja sti. *hvātar-*, av. *zbātar-*

in slovan. glagolsko osnovo *zъva-* ter končno še med slovan. temat. samostalnikom *zъv* ~ sti. *háva-* m. 'Ruf'. Tako tudi Vasmer, REW I, 447. Iz ne čisto jasnih razlogov zadržan je Fraenkel, LEW, 1293 in po njem Mayrhofer, KEWA III, 586.¹¹¹ Prim. še Pokorny, IEW, 413 (**g'hawā-* 'rufen, anrufen', **g'hawo-s* 'Ruf'). Navedeni koren je v različnih izpeljavah tudi sicer dobro zabeležen. Tako predstavlja omenjena izoglosa, kot se zdi, ohranjeni arhaizem in ne kaže značilnosti skupne, kasnejše inovacije niti v oblikovnem niti v pomenskem pogledu.

Značilno iransko-baltoslovansko arhaično izogloslo predstavlja verjetno povezava (str. 45 /32/) med av. *sarāta-* 'kalt' in lit. *šáltas* 'isto', češ. *slota* 'Unwetter', zlasti če upoštevamo podatke, ki jih navaja Benveniste, Études sur la langue ossète, str. 71, kjer pravi: »L'adjectif iranien *sarta-* 'froid, gelé' (av. *sarāta-*, sogd. *srt*, pers. *sard*, pš. *sōr*, etc.) a toute l'apparence d'un adjectif verbal en *-ta*; mais la racine, qui serait **sar-*, n'a pas encore été reconnue en iranien. Or le lituanien a non seulement l'adjectif *šáltas* 'froid, gelé' qui recouvre exactement ir. *sarta-*, mais aussi le verbe *šálti* 'geler' dont *šáltas* est le participe. Il est donc usuel, en étymologie indo-européenne, de poser une racine **kel-*, garantie par lit. *šál-ti*, et un adjectif verbal **kel-to-*, d'à près lit. *šáltas*, av. *sarāta-*, etc. Mais personne (même parmi les iranistes) ne semble avoir remarqué que l'ossète possède à la fois le verbe et l'adjectif: *sælin* 'geler' : *sald* 'gelé', c'est-à-dire ir. **sal-* : **sal-ta-*. Le fait est même deux fois intéressant: nous avons ici un *l* ossète qui continue un *l* indoeuropéen; et un radical oss. *sæl-* qui représente i.e. **kel-* au même titre que lit. *šál-*. On voit donc que le couple oss. *sæl-* : *sald* est aussi probant et doit être mis au même plan que lit. *šál-* : *šáltas* pour la restitution de i.e. **kel-* : **kelto-*. Au point de vue iranien le verb ossète *sæl-* nous donne directement le radical verbal *sar-* dont dépendent av. *sarāta-* et les formes apparentées, et que jusqu'ici il fallait déduire de composés ou dérivés tels que av. *sarə-δā-* 'qui gèle', *sārašti-* 'frigidité, fièvre froide', m. parthe. *vi-sār-*, wakhi *wasēr-* 'refroidir', pers. *afsurde* 'refroidi'.« Problem, ki ga predstavlja Benveniste, torej odsotnost očitno arhaične tvorbe v starih iranskih jezikih in njena prisotnost v zdajšnjem, natančneje osetskem jeziku, s svoje strani lepo osvetljuje položaj, ki je značilen za številne ievr. rekonstrukcije: kako težavna in pogosto vprašljiva je razmejitev med arhaizmom in inovacijo, saj sta zabeleženost oz. izostanek določene tvorbe v nekem jeziku odvisna od različnih, večinoma nepredvidljivih dejavnikov, ki jih običajno končno označujemo kot 'naključje'. V zvezi z rekonstrukcijo praoblike se postavlja dvojje vprašanje: 1) Kako je treba utemeljiti polno stopnjo korenskega vokalizma, če gre za prvotni deležnik, in 2) Ali imamo opraviti z isto prevojno stopnjo v avestijščini in litvanščini. Ali kaže lit. intonacija v nedoločniku in (s tem v zvezi, če gre za stari deležnik) v *šáltas* na staro bazo z dolgim samoglasnikom? Kako je treba dalje razumeti av. *-ə-* v omenjenem sobesedilu? Glede prvega vprašanja se običajno v deležniku predpostavlja naglašena pripona *-tó-* in šibka stopnja v korenu.¹¹² Tiste tvorbe pa, ki niso bile vključene v glagolski sistem, bi imele različne možnosti uporabe prevojne stopnje v korenu.¹¹³ V zvezi z morebitno nastavitvijo prvotne baze z dolgim samoglasnikom kaže ugotoviti naslednje: av. oblika *sarāta-* vsebuje anaptiktični *-ə-*,¹¹⁴ ker bi laringal v taki legi izpadel.¹¹⁵ K litvanskemu akutu v navedenem položaju prim. Stang, Vergl. Gramm. der balt. Sprachen, na več mestih.¹¹⁶ Fraenkel, LEW, 961, izhaja iz t.i. lahke baze.¹¹⁷ Pri primerjavah navaja tudi stisl. *kēlda*, kjer pa mora iti očitno za prvotni **g-*.

Sledi (str. 45 /38/) tudi kasneje pogosto navajana primerjava med sti. *grīvā*, av. *grīvā-* 'Nacken' ter stsl. *griva* 'Mähne', let. *grīva* 'Flussmündung'. Izpeljava na *-ī-* *-wā-* je, kot kaže, res omejena na indoiran. in bsl. področje, kajti gr. at. *dérē* 'Hals, Nacken' ima predstopnjo **g^wer-wā-* (prim. Pokorny, IEW, 475). Porzig, Gliederung, 167 (12), podaja v tej zvezi pomembno primerjavo z drugačnimi tvorbami v istem

pomenu na drugem ievr. ozemlju. V takem sobesedilu je, kljub določeni besedotvor- ni oz. oblikovni razliki, treba računati z indoiransko-baltoslovansko-grško izogloso.¹¹⁸

Ni čisto jasno, kako je z oblikovnega oz. besedotvornega stališča treba tolmačiti povezavo (str. 45 /39/) med oset. *thajun* 'tauen, schmelzen' in stsl. *tajati*, *tajq* 'schmelzen'. Ker gre v obeh primerih, kot kaže, za izpeljavo iz korena **tā(y)-*, ki je v različici z ali brez *-y-* zabeležen tudi v drugih jezikih (prim. Pokorny, IEW, 1053 sl.) in ne za morebiti skupno nastali *y-* sedanjik, poleg tega pa je tudi pomen v skladu s pomeni v drugih jezikih, torej oblikovno izvedljiv iz predpostavljene os- novnega pomena (Pokorny, n. m.: 'schmelzen, sich auflösen /fliessen/, hinschwinden /Moder, verwesendes/'), je treba očitno izhajati iz arhaizma tako na slovanski kakor tudi na iranski strani. Da gre za prvotno splošnoiranski glagol, lepo kažejo izvajanja Benvenista, *Études sur la langue ossète*, 45.¹¹⁹

Sledi (str. 46 /53/) znana primerjava med sti. *dākšina-*, *dakšiná-* 'rechts', av. *dašina-* in lit. *dėšinas*, stsl. *desnъ*, kjer gre za uporabo iste pripone. Pomen 'desni' se dobi tudi sicer (npr. lat. *dexter*). Prim. Porzig, *Gliederung*, 166 (5),¹²⁰ kjer primer- java s tvorbami v delu drugega ievr. ozemlja kaže, da gre za sorazmerno značilno izogloso v okviru podedovanih možnosti. Prim. še Pokorny, IEW, 189 sl.

Nadalje sledi (str. 49 /78/) prav tako pogosto navajana povezava med sti. *phéna-* m. 'Schaum' ter stsl. *pěna*, stprus. *spoayno* 'Gest' (sem še: lit. *spáinė* 'Schaumstrei- fen auf bewegter See' — tako Porzig, *Gliederung*, 166, Pokorny, IEW, 1001), vse iz prvotnega **(s)poymno-*, *-ā*, ki pa temelji na sorazmerno enostavnem glasovnem pre- hodu *-mn-* > *-n-* proti enako možnemu oz. enako verjetno pričakovanemu *-m-* v drugih jezikih (npr. lat. *spūma* 'Schaum, Gischt').¹²¹ Prim. še Mayrhofer, KEWA II, 399, Vasmer, REW I, 334 in Fraenkel, LEW, 858.

Določen pomen pripisuje tudi Porzig, n. m., primerjavi med lit. *vėjas* in sti. *vā- yu-*, av. *vāyu* —, ki jo navaja Arntz na str. 50 pod številko (84).¹²² Indoiran. in lit. tvorbe vsekakor niso enake. Ker gre v litvanščini za tematsko osnovo, je mogoč ne- odvisni nastanek h glagolu z *-y-*, kakor je zabeležen v stsl. *vějǫ*, *vějety* 'wehen', sti. *vāyati* 'weht', av. *fravāyēiti*, got. *waiān*. Prim. Fraenkel, LEW, 1216, Mayrhofer, KEWA III, 184 sl., 190 sl., Pokorny, IEW, 83. Če gre za izogloso, potem kvečjemu za imensko izpeljanko k bolj zabeleženi glagolski *y-*osnovi, ki pa ji, tudi zaradi več možnih vzporednih tvorb v posameznih jezikih (tako sti. tudi že od RV dalje *vāta-*), ne kaže pripisovati prevelikega pomena.

Možna, vendar ne zanesljiva je povezava (str. 50 /94/) med sti. *buli-* 'wei- bliche Scham, After' in lit. *bulis* 'Hinterbacken'. Sti. zabeležba je pozna (bud. skt., leksikograf.). Prim. Mayrhofer, KEWA II, 439: »Trotz später Bezeugung ist bei einem Wort dieser Stilschicht die Möglichkeit idg. Erbes gegeben und die Gleich- setzung mit lit. *bulis* (-i- Stamm) 'Hinterer, Gesäss', vgl. *būlē*, *bulē* 'dass.', kann richtig sein«, ter p. t., 440: »Natürlich ist unabhängige Entstehung des späta. und des balt. Ausdrucks nicht auszuschliessen; in diesem Zusammenhang sind zigeun. *būl* 'Steiss, Gesäss', marāṭhi *bulī* 'penis puerilis' zu beachten, die wohl nicht Fort- setzer von ai. *buli-* sind (vgl. auch die Bedeutungen!), sondern die Möglichkeit elementarer Bildungen sichtbar machen.« Fraenkel, LEW, 63, misli v prvi vrsti na izpeljavo lit. besede iz korena **bheul-*, **bhūl-* 'schwellen'.¹²³ Prim. Pokorny, IEW, 99.

Znana in pogosto navajana je primerjava (str. 51 /104/) lit. *māras*, stsl. *morъ* in sti. *mara-*, *māra-* 'Pest'. Pravilna zabeležba za sti. se glasi: *maraka-* 'Seuche', *māra-* m. 'Sterben, Seuche' (Mayrhofer, KEWA II, 696). Prim. npr. Porzig, *Gliederung*, 166, (8)¹²⁴ in še Darms, *Vrddhi-Ableitungen*, 350, ki pa začuda ne navaja sti. tvorbe z dolgim samoglasnikom, kar že samo po sebi, ne glede na pravilnost drugačnih iz- vajanj, bistveno vpliva na piščeve sklepe.¹²⁵

Končno velja omeniti še povezavo stsl. *otъ-lěkъ* 'Überbleibsel', lit. *āt-laikas* 'Rest' in sti. *ati-reaka-* v istem pomenu. Prim. Pokorny, IEW, 669 sl. (**eti-loiq^wo-s* 'Überbleibsel') ter Porzig, Gliederung, 167: »Schliesslich ist in den drei Sprachen noch gemeinsam ein Kompositum mit dem Sachgehalt 'Überbleibsel, Rest' /.../. Wo in anderen Sprachen der Begriff mit Ableitungen von **leiq^w-* bezeichnet wird, sind es unkomponierte oder anders komponierte Formen: gr. *loipón*, lat. *reliquiae*. Von der Parallelwurzel **leip-* leitet das Tocharische A *lyipār* 'Rest' ab.« V prvem delu stoji prislov oz. predpona **eti-* (Pokorny, IEW, 344: 'darüber hinaus; ferner, und, auch'), ki je v posameznih jezikih dobro zabeležena. Težko je reči, kako značilna je navedena izoglosa. Verjetno izraža starinsko sestavo, morda iz časa že ožje izoblikovanih ievr. narečij. Skupna inovacija ni dokazljiva.

Druge izoglose, ki jih navaja Arntz, so bolj ali manj enakega značaja kot zgoraj obravnavane, pogosto celo manj značilne. Kadar ni na voljo podobnih seznamov sorazmerno osamljenih arhaizmov za druga ievr. področja, je natančnejša opredelitev in ocenitev takih povezav v odnosu do prajezika in domnevanega izhodiščnega besednega oz. besedotvornega inventarja, v bistvu nemogoča. Ni pa seveda rečeno, da bi celo primerjava take vrste, če bi bila izvedljiva, prinesla pozitivne, se pravi, za nadaljnje možnosti rekonstrukcije praktično uporabljive rezultate.

2.2.9. V svojem članku *Une correspondance Irano-Slave*, MSL 23 Anh., 1935, str. 403–405, obravnava BENVENISTE etimologijo stsl. *sramъ* 'honte' (strus. *sórom*, polj. *srom*, srb. *srám* itd.), ki ga je že Meillet, Études, 428, povezal z av. *fšarma-* 'honte'. Na iran. strani navaja ustrezne zabeležbe še v oset. *æfsærm* 'honte', perz. *šarm* 'isto' ter s premetom sogd. *šβrm'k* 'pudenda' in *šβ'r* (< *fšara-* 'honte'). Na podlagi teh tvorb rekonstruira ievr. **psor-mo-* ter predpostavlja glagolski koren **pser-* s sedanjiško osnovo **pser-sk'e-* 'avoir honte'. Iz tega korena naj bi bili tvorjeni dve izpeljanki: **psero(s)-* (iran. **fšara/h/-*) in **psor-mo-* (av. *fšarma-*, stsl. *sramъ*). Razloge za domnevo posebne iransko-slovanske izoglose v tem primeru ubesedi Benveniste takole (str. 404): »Mais c'est entre l'iranien et le slave que s'établit par le dérivé en *-mo-* une corrélation stricte de forme et de sens, d'autant plus significative qu'il s'agit d'un terme abstrait et que le mot slave ne peut ni venir de l'iranien, vu la phonétique, ni meme avoir été conformé récemment à son sens ce qui est le cas par exemple de l'emprunt sémantique *bogъ*, vu sa signification constante.« Vasmer, REW II, 700, pri svoji etimološki razlagi poleg av. oblike kot prasrodne navaja še: stnord. *harmr* 'Harm, Sorge, Ärger, Kränkung', stvn. *har(a)m*, lat. *sērmelis* (z lit.). Prav tako tudi Pokorny, IEW, 615, izhajajoč iz korena **k'ormo-* 'Qual, Schmerz, Schmach'. Tako rekonstrukcijo Benveniste (str. 403) zaradi iran. vzglasne skupine *fš-* (tudi v oset. *æfsærm* 'honte') zavrača. Podobno razmerje iran. *fš-* : **ps-*, kakor ga domneva Benveniste pri navedenem tolmačenju, se pojavlja tudi npr. v av. *fšumant-* : prairan. **psu-* (< **pk'u-* v izpeljavah. Prim. Pokorny, IEW, 797) ter v avestščini *fštāna-* m. dv. 'weibliche Brust, Brustwarze, Knoten' < **psīāna-* (Pokorny, IEW, 990). Z ozirom na omenjene glasovne težave, ki ostajajo nerazrešene pri Pokornyjevi in Vasmerjevi etimologiji, in zaradi natančne pomske in oblikoslovno-besedotvorne analize, ki jo je izpeljal Benveniste, se zdi njegova razlaga vsekakor zanimiva in vredna pozornosti. Ker slovanščina vzglasnega **ps-* nikjer ne ohranja (prim. npr. Arumaa, Ursl. Gramm. II, 138), slovanska oblika sama na sebi ne more govoriti niti za, pa tudi ne proti Benvenistovemu predlogu. Koren **pser-*, kot kaže, sicer ni zanesljivo zabeležen, in bi tako imeli pred sabo slovansko-iransko izoglosa. Benveniste (str. 405) veže k istemu korenu tudi gr. glagol *psairō* (< **psr-yo-*) 's'agiter, battre'. Če bi tudi ta povezava držala, bi imeli za praindoevropščino sorazmerno zanesljivo zabeležen osnovni koren. Tedaj bi tudi slovan. in iran. tvorba predstavljali ohranitev arhaizma, kar lepo

soglaša z rabo za ievr. jezike navadnih, prajezičnih besedotvornih načel. Vendar pa je Frisk, GEW II, 1127 (*psairō* 'streichen, leicht reiben; flattern, vibrieren, zittern; säuseln') do Benvenistovega tolmačenja grškega glagola zelo zadržan.

2.2.10. V svojem prispevku *Ario-Slavica*, KZ 64, 1937, 261–266, V. MACHEK kot prvo navaja povezavo med sti. *roman-* 'Haar am Körper' in slovan. *runo* 'Vliess'. Sti. pozna tudi različico z *l-* v istem pomenu. Koren naj bi bil **reu-* 'ausreissen'. Pripono rekonstruira Machek kot **-mn-o-*. Po teoriji J. Schmidta bi bila v tem primeru slovanska oksitoneza drugotna, ker naj bi nastopila sprememba *-mn-* > *-n-* le za prvotno naglašeniim zlogom. Ta, z naglasno pogojenostjo navedene glasovne spremembe povezana teorija, je sporna in je tako za slovanščino mogoče izhajati bodisi iz pripone *-no-* bodisi iz **-mn-o-*.¹²⁶ Prim. Vasmer, REW II, 548, ki navaja tudi stir. *rón* 'Rosshar' v tej zvezi. Po Thurneysenu, Handbuch des Altiranischen I, 123, ostane stara skupina *-mn-* v stir. ohranjena, vendar pisec ne navaja nobenega primera za izglasje. Vsekakor pa je irsko zabeležbo treba upoštevati in ni videti razloga za domnevo posebne staroindijsko-slovanske izoglose. Prim. tudi Lewis-Pedersen, A Concise Comparative Celtic Grammar, 7 in 89, ter še Mayrhofer, KEWA III, 79.

Naslednja primerjava veže (str. 261 sl.) sti. *Indra-*, kjer Machek domneva prvotno občno ime s pomenom 'stark', in stosl. *jedrǫb* 'stark', rus. *u-jadrěť* 'stark werden, sich kräftigen', bolg. *jedǫr* 'kräftig, tüchtig, kernig', srbh. *jedar* 'voll, kräftig, frisch, stark'. K drugačnim etimološkim povezavam prim. Vasmer, REW III, 483 sl. Pri zg. primerjavi bi imeli za slovanščino opraviti s polnostopenjsko tvorbo **oy-n-dro-*, za sti. s šibkostopenjsko **i-n-dro-* h korenu, ki ga Pokorny, IEW, 774, nastavlja kot **oid-* 'schwellen', **i-n-dro-* 'schwellend, stark'. Pokorny veže k istemu korenu tudi balt. rečna imena s podobno oz. enako oblikoslovno zgradbo, tako *Indus*, *Indura*, *Indra*, *Indrajā*. Sti. tvorba (glede pomena prim. npr. pojmovno ime *indriyā-* 'Kraft, Vermögen') se da lepo primerjati s slovansko. Ker gre pri tem za sorazmerno značilen besedotvorni postopek, je mogoče, če je etimološka povezava pravilna, računati s skupnim nastankom v obeh jezikovnih skupinah, verjetno v času določnejšega oblikovanja ievr. narečij. Lit. rečna imena *Indura*, *Indus* vežejo k sti. *indu-*. Prim. Mayrhofer, KEWA III, 643 (z lit.).

Kot tretjo izogloso obravnava Machek zvezo med sti. *cárvati* in psl. **korvǫ* 'Ochs', **korva* (< **kōrvos*, **kōrvā*). Pomenska oznaka 'Rind' (iz 'Wiederkäufer') naj bi, po njegovi razlagi, temeljila na tabuju. Zelo vprašljivo. Običajno se veže slovan. oznaka za 'kravo itd.' z drugimi ievr. poimenovanji za rogate živali: **k'er(ə)-*, **k'rā-*, **k'erei-*, **k'ereu-* 'das Oberste am Körper; Kopf; Horn (und gehörnte Tiere); Gipfel'; **k'erəwo-s-*, **k'řwo-s* 'gehört, hirschköpfig, als Subst. Hirsch oder Kuh' (Pokorny, IEW, 574 sl.), kar se zdi tudi pomensko bolj upravičeno. Nepričakovani slovan. *k-* (namesto **s-*) se razlaga na več načinov, najpogosteje s t.i. zahodnoevrop. mehkonebnikom. Prim. Porzig, Gliederung, 175, ki domneva, da gre za staro zahodno izposojenko, ki naj bi tako v albanščino kakor tudi v baltščino in slovanščino prišla z ilirskim posredovanjem. Prim. tudi Vasmer, REW I, 629 sl.

Četrta domnevna izoglosa naj bi povezovala sti. *bhárvasi* 'kaut, verzehrt' in stosl. *bravǫ* 'Kleinvieh', kjer računa Machek z enakim pomenskim prehodom kot v zgornjem primeru. Glede oblike opozarja na zvezo stosl. *borvǫ* ~ av. *baourvō* 'kauend'. Vasmer, REW I, 109, je do te povezave upravičeno zadržan.¹²⁷ Podobno tudi Mayrhofer, KEWA II, 481 sl.¹²⁸

Sledeča primerjava (str. 263 sl.) veže sti. glagol *mūrčhati* 'gerinnen, erstarren, festwerden' in stosl. *mǫrsknōti*. Na slovanski strani naj bi pomensko najbolje ustrezal češ. odraz *smrsknouti se* 'einschrumpfen, eingehen, kleiner werden'. Kot neposredno povezavo navaja Machek sti. predložno zvezo s *sam-* v pomenu 'zusammengerinnen,

sich zusammenballen, sich verdichten, fest werden'. Sti. glagol po Mayrhoferju, KEWA II, 665, nima jasne, zanesljive etimologije. Machekova izvajanja navaja brez komentarja. Nejasno. Pokorny nima primerne korena, iz katerega bi bili navedeni tvorbi izvedljivi, zato prim. za staro indijsčino poskuse priključitve korena v pomenu 'gerinnen, starr werden' k **mer-* 'sterben' pri Mayrhoferju, n. m. V tem primeru bi imeli morebiti v slovanščini in stari indijsčini pred seboj posebno zožitev oz. oposebjenje pomena (očitno neodvisno nastalo), vendar ostaja tako tolmačenje sporno in predvsem nedokazljivo.

Na str. 264 Machek dalje veže sti. *āścarya-* 'seltsam' in stsl. *aščerъ* 'Eidechse', kjer naj bi se prvotni pomen glasil 'ein seltsames, wunderbares Tier'. Za slovan. različico *guščerъ* predlaga možnost križanja oblike *aščerъ* z v slovanščini nezabeleženim *guda (~ sti. *godhā* 'Art Eidechse'), kar je vsekakor sporno in skrajno maloverjetno. Prim. Bezljaj, ESSJ I, 187 sl. z zabeležbami in navedbo poskusov razlag. Tudi po njegovem mnenju so vsi taki poskusi dvomljivi. Med drugimi navaja z oznako 'bolje' etimologijo pri Kořínek, LF LXVII, 284, ki predlaga izposojjo iz iranščine (perz. *aždar*, *aždarhā* 'vrsta kuščarja'). Prim. tudi Pohl, Kratylus XXII, 8.

Nadalje (str. 264 sl.) povezuje Machek sti. *mūhu* (Mayrhofer, KEWA II, 661: *mūhuḥ*, *mūhu* 'plötzlich, sofort'), av. *marazu-* s stsl. *bъrзъ* 'hiter'. Pri tem računa s pomenskimi prehodoma 'in kurzer Zeit fertig' → 'schnell, baldig'. Mayrhofer, n. m., sti. besedo postavlja h gr. *brakhýs* 'kurz', lat. *brevis* itd. Pokorny, IEW, 750 sl. (**mreg'hu-*, **mg'hu-* 'kurz') med drugim s pomislekom ('vielleicht') dodaja še možnost priključitve stsl. prislova *brъzo*. V tem primeru vsekakor ni mogoče govoriti o izključni indoiransko-slovanski izoglosi. Odprto ostaja slej ko prej vprašanje, ali je slovanščina doživela isto spremembo skupine **mr-* v *br-*, kakor se je to zgodilo npr. v grščini ali latinščini. Prim. v tej zvezi npr. Arumaa, UrsI. Gramm. II, 125: »Idg. *m + r* fellt allem Anschein nach im Baltisch-Slavischen.« Kot možen primer za razvoj v *br-* navaja naslednjo etimologijo (p. t.): »Für abulg. *dqbъ* 'Baum', skr. *dūb* 'Eiche, Baum', mbulg. *dqbrъ* 'Wald' will man von *dombros aus *dom-ros /.../ oder aus **dhūn-ro-* /.../ ausgehen.« Vsekakor ni videti dokazov, ki bi opravičevali postavitev posebne izoglose, kakor jo predlaga Machek. Prim. k drugačnim etimološkim predlogom še Vasmer, REW I, 107.

Sledi (str. 265 sl.) primerjava med sti. *ghatate* 'bemüht sich, strebt', vzročniškim glagolom v pomenu 'vereinigt, fügt zusammen' (prim. Mayrhofer, KEWA I, 355; Machek izhaja zlasti iz pomenov: 'gelingen, verfertigen, zustande bringen, hervorbringen, vollbringen'), in stsl. *gotovъ* 'fertig, fertig gestellt, bereit'. Pri tem predpostavlja spontano cerebralizacijo *ghat-* > *ghat-* že pred začetkom zgodovinskega izročila. Taka etimološka primerjava je že s stališča rekonstrukcije sti. praoblike izrazito sporna, saj je nastavitev prvotnega, očitno ievr. korena **ghat-* glede na običajno zgradbo ievr. korenov vprašljiva in malo verjetna. Prav tako nedokazljiva je tudi spontana cerebralizacija, kakor se zanjo zavzema Machek. Vasmer, REW I, 301, zagovarja etimološko zvezo slovan. besede z alb. *gat* 'bereit', *gatuani* 'bereite, koche, knete'. Prim. še Bezljaj, ESSJ I, 165, ki se v glavnem pridružuje Vasmerjevi etimologiji, navaja pa še nadaljnjo analizo Trubačeva (PF LXXVIII, 2, 153), ki sklepa na iz supinove osnove **gātu-* (h **gā-* 'iti') izvedeni pridevnik *gātewos. Kljub temu, da so tudi ostale etimološke razlage tako sti. kakor tudi sl. besede sporne, ostaja Machekov predlog še manj utemeljen in je nesporejmljiv.

Zadnja izoglosa, ki jo postavlja Machek na str. 266, naj bi povezovala sti. glagol *gāhate* 'taucht, dringt ein' in stsl. *gaziti* 'waten, treten'. Etimologija sti. glagola ni razjasnjena. K zgornjemu predlogu meni Mayrhofer, KEWA I, 334 sl., naslednje: »So liegt Macheks Vergleich mit skr. *gāziti* 'waten, treten', *gāz* 'Furt' u. a. /.../ noch am nächsten, doch stimmen die Bedeutungsverhältnisse und die Beschränkung der slav.

Sippe auf das Südslavische /.../ skeptisch.« Prim. Bezljaj, ESSJ I, 141, ki dodaja še Müllenbach-Endzelinovo (Lett.-deutsch. Wb. I, 620) navezavo nekaterih baltskih tvorb (lit. *gožėti*, *gožinėti* 'pohajkovati, klatiti se' itd.) ter povezavo s sti. *gāhate* zavrača na podlagi domnevno Mayrhoferjeve utemeljitve: »Ker je *gāhate* iz *gādha (Mayrhofer, KEWA I, 334), je slovan. -z-, lit. -ž- nerazložljiv«, medtem ko pravi Mayrhofer, n. m., drugače: »Die Lautung von *gādha*- weist auf einen idg. Wurzel-ausgang -g'h, demgegenüber weder *gādhāh* (das wohl fernbleibt, s. d.) noch aw. *vi-gāp*- 'Schlucht' /.../ stark genug ist, um für älteres *gādh- zu zeugen.« Pokorny, IEW, 465, izhaja iz korena **gʷād̥h*- in razlaga sti. -dh- v *gādhá*- kot naliko, kar bi bilo tudi možno, in je težko določiti, katero stališče je bolj verjetno. Vsekakor je sti. *gādhá*- 'seicht', -am s. 'Furt, Untiefe' pomensko nekoliko odmaknjeno. Težavno.

2.2.11. V. MACHEK v svojem članku *Ein slavistischer Beitrag zur Frage des p-Causativums*, ZfslPh XVII, 1941, 258 sl., navaja povezavo med stcsl. *kropь* in sti. vzročniškim glagolom *šrapayati* (v zvezi z razvojem *k* < **k'* opozarja na svoja izvajanja v Slavia 16, 187). S slovan. *kropь* 'Wassersuppe mit Brot' veže tudi *kropiva* in *kropiti*, kar je sicer že povezoval Rozwadowski, vendar, po njegovem mnenju, po pomenski strani slabo utemeljeno. Glagol *kropiti* naj bi po Machekovi razlagi pomenil prvotno 'mit heissem Wasser begiessen', *koprive* pa bi se uporabljale kot hrana za živino, pripravljena tako, da se jih prelije z vročo vodo.

Na osnovi takih premislekov neposredno veže glagol *kropiti* s sti. *šrapayati* in prihaja do naslednjega sklepa (str. 265): »Hiermit ist bezeugt, dass auch das Slavische Überbleibsel und Spuren des verbalen Typus auf -p-éyo- aufweist, woraus gefolgert werden kann, dass dieser Typus idg. bodenständig ist und in die Ursprache zurückreicht, wenn auch als eine keineswegs allgemeine (d. h. jüngere) Bildung.« Tako slovan. *kropitь* izvaja iz *krop-éy-ti, sti. *šrapayati* pa iz temat. *krop-ey-e-ti. Po Machekovem tolmačenju kaže oblika *kropiti* na pripono -op-, ki naj bi bila v končni potezi enakega izvora s samostalnikom lat. *ops*, *opus*, sti. *apas*-. Enostavni -p- v sti. vzročniški rabi naj bi bil, po Machekovem mnenju, posledica nadaljnjega razvoja. Vasmer, REW I, 667 sl. (*kropitь* 'sprenge, spritze' itd.) tega etimološkega predloga sploh ne navaja. Prim. tudi Mayrhofer, KEWA III, 391 sl.¹²⁹

Machekova razlaga je sama po sebi dovolj neverjetna (Pokorny, IEW, 569, izvaja slovan. *kropiti* itd. iz -p- podaljšave korena *ker-, *kor-, *kr- 'Schallnachahmung für heisere, rauhe Töne, solche Tierstimmen und die sie ausstossenden Tiere', pri čemer ostaja pomenska stran kljub let. *krepēt*, *krēpēt* 'schmutzig werden', *krēpāt* 'zähnen Schleim auswerfen' ter rus. *kropotátъ* vendarle vprašljiva), zasluži pa kljub vsemu pozornost, ker se tudi sicer tu in tam pojavljajo rekonstrukcije slovan. vzročniškega tipa na -p-, in kaže torej to vprašanje vseeno kritično osvetliti. Tako stoji pri Thumb-Hauschild, Hdbch. des Sanskrit I/2 (1959), 341, naslednja ubeseditev: »Wenn auch diese p- Bildung im Iranischen nicht nachweisbar ist /.../, so darf man trotzdem in ihr nicht eine rein indische Neuerung erblicken; es lässt sich vielmehr glaubhaft machen, dass sie in keimhaften Ansätzen bereits in der idg. Ursprache vorhanden war. So hatte schon Machek in der Zeitschrift für slav. Philologie 17 (1940), S. 258 ff. die Existenz von p- Causativen auch im Slawischen nachzuweisen gesucht und auf Spuren auch in anderen Sprachen hingewiesen; F. Specht hat dann in KZ 68 (1943), S. 122 ff. weiteres Material dargeboten. Er weist z. B. hin auf das Verhältnis von lit. *stóti* : lit. (žemaitisch) *stapinti* 'penem erigere' (das sich fast mit ai. *sthāpayati* deckt), ferner auf lit. *stapýtis* 'still stehen' usw. usf.«

Solta, Zum Problem labialer Wurzelerweiterungen, IF 79 (1974), 95–152, se na več mestih ukvarja z vprašanjem navzočnosti vzročniških tvorb na -p- v posameznih jezikih in z možnostjo rekonstrukcije take tvorbe oz. njenih začetkov za ievr.

prajezik. Ker gre za novejša dognanja, se zdi upravičeno in koristno navesti nekatere doneske njegove razprave. Poleg sti. so tovrstne tvorbe, po njegovem tolmačenju, vsaj v mejah možnih oz. sprejemljivih razlag, zabeležene tudi v hetitsčini. S tem v zvezi meni Solta (str. 106) naslednje: »Es ist nicht recht verständlich, wenn von einem unaufgeklärten *p*-Suffix gesprochen wird, wo doch die Spuren dieses Formans auch in anderen Sprachen vorhanden sind, z. B. im Hethitischen. Der Typus *-(ā)-payati* ist nichts anderes als die Ausbreitung einer Formkategorie, die aus der Kombination eines verblassten Kausativformans *-p-* mit dem geläufigen *-ayati* entstanden ist.« Podobno stališče zavzema tudi na str. 113.¹³⁰ Litvanskemu *stapinti*, ki ga navaja Thumb-Hauschild, n. m., velja pripomba na str. 125 sl.: »Dass vom litauischen Sprachgefühl her in den Verben mit *-p-* keine Kausativa vorliegen, ist klar. Für diese stehen andere Sprachmittel bereit, vor allem der Typus auf *-inū-* /.../. In beiden Sprachen ist ein nicht mehr produktives (und nicht mehr lebendiges) *p*-Kausativum in das usuelle kausative Schema übergeführt worden.« Pri dokumentiranju slovanškega stanja ostaja Solta nekoliko zadržan in se opira na Machekova izhodišča. Tako pravi na str. 126: »Wenn auch das Material bei Mladenov (= Die labiale Tenuis als wortbildendes Element im Slavischen. Archiv f. slav. Philologie 36 /1916/, 116–135 – navedba v op. 144 p. t.) vorwiegend der Nominalsphäre entstammt, so ergibt sich bei genauer Betrachtung doch öfter eine 'verbale' Verwandtschaft in anderen Sprachen. Der Idee des kausativen *-p-* im Slavischen hat dann speziell V. Machek seine Aufmerksamkeit gewidmet. Einen Überblick über die *p*-haltigen Präsensstämme gibt A. Vaillant (Gr. comp. III /1966/, 155–157 – p. t., op. 147).« H glagolu *kropiti* 'asperger' prim. še, Vaillant, Gramm. comp. IV (1974), 77.¹³¹ ter k imenski tvorbi *kropiva* Vaillant, p. t., 715: »Slavon *kropiva* 'ortie', r. *kropiva*, mais sor. *kopřiva*, tch. *kopřiva*, s.-cr. *kōpriva*, slovan. *kopriva*, et dial. *kropiva*, pol. *pokrzywa* avec métathèse: dérivé, avec *koprina* 'soie' /.../ et *koprěna* 'tissu fin' /.../, d'un thème *kopr-*, ou *krop-*, qui est apparemment le même que celui de nom du 'fenouil'.« Zdi se, da navedena izvajanja in ugotovitve dovolj zgovorno kažejo, da pri t.i. vzročniških glagolih na *-p-* ni mogoče govoriti o slovansko-indoiranski izoglosi. Četudi je tvorba, kot kaže, mlajšega datuma, segajo začetki očitno že v neko stopnjo prajezika (zgodovinsko izpričani jeziki, kakor je razvidno iz zg. izvajanj, razen stare indijsčine, kjer je *-p-* vzročniških glagolov v določenem obsegu postal roden, izkazujejo le posamezne, bolj ali manj osamljene primere te vrste), torej v čas, ki se pogosto opredeljuje kot obdobje ievr. narečij, in zajemajo širše področje, izven stare indijsčine in slovansčine.¹³²

2.2.12. V okviru svoje razprave *The Chronology of Slavonic*, TPS 1944, 1968 Amsterdam, 28–44, obravnava W. I. ENTWISTLE na str. 32 sl. odnose med slovansčino in indoiransčino. Deloma upošteva pri tem tudi časovni dejavnik in poskuša določiti vsaj približno datacijo nekega pojava oz. razvoja. Tako (na str. 32) razvoj **s > s/š* opredeljuje takole: »/.../ is a particular feature of the Slavonic and Indo-Iranian group. It is thus post-Indo-European in date. Before 1500 B.C.« Podrobno razčlenjuje možnosti tolmačenja navedenega pojava, tako predvsem različico, po kateri naj bi v obeh primerih šlo za neodvisni razvoj ter vprašanje obravnavanja prvotnega *s* v t.i. kafirskih jezikih, kjer ostane *s* za *u* nespremenjen.¹³³ Za primerjavo se zdi primerno podrobneje nakazati eno od nasprotnih mnenj, ki izhaja s stališča, da imamo pri omenjenem pojavu opraviti s sicer v veliki meri podobnim postopkom, ki pa naj bi nastal v obeh jezikovnih družinah neodvisno, in opozoriti na (ne)veljavnost določenih utemeljitev, ki se v tej zvezi navajajo. S tega vidika značilna so izvajanja G. Y. Shevelova, *A Prehistory of Slavic* (1964) 128, kjer pisec meni med drugim: »Like the other early CS phonetic changes, the alternation *s > x* was not limited to Sl alone. IE *s* underwent similar, though not identical changes in Indo-Irn and in a

part of Balt. The similarity with Indo-Irn is particularly striking in that IE *s* was articulatorily moved back after the same heterogeneous sounds *k*, *r*, *u*, *i*. In OI it became a retroflex (cacuminal) *s*, in Av *š*» ter dalje: »However, despite all the resemblances, this could not have been a common Indo-Irn-Sl development as shown by certain essential divergent details in the two linguistic groups.« Utemeljitev, ki jo v nadaljevanju navaja za indoiransko stanje, vsekakor ni veljavna (p. t.): »In Indo-Irn the change *s* > *š* was part of a general trend to make dentals retroflex after *k*, *r*, *u*, *i*. In this position *t*, *d*, *t'*, *d'*, *n* > *ʈ*, *ɖ*, *ʈ'*, *ɖ'*, *ɳ*. Sl. does not attest any trace of such a change.« Shevelov v tem primeru izhaja iz napačne predpostavke. Take spremembe namreč ne kaže niti stara indijščina, kaj šele stara iranščina.¹³⁴ Naslednja utemeljitev, ki jo navaja, se zdi bolj upravičena. Gre za zastopstvo skupine *-*k's*- v slovanščini oz. indoiranščini. Ta skupina je, kot je znano, dala v slovan. -*s*-, v sti. -*kš*- in v av. -*š*-. Prim. Arumaa, Ursl. Gr. II, 108 sl. in Vaillant, Gramm. comp. I, 84 sl. Pri tem je med avestijščino in slovanščino mogoče ugotoviti podoben asimilacijski oz. poenostavitveni postopek.¹³⁵ Zadnja utemeljitev, ki jo v navedeni zvezi omenja Shevelov (str. 129), je vezana na cerebralizacijo *s* > *š*, ki v sti. nastopa tudi tedaj, kadar je sti. *r* nastal iz ievr. *l, na osnovi česar prihaja pisec do naslednjega sklepa: »This indicates that the Indo-Irn *s* changed into *š* probably after the change of *l* into *r*, a change not shared by Sl, which indicates that it occurred after the separation of the two language groups.« Taka utemeljitev je sama na sebi veljavna, vendarle je, zlasti spričo znanih komplikacij v zvezi z zastopstvom ievr. *r in *l v sti., možna tudi druga razlaga: da se je namreč v sti. *š* po številnih primerih, kjer je redno nastal za ievr. *r, po priliki razširil tudi na tiste primere, kjer je sti. *r* izid razvoja iz prvotnega *l. S stališča sti. same je etimološka rekonstrukcija *r*-a nemogoča in celo s primerjalnim gradivom v načelu nezanesljiva. Primerov, kjer bi prišlo do cerebralizacije za sti. *l*, ki je tudi lahko drugotno nastal iz *r, menda ni. Na podlagi zgoraj navedenih utemeljitev izraža Shevelov (p. t.) naslednjo sklepno ugotovitev: »All the differences in the scope of the change and its chronology prove that the Sl treatment of *s* changing into *x* was not a part and parcel of the Indo-Irn development, while an undeniable similarity in the two developments testifies to a common point of departure still within the framework of predivisional IE, and shows a later Irn impact on CS.« Medtem ko je prvi del te ugotovitve gotovo sprejemljiv, ni jasno, zakaj bi bilo treba domnevati vpliv iranščine na slovanščino. Najverjetneje je treba računati s prajezičnim izhodiščem oz. še bolje, s prajezično težnjo, ki se je neenakomerno uresničila na delu ievr. ozemlja: sorazmerno enako močno (čeprav z določenimi odstopanji) v slovanščini in indoiranščini, slabše v baltščini, kjer je razvoj *š* < *s* tako rekoč obvezen za *r* v lit., medtem ko je zastopstvo prvotne skupine *ks teže določljivo.¹³⁶ Glede možnosti za domnevo spremembe *s* > *š* tudi za *i* in *u* v lit. prim. podrobno Stang, p. t., 97 sl. Za osvetlitev celotnega vprašanja se zdi primerno navesti še nadaljnje Stangove ugotovitve, ki so deloma tudi teoretičnega oz. metodološkega značaja in ki, kot kaže, najbolj stvarno ocenjujejo obravnavani pojav.¹³⁷ Tako ugotavlja na str. 94: »Man muss annehmen, dass *s* unter gewissen Umständen — in einem nicht sicher zu bestimmenden Kern von Fällen schon (mundartlich) im Indoeuropäischen — eine Änderung durchgemacht hat, die im Sanskrit im 'zerebralen' *s* zum Vorschein kommt. /.../ Die Veränderung des *s* fand im Indoiranischen nach *ī*, *ū*, *r*, *k* statt. Im Slav. haben viele Analogiebildungen das ursprüngliche Verhältnis verdunkelt. Man muss aber auch hier annehmen, dass *s* lautgesetzlich nach *ī*, *ū*, *r*, *k* verändert worden ist. Später ist *x/š* durch Systemzwang verallgemeinert worden innerhalb der grammatischen Kategorien, wo es in irgendeinem Stammtypus lautgesetzlich war.« V skladu z obstoječo literaturo o tem vprašanju (zlasti Meillet, Esquisse, 40) omenja Stang na str. 95 tudi armensko spremembo *rs* > *řš*, *ř* in bolj vprašljivo

spremembo *s* > *š* za *k*, kar bi kazalo na širše narečno ozadje pojava. Glede baltskih razmer je pomembna njegova sklepna ubeseditev na str. 99, ki se glasi: »Das Baltische befand sich an der Peripherie des ieur. Gebiets, wo *s* nach *ī*, *ū*, *r*, *k* verändert wurde. Lautgesetzlich ist *s* nach *r* und *k* durch *š* vertreten /.../. Nach *ī*, *ū* blieb *s* lautgesetzlich erhalten: dies ist die Vertretung, die wir in den grammatischen Elementen finden.« Prim. še v istem smislu izraženo tolmačenje p. t., 13 sl.¹³⁸

V nadaljevanju (str. 35 sl.) se Entwistle dotakne vprašanja posebnih iransko-slovanskih odnosov, ki naj bi izhajali iz časa, ko se je stara indijsčina že ločila v smer JV. V tej zvezi navaja: 1) znane povezave tipa *bogъ*, *vatra*, *toporъ* itd. in sicer brez dodatnih analiz ali novih utemeljitev; 2) razvoj trdonebnikov in pridihnjjenih zapornikov v iranščini in slovanščini.¹³⁹ Ta utemeljitev ne more imeti dokazilne vrednosti pri ugotavljanju iransko-slovanskih stikov, saj je znano, da pojava, ki ju navaja, zajemata širše ozemlje.¹⁴⁰ 3) Kot tretjo skupno potezo med iranščino in baltoslovaniščino šteje Entwistle od Meilleta dalje navajano rabo zapostavljenega zaimka *yos, ki naj bi v slovanščini (oz. baltščini) in avestijščini nastopal kot neke vrste priponski člen. Ta primerjava je sporna, ker raba omenjene prvine, kot se zdi, v obeh jezikih nikakor ni enaka.¹⁴¹ Tako je tudi Entwistle, kljub pritrdilnemu navajanju Meilletovega predloga,¹⁴² do neke mere zadržan.¹⁴³

Pomemben je dalje piščev poskus datacije nekaterih pojavov v sklopu iransko-slovanskih odnosnic. Tako meni (str. 36) v zvezi z vprašanjem izposojenk naslednje: »The borrowings are from the common Iranian stock, before differentiation had destroyed fairly free intercourse. But the appearance of the Medes and Persians along the highlands overlooking Assyria is a well known event of the seventh century before Christ. Their loans to Slavonic must have taken place between 1500 and 650 while they were still in Russia, and when they gave to the Danube, Dnieper, Dniester, and Don names with the Iranian element *dānu* 'water'.«¹⁴⁴ Sledi preglednica časovne razporeditve od skupne baltoslovanske faze do zgodovinsko izpričane zabeležbe posameznih jezikov. Tako navaja Entwistle tudi nekatera jezikovna dejstva, kakor naj bi se uresničila v posameznih obdobjih. Z vidika preučevanja iransko-slovanskih odnosov sta važni zlasti dve njegovi postavki. Tako (str. 43 sl.) ugotavlja glede razdobja t.i. 'splošne/skupne slovanščine' naslednje: »But though in the strictest sense Common Slavonic is an abstraction to embrace a sum of interferences from the concrete facts of language, yet the community of the Slavs was materially disrupted in the sixth century and their contact was shattered by the eruption of the Magyars into the basin of the Danube in the latter half of the ninth century (A.D. 860–896). One may speak of Common Slavonic as existing in the sixth century, and definitely ended in the ninth.« Naslednjo stopnjo tvorijo, po njegovem tolmačenju, t.i. proto-historični jeziki.¹⁴⁵ Njegova izhodišča bi kazalo upoštevati v zvezi s hipotezami nekaterih raziskovalcev, tako npr. pri domnevnih poljsko-iranskih odnosnicah O. N. Trubačeva.

2.2.13. Vprašanje slovanskega bajeslovnega izrazja, tudi kolikor je povezano, bodisi v smislu izposoje oz. prilagoditve določenim vplivom, z ustreznimi iranskimi odnosnicami, obravnava R. JAKOBSON v svojem prispevku *Slavic Mythology*, Funk and Wagnall's Standard Dictionary of Folklore, ed. M. Leach, Voll. II (1950), 1025–1028.

Čeprav so nekatere Jakobsonove povezave kasneje doživele določene popravke, kaže vendarle navesti nekatera njegova izhodišča in sklepe. Tako pravi na str. 1025: »The fund linking the Primitive Slavs with the Iranians is particularly important. The proximity in the religious pattern and terminology finds its expression both in the features which they preserved jointly from the Indo-European heritage or which

they modified in one and the same way. In some cases where we are authorized to presume a direct borrowing, the direction is from Iranian to Slavic. These Slavic-Iranian affinities are all the more indicative in that Indo-European languages are mostly divergent in their religious vocabulary.« V nadaljevanju navaja naslednje primere tovrstnih povezav (p. t.): »Slavs and Iranians nearly eliminated the Indo-European name of the worshipped sky *dyēus). They agree 1) in substituting the name of the cloud (Slavic *nebo*) for that of the sky, 2) in converting the derivative celestial *deiwoš) used by Indo-Europeans to denote gods into the word for 'hostile demonic beings' (compare the term *divь* attested in the demonology of various Slavic peoples and the corresponding she-demon *divii*, *diva*, *divožena*,¹⁴⁶ 3) in assigning the general meaning of 'god' to a term which originally signified both wealth and its giver (*bogь*) /.../« ter: »And the Slavic term for faith (*věra*) coincides with the Iranian term for religious choice between good and evil. The Slavs (and the Balts too) share with the Iranians the use of the same term for holy (originally 'provided by supernatural beneficial power', Slavic *svętь*).«

V nadaljevanju navaja razmeroma številne povezave, ki naj bi pričale za posebno, tesnejšo zvezo slovanskega in iranskega izrazja. Del teh domnevnih izoglos je mogoče tolmačiti na več načinov, nekatere so zamenjale drugačne, verjetnejše razlage. Ker pa so bili ti primeri večinoma že obravnavani na različnih mestih in so novejša tolmačenja razvidna iz literature, jih ob tej priliki ne kaže ponavljati. Zato naj (zaradi preglednosti) zadošča le navedba Jakobsonovega gradiva. Tako na str. 1025 veže slovan. *mirь* 'peace agreement; community agreeing' z iran. *Mithra*. Podobno opredeljuje tudi naslednje slovan. besede (str. 1025 sl.): »In Slavic and Iranian similar verbs express the various processes originally pertaining to the religious pattern, as: worshipping (*žrěti*), wailing (*vьpiti*), invocation (*zъvati*), divination (*gatati*), proclamation (*věštati*), drawing (*pъsati*), chastising (*kajati*), fearing (*bojati se*), protecting (*xraniti*), etc. Such fundamental spiritual terms as word (*slovo*) and deed (*dělo*) are common to Slavic and Iranian, as are also such designations of the basic ritual implements as fire (*vatra*), chalice (*čaša*), burial (literally, magian) mound (*mogyla*), and such curative terms as cure (*gojiti*), healthy (*sъdravь*), and sick (*xvorь*). There are several common expressions for ill-omened concepts: evil (*zъlo*), shame (*sramь*), guilt (*vina*), sinister (*šui*); moreover the Slavic stem **kostjun-* (literally, osseous) denoting profane, temporal, seems to be a loan translation. The common Slavic *rai*, paradise, has been acknowledged as a direct borrowing from Iranian *rāy*, heavenly radiance, beatitude.«

V nadaljevanju (str. 1026 sl.) obravnava Jakobson slovanske in iranske oznake za božanstva oz. demone. Tako pravi (str. 1026): »Like the religious terminology, the pantheon of the Slavs offers more Common Slavic than tribal features and partly points to Indo-European roots or at least shows Indo-Iranian, especially Iranian, and perhaps Thracian-Phrygian connections.« K slovan. bogu groma *Perunь* navaja kot primerjavo poleg sti. *Parjanya-* in lit. *Perkūnas* tudi stnord. *Fjörgynn*, kar naj bi prvotno predstavljalo isto poimenovanje, ter alb. *Perëndi* v današnjem pomenu 'god, sky'. V tem primeru bi šlo torej očitno za ohranitev prastarega izročila.¹⁴⁷ K povezavi slovan. *Rarog* z iran. *Vrtragna*, *Vāragna* prim. Trubačev (1965/67) str. 64 sl. Poimenovanje sončnega božanstva slovan. *Xьrsь*, *Dažьbogь* izvaja Jakobson (str. 1027) iz iranščine: »*Xьrsь* is an obvious borrowing from the Iranian expression for the personified radiant sun *Xursid* in Persian.« Drugače Abaev, OJF I, 595 sl. Pri slovan. *Volosь* (z različki) zaradi etimološke nejasnosti ne prinaša primerjav iz drugih jezikov. Vendar prim. Ivanov-Toporov, A comparative study of the group of Baltic mythological terms from the root **vel-*. Baltistica IX (1), 1973, 15.¹⁴⁸ Dalje (p. t.) omenja možnost povezave z določenimi iranskimi motivi pri imenu boginje *Mokošь*

»literally moist, and represented by some vestiges in Russian folklore and in Slavic toponymy, is probably nothing but another name for the slightly personified 'Mother moist earth' (*Mati syra zemlja*), still adored in the Slavic, chiefly Russian, popular tradition, and closely related to the similar female deities in Baltic, Phrygian, and Indo-Iranian mythology. The Iranian *Ardvi* (moist) *Sūrā Anāhiitā* is particularly close to *Mokošb*: both of them protect semen, child-bearing, and sheep-breeding.«¹⁴⁹ Sledi (str. 1027) še povezuje iran. oznake demonskega bitja *Šimorg* s strus. *Simar̥bġla*.¹⁵⁰

2.2.14. V članku *Une corrélation slavo-iranien*, FS Max Vasmer, Wiesbaden 1956, 70–73, obravnava E. BENVENISTE vprašanje izoglose, ki naj bi vezala obliko in rabo slovan. predloga *kъ* 'à, pour, vers + dajalnik' ter indoiran. zapostavljeni predlog *kam*. V slovan. bi v takem primeru šlo za glasovni odraz prvotnega **ku(n)*. Ob tem pisec ugotavlja, da gre za precejšnje razlike v rabi na obeh straneh: 1) v slovan. nastopa *kъ* kot predlog, medtem ko je indoiran. *kam* zapostavljeni predlog; 2) opazna je tudi razlika v rabi.¹⁵¹ Razen v sti. se dobi *kam* tudi v av. Tako prihaja Benveniste na str. 72 do naslednje, kot kaže, stvarne ocene predlagane izoglose: »En tout cas nous avons voulu montrer que le rapprochement étymologique, devenu classique, entre *kъ* et i.ir. *kam*, s'il est phonétiquement satisfaisant, répose sur analogie syntaxique assez vague et lointaine.« Dalje pa ugotavlja, da kaže večjo podobnost slovanski rabi sogd. predlog *kw* (*/kul*) 'à, vers'¹⁵² in domneva neposredno zvezo med obema predlogoma.¹⁵³

Na ta članek se je odzval A. VAILLANT v svojem prispevku *La préposition kъ*, RÉSl. 33, Pariz 1956, 108–110. Pri tem predpostavlja, da Benveniste v zg. primeru implicite računa s slovansko izposojenko iz sogdijščine. Tega sicer Benveniste nikjer ne trdi, res pa je, da so ubeseditve 'une corrélation slavo-iranienne', podobno kot v drugih primerih te vrste, zelo ohlapne in brez natančnejše razlage ne dajo jasnega vtisa o izvoru takih izoglos — niti glede časa in prav tako ne glede načina nastanka —, kar je še zlasti pomembno v primeru, če je mogoče domnevati, da gre lahko za izposojenko. Tako Vaillant (str. 109 sl.) ugotavlja, da je izposoja predloga malo verjetna, in prihaja do naslednjega sklepa: »Si le slave a emprunté *kam*, *ku* à l'iranien septentrional, se doit être au temps où, en voie de devenir préposition, il était encore particule d'insistance. Le sogdien n'est connu qu'à partir du IVe siècle après J.-C., et les emprunts du slave à l'iranien sont sensiblement plus récents au gothique.« Vaillant končno predlaga svojo domnevo: da bi v danem primeru utegnili imeti opravka z iranskim kalkom v slovanščini.¹⁵⁴ Vendar tudi ta domneva ni bistveno bolj utemeljena in verjetnejša kakor poskus razlage, ki jo je predlagal Benveniste.

2.2.15. K. MOSZYŃSKI v svoji knjigi *Pierwotny zasiąg języka prastłowiańskiego*, Wrocław—Krakow 1957, na več mestih navaja bolj ali manj verjetne indo-iransko-slovanske izoglose: tako slovan. *morъ* (str. 87); *Svarogъ* (str. 316 sl.) obravnava kot iransko izposojenko (prim. av. *hvarə* 'Sonne, Sonnenlicht') z malo verjetno domnevo, da naj bi v nekaterih iranskih narečjih ne prišlo do prehoda **s > h*, itd. Med njimi kaže omeniti tri, ki zaslužijo določeno pozornost.

1) Av. *mazdā-* (< **mądh-tā*) neposredno primerja (str. 84) s slovan. *mądrъ* 'moder, razumen' (prim. Bartholomae, AIW, 1162: *mazdāh-* m. 'Name des höchstens Gottes'); p. t., 1181: mlav. *mązdra-* prid. 'verständig, weise' ~ sti. *medhirá-*(!). Pri tem, kot se zdi, izhaja iz tesne pomenske sorodnosti, medtem ko ima slovan. tvorba po oblikovni strani vzporednice tudi npr. v stvn. *muntar* 'eifrig, behende, frisch, munter', kar je nadalje, tako oblikovno kakor tudi pomensko, lepo primerljivo npr. z lit. *mandrūs* 'munter, stolz, übermütig', let. *muōdrs* 'munter, lebhaft'. Ker je osnova navedenim (in drugim sorodnim) besedam dobro zabeleženi ievr. koren (**men-* itd. 'denken, geistig erregt sein' Pokorny, IEW, 726 sl.) in imamo opraviti z rodnimi be-

sedotvornimi postopki ter z očitno v dve smeri razvitim pomenom, se zdi primerneje domnevati, da gre za prasorodne tvorbe, zabeležene na širšem področju. Prim. Vasmer, REW II, 169, Fraenkel, LEW, 405 sl. in Benveniste, Origines, 189. Ali bi bil pomen v indoiransčini in slovanščini razložljiv s skupno inovacijo, je težko reči in še teže dokazati.

2) Na str. 95 sl. veže psl. **vermę* (< **vertmen-*) s sti. *vártman-*. Pri tem za sti. predpostavlja prvotni pomen 'proga za tek, začrtana zlasti s kolesi vozov' in opozarja predvsem na t.i. Mitanni glose z *-vartanna*. Primerjava ni nova, priznava jo že npr. Vasmer, REW I, 235 (z navedbo lit.). Mayrhofer, KEWA III, 156, rekonstruira praobliko **wertmen-* 'Bahn, Weg, Wendung' in kot pomensko vzporednico k stosl. *vrěmę* 'Zeit' navaja khotansak. *bāda-* 'Zeit' (< **varta-*), lat. *annus vertens*, sti. ep. *pari-var-ta-* 'Umlauf einer Zeitperiode'. Kot kažejo te navedbe, predstavljata sti. in slovan. oblika odraz prajezične tvorbe; tudi pomensko izpeljavo je na obeh straneh mogoče razlagati iz za praobliko postuliranega pomena 'Randspur, Bahn, Wendung' (prim. Pokorny, IEW, 1156 sl.). Vprašanje, ali bi bilo treba (oz. mogoče) domnevati skupno, že na ločenem indoiransko-slovanskem ozemlju nastalo izogloso, ostaja odprto. Pritrdilen odgovor se zdi, kljub pomanjkanju nasprotnih eksaktnih dokazov, sporen. V takih primerih se zbuja vtis, da je poimenovanje 'izoglosa' rabljeno kot oznaka za obliko oz. tvorbo, ki je (lahko tudi po naključju) zabeležena v dveh jezikih oz. v dveh jezikovnih družinah bolj ali manj izolirano.

3) Na str. 132 sl. obravnava Moszyński psl. **ryśb*, ki ga razlaga iz prvotnega **ly-sb*, pri čemer naj bi bila sprememba **l > r* iranskega izvora; šlo naj bi torej za iransko, oz. določneje – skitsko izposojenko v slovanščino. Alternativna razlaga domneva le pretvorbo izhodiščno slovanske oblike pod iranskim vplivom. Vasmer, REW II, 557 sl., tako tolmačenje zavrača z upravičeno utemeljitvijo, da doslej ustrezna iranska beseda niti ni izpričana.¹⁵⁵ Tako ostaja razlaga z iransko izposojenko sporna in nima, brez dodatnega gradiva, ki bi jo morebiti lahko podprlo, prednosti pred drugimi etimološkimi predlogi, kakor jih navaja Vasmer, n. m.

2.2.16. V. I. ABAEV, *Opyt etimologii slavjanskogo mędb*, Ezikovedski izsledovanja v čast na akad. St. Mladenov, Sofija 1957, 321–328, pri svojem predlogu etimološke razlage navedenega slovan. izraza izhaja iz možnosti, da se kovina poimenuje po kraju, kjer so jo v starih časih pridobivali. Kot zgled za tak postopek navaja (str. 322) ime otoka *Ciper* ~ gr. *Kýpros*, kar da poznolat. *cuprum*, angl. *copper*, nem. *Kupfer* itd. P. t. v op. 1 izvaja it. *bronz* iz imena mesta *Brundisium* itd.¹⁵⁶ Ker se je baker širil z vzhoda na zahod, predpostavlja, da je moralo biti na vzhodu več središč, kjer so ga pridobivali in predelovali, in od koder bi ga lahko dobili tudi Slovani.¹⁵⁷ Pritok rude in ustreznih izdelkov iz Zakavkazja in iranskih predelov v južni Rusiji naj bi se po piščevih izvajanjih vršil nekako v času od VII.–IV. st. pr. n. št.¹⁵⁸ Tako naj bi Slovani, po tolmačenju Abaeva, kovino imenovali *mędb* po deželi Medija (gr. *Mēdia*, *Mēdoi*), kamor so v navedenem času spadala pomembna področja Zakavkazja.¹⁵⁹ Na podlagi dodatnih arheoloških ugotovitev potrjuje Abaev (str. 326) datacijo obravnavanega prenosa v čas VII.–IV. st. pr. n. št.¹⁶⁰ V tem primeru naj bi torej šlo za prevzem t.i. kulturne besede, kar ima pri določevanju deloma drugačen status kakor siceršnje domnevane izposojenke.¹⁶¹ Kakor pravilno ugotavlja Abaev (str. 328), je zaradi slovan. *-ě-* verjetnejša možnost, da je bila beseda *mędb* prevzeta z grškim posredovanjem in predstavlja odraz gr. *Mēdoi*.

Navedena razprava je zelo zanimiva tako s splošnozgodovinskega kot z jezikovnega stališča. Natančno izvedena oblikovna in pomenska analiza je podprta s podrobno navedenimi arheološkimi dejstvi.

2.2.17. V okviru obsežne razprave *Lingvističeskiy analiz gidronimov verxnego Podneprov'ya*, Moskva 1962, prinašata pisca V. N. TOPOROV in O. N. TRUBAČEV na str. 222–228 seznam poimenovanj, ki niso niti slovanskega niti baltskega izvora, Med njimi so, po mnenju piscev, iranskega ali domnevno iranskega izvora naslednja rečna imena:

1. (Str. 222) *Avsorok* 'l. p. Bolve, l. p. Desne', različica *Ovsorok*. Kot možen iranski vir navajata oset. *æfsürǵ* 'filbtrat piva', dobesedno 'rdeča voda', nastalo iz iran. **āp-* 'voda' + besede s pomenom 'rdeč', ki se dobi npr. v oset. *surx*. Kot utemeljitev, ki naj govori v prid iranski etimologiji, navajata še nekatera druga prvotno iranska imena na tem ozemlju. Vendar pa dopuščata tudi možnost, da gre za domače slovansko poimenovanje (*vь* + *sorok*) in navajata ustrezno literaturo in sorodne primere takega tipa.

2. (Str. 222) *Amonь* 'd. p. Sejma', različici *Omonja*, *Aмонька*. Izhodiščne oblike ne določita: »Vozmožno, iz iranskega.«

3. (Str. 222) *Apaža* 'd. p. Usože, l. p. Neruse, l. p. Desne', različica *Apažoka*. Domnevata izvor iz iran. **āp-* 'voda'. Besedotvorna izvedba ni pojasnjena. Glede glasu -ž- dopuščata možnost nastanka iz starega -g-, ki naj bi, po postopku, ki se je izvršil v vrsti iranskih narečij, med drugim tudi v osetščini, predstavljal prvotni -k-.

4. (Str. 222) *Apaka* 'l. p. Sejma' < iran. **āpaka-* od **āp-* 'voda' (tako že npr. Vasmer, *Die Iranier in Südrussland* str. 75) im Moszyński, *Pierwotny zasiąg* str. 188, 203). Glede razmerja do prejšnjega imena ugotavljata T.-T. naslednje: »Esli verna etimologija nazvanija *Apaža*, to prihoditsja dumatъ o raznom vremeni zaimstvovaniya etih nazvanij.«

5. (Str. 222) *Asmonь* 'd. p. Svape, d. p. Sejma', različici *Osmonь*, *Jamanka*. Povzemata Vasmerjevo etimologijo, *Die Iranier in Südrussland*, str. 76 (< iran. *asman-*).

6. (Str. 223) *Vedrixan* 'd. p. Molohve, d. p. Vehre, d. p. Sože', različica *Vordaxelb*. Izvor označujeta kot nejasen in opozarjata na možnost povezave s poimenovanjem reke *Xan* iz iran. *xan-* 'Brunnen, Quelle' ter na menjavo *dr* : *rd* v nekaterih iranskih narečjih, tudi v osetščini. (Prim. npr. Miller, *Die Sprache der Osseten*, 30: zahoset. *ærdunæ*, vzhoset. *ærdin* 'Bogen' : sti. *druṇam* 'Bogen', nperz. *durūna* 'Regenbogen'). Za prvi del dopuščata možnost prvotnega ievr. *wedṛ. Kljub takim možnostim se piscema predlagana iranska etimologija ne zdi povsem zanesljiva: »Odnako otsutstvie v etom rajone drugix iransix gidronimov delaet iranskuju etimologiju bolee ujazvimoj.«

7. (Str. 224) *Vyrj* 'd. p. Revne, l. p. Snova, d. p. Desne' izvajata T.-T. iz občnoimenskega rus. nareč. *vyrej*, *irej* 'skazočnaja, zamorskaја strana', ki ga, v skladu z nekaterimi etimološkimi predlogi, razlagata iz iran. **airyā-* 'arijskaja (strana)'.

8. (Str. 224) *Dnepr* z različicama iz rus. letopisov: *Дньпѣррь*, *Непрь*. Od 4. st. je to ime znano v obliki *Dánapris*. Pridružujeta se Vasmerjevi razlagi (*Die Iranier* str. 65), ki izhaja iz oset. *don* 'voda' in av. *apara-* 'zadnji, oddaljenejši'. Kot morebitno možnost navajata še rekonstrukcijo Moszyńskega, *Pierw. zasiąg*, 149 sl., ki izhaja iz praoblike *Dunajь-Iprь.

9. (Str. 224) *Donec* 'd. p. Tetereva, d. p. Dnepra' s sledečo ubeseditvijo: »proizvedeno na slavjanskoј počve ot iranskego nazvanija (oset. *don* 'voda').« Prim. Vasmer, *REW* I, 362.

10. (Str. 224) *Esmanь* 'l. p. Desne', različici *Jesmanь*, *Osmanь* oz. 'd. p. Klevne, d. p. Sejma', različice *Jesmanь*, *Jasmanь*, *Jeszman*. Različici *Esmanь* in *Jasmanь* razlagata T.-T. iz iran. *asman-* in s protetičnim *j-*.

11. (225) *Malуvenь* 'l. p. Bolve, l. p. Desne', različica *Želtyj*. Kljub razmeroma nejasni etimologiji se zdi piscema najverjetnejši iranski izvor. Med možnimi zabe-

ležbami na indoiran. strani navajata samo sti. *mālu-*, *māluvā* 'vyjuščeesa rasteńie'. Kar se tiče indijskih oblik, ima Mayrhofer, KEWA II, 629, naslednje zabeležbe: *mālu-* 'eine Schlingpflanzentart' (Lex.), buddh. *mālu latā*, *mālutā*, *māluvā* f., pāli *mālu-vā* (< *ukā) itd. in dodaja: »Unklar; wohl unarisch.« Iz navedenega je razvidno, da je iz poznih indijskih zabeležb nestvarno sklepati na ustrezno iransko obliko, ki bi predpostavljala prajezično izhodišče. S tem je tudi tako postulirani iranski izvor obravnavanega imena zelo dvomljiv.

12. (Str. 225) *Ropša* 'l. p. Neruse, l. p. Desne', različica *Lisička*. Priključujeta se tolmačenju Vasmerja (Die Iranier 75 sl.) in Abaeva (OJF I, 178), ki domnevata iransko izhodišče (skit. *raupāsa*).

13. (Str. 225) *Rufa* 'd. p. Vehre, d. p. Sože', različici *Ruxa*, *Ruxva*. Za menjavo izglasja *-va/-fa/-xa* navajata vzporedne primere. Domneva iranskega izvora se jima ne zdi verjetna (str. 226): »Po geografičeskim soobraženijam svjazь s iranskim slovom so značenijem 'blestjaščij', sr. avest. *raōxšna-* predstavljaetsja somnitelnoj.«

14. (Str. 226) *Svapa* 'd. p. Sejma', različica *Svopa*. T.-T. navajata etimologijo Rozwadovskega (Studia nad nazwami wód słowiańskich, 9), ki izhaja iz iran. **su-āp-* 'dobra voda' (av. *hvāpi-*) z zamenjavo vzglasnega soglasnika v slovanščini. Zadržanost piscev do nastavitve takega razvoja je vsekakor upravičena. Tako kot možnost predlagata drugačno rešitev: »V porjadke gipotezy možno obьjasnitь opomjanutuju substituciju uslovijami usvoenija iranskogo gidronima *Svapa* (sr. točnoe semantičeskoe sootvetstvie v vide nazvanija *Dobrovodka*, l. p. Svapy) v baltijskoj srede. Fakt irano-baltijskogo kontakta v etom rajone podtverždaetsja i drugimi privedenymi nami primerami).« Zakaj bi bila po tej poti substitucija utemeljena, ni jasno.

15. (Str. 226) *Sev* 'l. p. Neruse, l. p. Desne', različici *Seva*, *Sava*. Pisca navajata več razlag. Vasmer, Die Iranier 76, izhaja iz različice *Sava*, ki jo izvaja iz prvotno iranskega *sāva-* (oset. *sau* 'črn', av. *syāva-* 'isto'). Nesporen se zdi T.-T. iranski izvor tudi za različico *Sev*, pri čemer v potrditev svoje teze navajata poimenovanje nekaterih pritokov, tako: *Černevka* 'd. p. Seva' z različicami *Černavka*, *Černyš*. Različici *Sava Sěvь* naj bi odražali prevojno razmerje **sāv-* : **sēu-*.

16. (Str. 226) *Sejm* 'l. p. Desne', različici *Semь*, *Sěmь* itd. Težavna, precej nejasna tvorba. Pisca navajata dosedanje poskuse razlage. Sama dodajata še eno možnost: »Ne isključena gipoteza o tom, čto dr.-russk. *Sěmь* vosxodit k iranskomu, sr. avest. *syāma-* i dr.-ind. *śyāma-* 'temnyj'. V takom slučae rečь šla bi o tom že korne, čto i v nazvanii *Sev*, *Sava*, no oformlennom inym obrazom.« Prim. Vasmer, REW II, 609.

17. (Str. 227) *Xan* 'd. p. Vete, d. p. Sejma', različica *Xon*. Upravičeno se spada tudi *Xanok*, d. p. reke Han. Domneva iranskega izvora je, kot kaže, utemeljena. Pisca navajata ustrezno literaturo in Vasmerjeve (Die Iranier in Südruss. 75) dokaze, ki potrjujejo zgornjo predpostavko.

18. (Str. 227) *Xartislova* 'l. p. Dnepra', različica *Sercyslovka*. Pisca izhajata iz zloženke *Xarti-slova*, kjer naj bi ena beseda prevajala drugo. Prvi del naj bi bil v zvezi z iran. korenem *har-* 'teči', drugi pa s slovan. korenem *slov-* 'teči'. Iz tako predložene etimologije izvajata naslednji sklep: »V vyššej stepeni interesno, čto variant *Sercyslovka* postroen po tom že obrazu, čto *Xartislova*, s toj raznicej, čto v kačestve pervogo elementa vystupaet baltijskoe slovo so značeniem 'tečь'. Takim obrazom, i etot gidronim možno istokovatь kak svidetelьstvo irano-balto-slavjanskijh kontaktov.« Vprašljivo. (Kako bi bilo s podobno vprašljivo možnostjo, da bi imeli v prvem primeru *Harti-* germ./got. besedo za 'srce' in v drugem primeru *Sercy-* slovan. prevod tega izraza? Tedaj morda 'levi pritok' = 'pritok na srčni strani'.) Iz deloma napačnih izhodišč, čeprav metodološko pravilno, izhaja Arumaa, Balties et Iraniens, FS Pisani (1969), 80, k čemur prim. 2.2.28.

19. (Str. 227) *Tuskorb* 'd. p. Sejma', različici *Tuskarb*, *Tuskar*. Sem se veže tudi *Netxarb* (obravnavano na str. 225) 'l. p. Sudoste, d. p. Desne'. Pisca dopuščata možnost iran. izvora. Verjetno naj bi šlo za iran. koren *tusk-* 'prazen, pust' + pripona *-ara-* (~ av. *tusa-*, ormuri *tusk-*, afg. *taš* < **tusa*). Izposojeno bi moralo biti torej iz nekega iran. jezika oz. narečja, ki v takem položaju ohranja *-sk-*. Razen tega je v primeru, da bi šlo za starejšo izposojenko, sporen tudi slovan. *-u-*.

20. (Str. 228) *Xoról* 'd. p. Psla, l. p. Dnepra', različici *Xorolb*, *Korol*. Pisca predpostavljata veliko verjetnost iranskega izvora, in sicer naj bi bilo izhodišče iran. *har-teči*'. Zavračata slovan. tolmačenje Vasmerja, REW III, 263. Vprašljivo.

21. Tudi za rečno ime *Xoroputb* (p. t.) 'l. p. Ipute, l. p. Sože' z različico *Xoropud* dopuščata možnost iranskega porekla (z navedbo ustrezne literature). V povezavi z drugimi poimenovanji take vrste (če so seveda pravilno tolmačena), bi bila taka razlaga možna. Vasmerjevo (REW II, 264) notranjeslovansko razlago označujeta (brez dodatne utemeljitve) kot malo verjetno.

V sklepnem poglavju, ki nosi naslov *Etničeskaja i dialektnaja diferenciacija Verxnego Podneprov'ja na materiale gidronimii*, prihajata pisca do nekaterih ugotovitev oz. sklepov, ki so pomembni za natančno določitev iransko-baltoslovanskih odnosov v danem okviru. Tako na str. 229 opredelita etnične sestavine Severnega Pričnomorja sredi 1. tisočletja pr. n. št., ko je na tem ozemlju vsekakor treba računati z verjetno sorazmerno močno iransko prvino.¹⁶² Glede možnosti časovne diferenciacije iranizmov, kakor se kažejo v poimenovanju rek na omenjenem ozemlju, menita (p. t.) naslednje: »Vyjasniloś, čto drevnejšij plast iranizmov na etoj teritorii pri nadležal skifskim plemenam, jazyk kotoryx otryžaeet osobennosti vostočnoiranskoj gruppy jazykov na drevnej stadii razvitija. Po mere prodviženija na vostok uveličivaetsja čislo iranizmov, nosjaščix otepečatok sredneiranskogo perioda. Nekotorye fonetičeskie primety pozvolili svjazat' etot sloj s iranskimi plemenami Sarmatov. Nakonec, najbolee pozdnij sloj iranix elementov svjazyvaetsja s alanskim (drevneosetskimi) periodom.« Na str. 230 skušata pisca natančneje določiti zemljepisno razmejitev prvotno iranskega ozemlja.¹⁶³ Tako se glede severne meje pridružujeta Vasmerjevi umestitvi (Die Iranier in Südrussland 78),¹⁶⁴ z določenimi dopolnili seznama rečnih imen omenjenega območja, ki so povzemajoče navedeni na str. 230 in podrobneje analizirani p. t., str. 222–228. Nadalje pisca opozarjata na vsekakor zanimivo in pozornosti vredno dejstvo, da se prav na tem področju dobi precejšnje število rečnih imen, ki niso razložljiva niti s slovanskega niti z baltskega stališča, poleg tega pa se začenjajo z vzglasnim *h-*, kar z metodološkega stališča, ko gre za ozemlje, kjer so iranska plemena tudi zgodovinsko ugotovljena, upravičeno govori za možnost iranskega izhodišča. Seveda bi bila za natančnejše določitve potrebna podrobna analiza vsakega primera posebej. Na podlagi sprejad navedenih imen (predvidoma) iranskega izvora prihajata Toporov-Trubačev na str. 230 do naslednjega sklepa: »Takim obrazom, na obsledovannoj nami territorii Verxnego Podneprov'ja iranskij element v gidronimii lokalizuet'sja na jugo-vostočnoj okraime.« S stališča sožitja različnih etničnih prvin na obravnavanem področju opozarjata pisca (str. 230 sl.) na nekatere zanimive primere domnevnih kalkov (*Xan — Dobryj Kolodez, Kammenaja Osmoňka*), ki sta jih podrobneje obravnavala že v predhodnem poglavju. V dokaz baltsko-iranskih stikov ponovno navajata rečno ime *Svapa — Dobrovodka* (iran. **xvāp-*), ki naj bi ga prvotno prevzeli Balti in ne Slovani (z utemeljitvijo na str. 226), ter rečno ime *Ropša*, kalkirano na slovanski strani z *Lisička*, na baltski pa z *Lopanka*. Oba primera sta gotovo impresivna, vendar nekateri raziskovalci predlagajo alternativne razlage. Tako zlasti Arumaa, Balties et Iraniens, 83 sl., k čemur prim. podrobneje v 2.2.28. Podobno veljavo naj bi imela tudi zgoraj navedena različic *Sercyslovka* k rečnemu imenu *Xartislova*. V potrditev obstoja baltsko-iransko-slovanskih stikov pisca razpra-

ve navajata končno še številna rečna imena baltskega izvora na omenjenem ozemlju (str. 231). Tovrstne izsledke (verjetno upravičeno) štejeta med najpomembnejše v razpravi.¹⁶⁵ Dalje p. t. omenjata tudi besedno gradivo, ki naj bi s svoje strani potrjevalo nav. tezo, in ki ga podrobneje analizira Trubačev v svoji razpravi *Iz slavjano-iranskih leks. otnošenij*, Etimologija 1965/67, 12–20 (prim. 2.2.21.). Zaradi ozemeljsko razmeroma omejenih baltsko-iranskih stikov pisca ne pričakujeta bistvene razširitve naštetih baltsko-iranskih izoglos z novim gradivom.¹⁶⁶

K navedenim postavkam prim. podrobno kritično analizo, ki jo prinaša Arumaa, Baltes et Iraniens (1969), 73–90, in je, zaradi obsežnosti primerneje kakor v opombe k navedenemu članku, kamor bi pravzaprav sodila, vključena v osnovni, kronološki razpored pričujočega besedila (= 2.2.28).

2.2.18 Študija A. A. ZALIZNJAK-a *Problemy slavjano-iranskih jazykovyx otnošenij drevnejšego perioda*, Voprosy slavjanskogo jazykoznanija 6 (1962), 28 sl., je osredotočena na oris problematike, zlasti še na pomen, ki ga imajo tovrstne raziskave za preučevanje nastanka slovanskih jezikov. Podrobno navaja starejšo literaturo o navedeni tvarini. Sledi (str. 33 sl.) pregled slovansko-iranskih skupnih potez na področju glasovja: (1) Asibilacija ievr. trdonebnikov v sičnika *s*, z. Vendar temu, kot se zdi, ni primerno pripisovati večjega pomena, ker gre za pojav, ki je v svoji težnji — ta je delno sicer različno uresničena — razširjen na več jezikov, v sklopu, ki ga tradicionalno označujemo kot satemske jezike. (2) Sovpad pridihnenih zvonečih zapornikov in zvonečih zapornikov, pri čemer pisec opozarja, da je isti pojav mogoče za beležiti tudi v baltščini, na indoiranski strani pa le v iranščini in ne v stari indijsščini. Ker je tak sovpad pogost v različnih ievr. jezikih, je bolje domnevati neodvisni razvoj kakor pa pogojeni s stikom obeh jezikovnih skupin. (3) Izpad *-ə-* sredi besede, kjer pisec prav tako opozarja na enak potek v baltščini, ne pa tudi v stari indijsščini. Vendarle ta pojav ni omejen samo na iranščino in (balto)slovanščino, temveč se dobi tudi npr. v gotščini (prim. got. *dauhtar*).¹⁶⁷ Vsekakor ni videti razloga, da bi bilo pojav mogoče razlagati kot narečno potezo, vezano na omenjeno ozemlje (4) Kot četrto glasovno izogloso navaja Zaliznjak spremembo *s > š* v iranščini oz. *s > š/x* v slovanščini za *i, u, r, k*.¹⁶⁸

Med oblikoslovnimi izoglosami navaja pisec naslednje: (1) Orod. ed. *a-* osnov na *-ayā* v indoiranščini veže s stsl. *-oq̄*. V obeh primerih gre za prevzem zaimkovne končnice, kar je razmeroma pogost pojav v ievr. jezikih (prim. npr. imen. mn. o. osnov na **-ōi* v različnih jezikih) in mu ni nujno pripisovati posebnega pomena.¹⁶⁹ (2) Slovanski orod. mn. *o-* osnov na *-y* veže z av. orod. ed. *i-* osnov na *-ūš*. To primerjavo je postavil že Brugmann, IF 22 (1970/8), 336–339.¹⁷⁰

Dalje pisec navaja tri domnevne skladenjske izoglose, od katerih sta dva predloga že zelo stara: (1) Uporaba zaimka *ye/o-* v slovanščini za pridevnikom, v iranščini med samostalnikom in pridevnikom.¹⁷¹ (2) Kot drugo izogloso navaja rabo brezpredložnega mestnika pri imenih mest v nasprotju z rabo mestnika s predlogom oz. zapostavljenim predlogom pri občnih imenih. Pri tem se naslanja na ugotovitve Toporova, KSIS 28, 3–11.¹⁷² (3) Tretja izoglosa naj bi temeljila na nekih posebnostih pri pretvorbi brezosebkih stavkov v iranščini in slovanščini.¹⁷³

Sledijo (str. 33 sl.) primeri iz besedja. Ker gre v glavnem le za že prej postavljene primerjave, kaže omeniti le nekaj bodisi tujih povezav, ki jih Zaliznjak priznava kot veljavne, bodisi morebitnih njegovih lastnih predlogov.

Tako na str. 41 našteva nekatere dejavnike, ki bi lahko govorili v prid tezi o možnosti vpliva slovanščine na severnoiranske jezike. V tej zvezi omenja oset. *xumæ-tæg* 'preprost, tepec' in strus. *къметъ* (tako Abaev, OJF I, 333).¹⁷⁴ Kot razlog za tak prevzem besede navaja Abaev (p. t., 334) socialno diferenciacijo Alanov, »kogda vy-

delivšajasja voennaja znatъ, 'aldary', stala protivostavljatъsja rjadovym vojnjam, krestъjanskim opolčencam.« Razlaga Abaeva se zdi, kljub določenim težavam, precej sprejemljiva, ker je tudi pomensko utemeljena, in jo postavlja, kot je razvidno iz zgoraj navedenih dejstev, v pozen čas.

Zaliznjak se v nadaljevanju dotakne tudi vprašanja razlage in utemeljitve tovrstnih izposojenk. Tako meni na str. 41: »Razumeetsja, najbolje važnyj vopros zaključaetsja zdesъ v datirovke etix zaimstvovanij (esli dejstviteľno v oboix slučajax napravlenie zaimstvovanija bylo ot slavjanskogo k osetinskomu).« V tej zvezi opozarja na nekatera gesla v IES I V.I. Abaeva, ki bi dopuščala razlago v isti smeri, in sicer navaja naslednja: *byran*, *cæd*, *fæxt*, *gumīry*, *ilæ* ter nekatero rekonstruirane skitske besede kot *gasti* 'gost', *zevak* 'lenivij'. Ker se v nadaljnjo analizo ne spušča, bi kazalo podrobneje osvetliti navedene primere. Tako Abaev, IES I, 281, oset. *byran* 'parom' izvaja iz strus. *prambъ*, rus. *parom* (Vasmer, REW II, 409: *poróm* 'Fähre'), kar naj bi bilo zaradi ohranjenega *a* pred *n* (ki ni prešel v *o*) izposojeno sorazmerno pozno, ne prej kot v XIII. stoletju. Končni *n* namesto *m* razlaga kot 'digorizem'.

Oset. *cæd* bo obravnavano v 2.2.20.

Razmeroma zapletena in ne povsem prepričljiva je etimološka povezava, ki jo navaja Abaev, p. t., 530, pri oset. *gumīry/gumeri*, *gæmeri* 'velikan, malik'. Navedeno tvorbo prek gruz. *gmiri* 'junak, orjak' izvaja iz imena Kimerijcev (gr. *Kimmérioi*, akad. *Gimirri*, staroevropsko *Gomer* ipd.). Sem veže tudi slovanske vzporednice in domneva določen vpliv ruske tvorbe na osetsko: »Otsjuda, po-vidimomu, i st.-slav. *kumirъ*, russk. *kumir*. Sovpadenie značenija 'idol' v rusском i osetinskом obъjasnjaetsja, verojatno, vlijaniem russkogo na osetinskij čerez perevody cerkovnix knig.« Če je ta domneva pravilna, potem gre vsekakor za drugačne vrste vpliv oz. izposojko kot v prej navedenih primerih. Prim. tudi Vasmer, REW I, 692.

Na str. 543 Zaliznjak oset. *ilæ* 'glina, ilovica' izvaja »verojatno iz russk. *il* (st.-slav. *ilъ*, a takže v drugix slavjanskix jazykax)«, kar naj bi dalje izhajalo iz gr. *ilýs* 'ilovica'. Vasmer, REW I, 479, obravnava slovansko in grško besedo kot praso-rodni. Ali je domneva slovanske izposojenke v osetščini v tem primeru upravičena oz. stvarna, ni jasno.

V nadaljevanju (str. 41 sl.) Zaliznjak navaja že znane povezave, ki naj bi odsevale skupne iransko-slovanske poteze na bajeslovnem in versko-nravnem področju (npr. *bogъ*, *nebo*, *věra*, *světъ*, *rajъ*, *vъpiti* itd.).¹⁷⁵

Na koncu sledi še kratek pregled iranskih krajevnih imen in zlasti še rečnih imen na slovanskem ozemlju, pri čemer se Zaliznjak v glavnem naslanja na Vasmerjevo že omenjano razpravo *Die Iranier in Südrussland*.¹⁷⁶

2.2.19. V svojem prispevku *O karaktere jazykovogo kontakta meždu slavjanskimi i skifo-sarmatskimi plemenami*, KSIS 38, Moskva 1963, 3–22, A. A. ZALIZNJAK ugotavlja, da so v okviru slovansko-indoiranskih stikov (oz. baltoslovansko-indoiranskih) slovansko-skitski stiki kasnejšega datuma, ker Skiti niso bili prvi Indoiranci ob Črnem morju. Pridružuje se mnenju, da naj bi Indoiranci imeli izhodišče na ozemlju blizu Črnega morja. Slovansko-skitske stike poskusi v tem okviru tudi časovno opredeliti (str. 3): »Možno dumatъ, odnako, čto on načalsja ne pozže tretъej četverti I tysačeletija do n.e.« V nadaljevanju skuša Zaliznjak preveriti možnosti, ali bi se Slovani in Skiti brez bistvenih težav lahko razumeli. V ta namen si prizadeva ugotoviti »obščij karakter predpolagaemogo slavjano-iranskogo jazykovogo kontakta« (str. 4). Primerja rekonstrukcijo slovanskega in skitskega glasovnega sestava za drugo polovico prvega tisočletja pr. n. št. in prihaja (na str. 6) do naslednjega sklepa: »Kak vidno iz sxem, po svoemu fonetičeskomu sostavu slavjanskij i skifskij jazyki byli ot-nositelъno blizki.«¹⁷⁷

Možnosti za rekonstrukcijo skitske oblikoslovne zgradbe so zaradi slabe zabeleženosti jezika neznatne. Tako Zaliznjak (str. 10) izhaja iz hipoteze, da so Skiti v 1. tisočletju pr. n. št. verjetno ohranili osnovne zgradbenostne poteze starih iranskih jezikov. Taka predpostavka, ki je sicer v danem primeru verjetno edino možna, je vendar preslabotna, da bi jo lahko zares uporabljali pri postavljanju različnih etimoloških povezav oz. izoglos.

Podobna vprašanja sproža tudi besedje. Tako (str. 11 sl.) Zaliznjak po pomenskih skupinah razporeja izraze, ki so se podobno glasili v slovanščini in iranščini (osetščini). Ker gre večinoma za staro, ievr. besedje, takih primerjav ne kaže uporabljati kot gradivo za preverjanje iransko-slovanskih stikov. Na podlagi tako dobljenih preglednic prihaja (str. 21) do naslednjih sklepov: »V celom my dolžny sdelat' vyvod, čto prjamoe vzaimoponimanie meždu slavjanami i skifami rassmatrivaemoj epoxi bilo praktičeski nevozmožno.« Razen tega za kasnejše obdobje ugotavlja, da so glasovne spremembe, ki so se zgodile po sredini 1. tisočletja pr. n. št., zmanjšale prvotno glasovno bližino obeh jezikov. Deloma je v tej zvezi prišlo do sorodnih glasovnih sprememb, ki jih Zaliznjak utemeljuje s slovansko-skitskimi stiki. Tako pravi na str. 21 sl.: »Kak v skifskom, tak i v slavjanskom priblizitel'no v odnu i tu že epoxu monoftongizirujutsja diftongi. Xotja monoftongizacija xorošo ob'jasnjaetsja obščē slavjanskimi i obščēiranskimi tendencijami, tot fakt, čto ona proizošla priblizitel'no odnovremenno v skifskom i slavjanskom, pozvoljaet svjazat' eto javlenie so slavjano-skifskim kontaktom.« Taka domneva je vsekakor nedokazljiva in je, z ozirom na glasovni ustroj slovanščine in težnje razvoja tega sestava (vprašanje odprtih zlogov in sklop s tem povezanih pojavov) zelo malo verjetna.¹⁷⁸ Nadalje (str. 20) obravnava še vprašanje razmerja iran. *x* oz. *h* ~ slovan. *x* oz. *s*, kjer skuša ugotoviti pogostnost obeh odrazov v slovanščini, ne da bi se spuščal v zgodovinske osvetlitve.¹⁷⁹

P. t. sledi analiza razmerja med iranskim *š* ter slovanskimi možnimi odrazi *š/x/s*, ki pisca pripelje do naslednje ubeseditve: »Iran. *š* — slav. *š* (v sootvetstvii s neposredstvennym vosprijatiem) ili *x* ili *s*. Pervoe sootnošenje nabljudajetsja v slučajax tipa iran. *mūš- ~ slav. *mūši-, vtoree v slučajax tipa iran. *brušā- ~ slav. *bluxā, tret'e v slučajax tipa iran. *dašina- ~ slav. *desino-. Poskol'ko meždu slavjanskimi *š* i *x* eščē soxranjalas' otčetlivaja fonologičeskaja svjaz', pervye dva sootnošenija, verojatno, vosprinimalis' kak varianty odnogo i togo že; takim obrazom, vpolne verojatna zamena iranskogo *š* s slavjanskim *x* v položenii pred zadnej glasnoj. Tret'e sootnošenje nabljudalos' redko i moglo ne osoznavajetsja kak samostojatel'noe.« Kar se tiče prvih dveh primerov, gre očitno za notranjeslovansko uresničitev iste tega glasu (mehčanje), torej za glasovni potek, ki enako obravnava tudi podedovani *s, in tako ni značilen kot zamenjava glasov pri iransko-slovanskih besednih odnosnicah.¹⁸⁰ V tretjem primeru gre za zastopstvo ievr. skupine *-*k's*-, ki kaže, kot je znano, določene posebne poteze pri uresnitvah v indoiranščini oz. slovanščini.¹⁸¹

Nadalje (p. t.) omenja Zaliznjak še razmerje iran. *sp* : slovan. *sp/sv*, ki mu zaradi slabe zabeleženosti ne pripisuje prevelikega pomena.¹⁸² Izhodišče, ki ga predlaga Zaliznjak, v tem primeru ni stvarno. Izhajati je namreč treba iz prvotnega *-*k'w*- (Pokorny, IEW, 630: **k'wen*- 'feiern, heilig/en/'; **k'wen-to*- 'heilig'), iz česar je v smislu prasarodnosti razločljiv tako iran. *sp*- kakor tudi slovan. *sv*- oz. lit. *šv*-.¹⁸³ Upravičena pa je, nasprotno, domneva pomenske izoglose v okviru verskega izrazja med baltoslovansčino in iranščino, kakor jo izreka npr. Benveniste, *Instansions II*, 180 sl. idr., ki temelji na drugačnih izhodiščih, predvsem pa ne na izposoji.¹⁸⁴

Končno prihaja Zaliznjak (p. t.) do sklepa, da razmeroma redek primični razvoj med slovanščino in skitščino ob koncu stika obeh jezikov ne more zabrisati številnejših in bistvenejših razlik med obema jezikoma. Njegov odgovor na v začetku postavljeno vprašanje, ali je bilo mogoče sporazumevanje oz. neposredno razumevanje med Skiti in Slovani, je torej nikalen.

2.2.20. V.I. ABAEV v svoji obsežni razpravi *Skifo-evropejskie izoglossy*, Na styke vostoka i zapada, Moskva 1965, izhaja iz domneve, da je za osetščino značilna njena (posebna) povezanost z jeziki evropskega areala. Tako v okviru svoje teoretične opredelitve skitsko-evropskih izoglos¹⁸⁵ primerja določene pojave v skitsčini na eni ter slovanščini, baltščini, toharščini, germanščini, italščini na drugi strani. Ker nas v tem okviru posebej zanimajo povezave med osetščino in baltoslovaniščino, se bomo omejili na tiste odlomeke piščevih izvajanj, ki se v prvi vrsti ukvarjajo s temi vprašanji. V to območje spada določeno število besednih, ena glasovna in nekaj t.i. indoiran. slovničnih izoglos. Zgodovinsko ozadje obravnavanih jezikovnih stikov opredeljuje Abaev (str. 4) takole: »Skifskaja grupa iranskix jazykov, k kotoroj prinadležit osetinskij, byla ot glubokoj drevnosti daleko prodvinuta v Evropu i mnogo vekov sosedila s evropejskimi jazykami, v to vremja kak ostal'nye indoiranskije jazyki uže davno peremestilis' na vostok i na jug i utratili vsjakij kontakt s Evropoj. Kak i sledovalo oždat'sja, osobenno mnogočislenny i značitel'ny izoglossy, svjazyvajuščie osetinskij so slavjanskimi jazykami. Zdes' my imeem ne tol'ko leksičeskie, no i nekotorye važnye grammatičeskie svjazi, čto ukazyvaet na osoboju dlitel'nost' i intimnost' kontaktov.« K teoretičnim možnostim glede vrednotenja izoglosnega gradiva prim. Mayrhoferjev teoretični pristop, kakor ga navaja Abaev na str. 6: »Wenn ein Wort westlichen idg. Sprachen und auch dem Baltischen und Slavischen angehört, und dann im Ossetischen gefunden wird — kann man dann gleich sicher sagen, es sei 'auch Indoiranisch'? Ist es nicht möglich, dass das Ossetische mit den westlichen Sprachen Übereinstimmungen hat, an denen — das übrige Indoiranische, und gar das Indische, nicht teilhat? Sollte es nicht 'Isoglossen' zwischen Germanisch — Italisches — Baltisch — Slavisch — Nordiranisch (Ossetisch) geben, an denen das übrige Iranisch und das Indische nicht teilhat?« Iz tega navedka ni razvidno, kako je take vrste izoglose treba oz. mogoče tolmačiti. Kadar ne moremo računati z izposojenkami, torej z neposrednim vplivom ene strani na drugo, se zdi takšno teoretično stališče, brez določnejših predlogov glede izvora oz. nastanka posameznih besed v konkretnih primerih, vprašljivo. Abaev na str. 7 stališču Mayrhoferja, ki mu načeloma sicer res ni mogoče oporekati, pritrjuje,¹⁸⁶ vendar tudi njegove lastne analize posameznih izoglos, ki jih obravnava v teku razprave, ne prinašajo novih predlogov, ki bi metodološko in z določnejšimi rekonstrukcijami pomagali utemeljiti in osvetliti tako teoretično izhodišče.

Povezave, ki jim Abaev pripisuje pomen skitsko-(balto)slovanskih oz. skitsko-balto(slovanskih) izoglos, bi bile naslednje:

Na str. 8 sl. z oset. *xsyrf/æxsirf* 'srp' neposredno primerja psl. *srpъ, zabeleženo v stolp. *sirp*, rus. *serp*, dalje z let. *sirps*, *sirpis*, *sirpe*.¹⁸⁷ Navaja tudi druge etimološke predloge (V. Miller, OE III, 143; Čop, KZ 74, 1956, 3–4, 231 sl.), ki jih označuje kot nezadovoljive. Pri predloženi etimološki povezavi mora Abaev izhajati iz glasovnega odnosa, po katerem oset. vzglasnemu *xs-* ustreza ievr. **s-*. Za tak razvoj navaja še dva zgleda s pripombo (str. 8, op. 14), da navedeno zgodovinsko razmerje ni dovolj raziskano. Sicer se v literaturi navaja pravilo, po katerem pred prairan. vzglasno skupino *s + *K* stopi *x-* (Bartholomae, GIPh. I/1, 36) in take vrste sta tudi oba od Abaeva navedena ponazarjalna zgleda za omenjeni glasovni razvoj (oset. *xsyn/æxsnun* 'umivati' < **snā-* in *xsæz* 'šest' < **swek's*). Pri oset. *xsyrf* pa imamo opraviti s prvotno skupino *s + *V* in k temu pripominja Abaev (str. 8, op. 14) naslednje: »Oset. *xsyrf* govori o tom, čto *xs-* iz *s-* moglo vzniknut' i pered glasnym. Perexod *s-* v *xs-* kak by 'spasal' načalnyj soglasnyj, kotoromu grozilo polnoe isčeznovenie (čerez perexod v *h*). Innymi slovami, *x* vznikal v načale slova pered *s* kak 'Schutzkonsonant'.« Ker ne navaja primerov z ustreznim glasovnim razvojem, bi bilo treba preveriti, ali gradivo, ki je v tej smeri na voljo, govori v prid ali proti navede-

ni domnevi. Če gradivo ne potrjuje takega razvoja, je pravilo ustvarjeno le ad hoc. Prim. morda v tej zvezi av. *hā(y)-* 'binden, fesseln' (sedanjik *hayeiti*, trpni deležnik *hita-*) < **sē(i)-* 'binden' (Pokorny, IEW, 891); av. *haēk-*, *hiñčaiti* (*hičaiti*) < *seik- 'ausgiessen itd.' (Pokorny, IEW, 893); oset. *xurx* 'Molken, Käsewasser' (< ar. **sukra-*) k **seu-* 'biegen, drehen' (Pokorny, IEW, 914); oset. *xui* 'Eber, Schwein' je *k-* izpeljanka iz *sū-s 'Hausschwein, Sau' (Pokorny, IEW, 1038). Prim. tudi Miller, Die Sprache der Osseten, GIPH I, Anh., par. 24.4, s primeri, kjer navaja npr. zahoset. *xed*, vzhoset. *xīd* 'Brücke', av. *haētusš*, sti. *sētu-* idr. Vendar pa dalje (par. 44.k, 38) ugotavlja: »ir. *h* (aw. *h*, ai. *s* ist im Oss. stets geschwunden; westosset. *istun* 'stehen', aw. *hištaiti* /.../).« Čop, KZ 74, 3–4, 232, za osetsko tvorbo predlaga praobliko **qsiph-ró-* in etimološko povezavo z gr. *ksíphos* 'Schwert, Dolch'. Podobno tudi Benveniste, Études sur la l. ossète, 39 sl., izhaja iz iranske praoblike **xšifra-*. Vsekakor se zdi nastavitve take vzglasne skupine morda bolj upravičena in verjetna kakor zgornja razlaga razvoja *xs-* < **s-*. Pokorny, IEW, 912, stcsl. *srъръ*, let. *sirpis* itd. izvaja **serp-* 'Sichel, krummer Haken'. Prim. še Vasmer, REW II, 616 (z lit.).

Pri obravnavi sak. zabeležbe *pā'sa-* 'svinja' prihaja Abaev do sklepa, da sak. kaže nekatere zelo starinske poteze,¹⁸⁸ iz česar sklepa dalje (str. 13), da je: »Možno predpolagati, čto i v tex sovremennyx vostočnoiranskix jazykax, kotrye preemstvenno svjazany s sakskim narečijami — v afganskom (puštu) i pripamirskix, — takže soxranilisъ sledy specifičeskix svjazej s evropejskimi jazykami.« Nadalje (str. 13 sl.) v tej zvezi omenja 19 tovrstnih izoglos, med katerimi jih je tudi nekaj, pri katerih navaja poleg iranskih le še baltske oz. slovanske vzporednice.

Tako (str. 13): afg. *vrāža* (< *bruša-*) 'bolha' ~ *blъха*, *blъšica*, rus. *bloxa*, lit. *bluša*. Vendarle pa, kot kažejo deloma sicer verjetno iz tabuističnih razlogov pretvorjene paralele v drugih jezikih, ne gre za izključno bsl.-iran. izogloso. Prim. Pokorny, IEW, 102, Vasmer, REW I, 94, Fraenkel, LEW, 51 sl. in Frisk, GEW II, 140 sl.

Dalje (str. 13) navaja Abaev afg. *pūnda* (< *pāntā) 'peta' ~ stcsl. *peťa* < *pentā, rus. *pjata*. Vasmer, REW II, 477, veže sem vsekakor še lit. *pėntis* 'Ferse'; dickes Ende, Rücken der Axt oder Sense' in sprus. *pentis* 'Ferse'. Tako tudi Pokorny, IEW, 988. Abaev verjetno misli na pomensko izogloso v smislu pomenske inovacije; mogoče je misliti na neodvisni, vzporedni razvoj. Ni povsem jasno, kaj lahko v tem sobesedilu pomenijo razlike v vokalizmu med iran. in bsl. tvorbo.

Na str. 13 primerja dalje afg. *γumba* 'oteklina' z lit. *gūmbas* v istem pomenu. Fraenkel, LEW, 176, veže lit. *gūmbas* 'Erhabenheit, Konvexität, Auswuchs am Körper, Beule, Geschwulst, Knorren, Knoten, Blähung, Kolik' ter let. *gūmba* 'Geschwulst, Erhöhung, Haufe' ali s stisl. *kumpr* 'Klumpen', norv. nareč. *kump* 'Klumpen, Kloss, halbkugelförmige Erhöhung am Erdboden', *kamp* '(rundlicher) Stein, Bergknollen, Stumpf von Stöcken' ali s stisl. *kumbr* 'Holzklotz'. Taka navezava, kot kaže, ni čisto zanesljiva, saj germanske tvorbe posamezni raziskovalci sicer etimološko vežejo drugam. Prim. v tej zvezi npr. Jóhannesson, Isl. etym. Wb., 329 in Pokorny, IEW, 378. Pokorny, n. d., 396, pod korenem **gēu-*, **gəu-*, **gū-* 'biegen, krümmen, wölben' navaja z vprašajem tudi nperz. *gumbed* 'Wölbung, Kuppel, Becher', navedene baltske tvorbe ter nekaj slovanskih in germanskih besed, ki pomensko nekoliko odstopajo. Kot je iz navedenega razvidno, ni videti razloga za domnevo iransko-baltske izoglose. Tudi če ne bi imeli ustreznih zabeležb v drugih jezikih, se zdi domnevanje posebnih izoglos in še zlasti njihovo tolmačenje v prid dokazovanju obstoja oz. neobstoja posebnih stikov med dvema jezikoma v takih primerih, kjer imamo opraviti z navadnimi, rodnimi besedotvornimi postopki in z enostavnimi, pričakovanimi pomenskimi razvoji, sporno in pretirano.

Sledi (p. t.) primerjava afg. *mēšta* 'bivališče' s stcsl. *město*, rus. *mesto* itd.¹⁸⁹ Pokorny, IEW, 709 kot verjetno izvaja stcsl. *město*, srbh. *mjesto* itd. iz prvotnega

**mōit^sto-* ali **mē(i)t^sto-* (koren **mei-* 'befestigen'). Vasmer, REW II, 124, primerja s slovansko besedo med drugim lit. *maīstas* 'Nahrung', av. *māθana-* 'Aufenthaltsort, Wohnung, Haus', kar pa Pokorny, IEW, 715 (brez slovan. *město*) povezuje pod ločnim korenem **meit(h)-* 'Aufenthalts(ort)', iz česar balt. tudi 'Lebensunterhalt, Nahrung'. V tem primeru bi šlo, vsaj po gradivu, kakor ga navaja Pokorny, za osamljeno zabeležbo na iranski in baltski strani. Kot kažejo pomenski odnosi, gre lahko za neodvisno razvite tvorbe, ki so verjetno po naključju zabeležene le na omenjenem ozemlju. Slovan. *město* loči Pokorny verjetno zaradi intonacije, ki kaže na prvotno dolgi korenski samoglasnik. K vprašanju, ali bi bila intonacija v slovanščini lahko drugače razložljiva, oziroma, ali ne moremo tudi pri korenu **meit(h)-* izhajati iz (morda vrddhirane) različice z dolžino, kar bi v končni posledici govorilo za etimološko povezavo, kot jo zastopata npr. Vasmer, n. m., ali Trautmann, BSW, 185 idr. Končno ostaja še vprašanje, ali afg. *mēšta* lahko izvajamo iz iste iran. predstopnje kakor av. *māθana-*.

Dalje primerja Abaev afg. *kaṇai* (< **karna-ka-*) 'kamen' in lit. *kálnas* 'klanec'. Lit. *kálnas* 'Berg' veže Fraenkel, LEW, 209 sl. z gr. *kolōnós, kolōnē* 'Hügel', lat. *collis* 'Hügel, Anhöhe' itd. Tako tudi Pokorny, IEW, 544 **kel(ə)-* 'ragen, hoch (heben)', *kln-is 'Hügel'. Ne glede na to, kakšna je etimologija afg. besede, nikakor ne more iti za iran.-balt. izogloso, ker, kot je iz navedenega razvidno, etimologija baltske besede ni sporna. Pri afg. besedi bi bilo treba razen tega upoštevati razmeroma odmaknjen pomen.

Naslednja povezava, ki jo v navedenem okviru obravnava Abaev, p. t., zajema afg. *pīnal* 'jesti z dlani' in lit. *penėti, penù* 'krmiti'. Fraenkel, LEW, 569, veže lit. *pēnas* 'Nahrung, Futter, Kost', *penėti* 'mästen, füttern, nähren', let. *penēt* 'verwöhnen' itd. s sti. *panasá-* 'Brotfruchtbaum', gr. *panía* 'Anföhlung, (Über)sättigung' idr. Vprašljivo (prim. npr. Mayrhofer, KEWA II, 209). Pokorny, IEW, 807, pod korenem **pen-* 'füttern, Nahrung, Aufbewahrungsort der Nahrung' poleg navedenih baltskih oblik navaja več latinskih besed, kot npr. *penus, -oris/-ūs* 'Mundvorrat; das Innere des Hauses'; *Penātēs* 'die Götter im Inneren des Hauses', in morda got. *fenea* (*fin-ja) 'Gerstenspeise'. Nejasno ostaja, kakšne so možnosti pri razlagi afg. *pīnal*. Ali bi morda lahko šlo k ievr. **pei(ə)-*, **pī-* 'fett sein, strotzen' (~ av. *fra-pinaoiti* 'bringt zum Gedeihen' itd.)? Vsekakor, vsaj brez utemeljene razlage, ni videti vzroka, zakaj bi morali predpostavljati afg.-lit. izogloso.

Sledi (str. 13) primerjava med afg. *wuža* 'žila', mundž. *wūrž (wury)* 'svilena nitka' in lit. *viřžis* 'vrv'. K tolmačenju lit. besede prim. Fraenkel, LEW, 1246. Pokorny, IEW, 1154, izhaja iz **wer-gh-* 'drehen, einengen, würgen, pressen', široko zabeležene podaljšave k **wer-* 'drehen, biegen'. Tudi če je afganska beseda izvedljiva iz istega korena, ne kaže domnevati afg.-lit. izoglose.

Na str. 14 nato Abaev povezuje vah. *skən*, sangl. *skənok* 'ščene, psiček' s slovan. *ščen-* (< **skən-*) v rus. *ščenok* itd. Podrobneje razvije Abaev to primerjavo na str. 21 sl. Tu izhaja iz oset. *stən* 'pes samec', kar naj bi nastalo iz prvotnega *scən, in dalje primerja ustrezne slovanske oblike (poleg navedene še: stosl. *štenьць*, ukr. *ščinja*, polj. *szczenie*, češ. *štěň*, srb. *štene*, bolg. *ščene, ščenec*). Pri tem predpostavlja, da »grupa -st- v osetinskem mozet vznikati iz -sc- (c posle s perexodit v t).« Nadalje navaja poimenovanje za 'ščene' v pripamirskih jezikih (vahi *skən, skön*, sangl. *skənok* idr.). Izven skit.-slovan. besed navaja še arm. *skund*, pri čemer, kot kaže, ne misli na iransko izposojenko v armenščini in torej že s tega stališča ni mogoče resno računati z iran.-slovan. izogloso. Prim. še Vasmer, REW III, 448. Pokorny, IEW, 563 sl. izhaja iz korena **ken-* oz. *(s)*ken-* 'frisch hervorkommen (vielleicht eigentlich: spriessen), entspringen, anfangen; auch von Tierjungen und Kindern', kjer poleg omenjenih slovanskih besed navaja še srir. *cano, cana* 'Wolfsjunges', kimr. *cenau*

'junger Hund oder Wolf', ne pa armenske besede. K arm. *šun* 'Hund' prim. Pokorny, IEW, 632). Ni verjetno, da bi bila lahko npr. raba premičnega *s-* v iran. in slovan. besedah zadosten razlog za domnevo posebne iransko-slovanske povezave, in to pri sicer sorazmerno dobro zabeleženem ievr. korenu s podobnimi pomeni in preprostimi pomenskimi prehodi v posameznih jezikih.

Na str. 14 je kot zadnja iran.-slovan. povezava v obravnavanem sklopu navedena šugn. *tap-* : *tapt-* 'topotati, cepetati' ~ slovan. *тър-, търпѣть*, rus. *topot, topatъ, top-tatъ*. Ker pa gre, kot pisec sam ugotavlja, za onomatopoeično tvorbo, mora biti ta primerjava že načelno izločena s seznama veljavnih izoglos. Prim. k rus. *topatъ* Vasmer, REW III, 120, ki navaja tudi let. *tapa, tapu* medmet 'Bez. von Schritten', *tapât* 'schreiten', lit. *tapuoti* 'treten' ter podobno se glaseče besede v ugro-finskih jezikih.

Glede navedenih vzahiran.-bsl. izoglos kaže povzermalno ugotoviti, da v večini primerov ni mogoče govoriti o posebnih izoglosah med obema jezikovnima skupinama, da torej ne morejo odločilno pričati o posebnih iransko-baltoslovanskih stikih. Pri nekaterih zgoraj obravnavanih primerih se iz takih razlogov skoraj vsiljuje vtis, da gre za skrajno pomanjkljivo navajanje zabeležb v evropskih jezikih in da je šlo piscu le za shematični prikaz domnevnih vzhodnoiransko-evropskih povezav, ne pa za natančen, zgodovinsko upravičen in razviden prikaz le-teh. Z metodološkega stališča bi bila ta druga pomankljivost manjša kakor prej domnevana, ki pa se zdi, z ozirom na splošne težnje v načinu utemeljevanja v okviru celotne razprave, vendarle verjetnejša.

V nadaljevanju Abaev na str. 15 oset. *kajyn, a-gajyn* 'dotikati se' (< **kah-*) primerja z baltosl. **kas-*, **kos-*, ki se dobi v stsl. *kasati sę* 'dotikati se, tikati se', *kos-ŋoti* 'dotakniti se', rus. *kasatъsja, kosnutъsja* in v lit. *kasyti, kasti* 'praskati'. Pri tem se mu zdi zlasti pomembna »polnaja identičnost značenja v skifskom i slavjanskom.« Enako tudi Abev, IES I, 567 sl. K slovanskim tvorbam prim. Vasmer, REW I, 640. Pokorny, IEW, 585 pod korenem **kes-* navaja že omenjene slovan. in balt. oblike, vendar nobene iranske. Prim. še Fraenkel, LEW, 226 sl. (*kasti* 'graben, scharren', *kasyti* 'kratzen, krauen', let. *kasît* 'kratzen, schaben, scharren, harken' itd.). Primerjava z osetščino se zdi možna, vendar ni jasno, ali misli Abaev na neodvisni razvoj v obeh jezikovnih skupinah iz skupnega ievr. korena ali pa naj bi, kar se zdi manj verjetno, osetski pomen nastal pod določenim vplivom slovanščine.

Na str. 16 navaja Abaev dve izoglosi. Prva naj bi vezala oset. *mæcyn* 'valjati se v nečem tekočem' in zlasti stsl. *močiti*, rus. *močiti* itd. V IES I, 80, izhaja iz iran. korena **maxš-* ali **mač-*, pri čemer predpostavlja spremembo iran. *-xš-* v oset. *-c-* (pri tem se sklicuje na Gersheviticha, BSOAS XVII, 1955, 479 sl.). Z ozirom na ievr. koren, ki se glasi **māk-* 'nass, feuchten' (Pokorny, IEW, 698), se zdi njegova v slovarju navedena rekonstrukcija iranske praoblike **maxš-* sporna. Ni jasno, ali morda izhaja iz *s-* pripone oz. *s-* podaljška, torej iz prvotnega **ks-*. Najbolj enostavno bi verjetno bilo domnevati mehčanje prvotnega *-k-*, kakor se je izvršilo v slovanščini. Prim. Miller, GIPh I Anh., par. 28.2., Anm. Izvedenke iz istega korena poznata tudi armenščina in albanščina. Prim. še Vasmer, REW II, 166.

Druga izoglosa primerja oset. *sælyn* 'zmrzniti' z lit. *šalti*, let. *šalt* v istem pomeni, iz ievr. **k'el-* 'frieren, kalt usw.' (Pokorny, IEW, 551 sl.). Abaev v tej zvezi posebej opozarja na oset. *-l-* v razmerju z *-r-* v drugih iranskih jezikih.¹⁹⁰ Vprašanje, kako vrednotiti razmerje oset. *-l-* : *-l-* v lit. in drugih ievr. jezikih, ostaja odprto. Ali misli Abaev na neposredni vpliv litvanščine v tem primeru ali računa s podedovanim *l-* odrazom ievr. **l-* v osetščini? V tej zvezi bi kazalo temeljito osvetliti razmere pri določanju para *r – *l, kakor se npr. domneva za staro indijsščino. V tem primeru bi imeli lahko opraviti tudi s primeri, kjer oset. *-l-* navidezno ustreza ievr.

*-l-, v resnici pa gre za drugotni razvoj. Take primere poznamo iz sti. Odločitev, s kakšnim glasovnim razvojem imamo dejansko opraviti, v takih primerih, kot se zdi, ni mogoča. Prim. Bartholomae, GIPh I/1, 23 sl., par. 56, in Miller, GIPh I. Anh. str. 35 sl. par. 41.41.¹⁹¹

Na str. 17 Abaev z oset. *bælon* neposredno primerja lit. *balāñdis* 'golob', pri čemer dopušča možnost nadaljnjih navezav iz drugih jezikov.¹⁹² Gre za ievr. koren **bhel(ə)*- 'glänzend, weiss; auch von weisslichen Tieren, Pflanzen und Dingen'. Kot se zdi, imamo prvotno tako v litvanščini kakor tudi v osetščini pred sabo staro *n*-osnovo, kar govori v prid tezi, da gre za podedovano tvorbo v obeh primerih, saj so tako oblikovane osnove pogosto označevale tudi imena živali, kot zožitev v okviru oznak za bitja.¹⁹³ Koren, jasno zabeležen na širokem območju, za indoevropsčino običajni, rodni besedotvorni postopek in po redni poti razviti pomen – vse to govori za domnevo podedovanih prajezičnih tvorb v obeh primerih. Metodološko zanimiva je še opomba Abaeva, IES I, 249: »Forma *bælon* (vmesto ožidaemoga *bæron*), a tak-že konečnoe -æw v digorskem – vtoričnye javlenija«, ki bi jo kazalo upoštevati v prid zgoraj pri *sælyn* postavljeni domnevi zvezi z možnim izvorom oset. *l*, kjer Abaev take razlage ni upošteval.

Na str. 17 sledi dalje domnevana povezava oset. *kurm/kurmæ* 'slepi' z lit. *kūrmis* 'krt', za katerega Abaev z vprašajem nastavlja izhodiščni pomen 'slep'. Ob tem navaja sintagmo oset. *kurm myst* 'krt', prvotno *slepa miš', ki naj bi osvetljevala pomenski razvoj, kakor ga predpostavlja. Primerjava z elementom *kur-* v *kuræfcæg* 's kratkim vratom', *cænkul* 'brez roke' se zdi Abaevu zaradi nejasnega elementa *-m*-vprašljiva. Vendar pa predlagana povezava omogoča, kot se zdi, precej verjetno navezavo na ievr. koren *(*s*)*ker-*, *(*s*)*ker(ə)*- (Pokorny, IEW, 938 sl.), kamor sodi med drugim (p. t., 940) tudi csl. *krънь* 'verstummelt', rus. nareč. *kórny* 'von kleinem Wuchs, kurz' itd. Razmerje med csl. *krънь* in lit. *kūrmis* bi bilo enako kot npr. pri lit. *kūrpė* : stcsl. *krъpa* od korena **kerəp-* (Pokorny, IEW, 581), s praobliko (p. t.) *kūrpyā, ievr. **k'orəp-*. Kot kaže, bi se dalo tako za osetščino kakor tudi za litvanščino izhajati iz korenske oblike *(*s*)*kr̥H-*. K lit. odrazu -ūr- za *-ř- prim. Stangova izvajanja v Vergl. Grammatik na več mestih,¹⁹⁴ tudi s pomembnimi pomenskimi implikacijami. Zglede za pomenski odnos 'pohabljen' → 'slep' navaja Fraenkel, LEW, 317. Koren *(*s*)*kr̥H-* bi bil podaljšan z *m*- pripono, lit. *-mi-* podobno kot npr. **q'ŕmi-s* (lit. *kirmis* 'Wurm'), *wŕmi-s (lat. *vormis*, *vermis*, got. *waúrms* 'Wurm, Schlange' itd.). Prim. Brugmann Grdr. II/1, 254 sl. V osetščini moramo verjetno izhajati iz prvotne osnove *-*mo-*.

Na str. 18 Abaev nadalje povezuje oset. *mæxstæ/mæxstænttæ* 'mošnja' z lit. *makštis* (p. t., mn. *mākštys*) 'nožnica, puščica', let. *maksts* 'torbica, puščica', lit. *mākas* 'malha', *makšnà* 'puščica', stcsl. *mošъna*, rus. *mošna*, *mošonka*. Osetska oblika je množina od *mæxston*, ki ni v rabi, pri čemer je v osetščini *-on* roden formant. Prim. tudi Abaev, IES II, 110. (Fraenkel, LEW, 399, navaja lit. *mākas* '/Geld/beutel', let. *maks* 'Beutel' /.../, lit. *makštis*, mn. *mākštys* 'Scheide, Futteral, Etui', *makšnà* '(Geld)beutel' /.../, let. *maksts* 'Netzbeutel, Scheide, Futteral') – torej z rahlimi odstopanji v pomenih, ki pa se bolje vežejo s slovanskimi zabeležbami). Pokorny, IEW, 698, izhaja iz korena **mak-* nekako 'Haut-, Lederbeutel', ki je v navedenih primerih, kot kaže, podaljšan s pripono *-s-ti-*, ki stoji pogosto v menjavi s *-s-ni-* oz. *-s-no-*. Kot se zdi, gre za neodvisno ievr. nasledstvo, pri čemer seveda ostaja vprašanje razmeroma ozke zabeležbe na iranski strani odprto. Ali je že zaradi tega mogoče domnevati tesnejše stike z litvanščino in slovanščino oz. morebitne vplive s te strani? Odgovori na taka vprašanja ostajajo problematični kakor pri vseh primerjavah te vrste.

Na str. 19 Abaev navaja oset. *qælæš/gælæš* 'grlo, glas', ki ga neposredno veže z rus. *golos*, stcsl. *glasъ*, in sicer z naslednjo pripombo glede etimologije: »Vozmožno,

čto my imeem zdesь tot že korenь, čto v oset. *qær/ǰær* 'krik', no po forme (soglasnyj *l*, formant *-s-*) *qælaəs/ǰælaəs* primykaet k slavjanskemu.« Dopusča celo možnost, da bi bila osetska oblika izposojena iz slovanske. V IES II, 288, zaradi oset. *-l-* in drugega *-æ-* zavrača možnost iranskega pravzorca za obravnavano osetsko tvorbo: »Pravilnee *dumatъ*, čto pered nami specifičeskoe slavjano-skifskoe soxoždenie, vozmožno zaimstvovanie v skifskij iz staroslavjanskogo s zakonomernym v etom slučae polnoglasiem v osetinskome.« Prim. Vasmer, REW I, 287 in Pokorny, IEW, 350. Brez vzporednih primerov takega tipa je težko reči, ali predstavlja zastopstvo *-l-* in *-æ-* v oset. zadostno utemeljitev za domnevo slovanske izposojenke.

Na str. 20 veže Abaev oset. *kur*, *kul* v *kur-æfcæg* 'imajoč kratak vrat', *cæn(g)-kul* 'brez roke, enorok' z elementom *kur* v rus. *kurnosy*, *kurzubyj* in dalje z glagolom *kornatъ* 'obrezati, skrajšati', *kornouxij*, *kornoxvostyj* idr. Prim. Vasmer, REW I, 628 sl., Abaev, IES I, 608 in 301 ter zgoraj Abaev na str. 17, kjer možnosti povezave obeh besed v osetščini ne omenja.

P. t. sledi primerjava oset. *xūrx/xorx* 'grlo, goltanec' s psl. **kьrkъ* 'grlo, vrat' (v: češ. *krk*, polj. *kark*). Z ozirom na vokalizacijo osetske oblike je povezava nejasna. Zahoset. *o* = vzhoset. *ū* se običajno izvaja iz iran. **au* (prim. Miller, GIPH I, Anh., 20, par. 11), medtem ko Pokorny, IEW, 935, za češ. *krk* 'Hals' itd. izhaja iz stopnje **(s)krek-* h korenu **(s)ker-* 'drehen, biegen'. Ali bi bil osetski vokalizem morda lahko razločljiv tudi iz šibke stopnje navedenega korena? Ali morda misli Abaev na vpliv slovanske oblike na osetsko? Vprašljivo.

Kot slovansko izposojenko obravnava Abaev na str. 21 oset. *xumætæg*, *xumætægi* 'preprost, z ozirom na človeka: neznaten', kar izvaja iz slovan. **kumet(i)-* z dodatkom oset. formanta *-æg*. Od slovan. zabeležb navaja strus. *kъmetъ* 'kmet, vojščak, vojak', srb. *kmět* 'kmet', češ. *kmet*, slovaš. *kmet'*, polj. *kmieć* 'isto', medtem ko da predstavljajo baltško oblike slovansko izposojenko (prim. Fraenkel, LEW, 309: *kūmetis*, *kumetys* 'Instmann, Gärtner' < stolj. *kъmet'*, današnje polj. *kmieć* — z lit.). K slovanski etimologiji prim. Vasmer, REW I, 578, še zlasti glede pomenov v posameznih slovanskih jezikih. Vasmerju se zdi verjetnejši izvor iz lat. *comes*, *-itis* 'Begleiter'. Pri domnevi izposojenke iz slovanščine v osetščino bi bilo treba določiti čas in pot izposoje. V zvezi s tem se postavlja več vprašanj: ali je oset. pomen dokončno razvit šele v osetščini ali naj bi bil že v izvirni slovanski, domnevno izhodiščni besedi. Morda bi kazalo primerjati možnosti v pomenskih različicah posameznih slovanskih jezikov. Ali bi to lahko pripomoglo k določitvi natančnejšega kronološkega razmerja? Delni odgovor na taka vprašanja daje Abaev, OJF, 333 sl., kjer meni: »My dolžny predpolažitъ, čto slovo *kmet* bylo usvoeno iz drevnerusskogo v alanskij (osetinskij) jazyk v značenii 'poseljanin, prostoj (ne znatnyj) vojn' i polučilo zdesь formu *xumætæg*. Roditelъnyj padež ot nego *xumætægi* 'xugmatovskij', t. e. 'krestjanskij' stal označatъ voobšče 'prostoj' v primenenii uže ne toľko k ljudjam, no i k životnym, veščam i pr.« Glede časa, v katerem naj bi se izposoja izvršila, meni (str. 334) naslednje: »Zaključitelъnaja faza epoxi voennoj demokratii i načalo feodalizma — vot period, kogda eto moglo proizojti. K etomu imenno periodu my odnosim usvoenie iz drevnerusskogo v alanskij (jasskij) termina *kmet* → *xumætæg*.« Idealna izhodiščna oblika za oset. besedo naj bi bila **kumet*. Kot vzporednico navaja rus. *xmelъ* : oset. *xumælxæg* 'hmelj'. Ni jasno, ali naj bi imela, po njegovem tolmačenju, staroruska beseda v času izposoje (če predložena etimologija seveda drži) še zaznavno *u-* vokalizem v korenu, ali pa bi bilo bolje računati z odrazom za **-m-* (oz. neke vrste drugotno nastalim *-ə-*), ker se v osetščini zaradi dodane pripone zlogovna meja premakne in bi bila taka možnost verjetno dana. Zaradi razmeroma poznega poteka izposoje je morda taka razlaga stvarnejša. Vendarle bi kazalo preveriti morebitne izposojenke istega obdobja iz ruščine v kak drug jezik in tamkajšnje nadomeščanje samoglasnikov.

Na str. 22 Abaev neposredno veže oset. *ulæn* 'val', ki bi, v skladu z nekaterimi drugimi primeri te vrste, lahko imelo vzporednico *ulnæ, s slovan. *vlna*, stosl. *vľb-na*, rus. *volna* ter lit. *vilnià*, let. *vilna* 'val'. Za osetščino in baltoslovansščino rekonstruira skupno praobliko *wl-nā (~ **wel-* 'drehen, winden, wälzen' — Pokorny, IEW, 1140 sl.). Prim. Vasmer, REW I, 218, Fraenkel, LEW, 1254. Čeprav je, kot kaže, tvorba *wlnā pri omenjenem korenu res omejena le na baltoslovansščino in osetščino (prim. Pokorny, IEW, 1143), gre za običajen, ievr. besedotvorni postopek, kar dokazuje tudi vzporedno oblikovana tvorba *wlnā 'Wolle' k **wel(a)-* 'Haar, Wolle' itd. Pokorny, IEW, 1139 sl. Tako bi lahko računali tudi s podedovanimi tvorbami v obeh primerih, bsl. in oset. Iz piščevih izvajanj ni razvidno, na kakšne vrste povezavo misli, zato ostajajo določena vprašanja odprta. Ali je mogoče že zaradi odsotnosti tovrstne zabeležbe v drugih iranskih jezikih sklepati na drugotni nastanek v osetščini? Kakšen naj bi bil v takem primeru potek razvoja besede, če ni znakov, da gre za izposojenko? Ali naj bi si bilo treba tovrstni potek predstavljati tako, da bi bila prvotno morda drugače oblikovana prairanska beseda pretvorjena pod npr. slovanskim vplivom? V bistvu obstajata le dve možnosti: ali gre za izposojenko (kar bi bilo treba po možnosti dokazati) ali pa gre za podedovane tvorbe, ki so po naključju omejene na imenovano ozemlje oz. bi bila morebitna ohranitev le-teh v obeh jezikovnih skupinah podprta oz. pogojena s prvotnim sosedstvom. Nerodno je, da se nobene od omenjenih možnosti ne da res utemeljeno niti zavreči niti potrditi. Abaev se, podobno kot v večini drugih primerov, v taka ponatančenja ne spušča in je zato pogosto sploh nejasno, s kakšne vrste jezikovnimi poteki dejansko računa in si z njimi pomaga.

Na str. 23 Abaev veže oset. *fæxt/fæstæ* 'možnar' z rus. *pest*, lit. *piestà*, *piestas* 'možnar'. Pozornosti vredna je njegova analiza tega odnosa: »Čeredovanje *s/x* (*fæstæ/fæxt*) karakterno dlja slavjanskogo. Sr. rjadom s *pest* dialektnye *pextalb*, *pextilo* s tem že značeniem. Poetomu estestvenno dumat' o starom zaimstvovanii iz slavjanskogo v skifskij. Odnako po značeniju osetinskij primykaet ne k russkomu, a litovskomu.« Tudi v svojem IES I, 466, prihaja do enakega sklepa, da je namreč omenjeno dvojnost v osetščini mogoče razlagati kot »staroe (ešče v skifskoju epoxu) zaimstvovanie iz slavjanskogo.«¹⁹⁵ Glede razmerja *-æ-* : slovan. *-e-* opozarja Abaev na stanje pri oset. *xumætæg*, *xumallæg*. V zvezi s stvarnostjo domnevne izposojenke tudi po pomenski strani pripominja Abaev, p. t.: »S točki zrenija istoričeskix realij predložennoe raz'jasnenie takže ne vyzyvaet vozraženij: vpolne ponjatno čto nazvanie stupki skotovody skifi mogli usvoit' u zemledel'cev-slavjan.« Prim. Vasmer, REW II, 348 in Fraenkel, LEW, 586 sl. K različici *pextilb*, *péxtilb* 'Stampfer, Mörserkeule' prim. Vasmer, REW II, 351: »Wird gewöhnlich zu *pixátb* 'stossen' gestellt /.../, doch befremdet die Bildung.« Vasmer navaja Kalimovo etimologijo, ki računa z izposojenko iz mordvinščine. Vsekakor razmerje v tem primeru ni tako jasno in lahko razložljivo, kakor to postavlja Abaev. Kajti pred zapornikom bi se *-s-* celo za *i*, *u*, *r*, *k*, kjer praviloma prihaja do spremembe *-s-* > *-š/x-*, ohranil (prim. npr. *prb̄stb* < **pr̄stb* : *prax̄b* itd. Vaillant, Gramm. comp. I, 29 sl.). Ker torej ne gre za redovito, predvidljivo dvojnost, bi osetščina morala tako rus. *pest* kakor tudi drugače oblikovano *pextilb* odraziti kot opozicijo *fæstæ/fæxt*, če naj bi razmerje *s* : *x* v osetščini razlagali s slovanskim izhodiščem. To bi seveda predpostavljalo hkratno rabo obeh različic na tistem delu ruskega ozemlja, kjer naj bi do izposoje prišlo. Glede tega bi morda kazalo preveriti tako zemljepisno kakor tudi kronološko razširjenost izraza *pextilb*. Vasmer, REW II, 363, navaja še narečno različico *pixtélb*. Vsekakor pa je zgoraj navedene pripombe Abaeva glede izvora oset. *-x-*, ki, kot kaže, res ni razložljiv z osetskimi glasovnimi zakoni, treba upoštevati. S tega stališča se zdi domneva, da gre za izposojenko iz slovansščine, možna, čeprav ni povsem jasno, v kakšnem

razmerju oz. v kakšni obliki bi prvotno nastopali obe različici, ki sta zabeleženi v ruščini, še zlasti, ker naj bi šlo, po mnenju Abaeva, za razmeroma staro izposojenko.

Sledeča primerjava (str. 23) veže oset. *cæd/cædæ* 'par (bikov)' ter izvedenko *cæ-dīs/cædes* 'soudeležba v vpregi' (prvotna osnova *čata) s slovanskim četa 'čreda', rus. četa 'par', rus. nareč. četa bykov 'vprega'. V IES I, 293, Abaev navedeno zvezo uvršča 'v plane staryx slavjano-skifskix snošenij', za kar naj bi govorilo razmerje rus. *e* : oset. *æ* in rus. *t* : oset. *d*. Očitno računa tudi tu s slovansko izposojenko v osetščino.¹⁹⁶ Kot kažejo pomen in glasovni razlogi, bi šlo verjetno res lahko za izposojenko. Domneva praserodstva obeh tvorb se zdi v tem primeru manj verjetna, ker ni res jasnih povezav iz drugih ievr. jezikov, čeprav se je ne da zanesljivo izključiti. Prim. Pokorny, IEW, 534.

P. t. povezuje Abaev oset. *kurd* 'kovač' s strus. *кърçii*, pri čemer osetsko obliko izvaja iz *kurto-, rusko pa iz *kurtyo-, oboje iz kur- 'raznetiti ogenj' h korenu *ker(ə)- 'brennen, glühen, heizen' (Pokorny, IEW, 571 sl.). Kot nadaljnje povezave navaja stcsl. *kuriti*, rus. *kuritʹ*, lit. *kūrti* 'kuriti, raznetiti ogenj', perz. *kura* 'kovaško ognjišče' in arm. *krak* 'ogenj'. Čeprav je koren sam, kot je videti že iz navedenih oblik, širše zabeležen, prihaja Abaev do sklepa, da: »Toždestvo značenja i blizostʹ slovoobrazovanija pozvoljajut videtʹ zdesʹ skifo-vostočnoslavjanskiju izoglossu.« Prim. še VJa, 1959/1, 96–99. Šlo naj bi torej, po njegovem tolmačenju, bodisi za skupno pomensko inovacijo bodisi za izposojenko. V IES I, 610, popravlja nastavitve ievr. praoblike: »Vosstanavlivatʹ sleduet i.e. *keur-, *kur-, a ne *ker-, vopreki Pokorny (571 sl.).« Glede baltoslovanskega vokalizma v korenu prim. Pokornyjevo pripombo v IEW, 572, kjer izhaja iz šibke stopnje. Prim. še Vasmer, REW I, 636, 700 in Fraenkel, LEW, 319. Zdi se, da bi tako za osetsko kakor tudi za baltoslovansko stran lahko izhajali iz podedovanega izhodišča, pri čemer bi se pomen lahko tudi neodvisno razvil v obeh primerih. Možnosti vplivanja ruske tvorbe na osetsko (vsaj po pomenski strani) se verjetno ne da zanesljivo izključiti. Kako je v tej zvezi treba razumeti perz. *kura* 'kovaško ognjišče'? Ali je res mogoče govoriti le o skitsko-slovanski izoglosi?

Na str. 24 Abaev oset. *cūr/cor* 'zraven, poleg' pomensko izvaja iz prvotnega 'konec', kamor spada tudi še izraz *cojrag* 'končna žival (pri mlačvi)', in ga postavlja k rus. *čur* 'konec, meja'. V IES I, 316, to razmerje ponatanči takole: »Možno dumatʹ o staryx skifo-slavjanskix ili alano-russkix svjazah.« Prim. k rus. besedi Vasmer, REW III, 358 (*čur* v: *čur menjá*, *čur*, *čur čurá* 'halt, nicht weiter, lass mich in Ruhe, rühr mich nicht an', ukr. *cur!* 'weg davon, hüte dich', belorus. *cur tobě* 'isto') z navedenimi poskusi etimologij, ki pa so vsi bolj ali manj nezanesljivi. Glede pomenskega razkoraka med rus. in oset. zabeležbo skuša Abaev v IES, n.m., določiti prvotno dvopomenskost osetske besede, ki naj bi na eni strani označevala 'bližino', po drugi strani pa 'oddaljenost, konec, mejo'. Ruska beseda je, kot kažejo zgornje zabeležbe, verjetno onomatopoetičnega značaja in v tem primeru je primerjava z osetsko besedo brezpredmetna, razen morda, če bi šlo za izposojjo. Tudi glasovna stran primerjave, ki jo predlaga Abaev, ni neoporečna. Osetskemu *ū/ō* navadno ustreza iransko *va*. Verjetno je treba obe besedi obravnavati ločeno.

Sledi (str. 29. sl.) oset. glagol *maryn* 'ubijati'. Osetščina pozna od istega korena tako osnovni glagol (*mæł-* < *marya- 'umirati') kakor tudi vzročniškega (*mar-* < *māraya-) in prav to naj bi, po mnenju Abaeva, zblíževalo osetščino z baltoslovansčino. V tej zvezi navaja: stcsl. *umoriti*, strus. *moriti*, rus. *moritʹ*, srb. *mòriti*, češ. *mořiti*, polj. *morzić*, lit. *marinti*. Z ozirom na to, da vzročniški glagol *mārayati* pozna sti. in da je enak način tvorbe vzročniških glagolov poznala tudi iranščina (prim. npr. Bartholomae, GIPh I/1, 84), je morda le po naključju izostala ustrežna

tvorba od korena **mer-* v iranskih jezikih izven osetščine. Ni videti vzroka, da bi v tem primeru morali domnevati posebno osetsko-baltoslovansko izogloso. Primernejše se zdi tolmačenje, da gre za ohranitev arhaizma. Prim. Pokorny, IEW, 375.

Za oset. *wældæ* 'zrak' (str. 31), ki sestoji iz *wæl* 'vrh' in *tæf* 'Geist, Hauch, Atem', predpostavlja Abaev kalk po vzorcu stcsl. *vъzduxъ* (< *vъz* 'navzgor' + *duxъ* 'duh, dih'). Prim. Vasmer, REW I, 214. Domneva kalka se zdi možna, ostaja le vprašanje, kako star naj bi bil ta potek. Ali naj bi šlo še za vpliv stcsl. tvorbe ali šele za vpliv ruščine, kjer beseda sama predstavlja csl. izposojenko.¹⁹⁷

Nadalje (p. t.) veže Abaev oset. *mīt/met* 'sneg' s slovan. **met-*, zabeleženim v besedah s pomenom 'sneg, metež, ipd.' (npr. rus. *met-elb* 'Schneegestöber', narečno *o-met* 'kup, gruča', *za-metъ* 'metež', ukr. *pere-met* 'zamet', polj. *zamieć* 'snežni zamet' itd.). Kot je razvidno iz istega oset. gesla v IES II, 124, misli Abaev pri zgornji povezavi na izposojenko iz slovanščine v osetščino podobno, kot je to pri romun. *omăt*, *omete* 'sneg, zamet', in sicer z naslednjo utemeljitvijo: »Predstavljaetsja estestvennym, čto predki osetin, kak i predki rumyn, živja v bolee južnyx širotax, zaimstvovali u svoix severnyx sosedej slavian slovo 'sugrob, sneg'.« K pomenskemu prehodu 'kar je nametano, nameteno' → 'sneg' navaja vzporednico v sti. *vapra-* k *vapati*. K *vapra-* 'Aufwurf von Erde, Erdwall' (ep., kl.) prim. Mayrhofer, KEWA III, 145, ki navaja lepo pomensko vzporednico iz iranščine: »Ein vergleichbares **vap-ra-* setzt das Iranische in der Bedeutung 'Schnee' fort: aw. *vafra-*, npers. *barf* usw. /.../.« Prim. še Mayrhofer, KEWA III, 144 in Vasmer, REW II, 126. Z ozirom na to, da oset. *ī* (= *īle*) običajno ustreza staroiranskemu *ai*, bi bilo verjetno treba domnevati, če naj gre za izposojenko, drugotno razviti **ai-* v korenu, nastal morda po epentezi iz neke praoblike, ki bi jo dopuščala (? pripona **-i/yo-*).¹⁹⁸

Nadalje ostaja vprašanje, ali ne bi pričakovali izglasnega *-d* v osetščini, podobno kot npr. pri *vad* 'Sturm'. Z ozirom na našete težave ostajajo še določene nejasnosti. Kakšna naj bi bila izhodiščna slovanska oblika, iz katere bi bila oset. beseda izposojena? Morda bi vendarle kazalo misliti na prasorodno tvorbo (Pokorny, IEW, 703 sl.: **mē-*, **me-t-*), pri čemer bi bil ev. le pomen lahko prevzet iz slovanščine (konkretno ruščine?). Pomembno bi bilo ugotoviti, ali se ievr. koren **sneig^{wh-}*, zabeležen na iranski strani npr. v av. *snaēža-* 'schneien' in pamir. šugni *žniŷ* 'Schnee', dobi v kakih obliki tudi v oset. Prim. Pokorny, IEW, 974. Ali bi morda lahko vplival vokalizem take sopomenke (če bi jo osetščina seveda kdaj poznala) tudi na oset. *mīt/met*? V takem primeru bi imeli morda (!) podobno dvojnost kot v avestijščini, ki pozna tako izraz *snaēža-* kakor tudi zgoraj imenovani *vafra-* 'Schnee', prvotno verjetno z določenim razločkom v pomenu (morda 'metež' : 'sneg').

Na str. 31 domneva Abaev posebno povezavo med osetščino in slovanščino pri korenu, ki je tudi sicer dobro zabeležen na preostalem indoiranskem področju. Gre za oset. besedo *cyt/citæ* 'čast, spoštovanje' **či-9a-* (ievr. **k^wei-/t-* 'worauf achten, ehrerbietig beobachten, scheuen, ehren itd.' – Pokorny, IEW, 636 sl.). Po piščevem mnenju naj bi obstajala posebna pomenska in oblikovna zveza med oset. tvorbo in stcsl. *čyt-* v *čytq* 'spoštujem', rus. *po-čit-atъ*, *po-čet*, *čestъ* (< *čit-ti-*), češ. *úcta*, *po-cta* 'spoštovanje' (zaključuje torej **čit/a-*). Prim. Abaev, IES I, 327. Oset. tvorba se oblikovno lepo veže z zelo podobno oblikovanimi tvorbami v stari iranščini, npr. z av. *či9ā-* ž. 'Busse, Sühne einer Übeltat, usw. durch Geld-, Vermögenstrafe', *či9i-* ž. 'Sühne' (Bartholomae, AIW, 585). Pomensko razmerje med osetščino in avestijščino ne preseneča, saj dobimo obojne pomene npr. pri gr. *timē* 'Schätzung, Preis, Wert, Ehrenamt' in 'Entschädigung, Busse, Strafe' (Frisk, GEW II, 901). Zdi se, da je mogoče računati z neodvisno realizacijo ievr. pravzorcev. v obeh primerih, še zlasti, ker oset. ni širše izrabila *t-* podaljšave, npr. v glagolski izpeljavi, kakor se je to zgodilo v sti. (*cétati* 'nimmt wahr, beachtet', *cikéti* 'bemerkt, nimmt wahr') in v

baltoslovanščini (stcsl. *čbtq*, *čisti* 'zählen, rechnen, ehren': lit. *skaityti* 'lesen, zählen, itd.'). Prim. Vasmer, REW III, 343, Fraenkel, LEW, 792.

V nadaljevanju svoje razprave Abaev prehaja k preučevanju t.i. glasovnih izoglos, ki naj bi vezale osetščino s posameznimi evropskimi jeziki.

Pri obravnavi fonema *l* v oset. prihaja na str. 38 do sklepa, da se le-ta pojavlja »v strogo opredeljeni gruppe slov: v ареальных изоглоссах, t.e. v slovak, kotorye v skifo-osetinskom ne unasledovany iz drevneiranskogo, a vznikli v rezultate kontaktov s evropejskimi jazykami: slavjanskimi, baltijskimi, pratorharskim, germanskimi, italijskimi.« Tako poleg nekaterih, že prej v razdelku besednih izoglos obravnavanih primerov, navaja v povezavi s slovanščino naslednje:

Oset. *zül/zol*, *zylın/zulun* 'poševen, skrivljen, napačen, kriv' ~ stcsl. *zъlbъ* 'zli, slab'; lit. *atžúlas* 'grob, oster', *pražúlnas* 'poševen, kriv', *ižulnūs*, *pažúlnus* 'poševen, strm, nagnjen'. Tvorba sama je očitno stara, podedovana, drugoten naj bi bil le *-l-* (k zabeležbam prim. Pokorny, IEW, 489). Taki primeri, tudi če so stvarni, seveda ne morejo biti obravnavani kot osetsko-baltoslovanska izoglosa, saj temeljijo na težnji, ki naj bi zajemala širše, evropsko izhodišče. Tako opredeljeni pojav nastanka oz. izvora osetskega *-l-* naj bi temeljil na počasnem prilikovanju, katerega značilnosti Abaev opisuje na str. 38, in ki jih je treba poznati, če hočemo treznejše presojeti verjetnost od pisca domnevanih besednih izoglos v prejšnjem poglavju, kjer tega pojava ne omenja.¹⁹⁹ Na str. 39 poskuša določiti absolutno kronologijo omenjenega pojava in (po gradivu, ki ga v tej zvezi prinaša Herodot) prihaja do sklepa »čto skifskomu jazyku /.../ byl ot glubokoj drevnosti čužd iranskij rotacizm i zvuk *l* byl ravnopravnym členom fonetičeskoj sistemy.« Glede časovne opredelitve pojava *l-a* v oset. ugotavlja na str. 40: »Fonema *l* v skifo-osetinskom v otličie ot drugix iranskix jazykov svidetel'stvuetsja s drevnejšix dostupnyx vremen — ne pozdnee V v. do n. e.«

Neposredno v območje preučevanja iransko-slovanskih odnosov sodi poglavje z naslovom »O proisxoždenii fonemy γ (x) v slavjanskome« (str. 41–52). Tu se pisec opira na znano dejstvo, da je »v rjade slovjanskix jazykov — južnorusskom, ukrainskom, belorusskom, češskom, slovackom, verxnelužickom — smyčnyj *g* perešel vo frikativnyj γ i x « (str. 43). Na str. 44 opozarja na dejstvo, da imamo isti prehod tudi v vzhodnoiranskih jezikih. Glede možne zveze med obema pojavoma prihaja, z ozirom na (domnevno) zemljepisno opredeljenost obravnavanega pojava na slovanskem področju, do naslednjega sklepa (str. 46): »/.../ areal slavjanskogo γ (h) sovpadet (esli ostavit poka v storone češskij i slovackij) s arealom skifskoj toponimiki, skifskoj arxeologii i skifskix vlijanij v Južnoj Rossii. Dostatočno skazat', čto etot areal vključet basseny trex velikix rek, kotorye do six por soxranjajut svoi skifskie nazvanija: Don, Dnepr, Dnestr. /.../ Stalo byt', severnaja granica izoglossy γ (h) proxodit primerno tam že, gde severnaja granica skifo-sarmatskoj toponimiki.« V zvezi s tako ubeseditvijo se postavlja vprašanje, ali obstoj iste glasovne spremembe v češčini, slovaščini in tudi delu slovenskih narečij, česar Abaev ne upošteva, verjetno ne pomeni, da gre v bistvu za drugače pogojeno spremembo, ki bi bila morda na ozemlju, kakor ga označuje Abaev, lahko le (dodatno) podprta z že obstoječo substratno oz. v določenem smislu adstratno utemeljeno težnjo. Seveda obstaja možnost, da navedena glasovna sprememba v ruskih narečjih in tista na češkem, slovaškem in slovenskem (ter morda še kakem drugem) področju nimata enakih vzrokov. Navedeni »skifo-slovanski fonetski izoglosi« pripisuje Abaev velik pomen.²⁰⁰ Za potek razvoja $g > \gamma$ v delu slovanskih jezikov oz. njihovih narečij dopušča možnost razmeroma velikega časovnega razpona (str. 48). Zanimivo je piščevo pojmovanje prvih začetkov pronicanja glasu γ na slovansko ozemlje. Tako meni na str. 48: »V načal'nyj period skifo-slavjanskix kontaktov estestvennym kanalom, po kotoromu fonema γ popadala v slavjanskij, byli, nado dumat', zaimstvovannye iranskie slova, soderžavšie etot

zvuk. Odnim iz takih slov bylo slav. *bogъ* iz sev.-iran. *baga-*« Abaev se torej izrecno pridružuje tistim raziskovalcem, ki slovan. besedo *bogъ* smatrajo za severnoiransko izposojenko. Kot razloge za tako tolmačenje navaja (str. 49): 1) odsotnost iste besede v baltskih in drugih evropskih jezikih; 2) domnevno osamljenost besede na slovanskem področju brez notranjeslovanskih etimoloških navezav in 3) pomensko specializacijo, ki je omejena le na iransko in slovansko področje. Te utemeljitve niso nove.²⁰¹ Kot dodatno potrdilo pravilnosti take etimološke razlage navaja (p. t.) še dejstvo, da se pri besedi *bogъ* glas γ dobi ne samo v južni ruščini in ukrajinskini, temveč tudi v ruščini sploh. Kot vzrok za to, da je bil v tej besedi prevzet tudi glas γ — pričakovali bi nadomeščanje $\gamma \rightarrow g$ — navaja (str. 49) utemeljitev, ki je sicer možna, vendarle ne obvezno sprejemljiva in bi ji, že zaradi sorazmerne redkosti tovrstnih (pogojno možnih) primerov, težko pripisali razsežnosti oz. posledice, kakršne naj bi navedeni potek dobil v kasnejšem razvoju. Kot osnovni vzrok za prevzem glasu γ skratka navaja: »Stremlenie proiznosit' religioznyj termin 'pravilno', t. e. vozmožno bliže k pervoistočniku, moglo rasprostranit' proiznošenie *boγъ* i v takuju sredu, kotoroj fonema γ voobščē ne svojstvenna.« To bi seveda kazalo na razmeroma star potek, ki ga Abaev (v zvezi z nekaterimi arheološkimi podatki) časovno opredeljuje takole: »Stalo byt', jugo-vostočnye slavjane, dlja togo čto by usvoit' iz skifo-sarmatskogo fonemu γ , imeli bolše čem dostatočno vremeni: ot načala I tysjačēletija do n. e. do konca I tysjačēletija n. e.«

Na str. 50 skuša pojav fonema *h* v češčini in slovaščini razložiti s kasnejšim vplivom ukrajinskih narečij zg. Podnestrovja proti zahodu. Po drugi različici, ki jo postavlja kot možno, »nelzja isključati i možnost togo, čto češkij i slovackij byli ohvačeny dannoj izoglossoj ešče togda, kogda predki čexov i slovakov byli rasseleny vostočnee nynešnej territorii i žili v neposredstvennom sosedstve s predkami ukraincev.« Z ozirom na to, da do spremembe $g > \gamma$, kot rečeno, prihaja tudi sicer, ko verjetno ni mogoče resno računati s tovrstnimi vplivi (npr. v delu slovenskih narečij), se zdi vendarle upravičeno še nadalje zastopati možnost razlage z razmeroma preprostim glasovnim razvojem, kakor jo zagovarja npr. Bernštejn, Očerok sravnitel'noj gramm. slavj. jaz. na str. 293. Prim. razen tega še Vaillant, Gramm. comp. I, 33. V. Kiparsky, Russ. hist. Gramm. I, 126 sl., precej podrobno, z navedbo literature in dokumentacijo najstarejših zabeležb, obravnava pojav priporiškega γ na delu slovan. ozemlja. Pri tem kaže omeniti njegovo tolmačenje izgovora $/\gamma/$ v nekaterih besedah tudi splošno v ruščini, tam, kjer sicer do navedene glasovne spremembe ne prihaja, pojava torej, ki mu Abaev, seveda z drugačnih izhodišč, pripisuje precejšen pomen. Tako meni Kiparski (str. 128): »Unter dem Einfluss der ukrainisch beeinflussten Gelehrten- und Kirchensprache setzte sich später die Aussprache mit $/\gamma/$ in einigen Wörtern fest. Bis 1917 wurde in russischen Mittelschulen diese Aussprache in *Bog* 'Gott', *gospódb* 'Herr', *bogátyj* 'reich' und in Zusammensetzungen mit *blago-* /= griech. *eu-* vorgeschrieben.« Ta razlaga je vsekakor prepričljivejša in zaradi zgodovinsko dokumentiranega gradiva verjetnejša kakor tolmačenje, ki ga zastopa Abaev. Težko si je predstavljati, da bi se iz nekaj (Abaev določno navaja celo samo enega) primerov razvila sorazmerno močna težnja, ki bi zajela tako obsežno ozemlje. Vprašanje je tudi, koliko je res verjetna razlaga obravnavanega pojava v češčini in slovaščini. Po drugi strani pa ostaja dejstvo, da ni na voljo primerne razlage, ki bi povsem zadovoljivo osvetlila omenjeni pojav. Zato tudi, kot se zdi, ni utemeljitev, ki bi lahko objektivno in dokončno ovrgle navedeno teorijo, prav tako kot piščeve utemeljitve niso dovolj prepričljive, da bi jo potrdile.

V nadaljevanju se Abaev posveti t.i. slovničnim izoglosam (str. 53 sl.). V tej zvezi poskuša tudi časovno opredeliti slovansko-skitske stike.²⁰² V navedenem poteku naj bi, po njegovem tolmačenju, prišlo do dveh osetsko-slovanskih slovničnih izoglos,

in sicer naj bi to bili: 1) raba glagolskih predpon za ustvarjanje dovršnosti in 2) raba roditeljsko-tožilnika.

Prvi del omenjenega poglavja se tako ukvarja z vprašanjem glagolskih predpon in izražanja dovršnosti v slovanščini in osetščini. Pri tem Abaev izhaja iz dejstva, da v osetščini »vse preverby narjadu s lokativnym značenjem imejut četkuju vidoobrazujuščuju funkciju: v infinitive, v prošedšem i buduščem vremeni, v pričastijax oni obraščajut nesoveršennyj vid v sovršennyj.« Tako stanje naj bi bilo drugotno, nastalo kot posledica dolgega razvoja ob stiku s slovanskimi jeziki (str. 58). V nadaljevanju skuša s primeri osetskih glagolov ponatančiti zg. postavke.²⁰³ Posebno slovansko-osetsko stično točko vidi Abaev v rabi glagolske predpone slovan. *po-* in oset. *fæ-*, ki je izgubila prvotni konkretni pomen ter se rabi pretežno v besedotvorne namene, za tvorbo dovršnih glagolov iz nedovršnih. V dokaz, da navedena vloga glagolskih predpon v osetščini ne more biti podedovana iz stare iranščine, navaja (str. 63 sl.) dejstvo, da v primerih, kjer se je predpona spojila z glagolom, ne nastopi dovršni pomen.²⁰⁴ Na str. 64 dalje opozarja na vzporedno rabo predpon *vbz-*, *vbs-* ~ oset. *yz-*, *ys-* in še zlasti, kot že omenjeno, slovan. *po-* ~ oset. *fæ-*. Abaev ugotavlja, da je možno navesti nekatere primere, kjer gre za enako rabo glagolske predpone v slovanščini in osetščini pri istih glagolskih osnovah. Etimološko izvaja oset. *yz-*, *ys-* iz iran. *uz-*, *us-* (: *ud-s) h korenu **ud-*. Tudi slovan. *vbz* izvaja iz iste praoblike s pripombo (str. 65): »Neskol'ko smuščajuščee v etom slučae z v *vbz-* polučaet ob'jasnenie kak areal'naja izoglossa, vključajuščaja skifskij, slavjanskij i baltijskij (lit. *ūž-*, *latyš. uz-*).« Prim. Vasmer, REW I, 214, ki navaja kot etimološko povezane navedene slovan. in balt. oblike ter še arm. *z-*. Ali govori armenska zabeležba v tem primeru za podedovano obliko na širšem ozemlju, kakor ga označuje Abaev, ali pa bi bila morda lahko iranskega izvora? Verjetno bi bilo treba natančneje določiti vlogo in pomen.²⁰⁵ Pokorny, IEW, 1103 sl., rekonstruira **ūd-* 'empor, hinauf' in *ūd-s (z nakazano vzporednico v lat. *ab* : *abs*). Pri tem navaja vsaj kot možno praobliko *ud-s tudi pri stir. glagoski predponi *uss-*, *oss-*. Glede germ. različni menii (p. t., 1104): »wesentlich auf *uds vor tönenden Verschlusslauten beruht germ. *uz 'aus, aus-heraus, aus-vor, vor-, weg' in got. *us* (*uz-*; vor *r*: *ur-*) Präf. und Pröp. 'von, aus' /.../.« Ni videti razloga, da bi v zg. navedeni povezavi videli posebno skitsko-baltoslovansko izoglossa.²⁰⁶

V nadaljevanju (str. 65 sl.) se Abaev vrača k že omenjeni zvezi med slovan. *po-*, balt. *pa-* in oset. *fæ-*, ki ima, po njegovem mnenju, oslabljen prvotni pomen in isto vlogo v obeh primerih. Dalje veže sem še sak. glagolsko predpono *pa-*, ki jo sicer običajno izvajajo iz iran. **apa-* ali iz **pati-*, ter še toh. velevniško predpono *pä-*. Nejasno. Tudi če je toh. predpono etimološko res treba vezati sem, to prej govori za prvotno širšo zabeležbo glagolske predpone v nav. pomenu in obliki in obliki in obliki v evr. področju kakor pa za morebitne stike med obravnavanimi jeziki v omenjenem primeru.

Na str. 66 sl. navaja Abaev seznam primerov glagolov, ki se lahko rabijo, kot kaže, v nasprotju nedovršni : dovršni brez omenjene glagolske predpone oz. z njo tako v osetščini kakor tudi v slovanščini. Ta seznam se zdi dovolj prepričljiv, da bi lahko govoril v prid piščevi tezi o odvisnosti uporabe glagolskih predpon za tvorbo dovršnikov v slovanščini in osetščini. Vendar pa, kljub sklepni ugotovitvi na str. 68,²⁰⁷ potek domnevanega prevzema navedene besedotvorne možnosti, tokrat v smeri slovanščina → skitsčina, ni pojasnjen.

V nadaljevanju (str. 68–79) obravnava Abaev pojav rabe roditeljsko-tožilnika v slovanščini in osetščini, pojav, pri katerem stoji premi predmet v tožilniku, ki je enak imenovalniku, kadar gre za stvar, toda kot roditelj, kadar gre za bitje.²⁰⁸ Pri poskusu razlage tega pojava izhaja Abaev (str. 71) iz vprašanja »počemu i tam i tut v kačestve markirovannogo akkuzativa vystupaet imenno *genitiv*, a ne drugoj padež?

Javljaetsja li eto sovpadenie slučajnym, kak rezul'tat nezavisimogo razvitiya v skifskom i slavjanskome? Ili, byt' možet, imelo mesto areal'noe vlijanie skifskogo na slavjanskij ili obratno – slavjanskogo na skifskij?» To, po njegovem mnenju, ključno vprašanje, skuša najprej osvetliti s slovanske strani. Pri tem navaja več predlogov razlage.²⁰⁹ Glede na umestitev omenjenega pojava se mu tolmačenja, ki bi temeljila samo na slovanskem gradivu, in tako predpostavljala notranjeslovanski razvoj, ne zdijo prepričljiva.²¹⁰ Zato prihaja od sklepa »čto genitiv-akkuzativ odnositsja k specifičeskim areal'nym skifo-slavjanskim izoglossam i stoit v rjadu drugih leksičeskih i grammatičeskih skifo-slavjanskix izogloss« (str. 73). V skladu z zahtevami arealnega jezikoslovja skuša poiskati središče oz. izhodišče omenjenega pojava, ki povezuje nakazano območje. Pri tem izhaja iz dejstva, da je razlaga rabe tožilnika-rodilnika v slovanščini zvezana s precejšnjimi težavami, medtem ko naj bi bila razlaga istega pojava za severnoiransko področje razmeroma enostavna. V iranščini je namreč število sklonov skrčeno na t.i. casus rectus in casus obliquus. V vlogi drugega zelo pogosto nastopa ravno rodilnik. Abaev ugotavlja v zvezi s kronologijo pojava na str. 75 naslednje: »Tendencija k prevraščeniju genitiva v universal'nyj ob'ektnyj padež namesitil'sja ešče v drevneiranskom.«²¹¹ Za razumevanje njegovih izhodišč pomembna je piščeva sklepna ugotovitev (str. 78): »Ne otricaem, čto pojavleniju i zakrepleniju genitiva-akkuzativa v slavjanskome mogli sposobstvovat' i te momenty, na kotorye ukazывali prežnie issledovateli: suščestvovanie staryx priglagoľnyx genitivov vrode gen. partitivus, vlijanie mestoimennogo sklonenija i pr. No nam predstavljajetsja, čto opredelennuju rol' sygrali zdes' i areal'nye skifo-slavjanskije kontakty.« Kot kaže, je v sklepnih ubeseditvah vendarle omilil svojo prej navedeno tezo, po kateri naj bi bilo izhodišče omenjenega pojava na iranskem področju in v skladu s katero bi morali govoriti pravzaprav o iste vrste poteku, ki ga v besedju imenujemo izposoja. Taka, prilagojena razlaga se zdi v okviru obeh možnosti verjetnejša. Sporna pa ostaja piščeva krajevna opredelitev rabe tožilnika-rodilnika oz. bolje – utemeljitev le-te na slovanskem področju. S tem v zvezi meni (na str. 78 sl.): »V svete etix kontaktov stanovitsja ponjatnym i to, počemu iz vsex slavjanskix jazykov najbol'šee rasprostranenie polučil genitiv-akkuzativ v russkom. Zdes' toľko v edinstvennom čisle ženskogo roda uderžalsja staryj akkuzativ. Vo vsex drugix kategorijax imen 'oduševlennyx' v edinstvennom i množestvennom čisle gospodstvuet genitiv-akkuzativ. Dialektnoe členenie slavjanskogo nametil'os', nesomnenno, ešče v obščeslavjanskij period, i uže togda predki russkix dolžny byli byt' bližajšimi sosedami skifo-sarmatskix plemen, a ix narečie najbol'ee podverženo vlijanijam so strany severnoiranskoj.« Prim. k stanju v ruščini npr. V. Kiparsky, Russ. hist. Gr. II, 31 sl.²¹² Z ozirom na to, da se omenjeni pojav v določnem obsegu dobi jasno zabeležen že v stsl. in da je nadaljnji razvoj, kot kaže, vsaj deloma posledica notranjega razvoja, se zdi neverjetno misliti, da bi bilo izhodišče navedene rabe lahko v iranskih jezikih in bi bilo od tod prevzeto v slovanščino. Ali je mogoče domnevati vpliv osetščine na ruščino v tolikšni meri, da bi ruščina v navedenem smislu okrepila in razširila prvotni obseg rabe rodilnika-tožilnika, ni čisto jasno. Vsekakor je pomembno vprašanje, ali časovne možnosti dopuščajo verjetnost rusko-osetskikh stikov v nakazani smeri (pri tem je seveda, kljub vsem pomislekom, treba izhajati iz zgodovinskih zabeležb v ruščini). Prim. k razširitvi rabe rodilnika-tožilnika na slovanskem ozemlju in še posebej v ruščini, ter k možnim vzrokom tudi Vaillant, Gram. comp. II/1, 17 sl.²¹³

Zdi se, da je navedena domneva Abaeva o iranskem izvoru slovanske rabe rodilnika-tožilnika pri oznakah za bitja premalo motivirana. Prej se zdi verjetna tipološka kakor genetična povezava.²¹⁴ Vsekakor pa taka domneva predpostavlja zelo tesne slovansko-iranske (oz. ožje: osetske) stike, domala dvojezičnost. Prim. še Abaev, OJF I, 129 sl.

Obsežno poglavje Abaev posveča nadalje (str. 82–117) bajeslovnim vzporednicam, v okviru katerih obravnava tudi nekatere posebne povezave slovanščine z osetščino. Z metodološkega stališča so pomembna njegova izhodišča, iz katerih izhaja pri vrednotenju neke italško-osetske vzporednice. Pri tem dopušča tri možnosti (str. 92): (1) da gre za tipološko vzporednico; (2) da je vzporednica nastala kot posledica genetične zveze in (3) kot posledica arealnih in substratnih zvez. V konkretnem primeru zavrne prvi dve možnosti in se odloči za tretjo. Zavrnitev druge možnosti se metodološko ne zdi upravičena in kaže na to, da je tudi pri drugih obravnavah primerov te vrste verjetno treba računati z mestoma nekritičnim vrednotenjem gradiva in s poenostavljenimi, če ne že napačnimi teoretičnimi izhodišči pisca. Tako pravi na navedenem mestu: »O genetičeskem edinstve, t. e. o vozvedenii obeix legend k obščej indoevropskoj mifologii, takže ne prixoditsja govoritʹ, tak kak v etom slučae my mogli by prosleditʹ elementy etogo mifologičeskogo kompleksa po vsemu indoiranskomu i evropejskomu miru, a ne tolko v osetinskem i latinskem.« S tem v zvezi je treba pripomniti, da so npr. v okviru jezikovnega gradiva povsem možne vzporednice, ki so omejene samo na dva jezika, pa jih je kljub temu mogoče oz. potrebno izvajati iz prvotne, prajezične tvorbe. Isti metodološki postopek bi bil (zlasti v primerih, ko ne gre za dva sosedna jezika) verjetno nujen tudi v zg. primeru.

Konkretni primer slovan.-oset. bajeslovnih povezav obravnava poglavje, ki nosi naslov »Vostočnoslavjanskije božestva *Rodʹ*, *Věj, *Xorsʹ*, *Sěmarglʹ*« (str. 109–117).

Na str. 110 sl. božansko ime *Rodʹ* etimološko izvaja iz občnega imena *rodʹ* 'gens' podobno kot oset. poimenovanje božanstva *Naf* iz oset. apelativa *nāfah-* 'rod' (~ av. *nāfah-*, sogd. *n'β* < iran. **nābh-* 'popек'), in sicer s pripombo (str. 111): »Polnoe semantičeskoe toždestvo slavjanskogo *Rodʹ* i osetinskogo *Naf* pozvoljaet otnesti etu paru k čislu skifo-slavjanskix religiozno-tipologičeskix izogloss.« Take vrste tipološka vzporednica niti v okviru jezikovnih dejstev ne more imeti dokazilne veljave pri domnevanju določenih (tesnejših) jezikovnih stikov, še manj pa je to mogoče pri bajeslovnem gradivu, ki je, kot se zdi, teže določljivo in manj oprijemljivo kakor jezikovno.²¹⁵

Sledi (str. 111 sl.) primerjava med oset. *Wəjɣjg/Wəjɣug* 'vratar posmrtnega sveta' (z njegovo skitsko varianto, pri Herodotu zabeleženo kot *Oitósyras* *'mogočni Vāyu') in stprus. *Wějopatis* 'vladar Vej' na eni ter z ukr. bajeslovnim bitjem *Vij*, znanim iz istoimenske Gogoljeve povesti, na drugi strani. Ukr. *Vij* Abaev (na str. 113) izvaja iz prvotnega *Věj, kar dalje neposredno veže z iran. *Vāyu-*. Pri tem opozarja, da ne more iti za iransko izposojenko, temveč za splošnoievr. podedovano tvorbo. Domnevano tesno zvezo med slovanščino in iranščino v tem primeru (p. t.) utemeljuje tako: »I esli my možem govoritʹ zdesʹ ob irano-slavjanskoj izoglosse, to eto potomu, čto funkcija boga smerti, kotoraja prisušča ukrajskomu *Viju*, xarakterna dlja *Vāyu* imenno na iranskoj počve, v avestijskom i osetinskem.« Iz Aveste navaja (na str. 113 sl.) besedilo Aogmadaeča 77–81, na podlagi katerega prihaja (na str. 115) do sklepa: »V etom tekste 'Avesty' i povesti Gogolja vystupaet odin i tot že mifologičeskij obraz, zloveščij i strašnyj obraz neumolimogo boga smerti. I eto sblizaet ukrajskogo *Vija* imenno s iranskim *Vāyu*.« Ostaja vprašanje, ali je pri podedovani osnovi, ki jo Abaev priznava, tako pomensko ujemanje mogoče smatrati kot skupno inovacijo. Če se to ne da (vsaj s precejšnjo verjetnostjo) dokazati, potem navedena primerjava ne more odločilno govoriti v prid posebnim iransko-slovanskim stikom.²¹⁶

Slovan. božansko ime *Xors* (Vasmer, REW III, 265: 'Sonnengott', strus. *Xьrsʹ*), ki so ga sicer izvajali iz av. *hvarəšaētəm*, srperz. *xvaršēt*, nperz. *xūršīd*, *xōršēd* 'sonce', izvaja Abaev, zaradi s to etimologijo povezanih glasovnih težav, raje iz oset. *xorz/xwarz* 'dober' (iran. **hvarzu-*). Pripominja, da se na oset. versko-bajeslovnem

področju ta vzdevek pogosto uporablja v zvezi z nekaterimi nazivi bogov. Kot primer navaja digor. *xwarz Nikkola* oz. *Nikkola xwarz* (str. 116). Ta raba ga pripelje (p. t.) do naslednjega sklepa: »Možno byt' uverenym, čto do "Dobrogo Nikoly" u osetin suščestvoval tože 'dobryj' jazyčeskij bog. I vot etot-to staryj alanskij bog, kotorogo zvali *xorz* 'dobryj', i byl zaimstvovan v drevnerusskij, pričem epitet *xorz* byl vosprinjat kak sobstvennoe imja božestva.« Prim. tudi Abaev, OJF I, 597. Navedena etimologija se zdi v primerjavi s prejšnjo, tudi iransko razlago, bolj utemeljena, tako zlasti glede glasovne pa tudi pomenske strani. Med doslej predlaganimi je morda najbolj sprejemljiva.²¹⁷

Nadalje (str. 116 sl.) obravnava Abaev strus. božansko ime *Sēmarglʼb*, ki ga je že Trever (gl. navedbo vira p. t.; op. 82) izvajal iz iranščine, in sicer ga je povezoval s perz. *Simmury*, av. *mərəyō saenō* 'ptica Saina'. Abaev ga zaradi vokalizma rus. oblike raje veže s sicer nezabeleženo skit. tvorbo, ki bi se v tem jeziku morala glasiti *Sēmmary. Končni *-lʼb* v rus. besedi obravnava kot drugotni dodatek, ki naj bi nastopil morda po kontaminaciji z bibl. *Sim* in *Nergel*. Predlagana etimologija, po kateri naj bi bilo torej strus. *Sēmarglʼb* izposojeno iz skitščine, se zdi, podobno kot v prejšnjem primeru, sicer možna, ostaja pa domneva.²¹⁸

V zaključnem poglavju skuša Abaev postavljene skitsko- (oz. osetsko-)evropske izoglose tudi časovno opredeliti.²¹⁹ Dalje se (na str. 127 sl.) dotakne tudi vprašanja t.i. staroevropske jezikovne skupnosti, ki jo nujno predpostavlja njegova teorija posebnih skitsko-evropskih stikov.²²⁰ Sledijo kratki povzetki piščevih sklepov o zvezah Skitov s posameznimi evropskimi jeziki. Tako obravnava zvezo Skiti in Balti na str. 133 sl. Ker je to gradivo, kot je razvidno iz začetnih poglavij razprave, zelo omejeno in (tudi) zato ne deluje preveč prepričljivo, odgovarja pisec na možne očitke te vrste (str. 134): »Količestvennye (statičeskie) pokazateli imejut značenie dlja suždenja o dlitel'nosti i intensivnosti kontaktov. Dlja ustanovljenija že principial'nogo fakta sosedstva i vzaimodejstvija daže odin ediničnyj fakt imeet vpolne dostatočnuju silu, esli nikakie drugie predpoloženiija, krome prjamogo kontakta, ne mogot byt' privedeny dlja ego ob'jasnenija. I mne takže kažetsja, čto my imeem delo imenno s takim slučae.« Tako stališče se zdi stvarno le v primeru, kjer izoglosa ne dopušča nobene druge razlage (npr. izposoja, ki jo nedvomno potrjujejo glasovne značilnosti obravnavane besede v enem od obeh jezikov, pod pogojem, da ne gre za fond t.i. kulturnih besed) ali pa govorijo v njen prid še dokazljivi izvenjezikovni dejavniki. Za to drugo postavko bi morda lahko govorilo gradivo v Toporov-Trubačev, *Lingv. analiz* (1962), prim. npr. str. 231.²²¹

Dalje (str. 134 sl.) sledijo sklepne ugotovitve o skitsko-slovanskih stikih. Tem 'posebnim' (Abaev: »separatnye skifoslavjanskije izoglossy«) izoglossam pripisuje Abaev velik pomen. Pri tem se zlasti sklicuje na že omenjene glasovne in slovnične izoglose, ki pa, kot je videti, niso tako jasne in enoznačne, da bi dopuščale daljnosežne sklepe v navedenem smislu. Ravno te naj bi, po njegovem tolmačenju, pričale o posebno tesnih stikih med obema jezikovnima skupinama. Vendarle se zdijo zaradi različnih možnih, celo verjetnejših razlag, ki jih omenjene 'izoglose' dopuščajo, zaključki, ki jih prinaša Abaev, sporni. Slovansko-skitske stike Abaev (str. 135) časovno opredeljuje z obdobjem od 4. st. n. št. (očitno mišljeno: pr. n. št.!) do 11./12. st. n. št. Na str. 136 postavlja začetek iransko-slovanskih stikov še v predskitsko dobo, v čas ievr. narečij. Ravno ti zgodnji stiki pa so s stališča indoevropsčine težko opredeljivi, ker zahtevajo razmejitve med posameznimi stopnjami ievr. prajezika, razen tega pa še, po možnosti, čim bolj jasno stališče glede tega, kakšen naj bi ievr. prajezik, kakor ga lahko rekonstruiramo iz zgodovinsko zabeleženih ievr. jezikov, sploh bil. V pojmovanju teh vprašanj se posamezni indoevropci zelo razlikujejo, kolikor se takih teoretičnih izhodišč sploh izrecno dotikajo. Če tovrstna izhodišča niso čim bolj

natančno postavljena (vsaj kot delovna podmena), ostajajo tudi sklepi, ki naj bi izhajali iz tako zastavljenih raziskav, v zraku.²²²

Na str. 140, v poglavju, ki nosi naslov *O xronologii palatalizacii*, Abaev nekoliko natančneje določi nastanek oz. nastajanje t.i. skitsko-evropskih izoglos. Postavlja ga v čas sredi drugega tisočletja pr. n. št., ko naj bi stara evropska skupnost še obstajala kot enota, čeprav sama v sebi že zelo različna. Takrat naj bi z njo na jugovzhodu prišla v stik skitska plemena, že ločena od drugih iranskih vej. V tem času naj bi še »vsaja drevneevropejskaja jazykovaja obščnostь, vključaja baltijskie i slavjanskije jazyki, byla ešče 'kentumnoj'« (str. 141). Kasneje, ko bi Balti in Slovani prišli v tesnejši stik s Skiti, naj bi »v baltijskom i slavjanskom i slavlanskom v porjadke novoj fonetičeskoj izoglossy, svjazyvajuščej eti jazyki so skifskim, proizošel perexod palatalizovannyx k', g' v sootvetstvujuščie sibiljanty, balto-slavjanskije jazyki satemizirovalisь« (p. t.). Z ozirom na to, da naj bi se — celo po mnenju Abaeva²²³ — t.i. satemizacija izvršila v posameznih jezikih neodvisno, je težko ugotavljati, še teže pa dokazati, da naj bi se omenjeni potek v baltščini in slovanščini zgodil ob stiku s Skiti oz. pod njihovim vplivom. Tako tolmačenje bi bilo sicer načeloma možno, ostaja pa domneva.

Na str. 142 sl. sledi kratka zgodovinska informacija, po kateri naj bi se Skiti poljedelstva učili od evropskih narodov, kar Abaev osvetljuje z nekaterimi že obravnavanimi izoglosami (s slovanskega področja naj bi sem spadalo npr. oset. *xsyrf* 'srp'). Dalje navaja (str. 143 sl.) še nekatera arheološka izhodišča, ki naj bi omogočala ugotavljanje zvez Skitov z zahodnim svetom (z lit. p. t. str. 144, op. 45).

V sklepnem razdelku sledijo končno (str. 144—147) še nekatere teoretične pripombe k arealnemu jezikoslovju. Tako na str. 145 glede osetščine Abaev ugotavlja, da je poleg t.i. podedovanih in izposojenih besed treba upoštevati še dve kategoriji: substratno in arealno besedje. Pojem arealne izoglose opredeli (str. 145 sl.) takole: »Pod arealnimi ponimajutsja obično takie izoglossy, kotorye ne vozvodimy k edinomu prajazyku i vznikali v posleprajazyčnyj period na počve istoričeski skladvavšisja territorialnyx obščnostej.«²²⁴ Pri tem pa ostaja kategorija t.i. arealnega besedja še vedno nepojasnjena, vsaj glede izvora oz. izhodišča takih besed in možnosti za nadaljnjo morfološko analizo, kakor jo zahteva zgodovinsko jezikoslovje. Ta kategorija predpostavlja seveda zelo tesne zveze med jezikoma (oz. jeziki), ki naj bi stala (oz. stali) v takem stiku. Nekateri primeri v tem okviru bi bili po omenjenih načelih zares razložljivi le z domnevo, da imamo opraviti z dvojezičnostjo. Tak status je za obravnavani sklop baltoslovansko-iranskih odnosnic vprašljiv, gotovo pa nedokazljiv.

2.2.21. O. N. TRUBAČEV v svoji študiji *Iz slavjano-iranskih leksičeskij otnošenij*, Etimologija (1965), Moskva 1967, 3—81, uvodoma oriše sočasno stanje literature o tem vprašanju in se kritično opredeli do nekaterih osnovnih stališč, iz katerih izhajajo posamezni raziskovalci, in ki jih on sam drugače pojmuje, ter predstavljajo osnovno točko omenjene raziskave. V tem okviru pride zlasti do izraza vprašanje enotnosti praslovanščine.²²⁵ V nasprotju s takim pojmovanjem zastopa Trubačev stališče, da je treba izhajati iz narečno razčlenjene praslovanščine in da je mogoče dokazati krajevni značaj številnih slovansko-iranskih besednih odnosnic (str. 4). Ta teza pomeni rdečo nit celotne razprave in je razvito ubesedena na več mestih.²²⁶ Podobne zahteve postavlja tudi glede iranskega gradiva, kjer bi bilo treba, po njegovem mnenju, preveriti avestijsko gradivo, zlasti v povezavi s tistim, ki je na razpolago v vzhodnoiranskih jezikih (str. 9). Glede časovne uvrstitve slovansko-iranskih odnosov na področju besedja postavlja Trubačev (na str. 10) domnevo, da so sicer razmeroma stari, vendar mlajši kot npr. iransko-ugrofinski, iransko-germanski in iransko-baltijski, ki pa v tem oziru ni natančneje podprta in utemeljena. Na sorazmerno ohlap-

nost utemeljevanja kaže npr. analiza psl. *bogъ in mordv. *pavas, pas*. Medtem ko naj bi, po piščevem tolmačenju, mordv. beseda odražala starinsko iransko obliko *bayas, bi »praslav. *bogъ moglo /.../ otrazati kak ir. *bayas, tak i ir. *baγa-*, kotja po rjadu soobraženij bolee verojatno, čto kontakt slavjanskix i iranskix dialektov ot-nositsja uže ko vremeni posle otpadenija -s«. Ker se v slovan. zgodovinskih zabelež-bah izglasni -s nikjer ne ohrani, njegova odsotnost ne more rabiti kot utemeljitev pri časovni razporeditvi določenih pojavov.

V nadaljevanju razprave se Trubačev obširneje posveti baltsko-iranskim besednim povezavam (str. 12 sl.). Odločno se postavi proti Porzigovemu mnenju, da je v tem ok-viru mogoče govoriti samo o ohranjenih arhaizmih na obrobni področjih. V prid svoji tezi: »/.../eto celyj rjad razroznennyx balto-iranskix etimologičeskix sblizenij, kotorye sami po sebe nedvumyslennno ukazyvajut na naličie specifičeskoj balto-iranskoj svjazi v slovoobrazovanii, leksike, terminologii, na suščestvovanie neospornyx odnostoronnix zaimstvovaniij narjadu s etim (kak pravilo — iz iranskogo v baltijskij)« navaja primere, ki pa niso analizirani in bi jih kazalo podrobneje preučiti.

Na str. 12 najprej našteje domnevne balto-irske povezave: iran. *maiz-* 'sejati' : lit. *miežys*, let. *miezis* 'ječmen'; iran. *dānā* 'zrno' (tudi sti. *dhānā*) : lit. *dūona* 'kruh'; av. sti. *yava-* 'zrno' : lit. *javai* mn. 'žito' (z navedbo, da se pri tej primerjavi dobijo tudi povezave iz drugih jezikov, npr. iz grščine); av. *xšvid-* 'mleko' : lit. *sviestas* 'čajno maslo'; oset. *bælon* 'golob' : lit. *balañdis*, let. *baluōdis* 'golob'; nperz. *kaḅūtar* 'golob'; (dobro zabeleženo tudi v vzhiran. jezikih) : stprus. *ketauris* 'golob'; sogd. *čakt*, pahl. *čakāt* : lit. *kaktā* 'čelo'. Pisci, ki so pokazali na navedene vzporednice, po mnenju Trubačeva iz njih niso izvajali dovolj doslednih sklepov. Trubačev opozar-ja na dognanja, da se v bazenu reke Sejm dobijo tako iranska imena (*Осмонь, Ка-тменная Осмонька* idr.) kakor tudi baltska rečna imena (*Obesta, Klevenā* idr.). Proti severu, v kotlini reke *Desne*, se dobi rečno ime *Lopanka*, ki naj bi bilo kot kalk povezano z iran. rečnim imenom *Ropša* in s slovan. *Lisička*.²²⁷ Na tej podlagi Tru-bačev domneva (str. 13) neposredne baltsko-irske stike, ki bi jih bilo mogoče, če je zg. navedeno rečno izrazje pravilno tolmačeno, zelo natančno umestiti. Preden preidemo na druge baltsko-irske povezave, ki jih navaja pisec, bi kazalo preveriti argumente, ki naj bi utemeljevali na str. 12 navedene primerjave. To so:

1) Iran. *maiz-* 'sejati' : lit. *miežys*, let. *miezis* 'ječmen'. Primerjava je vprašljiva, ker obe strani nista dovolj jasni. Za iran. stran navaja Bartholomae, AIW, 1108 sl., gav. *maēz-* 'hegen', sedanjik *mīza-* 'sorglich pflügen (das Rind)' in predlaga etimološ-ko izvedbo iz indoiran. **smaiγ-* ~ srvn. *smeichen* 'schön tun'. Kot kaže, vsaj za sta-ro iransčino pomen 'sejati' ni zanesljivo določljiv. Fraenkel, LEW, 451, navaja števil-ne imenske izpeljanke na baltski strani, tako npr. poleg naštetega še let. *māize* 'Brot', stprus. *moasis* 'Gerste', etimologije pa ne postavlja. Z ozirom na vprašljivo pomensko stran iranske besede in na etimološko nepojasnjenost obeh tvorb, se zdi na tej stopnji nestvarno izvajati daljnosežnejše sklepe. Pokorny, IEW, obeh besed ne navaja in ni-ma, kot se zdi, primernega korena, iz katerega bi bili zadovoljivo izvedljivi.²²⁸

2) Iran. *dānā* 'zrno', sti. *dhānā* 'isto' : lit. *dūona* 'kruh'. Bartholomae, AIW, 734, navaja mlav. zloženko *dānō.karš-* '(Getreide)körner (ver)schleppend, Bezeichnung ei-ner Ameisenart'. Mayrhofer, KEWA II, 98, poleg že omenjenih tvorb navaja še sred-nje- in novoiranske oblike (tako khotansak. *dāna* ž. 'Getreide, Korn', sogd. *δ'n* 'Ge-treidekorn', srperz. *dānak*, nperz. *dāna* 'Korn') in toh. B *tāno* 'Korn, Samenkorn, Getreide' s pripombo, da etimon besede v pomenu 'Getreide(korn)' ostaja nezanesljiv. Toharska beseda bi bila sicer lahko izposojena iz stare indijsčine ali iranščine, ven-dar to ni nujno. Van Windekens, Le Tokharien I, 497, navaja kot precej verjetno možnost, da toh. B *tāno* izhaja naravnost iz ievr. *dhōnā, za kar naj bi govorilo tudi toh. B *-tāne* v: *ynaikentāne*. V tem primeru ne bi šlo za osamljeno iran.-balt. vzpo-

rednico (to že zaradi sti. zabeležbe ni mogoče!), temveč bi imeli opraviti, kot kaže, s kulturno besedo, razširjeno na širšem področju. Fraenkel, LEW, 111, z baltske strani navaja lit. *dūona* 'Brot' in let. *duōna* 'Schnittbrot, bes. Brotende'. Prim. še Duchesne-Guillemain, BSL 41, 180, in Fraenkel, Balt. Spr., 36.

3) sti. *yava-* 'zrno' : lit. *javaī* mn. 'žito'. Za domnevo, naj bi šlo v omenjenem primeru za sti.-balt. izogloso (Trubačev ne navaja niti iran. oblik!), ni videti nobene-ga stvarnega vzroka. Pokorny, IEW, 512, rekonstruira ievr. **yewo-* 'Getreide, vor allem Gerste' z naslednjimi zastopstvi v posameznih jezikih: sti. *yáva-* m. 'Getreide, Gerste', av. *yava-* m. 'Getreide', nperz. *jav*, *jo* 'Gerste', lit. *jāvas* m. 'Getreideart', homer., at. *dzeiaí* ž. mn. 'Spelt'. Mayrhofer, KEWA III, 3 sl., dodaja kot verjetno praserodno vzporednico še het. *ewa-* 'eine Feldfrucht und das daraus bereitete Gericht'. Prim. še Frisk, GEW I, 608. Očitno gre za t.i. kulturno besedo s širšim zastopstvom. Prim. tudi Porzig, Gliederung, 169.

4) av. *xšvid-* 'mleko' : lit. *sviēstas* 'čajno maslo'. Bartholomae, AIW, 562, ne navaja možnosti etimologije. Fraenkel, LEW, 953, lit. *sviēstas* 'Butter' in let. *sviēsts*, *sviēsts* 'isto' veže k lit. *sviēsti* 'werfen usw.'. Prim. tudi Fraenkel, Balt. Spr., 36 sl. Pokorny, IEW, 1042, rekonstruira koren **swēid-* 'Milch', kjer z vprašanjem veže av. in balt. tvorbe, če ne gredo (kot spet z vprašanjem p.t., 1041 sl.) k **swē(i)-*, **sweid-* 'biegen, drehen, schwingen'. Vprašljivo. Lahko bi šlo za dve različni tvorbi, torej nastali iz dveh ievr. korenov, ali morda za podedovani, praserodni tvorbi iz istega korena, kar samo na sebi še ne dovoljuje oz. zahteva kakšnih neposrednih sklepov glede skupnega in od drugih jezikov ločenega nastanka obravnavanih tvorb. Skupna pomenska inovacija oz. specializacija bi bila sicer možna, ni pa dokazljiva.

5) oset. *bælon* 'golob' : lit. *balañdis*, let. *baluōdis* 'golob'. Po mnenju Abaeva, IES I, 249, gre za ievr. besedo, zabeleženo na ozkem ozemlju. Oset. *bælon* naj bi bilo drugotno namesto *bæron*. Osnovni pomen naj bi bil, po tolmačenju Trubačeva, verjetno 'ptiček', kar veže dalje k sti. *bāla-* 'dete', *bālaka-* 'otrok, živalski mladič' itd. V zvezi s pomenskim prehodom 'dete' → 'golob' navaja sti. *bālāgra-* 'golobje meso', vendar ni jasno, od kod ima sti. besedo, saj je ne navajata niti pw niti PW. Če bi šlo res za omenjeni pomenski prehod in za zvezo s sti. *bāla-*, ni treba izhajati iz ievr. **bhel(ə)-* 'bel' (Pokorny, IEW, 118 sl.), temveč iz **bel-* 'močan itd.' (Pokorny, IEW, 96). Lit. *balañdis*, let. *baluōdis* vsekakor vežejo na ievr. koren **bhel(ə)-* 'glänzend, weiss' in glede pripone primerjajo tudi psl. *olbqdb (gl. npr. Skok, ERSJ II, 256) 'Schwan'. Torej bi bilo, kot kaže, mogoče obe navedeni tvorbi izvajati iz dveh korenov. V primeru pa, da bi obe, tako osetska kakor tudi baltska tvorba, izhajali iz korena **bhel(ə)-* 'bel', bi šlo za podedovano tvorbo z že prajezično utrjenim pomemom, čeprav bi razmeroma enostaven pomenski prehod lahko nastal tudi neodvisno na obeh področjih.

6) nperz. *kabūtar* 'golob' (širše zabeleženo tudi v vzhiran. jezikih) : stprus. *keutaris* 'golob'. Nejasno.²²⁹

7) sogd. *čakt*, pahl. *čakāt* 'čelo' : lit. *kaktà* 'čelo'. Etimološko nejasno. Fraenkel, LEW, 206, pri lit. *kaktà* navaja dotedanje etimološke poskuse (~ lat. *conquiniscere* 'sich niederbücken'). Zdi se, da bi bilo mogoče vzeti za izhodišče ievr. koren **keg-*, **keng-* oz. **kek-*, **kenk-* 'Pflock zum Aufhängen, Haken, Henkel', tudi 'spitz sein' (Pokorny, IEW, 537 sl.), pri čemer bi seveda izhajali iz zadnjega pomena. Pomensko zvezo med 'Spitze' in 'Stirn' kaže tudi npr. koren **kel(ə)-* 'ragen, hoch(heben)' (Pokorny, IEW, 544) v stsl. *čelo* 'Stirn' : rus. *čelo* 'Stirn, Haupt, Spitze' ipd. Pokorny, IEW, 538, navaja *t-* izpeljanke od korenske različice z zvenečim izglasjem: slovan. *kogъtъ v rus. *kógoty* 'Klaue, gekrümmte Eisenspitze', gluž. *kocht* 'Dorn, Stachel' in germ. **hakuda-* 'Hecht' (nach den spitzen Zähnen) v ags. *hacod*; *hakida v ags. *hacid* idr.

Na str. 12 navedene t.i. baltško-iranske vzporednice torej, kot kaže, niso takega značaja, da bi same po sebi predpostavljale ali celo zahtevale posebne, tesnejše vezi med obema jezikovnima skupinama v razmerju do drugih ievr. jezikov. Glede na zg. obravnavane primerjave ugotavlja Trubačev (str. 13): »Na etom i nekatoryx drugix primerax udalosʹ pokazatʹ kontakt baltijskix i iranskix nazvanij v ramkax odnogo gidronimičeskogo landšafta, a glavnoe — vydvinut i obosnovatʹ tezis o neposredstvennyx balto-iranskix kontaktax.« Po njegovem mnenju je tako mogoče baltško-iranske odnose absolutno lokalizirati, kar je seveda, kot že rečeno, v glavnem odvisno od pravilnosti etimološke razlage navedenih in še nekaterih drugih rečnih imen na omenjenem ozemlju.

V nadaljevanju (str. 13 sl.) Trubačev dodaja več novih baltško-iranskih besednih povezav z naslednjimi (domnevnimi) značilnostmi: »Zdesʹ estʹ leksičeskie paralleli, sovместnye innovacii i sozʹdenija slovoobrazovanija i semantičeskogo razvitija, terminoobrazovanija, oxvatyvajuščie baltijskie jazyki ili ix častʹ i iranskie (kak pravilo eto vostočnoiranskie jazyki).« Obstajalo naj bi tudi nekaj izposojenk iz iranščine v baltščino. Na str. 14 navaja baltško-iranske povezave:

1) lit. *mėtas* 'čas', mn. *mėtai* 'leto', let. *mets* 'časovni razmik, obdobje' (dobi se tudi alb. *mot* 'leto'). Baltskim oblikam, po njegovem mnenju, najbližje ustrezajo vzhodnoiranska časovna poimenovanja kot: horezm. *miθ* 'dan', sogd. *myδ*, mundž. *miḫ*, *mīḫ*, jagn. *mēt*, *mēθ*, šugn. *mēθ*, sangl. *mēi* 'dan', oset. *met*, *mūt* 'sneg',²³⁰ vse iz iran. **māθya-* (< ievr. **mē-t-y-o-*), medtem ko balt. oblike izvaja iz ievr. **me-t-o-* »s blizkimi formantami ot edinogo i.-e. **mē-* 'meritʹ«. Kar se tiče oblikovne strani omenjene primerjave, je treba poudariti dvoje: 1) Obe praobliki nista enaki, sta pa tvorjeni s sorodnimi besedotvornimi postopki (tematizacija); 2) ievr. **mē-ti-* in **mē-to-* oz. **me-t-o-* so rodne besedne tvorbe in ne predpostavljajo posebnega razvoja v baltščini oz. iranščini. Pomenska stran, kot kaže, obljublja več pozitivnega, čeprav bi tudi tukaj lahko pričakovali neodvisni, vzporedni nastanek z razmeroma preprostim pomenskim prehodom: prim. alb. *mot* 'Jahr, Wetter', got. *mēl* 'Zeit', ags. *māl* 'Mass, Zeitpunkt, Mahlzeit', stvn. *māl* 'Zeitpunkt, Mahlzeit' ipd. Vsekakor je tudi pri oblikovni primerjavi treba upoštevati obstoj albanske oblike. Zdi se veliko bolj verjetno, da smemo pri navedeni povezavi domnevati obstoj t.i. »passiver Sprachbund« (kar v bistvu pomeni morda vzročno pogojeno ohranitev arhaizma) kakor da bi računali s skupno baltško-iransko inovacijo. Zaradi albanske zabeležbe je morda celo taka umestitev neutemeljena. Prim. Fraenkel, LEW, 445 in Pokorny, IEW, 703 sl.

2) lit. *piētūs* 'obed, čas obeda, poldan' ~ av. *piθwa-* 'hrana', sangl. *pəθf* 'meso', oset. *fyd* 'meso' < iran. **pitu-*, kamor spada še sti. *pitū-* 'hrana'. Dalje gre sem tudi stsl. *pitati*, *pitěti*, *pišta*; balt. **peytu-* in indoiran. **pitu-* sta kot *u-* osnovi med seboj tesneje povezani. V zvezi s takim tolmačenjem je treba opozoriti, da *u-* osnova ni omejena samo na baltščino in indoiranščino, temveč se dobi tudi v keltščini. Pokorny, IEW, 794, v tej zvezi navaja: stir. *ith* '(Nahrung), Korn, Getreide', stkimr. *it*, nkimr. *yd* (< **pitu-*) 'isto'; srir. *ith* 'Talg' (< **pitu-*) ter iz polnost. **pey-tu-* še srir. *īath* s '(fette) Wiese, Land'. Prim. tudi Mayrhofer, KEWA II, 278.

3) Lit. *plónas* 'tenak', zlasti še let. *plāns* 'raven, plosk', *plañs* 'glinast ali kamnit pod', stprus. *plonis* 'gumno' naj bi, po njegovem mnenju, tvorili tesno sorodnost z vzhodno iran. (pamir.) besedami: sangl.-iškaš. *frūn* 'polica, deska', vahan. *rūn* itd., kar izvaja iz iran. **frāna-* **plāno-*. Očitno gre za ievr. tvorbo **plā-no-*, ki pa ni omejena samo na balt. in iran., temveč se dobi tudi npr. v lat. *plānus* 'platt, eben, flach'. Prim. Pokorny, IEW, 806 in Fraenkel, LEW, 628 sl. Ni jasno, v čem vidi pišec posebno, tesnejšo sorodnost baltških in vzhodnoiranskih tvorb.

4) Lit. *šalti* 'zmrzovati, zmrzniti', let. *šalt* 'zmrzovati' povezuje Trubačev kot tesno sorodno z oset. *səlyn* 'zmrzovati', *sald* 'mraz'; sem spada dalje tudi *t-* izpeljanka

av. *sarəta-*, nperz. *sard* 'mrzel, hladen'. Fraenkel, LEW, 960 sl. (lit. *šalti* '/ge/frieren, abkühlen, kalt werden', let. *šalt* 'frieren, gerinnen') navaja kot sorodne tvorbe tudi strus. *slota* 'Schlack-, Unwetter' in po pomoti še stisl. *kēlda* (: *kaldr* 'kalt') 'Quelle, Brunnen, Sumpf'. Iran. in balt. oblike ne predstavljajo skupne inovacije, temveč (v najboljšem primeru) osamljeno ohranjeni arhaizem; vendar je celo to dvomljivo, ker je navedeni koren zabeležen tudi na germanskem področju (prim. Pokorny, IEW, 551 sl.: npr. niz. *hal* s 'gefrorener Boden').

5) Lit. *aliôtis* 'besneti, divjati, delati neumnosti', let. *ālētīēs* 'razgrajati, hrumeti' *āļa* 'norec' naj bi bilo zlasti tesno sorodno z av. *ara-*, sogd. *r'k* (< **āraka-* 'divji, nor', oset. *ærra* 'nor, blazen'. Pokorny, IEW, 29, za baltščino navaja onomatopejski koren **alā-* ipd. 'hallo!', ki je zastopan tudi v grščini in slovanščini. Iranskih oblik ne navaja. Tudi Bartholomae, AIW, 185, ne nakazuje etimologije. Nejasno.

6) Na str. 14 sl. Trubačev povezuje lit. *šūdas* 'živalski iztrebki', let. *šūds* 'živalski iztrebki, gnoj' (poleg gr. glos. *hyskythá hyòs aphódeuma*, *kythnón spérma* Hez.) z av. *xšudra-* 'semen', kar izvaja oboje iz ievr. **k'sud(h)-*/**k'sūd(h)-*. Fraenkel, LEW, 1030, označuje etimologijo kot nejasno, najverjetnejša se mu zdi zveza z zg. navedenimi grškimi oblikami. Pokorny, IEW, 627, zadržano navaja koren **k'ūdh-* 'Mist, Kott (??)', iz katerega izvaja gr. in balt. tvorbe. Ni čisto jasno, iz kakšnega prvotnega pomena je treba izhajati za mlav. *xšudra-*, *xšūdra-*. Bartholomae, AIW, 555, navaja naslednje pomene: 1) Adj. 'flüssig'; 2) n. 'Flüssigkeit' usw.; a) alkoholische, 'Wein', b) 'Samenflüssigkeit, semen virile'. Očitno kot iz istega korena izpeljano tvorbo navaja p. t. gav. in mlav. *xšusta-* 'flüssig', zlasti 'breiflüssig'; a) vom Lehm, sva. 'aufgewicht'; b) vom Metall (Eisen), sva. 'geschmolzen'. Težko opredeljivo.²³¹ Če spada sem res tudi nav. Hez. oblika, potem ne gre v nobenem primeru za osamljeno balt.-iran. izogloso.

7) Na str. 15 primerja Trubačev lit. *kūšy̯s*, let. *kūse*, *kūsis* 'Schamhaar, weibliche Scham' z nperz. *kus* 'weibliche Scham', sti. *kukšī-* 'črevo'. Mayrhofer, KEWA I, 219, navaja za sti. praobliko **kuk'-si-* in zadržkom primerja navedeno lit. tvorbo (**kūk'-si-?*). Pokorny, IEW, 953, pri nadaljšavi od korena **(s)keu-*, **(s)kewə-*, **(s)kū-* 'bedecken, umhüllen' navaja sti. *kukšī-* m. 'Bauch, Mutterleib, Höhlung', nperz. *kus* in navedene balt. tvorbe, ki jih izvaja iz **kūki-* ali **kūksi-*. Z drugačnim formantom je, po njegovem tolmačenju, tvorjeno gr. *kýsthos* 'weibliche Scham'. V navedenem primeru gre, kot se zdi, za neko indoiran.-balt. vzporednico, vendar ji verjetno ne kaže pripisovati prevelikega pomena. Prim. k balt. zabeležbam še Fraenkel, LEW, 321.

8) Na str. 15 sl. navaja Trubačev zahodnobaltsko-vzhodnoiransko izogloso za pojem 'večer'. Stara pručšina namreč uporabljiva v tem pomenu besedo *bītai* 'abends' (v nasprotju z zabeležbami v drugih baltskih jezikih: lit. *vākaras*, let. *vakars*), ki je otrdela dajalniška oblika od stprus. **bītan* s. 'večer'. Etimološka izvedba je že stara: < **ab-ī-ta-*, s čimer so primerjali npr. lat. *ob-i-tus* (solis) 'zahod (sonca)'. Trubačev (na str. 16) v tej zvezi opozarja zlasti na zvezo z vzhiran. **abi-ayāra-* (v: manih. sogd. *βy'ryy*, *βy'r'k* 'večer', horezm. *biyāri* 'večer', jagnobi *vīyōra* 'isto', šugn. *biyōr* 'včera', parači *wyār* 'noč'). V iranščini spada oznaka za 'večer' v prvi vrsti k oznaki za 'dan' (prim. npr. av. *ayar*, oset. *izær*), kar se prav tako izvaja iz ievr. korena **ei-iti'*. Od istega korena z isto prepoño je tvorjeno tudi npr. nem. *Jahr* 'leto'. Kot utemeljitev za domnevo posebne stprus.-vzhiran. povezave navaja Trubačev (na str. 17) naslednje: »obšče dlja drevneprussko i iransko nazvanja večera oformlenie etogo kornja **ī-/*ei-* v dannom terminologičeskom upotreblenii pristavkoj **ab(i)-*, a takže ne menee krasnorečivaja obščnost' upominjavšegosja vyše otsustsvija i.e. **wesper-/*weker-* 'večer' kak raz v časti baltijskix (drevneprusskij) i iranskix (kuda primykaet v etom poslednem otnošenii takže germanskij s ego opjat'-taki otličnymi nazvanijami večera **abanda-/*abana-*) sostavljajut svoeobraznyj, hotja i neskol'ko

problematičnej, balto-iranskijski leksiko-slovoobrazovateljski parallelizem. Opisannaja paralel' baltijskogo i iranskogo odnositsja k leksiko-semantičeskoj gruppe oboznačenijskogo vremeni, kak i nazvannaja nami neskol'sko vyše para lit. *mėtas* (ltš. *mets*) : ir. **māšya-*. Na podlagi (domnevni) vzporednic in skupnih novotvorb na področju besedja, besedotvorja in izrazja Trubačev (na str. 17) domneva stike stbalt. narečij ali njih dela s staroiranskimi dialekti (oz. z njihovim vzhodnim delom). To domnevo naj bi potrjevale tudi izposojenke, ki jih obravnava v nadaljevanju svoje razprave. Vendar pisec svojih trditvev zgodovinsko, časovno ne ponatanči. To bi bilo vsekakor neobhodno potrebno iz več razlogov. Kajti, kolikor ne gre za pojave, ki bi izhajali iz prajezika (morda iz časa že narečno razčlenjenega prajezika), morajo biti stiki med posameznimi jeziki tako prostorsko kakor tudi časovno določeni, biti mora (vsaj kot domneva) določena tedaj dosežena stopnja razvoja primerjanih jezikov. Če tega ni, visi namreč tudi oblikovna rekonstrukcija predpostavljenih skupnih inovacij ipd. v zraku. Zanesljivost dobljenih ugotovitev je tako brez zgodovinsko preverljivega ozadja skrajno dvomljiva.

Pri raziskavi iranskih izposojenk v baltščini poudarja Trubačev, da se je delo na tem področju šele začelo. V nadaljevanju (str. 17 sl.) navedene etimologije so njegove, že stara je le za lit. *vānagas*, let. *vanags* 'jastreb'.

1) Kot prvo izposojenko iz iran. v balt. (na str. 17 sl.) obravnava lit. *nāmas*, mn. *namaī* 'hiša, stanovanje', let. *nams* 'koliba, poletna hiša', kar naj bi bilo v zvezi z iran. **nam-* (prim. av. *nmāna-* poleg *dāmāna-* 'stanovanje, dom'). Omenja tudi žem. *numaī* 'hiša', ki naj bi odražalo stopnjo **nəm-*, ki se lahko šteje tudi za praobliko od av. *nmāna-*. Zaradi posebnosti av. pravopisa in zaradi različice *a > ə* pred nosnikom postavlja (na str. 18) kot drugo možno iran. praobliko **nam-*, ki naj bi bila narečna različica < **dam-*. Lit. vokalizem bi bil, po njegovem mnenju, lahko krajevnege, drugotnega izvora. Z ozirom na to, da so navedene balt. oblike lepo razločljive iz dobro zabeleženega korena **domo-* oz. **dāmo-* (tematizacije h koren. samostalniku **dōm-*, **dṃ-*, **dṃ-*) s spremembo *d- > n-* v določenih zvezah (prim. Fraenkel, LEW, 483 in Pokorny, IEW, 198 sl.), se zdi nepotrebno domnevati iransko izposojenko in s tem povezano drugotnost lit. vokalizma. Poleg tega v iranščini besedotvorno enaka beseda sploh ni zabeležena. Iran. praoblika je po vsej verjetnosti **dmāna-*, kar dodatno zmanjšuje verjetnost piščeve razlage.

2) Lit. *spindėti* 'blesteti, svetiti se', *spindà* 'blesk, sij', *spindūs* 'svetel, bleščeč', let. *spīdēt* 'blesteti, svetiti se', *spīda* 'blesk'; dalje lit. *spintà* 'blesk, sij', *spītras* 'slaboviden, kratkoviden', *spitrėti* 'komaj videti', *spytrėti* 'slepiti, izgubljeni vid; napeto gledati, zijati' (str. 18 sl.) naj bi vsebovalo prvotno osnovo **spit-/spid-/spitr-*, ki bi bila neposredno izposojena iz iran. osnove s pomenom 'svetiti, svetloba', zabeležene v mlav. *spita-* 'bel', stperz. *spi9ra-* 'svetel'. Tako naj bi se balt. osnovi **spit-*, **spitr-* po mnenju Trubačeva, neoporečno razlagali kot izposojeni iz iranščine. Redne balt. oblike iz istega korena naj bi bile: *švisti*, *švintū* 'svitati se', *šviēsti*, *šviečiū* 'svetiti, osvetljevati', *švaityti*; *švitrūs*, *švytrūs* 'migljajoč, bleščeč' (Fraenkel, LEW, 1046 'blinkend, blitzend, glänzend; schnell, flink, lebhaft'). Glede na navedena glasovna dejstva se zdi domneva iranske izposojenke v zgornjem primeru mogoča, če ne gre seveda za dve neodvisni, torej od različnih korenov tvorjeni besedi. Po mnenju Trubačeva sta bolj starinski osnovi balt. **spit-*, **spitr-*, medtem ko naj bi bila osnova **spid-* kasnejša in bi že kazala sriran. zastopstvo *-d-* < *-t-* med samoglasnikoma. Glede pomena pripominja, da je tudi pomen 'kratkoviden, slaboviden' združljiv s pomenom 'bleščati se, migljati, migotati' in je drugotnega značaja. Opozarja na par *švitrūs/švytrūs* 'migljajoč, migotajoč, bleščeč': *spītras* 'slaboviden, kratkoviden', kjer sta obe tvorbi enaki po osnovi in besedotvornem postopku, blizu (diahrono) pa sta si tudi po pomenu, s tem, da bi bila ena (*švitrūs*) prvotno baltska, druga (*spītras*) pa izposojena iz iran-

ščine.²³² Glede izvora številnih baltskih tvorb od osnove *spind-* domneva Trubačev (str. 19), da so pogosto drugotnega značaja, oblikovane z medpono *-n-*, deloma pa je mogoče za njih domnevati tudi drugačen izvor (*spingēti*, *spiŋgti*). Če obravnavane baltske in iranske oblike res spadajo skupaj, potem je zaradi balt. *sp-* mogoče računati samo z izposojenko iz iranščine. Ostaja pa vprašanje, ali je pri izposojenki stvarno računati z vendarle precejšnjim pomenskim razvojem.²³³ Morda se je drugotno razviti pomen ustalil v opoziciji k že omenjenemu pridevniku *švi/ytrūs*, kar bi govorilo v dobro razlagi z iransko izposojenko. Prim. še Pokorny, IEW, 984, Fraenkel, LEW, 870 sl. in 875. Trubačev ne določa, po kakšni poti naj bi bila staroiranska tvorba izposojena v baltščino. Treba bi bilo preveriti možnosti dejanskih stikov in določiti, iz katerega stiran. jezika oz. narečja naj bi bila beseda izposojena in kdaj.²³⁴

3) Pri obravnavi lit. *mantā* 'imetje, premoženje' (str. 19 sl.) opozarja Trubačev na – po njegovem tolmačenju – nedvomno zvezo s številnimi lit. lastnimi imeni tipa *Nor-mantas*, *Dau(g)-mantas*, *Vil-mantas*, *Algi-mantas*. Dopušča verjetnost, da je del tovrstnih tvorb pozen, nastal že na osnovi občnega imena *mantā* 'imetje'. Po njegovi razlagi naj bi bilo občno ime *mantā* mogoče razlagati kot osamosvojitve prvotnega drugega dela zloženk na *-manta-*, ki je tvoril imena s pomenom 'imajoč nekaj, imajoč oblast nad'. Kot primer navaja ime *Algi-mantas* : lit. *algā* 'nagrada, plača'. Postavlja tezo o isti vlogi sestavine *-manta-* v starih lit. imenih in pripone oz. formanta *-mant-* v iran. pridevnikih tipa: mlav. *gaomant-* 'imajoč obilo goveda' (~ sti. *go-mant-* 'imajoč živino'), *fšumant-* 'imajoč živino'. Omenja tudi različico *-vant-* (npr. mlav. *haoma-vant-* = sti. *sóma-vant-* 'vsebujoč somo, pomešan s somo') in rekonstruira sekundarno pripono *-mant-/vant-* 'imajoč v obilju to, kar osnova izraža'. Pripono in vzorec tvorbe naj bi si potemtakem baltščina izposodila iz iranščine. Fraenkel, LEW, 408 sl., navaja poleg lit. *mantā* 'Habe, Besitz, Schatz, Eigentum, Vermögen, Kram, Plunder, Gebrauch, Nutzen' tudi let. *mañta* 'Hab und Gut, Schatz, Erbe' s pripombo »aus dem das lit., hauptsächlich im Žem. belegte Wort wohl übernommen ist.« Kot je razvidno iz lit., ki jo navaja Fraenkel, so dotedanji poskusi etimološke razlage nezadovoljivi. Kljub vsemu pa je teza, ki jo zastopa Trubačev, malo verjetna. Pripoma **-ment-* je sicer rodna, kot se zdi, le v indoiranščini (prim. Brugmann Grdr. II/1, 465), kar pa seveda še ne pomeni, da je niso nikoli poznali drugi jeziki. Če bi šlo za izposojenko iz iranščine po omenjenem postopku, bi morala biti navedena imena sinhrono v litvanščini oz. letščini pomensko še tako razvidna, da bi se iz njih v skladu s poskusom tolmačenja Trubačeva) lahko osamosvojilo občno ime *mantā*. To pa je skrajno malo verjetno.

Poglavje o baltško-iranskih jezikovnih odnosih Trubačev zaključuje (na str. 20) z ugotovitvijo, da se bodo raziskave na omenjenem področju še nadaljevale, vendar »my uže sejčas predstavljajem sebe balto-iranske leksičeskie otnošenija kak dovoljno značitel'nyj v celom rjade original'nyx javlenij i obrazovanij /.../ i izučenie kotoryx krajne cenno dlja rešenija zadači issledovanija slavjano-iranskix leksičeskix otnošenij.«

V drugem poglavju svoje razprave se Trubačev posveti raziskovanju slovansko-iranskih besednih odnosnic, ki jih deli na dve skupini: a) izposojenke iz iranščine v slovanščino; b) skupne slovansko-iranske inovacije in vzporednice. Za razumevanje njegovega utemeljevanja pri na novo postavljenih povezavah v nadaljevanju razprave se zdi potrebno podrobneje preučiti piščeva stališča, iz katerih izhaja pri analizi dosedanjih raziskav s tega področja. Na tem mestu ponovno opozarja na vprašljivost postavljanja t.i. »splošnoslovansko«-iranskih povezav. Njegovemu merilu glede izbora predlaganih izoglos (/.../ v ponjatie slavjano-iranskix leksičeskix otnošenij nami vključaetsja edinstvenno special'nye slavjano-iranske innovacii i besspornye zaim-

stvovanja, to estestvenno ožidati v rezultate sokaščene suščestvujuščix spiskov slov« — p. t., 21) je mogoče pritrditi. Po njegovem mnenju tako ne vzdrži ostrejših meril velika večina v dosedanji literaturi zastopanih slovansko-iranskih izoglos. Sem uvršča (str. 21): 1) onomatopejske izraze (npr. *vʹbʹpiti ~ av. *ufyeimi* 'invoco'); 2) zaimekne oblike (npr. stosl. *ovʹb* ~ stperz. *ava-*; stosl. *mene* ~ av. *mana* ipd.); 3) Pogosto se dobijo besede, ki so jih sicer navajali v sklopu posebnih slovan.-iran. izoglos, zabeležene tudi v drugih jezikih (tako na str. 22 navaja: stosl. *tajati* ~ oset. *ta-jun*, stosl. *svetʹb* ~ av. *spantō*, stosl. *gora* ~ av. *gairi-* in številne druge).

4) Za skupino besed v slovanščini, ki so jih prištevali sem, domneva, da so v resnici izdelek notranjeslovanskega razvoja. Tako navaja npr.: av. (*pairi-*)*haraite* 'varovati, rešiti se': slovan. *xorniti.²³⁵ Po njegovem tolmačenju naj bi bil slovanski glagol drugotnega, izimenskega izvora. Dalje navaja v tej zvezi stperz. *ʒumbinīār* 'Verderber' ~ stosl. *gybnqti* 'zugrundegehen' s pripombo, da naj bi bil slovanski glagol besedotvorno-pomenska inovacija na podlagi glagola *gʹvbnqti/gubiti* 'upogibati', ter še oset. *tag* 'nit, vlakno, tkanina' ~ stosl. *tʹkati* 'weben',²³⁶ kjer da je drugotni značaj slovanske besede v besedotvornem in pomenskem smislu jasen.

5) Trubačev dalje (str. 22 sl.) črta tri v literaturi stalno navzoče izoglose, ki jih je postavil Meillet, RĚSl. VI, 1926, 166 sl. Sem sodi: a) povezava stosl. *radi-*: stperz. *-rādiy*, nperz. *rāy* 'zaradi'. Za slovan. *radi* Trubačev (str. 23) postavlja drugo, notranjeslovansko etimologijo, in sicer naj bi predstavljalo poprislovljeni rod.-daj.-mest. od *i*-debla *radʹb 'delo'. V podporo svoji etimologiji navaja podobno razmerje pri stosl. *dělja* : *dělo*, *dělati*; lat. *causa* : frc. *à cause de* 'zaradi' : *cause* 'delo',²³⁷ stosl. *-jʹb* : av. *-yi*. c) Povezavo stosl. *sambʹ* : av. *hāmō* zavrača Trubačev (na str. 23) z utemeljitvijo: »No nezavisimostʹ ispolʹzovanija mestoimennogo elementa v slavjanskom i iranskom /.../ sliškom očevidna, a avest. *hāmō* s nejasnym količestvom kornevoogo glasnoogo ne imeet dostatočnogo vesa dlja obsnovanija mysli ob obščnosti innovacionnoogo udlinenija v iranskom slove i slav. *sambʹ*.«

6) Na str. 24 nadalje črta s seznama slovan.-iran. izoglos povezave, pri katerih je iran. navezava etimološko nejasna ali vprašljiva (tako navaja med drugim stosl. *slʹza*, *vina*, *vatra*, *čaša*, *xomēstorʹb*, *mēdʹb*, rus. *irej*, *sobaka* itd.). Iranski izvor pa se mu zdi verjeten pri razmeroma omejeni skupini t.i. kulturnih besed (na str. 24 v tej zvezi navaja: stosl. *kotʹb*, *čʹrtogʹb*, *gunʹa*, *kordʹb*, *korgujʹb*, *toporʹb*) ter pri izrazu *bogʹb*. V nadaljevanju (p. t.) opozarja, da spadajo med navedenimi kulturnimi besedami pod oznako »splošnoslovanske« samo tri izoglose (*kotʹb*, *gunʹa*, *toporʹb*), medtem ko so druge področnega značaja (*čʹrtogʹb* — južnoslovansko; *korgujʹb — zahodno in južnoslovansko; glede *kordʹb* pa pripominja, da se sicer dobi v južnih, zahodnih in vzhodnih slovanskih jezikih, vendar »svoej formoj vydaet pozdnij karakter svoego 'obščeslavjanskogo' rasprostranenija«). P. t. dalje pravilno pripominja, da ravno kulturne besede, ki se razmeroma lahko prenašajo iz jezika v jezik, ne morejo odločilno govoriti za posebne stike prizadetih jezikov. Za stosl. *korgujʹb, *čʹrtogʹb*, *kordʹb* dopušča verjetnost izvora iz srednje iranščine, morda s turškim posredovanjem (str. 24). Tako mu ostane kot veljavna »splošnoslovansko«-iranska izoglosa le slovan. beseda *bogʹb*, ki jo podrobno obravnava v nadaljevanju razprave. Za razumevanje piščevega pojmovanja splošnoslovanskega svojstva besed je pomembna predpostavka, ki jo ubesedi na str. 25, in po kateri obstaja »vozmožnostʹ vtoričnogo pojavlenija 'obščeslavjanskogo' karaktera v rezultate samostojatelʹnogo rasprostranenija slov, zaimstvovannyx pervonačalʹno častʹju (pra)slavjanskix dialektov«. V zvezi s to tezo je treba opozoriti na previdnost, ki se zdi nujno potrebna pri uporabi tovrstnih predpostavk. Uporabljati bi se smela samo v primerih, kjer jezikovni dejavniki izrecno zahtevajo tako rešitev (npr. odstopanje od za določeno obdobje strogo veljavnih glasoslovnih pravil, uvedba določene glasovne ali kake druge tipične besede, ki je bila

prvotno mogoča oz. značilna samo za določeno ozemlje, na celotno področje ipd.). Vsekakor pa morajo biti taki jezikovni dejavniki jasno in natančno navedljivi. V drugačnih primerih se zdi uporaba zgoraj navedene teze zaradi njene ohlapnosti nevarna in sporna.

V nadaljevanju svoje razprave (str. 25 sl.) se Trubačev posveti analizi že večkrat omenjenega izraza *bogъ*, ki zavzema, po njegovem mnenju, »neospornimo centralno mesto sredi vsej slavjano-iranskoj leksiki.« Razmerje slovan. *bogъ* : iran. *baga-* dopušča, kot je znano, več razlag, ne da bi se dalo v posamičnih primerih utemeljeno odločiti, katera med njimi je veljavna, in celo ne, katera je bolj oz. najbolj verjetna. V skladu z možnostmi so posamezni raziskovalci sprejemali eno od predloženih razlag. Trubačev (na str. 26) opozarja, da gre pri iran. *baga-* za značilno iransko pomensko inovacijo, ki ni zajela (niti) vseh staroiranskih narečij. Prim. Bartholomae, AIW, 921. S tem v zvezi meni Trubačev naslednje: »Takim obrazom, občee terminologičeskoe značenje 'bog' vo vsej polnote javljaetsja udelom toľko iranskogo i slavjanskogo« (p. t.). K stanju v sti. prim. Mayrhofer, KEWA III, 457 sl., kjer je navedena tudi lit. k slovan.-iran. etimološki povezavi. Trubačev (p. t., 26 sl.) v zvezi z analizo besedotvorno-pomenskih vezi znotraj slovanščine poudarja drugo možnost, tj. »vlijanje iranskogo religioznogo termina v opredelennyj period na iskonno slavjansko obrazovanie.« Kot pravilno poudarja Trubačev na str. 28, ni dokazov, da bi bila slovan. beseda izposojena iz iranščine, saj gre za razmeroma lahek pomenski prehod, ki bi se lahko izvršil tudi v obeh jezikih neodvisno. Tako domneva, da imamo pri obravnavani povezavi opraviti na eni strani s slovan.-iran. inovacijo (slovan. *bogъ* 'bog' ~ stperz. *baga-* 'bog'), na drugi strani pa s skupno ohranitvijo arhaizma (slovan. *bogъ 'bogastvo, imetje' v: *u-bogъ*, *ne-bogъ*, *bog-atъ* ~ av. *baga-* 'delež, usoda'). V nadaljevanju obravnava slovanska lastna imena, sestavljena z *Bogo-/Bogu-* (npr. polj. *Bagodar*, *Boguchwal*), in jih primerja z iranskimi tipa **Baga-xvarna-* (npr. med. perz. *Baga-farna-*). Razen v zahodnoiran. jezikih (stperz., med.), se *baga-* 'bog' dobi še v vzhiran. skupini, tako tudi v skitski (na str. 30 navaja zabeležbe: sogd. *βγ- παγ-*; sak. *vaga-*, *vag'a-*, *vaka-* 'bog' itd.). Glede na vsa omenjena dejstva prihaja (na str. 31) do naslednjega sklepa: »Vvidu naličija v rjade jazykov skifskoj (vostočnoiranskoj) gruppy slova *baga-* 'bog' i ličnyx imen s etoj osnovoj možno sčitatъ verojatnym vlijanie na slav. *bogъ* so storony časti etix jazykov. My dopuskajem naličie v slavjanskom slovare sledov opredelennogo religiozno-kul'turnogo vlijanija irancev na slavjan, odnako usmatrivaem eti sledy ne tam, gde ix videli predšestvujuščie issledovateli /.../, krome togo, v našem predstavlenii front slavjano-iranskih obščeniĵ drevnej pory byl inym, menea protjažennym. Dlja togo čtoby statъ dejstvitel'nyĵ dostojaniem bolšogo čisla praslavjanskix dialektov, iranizim dolžen byl samostojatel'no prodvigatsja, persekaja vnutrislavjanskije dialektnyje granicy, čto zaviseło ot mnogix faktorov, i v nemaloi stepeni — ot sobstvennogo udeľnogo vesa slova. Sledovatel'no, nekotorye drevnie i osobenno rasprostranennye iranizmy v principe dolžny byli 'putešestvovatъ' po slavjanskoj jazykovoj oblasti.«

Dejstvo je, da ni na voljo zanesljivih utemeljitev, na podlagi katerih bi lahko zavrgli ali potrdili veljavnost dosedanjih razlag izvora slovanske besede *bogъ*. Iranski vpliv bi bil možen, vendar ostaja tako tolmačenje kljub vsemu v okviru domneve. Tako misli tudi Mayrhofer, KEWA III, 458: »Aksl. *bogъ* 'Gott' /.../ ist in seiner Sonderbedeutung nicht ohne Zusammenhang mit dem Iranischen verständlich: dass völlig unabhängig von diesem in einer anderen idg. Sprache, die noch dazu das Verbum **bhag-* 'austeilen' in geschichtlicher Zeit nicht mehr aufweist, über 'Verteiler' ein Wort für 'Gott' entstanden sei, lässt sich kaum vorstellen. Aber auch für die Annahme einer blossen Entlehnung aus dem Iranischen /.../ fehlen durchschlagende Argumente.«²³⁸ Omenja možnost, da gre za skupno slovansko-iransko inovacijo v ok-

viru verskega izrazja, za pojav torej, ki je znan tudi sicer. Kot kaže, naj bi šlo, po takem tolmačenju, za izposojenko oz. za prilagoditev staroiranskega izraza.²³⁹ Potrebna bi bilo natančnejše kronološko ponatančenje na obeh straneh in uskladitev z drugimi morebitnimi izposojenkami te vrste.²⁴⁰

Kot iranizem, ki naj bi šele drugotno zajel širše slovansko ozemlje, obravnava Trubačev (str. 31 sl.) staro slovan. plemensko oznako *xъrvati, *xorvaty. To ime je nosilo staro rusko plemo blizu Peremyšlja, dobi pa se tudi v stari Poljski, stari Češki in pri Lužiških Srbih, zlasti pa še kot oznaka južnoslovanskega naroda Hrvatov. Trubačev domneva, da je imel etnonim *xъrvati svoje prvotno središče morda v bližini naselbin peremišljenskih Hrvatov v stari Rusiji, od koder naj bi se razširil najprej na zahod in nato na jug slovanskega prostora skupaj s plemenom ali delom plemena, ki je prvotno nosilo to ime. Tako sklepa dalje (na str. 32): »Dlja nas zdesъ važen nesomnenny fakt vtoričnogo rasprostraneniya po slavjanskoj jazykovoj territorii slova, iranskoe proisxoždenie kotorogo ne vyzyvaet sporov. Slav. *xъrvati, udačno identificirovanoe s iranskim ličnym imenom *Choróathos* v nadpisi iz Tanaisa ešče Pogodinym, a zatem Sobolevskim, otryaet ir. **harvatā-* ili (s epentezoy) **haurvatā-*, po-vidimomu, etnonim s karakternym skifsko-sarmatskim pljuralnym suffiksom *-ta-*, v oset. *-tæ.*« Vasmer, REW III, 261, izvaja ime iz stiran. *(*fšu*-)*haurvatā* 'Vieh-hüter', av. *pasu-haurva-* ipd. Prim. še Skok, ESHSJ I, 690 sl.

V nadaljevanju Trubačev navaja še nekaj novih slovansko-iranskih odnosnic. Tako (str. 32 sl.) psl. *svьrkъ (zabeleženo v: polj. *świerk*, *świrk* 'smreka', slovaš. *svrčina*) z različico *smьrkъ/*smьrčъ/*smьrkъ (v: rus. *smеrč* 'cedra', rus. csl. *smьrčъ* 'brinje', *smьrčъ* 'cedra', bolg. *smьrč* 'brinje', srbh. *smьč* 'isto', ukr. nareč. *smєrєk*, *smєrєka* 'hoja', srbh. *smrєka* 'brinje', sloven. *smrєka*, češ. *smrk* 'smreka, jelka' itd.) veže z iran. oblikami **sъva-*, **sъma-* oz. v poznejši obliki **sarva-*, **sarma-*, kar je zabeleženo v srperz., nperz. *sarv* 'cipresa', *sarv*, *siyāh* 'juniperus, brinje'. Te iranske besede nadalje primerja z nekimi drugimi iranskimi oznakami dreves, tako npr.: stperz. *šarmi-* in oset. *talm* 'brest', kar naj bi bilo po Abaevu, OJF I, 140, izposojeno iz perz. Na str. 33 Trubačev psl. različice *svьrkъ, *smьrkъ, *smьrkъ razlaga z izposojjo iz iranskih narečnih oblik **sъvaka-*/**sarvaka-* oz. **sъmaka-*/*sarmaka, kjer prvina *-aka-* predstavlja rodno iran. pripono. Pri tem celo pisec opozarja na vprašljivost etimologije v nekaterih podrobnostih. Tako soglasniški vrstni red v slovanščini razlaga s premetom: *-rv-* > *-vr-*, *-rm-* > *-mr-*. Glede nadaljnje etimološke povezave iran. tvorb navaja članek Baileya, RO XXI, 1957, 68 sl., kjer pisec izhaja iz vzglasnega **k'*. K poskusom etimološke razlage prim. še Vasmer, REW II, 672.

Predlagana etimologija Trubačeva nikakor ni očitna. Vprašljiva se namreč zdi domneva premeta, ki ga tako razlaga predpostavlja.²⁴¹ Trubačev domnevane izposoje iz iranščine v slovanščino ne ponatanči niti časovno niti prostorsko. Zato tudi ni jasno, ali misli na splošnoslovansko izposojenko ali na drugotno razširitev le-te v skladu z njegovo prej omenjeno domnevo. Po vsej verjetnosti računa z drugo možnostjo, čeprav (drugače kot npr. pri etnikonu Hrvatih) ne poskuša določiti razmeroma verjetnega izhodiščnega narečja.

V nadaljevanju (str. 33 sl.) Trubačev obravnava slovan. besedo za 'svinec': rus. *svinєc*, rus. csl. *svinьсь* 'plumbum', strus. *svinєcъ*, sloven. *svinєc*, vse iz psl. *svinьсь, *svinь. Navaja dotedanj etimologije in pripominja (str. 33): »S drugoj storony, nelyzja ne otmetytъ veroyatnoj blizosti kak formy, tak i značeniya praslav. dial. *svinь i vost.-ir. **spana-* 'železo': oset. (*æ*)*fsæn* 'sošnik, lemex' vooščē — 'železo', xorezm. *is-pani*, sogd. **spn-*, **aspan-* 'železo' /.../«, kamor sodi (v zvezi s **hu-*/**hau-* 'dober') tudi av. *haosafnaēna-* 'jeklen' idr. Abev, IES I, 481, rekonstruira dve staroiranski praobliki: **spana-* in s premetom nastalo *safna-*, ki sta dejansko zabeleženi v zg. navedenih iran. oblikah. Vendar pa, kot kaže, ne moremo domnevati iranske izposo-

jenke v slovanskem *svinь, *svinьсь*, na kar kaže že sklop slovan. *sv-* : iran. *sp-*, pa tudi razlike v vokalizmu. Tudi drugačne vrste posebna tesna povezava med iran. in slovan. tvorbami se zdi v tem primeru vprašljiva, lahko bi morda šlo za praslorodne tvorbe, kar ne more govoriti za posebne slovansko-iranske odnose. Slovan. tvorbe so verjetno kljub vsemu praslorodne z lit. *švinas* 'Blei, Zink', let. *svins*. V tem primeru bi imeli verjetno ievr. koren **k'wei-*, kar bi ustrezalo tudi slovan. vokalizmu. Prim. Vasmer, REW II, 592, Pokorny, IEW, 594 in 628 sl. ter Fraenkel, LEW, 1045.

V tretjem delu razprave se Trubačev posveča iskanju posebnih zvez iranskih jezikov s posameznimi praslovanskimi narečji, kar je nujna posledica njegovega pojmovanja (ne)enotnosti praslovanščine. Kot prve obravnava slovansko-iranske besedne povezave z vidika južne slovanščine. Pri tem že uvodoma ugotavlja, da gre za »periferijnostъ južnoslavjanskogo ili predšestvujuščix emu praslavjanskix dialektov po otošeniju k rajonu intensivnyx slavjano-iranskix jazykovyx obščenij« (str. 35). Sklicuje se na nesamostojnost omenjenih povezav (ne gre namreč za izključno južnoslovan.-iran. povezave) in na njihovo verjetno časovno diferenciacijo. S tem v zvezi opozarja (p. t.) »čto lišъ некотorye južnoslavjansko-iranskie sootvetstvija predstavljajut soboj problematičnye otraženija slavjano-iranskix kontaktov do slavjanskoj migraciji na Balkany, togda kak drugie južnoslavjansko-iranskie svjazy objazany bolee pozdnemu obščeniju uže na territorii novoj rodiny.« Kot prvi primer, ki naj ponazori omenjene teze oz. sklepe, navaja že obravnavani slovan. etnonim *xьrvati, *xorvaty*. Kot drugi primer navaja (str. 36) zvezo psl. *xorna z av. *xvarəna-* 'jed, pitje'. Slovan. *xorna se dobi v bolg. *xraná* 'hrana', srbh. *hrána*, sloven. *hrána* itd. Za iransko stran navaja Trubačev poleg omenjene av. besede še oset. *xwar* 'žito, ječmen'. Sem dalje veže iran. osebna imena s Severnega Pričrnomorja: *Khoárgaros*, *Khuársadzos*. Prim. tudi Abaev, OJF I, 190. Ob tem kot zanimivost ugotavlja, da se psl. *xorna dobi razen v južnih še v nekaterih zahodnoslovanskih narečjih, medtem ko v vzhodnih ni zabeleženo. V zvezi s tem se postavlja vprašanje, po kakšnih načelih se beseda s tako razporeditvijo sploh prišteva k primerom t.i. južnoslovansko-iranskih izoglos (kljub uvodnim pripombam glede značaja teh odnosov). Če izključno južnoslovansko-iranskih izoglos ni in če ni mogoče dokazati (ali vsaj z verjetnostjo domnevati) drugotnega značaja razširjenosti le-teh izven južnoslovanskega ozemlja (v zg. primeru npr. v zahodni slovanščini), potem se zdi domneva tovrstnih odnosov z (na str. 35) navedenimi piščevimi omejitvami neutemeljena in govori (v taki obliki) proti jezikovnim dejstvom.

Kot iranizem iz poznejšega časa obravnava Trubačev (str. 36) bolgarski antroponim *Asparux*, ime voditelja Turko-Bolgarov iz 6. st. n. št., ki ga izvaja iz iran. *Asparuk 'svetel konj' oz. 'imajoč svetle konje' Tvorba je zabeležena kot iran. osebno ime *Asphórugos* na grških napisih v Olbiji. Dopusča možnost, da bi turški kan imel iransko, natančneje — skitsko-sarmatsko ime, ali pa naj bi se, po drugi različici, pri Turko-Bolgarih ohranila tanka iranska plast vse do prihoda na Balkan. Turki naj bi tako prišli na Balkan ob severnem Črnem morju.

Na domnevi o dolgotrajni ohranitvi iranske plasti med Turko-Bolgari temelji tudi etimološka izvedba sicer osamljene bolg. besede *stopán(in)* 'gospodar' (str. 37). Razlaga jo kot izposojeno iz iran. **asta-pān-* 'zaščitnik, varuh hiše' (av. *asta-* 'Heim, Heimstätte', sogd. 'st-, *ast-' 'imetje' + iran. imenska osnova -*pāna-* 'zaščita, varstvo, zaščitnik').²⁴² Navedena iranska etimologija se zdi z ozirom na osamljenost pomen-skih in glasovnih razmerij med iranom in slovansko tvorbo precej verjetna.

V četrtem poglavju razprave (str. 37 sl.) se Trubačev obrača k iransko-vzhodnoslovanskim stikom. Soglaša z mnenjem S.B. Bernštejna (Očerk, 68–70), da so vzhodni Slovani zavzemali najvzhodnejši del praslovanskega ozemlja v začetku naše-ga štetja. V zvezi s tem prihaja do teoretične predpostavke, ki je pomembna za ra-

zumevanje njegovega obravnavanja oz. umestitve slovansko-iranskih (jezikovnih) odnosov. Tako meni (str. 38): »/.../ čto drevnie svjazi s neslavjanskimi jazykami, primykavšimi k slavjanskoj territorii s vostoka i jugo-vostoka okolo rubeža našej ery, dolžny byli kasatsjsja prežde vsego vostočnoslavjanskogo.«²⁴³ Kakor pripominja Trubačev (n. m.), je besednega gradiva, ki bi bilo vezano samo na iranske in vzhodno-slovanske jezike, sorazmerno malo, razen tega pa je neenotno tako po svoji pomenški usmeritvi kakor tudi kronološko. Iranske izposojenke v vzhodni slovanščini deli (str. 39) na: 1) stare ruske iranizme; 2) stare ukrajinske iranizme in 3) pozne ruske iranizme. Kot možno praserodno zvezo obravnava (po Bailey, Arya IV, BSOAS XXVI, 1963, 83 sl., 87) na str. 39 rus. *stepь*, ukr. *step*. Beseda je zabeležena šele razmeroma pozno (v XVII. st.), vendar je, v skladu z njegovim tolmačenjem, morala obstajati v jeziku že precej prej (navaja rabo v Shakespearovem besedilu *Sen kresne noči*, napisanem pred l. 1600). V skladu z navedeno lit. veže rus. *stepь* z oset. digor. *təpæn* 'ploskovit, raven', torej iran. **tap-* 'plosk, raven' < ievr. *(s)tep- 'biti plosk, raven'. Vprašljivo. Ni jasno, iz katerega ievr. korena bi bilo treba izhajati. Pokorny tako oblikovanega korena v takem oz. izvedljivem pomenu ne navaja. Morda misli Trubačev na zvezo s *teptati* ipd., kar pa je lahko onomatopoetičnega značaja. Prim. še Vasmer, REW III, 11 in Pohl, Kratylos XXII, 9.

V nadaljevanju obravnava Trubačev izposojenke po prej omenjeni delitvi.

Tako razlaga (str. 39 sl.) rus. *sapóg*, strus. *sapogь*, stsl. *sapogь* 'hypódēma' iz iran. **sapaga-*, sriran. različice k prvotnemu **sap-aka-* (po Morgenstiernu, gl. p. t., str. 4, op. 68: vah. **sap/lak/*, burušaski *sap*, av. *safa-*, sak. *saha-* 'kopito' < stiran. **sāpa-* 'kopito'). Glede časa izposoje meni na str. 40 naslednje: »S točki zrenija ruskoga slovarja slovo *sapog* — staryj element, no v masštabax rassmatrivaemyx nami zdesь v celom slavjano-iranskix leksičeskix otnošenij ono ne možet ščitatьsja očeň drevnim iranskim vključenijem, o čem svidetelьstvuet naličie v nem uže ozvočennogo, sredneiranskogo -g- < -k-«. Prim. Vasmer, REW II, 578 in Pohl, Kratylos XXII, 9. Navedena razlaga se zdi precej verjetna in utemeljena, še zlasti, ker beseda tudi sicer nima druge, primernejše etimologije.

Prav tako razlaga Trubačev kot iranizem tudi na slovanskem ozemlju osamljeno rus. besedo *štany*, ki so jo običajno šteli za turcizem. Po Trubačevu (str. 40) »Eto plurale tantum s iznačalьnym -a- (ne iz -o-!) možet prodolžatь ir. **štāna-* 'noga, štanina, nogavica', sr. avest. *paiti-štāna-* 'noga' i rjad blizkix form v pamirskix jazykax.« Ta razlaga se vsekakor ne zdi manj verjetna kakor siceršnja izvedba iz turkotatar. (~ sttur. *išton* 'Unterhose' ipd.). Prim. Vasmer, REW III, 429 in Pohl, Kratylos XXII, 9.²⁴⁴

Kot verjetni iranizem obravnava Trubačev (str. 41) rus. nareč. *baz* 'staja za živino, hlev', ki ga izvaja iz iran. **baza-* < **upa-aza-* 'rus. za-gon; staja' (prim. npr. av. *upa-* + *az-* 'gnati'). Ustrezna oset. beseda ni zabeležena, navaja pa khotansak. *bāysa-* 'vrt'. Tudi Vasmer, REW I, 39 *baz*, *bazok* '1. Hürde, Viehhof; 2. Ort zum Bereiten von Heizziegeln aus getrocknetem Dünger') zaradi zamljepisne zabeleženosti misli na izposojenko z vzhoda. Vasmer zavrača do določene mere zgornji zelo sorodno razlago Iljinskega (Pr. fil. 11, 186 sl.) »der von einem durch Dekomposition veränderten *obazati ausgeht und an lat. *ago*, griech. *ágō*, avest. *azaiti* anknüpft. Ein entsprechendes Verbum lässt sich im Slav. nicht belegen, skr. *bázati* 'nichtstun, müssig umhergehen' weicht in der Bedeutung zu sehr ab.« Tolmačenjski Trubačeva ostaja, kot se zdi, možno, vendar le domneva, ker ustrezna iranska beseda, iz katere naj bi bila ruska tvorba izposojena, ni zabeležena. Očitno misli Trubačev na srednjeiranski vir.

Kot zadnjo iransko izposojenko v ruščini obravnava rus. *mórda* 'Schнауze, Maul', kar so že davno razlagali iz iran. **m̥r̥da-*/**marda-* (zabeleženo npr. v: av. *ka-marəda-* 'glava', dobesedno 'was für ein Kopf, scheusslicher Kopf'). Prim. Vasmer,

REW II, 156. Ni razvidno, v katerem obdobju in iz katerega iranskega jezika oz. narečja naj bi bila beseda izposojena.²⁴⁵

V nadaljevanju sledijo jugovzhodnoslovanske, zlasti ukrajinsko-iranske izoglose, ki so, po gradivu, kakor ga navaja Trubačev, še maloštevilnejše kot rusko-iranske.

Kot prvo tako izogloso obravnava (na str. 41 sl.) ukr. *xata* 'kmečka hiša, kočja iz ilovice' (v drugih predelih vzhodnoslovanskih jezikov in v poljščini gre menda za izposojenko iz ukrajinsčine), ki jo razlaga kot izposojenko iz poznoskitisko-sarmatskega *xata- < iran. *kata-, av. *kata*- 'soba, shramba, klet', pri čemer naj bi šlo za prehod *k*- > *x*- v osetščini. Po razlagi Trubačeva (str. 42) naj bi bilo ukr. *xata* izposojeno šele v času, ko se je tujejezični *ǣ* v slovansčini že lahko nadomeščal z *a*. Pri tem Trubačev opozarja, da je v starejši dobi bilo iz iran. *kata- izposojeno slovan. *koťb* 'klet'. Po možnosti bi bilo treba tudi pri drugih domnevnih izposojenkah z enakim načinom glasovnega nadomeščanja čas izposoje poskusiti natančneje opredeliti. Vasmer, REW III, 233, izhaja iz av. *kata*- 'Haus, Grube', vendar prek stmadž. predstopnje madžarskega *ház* 'Haus'. Domneva madžarskega posredovanja ne bi bila potrebna, če bi šlo res, kot domneva Trubačev, za izposojenko iz kasnejšega iran. vira, za katerega bi bil značilen prehod *k*- > *h*-. Domneva pri takem stanju gradiva ni dokazljiva.²⁴⁶

Drugi ukrajinski primer je že po piščevem mnenju vprašljiv. Gre za ukr. narodopisni izraz *vij* (str. 42 sl.). Pisec navaja Abaeva (gl. n. m., op. 78), ki se sklicuje na opis v Gogoljevi povesti »Vij« in primerja nekatere iranske nazive, kot oset. *Wæjug*, av. *Vāyu*- itd. Trubačev izhaja iz drugačne predstave. Ker gre pri ukr. *Vij* menda za bitje z vekami do zemlje, veže poimenovanje z ukr. besedo *vija* ž. 'trepalnica'. Zato, po njegovem mnenju (str. 43), »semantičeskaja karakteristika ukr. *vij* "imejuščij ve-ki/resnicy" — ne pozvoljaet naščupat' ničego specifičeski obščego s ir. *Vayu*.« Ker gre, kot kaže že primerjava s tolmačenjem Abaeva, za sorazmerno ohlapne bajeslovne primerjave, ki so že po svojem značaju, razen v določenih res jasnih primerih, sporne vrednosti, se zdi zadržanost Trubačeva upravičena.

V sklepnem pregledu vzhodnoslovansko-iranskih izoglos Trubačev (na str. 43) ugotavlja, »čto vostočnoslavjansko-iranskije kontakty ni v koej mere ne sleduet otož-destvljat' s drevnejšimi slavjano-iranskimi otnošenijami.«

V petem poglavju (str. 44 sl.) se Trubačev posveti preučevanju slovansko-iranskih povezav s stališča zahodnoslovanskih jezikov. Po njegovem mnenju igrajo ravno ti odnosi posebno vlogo v okviru slovansko-iranskih besednih povezav. Kakor opozarja že v uvodnih pripombah, gre za razmeroma enotno gradivo, ki se najbolj odraža v poljsko-iranskih besednih zvezah. In prav tem namenja pisec v nadaljevanju posebno pozornost.

Prvi je na vrsti polj. glagol *baczyć* 'videti, gledati, opazovati', starejše 'razmišljati, pregledovati, pomniti, znati'. Beseda je zabeležena od XV. st. dalje. Dobi se še v tistih slovanskih jezikih, ki ležijo v sosedstvu poljščine, in je tu, po mnenju Trubačeva (str. 44), zanesljivo izposojena iz poljščine. Sem spadajo: ukr. *báčyty* 'videti' (XVI. st.), belorus. *báčycь* 'isto', verjetno tudi slovaš. nareč. *báčiti se*.²⁴⁷ Pri tem opozarja na v literaturi prezrto že davno postavljeno primerjavo E. Fraenkla (AfsI Ph XXXIX, 1925, 73), ki polj. *ob-aczyć* 'sehen, bemerken, erblicken, sich besinnen' veže z av. *aiwiyāxšaya*-, *aiwiyāxštrāi* 'die Aufsicht zu führen über-, zu beaufsichtigen' (prim. Bartholomae, AIW, 97) in sriran. horezm. (')*βyxy*- 'učiti se, varovati v srcu' (< *abi-axšaya-), morda jagn. *yaxš*- 'biti viden, videti se'. Na str. 45 sl. Trubačev opozarja na pomensko in oblikovno vzporednost slovanskih in iranskih tvorb. Glede vrednotenja te vzporednosti meni (na str. 46): »I.-e. *ōk^w- bylo izvestno različnym dialektam praindoevropejskogo, i ego otraženie v slavjanskom i iranskom dolžno rascenivat'sja kak soxranenie arxaizma. No upotreblenie etogo nezavisimogo arxa-

izma v odnotipnom glagol̂nom složenii s etimologičeski toždestvennoj pristavkoj i toždestvennym semantičeskim razvitiem /.../ javljaetsja uže sovместnoj innovacii poljskogo i iranskogo.« Kot ugotavlja dalje, naj bi šlo za inovacijo v zelo starem času, ki bi zajela le del iranskih narečij. Dopušča možnost vpliva iranske tvorbe na slovansko, vendar ne v smislu izposoje (p. t.).²⁴⁸

Po istem načelu obravnava tudi polj. glagol *patrzyć*, *patrzeć* 'gledati, videti' (str. 47 sl.), ki se dobi tudi v češ. *patřiti* 'gledati, videti, tikati se, pripadati', slovaš. *patriti* 'nanašati se na, gledati', hrv. nareč. *pātriti* 'gehören, pertinere'. Kot možne vzporedne tvorbe postavlja ukr. *pāntriti*, *pantryvati* 'gledati, preiskovati' z medponskim *-n-*, kjer pa je, po njegovem mnenju, mogoče domnevati prilagoditev, ukrajinizacijo prvotnega polj. *patrzyć*, (*wy*)*patrywać*. Glede razločkov med pomeni ugotavlja, da gre deloma gotovo za drugotno razvite pomene, v nekaterih primerih celo za pozne, medslovanske izposoje. Po takih krčitvah prihaja do sklepa, da je kot izhodišče mogoče smatrati zahodnoslovanske jezike, zbrane okrog poljščine. Po navedbi dotedanjih etimoloških poskusov (Brückner, SEP, 309, Machek, EŠČ, 357) postavlja svoj predlog (str. 48 sl.): primerjavo zahodnoslovanskega oz. prapoljskega glagola **patriti* 'gledati' z mlav. *pāθrāi* 'zu hüten, schützen, schirmen' (Bartholomae, AIW, 888). V razmerju do slovanskega gradiva je psl. nareč. **patriti* (po piščevem tolmačenju) nemotivirano, medtem ko je av. tvorba s stališča iranskih jezikov lahko razložljiva: gre za izdajalniški nedoločnik imena vršilca na *-tar-* (av. *pātar-* 'varuh, zaščitnik') oz. (verjetneje) imena dejanja na *-tra-* (av. *pāθra-* 'varstvo, zaščita'). Ustrezne imenske tvorbe so lepo zabeležene v starih vzhodnoiranskih narečjih. V zvezi z analizo slovanske tvorbe Trubačev (str. 49) opozarja na dejstvo, da so v slovanščini imena vršilca na **-ter-/ *-tr-* redka že v sklopu ohranjenih arhaizmov, medtem ko v rodnem besedotvornem postopku sploh ne nastopajo. Dalje opozarja na to, da se v slovanščini v pomenu 'varovati, pasti' uporablja samo osnova **pās-*, ne pa tudi **pā(y)-*, od katere je redno izvedeno iran. **pātar-* 'varuh, zaščitnik'. Način in čas izposoje, ki jo predpostavlja, opredeljuje Trubačev precej natančno na str. 51: »Kak sleduet iz predyduščix svedenij po iranskoj istoričeskoj fonetike, slavjanskaja forma otryažet arxaičeskuju drevneiranskuju formu **pātr-* do metatezi. Esli učestʹ, čto kolebaniem *-tr-/ -rt-* byli uže oxvačeny skifo-sarmatskie imena, otrjažennye v nadpisjax grečeskix pontijskix gorodov zadolgo do načala našej ery /.../, to stanet jasnym, čto praslav. dial. **patriti* proniklo iz skifo-sarmatskogo v slavjanskij, bessporno, ešče v I tysjačelatii do n. e.« Navedena iranska etimologija slovanske tvorbe se zdi precej utemeljena, čeprav ni jasno, koliko je vendarle mogoče računati z notranjeslovanskim razvojem oz. z morda drugačno etimološko navezavo.²⁴⁹ Ali bi bilo treba morebiti upoštevati oblikovno zgradbo nekaterih drugih glagolov, npr. rus. ipd. *smotretʹ*?

Za razumevanje izvajanj Trubačeva je nujno treba pritegniti njegovo razlago nadaljnjih dveh poljskih glagolov, ki ju veže v isti pomenski sklop. Gre za polj. nareč. *szatrzyć* (str. 51 sl.) 'vedeti, znati, razumeti, umeti', stolj. *szatrzyć się* 'gledati, biti obziren, pazljiv', polj. nareč. *szatrac* 'videti, pomniti'; češ. *šetřiti* 'varovati, varčevati, paziti na, ohraniti'; slovaš. *šetriti* 'varčevati, pomilovati' naj bi bilo izposojeno iz češčine. Dalje vežejo sem nekatere tvorbe iz zah. skupine južnoslovanskih jezikov, tako: sloven. *ošatrati* 'začarati', *šatrija* 'čaranje, čarovnija' in nekaj sthrv. izrazov: *šatriti* 'fascinere', *ošatriti* 'infascinere', *šatrija* 'incantamentum' (prim. navedbo virov n. m.). Sicer omenjene besede v južno in zahodnoslovanskih jezikih niso zabeležene. Po mnenju Trubačeva (str. 51) je status sloven. in hrv. glagola *šatriti* in s tem povezanih besed nejasen. Tako v nadaljevanju osredotoči svoje zanimanje na češke in predvsem poljske zabeležbe. Na str. 52 navaja dotedanje poskuse etimologij (Brückner, SEP, 542, Machek, EŠČ, 497). Nato rekonstruira psl. nareč. **šatriti* 'gledati (morda: na poseben način, s posebnim izrazom na obrazu)', ki bi bil zabeležen zlasti v pra-

poljskih in pračeških narečjih. Ta glagol veže Trubačev s sicer nezabeleženim iran. izimenskim glagolom **xšatraya-*, izvedenim od dobro zabeleženega imena dejanja na *-tra-* (av. *xšaθra-* 'oblast, vlada, carstvo'; Bartholomae, AIW, 542 sl.: 'imperium, regnum, Herrschaft, Reich, Herrschgebiet'; stperz. *xšačam* 'carstvo' /.../, oset. *æxsar*, *xsart* 'nazvanje višje doblesti vo vremena vojny' itd. Prim. še Brandenstein-Mayrhofer, Hdbch. des Altpers. 126). Še posebej opozarja na dejstvo, da se je izraz ohranil tudi pri iran. lastnih imenih ob Črnem morju. V skitsko-sarmatski dobi naj bi bila ta imena pogosta (npr. *Ksárthanos*, *Ksatrákēs*, *Aléksarthos* idr.). Z ozirom na (predpostavljeno) nemotiviranost glagola *šatriti v okviru slovanskega besedja, pa tudi oblikovno, ugotavlja (na str. 53): »sblizajza praslav. dial. *šatriti i ir. **xšatraya-/xšatra-*, my konstatiruem i na etot raz s iranskoj storony polnuju vyjasnennost' slovoobrazovatel'no-etimologičeskix svjazej i iskonno mestnyj, unikal'nyj karakter obrazovanij (*xšatra-*), a so slavjanskoj storony — liš' udivitel'nuju vnešnjuju blizost' s iranskim, kotoruju nel'zja ob'jasnit' ni slavjanskimi sredstvami, ni sredstvami kakogo-libo drugogo jazyka, krome iranskogo. Itak, my ščitaem, čto i praslav. *šatriti zaimstvovano iz iranskogo, pričem ono soxranjaet otraženie drevnej iranskoj formy *xšatr-*, ešče ne oхваčennoj metatezoy *-tr-* > *-rt-*.« Pri analizi pomenskega ozadja polj. glagolov *patrzyć* in *szatrzyć* ugotavlja, da »dva slavjanskih slova s blizkimi značenijami 'smotret', byt' osmotritel'nyj, bljusti' vosxodjat k dvum različnym iranskim 'terminam vlasti' — iz religiozno-etičeskoj i iz političeskoj sfery« (str. 54). Na str. 55 navaja pisec vzporednice za pomenske prehode, ki nastopajo pri *patriti in *šatriti, in sicer iz nekaterih modernih jezikov. V primeru *šatriti naj bi po besedah Trubačeva (str. 55) šlo za sledeči pomenski razvoj: »ir. **xšatra-* 'vlast', sila' → praslav. dial. *šatriti 'dominer du regard' → 'smotret' opredelennym obrazom'.« Čeprav je tak pomenski razvoj gotovo možen in, kot kaže, razmeroma pogost in lahko izvedljiv, ostaja v zvezi s *šatriti vendarle do neke mere vprašljiv, z ozirom na to, da naj bi imeli pred seboj izposojenko. Ustrezní iranski glagol, ki bi bil lahko neposredni vir izposoje tako oblikovno kakor tudi pomensko, ni poznan. Kot kažejo zg. navedena izvajanja Trubačeva, se zdi, da misli na pomenski prehod, ki naj bi bil izvršen ob izpeljavi izposoje iz iranščine v slovanščino. Kajti tudi prvotnejša slovanska beseda, iz katere bi se utegnil razviti poljski glagol *szatrzyć* v navedenem pomenu, ni na voljo. Ostaja vprašanje, ali lahko tovrstne poteke upravičeno pričakujemo pri izposojenkah. Vsekakor bi bili razumljivi v primeru, da bi šlo za prasorodne tvorbe. Zaradi istega pomenskega kroga, ki ga zajemata obravnavana glagola, bi kazalo morda misliti na morebitne analogične vplive oz. pretvorbe, lahko tudi po nekem tretjem glagolu. Zelo težavno.

Dalje (str. 55 sl.) v okviru iste skupine glagolov Trubačev obravnava po njegovem mnenju manj jasen in manj značilen primer, namreč polj. *dbać* 'skrbeti, truditi se, zanimati se za, imeti zaupanje, upati', kamor sodi še češ. *dbáti* 'prizadevati si, truditi se, zanimati se za', slovaš. *dbat'* 'skrbeti za, zanimati se za'. Ukr. *dbáty* 'prizadevati si, skrbeti za, zanimati se za' razlaga, podobno kakor že v več primerih, kot izposojenko iz poljščine. Na str. 56 navaja dotedanje etimološke predloge (Brückner, SEP, 86, Ślawski, SEP I, 142 sl., Machek, EŠČ, 81 sl.). Sam pa psl. nareč. *dъbati, zabeleženo na poljskem, češkem in slovaškem ozemlju, primerja z av. *dabaēš-*, *dbaēš-*, *dvaēš-* 'sovražiti, užaliti' (Bartholomae, AIW, 814: 'anfeinden, feind sein, kränken, beleidigen') in s *t-* formantom av. *dvaēθā-* 'grožnja, Bedrohung'. Iran. je torej poleg osnove **dvaiš-/dbaiš-* poznala tudi nepodaljšano osnovo **dvaya-/dbaya-* (vse k ievr. **dw-ei-* 'bati se' — prim. Pokorny, IEW, 227 sl.). Tudi tukaj vidi Trubačev, podobno kot pri treh prej obravnavanih glagolih, razmerje med nejasno, nemotivirano slovansko tvorbo in pregledno iransko ter domneva, ne nazadnje tudi zaradi zveze **db-* v slovanščini, slovansko izposojenko

iz iranščine (str. 57). Za slovan. praobliko nastavlja dve možni različici: *dъbati in *dъbajati. Pomensko razmerje med domnevno izhodiščno iransko in slovansko besedo ni tako jasno, da bi nujno govorilo v prid navedeni etimologiji. Pisec ga (na str. 57) osvetljuje takole: »Slavjanske značenija 'staratъsja, zaboutitъsja' nekotorym obrazom srodni značenijam 'bojatъsja', kotorye ležat v osnove zasvidetelъstvovannyx iranskix značenij, i proizvodny ot poslednego značenija.« V okviru sicer predlaganih etimoloških razlag se navedeno tolmačenje z iransko izposojenko ne zdi bistveno manj verjetno, veljajo pa seveda enaki pomisleki kot za druge tri poljske glagole v tej zvezi. V zadnjem primeru Trubačev, kot kaže, izhaja iz izhodiščne staroiranske besede, kakor je mogoče sklepati po navedbi av. oblike v tem kontekstu. Vprašanje pojasnitve izvora zgornjih štirih glagolov zaključuje Trubačev (str. 57) z naslednjim sklepom: »Etimologii polъsk. *baczyć, patrzyć, szatrzeć, dbać* vskryli celuju gruppę ważnoј glagolъnoј leksiki z osnovnymi značenijami 'smotretъ, bytъ osmotritelъnym, zaboutitъsja' i tesnymi svjazami s iranskim slovarem. Drevnostъ etix slavjano-iranskix par bessporna v každyh otdelъnom slučae (vključaja poslednij, gde, pri vseх pročix realъnyx somnenijax, verojatno proischoždenie imenno iz drevneiranskogo **dbaya-*, s diftongom). No genezis otdelъnyx slov pri etom različен, tak kak zdesъ i drevnie iranskie zaimstvovaniја (*patrzyć, szatrzeć, dbać*), estъ takže i proјavlenija blizkogo slovoobrazovatelъno-semantičeskogo paral-lelizma (*baczyć*).«

V drugem delu preučevanja t.i. poljsko-iranskih izoglos se Trubačev posveti vprašanju starih leksikalno-besedotvornih skupnih inovacij na obeh straneh. Kot prvo inovacijo dela praslovanskih in dela staroiranskih narečij šteje (str. 58 sl.) polj. glagol *trwać* 'trajati, trdovratno vztrajati pri čem', češ. *trvati* 'isto', slovaš. *trvat'* 'trajati, (trdovratno) vztrajati (pri čem)'. Drugi slovanski jeziki te besede ne poznajo. Kot izposojenke iz polj. tolmači Trubačev: dluž. nareč. *trwaś*, belorus. *trvacъ* in ukraj. *triváti*. Zavrača dotedanje etimološke predloge (Brückner, SEP, 578, Machek, EŠČ 538, p. t., 58 sl. s podrobnejšo analizo). Kot najbolj starinsko področje glagola *trъvati smatra poljščino in primerja av. *taurvaya-* 'premagati' (< stiran. **tarvaya-* < ievr. **tṛva-* oz. *tṛva-*). Tako, po njegovem mnenju (str. 59 sl.), »Ir. **tarvaya-* < *tṛva-* so značenjem, blizkim avest. *taurváya-* 'preodolevatъ (vragov, soprotivlenie, vse voobščę)', točno sootvetstvuet praslav. dial. *trъvati < **tṛva-* so značenjem, blizkim polъsk. *trwać* 'dlitъsja, prodolžatъsja, uporstvovatъ, nastaitvatъ'.« Glede oblikovne strani obravnavane povezave opozarja na formant -v- v obeh primerih. Ta podaljšek naj bi v določeni stopnji inovacije stopil na koren **tṛ-* v stiran. narečjih in delu psl. narečij, zlasti v prapoljskem. Trubačev omenja možnost, da bi sicer morda lahko imeli opraviti tudi z izposojenko, vendar se mu zdi zaradi pomanjkanja nespornih dokazov v tej smeri (čeprav le-teh ni tudi pri njegovih prej navedenih domnevah iranskih izposojenk!) primerneje računati z vzporednim razvojem prapoljske in staroiranske oblike iz izhodiščnega **tṛ-v-*. Očitno torej domneva prvotno prasorodno tvorbo, nastalo v končni obliki s pomočjo skupne inovacije. Z upoštevanjem možne rekonstrukcije **trъvaja-* za polj. *trwać* pridobi Trubačev domala enako glagolsko bazo za praslovansčino in staro iranščino. Glede pomena opozarja na to, da naj bi šlo za pomembno besedno-izrazijsko skupno potezo na verskem področju (str. 60). Kljub vsemu pa ostaja nejasno, kakšen (morebitni) vpliv naj bi iranščina imela pri nastanku slovanske tvorbe oz., kaj govori v prid tesnejši povezanosti med iranščino in slovanščino v tem primeru, ko naj bi šlo za podedovani koren (prim. Pokorny, IEW, 1074 sl.), poznane ievr. besedotvorne postopke in, kljub piščevim osvetlitvam na str. 60 sl., za velike razlike v pomenu na obeh straneh. Prav tako ostaja nepojasnjeno razmerje polj. itd. *trwać* do slovan. *trajati* kljub nekaterim opombam Trubačeva v tej zvezi.²⁵⁰

Drugi primer skupne slovansko- (oz. poljsko-)iranske inovacije naj bi predstavljala etimološka povezava polj. glagola *tuszyc* 'vlivati upanje' (str. 61); *otucha* 'upanje, zaupanje', češ. *tušiti* 'upati'. Ta skupina predstavlja (v skladu s tolmačenjem Trubačeva) posebno pomensko različico k psl. **tušiti/*tuxnqti* v pomenu 'ugasiti, pogasiti' (zabeleženem v: csl. *potuxnqti* 'umiriti, pogasiti', bolg. *potušavam* 'ugasim', sloven. *potúhniti, -túhнем* 'ugasniti, utihniti/pojemati', *potúšiti* 'pogasiti'; rus. *túxnuty, tušítb*; belorus. *tušýcb*). Za slovan. glagol **tušiti/tuxnqti* rekonstruira Trubačev pomen 'gasiti (ogenj), pomiriti, narediti tiho' (str. 61) in navaja običajne etimološke navezave iz balt. in drugih ievr. jezikov. Prim. Trautmann, BSW, 332, Vasmer, REW III, 158, Fraenkel, LEW, 1068, Mayrhofer, KEWA I, 517 sl. Vendar Trubačev posebni nravni odtenek pomena 'upanje' pripisuje v okviru slovanskih jezikov v glavnem poljščini in češčini ter indoiranščini v okviru drugih ievr. jezikov. V isti pomenski krog veže av. božansko ime *Tušnā.maitiīš* »bukvalno 'udovletvorenyj um'« (p. t.). (Bartholomae, AIW, 658, navaja: gav. *tušnā.matay-* f. 'schweigendes, schweigend fügsames Denken' /.../; nur als 'Name einer Gottheit'; p. t. dalje mlav. *tušnāmatay-* f. 'EN. einer gläubigen Frau'). Na podlagi domnevnih tesnih sorodnosti v pomenu na obeh straneh prihaja Trubačev (str. 61 sl.) do precej daljnosežnih sklepov: »Esli priznaty v zap.-slav. (polbsk., češ.) i u indo-iran. **tuš-* 'uspokaivat'sja, byt' dovol'nym' karakter semantičeskoj innovacii, razvivšejsja na bolee širokoj baze /.../, to kontaktnaja svjazb etix sxodnyx novšestv — po krajnej mere, meždu iranskoj vetvju i častju praslavjanskogo — v svete že izvestnyx dannyx kažetsja dopustimoj.« K predlagani etimološki povezavi velja opozoriti na dvoje: navedeni avestijski primer nikakor ni pomensko toliko jasen in enoznačen, da bi dovoljeval tako bistvene sklepe. Razen tega bi veljalo opozoriti še na sloven. samostalnik *potuha*, ki, kot kaže, sodi v isti pomenski krog kot zg. navedeni polj. in češ. izrazi in tako, po vsej verjetnosti, niti ne gre za osamljen zahodnoslovanski razvoj. Vsekakor predpostavljena zahodnoslovansko- (oz. poljsko-)iranska izoglosa ne more biti uporabljena kot dokazno gradivo za ugotavljanje slovansko-iranskih jezikovnih stikov v določenem obdobju. (V katerem sploh? Trubačev, kot je videti, misli na stike s staroiranskimi narečji.)

Nadaljno poljsko-iransko izoglosa naj bi predstavljal glagol polj. *pitwać* 'coire cum femina; težko rezati, rezati s topim nožem; drob iztrebiti', ki se dobi še v češ. nareč. *pitvati, pistvat, picvat* 'drob iztrebiti (pri živini, ribah), rezati s topim nožem'; gluž. *pitwać*, dluž. *pitwaś* 'brskati po čem'. Trubačev omenja še zabeležbo v vzhodnočeš. narečjih, ki mejijo na poljščino, pri lužiškorsbskih zabeležbah pa računa z možnostjo poljskega izvora. Od etimologij navaja Brücknerja, SEP, 415, 450 in Macheka, ESC, 369. Trubačev sam (str. 62) zahodnoslovansko, poljsko-češko oz. praslavansko narečno **pitvati* s, po njegovem mnenju, prvotnim pomenom 'rezati s topim nožem, iztrebiti drob', primerja z av. *pōiθwa-*, za kar navaja pomen 'razkosati, zmečkati' (prim. Bartholomae, AIW, 898 sl.: 'zu tilgen, auszurotten, zu erschlagen' /.../ PFP zum V. *spā/y/-*). Glede oblikovne analize av. tvorbe meni (na str. 62 sl.): »Avest. *pōiθwa-* predstavljaet soboj intensiv ot formy **paiθwa-*, poslednjaja prodolžayet v svoju očeredb doiransko **peytu-*«. Domneva intenziva je nepotrebna, ker izhaja, kot kaže, iz napačnega razumevanja av. *-ōi-* oz. razmerja *-ōi-* : *-aē-*.²⁵¹ Iz prvotnega **peytu-* izvaja tudi (str. 63) psl. nareč. **pitvati*. Pripominja, da ne gre za izposojenko iz iranščine v slovanščino, temveč naj bi bili obe tvorbi prasrodni. Podobno kot Gerschevitch (gl. navedbo vira pri Mayrhofer, KEWA II, 339) av. *pōiθwa-* veže dalje s sti. *pināšti*. V istem smislu Trubačev tudi psl. *pitvati* (< **peytu-*) postavlja v opozicijo **pis-* v slovan. *pъxati* 'suvati, pahniti'. Sklep, ki po njegovem mnenju, sledi iz take primerjave, bi bil naslednji (str. 63): »Praslav. dial. **pitvati* i avest. *pōiθwa* — predstavljajut soboj, takim obrazom, skoree vsego, obščuju inovacijo (**peytu-*) v vide osobogo dalbnejšego rassirenija i.e. **pi(s)-, *pei(s)-*«. Inovacija naj bi imela besedni

značaj in posebno izrazijsko uporabo (p. t.): »/.../ i slavjanskoe i iranskoe slovo oboznačaeat preimuščestvenno dejstvija, proizvodimye nad životnymi ('rezaty tupym nožom, potrošit' ~ 'razdavlivat' /jaički pri oskopenii/').« Trubačev izhaja iz ievr. **pei-*, **pi-*, torej iz sicer nezabeležene, krajše različice korena, ki ga Pokorny, IEW, 796, navaja kot *(*peis-*?), **pis-* 'zerstampfen, zermalmen (bes. Getreide)'. Morda bi kazalo prej izhajati (vsaj za zg. domnevane pomene) iz korena *(*s*)*p(h)ěi-*, *(*s*)*p(h)ĩ-* 'spitz, spitzes Holzstück', ki se dobi samostojno ali razširjen z različnimi priponami (prim. Pokorny, IEW, 981 sl.). V tem primeru bi šlo seveda kvečjemu za »izogloso« v smislu ohranjenega arhaizma. Prim. še v zvezi s sti. *pinášti* Mayrhoferjevo pripombo (KEWA II, 281) glede korenske različice brez *-s-*: »Einfaches, unerweitertes **pi-* neben *pi-š-* mag in osset. *fīd* (**pi-ti-*) 'millstone', afgh., ὄρμουῖ *pal* 'dass.' (**pay-ti-*) vorliegen, vielleicht auch in awest. *pōiθwa-*, wenn 'to be crushed' bedeutend.«²⁵²

Pod iranskim vplivom naj bi dalje nastal polj. pridevnik *žwawy* 'živ, uren, živahen' (str. 63 sl.). Te polj. tvorbe oz. njene praoblike *žbavъjb po mnenju Trubačeva ni mogoče vezati s slovan. glagolom *žiti 'živeti', ker koren **g^wei(ə)-* v slovanščini ne pozna prevojne različice z **ž-*. V zvezi naj bi bila z vzhiran. *juv-* 'živeti', kar je, po njegovem tolmačenju, pretvorjeno iz staroiranskega **živ-* (~ av. *jv-*, sak. *jū-*, sogd. *ǰw-*, *žw-*, afg. *žwand*). Prim. K. Hoffmann, Hdbch. der Orient. I/IV/1, str. 8. Kot funkcionalno in oblikovno bližnjo tvorbo navaja av. *jwaya-* 'lebendig'. Po razlagi Trubačeva sodeč naj bi šlo za izposojenko, čeprav govori samo o »vplivu iranščine na slovanščino«. Prim. še Bartholomae, AIW, 610 (mlav. *jīvya-*, *jvaya-*, *juya-*). Različica z *žv-* bi bila lahko, kot se zdi, stvar pisave.²⁵³ Prim. še Vasmer, REW I, 412. Nejasno.

Nadalje (str. 64 sl.) Trubačev podrobno obravnava polj. besedo *raróg* 'ptica iz rodu sokolov; pošast', češ. *raroh* 'sokol, najokrutnejši med sokoli', slovaš. *rároh* 'belkasti sokol'. V drugih slovanskih jezikih se ne dobi. Že Machek²⁵⁴ je postavil iransko etimologijo, in sicer govori (Lingu. Slovaca III, 85) o »zaimstvovanii /.../ iz Irana, gde nazvanie sokola ravnym obrazom zanimaet opredelennoe mesto v mifologii.« Pri tem opozarja na av. ime božanstva *Vərəθraγna-*, ki se pojavlja v podobi ptice *vāragan-*, *vārgan-*. Machekovo etimologijo Trubačev (str. 65) potrjuje: »Vse eto služit Maxeku zakonnym osnovaniem dlja togo, čtoby ob'jasnit' slav. *rarogъ* 'sokol' kak zaimstvovanie iz ir. *vāragna-* 'sokol', točno tak že kak mifologičeskij kontekst slavjanskogo nazvanija — iz sootvetstvujuščego iranskogo religiozno-mifologičeskogo istočnika. Assimilativnye izmenenija pridali slavjanskomu slovu tot vid, kotoryj ono imeet v zapadnoslavjanskix jazykax.« Že Machek je pritegnil tudi lit. *vānagas* 'jastreb', ki je, po tolmačenju Trubačeva (str. 66), izposojeno že v stari dobi iz iranščine, in to neodvisno od domnevane slovanske izposojenke. Slovanska zabeležba *rarogъ predstavlja, po mnenju Trubačeva, važno delno utemeljitev pri ugotavljanju slovansko-iranskih stikov,²⁵⁵ zato ji posveti pisec izčrpno oblikovno in pomensko analizo (str. 66–71). Za iran. poimenovanje navedenega božanstva oz. demona rekonstruira (na str. 67) naslednje praoblake: **vṛtra-*, **vṛθra-*, **varθra-*, **vāra-* oz. **pati-vāra-*. V zadnjem primeru gre za zloženko iz imena dejanja oz. imena vršilca **vṛtra-/vāra-* in predloga **pati-*. Iranskemu **pati-vāra-* ustrezno bsl. praoblako rekonstruira (str. 67) na podlagi dveh bsl. besed, in sicer polj. *poczwarą* 'ogaben privid, strašilo, mora' ter lit. *aitvaras* 'mora, privid, zmaj'. Polj. in lit. beseda naj bi bili neodvisno druga od druge izposojeni iz iranščine (str. 68). Polj. obliko izvaja Trubačev iz neke iran. tvorbe stoset. značaja, ki bi že kazala asibilacijo *ti > c(i)*, in rekonstruira vzhiran. narečno (skit.-sarmat.) **pacvara-/facvara-*. Iransko *-cv-* naj bi se, po njegovem mnenju, nadomestilo s *-čv-*. Za lit. besedo navaja različice *aitvaras*, *aitivaras*, *aitčvaras*. Po njegovi razlagi kaže zadnja različica isto vrsto spremembe kot slovanska

tvorba, medtem ko naj bi glasovno najpopolnejša različica *áitivaras* bila izposojenka razmeroma starega tipa iz iran. **pati-vāra-*. Glede manjkajočega vzglasnega *p-* dopušča (sicer z rahlim zadržkom) možnost tabuistične pretvorbe. Prim. Fraenkel, LEW, 4. Na str. 69 sl. nadalje sledi poskus pomenske rekonstrukcije iran. **pati-vāra-*. Ta izraz naj bi v pomenu 'zmaj, leteči zli duh' predstavljal besedno različico k iran. **vāra-*, *vrθra-* (str. 70). Izraza **vāragna-*, *Vrθragna-* naj bi imela še star pomen 'bog, ki se bori z zmajem'. V nasprotju parov **vrθra-/*(pati)vāra-* : *Vrθragna-/vāragna-* vidi Trubačev (p. t.) staro dvojnost načela dobrega in zla v bajeslovju. Poljščini naj bi ohranila oba člena navedenega nasprotja v *poczwara* 'zli duh, zmaj' : *raróg* 'ptica roparica, sokol'. K navedenima izposojenkama oz. njenemu bajeslovnemu ozadju prim. še sklepne pripombe na str. 70 sl.²⁵⁶

Predlog razlage obravnavanih izrazov s pomočjo izposojenk iz iranščine, ki je bil na tem mestu zaradi preglednosti in nujnosti poznavanja piščevih izhodišč in utemeljitev prikazan obsežno, se zdi sorazmerno dobro podprt in mu kaže (tudi zaradi spornih drugih etimoloških poskusov) pripisati določeno mero verjetnosti. Kot pri vseh drugih poljsko-iranskih izoglosah, ki jih obravnava Trubačev, pa ostaja odprto vprašanje določnejših okoliščin take domnevane izposoje. Ali je mogoče v času, ko naj bi do tovrstne izposoje prišlo (v zadnjem primeru očitno še na stopnji staroiranskih narečij), računati s tako močno oz. s tako jasno lokalizirano razčlenjenostjo praslovanščine? Razen tega izhajajo te in podobne povezave zelo pogosto iz t.i. *conclusio ex silentio*, česar pisec razprave v svojih sklepih ne upošteva.

K zahodnoslovansko-iranskim izoglosam šteje Trubačev dalje (str. 71–76) pojem iz družbenega oz. političnega izrazja: polj. *pan* 'gospod, gospodar, vladar', češ. *pan* v istem pomenu, stčes. *hpán*, slovaš. *pán* 'gospod, gospodar'. Ukr., belorus. *pan* 'gospod, graščak' in lit. *põnas* 'gospod, gospodar' (Fraenkel, LEW, 637: '/Guts/herr, Regent') naj bi bilo izposojeno iz poljščine (prim. Fraenkel, n. m.), iz češčine pa verjetno gluč. *pan* (str. 71). Prvotno obliko naj bi, po tolmačenju Trubačeva, najbolje odražala stčes. zabeležba *hpán* (XIII st.), na podlagi katere Trubačev (str. 72) rekonstruira krajevno-psl. obliko **gьpanь*. Navaja dotedanje etimologije (Machek, ESČ, 351 sl., Brückner, SEP, 393, Vasmer, REW I, 432, II, 308) in nastopa proti povezavi zahodnoslovan. **gьpanь* s stcsl. *županь* (z utemeljitvami na str. 72 sl.: različni areali, različna pomenska raba, prevojne razmere praoblike). Sam razlaga psl. nareč. **gьpanь* kot izposojenko iz iran. **gu-pāna-/gau-pāna-* (~ afg. *γōbə* 'kravji pastir' < 'varuh živine' — str. 73). V iranščini bi imeli pred sabo zloženko z rodnim drugim členom *-pāna-* 'varstvo, zaščita; varuh, zaščitnik' (iranske zabeležbe te vrste v posameznih jezikih navaja na str. 73 sl.). Na str. 74 dalje ugotavlja, da so imena vršilca tipa **gau-pāna-*, **fšu-pāna-* značilno iranske tvorbe. Čeprav se iran. **gau-pāna-* ni ohranilo v nam znanih jezikovnih ostankih Skitov in Sarmatov, Trubačev računa s stvarno možnostjo, da so prvotno poznali omenjeno zvezo. (H **gau-* 'krava, bik, govedo' prim. imena kot *Gáois*, *Agauoi* — Abaev, OJF I, 166). V zvezi z rabo iran. *pāna-* v teh jezikih ponovno opozarja na svojo že prej postavljeno etimologijo bolg. *stopán(in)*, ki naj bi nastalo iz poznoskit.-sarmat. **asta-pāna-*. Podobno kot zgoraj pri polj. *patrzyć* si tudi tukaj glede izhodišča slovanske tvorbe pomaga z utemeljitvijo, da je slovanščina poznala samo s podaljškom *-s-* razširjeno osnovo **pā-s-*, ne pa tudi nepodaljšane različice **pā-*, ki se dobi v iranščini. Vse to naj bi, po piščevem mnenju, govorilo za (edino možno) razlago psl. nareč. **gьpanь* iz iran. **gu-pāna-/gau-pāna-* (str. 75). V zvezi s pomensko stranjo navedenega razmerja je pomemben piščev sklep na str. 75: »Zap.-slav. **gьpanь* 'gospodin', krome iranskej formi i strukturi, soxranilo takže sled tipično iranskega vzgljada na vlastь, obespečennuju materialьnymi cennostjami. My хотim skazatь, čto značenie 'gospodin' opredelilosь u prototipa slav. **gьpanь* ešče na iranskej jazykovoj počve.« Predstavljena

etimologija se zdi v mejah možnosti precej verjetna, sprejemljiva tako po oblikovni kakor tudi po pomenski strani.

V isto pomensko območje sodi tudi v nadaljevanju (str. 76. sl.) obravnavani samostalnik: polj. *kat* 'rabelj, izvršilec obsodb; zlo, nesreča, vrag' (zabeleženo od XV. st. dalje), češ. *kat* 'rabelj' (od XIV. st.) in slovaš. *kat* v istem pomenu. Prim. Ślawski, SEP II, 98 sl., Machek, EŠČ, 195. Trubačev izvaja psl. nareč. **katъ* iz iranščine (~ av. *kā9a-* 'povračilo, kazen'. Prim. Bartholomae, AIW, 463). Pri izvedbi svoje etimologije se Trubačev poslužuje podobnih utemeljitev kot zgoraj pri *pairzyc* in pri *pan*. Slovansčina namreč pozna osnovo **koi-/ *kai-*, ne zdi se mu pa verjetno, da bi poznala tudi nepodaljšano osnovo **ka-*, medtem ko je v okviru iranščine razmerje *kā-*: *kay-* mogoče zagovarjati. Glede kronologije pomenskega razmerja med slovansko in iransko stranjo prihaja do drugačnih ugotovitev kot npr. v primeru *pan*. Tako meni na str. 77: »Okončateľnaja specializacija značenija ('palač, ekzekutor') nastupila v etom slučae, po-vidimomu, uže v slavjanskem, xotja iranskoe značenie (avest. 'vozmezdie na strašnom sude') soderžalo dlja etogo dostatočnye predposylki. V itoge zdesъ sostojslja stolъ obyčnyj v jazyke perexod nomen actionis → nomen agentis.« Kot je videti, računa Trubačev s precej staro izposojenko, še iz časa staroiranskih narečij. Navedena etimologija ima podobno stopnjo verjetnosti kot druge poljsko oz. zahodnoslovansko-iranske povezave v tem sklopu. Povsem možno bi bilo, da gre za praslorske tvorbe, zlasti, če slovan. samostalnik *kazнь* spada h *kajaty(sja)*. Prim. Vasmer, REW I, 504 in Pokorny, IEW, 636 sl. (**k^wei-/t/- /.../* 'worauf achten, strafen, rächen, büssen itd.').²⁵⁷

Sledi (str. 77–81) povzetek, kjer je točneje določenih nekaj piščevih izhodišč. Tako na str. 77 ponatanči svojstvo slovansko-iranskih besednih odnosov: »Pod slavjano-iranskim leksičeskim sootvetstviem my ponimaem obščee innovacionnoe razvities ili blizostъ, osnovannuju na drevnem zaimstvovanii iz odnogo jazyka v drugoj.« Središče zahodnoslovansko-iranskih besednih odnosov vidi na današnjem poljskem ozemlju, medtem ko naj bi imela v tem pogledu češčina obratni položaj (str. 77). Na str. 78 opozarja na pomen, ki naj bi ga navedene primerjave imele tudi za preučevanje iranskih jezikov.²⁵⁸ Skupek obravnavanih izoglos imenuje »polono-iranica«. Na koncu (str. 81) sledijo še sklepne teze, ki pa ne prinašajo nič novega, kar še ne bi bilo povedano ali vsaj nakazano v prejšnjih poglavjih.

Zadnje poglavje razprave, ki se osredinja na zahodnoslovansko- (točneje: poljsko-)iranske izoglose, predstavlja osrednje zanimanje pisca. Zato so posamezne etimologije tudi boljše oz. natančneje utemeljene kot v prejšnjih razdelkih. Kljub temu pa ostajajo še vedno v glavnem domneva, dokler niso določene kronološko tako z iranske kakor tudi s slovanske strani in usklajene z zgodovinsko preverljivimi dejstvi. Dalje ostaja, kot je bilo že omenjeno, odprto vprašanje stopnje praslorske narečne razčlenjenosti v določenem obdobju, ko naj bi prišlo do vpliva z iranske strani. Seveda bi bilo prav tako treba ugotoviti stanje iranskih jezikov oz. narečij in stopnjo njihovega razvoja v istem času. Vsaj deloma bi kazalo dalje rešiti vprašanje, kaj je mogoče pripisati tistim jezikom, ki so zelo slabo zabeleženi ali tako rekoč sploh ne (npr. le v sklopu posameznih glos, imen ipd.; tu: problem skitsko-sarmatskih jezikov). V isti okvir spada še vprašanje, kako je s pojmovanjem izposoje, če domneva izhodiščna oblika (lahko tudi slučajno) ni (ali še ni) poznana.

2.2.22. V. I. ABAEV v svojem prispevku *O perekrestnyx izoglossax*, Etimologija 1966 (1968), 247–262, obravnava primere, pri katerih je mogoče domnevati določen vpliv sosednih jezikov oz. narečij, pa je malo verjetno ali celo nemogoče računati z izposojjo iz enega jezika v drugega.²⁵⁹ V ponazoritev navedenega pojava omenja Abaev v nadaljevanju različna vprašanja, tako problem medijskih prvin v perzij-

ščini in germanskih prvin v slovansščini. Za preučevanje slovansko-iranskih jezikovnih odnosov so važne nekatere ugotovitve oz. izhodišča v okviru obravnave iran. *aixa-* 'led' (str. 258 sl.) ter slovan. *ryśь* (str. 261 sl.). Pri ugotavljanju etimologije iran. **aixa-* opozarja Abaev na težave v zvezi s tolmačenjem iran. *x* v določenih primerih ter navaja nadaljnje vzporednice, ki jih v tej zvezi omenja Bartholomae, GIPh I/1, 8, oz. ZDMG 50, 1896, 697, namreč različice: **aixa-*, oset. *īx*/*iš 'led'; tej zvezi iran. *rīxī* (*re-xe*)/perz. *rīš* (*rēš*) 'brada, brki'; perz. *rux*/oset. *ruš* 'obraz, lice'. V tej zvezi Abaev (str. 259) predlaga nadaljnjo etimološko navezavo k ievr. korenomo **-s-*. Tako iran. *īx/*iš veže z germ. **is-* 'led' (~ stnord. *iss*, stvn. *is* itd.). P. t. prihaja do sklepa: »/.../ i.-e. s posle *i*, *u* mog davatъ v iranskome ne toľko š, no v ediničnyx slučajax i *x*, kak v slavjanskom, pričem oba varianta, š i *x*, mogli sosuščestvovatъ, kak skazhem, sosuščestvujut v slavjanskom *duša* i *dux* i t. p.« V nadaljevanju prihaja Abaev do razmeroma drznih zaključkov (str. 260): »Legko videtъ, čto iran. *aixa-* so svoim *x* otryžat ne 'čisto iranskuju' (oždiali by **aiša-*), a 'slavjanskuju' normu.« Podobno kot v primeru **aixa-* domneva »slavizem« v iranščini, domneva npr. pri av. *isu-* 'frostig, eisig' »germanizem« v iranščini. Take vrste domneve se zdijo že z metodološkega stališča sporne, saj tako rekoč niso ali pa so slabo utemeljene. Izrazi kot »slavizem« oz. »germanizem« bi bili do neke mere sprejemljivi (vendarle pa še vedno nenatančni in moteči) samo v primeru, če bi služili le kot poimenovanje določenih glasovnih potekov, kar pa, kot kaže naslednja izjava (str. 260), ni namen: »Formy *is-*, *ix-*, *iš-* — ne slovoobrazovatelъnye, a fonetičeskie varianty, otryžajuščie tri dialektnye normy. Neobyčno *ix* sosuščestvovanie v odnoj jazykovoj gruppe, iranskoj. No i v etoj neobyčnosti, kak my pytaemsja pokazatъ, estъ svoja zakonomernostъ, esli možno tak vyrazitъsja, vtorigo porjadka, ščitaja zakonomernostъju pervogo porjadka zvukovoj zakon. Perekrestnye izoglossy, vnosja svoj 'korrektiv' v zvukovoj zakon, privodjat k tomu, čto normy odnogo dialekta vspyvajut častično v drugom, naprimer 'praslav'. **oicho-* v iran. *aixa-*« Prav tako nezanesljivo je tudi sklepno piščevo tolmačenje (str. 260 sl.): »To, čto v samom slavjanskom my ne naxodim oždidaemogo *ich-* 'led' /.../, ne dolžno udivljatъ. Javlenie eto xorošo znakomo dialektologam: ta ili inaja dialektnaja forma vspylyaetsja ne tam, gde ee oždiali, a v sosednem dialekte.« Taka možnost je načelno gotovo dana in v določenih primerih sprejemljiva razlaga, vprašanje pa je, ali jo je mogoče uporabiti tudi za take položaje kot je zgoraj omenjeni.

Pri slovan. *ryśь* Abaev (podobno kot nekateri drugi raziskovalci) zaradi vzglasnega *r-* domneva iranski vpliv (torej ~ lit. *lúšis*, stvn. *luhs* itd. Prim. Pokorny, IEW, 690). Njegovo utemeljevanje je naslednje (str. 261): »Slav. *ryśь* dopuskaet toľko odno racionalъnoe razъjasnenie: v ramkax i.-e. nazvanija rysi. Načalъnoe *r-* estъ odin iz slučaev uže znakomogo nam javlenija: edinično vtorženie zvukovoj normy drugogo i.-e. dialekta, iranskogo, v slavjanskij /.../ 'Iranskaja' forma **rusi-* i otryžena v slav. *ryśь*. Rečъ idet i na etot raz ne o zaimstvovanii iz iranskogo, kak dumajut nekotorye avtory. V iranskome slovo nigde ne zasvidetelъstvovano /.../. Rečъ idet o tom, čto fonetičeskaja zakonomernostъ (*l* → *r*), vstupajuščaja kak norma v odnoj gruppe jazykov, arijskoj, mogla, v vide isklučenija, vyjavitъsja ediničnyx slučajami v drugoj gruppe, slavjanskoj. *Ryśь* — 'iranizm' (ne iranskij element, a 'iranizm') v slavjanskom, kak *aixa-* 'led' — 'slavizm' (ne slavjanskij element, a 'slavizm') v iranskome.«²⁶⁰ Predlagana etimologija je verjetno možna, ne da se zanesljivo izključiti, vendarle pa, kot kaže že literatura, navedena pri Vasmerju, REW II, 586, obstajajo tudi druge možne razlage, ki vsaj niso manj verjetne.

Ne navadno se zdi, da Abaev zavrača možnost indoiran. vpliva pri slovan. božanskem imenu *Svarogъ*, ki ima (vsaj z indoarij. strani) zelo podobne pogoje za tako razlago kot zgornji primer. Tako pravi sicer k navedeni možnosti (str. 262): »Drugim primerom 'vtorženija' rotacizma v slavjanskij možet bytъ nazvanie slavjanskogo sol-

nečnogo božestva *Svarogъ*«, vendarle pripominja dalje (verjetno zaradi vzglasnega *s*): »Prjamoe zaimstvovanie iz arijskogo spravedlivo otvergaetsja. Pravilnee videtъ v *Svarogъ* vnutrislavjanskoe kulstovoe naimenovanie solnca, protivostavlennoe ego obydennomu nazvaniju (solnce), s vnutrislavjanskoi že fonetičeskoj variaciej *sval-/svar-*.«²⁶¹

2.2.23. V. I. ABAEV v svojem prispevku *Iz istorii slov (k skifo-evropejskim leksičeskim svjazam)*, Etimologija 1966 (1968), 241–246, na str. 241 opredeljuje odnose Skitov z evropskimi ljudstvi glede na kulturne vplive, ki naj bi jih le-ti imeli na skitska plemena, prednike Osetov.²⁶² Sledijo komentarji k posameznim besedam oz. povezavam.

Tako Abaev na str. 245 obravnava rus. nareč. *alanec* 'nemirnež' in meni: »Dialektnoe *alanec* 'neposeda' — ešče odin sled nazvanija Alan na ruskoj počve. Značenje 'neposeda' na redkostъ metko svatilo karakternejšuju nacionalъnuju čertu Alan i ix neobyknovennuju podvižnostъ.« Glede formanta *-ec* ugotavlja (na str. 246), da se uporablja za tvorbo nazivov ljudstev in se dodaja tudi besedam, ki že same po sebi pomenijo ime ljudstva. Razlaga se zdi verjetna. Vasmer, REW, besede ne navaja.

Dalje (str. 246) Abaev navaja povezavo med oset. *bax* 'konj' ter груз. (nareč.) *baxi*, rus. nareč. *bax* 'kljuse'. Osetsko besedo in njen substratni izvor obsežno komentira Abaev, IES I, 256. Prim. tudi Vasmer-Trubačev, ESRJ I, 136. Razlaga se zdi verjetna, vprašanje je le, ali gre za neposredno izposojenko iz iranščine v slovanščino.

Dalje (p. t.) veže Abaev iran. *čam-*, *šam-* 'srebatl' ter груз. *c'am* 'jesti', rus. (argo) *šamatъ* 'žreti'. V IES I, 321, izvaja oset. *cymyn* : *cymd cumun* : *cund* 'xlebatъ, pitъ glotkami (čaj, kofe, sup)' iz **cæm(y)n* in to iz *čam-* (~ npr. perz. *čam* 'eda i pitъe', av. *šam-*, sti. *cam-* 'srebatl, srkati, goltati'), vse iz ievr. **k'em-* 'schlürfen, schlucken' (Pokorny, IEW, 640 sl.). Če bi šlo za neposredno izposojenko iz iranščine v ruščino, ni čisto jasno razmerje *š* : *č*. Vasmer, REW III, 370, navaja samo *šamatъ* 'lispeln, rascheln, schleppend gehen', ukr. *šamaty* 'rascheln', kamor veže tudi *šamkatъ* 'undeutlich sprechen', ukr. *šamkaty* (str. 371) in izvaja oboje iz onomatopejskega korena **šam-*. V drugem primeru bi morda lahko šlo za zvezo z zgoraj navedenim *šamatъ* v pomenu 'žreti' ('nerazločno govoriti' ~ 'požirati besede, zloge, glasove ipd.'). Ne čisto jasno.

P. t. navaja znano primerjavo med iran. **mŕda-* ~ sti. *mŕdhan-*) 'glava' in rus. *morda* 'Schnauze, Maul'. Pri tej izoglosti izhaja Abaev iz domneve, da je tudi skitščina nekoč morala poznati ustrezno besedo, ki je sicer zabeležena le v avestijščini.

Kot zadnjo izogloso navaja Abaev (p. t.) povezavo med rus. nareč. *varzâtъ* 'slabo delati', *varza* 'slab delavec' in iran. **varz-* 'delati' (~ av. *varaz-* 'delati', perz. *varzidan* 'delati, napraviti, ukvarjati se z, obdelovati zemljo'). Vasmer, REW I, 170 (*varzâtъ* 'etwas nachlässig machen, eine Sache schlecht machen, schmieren' auch 'spassen') nima zadovoljive etimologije, možnosti iranskega izvora pa ne navaja. Abaev domneva slabšalni pomen ruske besede v odnosu do domnevne izhodiščne tvorbe: »My vidim, stalo bytъ, čto i.-e. **werg-* ('čaro) dejstvovatъ' predstavenno v ruskom dvojako: kak iskonnoe (*vorožitъ*) i kak zaimstvovanie iz iranskogo (*varzâtъ*). Podobnie slučai neredki v istorii jazykov. Tak, iran. *čata* (*čaθa-*) 'vodoem' predstavleno v osetinskom originalъnym *cad* 'ozero' i zaimstvovannym (iz persidskego čerez gruzinskij) *c'aj* 'kolodec'.« Z ozirom na zelo omejeno razširjenost besede *varzâtъ* se zdi predlagano tolmačenje možno. Glede načina in časa izposoje velja ista pripomba kot v zgornjem primeru. Prim. Pohl, Kratylos XXII, 84.

2.2.24. O. SZEMERÉNYI v članku *Slavic Etymology in Relation to the IE. Background*, Die Welt der Slaven XII/3 (1967), 267–296, na str. 291 sl. obravnava

rus. *ráduga* 'rainbow'. Drugi jeziki te besede ne poznajo, pač pa imajo tudi v tem pomenu rabljeno besedo, ki se ukr. glasi *duhá*, češ. *duha*, in ki pomeni 'bow, rain-bow', medtem ko je ruščina ohranila le osnovni pomen: *dugá* 'Bogen, Krümmung, Krummholz'. S tem primerja iransko. besedno družino, ki podobno združuje pomena 'bow' in 'rainbow'. Iz Baileyjevega gradiva (= BSOAS 24, 1961, 470–473) navaja naslednje zabeležbe: av. *druča paurvaŋča* 'with bow and arrow', khotansak. *durna-* 'bow' (< **druna-*), bud. sogd. *šr'wn* 'bow', pahl. *drwn* = *drōn* 'bow', nperz. *durōnah-* **draunaka-* 'isto', oset.d. *ærdunæ* (*ænduræ*), oset.i. *ærdyn* ter sti. *druŋa-* 'bow'. Zlasti pomembna se mu zdi v tej zvezi seveda osetska zabeležba: »From the point of view of Russian, Digor *ærdunæ* is the most interesting, both phonetically and semantically. It represents an early **arduna-*, normally developed from Iranian **druna-*. But in Iranian, **drunaka-* is a usual extension, and this would have given Oset. **ardunga-* which would seem the obvious antecedent of Eastern Slavic *radonga*, which, as I have said, may have been influenced by native *donga*.« Prim. drugačne predloge etimologije pri Vasmerju, REW II, 482 sl. Če Szemerényjevo tolmačenje drži, bi morala biti izposojenka zelo stara, vsekakor bi besedo še zajel pojav premeta likvid. Ni jasno, kako bi tedaj slovanščina nadomestila izhodiščni *-un-*: ali z *-q-* ali z *-b-*. (Zakaj iran. *-aka-* ni dalo oset. *-aya-*?) Ta potek naj bi po Vasmerjevem tolmačenju (Iranisches aus Südrussland /1924/, 372 sl.) bil izvršen najkasneje v 2. st. n. št.).

K piščevemu tolmačenju slovanskega *radi* itd. prim. opombo 59.

2.2.25. V zvezi z vrednotenjem slovansko-iranskih vzporednic na področju verskega izrazja kaže opozoriti še na nekatera izvajanja M. GIMBUTAS v njenem pri-spevku *Ancient slavic religion: a synopsis*, To honor R. Jakobson, Vol. I, The Hague–Paris 1967, 738–759. Tako je treba omeniti splošno, izhodiščno ubeseditev na str. 739, ki se glasi: »Common Slavic has a number of words pertaining to religion and ethics whose only known affinities are with Iranian or with even older Indo-Iranian. /.../ On this basis it may be assumed that Slavic religion had significant ties with the religion of the Indic and Iranian peoples; and indeed, owing to the scantiness of more direct sources, Slavic religion must be reconstructed largely by hypothesizing the existence of a god similar to a known one from the Indo-European or the Indo-Iranian pantheon, and then seeking evidence and modifications among the written records and in surviving folklore.«

Dalje (na str. 745) v tem smislu razlaga (po R. Jakobsonu) božansko ime *Sš-marg'č* kot izposojeno iz perz. *Šimourg* 'a winged griffon, a divine bird of the Persians'. Določnejši potek izposoje utemeljuje avtorica (p.t.) takole: »The Slavs probably borrowed him in the last centuries B.C., from their Sarmatian overlords, whose name for him was *Šimarg*.« Prav tako kot iransko izposojenko obravnava še (str. 747) božansko ime *Xors*, ki da se v zgodnjih ruskih besedilih pojavlja kot prevod za gr. Apollo, in ga, v skladu z drugimi raziskovalci, izvaja iz iran. poimenovanja za poseobljeno sonce: *khursīd*. Vendar prim. tudi zg. str. 79 sl.

Na str. 747 omenja možnost povezave slovan. imena božanstva *Stribog'č*, ki da ima, po navedbi v Slovu o polku Igorove, za vnuke vetrove, z iran. **srīra-* 'beautiful', in sicer s sledečo utemeljitvijo: »/.../ a common epithet for the wind, which also suggests the sublimity of the sun«, ki pa se ne zdi prepričljiva.²⁶³

Glede slovan. božanskega imena *Švarog'č* poroča o razlagi, po kateri naj bi *-og* kazal na skitski izvor. Prim. Pohl, Kratylos XXII, 8 in komentar zg. na str. 58, 101.

Sporna in zelo ohlapno ubesedena se zdi tudi naslednja povezava (str. 753): »The last figure in Vladimir's pantheon is the goddess *Mokoš* /.../. Comparision with the Avestan pantheon gives us *Arđvī Surā Anāhita*, literally the 'wet, strong, spotless

one'. In Iranian mythology she is the source of the celestial waters, goddess of prosperity and fertility. /.../ *Mokoš*, whose name sounds like Slavic *mokrъ* 'wet', might be a loan translation of analogous figure.«

K avtoričinemu tolmačenju imena božanstva *Perun* gl. str. 57 pričujočega teksta in op. 147; podobno k *Volos* str. 57 in op. 148 ter k *Mokoš* še str. 58.

2.2.26. Z. GOŁĄB, *The traces of Vrddhi in Slavic*, To honor Roman Jakobson, Vol. I, The Hague–Paris 1967, 770–783, na str. 779 obravnava slovan. *mara* 'Death personified, demon of death' (bolg. *mara*, južbolg. *Mára* 'the name of a folk custom during which the peasants drown the image of death', ukr. nareč. *Mara* 'isto'. Dalje navaja še izpeljanke v istem pomenu, kot ukr. *Maréna*, polj. *Marzana* itd.). Na podlagi navedenih zabeležb rekonstruira psl. *mara 'Death, demon of evil'. Izhajajoč iz imena vršilca **moro-* (psl. *morъ, lit. *māras* 'pestilence', sti. *mara-* 'death, pestilence') rekonstruira t.i. vrddhi-vzorec (str. 780).

Pisec šteje navedeno izogloso v sklop tudi sicer navajanih povezav med t.i. arijskim in (balto)slovanskim verskim izrazjem. Tako pravi na str. 780: »The above formal (only the stems are different) and semantic identity between Slavic *Mara* and OI *mārah* corresponds well to the known prehistorical fact of close connections in religion between the Proto-Slavs and Indo-Iranians, reflected in the corresponding vocabulary.« V zvezi z navedenim češ. glagolom *mařiti*, ki je očitno vzročniški, se zdi vprašljivo, ali je primerno izhajati iz podaljšane stopnje v zgornjem smislu. K navedeni izoglosi, ki spada med značilnejše primere te vrste, prim. še zg. str. 49. Nadalje pisec obravnava še nekatere druge slovan. tvorbe, ki jih je mogoče razlagati kot t.i. vrddhirane, in sicer (povzete na str. 783): *balъ 'medicine-man', *bérza 'birch', *gájъ 'grove', *katъ 'murderer, tormentor', *kanъ 'initial', *kóntja 'angular cottage', *lipa* 'linden', *manъ 'lost in thoughts' (z vprašajem), *rakъ/*račъ 'talkative, sociable, kind', *sádja 'soot', *várna 'crow', *zarja 'dawn'.

V sklepnem delu (str. 783) prihaja pisec do sorazmerno drzne ubeseditve glede zgodovinske opredelitve domnevnih vrddhiranih tvorb v slovanščini: »/.../ are the traces of vrddhi additional evidence of ancient linguistic ties between Slavic and Indo-Iranian? The answer to this question seems to be affirmative. In such a case Slavic (Proto-Slavic) could be determined as that prehistorical dialect of the Balto-Slavic group which was located more to the South and remained in direct social and linguistic contact with the Indo-Iranian group. As is known, the latter view is supported by much other evidence.« Vzrok za nastanek (oz. razvoj) vrddhiranih tvorb v slovanščini vidi, kot kaže, v neposrednem stiku med slovanščino in indo-iranščino.²⁶⁴ V zvezi s tako ugotovitvijo bi bilo treba preveriti še obe nadaljnji možnosti: 1) ali gre za že prvotno, bolj razširjeno rabo vrddhija v določenih besedotvornih vzorcih (tedaj, razen v primeru občutne razlike v kolikosti, ne bi šlo za posebno povezavo med indo-iranščino in slovanščino, ker bi imeli pred seboj že prajezični vzorec) oz. 2) ali gre morda za notranjeslovansko razširitev določenih prototipov (v tem primeru bi šlo samo za navidezno približevanje z indo-iran. pojavom, kvečjemu torej za tipološko vzporednico, podobno kot npr. pri vzročniških glagolih z dolgim samoglasnikom). Razen tega pa je treba seveda upoštevati še veljavnost oz. spornost etimologij, ki jih predlaga Gołąb. Prim. v tej zvezi podrobne komentarje k domala vsem navedenim primerom v delu T. Mathiassena, *Studien zum slavischen und indoeuropäischen Langvokalismus* (1974), 213 sl.²⁶⁵ Vsekakor je treba že uvodoma potrditi zg. navedeno točko 1), da namreč vrddhirane tvorbe niso omejene na slovanščino in indo-iranščino in torej, ne glede na to, koliko in kako veljavne tudi so posamezne povezave oz. etimologije, ki jih navaja Gołąb, v nobenem primeru ni mogoče govoriti o arijsko-slovanskih izoglosah.²⁶⁶ Zaradi preglednosti naj bodo na tem mestu navedene pripombe T. Mathiassena k posameznim Gołąbovim primerom.

Tako Mathiassen k zahodnoslovan. *kat(an)* »Henker« in Gołąbovemu tolmačenju pripominja na str. 215: »GOŁĄBs Interpretation von *kat* ist nun die folgende: Es gehöre dies als Vrddhibildung zu dem aus tabuistischer Rücksicht aus *tok-* umgestellten *kot-*. Die Entwicklung sei nomen actionis **koto-* → denominatives Adjektiv **kōto-* (*katъ*). Ich finde diese Interpretation wenig überzeugend: *kat* ist ja nur im Westslavischen belegt; m. E. könnte es sich somit sehr wohl um eine späte Ableitung von *katati/katiti* handeln. Die Annahme tabuistischer Umstellung wäre für *kat* 'Henker' verständlich, kaum aber für das hierfür zugrundeliegende *kot-*.«²⁶⁷

Tudi Gołąbovo tolmačenje slovan. *kanъ, *kana, *kano (= **kōn-*), ki izhaja iz naslonitve na glagol *kaniti* 'beabsichtigen u.ä.', prek vmesne stopnje **kon-* (v popri-slovljenem *is-koni*), označuje Mathiassen kot 'drzno' z naslednjo utemeljitvijo (p. t.): »Die Rekonstruktion dieser adjektivischen Zwischenstufe ist recht gewagt und ad hoc. Ich brauche hier mit keiner Interpretation beizutragen, da es im Slavischen überhaupt kein *kanъ, *kana, *kano 'initial' gibt; es ist dies nur eine Konstruktion GOŁĄBs.«²⁶⁸

Pritrdilno ocenjuje Mathiassen Gołąbovo tolmačenje slovan. *gajъ*. Tako pravi (na str. 215): »Für *gajъ* (aruss. belegt) 'Hain' rechnet GOŁĄB mit Zugehörigkeit zur Sippe von asla. etc. *žiti* : *gijiti* 'pflegen, hüten', womit *gojъ* 'Frieden' verbunden werden könnte. /.../ Jedoch scheint es durchaus möglich, die erwähnte etymologische Verknüpfung anzunehmen. Da mir die Annahme einer deverbativen Bildung zu *gijiti* nicht einleuchtet, könnte GOŁĄB mit seiner Deutung hier recht behalten.«²⁶⁹

Glede njegove na podlagi glagola *maniti* rekonstruirane pridevniške tvorbe slovan. *marъ, *mana, *mano 'in Gedanken verloren (?)' ima Mathiassen (str. 216) iste pomisleke kot pri *kanъ, *kana, *kano.²⁷⁰

P. t. se Mathiassen pridružuje Gołąbovi razlagi bolg. in ukr. *mara* 'personifizierter Tod, Todesdämon' (v nekoliko drugačnem pomenu zabeleženo tudi v stsl., rus. in polj.).²⁷¹

Nekoliko zadržan pa je Mathiassen glede njegove razlage slovan. pridevnika *rakъ/*račъ, ki ga Gołąb kot 'redeselig' veže k *rekъ* 'spreche'. Tako pravi na str. 216 sl.: »Die Annahme einer Vrddhibildung durch GOŁĄB nach dem Schema **reke-* → **roko-* (nomen actionis) → **rōko-*/**rōkjo-* scheint mir etwas gewagt, und zwar wegen der hypothetischen Zwischenstufe **roko-* 'sprechend' samt der Rekonstruktion eines Positivs *rōko-* mit der Bedeutung 'redeselig'. Die Lösung GOŁĄBs verdient aber Aufmerksamkeit.«²⁷² Kot »interessant, aber gewagt« označuje Mathiassen (na str. 217) njegovo razlago stsl. *bali(ji)* 'Arzt, Helfer, Retter' (ki ga navadno postavljajo k *bajati* 'sprechen') in meni: »GOŁĄB will aber (m. E. ohne zwingende Gründe) unser Nomen unter Annahme von Vrddhibildung mit sl. *bolъ* 'Schmerz' vergleichen. Ich finde in diesem Falle die geläufige Interpretation wahrscheinlicher als diejenige GOŁĄBs.«²⁷³

Podobno zadržan je dalje Mathiassen do njegovega tolmačenja stsl. *zarja* (str. 217): »Ob die Annahme einer nominalen Vrddhibildung berechtigt ist, kann aber angezweifelt werden, da verbale Vermittlung vorliegen könnte.«²⁷⁴

Prim. dalje (str. 217 sl.) Mathiassenov komentar k stsl. *sažda*, rus. *saža* 'Russ' itd., kjer Gołąb opozarja na germ., kelt. in balt. zabeležbe ter domneva imensko podaljšavo (zlasti v zvezi s kelt. tvorbo). Na podlagi analize tvorb, ki jih le-ta navaja, prihaja Mathiassen (str. 218) do naslednjega sklepa: »Die Annahme einer Zwischenstufe **sod-* (wie es GOŁĄB will) scheint gewagt. (1) Ich neige eher zu der Auffassung, dass Umbildung eines alten dehnstufigen Nomens vorliegt, was den langen Wurzelsvokal im Slavischen, Baltischen und Germanischen erklären könnte.«²⁷⁵

Dalje (str. 219) se Mathiassen ne strinja s t.i. vrddhi- razlago pri naslednjih slovanskih samostalnikih: slovan., srbh. *bręza*, balt., lit. *bērzas* ter slovan., srbh. *lipa*, balt., lit. *liepa* 'Linde'. S tem v zvezi pripominja: »Ich bin überzeugt, dass in beiden

Fällen — *bérž- und *léip- — reele Länge vorgelegen hat, die nicht jünger als die baltisch-slavisches Epoche ist.« Pri slovan. *berza računa Mathiassen z verjetnostjo, da stoji v ozadju dolžine laringal (str. 220): »So kann hier nicht von einer Vrddhibildung in dem Sinne die Rede sein, dass Guna-Stufe -e- zu -ē- (Vrddhi-Stufe) der klassischen Vrddhikonzeption gemäss gedehnt worden ist; wohl lässt sich aber von einer Vrddhibildung in dem von KURYŁOWICZ 1956, 149 benutzten Sinne: *i : ei (e + i)*, *l...l*, *r : er (e + r)* reden.« Pri bsl. *lēipā »Linde« se mu zdi razlaga z vrddhi-jem, kakor jo predlaga Gołab, verjetna (str. 220): »Das Wort für 'Linde', balt.-slav. *lēipā, wird gewöhnlich mit der verbalen Wurzel *leip- verknüpft, wofür POKORNY 670 die Bedeutung 'mit Fett beschmieren, kleben' ansetzt. GOŁAB will nun von einem Nomen *leipo- ausgehen, das dem slavischen Adjektiv *lipьkь (vgl. russ. lípkij) zugrundeliegen wird. Zu dieser Stufe *leip- könnte dann *lēip- in *lēipā als Vrddhiformation interpretiert werden. Diese Deutung GOŁABs kann richtig sein. Ein Laryngal darf hier nicht angenommen werden.«

Sledi (str. 221 sl.) razmeroma natančna in obsežna analiza bsl. tvorbe *vārnā k *varnas (iz prvotnega *wornos). Na str. 222 prihaja Mathiassen do naslednjega sklepa: »Die Bedeutungsgeschichte als auch die Etymologie von vārna bleibt also unklar. Die Annahme einer ieur. Etymologie (o-Stufe zu wer-) *l...l* in dem Worte für 'Rabe' bedeutet nicht, dass auch *wōrnā anzusetzen ist. Man könnte sich nämlich sehr wohl vorstellen, dass der Vokal, der infolge des Vrddhimechanismus gedehnt wurde, nicht mehr ein *ō*, sondern ein *ā* war und dass wir es mit einer Vrddhibildung etwa baltisch-slavisches Alters zu tun hätten. Falls unsere Wörter nicht diese ieur. Etymologie haben, besteht kein Bedürfnis überhaupt für das Ansetzen von -o-.«²⁷⁶

Prim. končno še Mathiassenovo pripombo h *kōtja (str. 224), kjer meni: »Über *kōtja 'Hütte, Zelt u.ä.' weiss ich ausser der Diskussion GOŁABs *l...l* nicht viel zu sagen. Man ziehe das Verbum (russ. etc.) kūtaty in Betracht.«²⁷⁷

2.2.27. E. BENVENISTE v članku *Les relations lexicales slavo-iraniennes*, To honor Roman Jakobson, The Hague–Paris 1967, 197–202, na str. 197 uvodoma nakaže več vidikov takih odnosov. Kot prve so na vrsti že večkrat obravnavane odnose iz časa ievr. prajezika,²⁷⁸ npr. stosl. svētь, lit. šveītas ~ av. spānta-²⁷⁹ Kot pododovano v istih pogojih obravnava (p. t.) tudi stosl. sramь 'honte' in av. fšarāma-'isto'.²⁸⁰

V nadaljevanju pisec ponovno opozarja na nekatere tudi sicer navajane primerjave besed s slovnično vlogo, ki jim pripisuje poseben pomen,²⁸¹ tako na razmerje stosl. radi : stperz. rādiy ali na stosl. predlog kь 'à' : sogd. ku 'à'.²⁸² Oba pojava skuša pisec tudi časovno ponatančiti (str. 198): »Dans les deux cas, le terme iranien de la comparaison est dialectal, mais ancien. Avec vp. rādiy nous remontons au 5ème siècle av. J.-C., probablement plus haut encore. Les premiers textes sogdiens sont du 4ème siècle de notre ère, mais la forme de la préposition sogdienne ku a des chances d'avoir été telle à une date bien plus haute, même si en dernière analyse elle se relie à la postposition indo-iranienne kam.« Novost Benvenistovih izvajanj je v tem, da domneva v obeh primerih izposojo iz iranščine v slovanščino, kar kljub vsemu — na podlagi utemeljitev, ki jih navaja — ni nesporno dokazljivo. Tako meni (str. 198): »Ce double caractère — date ancienne, limitation dialectale — nous fait penser que les formes slaves radi et kь représentent plutôt des emprunts que des correspondances. *l...l* Ces emprunts slaves ont pu se faire à des dates différentes: sl. radi nécessairement au vieux-perse, c'est à dire vers l'époque que l'on assigne au slave commun; kь un peu plus tard. La condition est évidemment une longue période de contacts étroits entre tribus slaves et iraniennes.« In dalje (str. 199): »S'il s'agissait en slave et en iranien de mots hérités, on comprendrait mal qu'ils soient restreints à une portion

de l'iranien. Au contraire, en les considérant comme mots d'emprunt, on peut concevoir qu'ils soient entrés en slave à une époque où l'iranien étaient depuis longtemps fractionné en dialectes et où le slave n'était en contact qu'avec certains de ces dialectes.»

V nadaljevanju obravnava Benveniste znani razmerji stsl. *slovo* : av. *sravah-* 'parole' ter stsl. *bogъ* : iran. *baga-* 'dieu', ki jima določa posebno mesto. V primeru stsl. *bogъ* zavrača tako razlago z izposojenko kakor tudi s skupno ohranitvijo arhaizma.²⁸³ Na str. 201 postavlja svojo domnevo o odnosu med av. *sravah-* 'parole' ter stsl. *slovo* 'lógos': »L'iranien a dû agir sur le slave, et l'hypothèse le plus vraisemblable est que le sens de *sravah-* a été calqué dans la langue religieuse des Slaves primitifs, à la faveur d'un contact prolongé avec un peuple iranien, peut-être même dans une certaine communauté de croyances.« Tako tolmačenje se ne zdi edino možno, ker bi podoben pomenski prehod, kakor ga kaže npr. razmerje sti. *śravas-* 'Ruhm': av. *sravah-* 'Wort', lahko vendarle izvedla tudi slovanščina neodvisno. Seveda pa prav tako ni mogoče dokazati, da Benveniste s svojo domnevo ne more imeti prav.

Podobno je stanje tudi pri naslednji besedi, ki jo v tej zvezi obravnava (str. 201 sl.), namreč pri stsl. *bogъ*. V primerjavi s siceršnjimi poskusi razlage prinaša Benveniste nekaj bistvenih dopolnil, zlasti glede pomenske razvejanosti omenjene besede na iranskem področju. Tako pravi (na str. 202): »/.../ que le sens de 'fortune' pour *baga-* a été présent en iranien aussi bien qu'en indien. Le point essentiel à observer est que l'iranien a étendu l'usage de *baga-* à la notion de 'dieu', extension qui n'est pas produite en indien, et qui est justement le trait notable par où iran. *baga-* coïncide avec vsl. *bogъ*. La différence avec l'indien est claire: véd. *bhāga-* désigne la 'fortune' soit comme réalité matérielle soit comme figuration divine individuelle; mais en iranien *baga-* 'fortune' est devenu le mot pour 'dieu' en général, de sorte que le même substantif signifie à la fois 'fortune' et 'dieu'. L'iranien a par là fortement divergé de l'état indo-iranien.« Tej iransko-slovanski povezavi pripisuje Benveniste velik pomen, ker meni, da ne more temeljiti na naključju oz., da ne gre domnevati samostojnega pomenskega razvoja v obeh primerih.²⁸⁴ Na osnovi navedenih utemeljitev prihaja (p. t.) do naslednjega sklepa: »Il faut bien plutôt penser à un calque fait en slave sur l'iranien à la faveur d'une consonance phonétique et sémantique.« Taka razlaga je, podobno kot v prejšnjem primeru, sicer možna, ni pa — z ozirom na težo utemeljitev, kakor jih navaja — neposredno dokazljiva in očitna.

2.2.28. P. ARUMAA v začetku svoje razprave *Baltes et Iraniens*, Studi linguistici in onore di Vittore Pisani, Vol. I, Brescia 1969, 73–90, ki je pomembna zlasti zaradi kritične osvetlitve študije Toporova in Trubačeva (1962; prim. zgoraj 2.2.17.), navaja novejšje izsledke nekaterih sovjetskih arheologov na področju rečne kotline ob zg. Dnepru. V zvezi s tem pregledom ugotavlja Arumaa (na str. 76 sl.): »Cet exposé fragmentaire nous permet déjà la conclusion que la culture des peuples iraniens de la Russie méridionale, de la Sibérie du Sud-Ouest et de l'Asie Centrale n'a aucunement pu être homogène. C'est pourquoi on éprouve de graves difficultés à démarquer les limites des influences historiques et linguistiques des Scythes sur leur voisines et d'en tracer le cadre. La frontière septentrionale du domaine iranien de l'ancienne Russie continue d'être l'objet d'une discussion intense. On essaye, surtout à l'aide des noms de lieux, de prouver l'extension des Iraniens vers le Nord. Vasmer n'a présenté dans son ouvrage Iranien in Südrussland (Leipzig) p. 78 que six cas d'hydronymes iraniens dans l'ancien gouvernement de Kursk et Orel. En 1962, deux linguistes russes, V. N. Toporov et O. N. Trubačev, ont publié une monographie spéciale Lingvističeskij analiz gidronimov Verchnego Podneprovija /.../, dans laquelle ils déclarent à

la page 230 que le nombre total des hydronymes iraniens sur le cours supérieur du Dniéper, présentés par Vasmer a été au moins doublé. Ces savants prétendent en outre que le résultat le plus essentiel de leurs recherches ce sont précisément les preuves qu'ils ont pu présenter démontrant que les Iraniens dans le bassin du Dniéper avaient eu des contacts immédiats et vastes même avec l'ancienne population balte, surtout dans la région de la rivière Sem' (Sejm), l'un des affluents de la Desna (— Dniéper). D'autre par, ces-mêmes savants croient avoir prouvé que l'aréal antérieurement occupé par les tribus baltes a dû s'étendre plus vers le Sud, ce que personne n'avait jusqu'à présent supposé. Les hydronymes d'origine balte se rencontrent pour le plupart justement dans le bassin de Sem'.«

V nadaljevanju (str. 77 sl.) Arumaa kritično obravnava rečna imena, ki jih navajajo Vasmer in Toporov-Trubačev v navedenih knjižnih razpravah. Zdi se primerno na kratko omeniti njegove kritične pripombe in pomisleke k predlaganim etimološkim izvedbam. Po vrsti so navedena naslednja imena:

1) (Str. 77) *Amon'* (*Omonja*, *Amon'ka*) — desni pritok r. Sem', gub. Kursk, obm. Ryl'sk. T.-T. nimata posebnih, prepričljivih utemeljitev, ki bi dokazovale iranski izvor.

2) (Str. 77 sl.) *Apaka*- levi pritok r. Sem'. Ime je že Vasmer, n. d., 75, izvajal iz iran. *āpaka-. Arumaa opozarja na glasovne težave pri taki razlagi: glede na primer kot *Don*, *topor* bi pričakovali *-o-* v slovanščini. Tudi domneva ruskega 'akanja' po njegovem mnenju ne bi mogla rešiti tega vprašanja.

3) (Str. 78) *Apaža* (*Apažoka*, *Apaževka*) — majhen desni pritok r. Usož-Nerussa-Desna v gub. Orel (podr. Sevsk). T.-T., 222, izvajata iz iran. *āp- 'voda'. Arumaa opozarja na iste glasovne težave kot pri prejšnjem primeru ter na še nepojasnjeno, nenavadno 'pripono' -ž-.

4) (Str. 78 sl.) *Asmon'* (*Osmon'* ~ *Jamanka*) — desni pritok r. Svapa — Sem', gub. Kursk in Orel. Drugi desni pritok se imenuje *Černjavka* ali *Osmon'ka* ~ *Asmon'ka* z vzdevkom Kamennaja. Tako je že Vasmer, n. d., 76, ime izvajal iz iran. *asman- 'kamen'. Tako tudi več drugih piscev, med njimi T.-T., 222. Arumaa opozarja na drugo možnost. Če gre pri kotlini r. Sem' res za staro balt. področje, lahko računamo tudi z balt. substratom, ki je v tem primeru oblikovno enak z iran. *asman- (~ lit. *ašmen*-, let. *asmen*-). V ponazoritev navaja imena vasi v Litvi kot: *Ašmonų kaimas*, *Ašmoniškių kaimas* itd. ter pripominja /str. 79/: »C'est pourquoi une seconde rivière du bassin de Sem' peut également être de provenance baltique: *Osmanja*, affluent du Ret'-Sem'«. Med obema možnostima se je domala nemogoče odločiti za verjetnejše oz. pravilno tolmačenje.

5) (Str. 79) *Avsorok* (*Ovsorok*) — levi pritok r. Bolva-Desna, gub. Kaluga, podr. Žizdra. T.-T. domnevata iran. zloženko: *āp- + iran. pridevnik v pomenu 'rdeč' (~ oset. *surx*). Arumaa opozarja na glasovne težave, ki jih postavlja taka etimologija: rus. polnoglasje v drugem zlogu in *-v-* namesto pričakovanega *-p-*. Ne glede na to, ali je predlagana iran. etimologija pravilna ali ne, pa sprememba *-p-* > *-v-* v tem primeru morda ne bi bila nerazložljiva. Zveza *-ps-* je bila v stcsl. prilikovana v *-s-* in tudi moderni slovanski jeziki imajo pri glagolu *-ps-* v določenih primerih drugotno uveden. Tako navaja Arumaa, Ursl. Gr. II, 138, rus. csl. *vapsati* 'färben' kot izposojeno iz gr. aor. *ēbapsa*. Ali bi bil pri obravnavanem primeru morda *-ps-* v določenem času nadomeščen s *-fs-*, pisano *-vs-*? Vsekakor bi bila v tem primeru (občutena) pomenska zveza z imeni kot *Apaka*, *Apaža*, ki jih Arumaa pri obravnavi zg. imena navaja kot dokaz za redno, pričakovano obravnavanje iran. *-p-*, izgubljena.

6) (Str. 79 sl.) *Xan* (*Xon*) — desni pritok r. Vet'-Sem', z majhnim pritokom *Xanok*, gub. Kursk. Ker se drugi desni pritok imenuje *Dobryj Kolodec*, je že Vasmer, n. d., 75, predlagal izvedbo iz iran. (~ av. *xan*- II 'puits, source'). Po mnenju Aru-

maa je ta etimologija sprejemljiva, zanjo da govori odraz *-o-*, ki, kljub nekaterim primerom istega imena z *-a-* (tako navaja za Uzbekistan *Xan*), prevladuje.

7) (Str. 80) *Xartislova* — levi pritok r. Prudki-Dneper, gub. Mogilev. Razlago, ki jo podajata T.-T. na str. 227, 231, da naj bi šlo za staro zloženko iz iran. *har-barva' + slovan. **slov-* v istem pomenu, Arumaa zavrača. Po njenih navedbah obstaja še eno poimenovanje za isto reko, tokrat z balt. prvim delom: *Sercy-slovka*. Pri tem T.-T. ne navajata ustrezne, zabeležene baltske besede. Pomislek, ki ga Arumaa tako s teoretičnih kakor tudi konkretnih izhodišč natančno ubesedi na str. 80 sl., se zdi povsem upravičen: »La reconstruction d'une racine slave **slov-* 'couleur' est dépourvue de fondements; elle manque aussi chez Moszyński. Les principes linguistiques généraux s'opposent, en général, à cette sorte de combinaisons étymologiques qui consiste à unir en un nom deux éléments "homonymes" provenant des langues différentes. En tout cas il est extrêmement difficile de trouver des parallèles dans l'histoire du bilinguisme pour un tel procès. /.../ Il est donc difficile de croire que le bilinguisme ait été tellement développé chez les immigrants slaves sur les rives de la Chartislova qu'il aient pu, en prenant possession de ces régions, grouper en une unité morphologique et sémantique les éléments iraniens ou baltiques avec leurs propres calques, et qu'ils aient répété ce procès à différentes reprises. L'onomatologie générale doit apporter la preuve que des parallèles comparables existent ou non.«

8) (Str. 81 sl.) *Xoról* (*Xorol'*, *Korol*) — desni pritok r. Psel-Dneper, gub. Poltava, Orel. Ime je zabeleženo že v strus. X. stoletja. Vasmer, n. d., predlaga slovansko etimologijo, T.-T. pa tudi tukaj ponovno domnevata kot osnovo iran. samostalnika *har-barva'. Arumaa navaja za isto področje še krajevno ime *Xoroški* ter imeni dveh jezer: *Xorišče* in *Xor'*. Iran. etimologija, kakor jo predlagata T.-T., je malo verjetna, zaradi abstraktnega pomena, ki naj bi ga imela domnevna iran. izhodiščna oblika, pa bi bila brez bolj določenega gradiva sploh težko dokazljiva. Vsekakor gre prednost Vasmerjevi razlagi (REW III, 263). Prim. še zg. str. 61.

9) (Str. 82) *Xoroput'* (*Xoropud*) — levi pritok r. Iput'-Sož, gub. Mogilev. Že več piscev je mislilo na iran. izvor (tako Būga, Moszyński, Rozwadowski), medtem ko se Vasmer, n. d., zavzema za slovanski izvor imena. T.-T. ne prinašata novega dokaznega gradiva. Ime *Xoroput'* ločita od imena glavne reke *Iput'*, ki ga štejeta za baltskega. Arumaa ima proti iranski etimologiji načelne pomisleke: »Mais déjà a priori il est difficile de croire que les Iraniens aient pu en quelque temps que ce soit habiter si loin au Nord.«

10) (Str. 82) *Jesman'* (*Esman'*, *Osman'*) na zahodu — levi pritok r. Desna, gub. Černigov. Proti etimologiji, ki jo postavljata T.-T., 224, navaja Arumaa glasovne razloge: »Il ne nous est pas clair comment Toporov et Trubačev 224 peuvent expliquer le *j-* prothétique de ce nom s'ils partent de l'iranien *asman-* 'pierre'.« Ob tem opozarja na svoje pripombe ob imenu *Asmon'*.

11) (P. t.) *Jesman'* (*Esman'*, *Jasman'*) na jugu — desni pritok r. Kleven'-Sem', gub. Černigov. Veljajo enake pripombe kot v prejšnjem primeru.

12) (Str. 83) *Netxar'* (*Netxar*, *Netxara*) — levi pritok r. Sudost'-Desna, gub. Černigov. Z določeno zadržanostjo navaja analizo T.-T., 225, in pravi: »Si c'est vraiment un composé qui se divise en *Ne* + *tuskor'* /.../ v. *Tuskor'* plus bas.«

13) To geslo obravnava na str. 85 sl.: *Tuskor'* (*Tuskar*, *Tuskar*) — desni pritok r. Sem', majhna reka v bližini mesta Kursk. Nihanje samoglasnika v zadnjem zlogu razlaga Arumaa z rus. akanjem; v najstarejših zapisih (srednjeveške listine in strus. letopisi) prevladuje samoglasnik *o*-jevske barve. Navaja T.-T., 227, ki z pridržkom omenjata predlog Kozierowskega, da gre za iran. pridevniško osnovo **tusk-* 'vide', in sicer z upravičenimi utemeljitvami: »Les plus grandes difficultés résident dans le consonantisme iranien, car il est impossible de déterminer si les dits dialectes ira-

niens de cette région possédaient effectivement le groupe de consonnes *sk* dans ces mots, cfr. *tusa-* et le verbe *taošayeiti* en avesta.«

14) (Str. 83 sl.) *Ropša* — levi pritok r. Nerusa-Desna, gub. Orel. Številni pisci (tako Vasmer, Iranier 75, Moszyński, Abaev in Toporov-Trubačev 225) navajajo to ime kot enega najbolj zanesljivih primerov iranskega substrata. Om. pisci izhajajo iz osnove skit. **raupāsa-* 'lisica', kar naj bi bilo potrjeno z rus. kalkom *Lisička*, različico imena *Ropša*. Arumaa navaja podobno oblikovana imena tudi izven obravnavega ozemlja. Na str. 84 podaja svoje tolmačenje »En ce qui concerne le petit affluent de la *Ropša-Lopanka* où l'on cherche la signification baltique de "renard", donc une correspondance directe du *lāpē* en lituanien (cependant *lapsa* en letton!), ce nom peut tout aussi bien être renové aux hydronymes polonais, tels que *Łopień*, *Łopieńka*, *Łopian* dans le bassin de la Vistule et être reconnu comme nom slave. Cette possibilité semble trouver certaine confirmation dans hydronymes correspondants russes: *Lopuznaja* (*Lapuznja*), petit affluent de gauche de la Navlja-Desna dans le gouvernement d'Orel, précisément dans même district de Sevsk où coule la *Lopanka* nommée plus haut. Et *Lopań*, affluent de gauche des Udy-S.Donec (gouv. de Char'kov et de Kursk) se pose certainement sur le nom commun russe *lopans* 'puit dans les marais', v. Vasmer, REW II, 57, contrairement à Toporov et Trubačev 157.

15) (Str. 84 sl.) *Sem'* oz. *Sejm* — levi pritok r. Desna. Iranska etimologija, ki jo predlaga Moszyński 186 sl., se mu zdi zelo dvomljiva. Arumaa navaja številna rečna imena z osnovo *Sem-* zlasti v severnem delu Belorusije.

16) (Str. 84 sl.) *Sěv* (*Sev*, *Seva*, *Sava*) — levi pritok r. Nerusa-Desna, gub. Orel. Arumaa navaja mnenje T.-T., 226, po katerem je iranski izvor navedenega imena neizpodbiten. Vežeta ga z r. imenom *Sava*, ki se dobi na istem območju, in ga, podobno kot Vasmer, Iranier 76, izvajata iz oset. *sau* 'noir'. T.-T. izhajata iz korenske menjave **sāv-* : **sēu-*, do katere je Arumaa upravičeno zadržan: »Il est difficile de comprendre une série d'alternances tellement insolite; on a l'impression qu'elle a été forgé pour ce cas particulier.«

17) (Str. 85) *Svapá* — desni pritok r. Sem', gub. Kursk in Orel. Starejša različica v lit. se glasi *Svopá-*. Po mnenju Arumaa je *-a-* mogoče razlagati z akanjem. Kot nemogočo označuje Arumaa izvedbo iz indoiran. **su-āp-* 'bonne eau', kar je z ozirom na glasovno nesoglasje popolnoma točno. Prav tako upravičeno odklanja drugo etimologijo, za katero se zavzemata T.-T., 226, ko pravi naslednje: »Ce qui est encore moins acceptable c'est la possibilité mentionnée par Toporov et Trubačev 226, selon laquelle les Baltes du bassin du Sem' auraient substitué à l'h initiale de l'iranien un s et l'auraient transmis aux Slaves. La raison phonétique d'une telle substitution chez les Baltes reste complètement obscure. Etant donné que le baltique ne possède dans son système phonologique aucune spirante, on remplace dans les mots étrangers le *ch* (*h*) en règle par un *k* et non par un *s* /.../.«

18) (Str. 86) *Vedrixan* (*Vordaxel'*) — desni pritok r. Molohva-Vehra-Sož, gub. Smolensk. Iran. etimologija se zdi piscu upravičeno zelo sporna: »La provenance iranienne n'est appuyée ici que faiblement par la ressemblance dans la syllabe finale à *Xan* du bassin *Sem'* /.../. Pour la première partie de ce nom il a été impossible de trouver une correspondance quelconque avec l'iranien.«

19) (Str. 86 sl.) *Vyrij* — desni pritok r. Revna-Snov-Desna, gub. Černigov. T.-T. s tem primerjata rus. občno ime *irijb*, ukr. *výrej* 'pays méridional, légendaire', kar so nekateri izvajali iz iran. **airyā-* (*dahyu-*) '(pays) iranien'. Piscu se zdi taka povezava sporna. Kakor je razvidno iz novejšje literature, je sporna tudi iranska etimologija nav. občnega imena samega. Prim. Bezljaj, ESSJ I, 212 in gl. zg. 19.

Sledi (str. 87–90) sklepni del, iz katerega se zdi primerno navesti nekatere ube-seditve, v katerih Arumaa kritično in ustrezno utemeljeno preveri dotedanja izhodiš-

ča in pokaže, kolikšne in kakšne so verjetne, stvarne možnosti za ugotavljanje iran-skega vpliva na omenjanem področju iz jezikovnega, v tem primeru v prvi vrsti imenskega gradiva, ki je na voljo. Tako meni na str. 87: »De la critique présentée ci-dessus ressort clairement que toutes les étymologies iraniennes proposées jusqu'à présent concernant les habitats septentrionaux des Iraniens reposent sur les bases très fragiles. Quand Toporov et Trubačev nous disent qu'ils ont constaté un nombre double des hydronymes iraniens sur le cours supérieur du Dniéper, en comparaison avec les résultats antérieurs de Vasmer on pourrait bien expliquer une telle prétention par le fait que les onomatologues russes ont été dans leur jugement moins circonspects que Vasmer. Même les étymologies conjecturales de Vasmer bien que mieux fondées, sont difficiles à défendre.»

Na onomastičnem področju imamo torej enako stanje kot pri prejšnjem gradivu t.i. slovansko-iranskih izoglos, ki je na voljo. Namesto povečevanja tovrstnega gradiva, kakor ga predlaga in objublja zlasti več ruskih jezikoslovcev, je treba iti v izbor in kritično analizo tistega, kar je bilo predlagano v navedenem smislu; kajti že večina teh primerjav temelji na nepopolnih navedbah primerljivega gradiva iz drugih ievr. jezikov (ko torej ne gre za izključne slovansko-iranske izoglose), na pomanjkljivih, nejasnih etimologijah, ki ne morejo dopuščati nadaljnjih povezav, na utemeljevanjih vprašljive vrednosti pri analizi posameznih členov primerjave ali na pomanjkanju utemeljitev sploh.

Končno je pomembna še kritična pripomba pisca k nekaterim izhodiščem, na katerih gradi svojo osnovno domnevo Abaev v svoji že obravnavani študiji *Skifo-evropejskie izoglossy*. Tako meni Arumaa na str. 90: »D'autre part aussi, l'appréciation exacte des anciens dialectes de l'iranien du Nord, respectivement des langues iraniennes de la Russie méridionale, se heurte à des difficultés considérables. La publication la plus récente d'un spécialiste qualifié dans le domaine de la langue ossète, V.I. Abaev, *Skifo-evropejskie izoglossy* (Moscou 1965), n'apporte non plus aucune image détaillée de la structure de ces dialectes, malgré qu'une méthode de la linguistique géographique y ait été largement adaptée. L'une des thèses essentielles d'Abaev est, l.c., p. 121sq., que les tribus nord-iraniennes étaient des habitants autochtones de l'Europe orientale et que la Russie méridionale doit être envisagée comme le berceau des Iraniens. Il est difficile de faire accorder cette théorie avec des très pauvres emprunts de l'iranien en langues slaves et avec la question: pourquoi n'y a-t-il dans les langues baltes, que nous connaissons, aucune trace sûre de l'influence iranienne? Nous ne croyons pas en définitive, qu'on puisse même d'un seul fait probant dans l'hydronymie, étayer l'hypothèse d'une connexion étroite et vive entre les Baltes et les Iraniens.»

2.2.29. V. N. TOPOROV v svojem članku *Ob odnom iranizme v slavjanskom: *bazuriti*, *Issledovanija po slavjan. jazykoznaniju* (Sb. S. B. Bernštejna), Moskva 1971, 450—458, na str. 450 navaja gradivo oz. zabeležbe omenjenega glagola: *bazuritъ* 'žitъ obmanom, plutovatъ', *abazúrityъ* '1) privyknutъ, 2) poterjatъ styd, obnagletъ, 3) vesti raspутnju žizнь, 4) raspuskatъ, portitъ, 5) žitъ obmanom, obmanutъ'. Navaja tudi druge zloženke z različnimi pomeni. Na str. 451 navaja zvezo z lit. *bazūrinti* 'balovatъ, raspuskatъ, razvračatъ'. Po piščevem mnenju naj bi se zaradi ekspresivnega značaja besede razvil krog oblikovno sorodnih besed kot (p.t.): *bazúlityъ* 'balovatъ, nežitъ, potvorstvovatъ itd.', *abazúlityъ* 'nadutъ, obmanutъ'; *bazlátъ* 'govoritъ, vratъ, gov. durno itd.'; *bazanutъ* 'gromko kričatъ itd.'. Na str. 452 navaja še nadaljnje tvorbe take vrste: *bazlánutyъ*, *bazáritъ*, *bazótъ*, *bazikátъ*, *bazgalničatъ*, *bazýga*, *bazvítъ*. P.t. označi koren **baz-* pomensko kot širok sklop pomenov, nekako povezanih s smislom nečesa slabega oz. odklona od normalnega vedenja. Navaja, da imajo te besede popolnoma različen izvor, deloma naj bi bile celo turške, deloma izvirajoče iz zahod-

noevropskih jezikov (nem.). Na str. 453 poskuša Toporov natančneje določiti prvotni, izhodiščni pomen glagolov *bazúrity*, *-sja*; *obazúrity*, *-sja*: »/.../isходnym bylo značenie nepravednosti kak v otnošenii slova (obman, ložb), tak i dejstvija (isporčenost', raspuščenost').« P. t. dalje na podlagi gl. tvorb *obazúrity(sja)* in *obazúlit'(sja)* rekonstruira: *ob(o)-* → *o-ba(zurity/sja/)* in nato primerja z iran. tvorbami (str. 453 sl.): av. *zūrah-* 'Unrecht, Trug' (prim. Bartholomae, AIW, 1697), stperz. *zūrah-* s. 'Unbill, Böses, Übel' (Brandenstein-Mayrhofer, Hdbch. des Altpers. 157), *zūra-kara-* m. 'Übeltäter, Unrechttäter', *zūrō.jata-* 'durch Unrecht getötet' nperz. *zūr* 'falsch; Lüge' (tudi sti. *hvāras-* s. »Frevel, Krümmung« itd., p. t.). Indoiran. oblike so nastale, kot je znano, iz ievr. korena **ghwel-* 'sich krümmen, von der geraden Richtung abbiegen (auch geistig und sittlich)', **ghwelo-s* 'gekrümmt' (Pokorny, IEW, 489 sl.). Razlaga rus. glagola, kakor jo predlaga Toporov (str. 454 sl.), je naslednja: »Poskol'ku slavjanskij refleks i. e. **ghwel-* xorošo izvesten (*zъlb*, *zlo*, *zloj* itd.) — *zur-* v *bazúrity(sja)* možet byt' obъjasnen toľko kak zaimstvovanie iz iranskogo istočnika, točnoe opredelenie kotorigo v nastojaščee vremja poka zatrudnitel'no. Zato s izvestnoj verojatnost'ju možno rekonstruirovat' formu slova, otrazennogo v russk. *obazúrity(sja)*, — iransk. **abi-zūr-* (sr. dr.-pers. *abiy*, avest. *gaty.aibī*, avest.-mladš. *aiwi*, oset. *æv-*; dr.-ind. *abhi-* i pod.). Učityvaja slučaj tipa *ōsogdo* iz baktrijskoj nadpisi iz Surxkotalja, gde predpolagaetsja **awa-suxta-* s prefiksom **awa-* **aba-*, možno poiti ešče dalje i predpoložiti v kačestve istočnika ruskogo slova absolutno identičnuju formu **aba-zūr-* (: *abazúrity*).« Nihanje med *-r-* in *-l-* v ruskem glagolu utemeljuje Toporov (str. 455, op. 17) takole: »/.../ Iz drugih drevneindijskix paralelej sr. *hvārate* : *hvalati* pri *bazúrity* : *bazulity* (*-r-* : *-l-*). V svjazi s etim črezvyčajno interesny osetinskie fakty (*zül/zol*, *zylын/zulun* 'kosoј', 'krivoј', 'nepravыj'), svoim *l* (vmesto *r*) primykajuščie k slavjanskim i baltijskim slovam. /.../ Sledovatel'no, dlja *obazúlit'(sja)* vosstanovimo nečto vrode **ab(a)-zul-*, oset. **æv-zul-*.« Po taki ubeseditvi naj bi rus. beseda imela za svoji različici hkrati dva različna iranska vira ali pa naj bi izposoja predpostavljala možnost podobnega dvojnega odraza *-r/l-* v slovanščini, kar je oboje enako neverjetno. (Kako sporne so tako postavljene etimologije kaže med drugim tudi dejstvo, da npr. Abaev za navedene osetske tvorbe predpostavlja slovanski izvor *l-*a).

V nadaljevanju (str. 455 sl.) Toporov k zgoraj navedenemu korenu pritegne še iran. koren *dur-/dru-* (npr. v av. *draoya-* 'Lüge', stperz. *drauga-* 'Lüge, Verrat, Felonie' — prim. Brandenstein-Mayrhofer str. 117) z neprepičljivo utemeljitvijo,²⁸⁵ saj imata obe besedi boljši ločeni povezavi z ustreznimi sti. besedami (prim. npr. Brandenstein-Mayrhofer, n. m.: glagolski koren *draug-* ~ av. *aiwi.družaiti* 'betrügt' k sti. *drúhyati* 'schädigt', stvn. *triogan*, nem. *trügen*, torej ievr. **dhrewgh-* 'trügen, listig schädigen', medtem ko se z av. *zūrah-*, stperz. *zūrah-* veže sti. *hvāras-* in dalje av. *zbar-* 'krumm gehen', sti. *hvar-* 'sich beugen, irre führen, schädigen', torej iz ievr. **ghwel-* 'sich krümmen, von der geraden Richtung abbiegen' itd.). Navedeni običajni etimološki razlagi vsekakor nista slabši od precej zapletene in kočljive povezave, ki jo predlaga Toporov. V nadaljevanju pridružuje k tej domnevni enotni besedni družini še slovan. **baduriti*/**badoriti* (češ. *baduriti* 'prevariti, ukaniti', dluj. *badoriś* 'blebetati, brbljati', polj. *badurzyć* 'neumnosti blebetati' itd.)²⁸⁶ Kot je videti, računa pisec, v skladu s svojo predloženo analizo, z izposojjo iz dveh različnih iranskih virov (na to naj bi kazali različici *-z-* : *-d-*), kar se zdi skrajno malo verjetno. K *bazló* 'Kehle, Schlund, Rachen; Schreihals, Lügner', *bazlánít*, *bazláty* 'schreien, brüllen, heulen', *bazláty* tudi 'lügen' itd. prim. Vasmer, REW I, 39 in Sadnik-Aitzetmüller, VWS, 259 sl. (z lit.!) ter k **badoriti*/*baduriti* Trubačev, ESSJ I (1974), 122.²⁸⁷

2.2.30. V. I. ABAEV v svojem prispevku *Neskol'ko zamečaniј k slavjanskim etimologijam*, Problemy istorii i dialektologii slavjanskix jazykov, Sb. Borkovskogo,

Moskva 1971, 11–15, na str. 11 kot slovansko-iransko izogloso obravnava os. zaimek za 1. os. stosl. *azъ* v primerjavi z oset. *æz*, jagn. *az*, sogd. *azu*, av. *azəm* itd. Pri tem zaradi statusa tvorbe ne misli na izposojjo, temveč predlaga naslednjo rešitev: »Skoree pored nami odin iz slučaeв perekrestnogo pronikovenija norm odnoj jazykovoј gruppy v druguju. Inymi slovami *azъ*- ne iranski element, a sporadičeskij 'iranizm' v slavjanskem, kak *rysъ* vmesto ožidaemogo *lysъ* i t. p., t. e. iskonno slavjanskoe slovo, polučivšee 'iranskoе oformlenie'.« V navedenem primeru gre očitno za reden odraz ievr. oblike **eg(h)om* poleg **egō* s pripombo, da imamo v baltoslovansčini očitno opraviti z nekoliko drugačno praobliko.²⁸⁸ Zakaj naj bi bil (očitno) *a-* v navedenem primeru razložljiv z neke vrste iranskim vplivom in kaj si je sploh mogoče določnejšega in stvarnega predstavljati pod takim 'sporadičnim iranizmom', ni jasno.

Podobno sporna je tudi piščeva razlaga slovan. *mirъ*. Komentarja ne potrebuje popolnoma neutemeljeno tolmačenje, kakor ga podaja p. t., in kjer meni k tudi sicer že navajani primerjavi z av. *miθra-* 'Vertrag, Abmachung, Kontakt' naslednje: »Быть может, рець idet o čemto bolššem, čem rodstvo na kornju. Na skifo-sarmatskoј poč-ve imeem neizmennuju metatezu *θr* → *rt*, posle čego *-t* v ishode možet otpadaty'./.../ Stalo bytъ, iz *miθra-* my mogli imety skifskoe (sarmatskoe) **mir* (v osetinskome ne soxranilosъ), otkuda slav. *mirъ*, st.-litov. *mieras* 'mir, spokojstvie' primykaet k slavjanskomu.« H korenski primerjavi slovan. besede s sti. *mitra-* itd. prim. Vasmer, REW II, 137. Celo korenska primerjava je zelo vprašljiva, ker je v indoiranskih jezikih treba izhajati iz prvotnega pomena 'Kontakt'. Prim. s tem v zvezi Mayrhofer, KEWA III, 633 sl. ter Pokorny, IEW, 710 in 711.

Na str. 11 sl. dalje obravnava slovan. *inъ* 'drug', ki ga veže s sti. *anya-*, av. *ainya-* v istem pomenu, pri čemer (po Meilletu, Études sur l'ètym. et le vocabulaire du vieux slave, 159, 432 sl.) loči *inъ* 'drug' od *inъ* v pomenu 'eden, en'. Vaillant, Gramm. comp. II/2, 473, je drugačnega mnenja: »Il semblerait que le sens premier ait été 'un', et qu'il y ait eu passage au sens 'autre', dans des oppositions comme *inъ*... *inъ* : cf. *ovъ*... *ovъ* donnant s.-cr. *ov-* 'celui-ci'. Mais les faits ont été sûrement plus complexes.« V zvezi z navedeno povezavo velja omeniti še Vaillantove ugotovitve p. t. str. 475: »Il faut admettre que le slave avait un pronom *ina-* 'autre' en regard de l'indo-iranien *anya-*, et de skr. *i-tara-* sur le thème pronominal *i-*. Cette forme c'est contaminée avec *aina-* 'un' dans l'opposition "l'un...l'autre", de telle façon que *ina-*, **jnъ*, a été généralisé en slave, entraînant la réfection de 'un' en *jedinъ*. Mais le lituanien *inas* montre que la contamination a eu lieu également dans une partie au moins du baltique, c'est-à-dire que le forme *ina-* 'autre' était balto-slave. Le baltique s'en tiré en éliminant *ina-*, et le letto-lituanien en renforçant *aina-*, **iena-*, en lit. *vienas*. L'anaphorique *viņš* du lette /.../, qui présente le *v-* de *viēns* 'un', dénonce une autre contamination, avec le démonstratif lit. *aīš*, et un flottement entre *iena-*, *ina-* et *ana-*.« Tudi navedene razmere v baltščini lepo osvetlujejo slovansko stanje in stvarnost domneve različnih kontaminacij. Gotovo nesprejemljiva je sklepna ubeseditev Abaeva (str. 12), ki se glasi: »Na zvukovoj oblik slavjanskogo slova mogli povlijaty severnoiranskije formy; sr. xorezm. *ini* 'drugoj', oset. *innæ* 'drugoj'.« Tudi če bi šlo za slovan.-indoiran. 'izogloso', bi lahko sodila le v sklop t.i. prajezičnih narečnih potez.

Na str. 13 izvaja Abaev rus. *gunjavjy* 'plešast, oguljen' iz *gunja* 'poimenovanje obleke' in to iz iran. **gauna-* (oset. *γun*) 'volna'. Glede rus. pomena pravilno ugotavlja, da bi pravzaprav pričakovali pomen 'volnen', dejansko zabeleženi pomen pa pripisuje pomenski polarizaciji. Tako navaja primere iz osetščine, kjer lahko ista pripomena izraža bodisi prisotnost bodisi odsotnost nečesa: oset. *sæt-oj* 'slinav' (iz *sæt* 'slina'), toda *cong-oj* 'tisti, ki je brez rok(e)' (iz *cong* 'roka'). Za izvedbo samostalnika *gunja* iz iran. **gauna-* se zavzema tudi Vasmer, REW I, 321 sl. Vprašljivejša pa se

zdi Abaeva razlaga slovan. pridevnika. Rus. *gunjavyy* je tvorjeno z dobro zabeleženo rus. pripono *-avyj* (prim. npr. Vaillant, Gramm. comp. IV, 1974, 473 sl.), ki mu ne gre brez določnih navedb pripisovati podobnih značilnosti, kot jih Abaev navaja za omenjeno osetsko pripono. Prav tako ni verjetno, da bi slovaščina (oz. ruščina) prevzela omenjeno osetsko značilnost in jo prenesla na domačo pripono. Morda bi se dalo po pomenih, kakor jih navaja Vasmer, n. m., izhajati iz *gunja* 'zerlumptes Kleidungsstück', pridevnik *-avyj* 'zerlumptes Kleidungsstück habend' (ali kaj podobnega), nato 'oguljen' (če je ta pomen, ki ga ima Abaev, res zabeležen!) in šele od tod 'plešast' (Vasmer, REW I, 332: 'kahlköpfig /von Krankheit/'). Tudi v tem primeru bi bila samo osnovna beseda lahko razložljiva iz iranščine, medtem ko bi pridevnik tako oblikovno kakor tudi pomensko nastal v notranjeslovanskem razvoju.

Dalje veže Abaev (str. 13 sl.) oset. *gulu* 'tisti, ki je brez rogov' na eni strani k ukr. *gulyj* v istem pomenu (dalje k hrv. *guliti*) in na drugi strani h germ. oblikam kot: nem. *Küll-bock* 'kozel brez rogov', šved. *kullig* 'tisti, ki je brez rogov, brez las' in še alb. *gul* 'tisti, ki je brez rogov'. Njegovo tolmačenje oset. besede se glasi (str. 14): »Oset. *gulu* stoit na iranskoj počve izolirovano i predstavljajet, vozmožno, staroe zaimstvovanie iz slavjanskogo ili germanskogo.« Nejasno. Kako verjetno je sploh domnevati stare slovanske (oz. germanske) izposojenke v osetiščini? Kakšen je odnos *k ~ g* v osetščini?

Sporna je dalje iranska razlaga rus. nareč. glagola *šanutb* 'pahniti, suniti', ki ga sicer izvajajo iz *šatnutb*. Utemeljitev, ki jo podaja Abaev, je naslednja (str. 14): »Nepojatno vypadenie *-t-* pri naličii živyx i upotrebiteľnyx *šataty* i *šatnutb*. Ne isključeno iranskoe proisxoždenie. Sr. oset. *son-* iz *sān-* v *æs-son-yn/æn-son-un* 'tolkats'« s pripombo (p. t., op. 7): »V osetinskem sovpali starye *s* i *š*, i polučennyj sibiljant ime-et polušipjaščee proiznošenje.« Med drugim bi kazalo ugotoviti, kako bi ruščina morda nadomestila tak oset. 'polsičniški' glas. Upoštevatni je dalje treba, da gre za ekspresivni, intenzivni glagol (Vasmer, REW III, 373: 'stark stossen, hinwerfen'), kar daje možnost za določene glasovne odklone na eni ter glasovne kakor tudi oblikoslovne prilagoditve drugim glagolom sorodnega značaja na drugi strani (prim. srbh. npr. *sunuti*, *suniti* 'stossen' Skok, ERHSJ III, 362; *pahnuti* 'udariti, poriniti, suniti' p. t. II, 586, z ustreznimi slovanskimi vzporednicami).

Nadalje je v tej zvezi treba omeniti izvajanje Abaeva na str. 14, kjer meni k stcsl. *xlapb*, rus. *xolop* naslednje: »Быть может, sleduet svjazat s osetinskim *xælæf* 'grabež, rasxvat, zaxvat', *xælæf kænyn* 'nabrasyvatsja, rasxvatyvats', grabitb tolpoj'. V etom slučae *xolop* označalo by sobstvenno 'zaxvačennyj v kačestve dobyči'. Sr. dlja semantiki oset. *wacajræg* 'rab', 'plennyj'.« Siceršnje etimologije rus. *xolóp* 'Leibeigener, Knecht', rus. csl. *xlapb* 'Diener, Knecht, Sklave' itd. (gl. Vasmer, REW III, 257) so zelo nezanesljive. Vprašanje je, ali se da slovanski vokalizem (izven rus. polnoglasja) povezati z osetskim. Trubačev v svoji redakciji Vasmerjevega slovarja IV, 1973, 257, navaja etimološki predlog, po katerem naj bi bila slovan. beseda izposojena iz »tjurk. formy, predšestvujuščej tur. *xalfa* 'područnyj, rab', arab. proisxoždenija.« Ni jasno, kolikšna je verjetnost turške izposojenke pri besedi, ki je zabeležena na sorazmerno širokem delu slovanskega ozemlja. Prim. k zabeležbam na južnoslovan. področju ter še nekaterim nadaljnjim etimološkim poskusom Bezljaj, ESSJ I, 195 sl. Glede na spornost obeh zgornjih etimoloških predlogov se zdi vsekakor primernejša, tako oblikovno kakor tudi pomensko (saj zajame tudi pomene kot bolg. *xlape*, češ., slovaš. *chlap* 'dečko' itd.), etimološka razlaga, kakor jo podaja Čop, Labialne pripone, 46 sl.

Nadalje (str. 14) Abaev obravnava stcsl. *plašt*, rus. *plašč* in meni: »Pri razjasnenii etogo slova sleduet imetb v pole zrenija pers. *palas* 'vestis lanea crassior', oset. *pælæz* 'nakidko iz gruboj tkani'.« K siceršnjim etimološkim predlogom prim. Vas-

mer, REW II, 368. Proti izposoji govori že dejstvo, da je beseda splošnoslovanska, razen tega pa bi v vsakem primeru ostali nerazjasnjeni glasovni odnosi med domnevno izhodiščno in izposojeno besedo: tako rus. *-la-* : oset. *-æla-*, medtem ko imamo pri predhodnjem primeru *xlapъ* rus. *-olo-* : oset. *-æla-*. Nejasen bi ostal tudi *-št* (z različicami) : iran. *-s/-z*.

Nadalje (str. 15) je treba omeniti še Abaeva razlago rus. nareč. (terski govori) glagola *zasatáritь* 'zadevatъ kudanibudъ', 'zasnutъ ne pomnja kuda', 'zaterjat', ki se glasi: »Primykaet k osetinskomu (digorskij dialekt) *satár* v sostavnem glagole *satar kanyn* 'rastratitъ, promotatъ, zagnatъ'.« Oset. beseda sama naj bi bila turškega izvora. Pomenski odnos med rus. in oset. besedo je tako ohlapen in neznačilen, da je pri gradivu, kakor ga navaj Abaev, težko stvarno računati s take vrste izposojjo. Rus. besedo navaja Vasmer-Trubačev, ESRJ II, 81 (*zasatáritь* 'zadevatъ, zasnutъ') z oznako »nejasno«.

Na str. 15 predlaga Abaev sorazmerno drzno razlago rus. nareč. *zarjá*, *zorjá* 'trava' (Barsov): »Predstavljaet iranskuju formu obščei ndoevropskega nazvanija travy, zeleni (koreнь **g'hel-*, Pokorny, IEW, 429), sr. russk. *zelbe* i pr. (Vasmer, REW I, 452). Indoevropskomu **g'helo-*, esli učestъ iranskoe akanъe i iranskij rotacizm, dolžno otvečatъ iranskoe *zara-*. Etu formu i soxranil osetinskij v vide *zæraæ* v slove *zæraæ-ston* 'zarosšee travuju pole'. Russk. *zarja* moglo bytъ libo zaimstvovaniem iz severnoiranskogo, libo perekrestnym vtorženiem iranskoi zvukovoi normy v russkuiu rečъ, kak v slove *rysъ* i t. p.« Morda bi vendar v rus. tvorbi (podobno kot npr. v germ. *grasja) lahko domnevali prvotno skupno ime h korenu, ki ga Pokorny, IEW, 442 sl., navaja kot **g'her-* 'greifen, fassen, umfassen, einfassen' s podobnim pomenskim razvojem, kakor ga kaže npr. lit. *žárdiena* 'abgeschlossene Wiese und das Gerüst', *žárdis* 'Rossgarten; grosser, umzäunter Weidenplatz' k ievr. **g'herdh-* 'umfassen, umzäunen, umgürten' (Pokorny, IEW, 444). Ali pa bi morda rus. tvorbo lahko vezali k lit. *žarà*, *žāras* 'Ast, Zweig, Zacken, Zinken', *žarýnas* 'Gesträuch, Gestrüpp', kar Fraenkel, LEW, 1290, izvaja iz korena, ki ga vsebuje *žarà*, *žāras* '(Sonnen-, Licht-)Strahl'. Vprašljivo. Vasmer, REW I, 444, označuje besedo z »dunkel«. Ali bi šlo (v zvezi z drugo morebitno lit. navezavo) morda za prvotni pomen 'jasa', podobno kot je npr. lit. *laūkas* 'Feld' ('Lichtung') iz **leuk-* 'leuchten, licht'? Kaj pomeni dejstvo, da je beseda na slovan. ozemlju tako ozko zabeležena? Ali že to (z določeno verjetnostjo) govori za izposojjo iz iranščine? Nejasno. (Kaj lahko pomeni končna pripomba pri Skoku, ESHSJ III, 660, pod geslom *zōra* 'aurora itd.', ki se glasi: »Ovamo možda i *zoreá* f. 'biljka convolvulus tricolor?'«). Dalje ostaja nejasno, kako je z razmerjem oset. *-æ-* : slovan. *-a-* in z oblikovno uvrstitvijo (*-ja*), če bi šlo res za izposojenko. Da bi samo *-r-* nastal pod iranskim vplivom, je malo verjetno.

2.2.31. Z. GOŁĄB v svoji razpravi *The initial x- in Common Slavic: A Contribution to Prehistorical Slavic-Iranian Contacts*, American Contributions to the Seventh International Congress of Slavists, Warsaw 1973, Vol. I, The Hague–Paris, 129–153, uvodoma označi dotedanje običajno predpostavljene možnosti izvora slovan. *x-*. V tej zvezi so važne naslednje njegove pripombe, ki služijo kot izhodišča nadaljnji raziskavi (str. 129): »The only certain IE source of Common Slavic initial *x-* is the primary cluster **ks-*, which, according to Pedersen's law developed ultimately in Slavic into *x-* (**ks-* > **ks-* > **kx-* > **x-*). But only a couple of words can be quoted in support of this development« ter (str. 130): »Thus, the overwhelming majority of Common Slavic words with initial *x-* (or, secondarily, *š-*) were considered 'obscure' ('dunkel' in Berneker's dictionary) unless they could be proved as obvious loanwords from Germanic /.../, or, which was rather rare, as loanwords from Iranian, e.g. *xromъ*, *xvorъ*, *xvorna (OCS *xrana*, etc.).«²⁸⁹ Po analizi dveh dodatnih predlogov

glede nastanka slovan. *x-* (da naj bi namreč predstavljal bodisi različico prvotnega **sk-* ali ekspresivno zamenjavo prvotnega *k-* in *g-*; str. 130 sl. z lit.), prihaja Goḡab (str. 132) do sklepa, da »we should return to the classical method of interpreting the Common Slavic words with the initial *x-* which cannot be explained by Pedersen's law — as foreign loanwords in Proto-Slavic.« Glede zgodovinskih možnosti v tej smeri se sklicuje na znana dejstva²⁹⁰ in predlaga naslednja izhodišča svoji raziskavi (str. 133): »Borrowings from the Iranian dialects of the Scythians and the Sarmatians could appear in Proto-Slavic in the first millenium B.C. (terminus a quo c. 700 B.C.) /.../. Some of the words in question may be simply inherited by Slavic from Common Indo-European but with a secondary phonemic readjustment to the Iranian system. Such readjustments often take place along the boundaries between closely related languages or in connection with the social prestige of one of them.« V nadaljevanju navaja 13 primerov slovan-skih besed z vzglasnim *x-*, ki naj bi kazali na iranski izvor oz. vpliv v nakazanem smislu. Ob vsaki predlagani etimologiji pisec pretrese dotedanje etimološke poskuse, vendarle kaže na tem mestu omeniti le njegove predloge.

Tako (str. 134 sl.) slovan. *xájati*, *xájq*, *xáješi* 'take care of, curare, etc.' (s posameznojezičnimi zabeležbami in analizami pomenskih odklonov) *z* — na podlagi zvez kot *o(t)xajati* 'hold back, keep away from' *ne xajati* 'not to hold; not to keep; leave, let' — rekonstruiranim prvotnim pomenom 'hold, keep' veže z glagolom *šajati 'tendere, etc.' (zabeleženo kot *šajati se*, *ošajati*, *ošajq* /*se/*) 'remove; povratnooziralno: abstinere'. Za obe tvorbi rekonstruira kot možno praobliko ievr. **ksō(y)-*/**ksē(y)-*, kar navaja Pokorny, IEW, 626, kot **kbē(i)-* itd. 'erwerben, Verfügung und Gewalt worüber bekommen'. Goḡabovo tolmačenje, zakaj bi bilo treba pri omenjenih primerih zunaj okvira prasorodnosti pritegniti možnost (oz. verjetnost) izposoje, se ne zdi dovolj prepričljiva (str. 136): »Now, if we accept the prototype **ks-* also for Slavic, then the development of the root **ksē(y)-* into **xā(y)-* and *ša(j)-* (*šajati*) in Proto-Slavic will be a regular process. But we cannot explain in the same way the form *xajati* (the vocalism *o* in the IE **ksē/y-* is not reconstructed!).« Na taki utemeljitvi sloni njegova t.i. iranska razlaga: »/.../ everything seems to indicate that *xajati* is an Old Iranian loanword continuing the Proto-Iranian **ksā(y)-*, later (Avestan and Old Persian) *xšā(y)-* /.../ which after the Slavic simplification of **ks-* > *kx-* > *x-* resulted in *xaj-* (*xajati*). In this way we would have in Slavic two variants of the same verb: original *šajati* and Iranian *xajati*, the distinction consisting in the different treatment of the root vowel (original *e > *ě*, Iranian *ā* > *a*).« Glede na to, da je Goḡab na podlagi slovanskih zabeležb rekonstruiral domnevni prvotni pomen glagola *xajati* kot 'hold, keep', se utemeljevanje, ki ga navaja kot dokaz za pomensko povezanost s predlaganim iranskim izhodiščem, ne zdi prepričljivo. Na str. 136 namreč pravi: »Also the meaning of the original Slavic *šajati* /.../ seems to be closer to the primary meaning of the root **ksē(y)-* 'get hold of, hold' than the meaning of *xajati* 'to care, etc.'. The latter would be easily explained if we start from an already secondary meaning 'to have power, rule, etc.', attested in Avesta and Old Persian.« Po tem tolmačenju naj bi glagol *xajati* predstavljal zelo staro iransko izposojenko »belonging to the period of the first closer contacts between the Proto-Slavs and the Iranians somewhere in South-Eastern Ukraine in the first half of the I millenium B.C.« Glede razmerja do zahodnoslovanskega glagola *šatriti* 'behold, guard, etc.', za katerega Trubačev (1965/67) str. 52–55, domneva isti iranski vir, prim. komentar Goḡaba na str. 137.²⁹¹ Ker, kot je videti, navedena iranska etimologija temelji v glavnem na dejstvu, da moramo za slovan. glagol *xajati* izhajati iz ievr. prevojnje stopnje **-ō-*, ki sicer ni zabeležena, se ne zdi prepričljiva, gotovo pa ne edino možna.

Sledi (str. 137) tolmačenje glagola *xoxati*, *-ajq*, *-aješi* 'be carrying on an affair'. Goḡab v svoji razlagi izhaja iz ukr. imenske oblike *xóxa* 'coquette'. Ker se besede v

tem pomenu pogosto izposojajo, izvaja slovan. *xoxa* iz iran. *haxā 'female companion, hetaera', ki je zabeleženo v av., stperz. *haxā/haxa* 'Freund' (~ sti. *sākhā*). Slabšalni pomen naj bi bil torej kasnejši, očitno šele slovanski, kar stoji nekako v nasprotju z njegovim utemeljevanjem glede stopnje verjetnosti take izposoje.²⁹²

Na str. 138 izvaja Goṭāb slovan. *xolstʹb 'caelebs, bachelor, young unmarried man' (zabeleženo v rus. pridevniku *xolstój*) iz iran. **haršta-* 'released' (s prvotnim konkretnim pomenom *a boy released from mother's protection, i.e. initiated into the male community; adolescent'), kamor naj bi, po piščevem mnenju, v zvezi z obredom striženja spadalo tudi rus. nareč. *xólost* 'kurz geschoren'. Sloven. primerjava (Goṭāb: »perhaps«) *hlāst* 'abgebeerte Traube, Traubenkamm' je še manj zanesljiva. Ker slovan. tvorbe kažejo *-l-* namesto pričakovanega *-r-*, mora Goṭāb poseči po razmeroma malo verjetnem prijemu: »I admit here the interference of another term with almost identical meaning, namely Proto-Slav. *xolkъ (e.g. ORuss. *xólok* 'ledig, unverehelicht', etc., see Vasmer, REW III, 257), which is most probably of Germanic origin (Goth. *halks* 'leer, durftig, arm', cf. Kiparsky, 277). Thus from the con-termination *xorstʹb X *xolkъ we obtain *xolstʹb.«

Pri svojem predlogu razlago (str. 139 sl.) slovan. *xotěti*, *xotjǫ; *xьtěti* 'want, vel- le, etc.' se naslanja na Meilletovo (MSL VIII, 315) povezavo z lit. *sintěti* 'think' itd., izhaja torej iz ievr. **sent-* 'eine Richtung nehmen, gehen; empfinden, wahrnehmen' (Pokorny, IEW, 908), in sicer z naslednjim tolmačenjem (str. 140): »I venture the hypothesis that the form of the root **xot-* instead of **set-* from a reduced IE **snt-* (cf. Lith. *sint-ě-ti*, which is quite regular vocalism in the s.c. 'stative' verbs) is the result of borrowing from Iranian. Avestan verb *hant-* (cf. Bartholomae, 1771) belongs to the 16th present tense class, which means that we can expect the following present tense forms: **hantya-*, i.e. with full vocalism **sent-je-*) and **hatya-*, i.e. with reduced vocalism (**snt-je-*) /.../. Iran. *hatya-* was borrowed as **xotje-* replacing original Slav. **seti-*, etc. The borrowing might have taken place at the time when Slav. *setěti (rather earlier *sintětai) still had the meaning 'aim mentally at a goal, etc.', i.e. when it was closer to the meaning of Iran. *hant-*.« Bartholomae, n. m., navaja za av. pomene: 'gelangen; gelangen lassen'. V podkrepitev teh izvajanj navaja Goṭāb (na str. 140) še utemeljitev, vezano na razlago imenske tvorbe *xotʹb: »There is no doubt that it represents IE **sont-*, a primary radical noun with the vocalism *o* in strong cases **sónt-/snt-és*, etc.), i.e. **hant-* in Iranian or 'iranized' form.« Pomenska stran in sam potek tako zastavljene izposoje ostajata kljub vsemu vprašljiva in ne dovolj razložena. Zanesljivo izključiti možnosti, ki jo predlaga Goṭāb, kot se zdi, zaenkrat ni mogoče.

Severoslovan. glagol *xovati*, *xovajǫ* z osnovnim pomenom nekako 'preserve, guard, protect, etc.' (str. 141 sl.) obravnava Goṭāb kot verjetno star izimenski glagol. Po navedbi zabeležb v posameznih slovan. jezikih prihaja do sklepa, da je moral biti izhodiščni, konkretni pomen 'bring up (children), rear, breed (animals)' (str. 141). Zato *xovati* izvaja iz iran. zaimenskega pridevnika *hava-* 'one's own' (**sowo-*) s pomenskimi razvojem v: »to make one's own, to treat like one's own', with respect to children 'to bring up', with respect to animals 'rear, breed', with respect to inanimate objects 'preserve, hide, etc.', and even 'bury'« (str. 142). Zanesljivost, oz. bolje, verjetnost etimologije opredeljuje deloma že pisec sam, ko pravi (p. t.): »The above etymology, which is hypothetical, accounts better for the initial *x-* than the connection with OHG *scouwōn*, etc., i.e., the derivation of our verb from IE *(*s*)*keu-*.« Pomenska vrednost nove povezave, ki jo v primerjavi s siceršnjo zlasti poudarja (str. 141), se ne zdi odločilna, saj temelji na bolj ali manj osebni določitvi prvotnega, torej izhodiščnega pomena slovan. glagola. Za slovan. glagol **xrę(d)ŋoti*, **xlę(d)ŋoti* (v: csl. *o-xręŋoti* 'ensuire', češ. *chřadnouti* 'welken, dahinwelken, darben, einschrumpfen',

rus. *xrjadét'* 'abmagern, vertrocknen, krank sein'; ukr. *xljánuty* 'ohnmächtig hinsinken', rus. csl. *o-xljanuti* 'debilem fieri') predlaga Gołąb (na str. 143) sledečo etimologijo: »I propose to derive them from IE root (s)leidh- 'schlüpfrig, gleiten' (cf. Pokorny, 1960) in its variant with nasal infix, namely *slindh- (Pokorny, 1961) /.../. There is no doubt that we can accept IE *sleidh- ~ *slindh-. Now, in Slavic we expect *slid- (cf. *slědъ*) and *sləd-, but we have *xləd-* and *xrəd-*. My hypothesis is that these Slavic forms with the initial *x-* can be explained through Iranian influence since we do not find prefixed verbs with **per-*, **pri-*, **u-* derived from the basic *xlə(d)nqti*, etc., the only ones which would account for the generalization of *x-* from 'sandhi' variants. Another argument for the Iranian influence is *r* instead of *l* in the variant *xrə(d)nqti* and its derivatives: simply **slə(d)nqti* was replaced by the 'iranized' *xrə(d)nqti*.« Ustrezna baza v iran. ni zabeležena, pač pa v sti. kot *srédhati* v pomenu, ki vsekakor ni enak slovanskemu. Kljub načelni sprejemljivosti Gołąbove ugotovitve »The circumstance that our verbal root is not attested in Old Iranian (but it is in Sanskrit!) does not weaken our argument in view of the rather scarce lexical data from the older stages of Iranian languages«, vendarle navedena dejstva in razmeroma močna zapletenost zamišljenega poteka izposoje oz. prilagoditve prvotno slovanskih tvorb predpostavljenim iranskim vzorcem, ki bi morali biti vsaj pomensko relevantni, zmanjšuje razlagalno moč in verjetnost navedene etimologije.

Nejasna je tudi razlaga navedenih *l-* oblik, za katero se zavzema Vasmer, REW III, 248: »/.../ r.-ksl. *oxlədaniye* 'Vernachlässigung', *ochlənqti* 'schwach werden' gehören, wie bereits bekannt, zu nnd. *sluntern* 'nachlässig sein, schlaff sein'.« Ali naj bi šlo za izposojenko in zamenjavo *sl-* → *xl-*? Vzglasni podedovani *sl-* se namreč v slovansčini ohrani. Prim. Arumaa, Ursl. Gr. II, 159 in še Bezljaj, ESSJ I, 169. Podobno bi v iranščini pričakovali ohranjen vzglasni **sr-*. Prim. v tej zvezi sklepne pripombe k obravnavanemu članku. Dalje je v navedenem sobesedilu sporna Gołąbova pritegnitev južnoslovan. *xridъ 'rock, mountain' (domnevno iz stiran. **hræida-*, mlajše **hraeda-* 'slope' < ievr. **sleydho-*) p. t. Prim. še Bezljaj, ESSJ I, 203 in Skok, ESHSJ I, 687.

Nadalje (str. 143 sl.) Gołąb slovan. *xvalà* 'laus; fame, glory', zlasti na osnovi imenskih zvez kot *Bogo/u-xvalъ* (~ perz. med. *Bagafarna-*) itd., izvaja iz iran. verskega izraza av. *xvarənah-*, stperz. *farnah-* 'Ruhm, Ruhmesglanz, Glanz, Herrlichkeit, Hoheit, Majestät' (indoiran. **svarnas-* < *swelnos 'shine; the shine of glory' itd.), določneje iz sarmatskega vira (str. 144 sl.): »Namely, I contend that *xvalà* represents an Iran. **xvāryā-* with the Sarmatian (Alanian) development of the primary *-ry-* > *-l-* /.../. This means that the noun *xvalà* was borrowed from Alanian (in Ossetic there is a trace of *x'aranah-* in the form *farn* meaning 'paix, bonheur, richesse' all together).« K siceršnjim etimološkim predlogom prim. Vasmer, REW III, 234 sl. Sorazmerno sprejemljiva se zdi med temi predlogi primerjava slovan. besede s stnord. *skvala* 'schreien, rufen'. Prim. Pokorny, IEW, 550.²⁹³

Nadalje obravnava Gołąb (str. 145 sl.) slovan. glagol *xvatiti/xýtiti* (npr.: rus. *xytiti* 'entreissen', ukr. *xytáty* 'erschüttern, bewegen', srbh. *hítati* 'greifen, werfen', sloven. *hítati* 'rauben, werfen' itd.), ki ga, izhajajoč iz prvotnega pomena 'to make a sweep with the arm (in order to catch or to throw something)', izvaja iz ievr. korena **swě(i)-* 'biegen, drehen, schwingen' (Pokorny, IEW, 1041), in sicer z naslednjim tolmačenjem (str. 146): »So it seems highly plausible that Slav. *xvatiti/xytiti* are derived from the primary nouns (adjectives?) of the **swoH-to-/suH-to-* type. The only problem is the initial *x-* instead of a generalized 'sandhi' form after the prefixes in *-i*, *-u*, *-r*, like *pri-xvatiti*, *u-xvatiti, *per-xvatiti. But because in the case of the basic verb *xvějati* /.../ we cannot apply this interpretation (no prefixed forms) and because of the striking Ossetic correspondance *xvæcun/xæcyn* 'to embrace' (< **xvati-*,

etc.) /.../ – I prefer to treat *xvatiti/xytiti* as Iranian loanwords or at least ‘iranized’ forms.«

K istemu ievr. korenu veže dalje slovan. glagol *xvě(ja)ti*, *xvějq* (*se*) ‘sway, etc.’ (npr.: rus. csl. *xvějati se* ‘sich bewegen’, ukr. *xvijaty* ‘sich neigen’, -*sja* ‘schwanken, wanken’ itd.). Za av. *xšaēva-* ‘sich rasch schwingend, schnellend’ etc., ki zahteva praobliko **kswēib-*, domneva možnost kontaminacije korenov **swě(i)-* in **kseip/b-* ‘werfen, schwingend schleudern, in schwingender Bewegung sein’ (str. 147). Slovan. izhodiščna oblika *svějq, *sviti naj bi bila pod vplivom iran. **xvāy + V*, **xvae + C* tako glede vzglasnega *x-* kakor tudi glede samoglasnika nadomeščena s *xvějq*, *xvěti*, sedanjik *xvějq* pa naj bi ohranil svoj samoglasnik zaradi vpliva paradigem tipa *sějǰq ~ sě(ja)ti*. Tako močan iranski vpliv, ki bi posegel celo v notranjost glagolskega sistema, bi zahteval izredno tesne stike med obema jezikoma v arhaični dobi, za kar sicer manjka jasnih znamenj. Predlagano iran. rekonstrukcijo utemeljuje pisec na str. 147 sl. takole: »Our hypothetic reconstruction of an Iranian. **xvāy-*, etc. (from **swě(i)-*) finds philological support in Sogdian /.../ where we have: $\gamma w \gamma - = *xwāy-$ ‘frapper, briser’, attested by many forms and corroborated by Yagnobi *-xāy* and Ossetic *xwayyn* ‘frapper’ /.../. In this connection there seems to be little doubt about at least the ‘iranization’ of Slav. *svějq, etc. into *xvějq*, etc.« Navedeni iranski primeiri so pomensko razmeroma odmaknjeni in je težko z gotovostjo trditi, ali spadajo k omenjenim av. itd. tvorbi. Prim. Vasmer, REW III, 236.

Dalje (str. 148 sl.) obravnava Gołąb slovan. *xvostb* ‘bunch, tuft, brush, tail’ (k zabeležbam prim. Vasmer, REW III, 237 sl.) ter *xvastb*, kar je zabeleženo v poljščini (‘weed’) in ukrajiniščini (‘bent’) ter v glagolu *xvastati (*se*) ‘brag’.²⁹⁴ Za vzpostavitev take povezave mora Gołąb domnevati sorazmerno težaven in ne povsem prepričljiv pomenski prehod, ki ga opiše na str. 149: »Of course, it seems obvious that the primary meaning of *xvastb* was something like ‘bunch, tuft’, i.e. basically the same as that of *xvostb*. Thus in the verb *xvastati* (*se*) we should assume the meaning ‘to sway with a bunch, etc.’. Ultimately, in connection with using bunches of different plants for adornment, etc., we could obtain from the meaning “to sway with a bunch, adornment”, etc. – a secondary meaning ‘to show off, boast, brag’.« Slovanško *xvostb* in *xvastb* enako kot *xvějati* izvaja iz korena **sweH-y-*. Prvotno **swā-stu-oz.* **swě-stu-* naj bi dalo *xvostb*, *xvastb* »both with the initial *x-* and vocalism due to Iranian intermediary« in z nenavadno vokalizacijo *-ǰ-* ja na iranski strani, za katero nima prepričljive razlage.²⁹⁵ Že sama zveza z laringalom je sumljiva in ne ustrezno izpričana. Na iranski strani navaja oset. *xos/xwasæ* ‘hay’, »which matches *xvostb* except for the final consonant cluster (we should have **xost/xwastæ*). Perhaps this detail could be explained within Ossetic (was an expected *xwastæ misinterpreted as plural in *tæ* and a new hypercorrect *xwasæ* derived from that?)« (str. 149 sl.). Zveza med navedenimi slovan. in oset. tvorbami se zdi možna, manj verjeten je predlagani potek prilikovanja oz. izvedba iranske tvorbe iz zamišljenih neposrednih ievr. predstopenj.

Končno Gołąb (na str. 150 sl.) za slovan. glagola *xýnqti* ‘bend’ (zabeleženo v poljščini in severni ruščini), *xyniti* (rus. nareč. ‘tadeln, schelten’, srb., sloven. ‘betrügen, heucheln’) ter pridevnik *xylb* ‘geneigt, gebeugt, etc.’, glagol *xyliti* ‘beugen, etc.’ (sem šteje tudi *xula* ‘Tadel, Rüge’, *xuliti* ‘tadeln, schmähen, lästen’, kar obravnava posebej na str. 151 sl.) predlaga naslednjo razlago (str. 151): »In this connection I prefer Iran. *hav-* ‘antreiben, in Bewegung setzen’ (Bartholomae, 1782) as the source of the Slavic verb. The present tense of the Avestan verb is *hunā-* and *xʷanu-* /.../, the latter representing the IE *-neu-/nu-* present, indirectly continued also by the Slav. *-nqti* verbs. The perf. pass. participle of the Iranian verb is *hūta-*, which clearly indicates a primary IE **seuH-* /.../ In view of the above facts, especially the Indo-

Iranian verbs, I do not see any difficulty in deriving Slav. *xy-nq-ti* from an Iran. **hū-nau-* with the basic meaning 'bend'.« Prim. še Berneker, SEW I, 406. Kot zadnji primer obravnava Gořab že omenjeno slovan. *xula* 'Tadel, Rüge' (strus., ukr., stcsl., bolg., srbh.) in glagol *xuliti* 'adeln, schmähen, lästen', za katerega vidi prvobitni pomen v češ. *chouliti* 'neigen, bücken, kauern', slovaš. *chulit'sa* 'sich ducken, sich bücken', sloven. *húiliti* 'biegen, neigen', srbh. *huliti se* 'contrahendo inclino me vel incurvo'. Gořabovo tolmačenje je (str. 151 sl.): »In any case the noun *xúla would be a derivative with the suffix *-lā* /.../ from our verbal root in its full vocalism, **sowH-* > early Iran. **hawə-*, etc.; or perhaps the whole word was borrowed very early from Iranian and in such a case we would speculate about an Iran. **hau(ə)-ryā*, etc. /.../. Ultimately we could even establish an antonymy *xvalā : *xúla < *xvāryā : **hau(ə)ryā*, of course with Alanic *l* < *ry*. /.../ The verb *xuliti seems to be a regular derivative from *xúla.« Če tako tolmačenje v povezavi s predhodnim drži, predstavlja tako zapletene odnose, da bi morali računati z izredno tesnimi stiki med iranščino in slovanščino, skoraj z dvojezičnostjo.

Na podlagi navedenih 13 predloženih etimologij, ki naj bi opredeljevale prikazane slovanske besede kot prastare, torej predzgodovinske izposojenke iz iranščine, prihaja Gořab (str. 152 sl.) do naslednjih sklepov: »Now, we should try to draw more general conclusions from the above facts. First of all, the problem of the prehistoric-ethno-linguistic contacts between the Slavs (Proto-Slavs) and the Pontic Iranians (Scythians and Sarmatians) reappears as an important problem. Such a number of loanwords concerning such different semantic spheres cannot be accidental: it must be interpreted as a result of a prolonged period of very close inter-ethnic relations, especially because among the words discussed there are such for which we should admit a phonemic 'iranization' rather than simple borrowing (e.g. the family of *xvĕ-jati*). Briefly, we should 'rehabilitate' the idea of close relations between the Proto-Slavs and the Scythians (or Scytho-Sarmatians) for which recently K. Moszyński, V.I. Abaev and O.N. Trubačev have argued so convincingly. Another conclusion which can be drawn from the above lexical facts concerns the location of the oldest 'retrievable' habitat of the Slavs in the period of their close contacts with the Pontic Iranians. In this respect there is little doubt: only the northern and western part of contemporary Ukraine, the old park-lands (lesostep'), can be seriously taken into account.«

V isto skupino možnih iranskih izposojenk, ki jih Gořab v skladu z uvodoma pojasnjeno omejitvijo ne omenja, bi dalje lahko sodile še nekatere druge domnevane slovan-iran. odnosnice. Tako navaja Pohl, Kratylos XXII, 7 naslednje: 1) *xvorb* 'krank' ~ av. *x'vāra-* 'Wunde'. Prim. Vasmer, REW III, 237, ki obravnava besedi kot prasorodni, z Machekovim tolmačenjem (»Das slav. *x* beruht auf *š*, das aus idg. *s* wegen der peiorativen Bed. entstand«), ki pa ga Gořab ne priznava. V slogu njegovih tolmačenj bi šlo v tem primeru bodisi za izposojenko bodisi za 'iranizacijo' prvotne slovanske tvorbe. 2) slovan. *xraniti* 'bewahren, schützen' ~ av. *haraite* 'sich retten' ali av. *x'arāna-* 'Nahrung'. Prim. Vasmer, REW III, 264. Dalje sodijo sem še nekatere druge besede, ki jih Pohl ne navaja, kot strus. *Xĕrvati* itd. (Vasmer, REW III, 261: iz iran. */*fšū/haurvatā*), morda rus. *Xors* 'Sonnengott' itd.

Posebno vprašanje predstavlja odnos stcsl. *xromъ* 'hinkend, lahm' : sti. *srāmá-* 'lahm'. Tukaj očitno ne more iti za posredovanje istega tipa, saj je v taki zvezi v av. ohranjen *sr-* oz. *šr-* (prim. npr. sti. *sraktí-* 'Ecke, Schärfe, Zäcke' ~ av. *sraxti-*, *šraxti-* 'Ecke, Seite', srperz. *sraxtak* 'Seite, Teil' — Mayrhofer, KEWA III, 553). V takih primerih bi morali verjetno vendarle resneje računati z Machekovo domnevo o ekspresivnem značaju slovanskega vzglasnega *x-* v določenih skupinah besed ali pa domnevati, da bi slovanščina v določenem obdobju tudi iran. *s-* oz. *š-* lahko nado-

mestila s svojim *x*-, kar je dokaj malo verjetno, ker gre v slovanščini sami za drugotno nastali glas. Tretja (morebitna) možnost bi bila, da bi bila taka beseda izposojena iz nekega iranskega narečja, ki bi tudi v tej zvezi poznal spremembo *s > h*. Goḷāb (str. 130) šteje slovan. *xromb* (brez pripombe) za izposojenko iz iranščine. V zvezi z zastopstvom iran. *sr- prim. še npr. av. *praotō.stāt*- 'in Flussläufen befindlich', sti.ved. *srótas*- 'Strom, Strömung', vendar stperz. *rautah*- 'Fluss, Strom' (< *sreu- 'teči'). Vendarle pa Goḷāb, podobno kot pri *xromb*, tudi za ievr. *sleydho- rekonstruira iran. odraz *hræida-.

Omeniti kaže v tej zvezi še eno možnost tolmačenja psl. *xoldb, ki jo predlaga V. V. Martynov, Slavjanskaja i indo-evropejskaja akkomodacija. Minsk 1968, 110 sl., in temelji na naslednji predpostavki (str. 111): »Dlja etogo nužno prežde vsego sdelaty dopuščenje o tom, čto praslav. *x* vosxodit k i.-e. *k*'. Togda otpadaet neobxodimost' sopostavljenija praslav. *xoldb* i lit. *šáltas* 'xolodnyj' lišb pri uslovii *x ~ ś ~ *ks*. Pri dopuščenii *x < k*' reguljarnoe sootvetstvie lit. *šalnà* 'inej' ~ st.-slav. *slana* 'to že' ne okažetsja v protivorečii s sootvetstviem lit. *šáltas* ~ praslav. *xoldb (konečnoe *t ~ d*, kak v lit. *tvirtas* ~ st.-slav. *tvŕrdb*). Takim obrazom, dolžny byt' priznany reguljarnymi i vozmožnymi sledujuščie rjady sootvetstvij: praslav. *xoldb* ~ dr.-iransk. *sarata*- 'xolodnyj' (novopers. *sard* 'xolodnyj', osetinsk. *sald* 'xolod') ~ *šáltas* 'xolodnyj', praslav. *solna* 'inej' ~ lit. *šalnà* 'to že' ~ dr.-isl. *hela* 'to že'.« Na enak način razlaga tudi številne druge slovanske besede, npr. psl. *xorna* ~ lit. *šerti* 'krmiti živino' (str. 114 sl.); psl. *xudb* ~ lit. *šūdas* 'nesnaga, blato', sti. *šúdrá*- (str. 117 sl.); psl. *šibati* (iz *xibati*) ~ sti. *šibham* 'hitro', got. *haifts* 'bitka' (str. 122 sl.); psl. *xvějati ~ lit. *svajóti* 'bloditi, opotekati se', srdnem. *swāien* 'opotekati se' (str. 137 sl.); psl. *xvorb* ~ av. *x'ara*- 'rana', stvn. *sweran* 'boleti, oteči' (str. 138). Za zadnja dva primera velja pripomba na str. 138: »Prinjav eto sblíženie, my ustanavlivaem sootvetstvie načal'nogo praslavjanskogo *x* načal'nomu *s* drugix indoevropejskix jazykov. Suščestvuet takže boľšaja verojatnost' ustanovlenija i v etom slučae trojnogo sootvetstvija načala slova *x : s : ø*.« Očitno gre le za trditev in ne za poskus zgodovinske utemeljitve oz. razlage navedenega pojava, ki je seveda vezana na večjo ali manjšo verjetnost postavljene etimologije.

V primeru, da bi se teza Martynova izkazala za pravilno, bi se razmerje v sklopu iransko-slovanskih izoglos precej spremenilo, saj bi bili tovrstni primeri razločljivi kot prasorodni. Seveda pa bi bilo treba posebej podrobno analizirati stopnjo verjetnosti etimoloških razlag, kakor jih postavlja pisec, in metodološke pristope, ki jih pri tem uporablja, še zlasti v soočenju z gradivom, ki kaže sicer pričakovani slovanski odraz za ievr. *k', torej *s*.²⁹⁶

2.2.32. Končno ostaja še določeno število besed, ki jih navajajo posamezni slovarji, in so bodisi oblikovno bodisi pomensko bližje primerljivi na indoiranski in baltoslovanski strani (oz. na delu obeh jezikovnih skupin) ali zabeleženi le v teh jezikih. Večinoma gre za ohranitev starinskih tvorb, na kar kaže že zabeležba v stari indijščini, torej za skupne poteze (morda tudi skupne novosti) v okviru prajezičnih možnosti, oz. nastale v času, za katerega se predpostavlja določnejše oblikovanje ievr. narečij oz. drobljenje (verjetno prvotno enotnega, z metodami rekonstrukcije predvidenega) prajezika. Seznam gotovo ni popoln, ker je tovrstno delo v dokajšnji meri prepuščeno naključnim najdbam. Vendar se zdi, da številčnost primerov zaradi značaja primerjav in omejenih možnosti njihove natančnejše določitve, ne bi imela bistvene dokazne vrednosti. V celoti gre za isti tip povezav, kakor so obravnavane v razdelku 2.2.8. Upošteva je nakazane omejitve naj bodo vzorčno navedeni naslednji primeri:

M. MAYRHOFER, KEWA III, 643, opozarja na povezavo sti. *indu*- 'Tropfen, Mond' in lit. rečnih imen tipa *Indu-ra*, *Indus* (z lit.). Ostaja nejasno in težko opredel-

jivo. Vsekakor bi bilo drzno misliti na posebno sti.-balt. izogloso. Prim. Pokorny, IEW, 774 (**oid-* 'schwellen' z dobrimi zabeležbami v posameznih jezikih). Glede pomena prim. v tej zvezi npr. gr. *oīdma* 'Aufschwellung, Schwall des Meeres'.

Dalje naj sti. *karmāra-* 'Schmied' (Mayrhofer, KEWA I, 176, III, 667) ne bi bilo sorodno s sti. *kārman-* 'Werk, Arbeit', temveč preko prvotnega **karma-* v zvezi z lit. *kālvīs* 'Schmied' (tako Burrow, BDC 20 /1960/, 286 sl. in Adyar Library Bulletin 25 (1961), 76). V tem primeru bi imeli v obeh besedah isti koren **kel(ə)-* itd. 'schlagen, hauen' (Pokorny, IEW, 545 sl.) z različno besedotvorno izvedbo in očitno neodvisno v isto smer razvitim pomenom. Vendarle ostaja pri tem sti. *karmāra-* oblikovno vprašljivo (tematska izpeljava z drugotno podaljšanim -a-?), tako da je še vedno v prvi vrsti primerno upoštevati zvezo s sti. *karman-*. Tedaj bi bilo mogoče izhajati iz enakega pomenskega prehoda, kakor se običajno domneva za rus. csl. *krčii*, rus. *korčij* 'Schmied, Kesselmacher' iz **kʷer-* 'machen, gestalten'. Prim. Pokorny, IEW, 641, Vasmer, REW I, 636.

Pri etimološki razlagi sti. glagola *kr-* 'tun, machen, bewirken, handeln' opozarja Mayrhofer (KEWA III, 680), podobno kot že drugi pisci, na enak pomenski razvoj v lit. *kāres* 'Zauber', stcsl. *čary* 'Zauber' in sti. *krtyā-* 'Behexung, Zauber', *kārtra-* 'Zaubermittel'. Prim. Fraenkel, LEW, 241, sl. V obeh primerih gre po vsej verjetnosti za vzporedni, neodvisni pomenski razvoj, saj so sti. in bsl. besede različno tvorjene. Prim. še Vasmer, REW III, 303 sl. in Bezljaj, ESSJ I, 74.

V zvezi s sti. *kʷmi-* 'Wurm, Made', ki se običajno v smislu pratorodnosti povezuje s stit. *cruim*, lit. *kirmis* 'Wurm', stcsl. *črвь* 'Wurm', *čрътъль* 'rot' itd. (prim. Mayrhofer, KEWA I, 261 sl.), navaja Mayrhofer, KEWA III, 861, mnenje (gl. navedbo lit. na n. m.), po katerem naj bi bilo psl. **čʷrm^o* pravzaprav izposojeno iz sti. *krmi-* oz. iz ustrezne iranske tvorbe. Tako tolmačenje je sporno, vsekakor manj verjetno kot prejšnje.²⁹⁷ Etimološko zelo zanimiva je sti. tvorba *nāvanīta-* s. 'frische Butter', ki jo Mayrhofer, KEWA II, 143, razlaga iz *nāva-* + *-nīta-* »das zu einer milchwirtschaftlichen Wz. *nī-* (etwa 'pressen, schlagen, buttern') gehört, vgl. ai. noch *netra-* n. 'Strick, durch den der Butterstößel in Bewegung gesetzt wird' (Mahābh. u. a.), sowie im Iran. osset. digor. *inājun* 'to thresh' usw., nominal. khotansak. *nīyaka-* 'Fett, Butter u. a.' /.../, dazu lett. *sviēstu nīt* 'Butter machen', *pa-nijas*, *pa-nīnas* 'Buttermilch' u. a. m.: vgl. Wüst, Rēma 2, 24 ff., mit reicher Lit.« Morda bi kazalo navedeni koren **nī-* povezati z **ney(ə)-*, **nī-* 'lebhaft bewegt sein, erregt sein, glänzen', pri čemer bi bil konkretni, prehodni pomen v smislu Mayrhoferjeve rekonstrukcije (*'schlagen, heftig bewegen: werfen') prvotnejši. V isti okvir bi se dalo verjetno priključiti s prvotnim podaljškom razširjeni koren **neik-*, ki ga Pokorny, IEW, 761, navaja kot samostojni koren v pomenu 'Getreide schwingen'. Podobno kot lit. *niekōti* '(Getreide) schwingen, worfeln', *niekōčia*, *niēkotē* 'Futterschwinge, Getreidewanne, Worfel, Mulde itd.', let. *niēkāt*, *-uōt* 'Grütze, Mehl in einer Mulde zur Reinigung von Hülsen schwingen' (Fraenkel, LEW, 502) bi lepo sodilo sem sloven. *nāčke*, *nāčve* 'Backtrog', rus. *nōčva* 'flache Mulde, Futterschwinge', ukr. *nōčvy* 'Mulde, Waschtrog', rus. csl. *nʸštvy* 'Backtrog' itd., kar Vasmer, REW II, 229 (z lit.), prek praoblike *nʸktjy, rod. *nʸktjʷe z domnevno prvotnim pomenom 'Waschtrog' izvaja iz korena **neig^w-* 'waschen'.

Po zgoraj predlagani povezavi bi torej kazalo izhajati iz osnovnega korena **ney(ə)-* z izhodiščnim pomenom 'heftig bewegen, werfen, schlagen',²⁹⁸ kamor bi spadal **nī-* z ustreznimi zabeležbami v stari indijsčini in litvanščini, ki deloma označujejo pripravljanje masla deloma izdelek tega poteka. Podobno pomensko razmerje kaže npr. lit. *sviēstas* 'Butter', let. *sviēsts*, *sviēsts* ~ lit. *sviēsti* 'werfen' (Fraenkel, LEW, 953) ali zveza let. *sviēstu nīt*, sloven. *mesti maslo*, *smetana* itd. Na drugi strani bi s podaljškom razširjeni koren **nei-k-* razvil posebni pomen 'Getreide

schwungen' oz. v imenskih tvorbah 'priprava, v kateri so plali žito ipd.' (prim. npr. nem. *Worfel*, *worfeldn* k *werfen*). Dalje bi se končno lahko izločil in osamil pomen določenega tipa posode, ki se uporablja v kmečkem gospodarstvu. S tega stališča bi bili razumljivi pomeni kot 'Backtrog, Waschtrog' (prim. npr. nem. *Mulde* in lat. *mulctra* 'Melkfass'). Podobna raba je mogoča tudi pri sloven. *näcke* – prim. SSKJ III, 16). K tvorbi sloven. *näcke* itd. (očitno kot sloven. *pačka* ipd.) prim. Vaillant, Gramm. comp. IV, 352 sl. K let. predponi *pa-* prim. Endzelin, Lett. Gr., 513 sl.

Nezanesljiva in verjetno nedokazljiva je morebitna izvorna, torej zgodovinska zveza med sti. *amátya-* 'Hausgenosse' ter sloven. *domáč*, srhb. *domačít*, csl. *domaštънь*, *domašънь*, rus. *domášnij*. Prim. Vasmer, REW I, 361²⁹⁹ in Bezlaj, ESSJ I, 108.³⁰⁰ Mayrhofer, KEWA I, 44, pri etimologiji sti. besedne družine (*amā* 'zu Hause, daheim', *amāt* 'von Hause') omenja možnost povezave s sti. zaimenskim deblom *āma-* 'dieser' ali morda z ostanki sicer nezabeležene besede **ama-* 'Haus'.³⁰¹ Kot kaže, gre za tvorbo s pripono **-tyo-* od prislovne osnove, ki je lahko v obeh primerih tudi različnega izvora. Taka raba je bila očitno že prajezična. Prim. v tem smislu npr. Vaillant, Gramm. comp. IV, 433 idr.³⁰²

Dalje F. BEZLAJ, ESSJ I, 72 (po lit.), navaja povezavo sloven. *čámer* 'bik' (Kranj, Šaleška dolina), rus. csl. *čambri* m. mn. 'animal quoddam' s sti. *camará-* 'bos grunniens', oboje iz ievr. **kem-* 'brenčati, doneti', in dodaja: »Pozornost zasluži tudi češ. *čmurný* 'divji, bujen' z neznano etimologijo«, kar bi šlo morda bolje k *čémér*, *čéméren* 'strupen, jedek, nejevoljen, jezen', srhb. *čěmer* 'strup, jeza, skrb' (Bezlaj, ESSJ I, 77 sl.: po njegovem tolmačenju naj bi vse to kot metafora nastalo iz prvotnega rastlinskega imena. Tako tudi Skok, ESHSJ I, 306). Prim. Pokorny, IEW, 558. K sti. *camara-* gl. Pokorny, IEW, 556, seveda brez navedene slovenske vzporednice. Določitev razmerja med slovan. *čambri* in sti. *camara-* je težavna. Če naj bi šlo za prasorodno, iz korena **kem-* razvito tvorbo, bi morali za slovansčino rekonstruirati korenski **-ē-*, kar ni brez težav. Po mnenju Trubačeva et al., ES IV, 15, je prključitev csl. besede zgrešena, ker da temelji na napačno določenem pomenu.³⁰³ Tudi domneva izposoje iz iranskega vira ostaja zelo negotova iz dveh ozirov: 1) ustreznost iran. izhodiščna beseda (domnevno) ni znana in 2) še bolj vprašljiva je izredno ozka zabeležba na slovanskem področju: dobi se samo sloven. narečno, kar bi težko govorilo v prid taki, predvidoma razmeroma stari in tudi krajevno vezani izposoji. Prej bi se dalo misliti na izposajo iz kakega bližjega, morda germanskega vira, pri čemer ostaja težavno vprašanje, kaj lahko nadomešča slovenski *č-*.³⁰⁴

H. D. POHL v svojem članku *Slova iranskego proisxođenija v ruskom jazyke*, Russian Linguistics, Vol. 2, Nos. 1/2, March/June 1975, Dortrecht—Boston, 81—90, prinaša pregled izposojenk, urejenih po kronološkem redu, torej po času izposoje (tako: izposojenke v splošnoslovanski dobi; tiste po splošnoslovanski dobi; in končno izposojenke v posameznih jezikih). V največji meri gre seveda za mlajše besede, ki sodijo pretežno v t.i. kulturno besedje in jih pisec skupini tudi pomensko (rastline, živali, pijače, jedi ipd.). Ker pri tem ni izhajal iz novih, podrobnejših analiz in sam ne postavlja dodatnih utemeljitev, kaže omeniti le nekaj vzorčnih primerov. Tako na str. 83 navaja strus. *brynec* 'riž' iz perz. *birinj* 'riž' (Vasmer-Trubačev, ESRJ I, 223, Vasmer, REW I, 130); dalje (po Abaevu, Etimologija 1966/68, 246) rus. *varzátъ* 'delatъ ploxo' iz iran. **varz-* 'delati' (str. 84); p. t. še rus. *vors* 'las' iz sriran. *vars* (Vasmer, REW I, 230: ~ av. *varəsa-* 'Haar'); p. t. rus. *dorija* 'oznaka za morje' iz perz. *dārja-* 'Meer, grosser Fluss' (Vasmer, REW I, 363); strus. *kestjakъ* 'Art Boot' iz perz. *kāšti* 'Barke' (str. 85) ter glede pomena vprašljiva izvedba rus. *pānsúra* 'nрав, karakter, obyк' iz indoiran. **pānsura-* 'prah'. Tako Toporov, Etimologija 1970/72, 21—23 (z zamišljenim pomenskim prehodom: 'razryxlennaja zemlja, praxa' → 'karakter, natura, povadka'). Vprašljiva je verjetno tudi glasovna stran povezave (npr.

-an-!). Upravičeno zadržan je Pohl tudi do drugega Toporovega predloga iz istega članka (str. 23–37), v katerem le-ta *pärenb* 'mlad, neporočen človek', mn. *parni* izvaja iz stperz. *parna-* 'sin'. Prim. Pohlov pripombo, p. t., 86 sl.: »Takim obrazom, zamstvtv. iz ir. javljaetsja bolee čem spornym«.

Nadalje ostaja nekaj še neomenjenih primerjav oz. povezav, ki jih navaja W. PORZIG, Gliederung des idg. Sprachgebiets, in sicer na str. 167 (14) obravnava av. *tačaiti* in lit. *tekù*, srbh. *tèčëm* kot posebno izogloslo z naslednjim tolmačenjem: »Das gemeinidg. *sreu- 'fliessen' ist gleichmässig ersetzt durch av. *tačaiti*, lit. *tekù*, srbh. *tèčëm*. Das ist ein volkstümlicher Ausdruck, denn idg. *teq- heisst eigentlich 'laufen'.«

Na str. 168 opozarja na skupno iran.-slovan. oznako za pojem 'tkati', namreč oset. *taxun* : stcsl. *tvkq* s podrobnejšo utemeljitvijo pomenske izoglose v okviru siceršnjih ievr. poimenovanj: »Den älteren Sachgehalt des Wortes zeigt noch. arm. *t'ek'em* 'drehe, flechte, wickle' und ahd. *tāht* 'Docht', aisl. *þátr* 'Schnur in einem Seil'. Das Altindische bewahrt für 'weben' die Sippe *aw(ē)- (Inf. *ótum*, *vātave*), das Baltische hat eine eigene Erweiterung *audh- /.../. Westlich an das iranisch-slavisches grenzt das Gebiet von *webh-.«

Več posebnih osetsko-slovanskih izoglos predlaga končno Abaev v svojem etimološkem slovarju osetskega jezika. Razvrščanje in vrednotenje takih povezav sta večinoma zelo težavni, ker gre pogosto za osamljene, temne besede bodisi na slovanski pa tudi na iranski strani, kar zmanjšuje možnost zanesljivih rekonstrukcij. Tudi pomenska stran takih primerjav oz. njihovo tolmačenje je pogosto sporno. Tovrstne primere bi bilo potrebno natančno obdelati posebej, zlasti s stališča iranskega oz. indoiranskega ozadja. Prim. v tej zvezi kritične pripombe Trubačeva v VJA 1975, No. 1, 131 sl.

2.3. Vprašanje zase je domneva O. N. TRUBAČEV-a, po kateri naj bi bili ob Črnem morju razen Irancev prvotno zastopani tudi Indoarijci. To svojo teorijo je razvil v dveh člankih: *O Sindax i ix jazyke*, VJA 1974, No. 4, 39–63, in *Lingvističeskaja periferija drevnejšego slavjanstva, Indoarijcy v Severnom Pričernomorbe*, VJA 1977, No. 6, 13–29 (enako besedilo je objavljeno tudi v zborniku: *Slavjanskoe jazykoznanie VIII, Meždunarodnyj s'ezd slavistov, Zagreb–Ljubljana /1978/, Doklady sovetskoj delegacii, Moskva 1978, 386–405*). Gradivo, ki ga navaja Trubačev, je v veliki meri sporno, vsekakor pa močno hipotetično. Vendar bi ga kljub temu kazalo posebej podrobno analizirati. Da ga ne moremo z mirno vestjo le označiti kot nestvarnega in s tem opustiti možnost morebitne nadaljnje jezikovnozgodovinske navezave, je krivo zlasti dejstvo, da je npr. Mayrhofer (*Die Indo-Arier im Alten Vorderasien*, Wiesbaden 1966) na sorazmerno zelo skopem (čeprav dokaj enoznačnem) gradivu dokazal obstoj Indoarijcev na Bližnjem vzhodu. In morda je nekaj podobnih, ključnih primerov mogoče najti tudi med obilico dvoumnega, težko opredeljivega gradiva, ki ga prinaša Trubačev. Na tem mestu naj zadošča le kratek, informacijski prikaz izhodišč, na katerih je zgradil svojo teorijo Trubačev. Pri domnevi indoarijskih, ne iranskih elementov na omenjenem ozemlju, izhaja Trubačev (1974) iz tolmačenja nekaterih imen, ki jih navajajo antični viri (npr. različici v gr. virih *Sín-doi/Sindoí* : *Indoi* : lat. *Sindi*, *Sindones*), in pri katerih različica s *s-* ni razločljiva z iranskim izhodiščem, ter iz nekaterih t.i. neskitiskih prvin in skitsčini.³⁰⁵ V tej zvezi izvaja npr. (str. 54) poimenovanje *Temarunda* 'Azovskoe more' iz *tem-arundā 'kormilica Črnega morja' (mater maris), pri čemer poistoveti domnevni zadnji člen z **dh̄-* 'dojiti', in sicer z naslednjim tolmačenjem: »Oboznačenie Črnega morja s pomoščbju slovosloženija **tem-arun-* moglo prinadležat' toľko indoarijcam, sr. dr. ind. *tāmas* sr. r. 'temnota, mrak', *ár̄ṇa-* 'pučina' (v *-arun-* predstavljena ešče ne sinkopiro-

vannaja forma).« Po tem tolmačenju bi moral *-ē- že dati -ā-, medtem ko naj bi bil *-e- še ohranjen kot tak. Ker so primeri, ki jih nadalje navaja, večinoma zabeleženi v grških virih, bi kazalo ugotoviti, kakšno vlogo ima pri realizaciji lahko grško tolmačenje glasov oz. morebitno nadomeščanje določenih glasov.

V svojem drugem članku (1977) Trubačev najprej povzame svoja dotedanja izvajanja.³⁰⁶ K možnostim natančneje določitve domnevnih indijskih ostankov na obravnavanem ozemlju pravi (str. 17 sl.): »K ljubopytnoj dialektno-indoirijskoj karakteristike boljšoj drevnosti sleduet otnesti pojavljenija prakritizma v reliktax jazyka severopontijskix indoarijcev, v dannom slučae tavrov.« Nato sledi (str. 18 sl.) spisek besed, v glavnem imen, ki naj bi predstavljale besedne ostanke Indoarijcev na severu Črnega morja. Te bi bilo treba obdelati posebej. Veliko je spornih rekonstrukcij, ad hoc privzetih sestavljenk in pomenov, vprašljivi in nedosledno izpeljani so tudi nekateri domnevani glasovni prehodi. Tako npr. (str. 19 /8/) navaja naslednjo primerjavo: »*a-kšama-paya- 'nepriгодnaja voda' : Eksampaios (Gerod.), mestnostъ na Gipanise (Ju. Buge). Sr. dr.-ind. a- 'ne', kšamā- 'prigodnyj', páya- 'voda'.« Po tem tolmačenju bi bil sti. a (in to nastal iz prvotnega *ŋ!) uresničen kot e, kar je popolnoma neverjetno. Tudi morebitno grško nadomeščanje se zdi v tem primeru neutemeljeno.

V zvezi s slovanščino je treba omeniti nekatere piščeve domneve iz drugega poglavja navedene razprave.³⁰⁷ Tako (na str. 25) poimenovanje vzhodnega dela Slovanov *Anti (Ántai)* veže s sti. *anta-* 'konec' z naslednjim tolmačenjem: »/sblizhenie/ bezukorizennoe fonetičeski, a takže semantičeski, potomu čto tak nazываемыe anty v samom dele zanimali jugo-vostočnyj kraj slavjanstva, izvestnyj vposledstvii pod nazvaniem Ukraina.« Piščeva izključitev morebitne možnosti iranskega izvora temelji na sorazmerno šibkem argumentu ex silentio (p. t.): »Sleduet otmetitъ, čto kak raz irancy tak nazывatъ slavjan ne mogli, poskolъku oboznačali konec i kraj svoim osobym drevnim dialektnym slovom *karana- (avest. *karana-*, oset. *kæron* in dr.).« V istem smislu izvaja dalje tudi nekatere nazive posameznih slovanskih plemen. Tako (str. 25 sl.) poimenovanje antičnih Srbov na severnem Kavkazu, ki ga izhajajoč iz Plinijevega glosiranja *Serbi, Cephalotomi* veže s sti. *síras-* 'glava'.³⁰⁸ Vprašljiva je tudi piščeva razlaga imena ljudstva *rusь*, ki ga veže s sti. *rukša-* (enkrat zabeleženo v RV, prim. Mayrhofer, KEWA III, 640).³⁰⁹ Vprašljivo glasovno stran take povezave skuša sicer utemeljiti, vendar je tudi ta razlaga lahko le (ne najbolj prepričljiva) domneva (str. 27): »Počemu *ruks- ne dalo na slavjanskoj počve zakonomernoe *rux-? Počemu my imeem formu *rusь*, a ne ožidavšujusja *rušь? Sostojalось li narodnodialektnoe uproščenie *ks* > *s(s)* ešče na doslavjanskoj počve?« Ker naj bi šlo očitno za zelo star tip izposoje, je vprašljiv tudi vokalizem, na kar Trubačev ne opozarja. Prim. tudi Vasmer, REW II, 551 sl.

V okviru t.i. kulturnih besed izvaja (na str. 28) slovan. *sъrebro* iz indoarij. **śub(h)ri apa* 'svetla voda' (~ sti. *śubhrá-*). Prim. Vasmer, REW II, 613. V tem primeru naj bi imel torej staroindijski -u- pričakovani slovanski odraz -b-, kar je v nasprotju z izvajanjem v prejšnjem primeru. Podobno vprašljivo, vsekakor manj primerno od siceršnje razlage (prim. Vasmer, REW I, 552), je končno piščevo tolmačenje imena *Kerčb* 'Stadt in d. Krim am Kimmerischen Bosphorus', ki ga (na str. 28) izvaja »ot mestnogo prodolženija dr.-ind. *krka-* 'gorlo' (gorod pri gorlovine!).« Vokalizem naj bi govoril za turško posredovanje.³¹⁰

3. SKLEP

3.1. Prikaz indoiransko-baltoslovanskih jezikovnih odnosov je mogoče skleniti v glavnem v dva sklopa: prvi obsega razmeroma precejšnje število besednih odnosnic, ki temeljijo bodisi na skupni uporabi npr. iste predpone, iste prevojne stopnje bodisi

na enako usmerjenih pomenskih prehodih. Značilnost tovrstnih povezav je, da jih je zelo težko določiti glede na obe izhodiščni možnosti: ali gre za (morebitno skupno, torej zgodovinsko pogojeno) ohranitev arhaizma ali smemo morda računati z inovacijo. Čeprav je tako ponatančenje skoraj redno neizvedljivo, pa je vendarle za obravnavane primere te vrste večinoma jasno, da je mogoče značilnosti, ki primerjave utemeljujejo, razmeroma zanesljivo pripisati času, ko so se določneje oblikovala ievr. narečja, torej verjetno tik pred domnevnim razpadom indoevropske skupnosti, morebiti tudi neposredno po njem.³¹¹ Kljub temu, da tako pogojen besedni in v določenih potezah tudi slovnični fond ne more imeti dokazilne vrednosti pri določanju intenzitete obravnavanih medjezikovnih odnosov, kakor bi ga imele npr. nesporne, torej določljive skupne inovacije in izposojenke, pa je vendar v zgodovinskem smislu lahko odigral določeno vlogo: številnejše vzporednice v smislu ohranjenih arhaizmov bi lahko podpirale kasnejše, v drugačnem položaju pogojene jezikovne stike. Tako bi laže prišlo do zблиževanja, morebiti tudi v določenih glasovnih potezah, do t.i. 'iranizacije' nekaterih besed, kakor jo domneva npr. Abaev, in ki bi iz takega zornega kota postala smiselnejša. V omenjeni sklop bi poleg večine tvorb, navedenih npr. v poglavju 2.2.8. idr., spadali tudi tisti del iransko-slovanskega verskega izrazja, pri katerem se ne da z večjo gotovostjo domnevati, da gre za izposojeno gradivo. Vsekakor je bajeslovno ozadje tega besedja treba razlagati kot podedovano.³¹²

Drugi sklop izoglos vključuje pretežno iransko-slovanske odnosnice, ki jih je mogoče (z večjo ali manjšo verjetnostjo) razlagati kot izposojenke,³¹³ deloma pa naj bi bile samonikle tvorbe, drugotno preoblikovane pod tujim vplivom; v nekaj primerih naj bi, po mnenju nekaterih raziskovalcev, kazalo računati tudi z možnostjo kalkov. V pretežnem delu teh izoglos naj bi vpliv potekal od iranščine k slovanščini. Ostaja pa vendarle tudi skupina osetskikh besed, za katero domnevajo slovansko izhodišče oz., podobno kot zgoraj, možnost, da bi se izhodiščna iranska tvorba v določenih glasovnih potezah prilagodila ustreznim slovanski odnosnici. Da so tako rekoč skoraj vsi primeri te in one vrste do določene mere negotovi in težko opredeljivi, je, z ozirom na težave, ki se pri takem preučevanju pojavljajo, razumljivo.

Zgodovinska izhodišča, ki so podlaga tako usmerjeni raziskavi, so sorazmerno jasna.³¹⁴ Z izhodišč arealnega jezikoslovja utemeljuje razvoj oz. svojstvo obravnavanih iransko-slovanskih stikov podrobneje Pisani v svojem članku 'Baltisch, Slavisch, Iranisch'. *Baltistica* V(2), 1969, 133–140.³¹⁵ Njegova izvajanja so v glavnem sprejemljiva, vendarle pa prihaja tudi do zelo spornih, tako rekoč nesprejemljivih sklepov. Tako trdi (p. t., 138) naslednje: »/.../ oder die Monophthongierung von *ai* zu *ě*, die, bei den Skythen angefangen /.../, sich bei den Slaven durchsetzte um einige Ableger im Baltischen zu überlassen, z. B. *víenas* aus *oynos.«³¹⁶ Podobno malo verjetno je njegovo povzemanje nekaterih navedb iz drugih člankov, ki ga v svojem prispevku 'Weiteres zu den iranisch-slavisch-baltischen Beziehungen'. *Baltistica* VII (1), 1971, 17, tokrat razvito ubesedi: »Darin hatte ich die Ansicht vertreten, dass die Bildung einer slavischen relativen Einheit aus der Masse der indogermanischen Dialekte Mittel- und Osteuropas der Iranisierung zu verdanken ist, die von Skythen und Sarmaten ebenso in politischer und ethnischer wie in sprachlicher Hinsicht ausgeübt worden ist: natürlich breiteten sich des öfteren die vielfachen iranischen Einflüsse auch ausserhalb der in die slavische Einheit zusammengeflorenen Stämme aus, so dass manche, den baltischen mit den slavischen Sprachen gemeinsame Züge auf diese Weise zustande gekommen sind.« Zdi se, da tako daljnosežni sklepi, za katere manjka vsako resnejše utemeljevanje, ne potrebujejo komentarja.

Možnosti, da bi se dalo večinoma iransko-slovanske odnosnice glede na pomen razvrstiti v določena polja, so neznatne. Izstopa le sklop bolj ali manj verjetnih izoglos iz verskega izrazja, ki so zbrane navedene na več mestih (tako prim. npr. H. D.

Pohl, *Historische slavische Sprachwissenschaft*, Kratylos XXII, 5–9). Razporeditev predpostavljenih iranskih izposojenk, kakor naj bi bile časovno prevzete v slovanščino, je zelo težavna. Toporov-Trubačev (1962) str. 229 predlagata naslednjo shemo: (1) najstarejšo plast iranizmov predstavljajo skitske izposojenke; (2) proti vzhodu se večja število iranizmov, ki kažejo značilnosti sr. iran. dobe. Zaradi določenih glasovnih potez bi bilo (po njunem tolmačenju) mogoče misliti na sarmatiščino; (3) najmlajši sloj naj bi predstavljale izposojenke iz (stare) osetščine. Taka razdelitev je sicer pregledna in navidez jasna, vendar jo je v praksi težko uresničiti. Tako je niti Trubačev (1965/67) ne poskuša sistematično uporabiti ob svojih primerih. Težave, ki se pri tem pojavljajo, bi bile v glavnem naslednje:

a) Po mnenju večine piscev predstavljajo Skiti prednike Osetov in tako, ne glede na veliko razliko v zabeležbi osetščine in jezikovnih ostankov skitiščine,³¹⁷ primerjave, ki na iranski strani kažejo le osetsko zabeležbo, samodejno prenašajo v starejše stanje. S tem se domala zabrišejo razlike med t. (1) in (3) predlagane sheme. Razen tega, kot kažejo nekatere razmeroma natančno izvedene in dobro utemeljene raziskave, iranski jezikovni ostanki iz južne Rusije niso izvedljivi iz enotnega izhodišča, kakor se to običajno predpostavlja. To ugotavlja J. Harmatta v svoji obsežni razpravi »Studies in the language of the Iranian tribes in South Russia«, AOH I (1950), 261–314, na več mestih, npr. (na str. 263): »/.../ though it is possible that ethnically the Ossetes are the descendants of an Iranian tribes from South Russia, it is hardly likely that a strikingly large number of Iranian tribes from South Russia, appearing in different names in the course of history, could be gathered into a single unit. Neither is it likely that their language could be regarded as Old Ossetian, i.e. as an earlier stage of the present Ossetian language.« Do podobnih sklepov prihaja tudi na podlagi glasovnih značilnosti iranskih imen, ki se dobijo v grških napisih in v izročilih antičnih piscev.³¹⁸

b) Zaradi slabe zabeleženosti dela iranskih narečij je težko zanesljivo določiti dejanske iranske izhodiščne oblike. Tako navajane primerjave večinoma temeljijo na bolj ali manj verjetnih rekonstrukcijah.

c) Večinoma manjkajo oprijemljive (glasovne, besedotvorne) poteze, ki bi omogočale natančnejšo razmejitev med stopnjami, kakor jih postavlja Trubačev. V nekaterih primerih so te možnosti (seveda v zelo omejenem obsegu) vendarle dane (tako npr. razmerje *-rʒ-* : *-ʒr-*, ozvenečenje *-k-* ipd.).

Sporna je dalje domnevno stara izposoja iz iranščine v slovanščino v primerih, kjer imamo na slovanski strani le razmeroma zelo ozko (pogosto vprašljivo) zabeležbo (sem bi spadala npr. večina primerov, ki jih Trubačev /1965/67/ uvršča v skupino t.i. poljsko-iranskih izoglos, v primerjavi s splošno priznano iransko izposojenko *toporʒ*, razširjeno na vsem slovanskem ozemlju).

Z ozirom na navedene zadržke pri določanju tega, drugega sklopa iransko-(balto)slovanskih izoglos, in glede na dejstvo, da so predlagane etimologije s tega področja vendarle v veliki meri sporne ali pa je njihova veljavnost vsaj nedokazljiva,³¹⁹ se zdi upravičen naslednji sklep: dokler na podlagi iranske filologije ni mogoča natančnejša opredelitev in razmejitev iranskih narečij po posameznih časovnih stopnjah jezikovnega razvoja, morejo poskusi natančnejše umestitve v čas in določitve iransko-slovanskih jezikovnih vplivov, gradiva torej, ki je že samo po sebi v veliki meri sporno, ostati le v mejah domnev.³²⁰

1. Prim. podobno ugotovitev, čeprav v drugačnem okviru: W. Dressler, Methodische Vorfragen bei der Bestimmung der 'Urheimat'. Sprache XI (1965), 26: »Wenn bedeutende Wissenschaftler aus demselben Material diametral entgegengesetzte Ergebnisse gewinnen, die Ansichten ihrer Mitforscher zum Teil heftigst kritisieren oder gar in Skepsis verfallen, so wird eine Frage vorzüglich: die Methodefrage.«
2. Prim. v tej zvezi npr. eno od možnih tolmačenj, ki se zdi razmeroma zelo stvarno, in ga je pripeval A. Nehring, Zur Realität des Urindogermanischen. Lingua 10 (1961), 363 sl.: »Man darf sich also die Entstehung der uridg. Isoglossen nicht auf ein und derselben Zeitebene vorstellen. Man muss überdies, wie dies auch schon gesagt worden ist, wohl annehmen, dass es zunächst nur kleinere Spracheinheiten mit noch weniger ausgeprägten Characteristica gab, die von verschiedenen Seiten beeinflusst wurden, um dann zu einer grösseren Einheit zusammenzuwachsen oder sich einer solchen anzuschliessen. /.../ Natürlich kann man hier nur Vermutungen äussern. /.../ Man darf annehmen, dass die Richtung der Abwanderung der Einzelvölker weitgehend durch ihre Lage in der Urheimat bestimmt oder wenigstens mitbestimmt wurde. /.../ Isoglossen setzen Nachbarschaft der betreffenden Sprachen voraus. Wo also Übereinstimmungen zwischen einzelnen idg. Sprachen Isoglossen erschliessen lassen, müssen diese sich ausgebildet haben, als die betreffenden Sprachen in der Urzeit benachbart waren bzw. in engerem geographischem Kontakt standen. Es gibt nun klare Fälle, bei denen sich die Gegend der Kontakten mit den historischen Gebieten der Sprachen in Einklang bringen lässt. So bilden die Satemsprachen in historischer Zeit den östlichen Flügel der idg. Sprachen, gleichgültig ob sie in Osteuropa oder in Asien gesprochen werden. Sie müssen also doch schon in der Urzeit im östlichen Gebiet der Indogermania gesprochen worden sein.« Prim. še V. Pisani, Baltistica V (2), 1969, 135, morda že nekoliko popačeno: »Dieses Indogermanisch ist keine monolitische, von Zeit und Raum unabhängige Erscheinung, sondern, wie z. B. schon Eduard Hermann wenigstens z. T. ersah, eine Gesamtheit von Einzeldialekten, die durch zahlreiche, wesentliche Isoglossen zusammengehalten waren, und zwar eine sich in ihren inneren Verhältnissen nach den Geschicken der jene Dialekte sprechenden Leuten verändernde Gesamtheit, wie es z. B. das Vulgärlatein war.«
3. Prim. v tej zvezi nekatera teoretična izhodišča, ki jih v že omenjenem članku navaja Dressler. Tako meni na str. 34: »Was ist von Lexikon verwertbar? Hier gilt im Grunde noch immer Hirts 1895 geprägter Satz: "Wenn gewisse Worte in allen oder den meisten idg. Dialekten in gleicher oder gesetzmässig veränderter Gestalt wiederkehren, so ist der Schluss berechtigt, dass solche Worte aus der Urzeit ererbt sind, falls wir feststellen können, dass keine Entlehnung späterer Zeit aus einem anderen Sprachzweig statt fand."« Prim. še opombi (str. 37): »Nicht zu vergessen sind parallele Neubildungen oder Elementarparallelen, die auf bereits grundsprachlich vorhandene Neigungen zurückgehen«, ter (str. 39): »/.../ dass zwar lexikalische Neuerungen scharfe Sprachgrenzen leicht überspringen können, diese aber für lautliche, formale und syntaktische Neuerungen, deren Verbreitung ein gewisses Mass dauernden persönlichen Verkehrs erfordert, ein grosses Hindernis darstellen.«
4. Prim. še Dressler, p. t., 35: »Besonders gefährlich sind argumenta ex silentio, die unter allen Umständen zu vermeiden sind, weil durch sie der Unsicherheitsfaktor in den aufeinander aufgebauten Schlussfolgerungen das erträgliche Mass weit überschreitet.«
5. Metodološko sporen in tako rekoč neizvedljiv se zdi Dresslerjev naslednji zahtevek (str. 36): »Niedermanns Ansicht /.../, Entlehnungen seien nur dann anzunehmen, wenn sie beweisbar seien, dürfen wir auf keinen Fall folgen. Vielmehr ist angesichts der Notwendigkeit, nur das sicherste Material zu verwenden, erst dann ein Erbwort anzunehmen, wenn eine Entlehnung stringent ausgeschlossen werden kann.« Na vprašljivost njegove uporabe kaže že sama Dresslerjeva ubeseditev znanih dejstev (p. t., 38): »Lehnwörter können ohne weiteres die Grenzen noch

- eng verwandter Sprachen trotz räumlicher Trennung überspringen, dabei lautlich adaptiert werden, identische Weiterbildungen besitzen und von vorhandenen Wörtern abgeleitet zu sein scheinen, so dass sie unter ungünstigen Umständen von 'urverwandten' Erbwörtern nicht zu unterscheiden sind.« Pri takem tolmačenju bi se dala seveda zagovarjati npr. razlaga, da je slovan. *bogъ* iranska izposojenka.
6. Prim. kritične pripombe k Porzigovi metodologiji in nove tovrstne, vsaj v teoriji obetavne predloge, kakor jih sistematično navaja Ju. V. Otkupščikov, O principax otbora leksičeskix izoglos. *Baltistica* 1 (Beiheft), 1972, 115–124.
  7. Prim. k temu npr. R. Jakobson (1950), M. Gimbutas (1967) in še B. L. Ogibenin, Baltic evidence and the Indo-Iranian prayer, *JIES* 2/4, 1974, 23 sl., kjer pisec s pomočjo odnosa med let. *diēt* 'to dance, to spring; to sing', lit. *dainā* 'Lied' (in nadalje lit. zem. *dēinauti* 'den Hof machen, flierten, locken', lit. *dēina* 'Gefälligkeit, Schmeichelei; wer schmeichelt, den Hof macht'; let. *dainauotiēs* 'dress up, smarten up', lit. *deininėti* 'to court, to play up, to pay compliments, to do one's best to please') ter av. *daēnā* 'Religion; inneres Wesen, geistiges Ich, Individualität' (prim. Bartholomae, AIW, 662 sl.) skuša osvetliti nekatere aspekte verskega obredja, povezanega z indoiran. boginjo zore *Ušas*, ki sta jo po drugi strani Elizarenkova in Toporov (Indija v drevnosti. Moskva 1964) povezala z let. *Usiṣ*. Prim. npr. njegovo sklepno ugotovitev na str. 43: »However the evidence of the Baltic languages has been most helpful to define *Ušas* not as an exclusively poetic interpretation of the morning dawn, but as a functional symbol having its roots in the mythology common to the Indo-Iranians and the Balts and in the ritual we have tried to reconstruct.«
  8. Prim. k temu npr. Vasmer (1923), Vasmer (1924) in tudi njegovo razpravo *Die alten Bevölkerungsverhältnisse Russlands im Lichte der Sprachforschung*, Berlin 1941, navajano po angleškem prevodu *The Ancient Population Situation in the Light of Linguistic Research*, New York 1974, ki je pomembna zaradi nekaterih osnovnih zgodovinskih, tako časovnih kakor tudi zemljepisnih izhodišč, na katerih temelji večina jezikovnih raziskav iransko-slovanskih odnosov. Tako meni p. t. na str. 4: »The Iranian influence among the Slavs is rather weak. Iranian loan words are completely lacking in the Baltic language. Further, since there are no Finno-Ugric borrowings that can be ascribed to Proto-Slavic, it must be assumed that the Balts were separated from the Iranians by the Slavs, and that the Slavs were originally cut off from the Finns by the Balts.« Prim. še p. t., 7: »As the proto-home of the Slavs and the oldest home of the Russians (East Slavs), I designate an area which reaches eastward from East Galicia over the regions of Volynia, Podolia, Kiev, Černigov, Mohilev, Poltava, Kursk, and Orel, on to the upper Don.«
  9. Prim. npr. Gołab, 1973, str. 143 sl.
  10. »To summarize, the tendencies of development in CS and OIr were too different to permit a real convergence in their phonological evolution. In some phenomena, however, they carried out identical changes, which proves their close contacts: treatment of palatovelars, of geminated consonants, partially of *s* after *k*, *r*, *u*, *i*, and possibly fixation of stress«, pri čemer naj bi, v skladu z njegovimi izvajanjmi na str. 616, sprememba *s* > *x* morda nastopila pod iranskim vplivom. Sporna je tudi domnevna naglasna izoglosa, ki naj bi temeljila na domnevanem naglasu predzadnjega zloga v iranščini in stari cerkveni slovanščini, kar – vsaj za slovanščino, že zaradi razmer v zgodovinsko izpričanih jezikih – ne more veljati.
  11. »The borrowings are from the common Iranian stock, before differentiation had destroyed fairly free intercourse. But the appearance of the Medes and Persians along the highlands overlooking Assyria is a well known event of the seventh century before Christ. Their loans to Slavonic must have taken place between 1500 and 650 while they were still in Russia, and when they gave to the Danube, Dnieper, Dniester, and Don names with the Iranian element *dānu* 'water'.«
  12. Tako St. Mladenov, Zu den lexikalischen Abgrenzungslinien ('Isoloxen') auf südslavischem und arisch-slavischem Gebiete, *Slavia* X (1931), 242–251, kjer na str. 249 ugotavlja, da slovanško-indoiranske odnosnice na področju besednega zaklada ne zadoščajo, da bi lahko govorili o posebnem besedju, ki bi bil skupen obema jezikovnima skupinama. Enake vrste vzorednice bi lahko našli tudi med dvema drugima jezikovnima skupinama, pri katerih ni mogoče izhajati iz prvotnega zemljepisnega sosedstva.
  13. Vendar prim. tudi str. 83.

14. Čop izvaja iz **q^wem-* 'srkati', torej < **q^wē(m)s-yā* (~ sti. *camū*). Vendar prim. še vedno Pohl, Kratylos XXII, 8.
15. Proti iran. etimologiji Trubačev (1965/67) str. 24; vendar prim. še Pohl, Kratylos XXII, 8.
16. Gl. str. 70.
17. Gl. str. 119.
18. »Eine Entlehnung im III. saec. n. Chr. und später hätte schon *sobaga ergeben, denn die iranischen Eigennamen auf griechischen Inschriften Südrusslands zeigen schon um diese Zeit *-agos* für iran. *-akas*.«
19. Prim. p. t., str. 176: »Wenn aus iran. *spaka-* ein slav. *sobaka*, nicht *spaka geworden ist, so ist das Iranische in seiner späteren Lautentwicklung mit daran schuld: im Ossetischen wird iran. *sp-* durch *fs-* vertreten (...), wobei (...) zuerst *sf-*, dann die Metathese eingetreten ist. Da nun dem Gemeinslavischen ein *f-* Laut fehlte, so wurde er durch *b-* ersetzt und um das *s* davor stimmlos zu erhalten noch ein Vokal eingeschoben.«
20. »Nicht nur auf das Ostslav. beschränkte Entlehnung aus einem mitteliran. **sabāka-* (...).«
21. »Sein geradezu genialer Einfall, das angeblich iran. *sobāka* 'Hund' als Ableitung mit dem Suffix *-aka* zu tschech. *sob* 'Renntier' zu stellen, bedarf allerdings noch einer Bestätigung, denn *-aka* ist bisher nur bei Deverbativen nachgewiesen.«
22. Prim. še I. Gershevitch, Ancient Survivals in Ossetic, BSOAS 14, 1952, 485, op. 1.
23. Prim. tudi Trubačev (1965/67), 24 in Pohl, Kratylos XXII, 8.
24. Vendar prim. še Pohl, Kratylos XXII, 8. Szemerényi, Slavic Etymology in Relation to the IE Background, 273, op. 15, predlaga novo tolmačenje slovan. *rajb* 'paradise', in sicer ga izvaja iz ievr. **wrā-yo-* 'joy, beatitude'. Prim. še Sprache XII/2, 1967, 212–214.
25. K historični določitvi Skitov in Sarmatov prim. uvodne pripombe pisca p. t., str. 95.
26. Prim. še F. Bader, BSL LXXII (1977)/1, 81 in Vaillant, Gramm. comp. IV, 915–918.
27. Prim. Fraenkel, LEW, 154.
28. Na str. 468 navaja Pokorny naslednje pomene: »slav. *gojь 'das Leben' → aruss. *goj* 'Friede', altskr. *goj* 'dass.' itd.« ter Vasmer, n. m.: »rus. *goj* 'heil!', aruss. *gojь* 'pax, fides, amicitia', skr. *gôj* 'Friede', sloven. *gôj* 'Pflege'« itd. Prim. v tej zvezi še Skok, ESHSJ I, 585.
29. Prim. zabeležbe pri Vasmerju, REW I, 457.
30. Po Frisku, GEW II, 1008 sl. (geslo: *phēlós*), gr. besede niso etimološko jasne.
31. Prim. Pohl, Kratylos XXII, 8 in str. 75 pričujočega besedila.
32. Tu navaja: lit. *vaitėnti, vaitenū* 'richten, bestimmen, verfügen, urteilen, annehmen', stprus. *wai-tiāt* 'sprechen, reden'; kot prasorodne obravnava navedene slovan. in av. tvorbe.
33. Gl. str. 67 sl.
34. Pač pa je nav. koren, kot kaže Pokornyjevo gradivo, v svojih zabeležbah omejen na indoiran.-bsl. področje (sti. *gāyati, gāti* 'singt', *gātha-* 'Gesang, Vers', av. *gāθa-*; strus. *gaju, gajati* 'krähen', balt. *gēidō: lit. *giedu, giestu* 'singen, krähen' itd.), kajti toh. A *kāk*, B *kāka* 'er rief' očitno ne sodi sem. Tako Van Windekens, Le tokharien I, 192. Tukaj bi imeli torej lahko opraviiti z indoiran.-bsl. izogloso, čeprav ostaja, podobno kot v drugih primerih te vrste, vprašljivo, kakšno vrednost ima. Kot kaže, gre za prajezične tvorbe, za kar govorijo že prevojne razmere, in bi šlo lahko (v najboljšem primeru) za pojav t.i. ievr. narečnih izoglos, ki so že same po sebi težko opredeljive.
35. Gl. str. 120.
36. Prim. str. 127.
37. Prim. k temu z gradivom in utemeljitvami Trubačev (1965/67) str. 69.
38. Prim. Vasmer, REW III, 496.
39. Prim. zlasti str. 28 z ustreznim gradivom.
40. Prim. str. 29: »Die über das ganze südrussische Gebiet verbreiteten Namen sind wohl sicher iranisch. Beschränkt sich ein Name auf Olbia oder den Bosphorus, dann liegt es nahe ihn für thrakisch zu halten. Kommt er nur in Gorgippia oder Phanagoria vor, dann kommt auch kaukasischer Ursprung in Frage.«
41. »*Kasog* 'Tscherkesse' (...) – Der Name wird hergeleitet aus osset. *kæsxæg* 'Tscherkesse', einer Kürzung von osset. *cærkæsxæg*, von *cærgæx* 'Adler' aus *carkas (...).«

42. »*Ispolín* 'Riese, Recke', stolj. *stolim, stolin* /.../ gehört zum Namen der von den Goten Südrusslands besiegt *Spali* /.../, wozu wohl *Spalei*.« Vasmer navaja mnenje Meilleta, ki zaradi i-misli na romunsko posredovanje. Povezave s *Páloi* na tem mestu več ne navaja, ker jo ima verjetno za preveč neverjetno oz. nezanesljivo.
43. Prim. str. 90.
44. Na str. 59 sl. opredeljuje svoje zgodovinsko, časovno izhodišče: »Steht nach dem Vorigen vorwiegend iranische Bevölkerung in Südrussland mindestens vom VIII. vorchristl. bis zum IV. nachchristl. Jh. fest, dann ist von vornherein klar, dass sich iranische Ortsnamen auf dem einst von Iranien besetzten Gebiet finden müssen.«
45. »/.../ Entlehnt über got. *Dōnawi aus kelt.-lat. *Dānuvius* /.../, das urverw. ist mit avest. *dānu-* 'Fluss' /.../.«
46. »Die Lautverhältnisse sind nicht klar, auch wenn *Pærutō angesetzt wird.«
47. Navaja Horn, Npers. Etym. 221.
48. »*Tiverci* pl. 'ostslav. Stamm am Dniestr', nur aruss. *tivěr'ci* Laurent. Chron. (oft).«
49. »*Sudák* 'Stadt an der Südküste der Krim', dafür aruss. *Surožb* (13. Jahrhdt. /.../), *Sūrdak* /.../. Aus osset. *suydæg* 'heilig'« – z lit.
50. »*Súrožb* 'aruss. Name der Stadt *Sudak* an der Südküste der Krim', aruss. *Surožb* (Igorlied) /.../. Der alte Name der berühmten Handelsstadt war griech. *Sugdaia* (seit 212 p. Chr. /.../) aus *suydæg* 'heilig', daraus mit protobulg. Wandel von *d* zu *r* die aruss. Form« – z lit.
51. Prim. str. 60 in 108 sl.
52. Prim. str. 61 in 110.
53. »Das Fehlen sicherer iranischer Ortsnamen in den Gouv. Poltawa, Charkov, Voronež könnte durch Verdrängung derselben durch turkotatarische Einflüsse erklärt werden. Nördlich des Gouv. Orel, in Kaluga und Tula fehlen sie aber auch und da ist diese Erklärung nicht möglich. Hier ist daher wohl die Nordgrenze der südrussischen Iranier anzusehen. Auch in der Gouv. Kiew, Wohlynien und Tschernigow lassen sich sichere iranische Flussnamen nicht nachweisen.« Vendar prim. tudi izvajanja in pripombe zg. 2.2.17. in 2.2.28.
54. Prim. str. 369: »Er kann nicht aus airan. *dānu-* stammen, denn dieses hätte *Danō ergeben.«
55. »Die Quelle ist avest. *dānu-* f. 'Fluss, Storm', osset. *don* 'Fluss, Wasser', aind. *dānu* n. 'träufelnde Flüssigkeit'.«
56. Prim. str. 166: »/.../ et l'on essaiera de faire ressortir qu'il y a en slave un petit fonds de mots qui a appartenu à une certaine région dialectale de l'indo-européen.«
57. Gl. str. 88.
58. »V itoge etogo vnutrislavjanskogo ob'jasnenija možno oxarakterizovat' *radi* kak slavjanskuju innovaciju, ne svjazannuju s iranskim slovom.«
59. K rekonstrukciji praoblike prim. Szemerényi, Slavic Etymology in Relation to the IE Background. Die Welt der Slaven XII/3 (1967), 267–296, kjer se s tem vprašanjem podrobneje ukvarja na več mestih. Prim. npr. str. 272: »On the other hand, equation of Slavic *radi* with Iran. *rādī* on an IE basis is only possible if we start from an IE *rōdhī. This is not, on the whole, very likely since with *i-* stems one expects the normal grade (IE **rēdh-i-*), or the nil-grade (IE **rōdh-i-*), not the *o*-grade. If we could be certain that the *o*-grade was impossible, we would have a criterion which would decisively speak in favour of borrowing from Iranian. Unfortunately the *o*-grade can not be ruled out with certainty, and so, from this angle, the answer remains a non liquet.«
60. Prim. n. m.: »/.../ le *je-* slave est traité comme un mot enclitique; à ceci près, les juxtaposés tels que *novč-jb* (*novyj'b*), *novaja*, *novoje*, *novajego*, *noviji*, *novyj'e* etc. sont exactement comparables aux constructions iraniennes. Ici encore, le slave et l'iranien conservent un usage manifestement ancien, dont le védique même n'a pas l'équivalent.«
61. »No nezavisimost' ispolzovanija mestoimennogo elementa v slavjanskom i iranskom (gde on evoljucioniroval v soveršenko osobj pokazatel' izafeta v persidskom) sliškom očevidna.«
62. »Ein unflektiertes *poti 'selbst' steckt in *utpote* 'wie natürlich, da nämlich, nämlich'.«
63. »Avest. *hāmō* s nejasnym količestvom kornevogo glasnogo ne imeet dostatočnogo vesa dlja osnovanija mysli ob obščnosti innovacionnogo udlinenija v iranskom slove i slav. *samō*.«

64. Prim. str. 168: »En tout cas, l'intonation douce indiquée par s. *dīvan* et tch. *div* exclut un rapprochement simple et direct avec skr. *dhīh*, etc. Mais le sens de *diviti 'contempler' vient appuyer ce rapprochement.«
65. Prim. str. 168: »Avec *boḡṣ* au double sens de 'richesse' et de 'dieu', le slave a exactement le correspondant de skr. *bhāgaḥ* 'part, richesse' et 'dieu qui donne la richesse en partage'.«
66. Prim. str. 168 sl.: »Les mots qui signifient 'parole' sont du reste variés, ce qui augmente la portée de la coïncidence entre le slave et l'aveistique.«
67. Prim. str. 170: »Le nom du 'sacrifice' a été fixé de manière différente dans chacune des langues indo-européennes.«
68. Prim. str. 171: »L'ensemble des mots de la langue religieuse envisagés ici rend probable la parenté de sl. *věra* avec iran. *var-*, parenté que le sens indique nettement.«
69. »Nicht bewiesen werden kann die Verwandtschaft von *Perun* mit lit. *Perkūnas*, apress. *Per-cunis* 'Donner', lett. *perkuōns* dass. *l...l*.«
70. »La racine qui indique le fait de 'se transporter à l'aide d'un véhicule' est la même en indo-iranien, en slave et en balte.«
71. Prim. str. 172: »La vieille forme athématique n'a pas subsisté même en védique, parce qu'il s'agit d'une racine de valeur technique, appartenant à la langue courante (on y remarquera le *th* qui caractérise une forme familière).«
72. »Für die idg. Vorstufe von *ma(n)th-* 'quirlen' wird jedoch neben **menth-* ebenfalls ein nasalloses **meth-* angesetzt *l...l*, wofür griech. Wörter wie *mōthos* 'Schlachtgetümmel', *mōthura* 'Heft des Ruders' u. dgl. weniger sprechen als slawische wie aksl. *motati se* 'agitari' *l...l*. Mit der letzteren Bedeutung berührt sich osset. digor *mætæ* 'Sorge' < *maḡā (Morgensterne, brieflich), dessen ar. -a- aber natürlich auch **-n-* sein kann.«
73. »*l...l* lat. *texere* 'weben, flechten, bauen, zimmern' (zum Bed.-Übergang von 'zimmern' zu 'weben' s. Meringer, WS 7, 11).«
74. (Str. 172): »*l...l* se retrouve exactement dans v. sl. *l...l*, et nulle part ailleurs.«
75. Gl. dalje str. 34.
76. Gl. dalje str. 34.
77. Gl. dalje str. 34.
78. Prim. str. 444: »Morphologisch schwierig; die (trotz Bechtel s.v.) wohl lautlich möglichen Grundformen *Fōlsos od. *Fōlnos eignen sich besser für ein Subst. *l...l*.«
79. Gl. dalje str. 43 sl.
80. »Obwohl unsere Formantien im letzten Grunde mit der Geschlechtsverschiedenheit wohl nichts zu tun gehabt haben und man von diesem Gesichtspunkt aus diese Maskulina als Maskulina für eben so alt halten könnten wie die f. *ī-* und *ū-* Stämme als Feminina, ist doch wahrscheinlich, dass hier, gleichwie bei den mask *ā-* Stämmen, Maskulinisierung älterer Feminina stattgefunden hat.«
81. Prim. še Stang, Vergl. Gramm. der balt. Sprachen, 214.
82. Tako pravi na str. 173: »*l...l* le -*ṣ-* de *sṣto* peut s'expliquer en slave, et il s'explique mal par l'iranien, à en juger par le traitement de *a* dans le seul emprunt sûr qui soit connu, *topor*.«
83. »Les contacts que l'on observe entre le vocabulaire slave et le vocabulaire iranien en particulier, remontent donc à la communauté indo-européenne et traduisent un voisinage ancien des futurs parlars slaves et des futurs parlars aryens dans cette communauté.«
84. Prim. Vasmer, REW I, 519: »Die russ. Form mit *o* ist die literarisch genauere, die mit *u* die im Volksmunde umgestaltete.«
85. Prim. opombo Mayrhoferja, KEWA III, 624: *āngāraḥ* »s. Eilers, Gs. Güntert 307 Anm. 1 ('als iranisches Lehnwort ansprechbar').«
86. Prim. Fraenkel, LEW, 29, pod geslom *bādas* 'Hunger': »*l...l* Endzelin vergleicht lit. *bādas* etc. auch mit lit. *bodūs* 'beschwerlich, widerwärtig, langweilig', *bōstis*, *bodētis* 'überdrüssig sein, sich angeekelt fühlen' *l...l*, evtl. auch mit lit. *bēsti* 'stechen, stecken, graben', lett. *best*, lit. *ba-dyti*, lett. *badīt* dass. *l...l* Doch kommt mir Zusammenhang mit *bēdā* wahrscheinlicher vor.«
87. Prim. s tem v zvezi npr. nekatere ubeseditve, ki jih postavlja Arumaa, Ursl. Gramm. II, na več mestih. Tako na str. 108: »Ebenso wie im Baltischen und Arischen ist *s* im Slavischen hinter

- einem Velar in *š* verwandelt worden und *kš* hat dann auf slavischem Gebiet durch die Vermittlungsstufe *kx* einfaches *x* ergeben« (s primeri kot: češ. *pach* 'Weiche', polj. *pacha* 'Achselhöhle' ~ sti. *pakšá-* 'Achsel, Seite' – seveda v smislu prasorodnosti), ter dalje (str. 108 sl.): »Nach *ks*-im Griechischen und *ks*-im Altindischen zu urteilen, *x* in der indogermanischen Grundsprache *ks* auch im Anlaut üblich und es spiegelt sich als *x* bzw. *š* (durch Palatalisierung) auch in einigen slavischen Wörtern wider. Die zuverlässigsten Etymologien sind: abulg. *xudš* 'klein, schlecht' wird mit aind. *kšudrá-* 'klein, niedrig' vergleichen; – čech. *chybati* 'schwanken, zweifeln' stellt sich zu aind. *kšúbhyati* 'schwankt, zittert'; – abulg. *šibati* 'geisseln' mit palatalisiertem Anlaut wird auf aind. *kšipáti* 'wirft' bezogen.«
88. Prim. še sorazmerno drzno rekonstrukcijo, ki jo postavlja Schmitt-Brandt, Die Entwicklung des idg. Vokalsystems, na str. 106: »**kap-* (lit. *šāpai* 'vom Wasser Fortgeschwemmtes', ai. *šāpa-*dass.) neben **Hap-* (ai. *āp-* 'Wasser', heth. *ḫap/a/-* 'Fluss').«
89. »Zur Ablautgestalt der Grundform /.../ s. den Vorschlag von Schindler, Sprache 15, 165: **syé-Huro-*, darauf fussend **syžHuró-* (*syālá-*); bildungsparallel **swék'uro-* (*śvaśura-*): **swék'uró-*.«
90. Prim. Vaillant, Gramm. comp. IV 592.
91. K razmerju sti. *ajá-*: lit. *ožys* prim. še Darms, p. t., 360.
92. Tako pravi v zvezi z balt. zabeležbo naslednje: »Die Wörter hängen zusammen mit ir. *méith* 'fett' /.../, nisl. *meid* 'das Festeste vom Speck des Walfisches' /.../, nicht /.../ mit abulg. *město*, russ. *mesto* 'Ort, Platz' /.../, av. *maēθana-* 'Aufenthaltsort, Wohnung, Haus', *miθnāiti*, *mitayeiti* 'weilt, wohnt, bleibt, ist dauernd vorhanden'. Bei der letzten Etymologie machen Schwierigkeiten einerseits die Intonationsverschiedenheiten (lit. *maītas*, *maītinti* /.../ gegenüber čech. *místo*, skr. *mjěsto* /.../), andererseits die Bed.-Differenzen; denn im Balt. ist der urspr. Sinn nicht 'Aufenthalt, Wohnung', sondern 'Nahrung, Fütterung, Mästung'.«
93. Prim. zg. str. 67 sl.
94. Prim. dalje str. 120 sl.
95. Prim. Fraenkel, LEW, 921.
96. »Die von mehreren Forschern /.../ angenommene Urverwandtschaft mit av. *barajayeiti* 'heisst willkommen, huldigt', *barəg-* f. 'religiöser Brauch, Ritus' (mitteliranische Belege machen aber eine Bedeutung 'Wunsch' wahrscheinlich, vgl. Mayrhofer, KEWA II, 447, der das in diesem Zusammenhang stets zitierte ai. *bṛhaspatiḥ* 'Name eines Gotes' trennt) ist schwierig, da nach Gonda, Notes 70 ff., in den iranischen Wörtern das *r* ursprünglich sei. Bei einer Zusammenstellung mit ai. *bhārgas* 'Glanz' /.../ könnte man Synaesthesie ins Treffen führen. Anders Ślawski SEP I, 36, der einen Wandel 'hell, klar' > 'gut' annimmt; falls der Zusammenhang von ai. *bhārgaḥ* mit lett. *baļgans* 'weisslich' zu recht besteht, könnte das obige Material an die im Slavischen gut vertretene Sippe von **bhel-* /.../ angeschlossen werden.«
97. Prim. III, str. 12 (pod geslom *yāśah*): »Anschlüsse ausserhalb des Arischen sind nicht zu sichern. Am ehesten noch zu aksl. *jasno* 'clare' usw.«
98. Prim. Fraenkel, LEW, 159.
99. Prim. W. Schulze, Etymologische Zweideutigkeit, KZ 56 (1928), 141, ki sti. *besedo veže* z germ. *kol* 'Kohle' ali z germ. *kolan* 'kalt sein o. werden' (s tolmačenjem pomenske strani).
100. Prim. tudi v FS Morgenstierne, str. 10: »A quiver is the covering of the arrows or the bow with arrows. Thus Khot *tturaka-* 'cover' of the bow has been compared with Old Slav. *tulo-* 'quiver' and Old Ind. *tūñī-* 'quiver'.«
101. »Bildung wie *kōlēn*, *pyrēn* u. a. /.../, somit wohl zunächst von einem Nomen *sōlos (-on). Sonst unklar; Hypothese von Solmsen Wortforsch. 129 ff. /.../: aus idg. **twō-* /.../.«
102. Prim. Thumb-Hauschild, Hdbch. des Sanskrit I/1, 243, kjer navaja Scheftelowitzovo tolmačenje (gl. navedbo vira n. m.): »Idg. *l* ist vor *n*, *s* im Urindischen geschwunden, wobei *n*, *s* cerebrialisiert und ein vorangehender kurzer Vokal gedehnt worden ist. Ist jedoch dieser kurze Vokal positionslang, so ist er unverändert geblieben.«
103. »Das balt. Material bleibt ganz oder vorwiegend fern.«
104. Brugmann, Grdr. II/1, 367, odreka priponi **-o-lo-* prajezični značaj. Vendarle ostajajo v takem primeru germ. zglede tipa *adal* 'edles Geschlecht' itd., ki jih navaja, verjetno po nepotrebnem, nepojasnjeni. P. t. (str. 370) navaja lit. živalska imena na *-ēlė* (izimenske samostalnice tipa *mu-sėlė* 'Fliege', *kirmėlė* 'Wurm' /Fraenkel, LEW, 1173, navaja le *utėlė* poleg *utė* 'Laus'), kar bi

- lahko govorilo za drugotno razvito enovito balt. pripono, ki ne bi imela zgodovinske zveze s sti. Vendarle prim. še pripombo Fraenkla, LEW, 309 (pod geslom *kumēlē*): »Pokorny hat auch nicht gesehen, dass lit. *kūmē* in Veluona (Juškevič Dain. 150, 11) eine Rückbildung von *kumēlē* aus ist, dessen Endsilben als Deminutivsuffix betrachtet wurden /.../.«
105. Prim. Porzig, Gliederung, 166 (7) in Kuiper, Sprache VII, 22, op. 21.
106. Prim. Porzig, Gliederung, 169 (18).
107. Prim. indoiran.-balt. izogloso *hasta-* itd. Porzig, Gliederung, 169 (20).
108. Fraenkel, LEW, 245 (pod *kéršas*) navaja stprus. rečno ime *Kirsnappe* (v drugem delu *ape* 'Bach, kleiner Fluss'), krajevno ime *Kirsne*, osebno ime *Kirsne* ter za litvanščino rečno ime *Kiršnó-upis* (v drugem delu seveda *ùpē* 'Fluss').
109. Prim. Porzig, Gliederung, 167 (10).
110. »Die Lautverhältnisse zeigen, dass sich das Wort schon früh verbreitet hat. Ausserdem liegt in lett. *svinēt* 'feiern, heiligen' noch das zugehörige Verbum vor.«
111. Prim. n. m. (pod *hávate*): »Ausserhalb des Arischen ist mit grösserer Sicherheit aksl. *zъvati*, *zovъ* 'rufen', sloven. *zôv* 'Ruf' zu vergleichen. /.../ Fraglich ist die Zugehörigkeit /.../ von lit. *žavėti* '(be)zaubern, besprechen, verwünschen'.«
112. Tako pravi Brugmann, Grdr. II/1, 395: »Als lebendige Glieder eines Verbalsystems scheinen die *to*-Adjektiva von uridg. Zeit durchgängig oxytoniert gewesen zu sein.«
113. Prim. Brugmann, p. t., 411: »Bald haben sich, wie das auch in andern Formklassen der Fall war, rein nominale Adjektiva einem Verbum angegliedert, bald sind verbale Adjektiva zu rein nominaler Geltung zurückgeführt worden. Hier seien nun noch Beispiele für rein nominalen Gebrauch gegeben. Av. *sarata-*, lit. *száltas* 'kalt', zu ai. *śí-śira-s* 'kalt' /.../.«
114. Prim. Bartholomae, GIPh I, 175, 300 in Reichelt, Aw. Elementarbuch, 76.
115. Prim. npr. Lindeman, Einführung in die Laryngaltheorie, 104 in Kuiper, Sprache VII, 21, 29 idr.
116. Tako str. 128: »Ebenso hat die Verbindung Vokal + Sonant + präkons. *ə* (*eRāT*) akutierten Diphthong ergeben.« Trpni deležnik preteklika se v balt. tvori od nedoločniškega debla. Prim. p. t., 446. Ali je mogoče računati s drugotnim akutom v navedenem nedoločniku?
117. »Vielleicht liegt die Tiefstufe vor in lit. *šilti* /.../, denn auszugehen ist von der idg. Wz. **k'el-*, **k'ol-*, die 'kalt', daneben auch 'warm' bedeuten kann.«
118. Prim. še p. t., str. 172: »Das Gebiet der arisch-baltisch-slavischen **g''rīwā* 'Nacken' wird ergänzt durch gr. att. *dérē* ion. *deírē* lesb. *derrā* dor. *dērā* 'Hals, Nacken' aus **g''erwā*. Zugrunde liegt ein Wurzelwort **g''er-* **g''rī-*, das auf ar.-gr.-balt.-slav. Gebiet mit *-wā* weitergebildet wurde und in dieser Gestalt idg. **moni-* 'Hals' ersetzte.«
119. Benveniste, n. m., podrobno navaja oset. zabeležbe in prihaja do naslednje sklepne ugotovitve: »Les formes sont donc les unes intransitives 'se liquéfier', les autres transitives 'produire humidité, humecter'.« Glede na novo ugotovljene zabeležbe v av. meni dalje p. t.: »La vitalité de cette famille lexicale en ossète fait qu'on peut s'étonner que seul l'ossète l'ait conservée dans l'iranien entier. En fait, cette racine existe en avestique, mais on ne l'a pas reconnue dans les deux formes où elle se présente, masquée par une traduction et une étymologie inexactes. Il s'agit de l'adjectif *tāta-*, employé dans la locution *tatā āpō* (Yt. V 15), *āpō...tātā* (Yt. VIII, 47) /.../. La racine de *tāta-* est simplement *tā-* comme dans gr. *tá-kō*, lat. *tā-bes*, et l'adjectif *tāta-* recouvre oss. *tad*. On interprétera se même av. *tat-āp-*, qui donne le participe de *tā-*; l'épithète *tat-āp-* 'aux eaux ruisselantes', parallèle à *tačat-āp-* /.../. Le domaine iranien où i.e. **tā-* a subsisté était donc plus vaste que l'ossète. On peut considérer que **tā(y)-* était commun à l'iranien entier. S'il a disparu de la majorité des dialectes, c'est probablement que, pour la 'fonte' (des neiges), on a eu recours dès l'avestique à *tak-*; cf. av. *vītaxti-* et pers. *guđāxtan*, alors que l'ossète maintenait *tayun* 'fondre' à côté de *tædzin* 'gouter, s'écouler'.«
120. »Das alte Adverbium **dek'si-* 'rechts' wird in allen drei Sprachen mit *-no-* zum Adjektivum gemacht.« Druge besodotvorne postopke omenja na str. 132 in 138, tako gr. in ital. izvedbo s pripono *-tero-*, ki izraža nasprotje, ter kelt. in germ. s pripono *-wo-*, vendarle od različne osno-ve.
121. K skupini **-mn-* in njenemu zastopstvu v posameznih ievr. jezikih prim. Arumaa, UrsI. Gr. II, 123: »Im Inlaut konnten freilich starke Vereinfachungen leicht eintreten. Schon J. Schmidt,

- Kritik der Sonantentheorie (1895) 87 ff. hat darauf hingewiesen, dass diese Nasalgruppe sich bald zu *m*, bald zu *n* assimiliert und gekürzt habe und zwar bei verschiedener Stelle des Wortakzentes. Die wenigen Fälle, die halbwegs sicher sind, zeigen, dass im Slavischen stets der Nasal an der zweiten Stelle gesiegt hat.«
122. Prim. Porzig, Gliederung, 169 in 197 sl.
123. Prim. Fraenkel, LEW, 63 sl.: »Falls lit. *bulis* etc. idg. *b* enthalten sollte, wäre ai. *buli-* 'weibliches Scham, After' zu vergleichen.«
124. »Das Arische, Baltische und Slavische besitzen ausserdem eine jüngere Abstraktbildung derselben Sippe, ai. *māra-* m. 'Tod, Pest', lit. *māras*, aksl. *morz* 'Pest'. Sie bedeutet ein Massensterben an einer Seuche. Daher ist es nicht wahrscheinlich, dass gr. *móros* 'Tod' dasselbe Wort ist.«
125. Prim. str. 351: »*Mara* 'Todesdämon' kann also auch eine sehr späte Bildung sein. Dann müsste aber nachgewiesen werden können, dass die VA im Slav. so lange überlebte. Aufgrund des mir bekannten Materials muss das angezweifelt werden /.../, da alle bisher im Slav. nachgewiesenen VA bereits vorhist. gebildet worden sein müssen. Falls die Bildung relativ jung ist, muss aber mit anderen Ableitungsmöglichkeiten gerechnet werden. /.../. Die Annahme einer VA für *Mara* ist also nicht zu sichern und m. E. angesichts der Belege auch nicht sehr wahrscheinlich.«
126. Gl. zg. op. 121 ter nadaljevanje istega navedka: »Möglicherweise auch im Wort für 'Vlies, Schafsfell': ar., s.-ksl. *runo* aus **rumno-* wegen ai. *róman-* 'Haar am Körper', air. *rón* 'Rosshar' aus **rowmṇ-*.«
127. »Nach Machek /.../ weiter zu aind. *bhārvati* 'kaut, verzerrt' als 'wiederkäuendes Vieh', was nicht beweisbar ist.«
128. Prim. Vasmerjeve zabeležbe (REW I, 108) za posamezne slovan. jezike, kjer pomeni ne kažejo na pomensko izhodišče, kakor ga predpostavlja Machek, n. m. (npr. srbh. *brāv* 'Schafvieh', rus. *bórov* 'verschnittener Eber, Borg' itd.).
129. Prim. Mayrhofer, KEWA III, 392: »/.../ *śra-p-* wohl nach Mustern gebildet /unglaubliche Sonderdeutungen bei Machek, ZSIPhil. 17, 260 ff., s. Vasmer, REW II, 261/.«
130. »Die Rolle des Hethitischen für unsere Problemstellung ist immerhin bemerkenswert. Es finden sich zunächst deutliche Spuren der *p*-Kausativa. Mag auch der Vergleich von heth. *iš-tap(p)-* 'zudecken, einschliessen, verschliessen' mit ai. *sthāpayati* vom semantischen Standpunkt als unsicher erscheinen, so ist doch an der kausativen Funktion des Labialformans nicht zu zweifeln.«
131. »La racine sl. *krop-* est isolée, mais sûrement comme une racine expressive à formes et sens variés.«
132. Prim. tudi Čop, Prispevek k zgodovini labialnih pripon v ievr. jezikih (1973), 5.
133. Prim. str. 34: »But it is clear that at least three separate phonetic causes have converged in the *i u r k* rule; and such a convergence can hardly be found in both Slavonic and Sanskrit fortuitously.«
134. Prim. npr. J. Wackernagel-A. Debrunner, Altindische Grammatik I (1957), 164–177, s pripadajočimi opombami.
135. Prim. Vaillant, Gramm. comp. I, 85: »Le traitement balto-slave et avestique s'explique par une assimilation et une simplification des deux chuintantes, l'une issue de **k-* et l'autre de *s : fait balto-slave est antérieur au passage de *s à *x* en slave.«
136. Prim. Stang, Vgl. Gramm., 96.
137. (P. t., str. 98 sl.): »M.E. ist es prinzipiell unrichtig, die Erklärung auf dem rein lautlichen Plan zu suchen: Das Problem ist nicht phonetisch, sondern dialekt-geographisch./.../ Auf dem geographischen Gebiet, wo eine Lautänderung zuerst auftaucht, im Fokus der Lautänderung, pflegt sie gesetzmässig durchgeführt zu werden. In der Peripherie dieses Kerngebiets findet sich oft ein Gebiet, wo der Übergang zwar noch gesetzmässig eintritt, wo aber ihre Expansionskraft abgeschwächt ist und wo sie daher in grösserem Umfang als im Kerngebiet durch phonetische oder andere Faktoren beschränkt wird. Ausserhalb des Gebietes, wo die Änderung gesetzmässigen Charakter hat, finden wir oft, dass sie trotzdem in einzelnen Wörtern eingetreten ist, die als Ausläufer in fremdes Gebiet gedungen sind. Es handelt sich aber nicht um Lehnwörter im eigentlichen Sinn; denn das betreffende Wort existierte schon im voraus auf

- beiden Seiten der Isoglosse. Nur ein einzelner Laut des Wortes wurde durch einen anderen ersetzt, der jenseits der Isoglosse gesprochen wurde. Diese Form der Diffusion ist gut bekannt, vgl. z. B. die Verbreitung der hochdeutschen Lautverschiebung.«
138. Prim. str. 15: »Nichtdestoweniger scheint es klar, dass eine so eigenartige Lauttendenz, die in so vielen geographisch benachbarten ieur. Idiomen gewirkt hat, sehr alt sein muss. Ihre Realisation ist in den verschiedenen Dialekten nach etwas verschiedenen Formeln eingetreten. Wenn auch die ersten Merkmale der Tendenz in die dialektale Periode des Ieur. zurückreichen dürften, braucht dies nicht mit allen der Fall zu sein. So ist es unnötig anzunehmen, dass die Änderung von *s* nach *i* und *u* indoeur. Alters ist.« Prim. še Arumaa, Ursl. Gramm. II, 46.
139. (Str. 35): »There is the further coincidence that the Slavonic and Iranian groups have carried to the same distance the evolution of the palatalised velars and of the aspirate occlusives.«
140. Prim. npr. Szemerényi, Einführung str. 50: »Im Iranischen, Litauischen, Slavischen und Keltischen fallen die idg. MA mit den idg. Mediae zusammen.« Na kakšen poseben odnos med iranščino in slovanščino misli Entwistle v tem primeru, ni jasno. K problemu zastopstva prvotnih palatalov prim. p. t., 53 sl.
141. Prim. zg. str. 28.
142. Prim. Entwistle, p. t., str. 35: »There is also the curious parallelism in the use of a suffixed article.«
143. (Str. 36, op. 1): »It does not appear, however, that the pronoun was ever enclitic in Avestan. The parallel is not very convincing.« Prim. tudi Porzig, Gliederung, 165 sl.
144. Prim. p. t., str. 36 sl.: »The conditions for a purely Scythian influence existed when Herodotus wrote his account of South Russia in the fifth century, and that is an additional reason for placing the Slavo-Common Iranian period no later than the seventh century B. C.« (ta utemeljitev mi ni povsem jasna).
145. Prim. str. 44: »Before the first literary monuments appear (generally in the twelfth century) a number of changes take place in the several languages, sometimes individually, and sometimes over the whole of an area (much as those that give rise to the terms East, West, and South Slavonic).«
146. Prim. J. Rudnyčky, Slavic Terms for 'god'. Antiquitates Indogermanicae, GS für H. Güntert. Innsbruck 1974, 11 sl.
147. Prim. M. Gimbutas, Perkūnas/Perun-, The thunder God of the Balts and the Slavs. JIES Vol. 1, No. 4, 1973, 466 ss. in še G. Nagy, Perkūnas and Perunъ. Antiquitates Indogermanicae (1974), 113–131.
148. Vežeta sti. ime demona *Vala-* s slovan. *Veles* in z lit. *vėlnias*, let. *velns* (Fraenkel, LEW, 1218 sl. pod *vėlēs* 'geisterhafte Gestalten der Verstorbenen': let. tudi 'Teufel'). Na str. 15 sl. pisca analizirata bajeslovni motiv, ki naj bi nastal iz skupnega, ievr. izhodišča. Prim. sklepno ugotovitev na str. 20: »In the light of the above-mentioned parallel between the Vedic *Vala* and Baltic *Vel-* it is worth investigating that the motif of the opening of the doors or the gates in the cited Lithuanian formulas coincides with the same image in the hymns to Indra where in connection with the *Vala* myth it is declared that *Vala* opened the gates that had been shut.« Prim. tudi Mayrhofer, KEWA III, 162 in 792.
149. Prim. dalje str. 103 sl.
150. Prim. dalje str. 103.
151. (Str. 71): »On a vu que sl. *kā* marque toujours un mouvement 'vers', une destination matérielle ou figurée. Or ved. *kām* ne s'emploie jamais ainsi, et le datif qu'il suit n'indique pas le but d'un mouvement.«
152. (Str. 72): »/.../ de fonction directive, indiquant le terme d'un mouvement, le destinataire d'un procès de parole et tous emplois semblables.«
153. (Str. 73): »/.../ que *kam* était déjà préposition dans la phase ancienne du sogdien, ce qui constituerait une forte innovation par rapport à l'indo-iranien et créerait une isoglosse importante entre le sogdien et le slave, analogue à celle de sl. *radi* et v. perse *rādiy*.«
154. (Str. 110): »/.../ ne serait-ce pas un trait ancien commun à l'indo-iranien, dans la grande extension des emplois du suffixe *-ko-? Il se serait bientôt perdu en sanskrit et en iranien méridional, et dans une partie du balto-slave, tandis que l'iranien septentrional et le balto-slave mé-

- ridional le développaient au contact l'un de l'autre, et en slave sous l'influence de l'iranien. Car les prépositions ne s'empruntent pas, les emplois s'en calquent couramment d'une langue à l'autre.»
155. »Nicht beweisbar ist Entlehnung von *rysь (= *lýnks*) aus dem Iran. (gegen Kořínek, LF 67, 289, Janko, LF 40, 302, Zubatý mündlich), da ein derartiges Wort im Iran. bisher nicht nachgewiesen ist.«
156. (Str. 322): »Etot sposob naimenovanija, kotoryj my neredko nabljudаем v novoe vremja, byl nesomnenno obyčnym ot glubokoj drevnosti, i vesъma verojatno, čto mnogie nerazъjasnennye nazvanija materialov i produktov ostajutsja nerazъjasnennymi toľko potomu, čto u nas net dostatočnogo istoričeskogo, arheologičeskogo, etno- i toponimičeskogo materiala, kotoryj pozvolil by prikrepit' ix k opredelennym etničeskim i geografičeskim naimenovanijam.«
157. (P. t.): »Na etot vopros možno dat' v nastojaščee vremja položitel'nyj otvet. Odin takoj krupnejšij očaj tererъ izvesten: eto – Zakavkazъe i priliegajuščie k nemu rajony Irana, Kurdistana i tureckoj Armenii.« Prim. še dalje (str. 325): »Važnye centry drevnej mednoj metallurgii imeliš ne toľko v Zakavkazъe, no i v priliegajuščix oblastjax drevnego Urartu, Irana, Kurdistana, verchovъev Tigra i Evfrata.«
158. (Str. 325): »Takovy dannye, kotorye pozvoljajut nam predpologat', čto dlja drevnix slavjan i voobščee dlja jugo-vostočnoj Evropy važnejšim istočnikom snabženija medъju i bronzoj bylo Zakavkazъe i priliegajuščie k nemu južnye rajony i čto eti svjazi stali osobenno intensivnymi s VII veka do n. e.«
159. (Str. 326): »Kogda moglo vojti v obščeslavjanskij slovo *mědъ* kak nazvanie metala? Očevidno eto moglo byt' ne ranee VII veka do n. e., tak kak toľko s etogo vremeni značitel'nye oblasti Zakavkazъja vošli v sostav Midijskogo carstva.«
160. Po ugotovitvah arheologov naj bi po 4. st. pr. n. št. »/.../ proisxodit zatuxanie medno-rudnogo dela v Zakavkazъe.«
161. (Str. 327): »Čtoby obъjasnit' svoeobrazie slavjanskoj reči nado dopustit', čto obščeslavjanskij jazyk posle svoego otdelenija ot baltijskoj grupy imel mnogo stoletij samostojatel'noj žizni i samostojatel'nogo razvitija, možet byt' dobroe tysjačelietie. I togda my pridem k toj samoj date načal'nogo perioda slavjanskogo edinstva, na kotoruju ukazyvaet etimologija slova *mědъ* i otnosjaščijsja sjuda arheologičeskij material – k VII–IV v.v. do n. e.«
162. »V nastojaščee vremja predstavljaetsja besspornym, čto osnovnoj etničeskij element byl predstavljen iranojazyčnymi plemenami, obitavšimi v južnorusskix stepjax v tečenie dolgix vekov. Uže eto obstojatel'stvo pozvoljaet predpologat', čto jazykovye sledy irancev okažutsja neodnorodnymi v xronologičeskom otnošenii, a sledovatel'no i v lingvističeskom.«
163. »Poetomu naličie každogo dostovernogo, točno lokalizovannogo toponimičeskogo iranizma predstavljaet soboj svidetel'stvo boľšoj važnosti, togda kak otсутstvie iranskix elementov na dannoj territorii povse ne označaet, čto zdesъ ne žili irancy.«
164. Gl. op. 53.
165. (Str. 231): »S našej točki zrenija, odnim iz najboleee suščestvennyx rezul'tatov nastojaščej raboty javljaetsja ustanovlenie neposredstvennyx balto-iranskix jazykovyx kontaktov, imevšix mesto na territorii bassejna Sejma, gde naličie sledov irancev niko ne osparivaet.«
166. Prim. p. t., str. 232.
167. Prim. Lindemann, Einführung in die Laryngaltheorie, 89.
168. Prim. zg. str. 54 sl. in še Porzig, Gliederung, 164 sl., ki omenjenemu pojavu s stališča ievr. narčeslovja pripisuje razmeromao velik pomen.
169. Prim. Vaillant, Gramm. comp. II/1, 82.
170. Slovan. -y izvaja iz **-ūs*, kar bi bil prvotno *u-* končnik, nato prenesen k *o-* osnovam. To dalje primerja z av. orod. mn. -*ūš*, zabeleženim pri šestih *u-* osnovah. Prim. Vaillant, Gramm. comp. II, 37.
171. Prim. zg. str. 28 in 54 sl.
172. V. N. Toporov, *Ob odnoj irano-slavjanskoj paralleli iz oblasti sintaksisa*, K SIS 28 (1960), 3–11, navaja primere iz slovan., kjer se v besedilih iz X.–XIII. st. dobi raba brezpredložnega mestnika pri krajevnih imenih. Prej naj bi bila taka raba, po njegovem mnenju, širša. Navaja vzporednice iz drugih ievr. jezikov, zlasti iz iranščine. Tako rabo naj bi kazali nekateri primeri iz

- stperz. napisov. Odprto ostaja vprašanje, koliko je v slovanščini staro razmerje med brezpredložnim mestnikom pri nazivu mest in s predlogom vezanim mestnikom pri občnih imenih. Navedene vzporednice so bolj tipološkega značaja in ne morejo imeti dokazne vrednosti pri preučevanju iransko-slovanških odnosov.
173. Prim. H. Pedersen, Neues und Nachträgliches, KZ 40 (1907), 134 sl. Obravnavani pojav šteje pisec za prajezičnega in tako ne more biti uporabljen kot dokaz za posebne iran.-slovan. stike.
174. Prim. dalje str. 71 sl.
175. »Есть все основанија считатьъ, что етоѣ фактъ отражаетъ существованіе въ прошломъ опредѣленной религіозно-мифологической и культурной общности между иранцами и славянами, что хорошо согласаетсяъ съ данными исторіи культуры и археологіи. При томъ общее направленіе вліянія было от иранцевъ къ славянамъ. Близостьъ религіозной модели и религіозной терминологіи у славянъ и иранцевъ объясняется, по-видимому, какъ сохраненіемъ і.-е. наследія, такъ и одинаковымъ развитіемъ. Славяно-иранская близостьъ темъ болѣе показателна, что вообщее і.-е. языки въ религіозномъ словаре въ основномъ расходятся.» Prim. še E. Benveniste, Le vocabulaire des institutions indo-européennes II (1969), 180 sl.
176. P. t., str. 45.
177. Prim. še p. t., str. 8.
178. Prim. npr. Bielfeldt, Altslavische Grammatik (1961) 32 sl.
179. (Str. 20): »Первое соотношеніе встѣчается оченьъ редко, второе чѣтлѣно чащѣ. Отношеніе *x, h* – *s* явно оознавалосьъ двуязычными индивидуумами какъ 'formula perexoda'; болѣе того, при достаточномъ болѣшомъ числѣ случаевъ такоѣ соотвѣтствія делаетсяъ вероятнойъ замена иранскаѣ *h*, *x* на *s* въ славянскѣй перѣдачѣ. По-видимому, однако, лексическаѣ база етоѣ соотвѣтствія была и недостаточномъ велика дѣла того, чтобы такаѣ перѣдача стала регулярноѣ.»
180. Prim. Pokorny, IEW, 102 (**blou-* itd. 'Floh') in 752 sl. (**mūs-* 'Maus').
181. Prim. Arumaa, UrsI. Gr. II, 100 sl.: »Die idg. *k's* und *k(')s*, die im Slavischen als *s* und *x*, im Baltischen als *š* und *kš* erscheinen, bleiben nur im Iranischen geschieden (av. *š* und *xš*), während sie im Altindischen *kš* zusammengefallen sind und nur vor *t* getrennt bleiben.«
182. Prim. zg. str. 30.
183. Prvotni, torej ievr. *sp ostane v slovanščini ohranjen; prim. Arumaa, UrsI. Gr. II, 162.
184. Prim. s tem v zvezi še nekatere Zaliznjakove navedbe p. t., str. 22.
185. (Str. 3): »По ряду признаковъ – лексическихъ, фонетическихъ, грамматическихъ – осетинскій языкъ, порываѣ съ другими индоиранскими языками, смыкаѣтся съ перѣчисленными европѣйскими языками. Эти чѣрты мы называемъ скифо-европѣйскими изоглоссами.«
186. »Dopuskaja v principe specifičeskie svjazi severnoiranskogo s evropejskimi jazykami, M. Mayrhofer, kak my думаемъ, не ошибаѣтся. Нашъ material рѣшительно ето подтверждаетъ.«
187. »Os. *xyryf* по огласовкѣ и по значенію примыкаѣтъ непосредственно къ славѣ-балтійскому.«
188. (Str. 13): »/.../ то сакскій могъ сохранитъ изоглоссы древнѣйшаѣго периода скифо-европѣйскихъ контактовъ, въ томъ числѣ и такіе, которые въ осетинскомъ не засвидѣтельствованы.«
189. Gl. zg. str. 41.
190. (Str. 16): »Povsjudu v etix slovaxъ мы находимъ законѣмѣрнѣй дѣла иранскаѣ *r* и лишъ осетинскій примыкаѣтъ къ балтійскому, даѣвая простоѣу (bespreverbnuju) sprjagaemuju formu s *l*.«
191. K balt. zabeležbam prim. Fraenkel, LEW, 960 sl.
192. K oblikoslovni analizi oset. *bælon/bælæw* prim. Abaev, IES I, 249 in k lit. zabeležbi Fraenkel, LEW, 31.
193. Tako navaja Brugmann, Grdr. II/1, 296, npr.: arm. *etn* 'Hirschkuh', stosl. *jelen-* 'Hirsch', sti. *švan-*, av. *span-* 'Hund'; arm. *garn* 'Lamm'; gr. *arēn* 'Widder'; sti. *uksan-*, av. *uxšan-* 'Stier' itd.
194. Prim. p. t., str. 77: »In der Mehrzahl der Fälle gehen in altererbten Wörtern *ir, il, im, in, ur, ul, um, un* auf ieur. *r, l, m, n* zurück. Die Ursache der doppelten Vertretung dieser ieur. Phoneme ist umstritten.« Dalje, na str. 78 sl., navaja primere in različne razlage omenjenega pojava (Trautmann, Slavia II, 1 sl.; Vaillant, Gramm. comp. I, 171; Kuryłowicz, Apophonie, S. 227 sl.). Stang izhaja iz drugačne utemeljitve. Tako pravi na str. 79: »Nun ist erstens klar, dass der gewöhnliche Reflex von ieur. *r, *l, *m, *n sowie im Balt. wie im Slav. *ir, *il, *im, *in ist. Dieser Reflex ist auch der einzige, der am lebendigen Ablautwechsel teilnimmt. /.../ Die

- Verbindung *uR* bezeichnet also die seltenere Entwicklung. Dies zeigt sich auch darin, dass die *u*-Verbindungen geneigt sind, eine expressive Valeur anzunehmen. Besonders im Balt. lässt sich dies in einer erstaunlichen Anzahl von Fällen feststellen. Die Bedeutungen, die durch Wörter mit *uR* usw. zum Ausdruck kommen, sind vor Allem die folgenden: 1) 'schwer, dumm, faul', 2) 'klumbig', 3) 'krumm', 4) 'mit körperlichen Gebrechen, oder anderen herabsetzenden Eigenschaften versehen, elend', 5) 'dunkel, schmutzig', 6) dazu kommen lautmalende Wörter.« Med drugim navaja tudi primere kot (str. 80): lit. *kūlza* 'Person, deren eines Bein kürzer ist als das andere', *kuřčias* 'taub'. K možnostim za vzporeditev Trautmannove in Kuryłowiczeve razlage s Stangovo (p. t.): »Eslī by rečb šla o pervonačal'nom rodstve, to my imeli by v osetinskom ne *fæxt*, a *fist.«
196. K razmerju iran. *a* : oset. *æ* prim. Miller, GIPH I, Anh. I, 14 in k razmerju iran. *r* : oset. *d* primere kot av. *mātar-* : oset. *madæ* 'mati' ali av. *satəm* : oset. *sædæ* 'sto'. K rus. zabeležbam in pomenom prim. Vasmer, REW III, 330.
197. K možnosti tipološko sorodnega poteka prim. Dressler, Sprache XI, 1965, 37: »Im Altkirchenslavischen entspricht (vielleicht als Lehnübersetzung) griech. *aēr* ein Wort *vzduxō* /.../.«
198. Prim. Miller, GIPH I, Anh., 20, 9 Anm.
199. Tako meni na str. 38 naslednje: »Areal'nye slova vxodili v osetinskuju leksiku v raznye periody istorii jazyka. V drevnejšij period jazyk eščē ostavalsja veren unasledovannym iranskim fonetičeskim normam, v tom čisle i iranskomu rotacizmu. V etot period on i areal'nye slova podčinjal etim normam; otsjuda takie formy kak *færv*, *Wærgon*. So vremenem jazyk v processe kontaktov s drugim jazykami stal otxodit' ot drevneiranskix zvukovyx norm i stali vozdit' v silu normy areal'noj fonetiki, v tom čisle otkrylisy dveri dlja fonemy *l*. Takim obrazom raznica meždu *færv*, *Wærgon*, s odnoj storony, i *qælæs* i *bælæn* — s drugoj, xronologičeskaja. V nix otrazeny raznye etapy stanovlenija areal'noj leksiki.«
200. (Str. 47): »Izoglossa *γ* (*h*) v slavjanskom, kak istoričeskij fenomen stoit rjadom s toponimami *Don*, *Dnepr*, *Dnestr*, rjadom so skifskim zverinym stilem. My imeem zdes', možno skazati, ideal'nyj slučaj sovpadenija toponimičeskix, arxeologičeskix i lingvističeskix dannyx. Vmeste s tem izoglossa *γ* (*h*) informiruet nas o bolee glubokom i značitel'nom učastii skifo-sarmatskogo elementa v etnogenetičeskom processe na juge Rosii, čem eto mogut sdelat' toponimika i arxeologija. /.../ tak fonema *γ* kak etnogenetičeskij priznak tjanet boľše, čem drugie sledy na juge Rosii.«
201. Prim. npr. Porzig, Gliederung, 168.
202. (Str. 53): »Ix kontakty načalisy, verojatno, so vremeni obosoblenija slavjanskoj grupy, t. e. so vtoroj poloviny II tysjačelija, /.../ do IV v. n. e., stalo byt', okolo pjatnadcati vekov.«
203. (Str. 59 sl.): »Blizost' meždu slavjanskim i osetinskim состоit ne toľko v tom, čto preverbov mnogo i vse oni obraščajut nesoveršennyj vid v soveršennyj, no i v tom, čto i v slavjanskom, i v osetinskom preverby ne utračivajut pri etom i svoix slovoobrazovatel'nyx funkcij, utočnjaja značenie dejstvija v otnošenii ego prostranstvennoj napravlennosti i pr. Stalo byt', preverby ne stanovjatsja prosto vidoobrazovatel'nyimi časticami, kak eto my vidim v baltijskix jazykax, a nesut kak by dvojniju nagruzku: grammatičeskiju (vidoobrazovatel'nuju) i slovoobrazovatel'nuju (vyraženie lokativnyx otnoženij). I v slavjanskom, i v osetinskom perfektivirujuščaja rol' preverbov vystupaet v prošedšem i v buduščem vremeni. V prezense, kotoromu po suščestvu čužda perfektivnost', preverbnye formy polučajut v slavjanskom libo značenie buduščego /.../, i zdes' osetinskij ne daet analogii so slavjanskim, libo značenie mnogokratnosti /.../, i zdes' osetinskij opjat idet v nogu so slavjanskim /.../.«
204. (Str. 64): »V etot otnositel'no drevnij period, kogda v osetinskom proisxodilo sraščenie nekotoryx preverbov s glagol'nyimi osnovami, preverby šče ne soobščili glagolu perfektivnogo značenija, t. e. soxranjalos' eščē to položenie, kotoroe bylo v drevneiranskom.«
205. Prim. še npr. Meillet, MSL 9, 55; 20, 111; RS 8, 297 in Fraenkel, LEW, 1173 sl.
206. Prim. tudi Arumaa, UrsI. Gramm. II, 52: *vəz-* (-z- < *g'h-).
207. »Eta blizost' lučše vsego možet byt' objasнена kak rezul'tat areal'nyx skifo-slavjanskix jazykovyx kontaktov v Vostočnoj Evrope, našedšix svoje vyraženie i v rjade drugix leksičeskix i grammatičeskix izogloss.«
208. (Str. 70): »Analogija meždu slavjanskim i osetinskim, kak my vidim, daleko iduščaja i pokazatel'naja: v slavjanskom v obširnoj gruppe imen i mestoimenij, v osetinskom v imenax, a

- takže ličnyx, voprositel'nyx i otnositel'nyx mestoimenijax suščestvuet genitiv-akkuzativ, pričem i tam i tut upotreblenie ego svjazano v konečnom sčete s različieniem klassa ličnostej (persona) i klassa ne-ličnostej ili večšej (res).«
209. Delbrück, Vgl. Syntax I 320, 154; Meillet, Recherches sur l'emploi du génitif-accusatif en vieux-slave, Paris 1897; Berneker, KZ 37, 1901, 364–386; Meillet, Le slave commun, 407.
210. (Str. 73): »Počemu že toľko v osetinskom, vostočnoarmjanskom i slavjanskom v etoj roli vystupaet forma genitiva?«
211. Prim. še str. 78: »V osetinskom že pojavlenie genitiva-akkuzativa risuetsja kak zakonomernyj process, podderživaemyj vsej istoriej iranskix i daže, šire, indoiranskix jazykov.«
212. »Die Einführung der Genitivform bei Bezeichnungen für Lebewesen hängt mit der Ausbildung der Kategorie der Belebtheit zusammen, die in verschiedenen slavischen Sprachen verschieden weit (im Russischen am weitesten) gegangen ist. In allen Einzelheiten ist dieser Prozess fürs Russische zuletzt von Kuznecov 1959, 92–107 dargestellt worden. Es erweist sich, dass der sogenannte Genitiv-Akkuzativ zuerst bei Personennamen auftritt (erster Beleg schon 1056 /.../), dann bei Bezeichnungen aktiver männlicher Personen (1229 /.../), dann bei den gleichen Bezeichnungen mit Präpositionen (1375 /.../), und schliesslich bei Bezeichnungen für männliche Tiere (1521 /.../).« Kot kaže, so se v ruščini ohranili še ostanki nekdanje drugačne rabe. Tako ugotavlja Kiparsky, p. t.: »Reste des alten Gebrauchs des Nom.-Akk. von Bezeichnungen belebter Wesen haben sich nur in der adverbialisierten Zusammensetzung *vyjti zamuž* 'heiraten (von der Frau)', eig. 'hinter den Mann (Nom.-Akk.) gehen' und in den nunmehr veralteten Kommando *ná konь* 'aufgessen!' (heute durch *po kónjam* ! ersetzt) erhalten.«
213. »Cette distinction est nouvelle et inconnue du baltique, mais elle est déjà presque fixée en vieux slave /.../. Et elle s'élargit /.../ le génitif-accusatif se développe au pluriel et au duel, d'abord dans la flexion pronominale avec les pronoms et adjectifs employés absolument, puis, pour une partie des langues, dans la flexion des substantifs. /.../ Le russe, avec l'obscurcissement de la notion de genre au pluriel, l'étend au pluriel des féminins et des neutres /.../.«
214. Prim. še Meillet, Recherches sur l'emploi du génitif-accusatif en vieux slave (1897), 172: »Le nominatif et l'accusatif de tous les thèmes masculins en -o- ont été identiques pendant un temps; l'accusatif des adjectifs déterminés, influencé par les pronoms et les démonstratifs, a pris la forme du génitif-accusatif que possédaient ces mots; en se transmettant aux formes nominales, cet usage a permis d'écarter la confusion du nominatif et de l'accusatif d'abord dans les noms de personnes, puis dans ceux d'êtres animés.« Prim. še Royen, Die nominalen Klassifikations-Systeme in den Sprachen der Erde, 1929, 587 sl., zlasti 590.
215. Prim. še Abev, IES II, 148 sl.
216. Prim. V. I. Abaev, Contribution à l'histoire des mots. Mélanges Benveniste (1975), 4 sl. (k povezavi sti. *Vāyu-*, av. *Vayu-*, lit. *Vėjopatis*, ukr. *Vij*, lat. *Vē-dius*).
217. Gl. dalje str. 103.
218. Gl. dalje str. 103.
219. (Str. 120): »/.../ čto drevnejšij sloj rassmotrennyx nami izogloss otноситja ko vremeni, kogda drevneevropejskie jazyki naxodilis' ešče v neposredstvennom obščeenii meždu soboj i so skifskim jazykom, a predki italikov ne pereselilis' ešče iz Srednej Evropy v Italiju /.../. A kak eto pereselenie otноситja k koncu II tysjačeljetija do n. e., to drevnejšie skifo-evropejskie izoglossy prixoditsja datirovat' vremenem ne pozdnee vtoroj poloviny II tysjačeljetija do n. e.«
220. (Str. 127): »Kogda het'skaja, grečeskaja, praarmjanskaja, indoiranskaja grupy uže davno otdelilis', utratili neposredstvennye kontakty meždu soboj i vstali na put' samostojatel'nogo razvitija, buduščie balto-slavy, toxary, germancy, kelty i italiki soxranjali ešče areal'nuju obščnost' v Srednej i Vostočnoj Evrope, razvivajas' v uslovijax vzaimnyx kontaktov.«
221. Vendar prim. dalje 2.2.28.
222. Prim. npr. p. t., str. 136: »/.../čto slavo-iranskije jazykovye svjazy načalis', po-vidimomu, ešče v doskifskuju epoxu v ramkax pozdnej indovropejskoj obščnosti. V bol'šinstve slučaev net takix otličitel'nyx priznakov, kotorye pozvolili by s uverennoščju otdelit' ranneskifskoe ot obščeiranskogo.«
223. P. t., str. 141: v baltoslovanščini pozneje kot v indoiranščini in armenščini.
224. Prim. še nadaljnja izvajanja na str. 146, ki pa ne prinašajo bistveno novega.

225. Iz takega pojmovanja izhaja npr. K. Moszyński, *Pierwotny zasiąg języka prasłowiańskiego*, Wrocław–Krakow 1957, in tudi A. A. Zaliznjak, *Problemy slavjano-iranskix jazykovyx otnošenij drevnejšego perioda*, VSJa 6, 1962, 28 sl. ter O karaktere jazykovogo kontakta meždu slavjanskimi i skifo-sarmatskimi plemenami. KSIS 38, 1963, 3 sl.
226. (Str. 9): »Rassmotrenie slavjano-iranskix jazykovyx otnošenij dolžno byt' pereneseno iz tradicionnogo obščeslavjanskogo plana v plan praslavjanskoj dialektologii i lingvističeskoj geografii« ter dalje p. t.: »Aktual'noj zadačej izučenija slavjano-iranskix leksičeskix (i voobščee jazykovyx) otnošenij javljaetsja rasširenije privlekaemogo materiala – praslavjanskoj dialektnoj leksiki, onomastiki (v častnosti, antroponimii).«
227. Prim. zg. str. 61 in dalje str. 110.
228. Lit. *miežys* itd. Čop veže k ievr. korenu **meit(h)*- (Pokorny, IEW, 715), torej < **mei-g'h*-.
229. Čop veže s sti. *kapotá*- 'golob'.
230. Gl. zg. str. 74.
231. Čop veže s sti. *kšodati* 'zerstampft'.
232. K vprašanju *u*- osnove v baltščini prim. P. Arumaa, *Årsbok 1948–49*, Lund 1951, 70.
233. Fraenkel, LEW, 875, navaja naslednje balt. zabeležbe: lit. *spitras* 'schwachsichtig, mit schwachen Augen, halbblind; nareč. kurzsichtig', *spitris* 'Schwachsichtiger, Person mit schwachen Augen, Halbblinder, nareč. kurzsichtiger'; *spitryti* = *spitrėti* 'mühsam sehen können', *spitrėti* tudi kot *spytřėti* 'schwache Augen bekommen, (nareč.) kurzsichtig werden; mit Anstrengung beobachten, ansehen, stieren auf'.
234. Čop opozarja na možno zvezo z lat. *paetus* 'leicht schielend'. Prim. Walde-Hofmann, LEW II,³ 235.
235. Čop me je opozoril na mik. *opi-oromai* 'varovati čredo'. Torej ne bi moglo iti v nobenem primeru za iran.-slovan. izogloso.
236. Čop misli na onomatopejski izvor. Prim. zabeležbe pri Pokornju, IEW, 1058.
237. Gl. zg. str. 28.
238. Prim. drugače Mladenov, *Les prétendus emprunts iraniens et turcs en slave commun*. RĚSl. IV, Paris 1924, 190 sl., s pomensko vzporednico, ki bi lahko govorila v prid neodvisnemu razvoju na podlagi podedovanega gradiva. Tako navaja na str. 192 angl. *lord* 'maitre, dieu' < ags. *hloaf-ord 'dispensateur, qui donne le pain'.
239. Prim. še Palmer, TPS 1950, 167, in Hommages Niedermann (1956), 259.
240. Prim. Vasmer, REW I, 98; Vaillant, *Gramm. comp.* I str. 16; Moszyński, *Zasiąg*, 82 sl.; I. Grafenauer, Ali je praslovanska beseda Bog iranska izposojenka? Slovenski etnograf 5, 1952, 237 sl. itd. Sadnik-Aitzetmüller, VWS, 361, podobno kot Mayrhofer, n. m., računata z iranskim vplivom.
241. V zvezi z odrazom skupine **r + m* meni npr. Arumaa, *Ursl. Gr. II*, 145: »Die Gruppe *Liquida + Nasal* ist im Slavischen reichlich vertreten, weil *m* in der Wortbildung als primäres Formans gilt. Da wo es sich um sonantisches *r* handelt, bleibt *rm* bis in die Neuzeit erhalten, so z. B. sloven. *čřm* 'Fingerwurm', aus *čřrmь, zu lit. *kirmis* 'Wurm', aind. *křmi*- 'dass.« O odrazu skupine **r + u* prim. p. t., str. 150: »Diese Gruppe entsteht meistens bei Wurzeln, die auf *u* auslauten. Das Wort für 'Eber, Kleinvieh', urslav. *borvь in sloven. *brāv*, poln. *browek* ist ein verbauter *u*-Stamm *l.../*; oder abulg. *drěvo* 'Baum', lit. *dervà* 'Kleinholz' *l.../*. Daneben hat v auch suffixalen Charakter angenommen, z. B. im Wort für 'Leib, Eingeweide': abulg. *čřěvo* neben apreuss. *kěrmens* 'Leib'; r.-ksl. *mrviji* 'Ameise' aus urslav. *morvī; ar. *čřrvь* 'Wurm' neben abulg. *čřrmь* 'rot'.«
242. Prim. Mladenov, ASIPh XXXIII, 1911, 16–19 in Skok, ESHSJ III, 339.
243. Prim. Abaev, OJF I, 240: »Skify javljajutsja takže tem edinstvennym iranskim narodom, kotoryj dolgo i neposredstvenno sosedit' so slavjanskim, v osobennosti vostočnoslavjanskim, mirom.«
244. Prim. Kiparsky, Russ. hist. Gr. III, 61: »Da das Wort erst 1625 belegt ist, dürfte türkische Vermittlung vorliegen.«
245. Prim. Kiparsky, Russ. hist. Gr. III, 60.
246. Prim. Kiparsky, Russ. hist. Gr. III, 60.
247. Prim. še Berneker, SEW I, 23 sl.; Sławski, SEP I, 24; Brückner, SEP, 10.

248. Prim. Vaillant, Gr. comp. III, 429: »Le slave *ačiti, dans pol. *ob-aczyć*, d'où *baczyć* 'regarder, avoir égard', a un correspondant dans av. *aiwy-āxšayeinti* 'ils surveillent' et il peut être le factitif d'un dérivé verbal du nom de l'oeil, *oko*, comme l'inchoatif lit. *àkti*, *ankū* 'recevoir des yeux', adj. *akýlas* 'attentif'.« Prim. še obsežno Mathiassen, Studien zum Slavischen und indoeuropäischen Langvokalismus (1974), 160 sl. K oblikovnim možnostim take izvedbe prim. Szemerényi, Slavic Etymology to the IE Background. Die Welt der Slaven XII/3, 1967, kjer na str. 280 kot pojma pojma 'depreverbalization' navaja: »with the wellknown process of 'depreverbalization' /.../ it is also relevant to point to Martynov's successful elucidation of Slavic *gněati sę* 'to be angry': it is depreverbalized from *ogněati, earlier *ognevati, from *ognь* /.../.«
249. Prim. Čop, Živa antika III, 1–2 (1953), 186 sl.
250. P. t., 58 sl. Čop dodaja možnost, da gre za **trva-* ~ **trěw-* 'gedeihen' (Pokorny, IEW, 1095).
251. Prim. Bartholomae, GIPh I/1, 172, 297, t. 1, kjer meni: »Nach den gegebenen Beispielen scheint mir die Norm: *aē* im Anlaut und in offener Silbe, *ōi* in geschlossener /.../. Doch ist sie in Inlautsilben häufig verletzt /.../. Unregelmässiges *ōi* findet sich häufiger. Das gAw. bevorzugt *ōi*, das jAw. *aē*.«
252. Čop predlaga zvezo z lit. *peľlis*, let. *peľlis* 'nož', sloven. *pila*, nem. 'Feile', lat. *plum* itd. Prim. Fraenkel, LEW, 563 sl.; Walde-Hofmann, LEW II,³ 304.
253. Prim. Bartholomae, GIPh I/1, 155.
254. V. Machek, Slav. *rarogš* 'Würgfalte' und sein mythologischer Zusammenhang, Linguistica Slovaca III, Bratislava 1941, 84–88. Prim. tudi EŠČ, 415.
255. (Str. 66): »Etimologičeskij i mifologičeskij analiz slova *rarogš* pokazyvaet intensivnost' slavjano-iranskix obščeniĭ v oblasti religii (na urovne drevnix primitivnyx verovanij) i mifologii i odnovenemno možet služiti' otvetom, kotoryj udovletvorit ljubogom skeptika, somnevajuščegosja voobšč'e v realnosti sootvetstvujuščix vlijanij irancev na slavjan.«
256. »Ir. *pativāra – **vāragna-* polnostju otrazilos' v pol'sk. *paczwara* – *raróg*, pri čem jasne sledy mifologičeskogo upotreblenija pol'skix slov i sootvetstvie ix značenij značenijam iranskix prototipov govorit o tom, čto delo ne ograničevalos' odnim zaimstvovanijem slov, no celyj sjuzet drevnix mifologičeskix verovanij byl vo vsem suščestvennom pozaimstvovan častju drevnix zapadnyx slavjan v epochu intensivnyx kontaktov s sosednimi drevneiranskimi plemenami.« Podobno ugotavlja na str. 71 glede balt. stanja v navedenem okviru: »Iz predyduščego izloženiĭa sleduet, čto baltiĭskij v rezul'tate samostojatel'nyx obščeniĭ s iranskim tože usvoil paru terminov ir. **pativāra-* – **vāragna-*, otraziv ee v vide lit. *aitivaras* 'letučij dux, zmej' – *vānagas* 'jastreb'. Net ničego udivitel'nogo v tom, čto slavjane i balty zaimstvovali u irancev odin i tot že termin.« Prim. še Fraenkel, LEW, 1194.
257. Vendar prim. k možnosti notranjeslovsanske etimologije Jakobson, Word 8 (1952), 388, in še Darms, Vrddhi-Ableitung, 349 sl.
258. »Rešajuščee značenje nužno pridavat' svidetel'stvam pol'skogo materiala o sostave leksiki v iranskix dialektax-istočnikax.« Sporno je njegovo tolmačenje statusa poljskih besed v okviru slovanskega besedja sploh. Prim. (str. 79): »/.../ čto eti pol'skie slova odnosjatsja k čislu drevnix elementov slavjanskoj leksiki nezavisimo ot svoego ograničennogo rasprostraneniĭa (pravslavjanskije leksičeskie dialektizmy).«
259. K teoretetičnim izhodiščem prim. npr. str. 248: »/.../ perekrestnye izoglossy, kak universal'noe javlenie dialektografii i lingvističeskoj geografii, ob'jasnjajutsja inače: tem, čto net 'čistyx' dialektov, čto v ljubom dialekte moguť sosuščestvovat' ne odna, a neskol'ko norm. Pri etom odna norma možet vystupat' kak dominirujuščaja, tiričnaja, specifičeskaja, 'pravil'naja', drugaĭa – kak 'nezakonomernaja', 'nepравil'naja', kak 'isključenie'. No poslednjaĭa javljaetsja v takoj že mere 'svoej', 'rodnoj', nezaimstvovannoĭ, kak i pervaja.« Prim. še p. t., str. 250.
260. Prim. tudi op. 31 na str. 262: »/.../Važno, odnako, čto eti zamenjajuščie formy berutsja ne s potolka, a otrražajut realno soščestvujuščie v rodstvennyx dialektax normy, kotorye, stalo byt', v izvestnyx predelax sosuščestvovali s gosподstvjujuščimi normami.«
261. V zvezi s teoret. izhodišči prim. še str. 263: »Perekrestnye izoglossy – universal'noe javlenie v istorii jazykov. Suščnost' etogo javlenija состоit v tom, čto net čistyx i monolitnyx jazykovyx sistem, čto v ljubom jazyke (dialekte), narjadu s gosподstvjujuščimi, specifičeskimi dlja nego čertami, vystupajut v vide ediničnyx vyjavlenij elementy i priznaki sosednix jazykov (dialektov), pri etom ne v rezul'tate vnešnego zaimstvovanija, a v rezul'tate iskonnoj organi-

- českoj neodnorodnosti i pestroty učastvovavšix v ego formirovanii komponentov. Tak obstoit delo s sovremennymi dialektami, tak obstojalo i s vzaimootnošeniem meždu i-e. dialektami v drevnosti.«
262. »/.../ predki osetin, skifskie plemena, pervonačalno kočevniki i skotovody, perexodili na osedlost' i usvajali načatki zemledelija v uslovijax kontaktov s evropejskimi narodami.«
263. Prim. utemeljeno stališče proti iranskemu izhodišču: R. Schmitt, Zur angeblich iranischen Herkunft des altrussischen Gottesnamen *Stribogъ*, Die Welt der Slaven 16, 1971, 193–200, in v tej zvezi še F. Scholz, Slavische Etymologie, Wiesbaden 1966, 29; Arumaa, Ursl. Gr. II, 164, in Pohl, Kratylus XXII, 7.
264. Prim. spisek ženskih *a-* osnov s podaljšanim samoglasnikom, ki ga navaja Vaillant, Gram. comp. IV, 21 sl.
265. Prim. zlasti z metodološkega vidika važne ugotovitve na str. 228 sl.: »Das Beweis für das ieur. Alter der nominalen Vrddhi als Bildungsprinzips in der nominalen Ableitung liegt m. E. einfach in der Übereinstimmung zwischen dem Arischen und dem Germanischen und in dem Versagen einer Erklärung des Ursprungs der Vrddhi innerhalb dieser Sprachen selbst. /.../ Das ieur. Alter betrifft die Vrddhi als *Prinzip*. Somit hindert diese Bestimmung selbstverständlich nicht, dass in der nach indoeuropäischen Periode die verschiedenen Dialekte diese nominale Vrddhi zu weiterer Entfaltung gebracht haben können. Dies ist im Aind. ganz deutlich /.../. Auch im Germanischen, ähnlich wie im Slavischen und Baltischen, muss mit sekundärer Ausdehnung der Vrddhi gerechnet werden.« Prim. še str. 231: »Zur Annahme eines slavisch(-baltisch)-germanischen durch die nominale Vrddhi bezeugten aktiven Bundes besteht m. E. wenig Anlass. Es handelt sich vielmehr um eine auf gemeinsamer Grundlage fussende parallele Produktivität.« Prim. tudi Kurylovicz, Idg. Gramm. II, 308–320.
266. Prim. še Mathiassen, str. 211: »Die grösste Ausdehnung hat die Vrddhi im Arischen und Germanischen. Das Slavische und das Baltische scheinen betreffs der Entwicklung der nominalen Vrddhi eine Zwischenstellung zwischen diesen beiden einzunehmen.«
267. Prim. Darms, 349 sl.
268. Prim. Darms, 345 sl.
269. Prim. Darms, 351 sl.
270. Prim. Darms, 347.
271. Prim. Darms, 350 sl.
272. Prim. Darms, 347 sl.
273. Prim. Darms, 348 sl.
274. Prim. Darms, 352 sl.
275. Prim. Darms, 297 sl.
276. Prim. Darms, 344 sl.
277. Prim. Darms, 353 sl. V navedkih, na katere opozarjajo op. 267–277, in ki žal zaradi precejšnje obsežnosti na tem mestu ne morejo biti prikazani, pisec zavrača z utemeljitvami domala vse Gołabove predloge (izjema bi bila le balt. **wōrnā-* 'Krähe'). Darmsova izvajanja so, zlasti zaradi natančne analize in sistematičnega nizanja utemeljitev, vsekakor vredna pozornosti.
278. »Il y a d'abord des correspondances étymologiques de date indo-européenne, en petit nombre, qui sont limitées à l'iranien et au slave.«
279. (Str. 198): »C'est donc avec l'iranien seul que s'établit cette correspondance, qui est de grande portée. Elle montre qu'une notion de sens purement phisique, celle de véd. *sū-*, av. *sū-* indiquant gonflement, force exubérante, c'est chargée d'une valeur religieuse ou magique qui, à son tour, a été transposée, avec christianisme, en celle de 'sainteté'.«
280. (Str. 198): »Elle apparaît d'autant plus frappante qu'elle est panslave d'un côté, pan-iranienne de l'autre, et qu'elle porte sur une notion morale, qui n'a guère d'expression indo-européenne.«
281. P. t., 198.
282. (Str. 198): »exactement comparable pour la forme et le sens, et qui ne se retrouve pas non plus dans les autres langues iraniennes.«
283. (Str. 199): »Contre l'emprunt témoignent les différences phonétiques. Contre l'hypothèse d'une conservation lexicale, la spécificité des deux termes en iranien.«

284. (Str. 202): »La similitude est telle qu'on ne peut l'attribuer à une coïncidence, et elle résulte en iranien d'un développement si singulier qu'elle n'a pu se reproduire deux fois indépendamment.«
285. (Str. 456): »Характерно, что в истории иранских языков с *zur-* со временем все более связывалось значение силы, насилия, тогда как слова, восходящие в конечном счете к и.-е. **dhreugh-*, стали почти единолично выражать значение лжи, обмана. Если учесть звуковую и смысловую близость диалектальной изоглоссы при классификации иранских диалектов, а именно: *d* в юго-западных западноиранских диалектах при *z* во всех остальных (т.е. в северо-западных западноиранских и во всех восточноиранских), то, может быть, станет еще более правдоподобной мысль об отошении вариантности между *zur-* и *dur-/dru-*«. Izhajati bi torej morali v obeh primerih iz **g'h* in bi odpadla lepa ievr. navezava (~ sti. *drúhyati* itd.). Proti taki nastavitvi govori že zabeležba obeh besed v posameznih iiranskih jezikih, kjer se *z* : *d* nista v dopolnjevalni razvrstitvi, kot bi v takem primeru pričakovali.
286. Prim. še sklepno ugotovitev k navedenim povezavam na str. 458: »Хотя продолжатели слав. *baduriti в ходе своего развития периферийно и смыкаются с другими лексическими семьями (в частности, с *badati), видимо, неверно подчеркивать именно эти вторичные связи, забывая об исходном родстве с *bazuriti. Обе эти формы находятяся в отошении дублетности, которая может объясняться различно. Четкое распределение *bazuriti и *baduriti по ареалам (sev.-vost. — sev.-zap. славянских территорий) может стать важным указанием и на более древние изоглоссы (например, иранские).«
287. Kjer navaja navedeni rekonstruirani obliki z vprašajem in s sledečim komentarjem: »Slovo, dovoljno problematično otnositelno svojemu vozzrastu i proisxoždenija. Možno, isxodja iz znač., vzvestv dve vozmožnosti: (1) obrazovanie s prefiksom *ba-* ot gl. *duriti /.../, otnositelno prirodv prefiksa *ba-* sr. *batoriti (niže); (2) proizvodnoe ot osnovv gl. *badati /.../, sr. znač. slvc. slova.«
288. Prim. npr. Vaillant, Gram. comp. II/2, 443.
289. Gl. zg. str. 91.
290. (Str. 132): »With regard to the prehistorical epoch (approximately the first millenium B.C.), we should consider first of all Iranian, then, to a lesser degree, Germanic.« V zvezi z glasovno realizacijo nadomeščanja prim. str. 132 sl.: »/.../ in Iranian *h* (a voiceless glottal fricative?) replaced IE *s* in most positions /.../; *x* (voiceless velar fricative) replaced Indo-Iranian (Aryan) *kh«, ter 133: »Of course, the two distinct Iranian fricatives *h* and *x* were identified with Slavic *x* which originated in Proto-Slavic from the IE *s* according to Pedersen's law: thus Iranian *h* : *x* was replaced in loanwords by the Common Slavic *x*, i.e. the Iranian distinction was lost.«
291. (Str. 137): »/.../ in any case *šatriti* (instead of *šetriti), in contradistinction to *xajati*, is a relatively late borrowing from Iranian already reflecting an historical Iranian *xš* (attested in Avesta and Old Persian), or maybe even *š-* represented by Scytho-Sarmatian names like *Satrakēs*, *Satrabātēs*, etc.«
292. (Str. 137): »As is known, the words for 'coquettes, hetaeras, prostitutes, etc.' are very often borrowed from language to language.« Morda možna, vendarle ne zanesljiva, je podobna razlaga lit. *kekšė* 'Hure, Dirre', kar naj bi bilo tudi izposojeno iz iranščine. Prim. še malo verjetno pripombo na str. 138: »Of course, the sources of these loanwords could be two different Iranian dialects on the territory of contemporary Ukraine.«
293. Povsem neverjetno tolmačenje slovan. *xvala* predlaga Abaev, Contribution à l'histoire des mots. Mélanges Benveniste (1975) str. 8 (iz *hvana, kar naj bi bilo izposojeno iz iran. *hvana ~ perz. *xvāndan* 'appeler, invoquer, chanter', sti. *svan-* 'faire du bruit, crier').
294. Prim. Berneker, SEW I, 409 sl.; Vasmer, REW III, 235: 'prahlen, sich rühmen.'
295. (Str. 149): »But the secondary vocalization of the laryngal in the archetype *swa-stu is possible /.../. Thus even in Iranian, due to morphological analogy, *i* (from *a) could be removed and replaced by *a* in view of the productivity of the *ā* ~ *a* alternation, etc. To be sure, details are not clear.«
296. Prim. glede rečnih imen z vzglasnim *x-*, ki tako dopuščajo možnost iran. izvora, Toporov-Trubačev, Lingv. analiz gidronimov verxn. Podneprov'ja (1962), 230.
297. Prim. še Abaev, O variantnosti sonantov. Folia Linguistica VI/1/2, Hague 1973, 176.

298. K možnosti, da let. *ni*, *niju* 'eine kreisende Bewegung machen' (gl. Mühlenbach-Endzelin, Lett.-deutsches Wb. II, 748) in het. *neyari* v pomenu 'sich wenden' (prim. Neu, Das heth. Mediopassiv und seine idg. Grundlagen str. 62, 105, 107) kažeta na prvotni pomen 'vrteti' z možnim nadaljnjim tolmačenjem: *neik- 'povzročiti, da se nekaj vrti': *nei- 'vrteti se' kot ievr. *deyaH- 'luire, être visible, paraître': *deik'- (prim. *deyaH-) 'montrer' – gl. Čop, Coll. Indoeur. I, 6 ter 192: »/.../ nun kann man aus dem Semitischen viele Beispiele dafür anführen, dass aus intransitiven Verba transitiv entstehen, wenn der zweite Wurzelkonsonant verdoppelt wird (eig. Intensivum > Kausativum); und ich habe bei meinen Forschungen Derartiges auch im Idg. entdeckt /.../; wenn im intr. Grundverbum ein Laryngal – *H*- (heth. *-ḫh-*) steht /.../, so erscheint im entsprechenden Kausativum ein einfacher *k*-Laut (vgl. *deya- 'hell glänzen, schimmern, scheinen' Pokorny, IEW, 183 ff. – *deik'- 'zeigen' = 'erscheinen lassen').«
299. »Abgeleitet von *doma mit urslaw. *-tyo-*, vgl. aind. *amā-tyas* 'Hausgenosse, Gefährte'.«
300. »Psl. *domar'b; že Zubatý, Stud. I/2, 87 in 139, je opozoril na enako tvorjeno sti. *amātyas* 'domač', kar je morda samo naslonjeno na *dom*.«
301. K zaïmkovnemu deblu prim. še Brandenstein-Mayrhofer, Hdbch. des Altpers., 102 (stperz. *amata-* – 'von da an').
302. *doma-tj 'de chez soi' dans s.-cr. *dōmačr*, sloven. *domāč*, tch. *domáci* /.../ sur l'adverbe *doma* 'à la maison'.« K priponi **-tyo-* prim. p. t., 433 sl.: »Le suffixe est d'époque indoeuropéenne« (z zgledi iz gr., sti., het., lit.). K stsl. *domaštъnjii* in *domašъnji* prim. p. t., 446 in 448: »Le point de départ de la série vieux-slave en *-štъnjii* serait alors *domaštъnjii*, sur *doma-tj, forme isolée, et la variante en *-šъnjъ* résulterait de la réduction de *-štъnjъ* à *-šъnjъ* après la chute du *je*.«
303. »/.../ Otnositelъno rusk.-cslav. *čamъri* /.../ vsled za Mikl. LP, rasplyvčatoe i netočnoe tolkovanje (iz konteksta citaty jasno, čto rečъ idet o kušanъe) /.../«
304. Če bi bila možna relacija *č* – *c*, je B. Čop (ustno) opozoril na avstr. nareč. *zamer*, *zamerl* 'junger, noch nicht im Zug gewesener Ochse' (**dem/ə-* – Pokorny, IEW, 200, z vzporednicami).
305. (Str. 53): »Eti nominalъnye skifskie (t. e. nazvannye skifskimi) glossy okazyvajutsja neredko psevdoskifskimi, kogda oni protivorečat tomu, čto dostoverno izvestno o skifskom jazyke kak iranskom.«
306. Tako sorazmerno pregledno na str. 14: »Neaspirirovanoe *s* v rjade drugix slučaeв, a takže *kš* (na pišъme ξ) vmesto iranskogo *š*, iz i.-e. *k's* – v fonetike, neskolъko primerov na suffiks prilagatelъnogo *-in*, karakternyj kak raz dlja indijskogo a ne dlja iranskogo, i na suffiksалъnoe *-p-*, izvestnoe v indijskom i neizvestnoe v iranskom, – na slovoobrazovatelъno-morfologičeskom urovne i osobenno – leksičeskie rekonstrukcii, pokazatelъnye v duxe indijskix izogloss, protivopostavlennyx iranskim izoglossam (*sind- 'reka' i 'rečnye žiteli', **tur-* 'bystryj', *amb- 'voda', **tar-* 'bereg', *dand- 'kamyš, trostnik' i dr.), – vse eto, po-moemu, ukazyvalo na indijskij jazyk. /.../ Material, kak izvestno, počti isključitelъno ograničivalsja onomastikoј pišъmennyx istočnikov i epigrafiki etix mest.«
307. Prim. npr. str. 24: »/.../ čto meždu drevnejšimi mestami obitanija slavjan (my namerno izbeгаem menee удаčnyj termin 'prarodina') i drevnim kulъturnym rajonom Severnogo Pričernomorъja suščestvovali svjazi i sledy etix svjazej soxranilisъ. Bolee togo, nazvannye svjazy, po krajnej mere oтčasti, odnosjatsja k indoirijskomu komponentu severnopontijskogo naselenija. Naši nabljudenija nad reliktmami etogo roda kasajutsja 1) etnonimov, 2) kulъturnoj leksiki i 3) svedenij o beregax Černogo morъja.«
308. (Str. 26): »Svjazъ slav. *sъrbi i *Sърboi*, *Serbi* v antičnom Severnom Pričernomorъe sliškom očevidna. /.../ indoirijskoe *Ser-bi* glossirovano grečeskim *kephalo-tómoi*, kotoroe samo po sebe nigde ne vstrečaejsja kak nazvanie osobogo naroda, no toľko kak ekvivalent-perevod, sr. ešče *Sarapáras* – *kephalotómos* u Strabona. *Sarapárai* oтražaeт iranskuju formu nazvanija golovy, sr. avest. *sarah-*, togda kak vokalizm *Sърboi* (var. *Sirboi*, Ptol.) bliže k dr.-ind. *śiras-* 'golova'.« Vendar prim. Vasmer, REW III, 551 sl.
309. (Str. 27): »Korotko govorja, sjuda odnositsja nazvanie roksoalanov – greč. *Rōksolanoi* (I–II vv. n. e., Strabon, Ptolemej). Ego tolkuјut po-iranski 'svetlye alany', no iranskij znaet toľko formu **rauxšna-* 'svet, svetlyj', kotoraja v etoj pozicii dolžna by soxranitъsja, čego ne proizošlo. To, čto imeetsja, napominaet dr.-ind. *rukša* s blztkim značeniem.«
310. P. t. navaja za to etim. še naslednje zgodovinsko tolmačenje: »Možno sčitatъ, čto v V–VI vv. slavjane vyšli na berega Černogo i Azovskogo morej. Togda ešče suščestvovali tysjačletnie bo-sporskie goroda i sindomeotskij element v nix ešče ne sovsem ugas.«

311. Prim. v zvezi z umestitvijo Slovanov npr. H. Birnbaum, The original homeland of the Slavs and the problem of early Slavic linguistic contacts, JIES, Vol. I, No. 4, 1973, 407–421, zlasti 409, kjer pravi: »All that can be said with some degree of certainty is that this first homeland of the Slavs (or. 'Proto-Slavs') must have been situated in Eastern Central Europe somewhere north of the Carpathians and possibly also their westward extension, the Sudetes. The Slavs had come to this earliest region of settlement (as evidenced by archeological finds and toponymic data) as one of the several ethno-linguistic groups emerging from the disintegrating Late Common IE community. Around the 4th century A.D. the Slavs undoubtedly already occupied a wide area from the basin of the Oder in the west to that of the central Dnieper in the east and reaching in the north up to the southern shores of the Baltic Sea, to the Masurian Lakes, and to the Pripet Marshes.« Prim. še p. t., 413: »/.../ in the second half of the first millenium B.C., i.e., the period when Slavic (Common Slavic, Proto-Slavic) probably first crystallized as a fully independent branch among the residual dialects of disintegrating Late Proto-Indo-European in the area.«
312. Prim. k različnim poskusom razmejitev in določitve kraja ievr. narečij Porzig, Die Gliederung des idg. Sprachgebiets, zlasti še poglavji 'Geschichte der Forschung' (str. 17–53) in 'Die Methode' (str. 53–65).
313. K določitvi vzrokov izposoje in vključevanju izposojenk v domače besedje prim. U. Weinreich, Languages in Contact, The Hague 1966. Za primere, kjer naj bi šlo za hkraten obstoj domače in tuje (oz. pod tujim vplivom preoblikovane) besede, zlasti str. 53–61.
314. Prim. poleg že navedenih še nekatere sklepe v okviru dela M. Ebert, Reallexikon der Vorgeschichte (Berlin 1924–1929). Tako pravi P. Diels (Band 12 /1928/, 251 sl. 'Slaven') na str. 281 sl.: »Das Ergebnis, das hier vorausgenommen sei, besagt, dass slav.-skyth., slav.-balt. und wohl auch slav.-germ. Berührungen vermutlich alt sind, ebenso balt.-finn. und (etwas jünger freilich) finn.-germ., ja vielleicht auch finn.-skyth., nicht aber balt.-skyth. und nicht slav.-finn. /.../. Besteht das oben bezeichnete Bild der Beziehung zu Recht, so fügt es sich am besten zu der klassischen Ansicht, die Urheimat des S. zwischen Weichsel und Dnieper, Karpathen und Pripat' sucht, macht aber die Annahme notwendig, dass S. und Finnen ursprünglich durch etwas anderes getrennt waren, vermutlich etwa durch Balten. /.../ Danach sind spezielle Übereinstimmungen des iran. und slav. Wörterbuchs freilich selten, nicht häufig genug, um eine längere Nachbarschaft zu gewährleisten, und es hebt sich eigentlich nur eine Gruppe lexikalischer Beziehungen kenntlich heraus: Worte der religiös-moralischen Anschauung, z. T. vielleicht Lehnworte, z. T. nur 'Bedeutungslehnworte' (slav. *slovo 'Wort', *bogъ 'Gott', *svęto 'heilig' usw.). Solche Einwirkungen, wenn auch auf begrenztem Gebiete menschlichen Tuns, verstehen sich doch am leichtesten bei unmittelbarer Nachbarschaft.« K skit.-sarmat. dobi prim. nekatere navedbe M. Eberta (RLV 13, 1929, 32 sl. pod 'Südrussland'). Tako pravi na str. 60: »Das Zentrum der skyth. Macht war from 7./6/ – 4.Jh. v. C. zwischen Dnjepr und Don, n. des Asowschen Meeres, und die neuesten Grabungsergebnisse und Forschungen scheinen mehr und mehr dafür zu sprechen, dass die weiteste Machtausdehnung sowohl nach W wie nach N und NO schon im 7./6. Jh. erreicht wurde und sich später, im 4.Jh., anscheinend ein wenig nach W und S, nach der Krim zu, verschoben hat.« Prim. še p. t., str. 62 sl.: »Schon in jener Zeit, aus der die jüngeren Fürstengräber des Unter-Dnjepr-Gebietes stammen (4./3. Jh. v. C.) geht es mit der politischen Macht der Skythen bergab. /.../ So bereitet sich allmählich der Zerfall des Skythenreiches vor, das schliesslich im 3./2. Jh. dem Anprall der Sarmaten erliegt.« K vprašanju sarmatske naselitve prim. p. t., 98: »Die erste sichere Erwähnung der Sarmaten in Europa /.../ stammt von Polybios /.../ unter dem J. 179 v. C.; mindestens aber seit der 2. Hälfte des 3.Jh. werden sie das Unter-Dnjepr-Gebiet besetzt haben. Rund 500 Jahren waren sie die Herren der ukrainischen Steppe, auf dem Balkan und Ungarn, später gefährliche Nachbarn der Römern.« Prim. še p. t. (poglavje 'Jüngere westukrainische Gruppen') str. 111: »Es gibt sarmat. Funde auch im Gebiet zwischen Don und Dnjepr und w. von diesem Fluss /.../.« Prim. končno k možnostim rekonstrukcije kimer., skit. in sarmat. jezika Vasmerjevo mnenje (RLV 12 /1928/, 230 sl.), zlasti str. 236: »Sonst kennen wir von diesen Sprachen nur einzelne Wörter, die gröstenteils bei griech. Schriftstellern überliefert sind. In den seltensten Fällen sind es Wörter, deren Bedeutung gleichzeitig bei den Alten angegeben ist. Meist sind es Personennamen, deren Erklärung, an und für sich schwierig, hier noch durch ungenaue Wiedergabe fremdsprachiger Aufzeichner besonders erschwert wird.« K Vasmerjevem izvajanjem glede kronološke uvrstitve skitsčine v sklopu iranskih jezikov (str. 241: »Die im Skyth.

vorliegende iran. Sprachstufe entspricht dem Zustand, den wir in den altiranischen Dialekten antreffen«, ter /p. t.: »Methodisch zulässig ist nur Erklärung skyth. Formen mit Hilfe von airan. Sprachmaterial, wenn nicht durch anderweitige Tatsachen der Nachweis hoher Altertümlichkeit nur niran. belegbarer mundartlicher Erscheinungen zu erbringen ist.«) prim. dognanja J. Harmatta, *Studies in the Language of the Iranian Tribes in South Russia*, Acta Orientalia Academiae scientiarum Hungaricae I, Budapest 1950, 261–314.

315. (Str. 138): »Eine jüngere Quelle der Beziehungen von den späteren Balten und Slaven zu den Iranien ist die Besiedlung Südrusslands durch die Skythen (etwa 8. vorchristliches Jahrhundert) und die Sarmaten (etwa 3.v.J.). Diese, besonders die ersteren, waren die Vermittler der griechischen und der vorderasiatischen Kulturen, sie hatten auch eine fortgeschrittene politische Struktur, deren Muster in besagten Kulturen wurzelte und die schon dem Herodot bekannt war; kein Wunder, dass sie entweder unmittelbar, d. h. als direkte Herrscher, oder mittelbar als Beispiel einer höheren gesellschaftlichen Struktur, den Übergang der alten Einzelstämme zu komplexeren staatlichen Formen verursachten und damit die Bildung weiter aber begrenzter sprachlicher Areale hervorrufen sollten, wo kleinere oder grössere Sprachbünde entstanden, die nunmehr nach gewissen wichtigeren Mittelpunkten gravitieren. Aber zugleich übten gewiss in diesen Arealen die iranischen Herrscher sei es als Superstrat, sei es als überlegenes Adstrat einen gewaltigen Einfluss, ebenso in kultureller, besonders religiöser /.../, wie auch in sprachlicher Hinsicht.«
316. Prim. npr. Shevelov, *A Prehistory of Slavic*, 616, kjer pravi: »The same must be said about the monophthongization of diphthongs. While Av kept them as such (*ao* ~ *āu* continuing IE *au* and *ou*, *aē* ~ *ōi* continuing *ai* and *oi*) in the eastern group of the Irn dialects north of the Black Sea (dialects of the Sarmatians?) *ai* seems to have changed into *e*; and Osset has *o* ~ *ū* < *au*, *ī* ~ *e* < *ai*. These reflexes are identical with or close to Sl ones. Nevertheless there is no connection between the Sl and NlRn developments. The NlRn development is attested in Gr inscriptions from the cities north of the Black Sea in the second and third centuries A.D.; the Sl development occurred about half a millenium later.«
317. Prim. npr. Abaev, OJF, 41: »Skifskij jazyk, s odnoj storony, i sovremennij osetinskij s drugoj, — otrazajut dve stupeni razvitiija etoj skifo-sarmatskoj vetvi, otdelennye drug ot druga pomežtom okolo 2000 let.«
318. Prim. npr. p. t., 286: »If we examine the Iranian names preserved in Greek inscriptions as well as the Sarmatian names figuring in the works of classical antiquity, we shall find that names dating from roughly the same period show different developments for certain Old Iranian phonemes or groups of phonemes. This fact is of outstanding importance, since the most obvious explanation of the phenomenon is that names, showing different lines of phonemic development but dating from the same period, derive from different dialects. This, in turn, leads us to conclusion that the language of the Iranian (Sarmatian) tribes in South Russia was not homogeneous, but that these tribes spoke dialects or languages more or less different from one other. These languages and dialects were, of course, probably more closely connected among themselves than with any other Iranian language.« Med takimi glasovnimi različicami navaja npr.: stiran. **ar-y-* > *ar-(y)-lal-lir-*; stiran. **sp-* > *-sp-l-fs-l-sf-* idr. Prim. še p. t. na str. 310 razpredelnico obravnavanih glasovnih odnosov in iz analize izhajajoče sklepe, tako zlasti (str. 311 sl.): »The fact that the Iranian tribes of South Russia spoke several languages or dialects, clearly distinguishable from one another, as early as the first centuries A.D. has important consequences in clearing up the linguistic relations between Sarmatians, Alans, and Ossetes. Although this question may be solved only by a close examination of Alanic linguistic remains and the history of Ossetian phonemes, we may confidently state that the simple historical identity of the language of the Sarmatians, Alans, and present-day Ossetes is not a probable proposition, nor is it possible to bring them into direct genealogical connection. Since the names hailing from the territory of the Alans as well as of the other Sarmatian tribes point to the existence of several dialects, it is obvious that neither the language of the Sarmatians nor that of the Alans may be simply regarded as being Old Ossetian.«
319. Podrobnosti so razvidne iz analize posameznih besed v razdelkih 2.2.1.–2.2.32.
320. Prim. s tem v zvezi še nekatere pripombe k stanju iranskega narečjeslovja, kakor ga tolmači Harmatta, n. m. Tako meni na str. 278 sl.: »/.../ there are indubitable linguistic facts indicat-

ing that, in the case of both Medes and Persians, one has to deal with different dialects right at the outset of their historical career; it is extremely likely that this dialectal differentiation was connected with a division into tribes.« Prim. še (str. 279): »There is no evidence whatever to show that the changes, common to the Old Persian inscriptions and the language of the Avesta, took place also in the numerous after Old Iranian languages and dialects unknown to us /.../.«

ABKÜRZUNGEN

a. a. O.	am angegebenen Orte	ibid.	ibidem
abulg.	altbulgarisch	idg.	indogermanisch
afgh.	afghanisch	Inf.	Infinitiv
ahd.	althochdeutsch	Interj.	Interjektion
ai.	altindisch	ital.	italisch
air.	altirisch	jaw.	jungawestisch
airan.	altiranisch	Jh.	Jahrhundert
aisl.	altisländisch	khotansak.	khotansakisch
aksl.	altkirchenslawisch	kl.	klassisch
akymr.	altkymrisch	kroat.	kroatisch
alb.	albanisch	ksl.	kirchenslawisch
altskr.	altserbokroatisch	kymr.	kymrisch
apers.	altpersisch	lat.	lateinisch
apoln.	altpolnisch	l. c.	loco citato
apreuss.	altpreussisch	lett.	lettisch
ar.	arisch	lit.	litauisch
arm.	armenisch	mask.	maskulinum
aruss.	altrussisch	mbulg.	mittelbulgarisch
as.	altsächsisch	m. E.	meines Erachtens
atschech.	alttschechisch	med.	medisch
att.	attisch	mhd.	mittelhochdeutsch
atürk.	alttürkisch	mir.	mittelirisch
aw.	awestisch	miran.	mitteliranisch
balt.	baltisch	mordv.	mordwinisch
breton.	bretonisch	mpers.	mittelpersisch
buddh.	buddhistisch	myk.	mykenisch
bulg.	bulgarisch	n.	neutrum
bzw.	beziehungsweise	Nbfl.	Nebenfluss
dass.	dasselbe	ndd.	niederdeutsch
dial.	dialektisch	ndl.	niederländisch
dor.	dorisch	nisl.	neuisländisch
eig.	eigentlich	nkymr.	neukymrisch
ep.	episch	norw.	norwegisch
f.	femininum	nperz.	neupersisch
Fl.	Fluss	nsorb.	niedersorbisch
frz.	französisch	osorb.	obersorbisch
gaw.	gathisch-awestisch	osset.	ossetisch
Gen.	Genitiv	östl.	östlich
germ.	germanisch	ostslav.	ostslawisch
goth.	gothisch	pamir.	pamirisch
griech.	griechisch	Part.	Partizip
Hes.	Hesichios	pers.	persisch
heth.	hethitisch	poln.	polnisch
hoesm.	hoesmisch	Präf.	Präfix

Präp.	Präposition	šugn.	Šugnī-Gruppe
Präs.	Präsens	toch.	tocharisch
rumän.	rumänisch	tschech.	tschechisch
russ.	russisch	ukr.	ukrainisch
S.	Seite	ung.	ungarisch
sak.	sakisch	uridg.	urindogermanisch
s.d.	siehe dort	uriran.	uriranisch
serb.	serbisch	urpoln.	urpolnisch
skr.	serbokroatisch	urslaw.	urslawisch
skyth.	skythisch	usw.	und so weiter
slaw.	slawisch	ved.	vedisch
slowak.	slowakisch	vgl.	vergleiche
slowen.	slowenisch	westosset.	westossetisch
sog.	sogenannt	westslaw.	westslawisch
sogd.	sogdisch	wruss.	weissrussisch
Subst.	Substantiv	yaghñ.	yaghñōbi
Suff.	Suffix	z. B.	zum Beispiel
s. v.	sub voce	z. T.	zum Teil

METHODOLOGISCHE FRAGEN DER BALTOSLAWISCH-INDOIRANISCHEN SPRACHLICHEN BEZIEHUNGEN

V.I. ABAEV geht in seiner umfangreichen Abhandlung *Skifo-evropejskie izoglossy*, Na styke vostoka i zapada, Moskva 1965, von einer Hypothese aus, die für das Ossetische spezielle Verbindungen mit einzelnen Sprachen des europäischen Areals postuliert. Im Rahmen seiner theoretischen Bestimmung der skytisch-europäischen Isoglossen¹ vergleicht er bestimmte Phänomene im Skytischen auf der einen und im Slawischen, Germanischen, Italischen und Keltischen auf der anderen Seite. Weil uns in diesem Rahmen besonders die ossetisch-baltoslawischen Zusammenstellungen interessieren, werden wir uns auf diejenigen Abschnitte seiner Ausführungen beschränken, die sich in erster Linie mit diesen Fragen auseinandersetzen. In diesem Zusammenhang werden mehrere lexikalische, eine phonetische und einige sog. grammatische Isoglossen behandelt. Den historischen Hintergrund der behandelten sprachlichen Beziehungen bestimmt Abaev (S. 4) folgendermassen: »Skifskaja gruppa iranskix jazykov, k kotoroj prinadležit osetinskij, byla ot glubokoj drevnosti daleko prodvinuta v Evropu i mnogo vekov sosedila s evropejskimi jazykami, v to vremja kak ostalnye indoiranskije jazyki uže davno peremestilis' na vostok i na jug i utratili vsjakij kontakt s Evropoj. Kak i sledovalo ožidat', osobenno mnogočislenny i značitel'ny izoglossy, svjazyvajuščie osetinskij so slavjanskimi jazykami. Zdeš' my imeem ne toľko leksičeskie, no i nekotorye važnye grammatičeskie svjazy, čto ukazyvaet na osoboju dlitel'nosť i intimnosť kontaktov.« Zu den theoretischen Möglichkeiten der Beurteilung des Isoglossenmaterials vergleiche man noch die Stellungnahme M. Mayrhofers, die von Abaev, *ibid.*, S. 6, angeführt wird: »Wenn ein Wort westlichen idg. Sprachen und auch dem Baltischen und Slawischen angehört, und dann im Ossetischen gefunden wird — kann man dann gleich sicher sagen, es sei 'auch indoiranisch'? Ist es nicht möglich, dass das Ossetische mit den westlichen Sprachen Übereinstimmungen hat, an denen — im Sinne moderner sprachgeographischer Erkenntnisse — das übrige Iranische, und gar das Indische, nicht teilhat? /.../ Sollte es nicht 'Isoglossen' zwischen Germanisch — Italisch — Baltisch — Slawisch — Nordiranisch (Ossetisch) geben, an denen das übrige Iranisch und das Indische nicht teilhat?« Aus dem Zitat ist aber nicht ersichtlich, wie man derartige Isoglossen historisch interpretieren muss bzw. kann. In den Fällen, in welchen wir nicht mit Entlehnungen, d. h. mit einem direkten Einfluss einer Sprache auf die andere rechnen können, scheint ein solcher theoretischer Ausgangspunkt, ohne konkrete Vorschläge bezüglich des Ursprungs bzw. der Entstehungsweise der behandelten Wortbeispiele problematisch. Abaev stimmt (S. 7) der Mayrhoferschen Stellungnahme zu.² Man kann ihr theoretisch zwar kaum widersprechen, doch bringen Abaevs eigene Analysen einzelner Isoglossen keine konkreten historischen Rekonstruktionen, die imstande wären, dieses theoretische Postulat praktisch zu rechtfertigen. Die von Abaev angeführten skytisch-(balto)slawischen bzw. skytisch-balto(slawischen) Isoglossen sind folgende:

Auf S. 8 vergleicht er osset. *xsyrf/æxsirf* 'Sichel' mit dem aksl. *сърпъ* (bezeugt im apoln. *sirp*, russ. *serp*, skr. *śṛp*, slowen. *šp*, tschech. *srp* usw.) und lett. *sirpis*,

sirps.³ Abaev zitiert auch andere etymologische Deutungsversuche (Miller, OE III, 143; Čop, KZ, 1956, 3–4, 231 ff.), die er aber als unbefriedigend bezeichnet. Bei der von Abaev vorgelegten Deutung muss man eine phonetische Regel, nach welcher osset. anlautendes *xs-* idg. **s-* entspricht, annehmen. Er führt noch zwei weitere Beispiele an, bemerkt aber (S. 8, Anm. 14), dass dieses Verhältnis nicht genug untersucht worden ist. Es wird zwar in der Literatur eine Regel angeführt, nach welcher uriran. *s + Konsonant zu *xs* + Kons. wird (Bartholomae, GPh. I/1, 36), und dem entsprechen auch die beiden von Abaev angeführten Beispiele (osset. *xsyn/æxsnun* 'waschen' < **snā-* und *xsæz* 'sechs' < **swek's*). Bei osset. *xsyrf* dagegen haben wir mit einer ursprünglichen Gruppe *s + *V* zu tun und das erläutert Abaev (S. 8, Anm. 14) folgendermassen: »Os. *xsirf* govorit o tom, čto *xs-* iz *s-* moglo vzniknut' ipered glasnym. Pehod *s* v *xs* kak by 'spasal' načalnyj soglasnyj, kotoromu grozilo polnoe isčeznovenie (čerez pehod v *h*). Innyimi slovami, *x-* vznikal v načale slova perez *s* kak 'Schutzkonsonant'.« Da er keine Beispiele mit der entsprechenden Lautentwicklung anführt, müsste man das Material auf die zitierte Hypothese hin erst überprüfen. Wenn das Material eine solche Lautentwicklung nicht fordert, ist die Regel nur ad hoc angesetzt. Vgl. vielleicht in diesem Zusammenhang aw. *hā(y)-* 'binden, fesseln' (Präs. *hayeiti*, Ptz. *hita-*) < **sē(i)-* 'binden' (Pokorny, IEW, 891); aw. *haēk-*, *hinčaiti* (*hičaiti*) < **seikʷ-* 'ausgiessen usw.' (Pokorny, IEW, 893); osset. *xurx* 'Molken, Käsewasser' (< ar. **sukra-*) zu **seu-* 'biegen, drehen' (Pokorny, IEW, 914); osset. *xui* 'Eber, Schwein' ist eine *k-* Erweiterung von **sū-* 'Hausschwein, Sau' (Pokorny, IEW, 1038). Vgl. auch Miller, GPh. I, Anh., 24.4. mit den Beispielen, wo er z. B. westosset. *xed*, ostosset. *xīd* 'Brücke', aw. *haēuš*, ai. *sētu-* usw. anführt, jedoch weiter folgendes bemerkt (S. 38): »/.../ ir. *h* (aw. *h*, ai. *s*) ist im Oss. stets geschwunden: westosset. *istun* 'stehen', aw. *hištaiti* /.../.« Čop, KZ 74, 3–4, 232, führt das oss. Wort auf ein idg. **qsiph-ró-* zurück und stellt gr. *ksíphos* 'Schwert, Dolch' dazu. Ähnlich geht auch Benveniste, Études sur la l. ossète, 39f., von einer ir. Urform **xšifra-* aus. Die Rekonstruktion einer solchen Anlautsgruppe scheint jedenfalls besser begründet und wahrscheinlicher als der oben erwähnte Erklärungsversuch *xs-* < **s-*. Pokorny, IEW, 911f. führt ksl. *srъръ*, lett. *sirpis* usw. auf idg. **serp-* 'Sichel, krummer Haken' zurück. Vgl. noch Vasmer, REW II, 616.

Bei der Behandlung des sak. *pāsa* 'Sau' bemerkt Abaev, dass das Sakische einige sehr archaische Sprachzüge aufweist⁴ und folgert daraus (S. 13): »Možno predpolagat', čto i v tex sovremennyx vostočnoiranskix jazykax, kotorye preemstvenno svjazany s saksкими narečijami – v afganskom (puštu) i pripamirskix, – takže soxraniлись sledy specifičeskix svjazej s evropejskimi jazykami.« In diesem Zusammenhang führt er (S. 13f.) 19 derartige Isoglossen an, unter welchen sich auch einige befinden, die neben den iranischen nur noch baltische bzw. slawische Parallelen aufweisen.

Eine solche Zusammenstellung wäre (S. 13) afgh. *wrāža* (< *bruša-*) 'Floh' ~ aksl. *blъxa*, *blъšica*, russ. *bloxa*, lit. *bluša*, bei der sich aber dennoch, wie teilweise zwar wahrscheinlich aus tabuistischen Gründen veränderte Parallelen aus anderen Sprachen zeigen, um keine isolierte baltoslawisch-iranische Sonderübereinstimmung handelt. Vgl. Pokorny, IEW, 102, Vasmer, REW I, 94, Fraenkel, LEW, 51f. und Frisk, GEW II, 140f.

Abaev verbindet weiter (S. 13) afgh. *pūnda* (< *pāntā) 'Ferse' und aksl. *peťa* < *pentā, russ. *pjata*. Vasmer, REW II, 477 stellt jedenfalls noch lit. *pėntis* 'Ferse; dickes Ende, Rücken der Axt oder Sense' und apreuss. *pentis* 'Ferse' dazu. So auch Pokorny, IEW, 988. Abaev nimmt wahrscheinlich eine semantische Isoglosse im Sinne einer Bedeutungsinnovation an. Man kann aber auch an eine unabhängige, parallele Entwicklung denken. Es ist nicht ganz klar, welche Bedeutung in diesem

Kontext der Übereinstimmung des Vokalismus der baltoslawischen und iranischen Form zuzuschreiben ist.

Ibid. vergleicht Abaev afgh. *γumba* 'Geschwulst' mit lit. *gūmbas* in der gleichen Bedeutung. Fraenkel, LEW, 176 stellt lit. *gūmbas* 'Erhabenheit, Konvexität, Auswuchs am Körper, Beule, Geschwulst, Knorren, Knoten, Blähung, Kolik', lett. *gūmba* 'Geschwulst, Erhöhung, Haufe' entweder zu aisl. *kumpr* 'Klumpen', norw. dial. *kump* 'Klumpen, Kloss, halbkugelförmige Erhöhung am Erdboden', *kamp* '(rundlicher) Stein, Bergknollen, Stumpf von Stöcken' oder zu aisl. *kumbur* 'Holzklotz'. Diese Zusammenstellung ist, wie es scheint, nicht eindeutig, da die germanischen Formen auch andere etymologische Deutungen zulassen. Vgl. dazu z. B. Jóhanesson, Isl. etym. Wb., 329 und Pokorny, IEW, 378. Pokorny (S. 396) führt unter der Wurzel **geū-*, **gəu-*, **gū-* 'biegen, krümmen, wölben' vorsichtig auch npers. *gumbed* 'Wölbung, Kuppel, Becher', die zitierten baltischen Formen, sowie einige slawische und germanische Wörter an, die aber bedeutungsmässig etwas abweichen. Die Annahme einer iranisch-baltoslawischen Isoglosse scheint demnach nicht berechtigt zu sein. Selbst wenn die entsprechenden Belege aus anderen Sprachen nicht vorhanden wären, schiene die Annahme von Exklusivisoglossen – und ihre Interpretation zugunsten der Bestätigung von speziellen Sprachbeziehungen – in den Fällen unnötig, in welchen normale, produktive Wortbildungsprozesse und einfache Bedeutungsentwicklungen vorliegen.

Es folgt (ibid.) die Zusammenstellung von afgh. *mēšta* 'Wohnort' und aksl. *město*, russ. *mesto*. Pokorny, IEW, 709 behandelt die Rückführung von aksl. *město*, skr. *mṣṣto* usw. auf das ursprüngliche *mōit- bzw. **mē(i)t*- (Wz. **mei-* 'befestigen') als »wahrscheinlich«. Vasmer, REW II, 124 vergleicht mit der slawischen Sippe u. a. lit. *maīstas* 'Nahrung', aw. *maēθana-* 'Aufenthaltsort, Wohnung, Haus', das Pokorny, IEW, 715 (ohne slaw. *město*) gesondert unter **meit(h)-* 'Aufenthaltsort, woraus balt. auch Lebensunterhalt, Nahrung' behandelt. In diesem Falle könnte es sich um eine iranisch-baltische Isoglosse handeln. Wie aber aus Bedeutungsverhältnissen ersichtlich, dürfte es sich wohl um unabhängig entwickelte Bildungen handeln, die nur zufälligerweise auf dem beschränkten Territorium belegt sind. Slaw. *město* wird von Pokorny – wahrscheinlich wegen der Intonation, die auf einen ursprünglichen Langdiphthong hinweist – anders verknüpft. Eventuell könnte man von einer Vrdhi-Bildung zu **meit(h)-* ausgehen, was die etymologische Zusammenstellung von Vasmer, l. c., Trautmann, BSW, 185 u. a. rechtfertigen würde. Es besteht aber, wie es scheint, noch eine andere Möglichkeit. Fraenkel, LEW, 460 lehnt die Zusammenstellung von aw. *maēθana-* n. 'Aufenthaltsort, Haus', *miθnāiti* 'wohnt' und lit. *mīsti*, *mītu*, *mītaū* 'sich nähren', *mītas* 'Lebensunterhalt', lett. *mītu*, *mītu*, *mīst* 'wohnen', aksl. *město* 'Ort' wegen Intonations- und Bedeutungsabweichungen ab.⁵ Fraenkel l. c. geht für das Baltische von einer ursprünglichen Bedeutung 'Nahrung, Fütterung, Mästung' aus und es wäre dann die Möglichkeit gegeben, die zit. aw. Formen unter der Wz. **mei-*, bzw. **mē(i)t-*, **mə(i)t-*, **mīt-* 'befestigen, Pfahl, Holzbau' (Pokorny, IEW, 709) mit slaw. *město* zu verbinden. In dem Falle könnte es sich um eine unabhängig erfolgte Bedeutungsentwicklung handeln, es könnte aber auch eine archaische Bildung vorliegen. Gemeinsame Innovation wäre schwer zu beweisen. (Es bleibt endlich noch problematisch, ob afgh. *mēšta* aus derselben iran. Vorstufe als aw. *maēθana-* zu erklären ist.)

Weiter vergleicht Abaev (ibid.) afgh. *kanai* (< **karna-ka-*) 'Stein' und lit. *kálnas* 'Berg'. Das lit. Word wird von Fraenkel, LEW, 209 f. zu gr. *kolōnós*, *kolōnē* 'Hügel', lat. *collis* 'Hügel, Anhöhe' usw. gestellt. Ebenso Pokorny, IEW, 544 (**kel/ə-* 'ragen, hoch/heben', *kʎn-is 'Hügel'). Abgesehen davon, ob die Deutung bzw. Rekonstruktion der afgh. Form zutrifft, kann es sich unmöglich um eine iranisch-baltische Iso-

glosse handeln, da die Etymologie des lit. Wortes offensichtlich nicht umstritten ist. Bei der afgh. Form müsste man ausserdem noch die verhältnismässig stark abweichende Bedeutung berücksichtigen.

Weiter vergleicht Abaev in seiner Abhandlung (ibid.) afgh. *pīnāl* 'aus der Hand essen' und lit. *penù, penėti* 'füttern'. Fraenkel, LEW, 569 stellt lit. *pėnas* 'Nahrung, Futter, Kost', *penėti* 'mästen, füttern, nähren', lett. *penēt* 'verwöhnen' usw. zu ai. *panasa-* 'Brotfruchtbaum'. Diese Verbindung ist aber fragwürdig – vgl. z. B. Mayrhofer, KEWA II, 209. Pokorny, IEW, 807 führt unter der Wz. **pen-* 'füttern, Nahrung, Aufbewahrungsort der Nahrung' neben den zitierten baltischen Formen auch mehrere lateinische Bildungen, wie z. B. *penus, -oris/-ūs* 'Mundvorrat; das Innere des Hauses', und (mit Vorbehalt) got. *fenea* (*finja) 'Gerstenspeise'. Es ist mir nicht klar, welche Erklärungsmöglichkeiten die afgh. Form zulässt. Könnte man sie vielleicht zu idg. **pei(ə)-*, **pī-* 'fett sein, strotzen' (~ aw. *fra-pinaoiti* 'bringt zum Gedeihen' usw., vgl. Pokorny, IEW, 793f.) stellen? Die Annahme einer afgh.-litauischen Isoglosse scheint – zumindest ohne genau angeführte Deutung – nicht begründet zu sein.

Es folgt (S. 13) die Gleichung zwischen afgh. *wuža* 'Ader', munjī *wūrž* (*wury*) 'seidener Faden' und lit. *viřžis* 'Strick'. Zur Deutung des lit. Wortes vgl. Fraenkel, LEW, 1264. Pokorny, IEW, 1154 geht von **wer-gʰ-* 'drehen, einengen, würgen, pressen', einer weit verbreiteten Erweiterung zu **wer-* 'drehen, biegen', aus. Auch wenn die afgh. Bildung auf dieselbe Form zurückzuführen ist, kann es sich nicht um eine afgh.-lit. Isoglosse handeln (vgl. z. B. aisl. *virgill* 'Strick', as. *wurgil* 'Strick', poln. *powróż* 'Strick' usw.).

Weiter vergleicht Abaev (S. 14) waxī *skən*, sangl. *skənok* 'junger Hund' mit slaw. *ščen-* (< **skən-*) in russ. *ščenok* usw. Ausführlicher behandelt Abaev diese Gleichung auf S. 21f. Hier geht er von osset. *stəxn* 'männl. Hund' aus, das er aus *scəxn herleitet und mit weiteren slawischen Bildungen, wie aksl. *štenьcbь*, ukr. *ščenja*, poln. *szczenie*, tschech. *štěně*, serb. *štene*, bulg. *ščenec*, vergleicht. Dabei nimmt er an, dass »gruppa *-st-* v ossetinskom možet vznikaty iz *-sc-* (*c* posle *s* perexodit v *t*)« (S. 21). Auf S. 22 führt er Entsprechungen in den Pamir-Sprachen (waxī *skən*, *skön*, munjī *səken*, sangl. *skənok*, usw.) an. Abaev zitiert ausserdem noch arm. *skund*, wo er aber offensichtlich nicht an ein iranisches Lehnwort im Armenischen denkt, was schon an sich die Annahme einer iranisch-slawischen Isoglosse bedenklich macht. Vgl. dazu Vasmer, REW III, 448. Pokorny, IEW, 563 geht von einer Wz. *(*s*)*ken-* 'frisch hervorkommen (vielleicht eigentlich: spriessen), entspringen, anfangen; auch von Tierjungen und Kindern' aus, unter der er neben den zitierten slawischen Formen noch mir. *cano*, *cana* 'Wolfsjunges', kymr. *cenau* 'junger Hund oder Wolf' anführt.⁶ Es scheint nicht glaubwürdig, dass z. B. die Verwendung des *s*-mobile in den iranischen und slawischen Belegen eine plausible Voraussetzung für die Annahme einer slawisch-iranischen Isoglosse bilden könnte, noch dazu bei einer auch in anderen Sprachen verhältnismässig gut bezeugten Wurzel mit ähnlichen Bedeutungen.

Auf S. 14 wird als letzte ostiranisch-slawische Verbindung die Gleichung zwischen šugnī *tap-* : *tapt* 'trampeln, stampfen' und slaw. *тыр-*, *тыртыть*, russ. *топот*, *топать*, *топтаты* 'stampfen' behandelt. Da es sich, wie auch Abaev selbst bemerkt, um eine Onomatopöie handelt, entfällt die Zusammenstellung im Sinne einer gültigen Exklusiv-Isoglosse. Zu russ. *tópatь* vgl. auch Vasmer, REW III, 120, wo auch baltische Formen, wie lett. *tapa*, *tapu* Interj. 'Bez. von Schritten', *tapat* 'schreiten', lit. *ta-puti* 'treten' angeführt werden. Vgl. jedoch Fraenkel, LEW, 1057.⁷

Es ist zu den angeführten ostiranisch-baltoslawischen Gleichungen zusammenfassend festzustellen, dass in den meisten Fällen keine Exklusiv-Isoglossen vorliegen und sie demnach nicht als Beweismaterial für besondere iranisch-baltoslawische Be-

ziehungen verwendet werden dürfen. Bei einigen der oben behandelten Gleichungen bekommt man wegen der äusserst lückenhaften Materialanführung fast den Eindruck, dass der Verfasser in erster Linie eine schematische Darstellung der vermutlichen ostiranisch-baltoslawischen Isoglossen, nicht aber eine detaillierte, historisch beachtete, einleuchtende Analyse derselben vorlegen wollte.

In der Weiterführung seiner Abhandlung vergleicht Abaev (S. 15) osset. *kajyn*, *a-gajyn* 'berühren' (< **kah-*) mit balto-slav. **kas-*, **kos-*, das in aksl. *kasati se* 'berühren, angehen', *kosnŋti* 'anrühren', russ. *kasatŋsja*, *kosnutŋsja* und lit. *kasyti*, *kasti* 'kratzen' belegt ist. Dabei scheint ihm »polnaja identičnost' značenija v skifskom i slavjanskom« von grösster Bedeutung. Ebenso Abaev, IES I, 567 f. Zu den slav. Formen vgl. Vasmer, REW I, 640. Pokorny, IEW, 585 führt unter **kes-* die zitierten slawischen und baltischen Bildungen, aber keine iranische an. Vgl. noch Fraenkel, LEW, 226 f. Die Zusammenstellung mit dem Ossetischen scheint möglich, es ist jedoch nicht klar, ob Abaev von einer unabhängigen Entwicklung aus einer gemeinsamen idg. Wurzel in den beiden Sprachgruppen ausgeht, oder ob die ossetische Bedeutung unter dem Einfluss des Slawischen zustande gekommen sei, was weniger wahrscheinlich erschiene.

Auf S. 16 führt Abaev zwei Isoglossen an. In der ersten verbindet er osset. *mæcyn* 'sich in etwas Flüssigem wälzen' und slav. *močiti*, russ. *močitŋ* usw. In IES II, 80 geht er von iran. **maxš-* oder **mač-* aus, wobei er — nach Gershevitch, BSOAS XVII, 1955, 479 f. — eine Entwicklung iran. *xš* > osset. *c* voraussetzt. Wenn man von einer idg. Wurzel **māk-* 'nass, feuchten' (Pokorny, IEW, 698) ausgeht, erscheint seine Rekonstruktion der iranischen Urform **maxš-* zweideutig. Es ist nicht klar, ob er von einer *s*-Erweiterung, also **ks-*, ausgeht. Man könnte auch eine Palatalisation des ursprünglichen *-k-* wie sie auch im Slawischen vorliegt, erwarten. Vgl. dazu Miller, GIPh. I Anh., 28.2. Anm. Erweiterungen von derselben Wurzel kennen auch das Armenische und Albanische. Vgl. noch Vasmer, REW II, 166.

Die zweite vorgeschlagene Isoglosse verbindet osset. *sælyn* 'gefrieren' und lit. *šalti* '(ge)frieren, abkühlen, kalt werden', lett. *šalt* (< **k'el-* 'frieren, kalt usw.' Pokorny, IEW, 551 f.). In diesem Zusammenhang weist Abaev ausdrücklich auf das Verhältnis osset. *-l-* : *-r-* in anderen iranischen Sprachen hin.⁸ Die Frage, ob Abaev dabei mit einem direkten Einfluss des Litauischen oder aber mit einem ererbten *l*-Reflex im Ossetischen rechnet, bleibt offen. Bei der ev. zweiten Deutungsmöglichkeit könnte man die Verhältnisse bei der Realisierung des idg. *r — *l im Altindischen vergleichen. Vgl. Bartholomae, GIPh. I/1, S. 23 f. 56 und Miller, GIPh. I. Anh. S. 35 f. 41 f.⁹

Auf S. 17 vergleicht Abaev unmittelbar osset. *bælon* und lit. *balañdis* 'Taube',¹⁰ lässt aber auch die Möglichkeit weiterer Anknüpfungen aus anderen Sprachen zu.¹¹ Die Bildungen werden auf ein idg. **bhel(ə)-* 'glänzend, weiss; auch von weisslichen Tieren, Pflanzen und Dingen' (Pokorny, IEW, 118 f.) zurückgeführt. Es liegt, wie es scheint, sowohl im Litauischen als auch im Ossetischen ein alter *n*-Stamm vor, was für die Annahme, dass es sich um eine archaische Bildung handelt, spricht. Diese Stämme wurden nämlich oft für Tierbezeichnungen verwendet.¹² Weiterverbreitete Wurzel, für das Indogermanische normale, produktive Wortbildungsweise und regulär entwickelte Bedeutung — das alles spricht für die Annahme archaischer, ererbter Bildungen in beiden Fällen. Methodisch interessant ist die Bemerkung Abaevs, IES I, 249: »Forma *bælon* (vmesto ožidaemogo *bæron*), a takže konečnoe *-æw* v digorskom — vtoričnye javlenija«, die auch bei der oben unter *sælyn* vorgeschlagenen Hypothese bezüglich des möglichen Ursprungs von osset. *l*, zu beachten wäre.

Es folgt (S. 17) »verojatna svjazb« zwischen osset. *kurm/kurmæ* 'der Blinde' und lit. *kūrmis* 'Maulwurf'. Für die lit. Bildung rekonstruiert Abaev eine mögliche ursprüngliche Bedeutung 'der Blinde' und führt als Erläuterung das Syntagma

kurm myst 'Maulwurf' < *'blinde Maus' an. Die Verbindung mit dem Element *kur-* in *kuræfcæg* 'mit einem kurzen Hals (versehen)', *sænkul* 'ohne eine Hand' scheint ihm wegen *-m* problematisch. Diese Zusammenstellung würde jedoch eine verhältnismässig plausible Anknüpfung an die idg. Wurzel *(s)ker-, *(s)ker(ə)- 'schneiden' (Pokorny, IEW, 938 ff.) ermöglichen, die auch u. a. in *krънь* 'verstümmelt', russ. dial. *kórny* 'von kleinem Wuchs, kurz' (ibid. 940) usw. vorkommt. Das Verhältnis zwischen slaw. *krънь* und lit. *kùrmis* wäre mit dem des lit. *kùrpè* : aksl. *krъpa* (< *kùrpyā < **k'rap-*) von der Wurzel **kerap-* (alles Pokorny, IEW, 581) vergleichbar. Wie es scheint, könnte man sowohl für die ossetische als auch für die slawische Bildung von einem *(s)krH- ausgehen. Zu lit. Reflex *-ûr-* < **rH-* vgl. Stang, Vgl. Gr. 77 ff. mit wichtigen Bedeutungs-Implikationen.¹³ Weitere Beispiele für das Bedeutungsverhältnis 'verstümmelt' → 'blind' verzeichnet Fraenkel, LEW, 317. Die Wurzel *(s)krH- wäre nach der vorgeschlagenen Deutung mit einem *m*-Suffix, lit. *-mi-* erweitert, ähnlich wie z. B. **q'ŕmi-s* (lit. *kirmis* 'Wurm' usw. Pokorny, IEW, 649) oder *wŕmi-s (lat. *vormis, *vermis*, got. *waúrms* 'Wurm, Schlange' usw. Pokorny, IEW, 1152). Für das Ossetische müssten wir wahrscheinlich von einem *-mo*-Stamm ausgehen (wie z. B. auch *wŕmo-s Pokorny ibid.). Vgl. noch Brugmann, Grdr. II/1, S. 254 f.

Im Weiteren vergleicht Abaev (S. 18) osset. *mæxstæ/mæxstænttæ* 'Beutel' und lit. *makštis* (normalerweise Pl. *mākštys*) 'Scheide, Futteral, Pfeil', lett. *maksts* 'Tasche, Pfeil', lit. *mākas* 'Ranzen', *makšnā* 'Pfeil', aksl. *mošъna*, russ. *mošna*, *mošonka*. Die ossetische Form ist als Plural von einem *mæxston, das mit einem osset. produktiven Formans *-on* gebildet ist, aufzufassen. Vgl. auch Abaev, IES II, 110.¹⁴ Pokorny, IEW, 698 geht von **mak-* etwa 'Haut-, Lederbeutel' aus. Die angeführten Formen sind, wie es scheint, mit einem Suffix *-s-ti-*, das oft mit *-s-ni-* bzw. *-s-no-* im Wechsel steht, gebildet. Vgl. dazu Brugmann, Grdr. II/1, 282, 289 und 437. Offensichtlich könnte es sich um unabhängige, ererbte Bildungen handeln, wobei die verhältnismässig beschränkte Vertretung auf der iranischen Seite immerhin zu beachten ist.

Auf S. 19 vergleicht Abaev osset. *qælæs/ġælæs* 'Kehle, Stimme' und russ. *golos*, aksl. *glasъ* und bemerkt zu der Etymologie folgendes: »Vozmožno, čto my imeem zdesъ tot že korenъ, čto v oset. *qær/ġær* 'krik', no po forme (soglasnyj l, formant -s-) *qælæs/ġælæs* primykaet k slavjanskomu.« Er lässt sogar die Möglichkeit, dass die ossetische Bildung aus der slawischen entlehnt wäre, zu. In seinem IES II, 288 lehnt er wegen des osset. *-l-* und des zweiten *-æ-* die Möglichkeit einer iranischen Urform ab: »Pravilnee dumatъ, čto pered nami specifičeskoe slavjano-skifskoe sozdenie, vozmožno zaimstvovanie v skifskij iz staroslavjanskogo s zakonomernym v etom slučae polnoglasijem v osetinskome.« Vgl. Vasmer, REW I, 287 und Pokorny, IEW, 350. Es ist ohne weitere Beispiele dieser Art schwer zu sagen, ob schon die Vertretung von *-l-* und *-æ-* im Ossetischen ein ausreichendes Argument für die Annahme einer slawischen Entlehnung vorstellen kann.

Weiter (S. 20) verbindet Abaev osset. *kur*, *kul* in *kur-æf-cæg* 'kurzen Hals habend', *cæn(g)-kul* 'ohne eine Hand' mit dem Element *kur* in russ. *kurnosy*, *kurzubyj* und weiter mit *kornatъ* 'beschneiden, kürzen', *kornouxij*, *kornoxvostyj* usw. Vgl. Vasmer, REW I, 628 f., Abaev, IES I, 608 und 301 und oben S. 184 (Abaev erwähnt die Möglichkeit einer Zusammenstellung beider osset. Bildungen nicht).

Es folgt (ibid.) die Gleichung osset. *xūrx/xorx* 'Kehle, Rachen' und aksl. *kъrkъ 'Kehle, Hals' (~ tschech. *krk*, poln. *kark*). Sie ist wegen des Vokalismus der osset. Bildung unklar. Westosset. *o* = osset. *ū* wird normalerweise auf iran. *au zurückgeführt (vgl. Miller, GIPh. I Anh., 20, 11), während Pokorny, IEW, 935 für tschech. *krk* usw. von einer Stufe *(s)krek- zu *(s)ker- 'drehen, biegen' ausgeht.¹⁵

Als eine slawische Entlehnung betrachtet Abaev (S. 21) osset. *xumætæg*, *xumætægi* 'einfach, auf einen Menschen bezogen: unbedeutend, unscheinbar', das er aus

slaw. **kumet(i)*- mit einem osset. Formans -*æg* erklärt. Von slawischen Bildungen führt er an aruss. *кѹмѣть* 'Bauer, Krieger, Soldat', serb. *kmět* 'Bauer', tschech. *kmet*, slowak. *kmet'*, poln. *kmieć* 'dass.', während baltische Formen Entlehnung aus dem Slawischen voraussetzen.¹⁶ Bei der Annahme einer Entlehnung aus dem Slawischen ins Ossetische sollten Zeit und Weg der Entlehnung festgelegt werden. In Zusammenhang damit stellen sich mehrere Fragen. Ist die ossetische Bedeutung erst im Ossetischen endgültig festgesetzt worden oder sei sie schon in der angeblichen slawischen Ausgangsform vorhanden gewesen? Ev. könnte eine Antwort auf diese Frage einer genaueren Bestimmung des chronologischen Verhältnisses hilfreich sein. Eine partielle Antwort auf solche Fragen gibt Abaev, OJF 333 f., wo er bemerkt: »My dolžny predpoložiti, čto slovo *kmet* bylo usvoeno iz drevnerusskogo v alanskij (osetin-skij) jazyk v značenii 'poseljanin', 'prostoj (ne znatnyj) voin' i polučilo zdes' formu *xumætæg*. Roditel'nyj padež ot nego *xumætægi* "xumatogovskij", t.e. 'krest'janskij' stal označat' voošč'e 'prostoj' v primenenii uže ne toľko k ljudjam, no i k životnym, veščam i pr.« Bezüglich der Zeit, in welcher die Entlehnung zustande gekommen sei, meint er folgendes: »Zaključitel'naja faza epoxi voennoj demokratii i načalo feodalizma – vot period, kogda eto moglo proizožiti. K etomu imenno periodu my otnosim usvoenie iz drevnerusskogo v alanskij (jasskij) termina *kmet* → *xumætæg*.« Die ideale Ausgangsform für die ossetische Bildung laute *kumet (S. 333). Als eine Parallele führt Abaev russ. *xmelb* : osset. *xumælæg* 'Hopfen' an. Es ist nicht klar, ob – laut der vorgeschlagenen Interpretation – die aruss. Form in der Zeit der vermuteten Entlehnung einen noch wahrnehmbaren *u*-Vokalismus der Wurzel enthalten habe oder ob man besser mit einem Reflex für *-*m̄*- (bzw. mit einem sekundär entstandenen -*ə*-) rechnen könnte, da im Ossetischen wegen des angefügten Suffixes die Silbengrenze verschoben wurde und eine solche Möglichkeit wahrscheinlich bestünde.¹⁷

Weiter vergleicht Abaev (S. 22) osset. *ulæn* 'Welle, Woge', das – nach einigen anderen Beispielen dieser Art zu schliessen – auch ein paralleles *ulnæ haben könnte, mit aksl. *vьlna*, *vьna*, russ. *volna* und lit. *vilnià*, lett. *vilna* in derselben Bedeutung. Für die ossetische und slawische Bildung rekonstruiert er gemeinsame Urform **wl̄nā* (~ **wel/ə*- II 'drehen, winden, wälzen' Pokorny, IEW, 1140 f.). Vgl. noch Vasmer, REW I, 218 und Fraenkel, LEW, 1254. Obwohl die Bildung **wl̄nā*, wie es scheint, wirklich auf das Baltoslawische und Ossetische beschränkt ist (vgl. Pokorny, IEW, 1143), handelt es sich um eine normale Wortbildungsweise, was auch das parallel gebildete **wl̄nā* 'Wolle' ~ **wel(ə)*- 'Haar, Wolle' (Pokorny, IEW, 1139) beweist. Man könnte demnach mit ererbten Bildungen in beiden Fällen rechnen. Aus den Ausführungen Abaevs ist nicht ersichtlich, wie er die Gleichung deutet, und so bleiben manche Fragen offen. Ist man schon wegen des Fehlens der Vertretung in anderen iranischen Sprachen berechtigt, auf eine sekundäre Entstehung im Ossetischen zu schliessen? Wie müsste in einem solchen Falle die konkrete Entwicklung des Wortes aussehen, wenn es keine Indizien für die Annahme einer Entlehnung gibt? Soll man sich einen derartigen Prozess so vorstellen, dass eine ursprünglich vielleicht anders gebildete protoiranische Form unter dem slawischen Einfluss umgebildet wäre? Es bleiben im Grunde eigentlich nur zwei realistische Möglichkeiten: Entweder liegt die Entlehnung vor (was womöglich zu beweisen wäre) oder aber handelt es sich um ererbte Bildungen, die nur zufälligerweise auf das genannte Territorium beschränkt blieben bzw. deren Beibehaltung in den beiden Sprachgruppen durch die ursprüngliche Nachbarschaft gefördert wurde. Es ist unbefriedigend, dass man keine von den erwähnten Möglichkeiten argumentiert ablehnen oder bestätigen kann. Abaev geht, wie in den meisten anderen Fällen, auf solche Einzelheiten nicht ein und es bleibt infolgedessen oft unklar, mit welcher Art sprachlicher Vorgänge er tatsächlich rechnet.

Weiter (S. 23) vergleicht Abaev osset. *fæxt/fæstæ* 'Mörser' und russ. *pest*, lit. *piestà, piestas* 'dass.'. Beachtung verdient seine Analyse dieser Beziehung: »Čeredovanie *six* (*fæstæ/fæxt*) karakterno dlja slavjanskogo. Sr. rjadom s *pest* dialektnye *pextals, pextilo* s tem že značeniem. Poetomu estestvenno dumat' o starom zaimstvovanii iz slavjanskogo v skifskij. Odnako po značeniju osetskij primykaet ne k russkomu, a litovskomu« (sic!). Auch in seinem IES I, 466 kommt er zu demselben Schluss, dass nämlich die genannte Doppelheit im Ossetischen als »staroe (ešče v skifksuju epoxu) zaimstvovanie iz slavjanskogo« zu erklären sei.¹⁸ Bezüglich des Verhältnisses osset. *æ* : slaw. *e* verweist Abaev auf osset. *xumætæg, xumælæg*. Die Bedeutungsseite der vorgeschlagenen Entlehnung begründet Abaev folgendermassen: »S točki zrenija istoričeskix realij predložennoe raz'jasnenie takže ne vzyvaet vozraženij: vpolne ponjatno čto nazvanie stupki skotovody – skifi mogli usvoit' u zemledeľcev – slavjan.« Vgl. Vasmer, REW II, 348 und Fraenkel, LEW, 586 f. und zur Variante *pextilь, péxtilь* 'Stampfer, Mörserkeule' noch Vasmer, REW II, 351: »Wird gewöhnlich zu *pixátь* 'stossen' gestellt /.../, doch befremdet die Bildung.« Vasmer zitiert die Etymologie von Kalimov, der an eine Entlehnung aus dem Mordwinischen denkt. Das Verhältnis *s* : *x* ist jedenfalls nicht so einfach erklärbar, wie es Abaev darzulegen versucht. Vor dem Verschlusslaut bleibt nämlich *-s* sogar hinter *i, u, r, k*, wo der Wechsel *-s* > *-š* / *-x* sonst regelmässig auftritt, erhalten (vgl. z. B. *prьstь* < **pьrstь* : *praxь* usw. Vaillant, Gramm. comp. I, 29 f.). Weil somit keine reguläre, erwartete Doppelheit vorliegt, müsste das Ossetische sowohl russ. *pest* als auch anders gebildetes *pextilь* in der Opposition *fæstæ/fæxt* wiedergegeben haben, wenn das Verhältnis *s* : *x* mit einem slawischen Ausgangspunkt zu erklären wäre. Das würde allerdings eine gleichzeitige Verwendung der beiden Varianten auf diesem Teil des russischen Gebiets, in welchem die Entlehnung zustande gekommen sei, voraussetzen.¹⁹

Es folgt (S. 23) die Verbindung osset. *cæd/cædæ* 'Paar (Stiere)', Erweit. *cædis/cædes* 'Gespann, Teilnahme im Gespann' (**čata*) und slaw. *četa* 'Herde', russ. *četa* 'Paar', russ. dial. *četa bykov* 'Gespann'. In IES I 293 reiht Abaev diese Gleichung »v plane staryx slavjano-skifskix snošenij« ein. Für diese Einordnung spreche das Verhältnis russ. *e* : osset. *æ* und russ. *t* : osset. *d*. Er rechnet offensichtlich auch hier mit der Möglichkeit einer slawischen Entlehnung ins Ossetische.²⁰ Obwohl klare vergleichbare Bildungen aus anderen Sprachen fehlen, ist die Möglichkeit der Urverwandtschaft wohl nicht ganz auszuschliessen. Vgl. Pokorny, IEW, 534.

Ibid. verbindet Abaev osset. *kurd* 'Schmied' und aruss. *кьрčii* 'dass.', wobei er die ossetische Form aus **kurto-* und die russische aus **kurtyo-* (< **kur-* 'Feuer entfachen') herleitet (idg. **kerā-* II 'brennen, glühen, heizen') Pokorny, IEW, 571 f.). Als weitere Anknüpfungen führt er aksl. *kuriti*, russ. *kuritь*, lit. *kūrti* 'heizen, Feuer entfachen', pers. *kura* 'Schmiedeherd', arm. *krak* 'Feuer' an. Obwohl die Wurzel, wie schon aus dem Zitierten ersichtlich, breiter belegt ist, folgert Abaev, dass »Toždestvo značenija i blizost' slovoobrazovanija pozvoljajut videt' zdes' skifo-vostočnoslavjanskiju izoglossu.« Vgl. noch Abaev, VJa 8/1, 1959, 96–99. Seiner Interpretation nach würde es sich entweder um eine gemeinsame Bedeutungsinnovation oder um eine Entlehnung handeln. In seinem IES I, 610 korrigiert Abaev den Ansatz der idg. Urform: »Vosstanavlivat' sleduet i.e. **keur-*, **kur-*, a ne **ker-*, vopreki Pokorny (571 f.).« Zum baltoslawischen Vokalismus der Wurzel vgl. die Bemerkung Pokornys auf S. 572, wo er von der Schwundstufe der Wurzel ausgeht, und weiter Vasmer, REW I, 636, 700 und Fraenkel, LEW, 319. Es scheint, dass man sowohl die baltoslawischen als auch die ossetischen Bildungen aus einer gemeinsamen, ererbten Form herleiten kann. Die Bedeutung könnte in beiden Fällen auch unabhängig zustande gekommen sein. Ob man mit russischem Einfluss auf die ossetische Form (wenig-

stens was die Bedeutung betrifft) rechnen kann bzw. muss, ist schwer zu entscheiden. Wie ist in diesem Zusammenhang das persische *kura* 'Schmiedeherd' zu verstehen? Kann man wirklich von einer nur skythisch-slawischen Isoglosse sprechen?

Weiter (S. 24) vergleicht Abaev osset. *cūr/cor* 'neben, bei' (< 'Ende'), *cojrag* 'das letzte Tier beim Dreschen' und russ. *čur* 'Ende, Grenze'. In IES I, 316 deutet er das Verhältnis folgenderweise: »Možno dumat' o staryx skifo-slavjanskix ili alano-russkix svjazjax.« Vgl. zum russischen Wort Vasmer, REW III, 358 (*čur* in: *čur menjá, čur, čur čurá* 'halt, nicht weiter, hüte dich' usw.) mit den angeführten Etymologie-Vorschlägen, die aber alle mehr oder weniger unzuverlässig sind. Wegen der unterschiedlichen Bedeutung im Ossetischen und Russischen nimmt Abaev, IES, l.c. für die ossetische Bildung eine ambivalente Bedeutung an, einerseits 'Nähe', andererseits aber 'Entfernung, Ende, Grenze'. Das russische Wort ist, wie die Belege zeigen, wahrscheinlich eine Onomatopöie und in diesem Falle wäre der Vergleich mit der ossetischen Bildung hinfällig, es sei denn, es läge eine Entlehnung vor. Auch die phonetische Seite der Gleichung, die Abaev vorschlägt, ist nicht einwandfrei. Osset. *ū/o* entspricht normalerweise iran. *au* (vgl. Miller, GIPh. I Anh., 20), oder auch iran. *va*. Es wäre wahrscheinlich besser, die ossetischen und russischen Belege gesondert zu behandeln.

Es folgt (S. 29 f.) das osset. Verb *maryn* 'töten'. Das Ossetische kennt sowohl das Grundverbum (*mæ-l* < **marya-* 'sterben, im Sterben liegen') als auch das Kausativum (*mar-* < **māraya-*) und eben dieses verbinde – nach Abaev – das Ossetische mit dem Slawischen. Er führt in diesem Zusammenhang von der baltoslawischen Seite aksl. *umoriti*, aruss. *moriti*, russ. *moritb*, serb. *mōriti*, tschech. *mořiti*, poln. *morzić*, lit. *marinti* an. Da aber auch das Altindische das Kausativum *mārāyati* aufweist und die gleiche Bildungsweise im Iranischen bekannt war (vgl. z. B. Bartholomae, GIPh. I/1, 84), könnte man sich vorstellen, dass die entsprechende Bildung von **mer-* in den iranischen Sprachen – mit Ausnahme des Ossetischen – nur zufällig nicht vertreten ist. Es scheint keinen zwingenden Grund für die Annahme einer ossetisch-baltoslawischen Exklusiv-Isoglosse zu geben. Man wäre eher geneigt einen erhaltenen Archaismus anzunehmen. Vgl. Pokorny, IEW, 735.

Osset. *wældæ* »Luft« (< *wæl* 'Gipfel' und *tæf* 'Geist, Hauch, Atem') deutet Abaev (S. 31) als Lehnübersetzung nach dem Muster des aksl. *vъzduxъ* 'Luft' (< *vъz* 'hinauf' und *duxъ* 'Geist, Atem, Hauch'). Vgl. Vasmer, REW I, 214. Die Annahme einer Lehnübersetzung scheint möglich, es bleibt aber die Frage, wie alt der Vorgang sei. Handele es sich um den Einfluss der schon aksl. oder der russischen Form, die aber selbst eine ksl. Entlehnung vorstellt?²¹

Weiter (ibid.) vergleicht Abaev osset. *mīt/met* 'Schnee' mit dem slaw. **met-*, das in Wörtern für 'Schnee, Gestöber' vorkommt (so z. B. russ. *met-elb* 'Schneegestöber', dial. *o-met* 'Haufen, Scholle', *za-metb* 'Gestöber', ukr. *peremet* 'Gestöber', poln. *zamić* 'Schneegestöber' usw.). Wie aus dem osset. Lemma in IES II, 124 ersichtlich, rechnet Abaev mit einem slawischen Lehnwort im Ossetischen und verweist dabei auf rumän. *omát, omete* 'Schnee, Gestöber': »Predstavljaetsja estestvennym, čto predki osetin, kak i predki rumyn, živja v bolee južnyx širotax, zaimstvovali u svoix severnyx sosedej slavjan slovo 'sugrob, sneg'.« Zu der semantischen Wandlung 'Aufgeworfenes' → 'Schnee' weist er auf die altindische Parallele *vapati* → *vapra-* hin.²² Weil osset. *ī/e* normalerweise iran. *ai* entspricht, müsste man wahrscheinlich ein sekundäres **-ai-* in der Wurzel annehmen, das ev. mit Epenthese aus einer entsprechenden Vorform (? Suff. **-/i/yo-*) zu erklären wäre.²³ Weiter bleibt die Frage, ob nicht ein auslautendes *-d*, wie z. B. im osset. *vad* 'Sturm', zu erwarten wäre. Es ist auch nicht geklärt, aus welcher slawischen Bildung das ossetische Wort entlehnt sei. Es scheint deshalb angebracht, auch die Möglichkeit einer Urverwandtschaft der Bil-

dungen im Auge zu behalten (Pokorny, IEW, 703 f. **mē-*, **me-t-*), wobei ev. nur die Bedeutung unter slawischem (konkret: russischem?) Einfluss stünde. Es wäre wichtig festzustellen, ob idg. *sneig^{wh-}, das auf der iranischen Seite z. B. im aw. *snaēžā-* 'schneien' und pamir. *šugnī žanīj* 'Schnee' vorliegt, in irgendeiner Form noch im Ossetischen bezeugt ist. Vgl. Pokorny, IEW, 974.²⁴

Auf S. 31 nimmt Abaev eine Sonderübereinstimmung zwischen dem Ossetischen und Slawischen bei einer Wurzel an, die auch sonst auf der iranischen Seite gut bezeugt ist. Es handelt sich um das osset. Wort *cyt/citæ* 'Ehre, Achtung' < **či-9a-* (idg. **k^wey-/t-* 'worauf achten, ehrerbietig beobachten, scheuen, ehren usw.' – Pokorny, IEW, 636 ff.). Nach Meinung des Autors bestehe eine spezielle bedeutungsmässige und formale Übereinstimmung zwischen der osset. Bildung und aksl. *čbt-* in *čbtq* 'ehre, achte', russ. *po-čit-atb, po-čet, čestb* (< **čit-ti-*), tschech. *ú-cta, po-cta* 'Ehre, Achtung' (also *čit-*, *číta-*). Vgl. Abaev, IES I, 327. Das ossetische Wort ist formal mit den sehr ähnlich gebildeten iranischen Wörtern vergleichbar, vgl. z. B. aw. *či9ā-* f. 'Busse, Sühne einer Übeltat, usw. durch Geld-, Vermögensstrafe', *či9i-* f. 'Sühne' (Bartholomae, AIW, 585). Das Bedeutungsverhältnis zwischen den osset. und aw. Bildungen ist nicht überraschend, da beide Bedeutungen z. B. in gr. *tīmē* 'Schätzung, Preis, Wert, Ehrenamt' und 'Entschädigung, Busse, Strafe' (Frisk, GEW II, 901) vorkommen. Es scheint, dass man ohne weiteres mit einer unabhängigen Realisierung der indogermanischen Muster rechnen darf, besonders noch, da das Ossetische die *t*-Erweiterung nicht weiter, z. B. in verbalen Ableitungen, ausnützte, wie das z. B. im Altindischen (*céati* 'nimmt wahr, beachtet', *cikéti* 'bemerkt, nimmt wahr') und im Baltoslawischen (aksl. *čisti, čbtq* 'zählen, rechnen, ehren', lit. z. B. *skaitýti* 'lesen, zählen' usw.) der Fall war. Vgl. Vasmer, REW III, 343, Fraenkel, LEW, 792.

In der Fortführung seiner Abhandlung geht Abaev zur Untersuchung der sog. phonetischen Isoglossen, die angeblich das Ossetische mit einzelnen europäischen Sprachen verbinden, über. Bei der Behandlung des Phonems *l* im Ossetischen bemerkt er (S. 38) dass es »v strogo opredelennoj grupe slov: v areal'nyx izoglossax, t. e. v slovax, kotorye v skifo-osetinskom ne unasledovany iz drevneiranskogo, a vznikli v rezul'tate kontaktov s evropejskimi jazykami: slavjanskimi, baltijskimi, pratorarskim, germanskimi, italijskimi« vorkommt. Er führt so neben einigen schon unter den lexikalischen Isoglossen behandelten Beispielen folgende ossetisch-slawische Gleichungen an: osset. *zūl/zol, zylyn/zulun* 'schräg, schief, krumm, falsch, schuld' ~ aksl. *zъlbъ* 'bösaartig, schlecht'²⁵ : lit. *atžūlas* 'grob, scharf', *pražūlnas* 'schräg, schief, krumm', *ižulnūs, pažūlnus* 'schräg, steil, schief'. Die Bildung ist offensichtlich alt, ererbt, sekundär sei nur das *-l-* (vgl. zu den Belegen Pokorny, IEW, 489 f.). Beispiele solcher Art können, selbst wenn sie real sind, nicht als eine ossetisch-baltoslawische Isoglosse gelten, da sie eine Tendenz widerspiegeln, die auf ein grösseres, europäisches Gebiet verbreitet sei. Der so gedeutete Verlauf der Entstehung bzw. des Ursprungs des osset. *-l-* beruhe auf einer langsamen Assimilation. Die Eigenschaften dieser Entwicklung stellt Abaev auf S. 38 dar und man muss sie kennen, wenn man die Glaubwürdigkeit einiger schon behandelten sog. lexikalischen Isoglossen auch auf dieses, dort nicht erwähnte Postulat hin überprüfen will.²⁶ Auf S. 39 versucht er die absolute Chronologie dieses Vorganges zu bestimmen und bemerkt (dem Material bei Herodot folgend): »čto skifskomu jazyku /.../ byl ot glubokoj drevnosti čužd iranskij rotacizm i zvuk l byl ravnopravnym členom fonetičeskoj sistemy.« Zur Datierung schreibt er (S. 40) folgendes: »Fonema l v skifo-osetinskom v otličie ot drugix iranskix jazykov svidetel'stvuet'sja s drevnejšix dostupnyx vremen — ne pozdnee V v. do n. e.«

Unmittelbar auf die iranisch-slawischen Sprachverbindungen bezieht sich das Kapitel »O proisxoždenii fonemy γ (x) v slavjanskom« (ibid., 41–52). Hier macht

Abaev auf die bekannte Tatsache aufmerksam, dass »v rjade slavjanskix jazykov – južnorusskom, ukrainskom, belorusskom, českom, slovackom, verxnělužickom – smyčnyj g perešel vo frikativnyj γ ili x« (S. 43). Er stellt dieselbe Entwicklung auch in ostiranischen Sprachen fest und versucht beide Erscheinungen zu verbinden. Hinsichtlich der vermuteten geographischen Ausbreitung des zit. Phänomens erschliesst Abaev (S. 46): »/.../ areal slavjanskogo (h) sovpadaet (esli ostavit' poka v storone češskij i slovackij) s arealom skifskoj toponimiki, skifskoj arxeologii i skifskix vlijanij v Južnoj Rossii. Dostatočno skazat', čto etot areal vključaet basseny trex velikix rek, kotorye do six por soxranjajut svoi skifskie nazvanija: Don, Dnepr, Dnestr. /.../ Stalo byt', severnaja granica izoglossy γ (h) proxodit primerno tam že, gde severnaja granica skifo-sarmatskoj toponimiki.« Im Zusammenhang mit dieser Formulierung stellt sich die Frage, ob das Vorkommen derselben phonetischen Erscheinung im Tschechischen, Slowakischen und einem Teil der slowenischen Dialekte (was Abaev nicht erwähnt) nicht eher bedeutet, dass es sich im Grunde um eine anders bedingte Erscheinung handelt, die aber (nur zusätzlich) mit einer schon vorhandenen Substrat- bzw. in einem gewissen Sinne Adstrat-Tendenz unterstützt sein könnte. Es bleibt allerdings noch die Möglichkeit, dass die behandelte phonetische Wandlung in russischen Dialekten und diejenigen auf dem tschechischen, slowakischen, slowenischen (und ev. noch einem weiteren) Gebiet nicht dieselbe Ursache haben. Der genannten 'skytisch-slawischen phonetischen Isoglosse' schreibt Abaev grosse Bedeutung zu.²⁷ Für den Verlauf der Entwicklung $g > \gamma$ in einem Teil der slawischen Sprachen bzw. deren Dialekte lässt Abaev eine verhältnismässig breite Zeitspanne zu (S. 48). Aufschlussreich ist seine Deutung der ersten Erscheinungsformen des γ auf slawischem Territorium (S. 48): »V načal'nyj period skifo-slavjanskix kontaktov estestvennym kanalom, po kotoromu fonema γ popadala v slavjanskij, byli, nado dumat', zaimstvovannye iranske slova, soderžavšie etot zvuk. Odnim iz takix slov bylo sla. *bog'b* iz sev.-iran. *baya-*.« Abaev stimmt also ausdrücklich denjenigen Forschern zu, die slaw. *bog'b* als eine nordiranische Entlehnung auffassen.²⁸ Als Argumente für diese Interpretation nennt er folgendes: 1. die Abwesenheit des Wortes im Baltischen und anderen europäischen Sprachen; 2. die angebliche Isolierung des Wortes auf dem slawischen Gebiet ohne internslawische etymologische Verbindungen; 3. Bedeutungs-Beschränkung auf dem iranischen und slawischen Sprachgebiet. Diese Argumentationsweise ist nicht neu.²⁹ Als zusätzlichen Beweis wertet er noch die Tatsache, dass beim Wort *bog'b* die Variante γ nicht nur im Südrussischen und Ukrainischen, sondern auch allgemein im Russischen vorkommt. Als die Ursache dafür, dass bei diesem Wort die erwartete Substitution $\gamma > g$ nicht eingetreten ist, führt er (S. 49) ein Argument an, das zwar möglich, nicht aber zwingend erscheint und dem man, schon wegen der verhältnismässig seltenen potentiellen Beispiele dieser Art, kaum die Dimensionen, welche die zit. Erscheinung in der weiteren Entwicklung erreichen müsste, zuschreiben könnte. Als den eigentlichen Grund für die Übernahme des Lautes γ sieht er: »Stremlenie proiznosit' religioznyj termin 'pravilno', t. e. vozmožno bliže k pervoistočniku, moglo rasprostranit' proiznošenie *bog'b* i v takuju sredu, kotoroj fonema γ voobšče ne svojstvenna« an. Das würde allerdings auf einen verhältnismässig alten Prozess hindeuten, was Abaev (im Zusammenhang mit einigen archäologischen Daten) folgendermassen formuliert: »Stalo byt', jugo-vostočnye slavjane, dlja togo čto by usvoit' iz skifo-sarmatskogo fonemu γ , imeli bol'se čem dostatočno vremeni: ot načala I tysjačeljetija do n. e.« Auf S. 50 versucht Abaev das Vorkommen des Phonems h im Tschechischen und Slowakischen dem Einfluss der ukrainischen Dialekte zuzuschreiben. Nach der zweiten Variante, die er als möglich aufstellt, »nel'zja isključat' i vozmožnost' togo, čto češskij i slovackij byli oxvačeny dannoj izoglossoj ešče togda, kogda predki čexov i slovakov byli rasseleny vostočnee

nynešnej territorii i žili v neposredstvennom sosedstve s predkami ukraincev.« Angesichts der Tatsache, dass der Wechsel $g > \gamma$, wie gesagt, auch in anderen Sprachen vorkommt, wo man mit einem derartigen Einfluss kaum rechnen könnte (z. B. in einem Teil der slowenischen Dialekte), scheint es jedoch angebracht, die Erklärung mittels Annahme eines verhältnismässig einfachen phonetischen Wechsels, wie ihn z. B. Bernštejn, Očerki sravnitel'noj gramm. slavj. jaz., 293, vorschlägt, beizubehalten. Vgl. dazu noch Vaillant, Gramm. comp. I, 33. V. Kiparsky behandelt in seiner Russ. hist. Gramm. I, 126 ff. die Frage des Vorkommens des spirantischen γ auf einem Teil des slawischen Territoriums ausführlich, mit Angabe der Literatur und der ältesten Belegstellen. Dabei soll seine Deutung des spirantischen γ in einigen Wörtern auch allgemein im Russischen erwähnt werden, einer Erscheinung also, der Abaev eine grosse Bedeutung zuschreibt. So stellt Kiparsky (S. 128) folgendes fest: »Unter dem Einfluss der ukrainisch beeinflussten Gelehrten- und Kirchensprache setzte sich später die Aussprache mit $l\gamma$ in einigen Wörtern fest. Bis 1917 wurde in russischen Mittelschulen diese Aussprache *Bog* 'Gott', *gospód* 'Herr', *bogátyj* 'reich' und in Zusammensetzungen mit *blago-* (griech. ~ *eu-*) vorgeschrieben.« Diese Erklärung ist jedenfalls überzeugender und wegen des historisch dokumentierten Materials glaubwürdiger als die Interpretation Abaevs. Man kann sich schwer vorstellen, dass sich aus einzelnen Beispielen (Abaev führt sogar nur ein einziges an) eine verhältnismässig starke Tendenz entwickeln konnte. Es bleibt auch fraglich, wie wahrscheinlich die zitierte Erklärung des Phänomens im Tschechischen und Slowakischen ist. Andererseits bleibt aber Tatsache, dass keine entsprechende Deutung, die das behandelte Phänomen zuverlässig erläutern könnte, zu Verfügung steht. Dementsprechend gibt es, wie es scheint, auch keine Argumente, die die von Abaev vorgeschlagene Deutung eindeutig widerlegen könnten.

In der Fortführung geht Abaev zu den sog. grammatikalischen Isoglossen über (S. 53 ff.). In diesem Zusammenhang versucht er die slawisch-skythischen Beziehungen auch zeitlich näher zu bestimmen.³⁰ Seinen Ausführungen nach handele es sich um zwei ossetisch-slawische grammatikalische Isoglossen: (1) Die Verwendung der Präverbia zur Bildung der Perfektiva und (2) der Gebrauch des Genetiv-Akkusativs. Der erste Teil dieses Kapitels befasst sich somit mit dem Gebrauch der Präverbia zur Perfektivierung der verbalen Handlung im Slawischen und Ossetischen. Abaev geht dabei von der Tatsache aus, dass im Ossetischen »vse preverby narjadu s lokativnym značením imejut četkuju vidoobrazujuščuju funkciju: v infinitive, v prošedšem i buduščem vremeni, v pričastijax oni obraščajut nesoversennyj vid v soversennyj.« Dieser Zustand käme sekundär, als Resultat einer langen Entwicklung im Kontakt mit den slawischen Sprachen, zustande (S. 58). Im Weiteren versucht Abaev am Beispiel ossetischer Verba seine Stellungnahme zu präzisieren.³¹ Eine besondere slawisch-ossetische Übereinstimmung sieht Abaev in der Verwendung des Präverbs slaw. *po-* und osset. *fæ-*, das die ursprüngliche Bedeutung einbüsste und überwiegend die Funktion eines Wortbildungselementes annahm. Als Beweis dafür, dass die genannte Funktion der Präverbia nicht aus dem Altiranischen ererbt sein konnte, verweist er auf die Tatsache (S. 63 f.), dass in den Fällen, in welchen das Präverb mit dem Verbum verschmolzen worden ist, die perfektive Bedeutung nicht auftritt.³² Weiter (S. 64) macht er auf den parallelen Gebrauch der Präverbia slaw. *vbz-*, *vbs-* ~ osset. *yz-*, *ys-* aufmerksam. Abaev stellt fest, dass es möglich ist, einige Beispiele, wo die gleiche Verwendung des Präverbs bei derselben verbalen Basis vorliegt, anzuführen. Etymologisch führt er osset. *yz-*, *ys-* auf iran. **uz-*, **us-* (< **ud-*) zurück. Er bezieht auch slaw. *vbz-* auf dieselbe Urform und bemerkt (S. 65): »Neskol'ko smučajuščee v etom slučae z v *vbz-* polučaet ob'jasnenie kak areal'naja izoglossa, vključajuščaja skifskij, slavjanskij i baltijskij (lit. *ūž-*, latyš. *uz-*).« Vgl. Vasmer, REW I, 214, der als

etymologisch zusammenhängend die zit. slawischen und baltischen Belege und noch arm. *z-* angibt. Spricht die armenische Vertretung in diesem Falle für eine auf breiterem Gebiet als von Abaev angenommen ererbte Form, oder könnte sie eventuell iranischen Ursprungs sein? Wahrscheinlich müsste sowohl die Funktion als auch die Bedeutung genauer bestimmt werden.³³ Pokorny 1103 f. rekonstruiert **ūd-* 'empor, hinauf' und *ūd-s (mit der Verweisung auf die Parallele in lat. *ab* : *abs*). Dabei nimmt er als eine mögliche Vorform **uds-* auch für das air. *uss-*, *oss-* an. Zu germ. Varianten schreibt er (S. 1104) folgendes: »wesentlich auf *uds vor tönenden Verschlusslauten beruht germ. *us-* (*uz-*; vor *r* : *ur-*) Präf. und Pröp. 'von, aus'.« Es besteht kein Grund, dass man die oben genannte Verbindung als eine skythisch-baltoslawische Sonderübereinstimmung ansehen sollte.³⁴

Im Weiteren (S. 65) kommt Abaev auf die schon genannte Verbindung slaw. *po-*, balt. *pa-* und osset. *fæ-* zurück. Er vergleicht noch sak. *pa-*, das normalerweise auf iran. **apa-* oder **pati-* zurückgeführt wird, und das toch. Ipv.-Präfix *pä-* (S. 66). Unklar. Auch wenn das toch. Präfix wirklich auf diese Weise zu verknüpfen ist, spricht das wohl eher für eine ursprünglich breitere Vertretung des Präfixes in der genannten Bedeutung und Form auf dem idg. Territorium als für eine Sonderübereinstimmung zwischen den genannten Sprachen.

Auf S. 66 führt Abaev eine Liste der Verba, die offensichtlich in der Opposition nicht-perfektiv : perfektiv sowohl im Slawischen als auch im Ossetischen verwendet werden können. Dieses Verzeichnis scheint eindrucksvoll genug, um die Annahme einer abhängigen Verwendung der Präverbia zur Bildung der Perfektiva im Ossetischen und Slawischen bis zu einem gewissen Grade rechtfertigen zu können. Dennoch bleibt — trotz der zusammenfassenden Feststellung auf S. 68³⁵ — der Verlauf der angenommenen Übernahme der zit. Wortbildungs-Möglichkeit, diesmal in der Richtung Slawisch → Ossetisch, unerklärt.

Im Weiteren (S. 68—79) behandelt Abaev das Phänomen der Verwendung des Genitiv-Akkusativs im Slawischen und Ossetischen.³⁶ Beim Versuch der Deutung dieses Phänomens geht Abaev (S. 71) von der Frage aus »počemu i tam i tut v kačestve markirovannogo akkuzativa vystupaet imenno *genitiv*, a ne drugoj padež? Javljaetsja li eto sovpadenie slučajnym, kak rezul'tat nezavisimogo razvitija v skifskom i slavjanskom? Ili, byt' možet, imelo mesto areal'noe vlijanie skifskogo na slavjanskij ili — obratno — slavjanskogo na skifskij?« Diese, seiner Meinung nach Schlüsselfrage, versucht er zuerst von der slawischen Seite her zu erläutern. Er führt dabei mehrere Deutungsversuche an.³⁷ Hinsichtlich der Ausbreitung des Phänomens kommen ihm die Interpretationen, die nur vom slawischen Material ausgingen und demnach eine internslawische Entwicklung voraussetzen würden, unglaubwürdig vor.³⁸ Infolgedessen schliesst er »čto genitiv-akkuzativ otnositsja k specifičeskim areal'nym skifo-slavjanskim izoglossam i stoit v rjadu drugix leksičeskix i grammatičeskix skifo-slavjanskix izogloss« (S. 73). Forderung der Areallinguistik folgend versucht Abaev den Mittel- bzw. Ausgangspunkt der genannten Erscheinung zu finden. Er geht dabei von der Tatsache aus, dass die Erklärung des Genitiv-Akkusativ-Gebrauchs im Slawischen mit beträchtlichen Schwierigkeiten verbunden ist, wohingegen die Erklärung derselben Erscheinung für das nordiranische Gebiet verhältnismässig einfach wäre. Im Iranischen ist nämlich die Anzahl der Kasus auf *casus rectus* und *casus obliquus* reduziert worden. In der Funktion des letzteren kommt sehr häufig gerade der Genitiv vor. Abaev stellt hinsichtlich der Chronologie der Erscheinung (S. 75) folgendes fest: »Tendencija k prevraščeniju genitiva v universal'nyj ob'ektivnyj padež nastavljať ešče v drevneiranskom.«³⁹ Für das Verständnis seines Standpunkts ist die zusammenfassende Feststellung von Bedeutung (S. 78): »Ne otricaem, čto pojavleniju i zakrepleniju genitiva-akkuzativa v slavjanskom mogli sposobstvovat' i te momenty,

na kotorye ukazyvali prežnie issledovateli: suščestvovanie staryx priglagoľnyx genitivov vrode Gen. partitivus, vlijanie mestoimennogo sklonenija i pr. No nam predstavljajetsja, čto opredelennuju rolʹ sygrali zdesʹ i arealʹnye skifo-slavjanskije kontakty.« Offensichtlich hat Abaev in den Schlussbemerkungen seine These, nach welcher der Ausgangspunkt der Erscheinung auf der iranischen Seite läge und sie eigentlich einen der Entlehnung in der Lexik vergleichbaren Prozess widerspiegele, gemildert. Diese modifizierte Deutung scheint im Rahmen der beiden Möglichkeiten die wahrscheinlichere. Strittig aber bleibt die von Abaev vorgeschlagene Lokalisierung der Genitiv-Akkusativ-Anwendung oder besser — die Begründung derselben auf dem slawischen Gebiet. In diesem Zusammenhang schreibt er (S. 78 f.): »V svete etix kontaktov stanovitsja ponjatnym i to, počemu iz vsech slavjanskix jazykov najbolʹšee rasprostranenie polučil genitiv-akkuzativ v russkom. Zdesʹ toľko v edinstvennom čisle ženskogo roda uderžalsja staryj akkuzativ. Vo vsech drugix kategorijax imen 'oduševlennyx' v edinstvennom i množestvennom čisle gospodstvuet genitiv-akkuzativ. Dialektnoe členenie slavjanskogo nametilosʹ, nesomnanno, ešče v obščeslavjanskij period, i uže togda predki russkix dolžny byli bytʹ bližajšimi sosedami skifo-sarmatskix plemen, a ix narečie najbolee podverženo vlijanijam so storony severnoiranskij.« Vgl. zur Situation im Russischen z. B. V. Kiparsky, Russ. hist. Gr. II, 31 f.⁴⁰ Hinsichtlich der Tatsache, dass die behandelte Erscheinung in einem gewissen Umfang schon im Altkirchenslawischen vorkommt und die weitere Ausbreitung wenigstens teilweise das Ergebnis interner Entwicklung sein muss, ist es unwahrscheinlich, dass der genannte Gebrauch in den iranischen Sprachen seinen Ausgang genommen hätte und von dort in das Slawische gelangt wäre. Ob man annehmen darf, dass das Russische die ursprüngliche Anwendung der Genitiv-Akkusativ-Konstruktion unter dem Einfluss des Ossetischen erweitert hat, ist schwer zu entscheiden. Jedenfalls muss man die Frage berücksichtigen, ob die zeitlichen Gegebenheiten die Wahrscheinlichkeit der russisch-ossetischen Beziehungen in der angegebenen Richtung zulassen (dabei muss man, trotz aller Bedenken, von den historischen Belegen im Slawischen, insbesondere im Russischen, ausgehen). Vgl. zu der Ausbreitung der Genitiv-Akkusativ-Verwendung auf dem slawischen Gebiet und zu möglichen Gründen z. B. Vaillant, Gramm. comp. II/1, 17 f.⁴¹ Die von Abaev vorgeschlagene Hypothese des iranischen Ursprungs der slawischen Genitiv-Akkusativ-Anwendung bei Bezeichnungen von Lebewesen scheint zu wenig fundiert zu sein. Eine typologische Gleichung ist einer genetischen vorzuziehen.⁴² Eine solche Hypothese setzt jedenfalls sehr nahe slawisch-iranische Beziehungen, eigentlich Bilinguismus voraus. Vgl. noch Abaev, OJF I, 129 ff.

Ein umfangreiches Kapitel widmet Abaev (S. 82–117) den mythologischen Parallelen, in deren Rahmen auch einige slawisch-ossetische Sonderübereinstimmungen behandelt werden. Vom methodologischen Gesichtspunkt aus ist seine Stellungnahme bei der Deutung einer italisch-ossetischen Parallele von Bedeutung. Er lässt dabei (S. 92) drei Möglichkeiten zu: (1) dass es sich um eine typologische Parallele handle; (2) dass die Parallele als Resultat einer genetischen Verbindung bzw. (3) der Areal- und Substrat-Beziehungen anzusehen sei. Bei seinem konkreten Beispiel lehnt er die beiden ersten Möglichkeiten ab und zieht die dritte vor. Die Ablehnung der zweiten Möglichkeit scheint methodologisch kaum berechtigt.⁴³

Slawisch-ossetische mythologische Gleichungen behandelt der Abschnitt mit der Überschrift »Vostočnoslavjanskije božestva *Rodʹ*, *Xorsʹ*, *Sëmarglʹ*« (S. 109–117). Auf S. 110 f. leitet Abaev slaw. *Rodʹ* etymologisch von dem Appellativum *rodʹ* 'gens' her und vergleicht damit die ossetische Gottesbezeichnung *Naf*, die aus dem osset. Appellativum *nāfah-* 'gens' (iran. **nābh-* 'Nabel') hergeleitet wird. Er bemerkt dazu (S. 111): »Polnoe semantičeskoe toždestvo slavjanskogo *Rodʹ* i osetinskogo *Naf* pozvoljaet

otnesti etu paru k čislu skifo-slavjanskix religiozno-tipologičeskix izogloss.« Einer derartigen typologischen Parallele kann man nicht einmal im Rahmen der sprachlichen Fakten eine beweiskräftige Geltung zugunsten der Annahme näherer sprachlicher Berührungen zuschreiben, destoweniger ist ein solches Verfahren bei dem mythologischen Material, das, wie es scheint, weniger eindeutig ist als das sprachliche, zu empfehlen.⁴⁴

Es folgt (S. 111 f.) der Vergleich zwischen osset. *Wəjyǰ/Wəjjug* 'Pförtner der Unterwelt' und apress. *Wəjopatis* 'der Herrscher Veǰ' auf der einen und dem ukr. myth. Wesen *Vij* auf der anderen Seite. Ukr. *Vij* leitet Abaev (S. 113) von einem ursprünglichen *věj her, das er weiter mit iran. *Vayu-* verbindet.⁴⁵ Er bemerkt dabei, dass keine iranische Entlehnung vorliegen kann, sondern ein gemeinindogermanisches ererbtes Wort anzunehmen ist. Die vermutete engere Verbindung zwischen dem Slawischen und Iranischen begründet er folgendermassen (ibid.): »I esli my možem govorit' zdes' ob irano-slavjanskoi izoglosse, to eto potomu, čto funkcija boga smerti, kotoraja prisušča ukraïnskomu *Viju*, xarakterna dlja *Vayu* imenno na iranskoj počve, v avestijskom i osetinskom.« Aus dem Avesta führt er (S. 113 f.) Aogəmadaeča 77–81 an und folgert (S. 115) daraus: »V etom tekste 'Avesty' i povesti Gogolja vystupaet odin i tot že mifologičeskij obraz, zloveščij i strašnyj obraz neumolimogo boga smerti. I eto sblizaet ukraïnskogo *Vija* imenno s iranskim *Vayu*.« Es stellt sich aber die Frage, ob man bei der ererbten Basis, die auch Abaev anerkennt, eine solche Bedeutungsübereinstimmung als eine gemeinsame Innovation deuten kann. Wenn man das nicht (wenigstens mit einer grösseren Wahrscheinlichkeit) zeigen kann, darf die angeführte Gleichung nicht als gültiger Beweis für die Annahme iranisch-slawischer Sonderübereinstimmungen angesehen werden.⁴⁶

Die slaw. Gottesbezeichnung *Xors* (Vasmer, REW III, 265 'Sonnengott', aruss. *Хѣрсъ*), die sonst auf aw. *hvaraxšaētəm*, mpers. *xvaršēt*, npers. *xūršīd*, *xōršēd* 'Sonne' hergeleitet wird, führt Abaev aus phonetischen Gründen lieber auf osset. *xorz/xwarz* 'gut' (iran. **hvarzu-*) zurück. Er weist daraufhin, dass in der osset. Mythologie und Religion dieses Epitheton oft im Zusammenhang mit einigen Gottesbezeichnungen gebraucht wird. Als Beispiel nennt er digor. *xwarz Nikkola* bzw. *Nikkola xwarz*. Aus diesem Gebrauch schliesst er (S. 116): »Možno byt uverennym, čto do 'Dobrogo Nikolj' u osetin suščestvoval tože 'dobryj' jazyčeskij bog. I vot etot-to starjy alanskij bog, kotorogo zvali *xorz* 'dobryj' i byl zaimstvovan v drevnerusskij, pričem epitet *xorz* byl vosprinjat kak sobstvennoe ime božestva.« Vgl. auch Abaev, OJF I, 597. Diese Etymologie scheint im Vergleich mit der vorigen besser begründet, besonders hinsichtlich der Phonetik, aber auch hinsichtlich der Semantik. Von der bisher vorgeschlagenen ist sie vielleicht am ehesten annehmbar.⁴⁷

Anschliessend (S. 116 f.) behandelt Abaev die russ. Gottesbezeichnung *Səmərgl'ь*, die schon Trever⁴⁸ mit dem Iranischen, und zwar pers. *Sinmury*, aw. *mərəγō saenō* *'Vogel Saina' zusammenbrachte.⁴⁹ Wegen des Vokalismus der russischen Bildung verbindet sie Abaev lieber mit einer allerdings unbelegten skythischen Bildung *Sənməry. Das auslautende *-l'ь* im Russischen fasst er als sekundären Zusatz auf, der ev. auf Kontamination mit dem biblischen *Sim* und *Nergel* beruhen könnte. Die vorgeschlagene Etymologie scheint zwar — ähnlich wie bei dem vorigen Beispiel — möglich, sie bleibt aber hypothetisch.

Im letzten Kapitel seiner Abhandlung versucht Abaev die vorgelegten skythisch- (bzw. ossetisch-) europäischen Isoglossen auch zeitlich zu bestimmen.⁵⁰ Dabei berührt er auch die Frage der sog. alteuropäischen Sprachgemeinschaft, die durch seine Annahme skytisch-europäischer Sonderübereinstimmungen vorausgesetzt wird (S. 127 f.).⁵¹ Es folgen kürzere Zusammenfassungen seiner Schlüsse über die Verbindungen der Skythen mit einzelnen europäischen Sprachen. Die Beziehung der Skythen

und Balten behandelt er auf S. 133 f. Da das Material, wie aus den Anfangskapiteln der Abhandlung ersichtlich, sehr beschränkt ist und deswegen nicht besonders überzeugend wirkt, beugt Abaev möglichen diesbezüglichen Vorwürfen folgendermassen vor (S. 134): »Količestvennye (statističeskie) pokazateli imejut značenie dlja suždenija o dlitel'nosti i intensivnosti kontaktov. Dlja ustanovlenija že principial'nogo fakta soseďstva i vzajmodejstvija daže odin ediničnyj fakt imeet vpolne dostatočnuju silu, esli nikakie drugie predpoloženija, krome prjamoj kontakta, ne mogut byt' prive-deny dlja ego ob'jasnenija. I mne takže kažetsja, čto my imeem delo imenno s takim slučaej.« Eine solche Stellungnahme scheint nur in dem Falle berechtigt, dass die Isoglosse keine andere Erklärung zulässt (z. B. Entlehnung, die durch phonetische Charakteristika der behandelten Wörter bestätigt wird, unter der Bedingung allerdings, dass kein Kulturwort vorliegt) oder aber zugunsten deren auch noch nachweisbare aussersprachliche Fakten anzuführen sind.⁵²

Es folgen (S. 134 ff.) die zusammenfassenden Feststellungen über die skytisch-slawischen Beziehungen. Diesen Exklusiv-Isoglossen schreibt Abaev grosse Bedeutung zu. Er beruft sich dabei in erster Linie auf die schon genannten phonetischen und grammatischen Isoglossen, die aber offensichtlich nicht so klar und eindeutig sind, dass sie weitreichende Schlüsse in dem zit. Sinne zulassen würden. Eben sie deuten aber nach Abaev auf besonders nahe Beziehungen zwischen den beiden Sprachgruppen hin. Wegen der möglichen, sogar wahrscheinlicheren Alternativklärungen dieser 'Isoglossen' scheinen jedoch die von Abaev vorgebrachten Schlüsse schwerlich berechtigt. Die slawisch-skythischen Beziehungen bestimmt Abaev (S. 135) mit der Zeitspanne von dem 4. Jh. n. Chr. (anscheinend: vor Chr.!) bis zu 11./12. Jh. n. Chr. Auf S. 136 datiert er den Anfang der iranisch-slawischen Beziehungen schon in die vorskytische Epoche, in die Zeit der indogermanischen Dialekte. Besonders diese frühen Beziehungen sind aber vom Standpunkt des Indogermanischen her schwer bestimmbar, weil sie eine Abgrenzung der einzelnen Stufen der indogermanischen Ursprache, wie sie aus den historischen Sprachen rekonstruiert ist, fordern. In der Auffassung dieser Fragen gehen die Indogermanisten weit auseinander, insofern sie solche theoretischen Ausgangspunkte überhaupt explizit berühren. Wenn aber die theoretischen Grundlagen (wenigstens im Sinne einer Arbeitshypothese) nicht möglichst präzise bestimmt sind, hängen auch die Schlüsse solcher Abhandlungen in der Luft.⁵³ In dem Kapitel »O xronologii palatalizacii« (S. 140) versucht Abaev etwas konkreter die Entstehung der sog. skythisch-europäischen Isoglossen zu bestimmen. Er setzt sie in die Mitte des 2. Jh. v. Chr., als die alte europäische Gemeinschaft noch als eine Einheit, obwohl in sich selbst schon stark differenziert, bestanden habe. In dieser Zeit sei noch der Fall, dass »vsja drevneevropejskaja jazykovaja obščnost', vključaja baltijskie i slavjanskije jazyki, byla ešče 'kentumnoj'« (S. 141). Später, als die Balten und die Slawen in näheren Kontakt mit den Skythen gekommen seien, hätten sich »v baltijskom i slavjanskom v porjadke novej fonetičeskoj izoglossy, svjazyvajuščej k', g' v sootvetstvujuščie sibiljanty, balto-slavjanskije jazyki 'satemizirovalis'« (ibid.). Im Bezug darauf, dass die sog. Satemisierung — selbst nach der Meinung Abaevs⁵⁴ — in den einzelnen Sprachen unabhängig zustande gekommen sei, ist es schwer zu behaupten und noch schwieriger zu beweisen, dass der genannte Prozess im Baltischen und Slawischen bei der Berührung mit den Skythen bzw. unter dem Einfluss dieser entstanden sei. Eine solche Interpretation ist zwar nicht ganz auszuschliessen, sie bleibt aber hypothetisch.

Auf S. 142 f. folgt eine kurze historische Information, nach welcher die Skythen den Ackerbau von den europäischen Völkern übernommen hätten, und die Abaev mit einigen schon behandelten Isoglossen (z. B. aus dem Slawischen osset. *xsyrf* 'Sichel') erläutert. Er verweist weiter (S. 143 f.) auf einige archäologische Daten, die

die Feststellung der skythisch-westeuropäischen Verbindungen ermöglichten (S. 144, Anm. 45).

Es folgen zuletzt (S. 144–147) noch einige theoretische Bemerkungen zur Areal-linguistik. So stellt Abaev (S. 145) hinsichtlich des Ossetischen fest, dass man neben den ererbten und entlehnten Wörtern noch zwei Kategorien berücksichtigen muss: die Substrat- und die Areal-Lexik. Den Begriff 'Areal-Isoglosse' definiert er (S. 145 f.) folgendermassen: »Pod arealnymi ponimajutsja obyčno takie izoglossy, kotorye ne vozvodimy k edinomu prajazyku i voznikali v posleprajazyčnyj period na počve istoričeski skladyvavšisja territorialnyx obščnostej.«⁵⁵ Die Kategorie der 'Areal-Lexik' bleibt somit noch immer unerklärt, wenigstens hinsichtlich der Herkunft bzw. der Entstehung solcher Wörter und deren weiterer morphologischer Analyse, wie sie in der historischen Sprachwissenschaft gefordert wird. Eine solche Wortkategorie setzt eine besonders nahe Beziehung zwischen den miteinander in Kontakt stehenden Sprachen voraus. In diesem Rahmen wären einige Beispiele in der Tat nur dann verständlich, wenn man mit Bilinguismus rechnen könnte. Einen solchen Status für die baltoslawisch-iranischen Sprachbeziehungen anzunehmen scheint mir gewagt und unbeweisbar.

In seiner Studie *Iz slavjano-iranskix leksičeskix otnošenij*, Etimologija (1965), Moskva 1967, 3–81, stellt O. N. TRUBAČEV einführend den damaligen Stand der Literatur zum Problem dar und versucht zu einigen grundlegenden Fragen kritisch Stellung zu nehmen. In diesem Rahmen fällt besonders die Problematik des sog. monolithischen Slawischen auf.⁵⁶ Im Gegensatz zu dieser üblichen Auffassung steht Trubačev auf dem Standpunkt, dass man vom dialektisch gegliederten Urslawischen ausgehen muss und dass man den lokalen Charakter vieler slawisch-iranischer Wortgleichungen beweisen kann (S. 4). Diese These, die den roten Faden der ganzen Abhandlung vorstellt, wird explizite an mehreren Stellen formuliert.⁵⁷ Ähnliche Forderungen stellt er auch für das iranische Material, wo man, seiner Meinung nach, das Awestische überprüfen müsste, besonders bezüglich der Daten, die in den ostiranischen Sprachen zur Verfügung stehen (S. 9). Hinsichtlich der chronologischen Bestimmung der slawisch-iranischen lexikalischen Beziehungen nimmt Trubačev an (S. 10), dass sie zwar verhältnismässig alt seien, jedoch jünger als z. B. die iranisch-ugrofinnischen, iranisch-germanischen und iranisch-baltischen, begründet aber seine These nicht weiter.

Anschliessend befasst sich Trubačev in seiner Abhandlung eingehender mit den baltisch-iranischen Sprachbeziehungen (S. 12 ff.). Er widersetzt sich entschieden der Meinung Porzigs, dass wir in diesem Rahmen nur von erhaltenen Archaismen in den Randgebieten sprechen können. Er führt zur Bestätigung seiner These »eto celyj rjad razroznennyx balto-iranskix etimologičeskix sblizenij, kotorye sami po sebe nedvusmyslenno ukazyvajut na naličie specifičeskoj balto-iranskoj svjazi v slovoobrazovanii, leksike, terminologii, na suščestvovanie neosporimyx odnostoronnyx zaimstvovanij narjadu s etim (kak pravilo — iz iranskogo v baltskij)« (S. 12) Beispiele an, die aber nicht analysiert werden und demnach neu zu überprüfen wären.

Auf S. 12 zählt er die vermuteten baltisch-iranischen Isoglossen auf: iran. *maiz*-*'säen'* : lit. *miežys*, lett. *miezis* 'Gerste'; iran. *dānā* 'Korn' (auch ai. *dhānā*) : lit. *dūona* 'Brot'; aw. ai. *yava*- 'Korn' : lit. *javai* 'Getreide' (Trubačev verweist darauf, dass bei dieser Gleichung auch Belege aus anderen Sprachen, z. B. aus Griechischem, dazukommen); aw. *xšvid*- 'Milch' : lit. *sviestas* 'Butter'; osset. *bælon* 'Taube' : lit. *balañdis*, lett. *baluōdis* 'Taube'; npers. *kabūtar* 'Taube' (auch in den ostiranischen Sprachen gut bezeugt) : apreuss. *ketauris* 'Taube'; sogd. *čakt*, pahl. *čakāt* 'Stirn' : lit. *kaktā* 'Stirn'. Die Forscher, die diese Gleichungen vorlegten, haben, der Meinung Trubačevs nach, daraus nicht die adäquaten Konsequenzen gezogen. Er verweist darauf, dass

im Bereich des Flusses Sejм sowohl iranische (*Osmońь, Kamennaja Osmońьka* usw.) als auch baltische Flussnamen (*Obesta, Klevenь* usw.) vorkommen. Gegen Norden, im Tal des Flusses *Desna* kommt der Flussname *Lopanka* vor, das als eine Lehnübersetzung zum iranischen *Roṣša* und slawischen *Lisička* zu stellen sei.⁵⁸ Anhand dieser Beispiele schliesst Trubačev (S. 13) auf unmittelbare baltisch-iranische Kontakte, die, wenn die genannte Flussnamen-Bezeichnung richtig gedeutet ist, auch sehr genau lokalisierbar wären. Bevor wir zu den weiteren baltisch-iranischen Gleichungen, die Trubačev vorlegt, übergehen, sollen die bereits angeführten Wortgleichungen kritisch besprochen werden. Dazu gehören:

1. Iran. *maiz-* 'säen' : lit. *miežys*, lett. *mīezis* 'Gerste'. Die Gleichung ist problematisch, weil die beiden Seiten nicht genug klar sind. Für die iranische Seite führt Bartholomae, AIW, 1108 f. gaw. *maēz-* 'hegen', Präs. 3 *mīza-* 'sorglich pflegen (das Rind)' an (< indoiran. **smaiy-*) und vergleicht mhd. *smeichen* 'schön tun'. Anscheinend ist wenigstens für das Altiranische die Bedeutung 'säen' nicht zuverlässig zu bestimmen. Fraenkel, LEW, 451 zitiert zahlreiche Nominalerweiterungen auf der baltischen Seite, so z. B. neben den schon erwähnten lett. *māize* 'Brot', apreuss. *moasis* 'Gerste'; eine etymologische Deutung ist jedoch nicht gegeben. Angesichts der problematischen Bedeutungsbestimmung des iranischen Wortes und der etymologischen Undurchsichtigkeit der Belege scheint derzeit nicht angemessen, weitreichende Schlüsse zu ziehen. Pokorny führt die genannten Bildungen nicht an und hat offenbar auch keine entsprechende Wurzel, von der sie befriedigend herzuleiten wären.⁵⁹

2. Iran. *dānā* 'Korn', ai. *dhānā* 'dass.' : lit. *dūona* 'Brot'. Bartholomae, AIW, 734 zitiert das jav. Kompositum *dānō.karš-* '(Getreide)körner (ver)schleppend, Bezeichnung einer Ameisenart'. Mayrhofer, KEWA II, 98 führt neben den schon genannten noch mittel- und neuiranische Bildungen (so z. B. khotansak. *dāna* f. 'Getreide, Korn', sogd. *ḏ'n* 'Getreidekorn', mpers. *dānak*, npers. *dāna* 'Korn') und toch. *tāno* 'Korn, Samenkorn, Getreide' an und bemerkt, dass das Etymon in der Bedeutung 'Getreide(korn)' unverlässlich bleibt. Das toch. Wort könnte zwar aus dem Indischen oder Iranischen entlehnt worden sein, notwendig ist das aber nicht. Von Windekens, Le Tokharien I 497, führt als verhältnismässig wahrscheinlich toch. B *tāno* unmittelbar auf idg. **dhōnā* zurück, wofür auch B *-tāñe* im *ynaiketāñe* spreche. In dem Falle würde es sich nicht um eine iranisch-baltische Parallele (das ist schon wegen altindischen Beleges unmöglich) handeln, vielmehr hätten wir es mit einem Kulturwort, das auf einem breiteren Gebiet vertreten ist, zu tun. Fraenkel, LEW, 111 führt auf der baltischen Seite lit. *dūona* 'Brot' und lett. *duōna* 'Schnittbrot, bes. Brotende' an. Vgl. noch Duchesne-Guillemain, BSL 41, 180 und Fraenkel, Balt. Sprachen, 36.

3. Ai. *yava-* 'Korn' : lit. *javai* Pl. 'Getreide'. Für die Annahme, dass es sich in diesem Falle um eine altindisch-baltische Isoglosse (Trubačev führt nicht einmal die iranischen Bildungen an) handele, scheint es keinen zwingenden Grund zu geben. Pokorny, IEW, 512 rekonstruiert idg. **yewo-* 'Getreide, vor allem Gerste' mit den folgenden Vertretungen in den einzelnen Sprachen: ai. *yāva-* m. 'Getreide, Gerste', aw. *yava-* m. 'Getreide', npers. *jav, jo* 'Gerste', lit. *jāvas* m. 'Getreideart', homer., att. *zeiaí* f. Pl. 'Spelt'. Mayrhofer, KEWA III, 3 f. fügt als eine wahrscheinlich urverwandte Parallele noch heth. *ewa-* 'eine Feldfrucht und das daraus bereitete Gericht' hinzu. Vgl. noch Frisk, GEW I, 608. Es handelt sich offensichtlich um ein sog. Kulturwort mit einer weiteren Vertretung. Vgl. noch Porzig, Gliederung, 169.

4. Aw. *xšvid-* 'Milch' : lit. *sviestas* 'Butter'. Bartholomae, AIW, 562 führt keine etymologische Deutung an. Fraenkel, LEW, 953 verbindet lit. *sviestas* 'Butter', lett. *sviēsts, sviests* 'dass.' mit lit. *sviesti* 'werfen usw.'. Vgl. Fraenkel, Balt. Spr. 36 f. Pokorny, IEW, 1043 rekonstruiert eine Wurzel **swēid-* 'Milch', wo er (mit Fragezeichen) die aw. und balt. Formen anführt, wenn sie nicht eher, wie er selbst vorsichtig

vorschlägt, zu **swě(i)-*, **sweid-* 'biegen, drehen, schwingen' (S. 1041 f.) zu stellen sind.⁶⁰ Wenn die beiden Bildungen zusammengehören, könnte es sich wohl um ererbte Wörter handeln. Eine gemeinsame Bedeutungsinnovation bzw. Bedeutungsbeschränkung wäre zwar möglich, ist aber nicht beweisbar.

5. Osset. *bælon* 'Taube' : lit. *balāndis*, lett. *baluōdis* 'dass.'. Nach Abev, IES I, 249 handele es sich um ein idg. Wort, das auf einem beschränkten Gebiet belegt ist. Osset. *bælon* wäre sekundär anstatt *bæron*. Seiner Interpretation nach wäre die ursprüngliche Bedeutung wahrscheinlich 'Vöglein' und demnach vergleicht er die Sippe vom ai. *bāla-* 'Kind', *bālaka-* 'Kind, Tierjunge' usw. Im Zusammenhang mit dem Bedeutungswechsel 'Kind' → 'Taube' verweist er auf ai. *bālāgra-* 'Taubenfleisch' : *bāla-* 'Kind'. Wenn wirklich ein solcher Bedeutungswandel vorläge und die Verbindung mit ai. *bāla-* einleuchtend wäre, würde es sich um die Wurzel **bel-* 'stark' (Pokorny, IEW, 96) handeln.⁶¹ Lit. *balāndis* und lett. *baluōdis* werden allerdings von der Wurzel **bhel(ə)-* 'glänzend, weiss' hergeleitet und hinsichtlich des Suffixes mit slaw. *olbqǫb 'Schwan' verglichen (vgl. z. B. Skok, ERHSJ II, 256). In dem Falle aber, dass sowohl die osset. als auch die balt. Bildung auf **bhel(ə)-* zurückzuführen wären, würde sich aller Wahrscheinlichkeit nach um ererbte Bildungen handeln, obwohl der verhältnismässig einfache Bedeutungsübergang auch unabhängig auf beiden Seiten zustandegekommen sein könnte.

6. Npers. *kabūtar* 'Taube' (auch in den ostiranischen Sprachen vertreten) : apreuss. *ketauris* 'Taube'. Nicht klar.⁶²

7. Sogd. *čakt*, pahl. *čakāt* 'Stirn' : lit. *kaktà* 'dass.'. Etymologisch unklar. Fraenkel, LEW, 206 führt bei lit. *kaktà* die bisherigen Deutungsversuche (< lat. *conquinniscere* 'sich niederbücken'). Man könnte vielleicht von der Wurzel **keg-*, **keng-* bzw. **kek-*, **kenk-* 'Pflock zum Aufhängen, Haken, Henkel' und auch 'spitz sein' (Pokorny, IEW, 537 f.) ausgehen und die letztgenannte Bedeutung als die ursprüngliche annehmen. Die Bedeutungsverbindung 'Spitze' — 'Stirn' zeigt z. B. auch die Wurzel **kel(ə)-* 'ragen, hoch (heben)' (Pokorny, IEW, 544) in den Bildungen wie aksl. *čelo* 'Stirn, Haupt, Spitze' usw. Pokorny, IEW, 538 zitiert *t*-Erweiterungen von einer Wurzelvariante mit stimmhaftem Auslaut: slaw. *kogǫb im russ. *kógotb* 'Klaue, gekrümmte Eisenspitze', osorb. *kocht* 'Dorn, Stachel' und germ. **hakuda-* neben *hakida im ags. *hacid* usw. Vgl. auch Vasmer, REW I, 558.

Die von Trubačev auf S. 12 seiner Abhandlung angeführten 'baltisch-iranischen Isoglossen' sind, wie es scheint, nicht so beschaffen, dass sie a priori Sonderbeziehungen zwischen den beiden Gruppen gegenüber den anderen idg. Sprachen voraussetzen oder sogar fordern würden. Anhand der angeführten Gleichungen kommt Trubačev (S. 13) zum folgenden Schluss: »Na etom i nekotoryx drugix primerax udalost' pokazat' kontakt baltijskix i iranskix nazvanij v ramkax odnogo gidronimičeskogo landšafta, a glavnoe — vydvinut' i obosnovat' tezis o neposredstvennyx balto-iranskix kontaktax.« Seiner Meinung nach kann man auf diese Weise die baltisch-iranischen Beziehungen eindeutig lokalisieren, was aber, wie schon gesagt, in erster Linie von der Richtigkeit der etymologischen Deutung der angeführten sowie einiger anderer Flussnamen-Bezeichnungen auf dem genannten Gebiet abhängt.

In der Fortführung seiner Abhandlung fügt Trubačev (S. 14 ff.) mehrere neue baltisch-iranische lexikalische Gleichungen dazu, die folgende, vermutlich neue Eigenschaften aufweisen: »Zdes' est' leksičeskie paraleli, sovmeštne innovacii i skoždenija slovoobrazovanija i semantičeskogo razvitija, oxvatyvajuščie baltijskie jazyki ili ix čast' i iranskie (kak pravilo eto vostočnoiranskije jazyki)« (S. 13). Es seien auch einige Entlehnungen aus dem Iranischen ins Baltische vorhanden. Auf S. 14 führt Trubačev folgende baltisch-iranische Gleichungen an:

1. Lit. *mėtas* 'Zeit', Pl. *mėtai* 'Jahr', lett. *mets* 'Zeitspanne, Zeitabschnitt' (es kommt auch alb. *mot* 'Jahr' vor). Den baltischen Bildungen entsprechen, seiner Meinung nach, am besten die in den ostiranischen Sprachen auftretenden Zeitbezeichnungen wie hořsm. *miθ* 'Tag', sogd. *myθ* 'Tag' usw., osset. *met*, *mīt* 'Schnee',⁶³ alle aus iran. **māθya-* (< idg. **mē-t-y-o*), während er die balt. Bildungen von idg. **me-t-* (sic!) »s blizkimi formantami ot edinogo i.-e. **mē-* 'meritъ'« herleitet. Was die formale Seite der zit. Gleichung anbetrifft, muss man zweierlei betonen: 1. Die beiden Urformen sind nicht identisch, sind aber mit verwandten Wortbildungsverfahren gebildet (Thematisierung); 2. Idg. **mē-ti* und **me-to-* bzw. **m-e-t-o-* (vgl. gr. *métron* usw. Pokorny, IEW, 703) stellen produktive Wortbildungen dar und setzen keine spezifischen Entwicklungsstufen im Baltischen bzw. Iranischen voraus. Die Bedeutungsseite ist, wie es scheint, eher gūngstig, obwohl man auch hier mit einer unabhängigen, parallelen Entwicklung und einem verhältnismässig einfachen Bedeutungswandel rechnen kann; vgl. z. B. alb. *mot* 'Jahr, Wetter', got. *mēl* n. 'Zeit', ags. *māel* 'Mass, Zeitpunkt, Mahlzeit', ahd. *māl* 'Zeitpunkt, Mahlzeit' usw. Allerdings muss man auch bei der formalen Seite der Gleichung die Existenz der albanischen Bildung berücksichtigen. Es scheint besser, bei der genannten Gleichung das Vorhandensein eines sog. 'passiven Sprachbundes' (was in der Tat vielleicht eine bedingte Beibehaltung eines Archaismus bedeutet) anzunehmen als mit einer gemeinsamen baltisch-iranischen Neuerung zu rechnen. Wegen der albanischen Bildung ist vielleicht nicht einmal eine solche Deutung berechtigt. Vgl. Fraenkel, LEW, 445 und Pokorny, IEW, 703.

2. Lit. *piētūs* 'Mahlzeit, Mittag' ~ aw. *piθwa-* 'Nahrung, Speise', sangl. *pāθf* 'Fleisch', osset. *fyd* 'Fleisch' < iran. **pitu-*, wozu auch ai. *pitū-* 'Nahrung, Speise' zu stellen ist. Trubačev vergleicht weiter aksl. *pitati*, *piētī*, *pišta*. Baltisches **peitu-* und indoiranisches **pitu-* seien als *u*-Bildungen enger verbunden. Man muss aber bemerken, dass die *u*-Basis nicht auf das Baltische und Indoiranische beschränkt ist, sondern z. B. auch im Keltischen vorkommt. Pokorny, IEW, 794 führt in diesem Zusammenhang folgendes an: air. *īth* '(*Nahrung), Korn, Getreide', akymr. *it*, nkymr. *yd* (< **pitu-*) 'dass'; weiter mir. *īth* 'Talg' (< **pītu-*) und aus der Vollstufe **pei-tu-* noch mir. *īath* n. '(fette) Wiese, Land'. Vgl. noch Mayrhofer, KEWA II, 278.

3. Lit. *plōnas* 'dünn', und noch besonders lett. *plāns* 'eben, flach', *plaņš* 'von Lehm festgeschlagene oder steinerne Diele', apress. *plonis* 'Tenne' sollten, der Meinung Trubačevs nach, eng mit den folgenden ostiranischen (pamir.) Wörtern zusammengehören: sangl.-iškāš. *frūn* 'Diele, Brett', wahī *rūn* usw., die er auf iran. **frāna-* (< **plāno-*) zurückführt. Es liegt offensichtlich eine idg. Bildung **plā-no-* vor, die aber nicht auf das Baltische und Iranische beschränkt ist, sondern auch z. B. in lat. *plānus* 'platt, eben, flach' usw. vorkommt. Vgl. Pokorny, IEW, 806 und Fraenkel, LEW, 628 f. Es ist nicht ersichtlich, in welchem Punkt Trubačev engere Zusammengehörigkeit der baltischen und ostiranischen Bildungen findet.

4. Lit. *šālti* 'frieren, gefrieren', lett. *šālt* 'dass.' verbindet Trubačev als eng verwandt mit osset. *sālyn* 'gefrieren, frieren', *sald* 'Kälte, Frost' und mit aw. *sarāta-*, npers. *sard* 'kalt, kühl'. Fraenkel, LEW, 960 f. führt als verwandte Formen auch aruss. *slota* 'Schlack-, Unwetter' und versehentlich noch aisl. *kēlda* (: *kaldr* 'kalt') 'Quelle, Brunnen, Sumpf' an, wo aber offenbar ein **g-* vorliegt. Die iranischen und baltischen Formen stellen keine gemeinsame Neuerung, sondern bestenfalls einen isolierten Archaismus dar, was aber ebenfalls bedenklich ist, da die Wurzel auch im Germanischen vorkommt (vgl. Pokorny, IEW, 551 f.: z. B. ndl. *hal* n. 'gefrorener Boden').⁶⁴ Dazu sind neue Angaben, die Benveniste, *Études sur la langue ossète*, 71, bringt, von grosser Bedeutung. Er schreibt: »L'adjectif iranien *sarta-* 'froid, gelé' (aw. *sarāta-*, sogd. *srt*, pers. *sard*, pš. *sōr* etc.) a toute l'apparence d'un adjectif verbal en

-ta; mais la racine, qui serait *sar-, n'a pas encore été reconnue en iranien. Or le lituanien a non seulement l'adjectif *šáltas* 'froid, gelé' qui recouvre exactement ir. *sar-ta-*, mais aussi le verbe *šálti* 'geler' dont *šáltas* est le participe. Il est donc usuel, en étymologie indo-européenne, de poser une racine *kel-, garantie par lit. *šal-ti*, et un adjectif verbal *kel-to-, d'après lit. *šáltas*, av. *sarāta-*, etc. Mais personne (même parmi les iranistes) ne semble avoir remarqué que l'ossète possède à la fois le verbe et l'adjectif: *sæl-in* 'geler': *sald* 'gelé', c'est-à-dire ir. *sal-: *sal-ta-. Le fait est même deux fois intéressant: nous avons ici un *l* ossète qui continue un *l* indoeuropéen; et un radical oss. *sæl-* qui représente i.e. *kel- au même titre que lit. *šal-*. On voit donc que le couple oss. *sæl* : *sald* et aussi probant et doit être mis au même plan que lit. *šal-*: *šáltas* pour la restitution de i.e. *kel-: *kelto-. Au point de vue iranien le verbe ossète *sæl-* nous donne directement le radical verbal *sar-* dont dépendent av. *sarāta-* et les formes apparentées, et que jusqu'ici il fallait déduire de composés ou dérivés tels que av. *sarādhā-* 'qui gèle', *sārasti-* 'frigidité, fièvre froide', m. parthe. *vi-sār-*, wakhi *wasēr* 'refroidir', pers. *asfurde* 'refroidi'.« Das Faktum, das Benveniste hier darstellt, die Abwesenheit einer archaischen Bildung in den alten iranischen Sprachen und deren Vorkommen in einer modernen – konkret der ossetischen – Sprache, erhellt seinerseits die Situation, die für viele idg. Rekonstruktionen kennzeichnend ist: wie schwierig und oft problematisch das Auseinanderhalten der Archaismen und Innovationen ist, da die Vertretung bzw. Nicht-Vertretung einer bestimmten Bildung in einer Sprache von verschiedenen, meistens unvorhersagbaren Faktoren, die üblicherweise als 'Zufall' bezeichnet werden, abhängt. Hinsichtlich der Rekonstruktionen stellen sich zwei Fragen: 1. Wie kann man die Vollstufe des Wurzelvokalismus erklären, wenn ein ursprüngliches Partizip vorliegt, und 2. ob man dieselbe Ablautstufe für die awestische und litauische Bildung annehmen kann. Weist die litauische Intonation im Infinitiv und dem entsprechend (wenn ein altes Partizip vorliegt) *šáltas* auf eine alte langvokalische Basis hin? Wie ist dann das aw. -ə- im diesem Kontext zu deuten? Bezüglich der ersten Frage wird normalerweise für das Partizip Schwundstufe der Wurzel und akzentuiertes Suffix -tó- angenommen. Diejenigen Bildungen aber, die nicht in das Verbalsystem eingegliedert sind, können verschiedene Anwendungsmöglichkeiten der Ablautsstufe des Wurzelvokals gehabt haben.⁶⁵ Was aber die ev. Annahme einer langvokalischen Basis anbelangt, soll auf die bekannte Tatsache, dass die aw. Form *sarāta-* ein anaptyktisches -ə- enthält,⁶⁶ und ein Laryngal in dieser Stellung schwinden würde, hingewiesen werden.⁶⁷ Zu lit. Akut in der zit. Stellung vgl. Stang, Vergl. Gramm. der balt. Sprachen auf mehreren Stellen.⁶⁸ Fraenkel, LEW, 961 geht von einer leichten Basis aus.⁶⁹

5. Lit. *aliôtis* 'Rasereien, Unsinn machen', lett. *ālētīēs* 'sich unruhig gebärden, lärmern, toben', *āļa* 'Kapriolenmacher, unsinniger Mensch, Dummkopf' sei nach Trubačev am nächsten mit aw. *ara-*, sogd. *r'k* (< **āraka-* 'wild, verrückt, dumm'), osset. *ærra* 'verrückt, wahnsinnig' zusammenzubringen. Pokorny, IEW, 29 führt die balt. Bildungen auf eine lautnachahmende Wurzel **alā-* usw. 'hallo!', die auch im Griechischen und Slawischen vorkommt, zurück. Er verzeichnet aber keine entsprechenden iranischen Bildungen. Auch Bartholomae, AIW, 185 deutet keine Etymologie-Möglichkeit an. Vgl. auch Fraenkel, LEW, 7. Unklar.

6. Weiter (S. 14 f.) verbindet Trubačev lit. *šūdas* 'Dreck, Mist, excrementum', lett. *sūds* 'Mist, Dünger, Exkremente, Dreck, Unflat, Eiter' (neben den gr. gloss. *hyskythá hyōs aphódeuma*, *kythnón spérma* Hes.) mit aw. *xšudra-* 'samen' und leitet beides aus idg. **k'sud(h)-/k'sūd(h)-* her. Fraenkel, LEW, 1030 bezeichnet die Etymologie als unklar, die wahrscheinlichste scheint ihm die Anknüpfung an die zit. gr. Bildungen zu sein. Pokorny, IEW, 627 verzeichnet eine Wurzel **k'ūdh-* 'Mist, Kot?' mit den zit. gr. und balt. Belegen. Es ist nicht ganz klar, welche Bedeutung bei jaw.

xšudra-, *xšudra-* als die ursprüngliche anzusetzen ist. Bartholomae, AIW, 555 führt folgende Bedeutungen an: 1. 'flüssig'; 2. n. 'Flüssigkeit' usw.; a) alkoholische, 'Wein', b) 'Samenflüssigkeit, semen virile'. Als offenbar aus derselben Wurzel erweiterte Bildung führt er *ibid.* noch g. und jaw. *xšusta-* 'flüssig', spez. 'breiflüssig'; a) vom Lehm, sva. 'aufgeweicht'; b) vom Metall (Eisen), sva. 'geschmolzen' an. Schwer deutbar.⁷⁰ Wenn auch die zit. Hes. Glosse dazugehört, kann es sich allerdings nicht um eine baltisch-iranische Sonderübereinstimmung handeln.

7. Auf S. 15 vergleicht Trubačev lit. *kūšys*, lett. *kūse*, *kūsis* 'Schamhaar, weibliche Scham' mit npers. *kus* 'weibliche Scham', ai. *kukšī-* 'Darm'. Mayrhofer, KEWA I, 219 führt die ai. Bildung auf **quk'-si-* zurück und vergleicht sie vorsichtig mit lit. *kušys* (< *qūk'si-*?). Pokorny, IEW, 953, verzeichnet unter den *k'*-Erweiterungen der Wurzel **(s)keu-*, *(s)kewə-*, **(s)kū-* 'bedecken, umhüllen' ai. *kukšī-* m. 'Bauch, Mutterleib, Höhlung', npers. *kus* und die angeführten baltischen Bildungen, die er auf **kūki-* bzw. **kūksi-* zurückführt. Mit einem anderen Formans ist, seiner Meinung nach, gr. *kýsthos* 'weibliche Scham' gebildet. In diesem Falle liegt, wie es scheint, eine gewisse baltisch-iranische Parallele vor, der aber keine zu grosse Bedeutung zuzuschreiben ist. Vgl. zur baltischen Vertretung noch Fraenkel, LEW, 321.

8. Auf S. 15 ff. behandelt Trubačev eine westbaltisch-ostiranische Isoglosse für den Begriff 'Abend'. Das Altpreussische bezeugt nämlich eine Bildung *bītai* 'abends' (im Gegensatz zu anderen baltischen Sprachen: lit. *vākaras*, lett. *vakars*), die eine erstarrte Dativform von apreuss. **bītan* n. 'Abend' vorstellt. Die etymologische Deutung ist alt: **ab-ī-ta-* mit lat. *ob-i-tus (solis)* 'Sonnenuntergang' usw. zu vergleichen (S. 16).⁷¹ Trubačev (*ibid.*) verweist in diesem Zusammenhang besonders auf die Verbindung mit ostiran. **abi-ayāra-* (in: man. sogd. *βy'ryy*, *βy'r'k* 'Abend', hoersm. *biyāri* 'dass.', yaghn. *vīyōra* 'dass.', šugn. *biyōr* 'gestern', parāčī *wyār* 'Nacht'). Im Iranischen sei die Bezeichnung für 'Abend' in erster Linie zu der Bezeichnung für 'Tag' (vgl. z. B. aw. *ayar*, osset. *izæŕ*), die ebenfalls aus der Wurzel **ei-* herzuleiten ist, zu stellen. Von derselben Wurzel mit demselben Suffix ist z. B. auch d. *Jahr* gebildet (S. 16 f.). Als Argument für die Annahme einer apreuss.-ostiran. Sonderübereinstimmung führt Trubačev (S. 17) folgendes an: »obščee dlja drevneprusskogo i iranskogo nazvanija večera oformlenie etogo kornja **ī-*, **ei-* v dannom terminologičeskom upotreblenii pristavkoj **ab(i)-*, a takže ne menee krasnorečivaja obščnost' upominjavšegosja vyše otsutstvija i.e. **wesper-/weker-* 'Abend' kak raz v časti baltijskix (drevneprusskij) i iranskix (kuda primykaet v etom poslednem otnošenii takže germanskij s ego opjat'-taki otličnymi nazvanijami večera **abanda-/*abana-*) sostavljajut svoeobraznyj, totja i neskolko problematičnyj, balto-iranskij leksiko-slovoobrazovatel'nyj paralelizm. Opisannaja paralel' baltijskogo i iranskogo otnositsja k leksiko-semantičeskoj gruppe oboznačenij vremeni, kak i nazvannaja nami neskolko vyše para lit. *mētas* (litš. *mets*) : ir. **māgya-*.« Anhand (vermutlicher) Übereinstimmungen und gemeinsamer Neubildungen auf dem Gebiet der Lexik (bzw. teilweise spezieller Terminologie) und Wortbildung nimmt Trubačev (S. 17) Kontakte der altbaltischen Dialekte (bzw. von Teilen derselben) mit den altiranischen Dialekten (bzw. dem östlichen Teil derselben) an. Diese Annahme sollen auch die Entlehnungen, die er im Weiteren behandelt, bestätigen. Seine Behauptungen werden jedoch weder historisch noch chronologisch genauer bestimmt. Das wäre jedenfalls aus mehreren Gründen erforderlich. Denn, insofern es sich nicht um Erscheinungen handelt, die schon auf die Ursprache (ev. aus der Zeit der schon dialektisch differenzierten Ursprache) zurückzuführen sind, müssen die angenommenen Kontakte zwischen den einzelnen Sprachen sowohl geographisch als auch zeitlich definiert, die damals erreichte Entwicklungsstufe der verglichenen Sprachen (wenigstens hypothetisch) bestimmt werden. Wenn das nicht der Fall ist, bleibt auch die formale Rekonstruktion der angenommenen gemeinsa-

men Innovationen usw. in der Luft hängen. Die Zuverlässigkeit der getroffenen Feststellungen ist somit ohne historisch überprüfbaren Hintergrund sehr fraglich.

Bei der Erforschung der iranischen Entlehnungen ins Baltische betont Trubačev, dass die Arbeit auf diesem Gebiet noch in den Anfängen steht. In der Fortsetzung (S. 17 ff.) angeführte Zusammenstellungen stammen von Trubačev, alt ist die Deutung des lit. *vānagas*, lett. *vanags* 'Habicht'.

1. Als die erste iranische Entlehnung ins Baltische behandelt Trubačev (S. 17 f.) lit. *nāmas*, Pl. *namai* 'Haus, Wohnung', lett. *nams* 'aus geraden Stangen zusammengestellte kegelförmige Sommerküche, mittlerer Teil des Wohnhauses, der Küche, Vorbau in der Badestube, Hütte, Haus' (Bedeutungen nach Fraenkel, LEW, 482), das er zu iran. **nam-* (~ aw. *nmāna-* neben *dāmāna-* 'Wohnung, Heim') stellt. Trubačev verweist weiter auf žem. *numai* 'Haus', das die Stufe **nām-*, die gleichzeitig auch die Vorstufe des aw. *nmāna-* wäre, wiedergebe. Wegen der besonderen aw. Orthographie und der Variante vor Nasal schlägt er (S. 18) als mögliche iranische Urform **nam-*, eine dialektische Variante des zu erwartenden **dam-*, vor. Der litauische Vokalismus könnte, seiner Meinung nach, lokalen, sekundären Ursprungs sein. Da aber die zitierten baltischen Bildungen aus der gut bezeugten Basis **domo-* bzw. **dāmo-* (einer Thematisierung zum **dōm-*, **dṃ-*, **dm-*) mit dem Wechsel *d-* > *n-* in bestimmten Stellungen (vgl. Fraenkel, LEW, 483 und Pokorny, IEW, 198 f.) unmittelbar erklärbar sind, scheint die Annahme einer iranischen Entlehnung und damit verbundenem sekundärem Vokalismus im Litauischen, überflüssig. Die iranische Urform ist aller Wahrscheinlichkeit nach **dmāna-*, was die Glaubwürdigkeit der von Trubačev vorgeschlagenen Deutung zusätzlich mindert.

2. Lit. *spindėti* 'glänzen, strahlen, glitzern, funkeln, leuchten', *spindà* 'Glanz, heller Schein', *spindūs* 'strahlend, glänzend', lett. *spīdēt* 'glänzen, scheinen, leuchten', *spīda* 'Lichtschein'; weiter lit. *spintà* 'Glanz, Schein', *spītras* 'schwachsichtig, mit schwachen Augen, blind, dial. kurzsichtig', *spītrēti* 'mühsam sehen können', *spyrēti* 'schwache Augen bekommen, dial. kurzsichtig werden; mit Anstrengung beobachten, ansehen' (Bedeutungsangaben nach Fraenkel, LEW, 870, 875) weisen nach Trubačev (S. 18) eine Basis **spit-/spid-/spitṛ-* auf, die unmittelbar aus einer iranischen Grundlage mit der Bedeutung 'leuchten, Licht, Helle' (~ jaw. *spita-* 'weiss', apers. *spi9ra-* 'hell') entlehnt wäre. Somit wäre, nach Trubačev, balt. **spit-*, **spitṛ-* eindeutig aus dem Iranischen erklärbar, während die regulären baltischen Bildungen von derselben Wurzel *švīsti*, *švintū* 'dämmern, hell werden', *šviēsti*, *šviečiū* 'leuchten, beleuchten', *švaityti*; *švitrūs*, *švytrūs* 'flimmernd, glänzend' (Fraenkel, LEW, 1046: 'blinkend, blitzend, glänzend; schnell, flink, lebhaft') lauteten. Bezüglich der phonetischen Seite scheint die Annahme einer iranischen Entlehnung im ersten Falle möglich, wenn allerdings nicht zwei unabhängige, d. h. von zwei verschiedenen Wurzeln gebildete Formen vorliegen. Der Meinung Trubačevs nach sind **spit-*, **spitṛ-* die archaischeren Basen, während die Basis **spid-* jünger wäre und die schon mitteliranische Vertretung *-d-* < *-t-* zwischen Vokalen aufweise. Zu den Bedeutungsverhältnissen bemerkt Trubačev, dass auch die Bedeutung 'kurzsichtig, schwachsichtig' mit 'leuchten, glänzen, flimmern' vereinbar ist und sekundären Ursprungs sein kann. Er weist auf das Paar *švitrūs/švytrūs* 'flimmernd, glänzend' : *spītras* 'schwachsichtig, kurzsichtig' hin, wo die beiden Bildungen von derselben Basis und nach demselben Wortbildungsverfahren vorgenommen sind und sich (diachron gesehen) in der Bedeutung nahe stehen. Dennoch sei die erste (*švitrūs*) ursprünglich baltisch, die zweite (*spītras*) aber aus dem Iranischen entlehnt.⁷² Bezüglich des Ursprungs zahlreicher von *spind-* gebildeter balt. Ableitungen meint Trubačev (S. 19), dass sie oft sekundären Ursprungs mit infigiertem *-n-* sind, teilweise aber auch andere Entstehungsmöglichkeiten (z. B. *spingėti*, *spīngti*) haben. Falls die behandelten baltischen und irani-

schen Formen wirklich zusammengehören, dann wäre es angebracht, wegen des baltischen *sp-* mit einer Entlehnung zu rechnen. Es bleibt aber fraglich, ob man einem Lehnwort eine verhältnismässig grosse Bedeutungsentwicklung zuschreiben kann. Vielleicht könnten sich die sekundären Bedeutungsnuancen erst in Opposition zu dem schon genannten Adj. *švitrūs/švytrūs* entwickelt haben. Oder könnte man nur mit einer phonetischen Anlehnung rechnen? (Vgl. noch Pokorny, IEW, 984, Fraenkel, LEW, 870 f. und 875.) Trubačev gibt nicht genauer an, auf welchem Wege die altiranische Bildung ins Baltische entlehnt worden sei.⁷³

3. Bei der Behandlung lit. *mantà* 'Vermögen, Gut' (S. 19 f.) verweist Trubačev auf die – seiner Meinung nach – unzweifelhafte Verbindung mit zahlreichen lit. Personennamen wie *Nor-mantas*, *Dau(g)-mantas*, *Vil-mantas*, *Algi-mantas*. Er lässt die Möglichkeit zu, dass ein Teil derartiger Bildungen spät, schon aufgrund des Appellativums *mantà* zustande gekommen sei. Nach Trubačev wäre das Appellativum als Sublimation des ursprünglichen zweiten Teils des Komposita auf *-manta-* mit der Bedeutung 'etwas habend, Macht über etwas habend' zu erklären. Als Beispiel führt er das Verhältnis *Algi-mantas* : *algà* 'Lohn, Sold' an. Er stellt eine These auf von der Isofunktionalität der Komponente *-mantà-* in alten litauischen Namen einerseits und des Suffixes bzw. Formans *-manta-* in iranischen Adjektivbildungen, wie z. B. jaw. *gaomant-* 'mit Rindern versehen' (~ ai. *gomant-*), *fšumant-* 'Vieh besitzend' andererseits. Er erwähnt auch die Variante *-vant-* (z. B. jaw. *haoma-vant-* = ai. *sóma-vant-* 'Soma enthaltend, mit Soma gemischt'; Mayrhofer, KEWA III, 505: 'von Soma begleitet') und rekonstruiert ein Sekundärsuffix *-mant-/vant-* 'damit versehen, was die Grundform ausdrückt'. Das Suffix und Wortbildungsmuster sei demnach ins Baltische aus dem Iranischen entlehnt worden. Fraenkel, LEW, 408 zitiert neben lit. *mantà* 'Habe, Besitz, Schatz, Eigentum, Vermögen, Kram, Plunder, Gebrauch, Nutzen' auch lett. *mañta* 'Hab und Gut, Schatz, Erbe' mit der Bemerkung »aus dem das lit., hauptsächlich im Žem. belegte Wort wohl übernommen ist«. Wie aus der bei Fraenkel zitierten Literatur ersichtlich ist, sind die bisherigen etymologischen Deutungsversuche unbefriedigend. Trotz allem scheint die von Trubačev vorgeschlagene These wenig wahrscheinlich. Das Suffix **-ment-* ist offensichtlich zwar nur im Indo-iranischen produktiv (vgl. Brugmann, Grundriss II/1, 465), was aber noch nicht bedeutet, dass es niemals auch in anderen Sprachen bekannt gewesen wäre. Wenn es sich um eine Entlehnung aus dem Iranischen in der angeführten Weise handeln würde, müssten die zitierten Namen im Litauischen bzw. Lettischen synchron noch so durchsichtig gewesen sein, dass sich (der Deutung Trubačevs folgend) das Appellativum *mantà* daraus selbstständig haben könnte. Und das scheint kaum glaublich.

Den Abschnitt über die baltisch-iranischen Beziehungen schliesst Trubačev (S. 20) mit der Bemerkung, dass seiner Untersuchung zwar noch weitere folgen werden, jedoch »my uže sečas predstavļajem sebe balto-irānskie leksičeskie otnošenija kak dovol'no značitel'nyj i plodotvornyj epizod v istorii obojx jazykovyx grupp.«

In dem zweiten Kapitel seiner Abhandlung behandelt Trubačev die slawisch-iranischen lexikalischen Beziehungen, die er in zwei Gruppen teilt: a) Entlehnungen aus dem Iranischen ins Slawische; b) gemeinsame slawisch-iranische Neuerungen und Parallelen. Für das Verständnis seiner Argumentation bei den neu aufgestellten Gleichungen scheint es notwendig, die Ausgangspunkte, die er bei der Analyse der bisherigen Untersuchungen zu der behandelten Problematik vertritt, näher kennenzulernen. Trubačev macht an dieser Stelle wiederholt auf die umstrittene Aufstellung der sog. 'gemeinslawisch'-iranischen Isoglossen aufmerksam. Seinem Urteil über die Auswahl der vorgelegten Isoglossen kann man durchaus beistimmen.⁷⁴ Seiner Meinung nach kann der grössere Teil der bisher in der Literatur vorgeschlagenen slawisch-iranischen Isoglossen schärferen Kriterien nicht standhalten. Er zählt dazu (S.

21): 1. die lautnachahmenden Wörter (z. B. slaw. *vъpiti ~ aw. *ufyeimi* 'invoco');⁷⁵ 2. die Pronominalbildungen (z. B. slaw. *ovъ* ~ apers. *ava-*; slaw. *mene* ~ aw. *mana* usw.);⁷⁶ 3. die Gleichungen, welche auch in anderen Sprachen Anknüpfungen haben. Er führt (S. 22) slaw. *tajati* ~ osset. *tajun*,⁷⁷ slaw. *gora* ~ aw. *gairi-*, slaw. *svęťъ* ~ aw. *spəntō*⁷⁸ und zahlreiche andere an; 4. einen Teil in diesem Zusammenhang angeführten Wörter deutet er als Resultat internslawischer Entwicklung. Er verzeichnet z. B.: aw. (*pairi*)*haraite* 'sich behüten, retten' ~ slaw. *xorniti.⁷⁹ Nach Trubačev sei das slawische Verbum sekundären, denominalen Ursprungs. Weiter zitiert Trubačev mpers. *umbinītar* 'Verderber' ~ slaw. *gybnŋti* 'zugrundegehen' mit der Bemerkung, dass das slawische Verbum eine morphologisch-semantische Neuerung aufgrund slaw. *gъbnŋti/gubiti* 'biegen' vorstelle, und noch osset. *tag* 'Faden, Faser, Gewebe' ~ slaw. *tъkati* 'weben',⁸⁰ wo der sekundäre Charakter des slawischen Wortes im wortbildungsmässigen und semantischen Sinne klar sei; 5. weiter (S. 22 f.) streicht Trubačev drei in der Literatur ständig zitierte Isoglossen, die schon Meillet, RÉSl. VI, 1926, 166 f., aufgestellt hat. Dazu gehören: a) die Verbindung aksl. *radi* ~ apers. *-rādiy*, mpers. *rāy* 'wegen'.⁸¹ Für slaw. *radi* schlägt Trubačev (S. 23) eine internslawische Etymologie vor, und zwar handele es sich um einen erstarrten Gen.-Dat.-Lok. des *i*-Stammes *radъ 'Arbeit'. Er verweist auf ein ähnliches Verhältnis bei aksl. *dělja* ~ *dělo*, *dělati* und lat. *causa* ~ frz. *à cause de* 'wegen', *cause* 'Arbeit',⁸² b) aksl. *-jъ* ~ aw. *-yi*,⁸³ c) die Gleichung slaw. *samъ* ~ aw. *hāmō*⁸⁴ lehnt Trubačev (S. 23) mit folgenden Argumenten ab: »No nezavisimostъ i ispolъzovanije mestoimennogo elementa v slavjanskom i iranskom /.../ sliškom očevidna, a avest. *hāmō* s nejasnym količestvom kornevogo glasnogo ne imeet dostatočnogo vesa dlja obosnovanija mysli ob obščnosti innovacionnogo udlinenija v iranskom slove i slav. *samъ*«; 6. auf S. 24 streicht er weiter aus dem Verzeichnis der slawisch-iranischen Isoglossen solche Verbindungen, bei denen die iranische Anknüpfung etymologisch unklar oder problematisch ist. So führt er z. B. an slaw. *slъza*, *vina*,⁸⁵ *vatra*,⁸⁶ *časa*,⁸⁷ *xomęstorъ*,⁸⁸ *mędъ*,⁸⁹ russ. *irej*⁹⁰ und *sobaka*.⁹¹ Iranischer Ursprung scheint Trubačev bei einer verhältnismässig beschränkten Gruppe der sog. Kulturwörter annehmbar. So führt er (S. 24) slaw. *koťъ* (ksl. 'Bude, Stall'),⁹² *čъrtogъ*,⁹³ *gun'a*,⁹⁴ *kordъ*,⁹⁵ *korgujъ,⁹⁶ *toporъ*,⁹⁷ und *bogъ*⁹⁸ an. Weiter betont Trubačev (ibid.), dass unter die Bezeichnung 'gemeinslawisch' nur drei Beispiele gehören (*koťъ*, *gun'a*, *toporъ*), während die anderen lokalen Charakter aufweisen (*čъrtogъ* – südslawisch, *korgujъ – westsüdslawisch; bezüglich des *kordъ* bemerkt er, dass es zwar im Süd-, West- und Ostslawischen bezeugt ist, jedoch »svoej formoj vydaet pozdnij xarakter svoego 'obščeslavjanskogo' rasprostranjenija«). Ibid. macht er zu Recht darauf aufmerksam, dass besonders die Kulturwörter verhältnismässig leicht von einer in die andere Sprache übergehen und deshalb nicht massgebend für spezielle Beziehungen der betreffenden Sprachen sein können. Für slaw. *korgujъ, *čъrtogъ*, *kordъ* lässt er die Möglichkeit mitteliranischen Ursprungs (vielleicht mit türkischer Vermittlung) zu (s. 24). Somit bleibt als anerkannte 'gemeinslawisch-iranische' Isoglosse nur die Gleichung slaw. *bogъ* ~ iran. *baya-*, die ausführlich in der Fortführung der Abhandlung behandelt wird. Von Bedeutung für das Verständnis seiner Auffassung des gemeinslawischen Charakters der Wörter ist die Voraussetzung, welche er auf S. 25 formuliert und nach welcher existierte »vozmožnostъ vtoričnogo pojavlenija 'obščeslavjanskogo' xaraktera v rezulъtate samostojaťelnogo rasprostranjenija slov, zaimstvovannyx pervonačalъno častъju (pra)slavjanskix dialektov.« Bezüglich dieser These muss man zu Vorsicht rufen. Eine derartige Deutung sollte nur in den Fällen, in welchen die sprachlichen Fakten (z. B. Abweichungen von den für eine bestimmte Epoche strikt geltenden phonologischen Regeln; Einführung eines phonetischen oder anderen Zuges, der ursprünglich nur für ein bestimmtes Territorium möglich bzw. charakteristisch war, auf das ganze Gebiet

usw.) ausdrücklich eine solche Lösung fordern, anzuwenden sein. Solche sprachlichen Fakten müssen jedenfalls klar und präzise angebbbar sein. In anderen Fällen scheint die Anwendung eines solchen Prinzips bedenklich.

In der Folge seiner Abhandlung geht Trubačev zu der Analyse des Termins *bogъ*, der, seiner Meinung nach, »neosporimo central'noe mesto sredi vsej slavjano-iranskoj leksiki« (S. 25 ff.) einnimmt, über. Das Verhältnis slaw. *bogъ* : iran. *ba-γa-* lässt, wie bekannt, mehrere Deutungen zu, ohne dass man entscheiden kann, welche von denen gültig, ja nicht einmal, welche mehr oder am meisten glaubwürdig ist. Trubačev (S. 26) macht auf die Tatsache, dass es sich bei iran. *baγa-* um eine typisch iranische semantische Neuerung handelt, die nicht einmal alle altiranischen Dialekte umfasste, aufmerksam und bemerkt dazu: »Takim obrazom, obščee terminologičeskoe značenie 'bog' vo vsej polnote javljaetsja udelom toľko iranskogo i slavjanskogo« (ibid.). Vgl. Bartholomae, AIW, 921 und zum Stand im Altindischen Mayrhofer, KEWA III, 457 f., wo auch die Literatur zu der slaw.-iran. etymologischen Zusammenstellung angeführt wird. Trubačev (S. 26 f.) weist im Zusammenhang mit der Analyse der morphologisch-semantischen Bildungen innerhalb des Slawischen auf die zweite Möglichkeit, nämlich »vlijanie iranskogo religioznogo termina v opredelennyj period na iskonno slavjanskoe obrazovanie« (S. 27), hin. Wie Trubačev (S. 28) richtig feststellt, bestehen keine Beweise für die Annahme, dass das slawische Wort aus dem Iranischen entlehnt wäre, da es sich um eine verhältnismässig leichte Bedeutungswandlung, die auch in beiden Sprachgruppen unabhängig entstanden sein konnte, handelt. Er nimmt somit für die betreffende Wortsippe auf der einen Seite eine slawisch-iranische Neuerung (slaw. *bogъ* 'Gott' ~ apers. *baga-* 'Gott') und auf der anderen gemeinsame Beibehaltung eines Archaismus (slaw. **bogatъstvo* 'Reichtum, Vermögen', *u-bogъ*, *ne-bogъ*, *bog-atъ* ~ aw. *baγa-* 'Anteil, Schicksal') an. Weiter behandelt er noch slaw. Personennamen mit *Bogo-/Bogu-* (z. B. poln. *Bogdar*, *Boguchwał*) und vergleicht sie mit den iranischen, wie **Baga-xvarna-* (z. B. med. pers. *Baga-farna-*). Ausser in den westiranischen (Apers., Med.) kommt *baga-* 'Gott' auch in den ostiranischen Sprachen, so auch im Skythischen, vor. Trubačev führt (S. 30) folgende Belege an: sogd. *βγ-*, **βγ-*; sak. *vaga-*, *vaga-*, *vaka-* 'Gott' usw. Angesichts der angeführten Tatsachen kommt er (S. 31) zum folgenden Schluss: »V vidu naličija v rjade jazykov skifskoj (vostočnoiranskoj) gruppy slova *baga-* 'bog' i ličnyx imen s etoj osnovoj možno sčitat' verojatnym vlijanie na slav. *bogъ* so storony časti etix jazykov. My dopuskaem naličie v slavjanskom slovare sledov opredelenogo religiozno-kul'turnogo vlijanja irancev na slavjan, odnako usmatrivaem eti sledy ne tam, gde ix videli predšestvujuščie issledovateli /.../, krome togo, v našem predstavlenii front slavjano-iranskix obščeniј drevnej pory byl inym, menee protjažennym. Dlja togo čtoby stat' dejstviteľnym dostojaniem bolšogo čisla praslavjanskix dialektov, iranizm dolžen byl samostojatel'no prodvigat'sja, peresekaja vnutrislavjanskije dialektnye granicy, čto zaviselo ot mnogix faktorov, i v nemaloj stepeni — ot sobstvennogo udeľnogo vesa slova. Sledovatel'no, nekotorye drevnie i osobenno rasprostranennije iranizmy v principe dolžny byli 'putešestvovat' po slavjanskoj jazykovoј oblasti.«

Tatsächlich stehen aber keine zuverlässigen Argumente zur Verfügung, anhand welcher man die Gültigkeit der bisherigen Deutungen slaw. *bogъ* bestätigen oder ablehnen könnte. Iranischer Einfluss wäre möglich, jedoch bleibt auch diese Interpretation hypothetisch. Ähnlicher Meinung ist auch Mayrhofer, KEWA III, 458: »Aksl. *bogъ* 'Gott' /.../ ist in seiner Sonderbedeutung nicht ohne Zusammenhang mit dem Iranischen verständlich: dass völlig unabhängig von diesem in einer anderen idg. Sprache, die noch dazu das Verbum **bhag-* 'austeilen' in geschichtlicher Zeit nicht mehr aufweist, über 'Verteiler' ein Wort für 'Gott' entstanden sei, lässt sich kaum

vorstellen. Aber auch für die Annahme einer blossen Entlehnung aus dem Iranischen /.../ fehlen durchschlagende Argumente.«⁹⁹ Er rechnet mit der Möglichkeit, dass eine gemeinsame slawisch-iranische Neuerung im Rahmen der religiösen Terminologie vorliegt, eine Erscheinung, die auch sonst angenommen wird. Es handele sich um eine Entlehnung bzw. Adaption des altiranischen Terminus.¹⁰⁰ Eine genauere chronologische Präzisierung auf beiden Seiten sowie eine Auseinandersetzung mit ev. weiteren Entlehnungen dieser Art wäre erwünscht.¹⁰¹

Als ein Iranismus, das erst sekundär ein breiteres Gebiet umfasse, betrachtet Trubačev (S. 31 f.) die alte Stamm-Benennung **x̥rvati*, **xorvatu*. Diesen Namen trug ein alter Stamm in der Nähe von Peremyšl', er kommt aber auch in Alt-Polen und -Böhmen sowie bei den Sorben vor. Besonders ausgeprägt ist er als Bezeichnung des südslawischen Volkes der Kroaten. Trubačev nimmt an, dass das Ethnikon **x̥rvati* sein Zentrum ursprünglich in der Nähe von Peremyšl' in Alt-Russland hätte, und von dort habe es sich zuerst gegen den Westen und dann gegen den Süden des slawischen Gebiets ausgebreitet. Er schliesst daraus (S. 32): »Dlja nas zdes' važen nesomnennyj fakt vtoričnogo rasprostraneniija po slavjanskoj jazykovoj territorii slova, iranskoe proisxoždenie kotorogo ne vyzyvajet sporov. Slav. **x̥rvati*, udačno identifikirovanoe s iranskim ličnim imenom *Chrôathos* v napisi iz Tanaisa ešče Pogodynym, a zatem Sobolevskim, otryžajet ir. **harvatā-* ili (s epentezoz) **haurvatā-*, po-vi-dimomu, etnonim s xarakternym skifsko-sarmatskim pljuralnym suffiksom *-ta-*, oset. *-tæ-*.« Vasmer, REW III, 261 führt den behandelten Namen von airan. **(fšu-)haurvatā* 'Viehhüter', aw. *pasu-haurva-* usw. aus. Vgl. noch Skok, ERHSJ I, 690 ff.

Im Weiteren behandelt Trubačev noch einige neue slawisch-iranische Gleichungen. So verbindet er (S. 32 f.) urslaw. **svьrkъ* (belegt in poln. *świerk*, *świrk* 'Fichte', slowak. *svrčina*) mit der Variante **smьrkъ*/**smьrčъ*/**smerkъ* (in: aruss. *smьrčъ* 'Zeder', russ.-ksl. *smrěčъ* 'Wacholder', *smrěčъ* 'Zeder', bulg. *smьrčъ* 'Wacholder', serbk. *smrěka* 'Wacholder', slowen. *smreka*, tschech. *smrk* 'Fichte, Tanne' usw.) mit iran. Bildungen **sryva-*, **sryma-* bzw. in der späteren Form **sarva-*, **sarma-*, das im mpers., npers. *sarv* 'Zypresse', *sarv*, *siyāh* 'juniperus, Wacholder' belegt ist. Diese iranischen Wörter knüpft er weiter an einige andere iranische Baum-Bezeichnungen, wie z. B. apers. *šarmi-* und osset. *talm* 'Ulme', das, nach Abaev, OJF I 140 aus dem Persischen entlehnt sei. Auf S. 33 erklärt Trubačev die urslawischen Varianten **svьrkъ*/**smьrkъ*/**smerkъ* mit der Entlehnung aus den iranischen dialektischen Bildungen **sryvaka-/saryvaka-* bzw. **srymaka-/sarmaka-*, wobei das Element *-aka-* ein produktives iranisches Suffix vorstelle. Dabei deutet sogar der Verfasser selbst die Schwierigkeit der Etymologie in Einzelpunkten an. Die Konsonantenfolge im Slawischen erklärt er mit einer Metathese: *-rv-* > *-vr-*, *-rm-* > *-mr-*. Zu der weiteren etymologischen Anknüpfung beruft er sich auf Bailey, RO XXI, 1957, 68 f., wo der Autor von einem anlautenden **k-* ausgeht. Vgl. noch Vasmer, REW II, 672.

Die vorgeschlagene Etymologie Trubačevs ist keinesfalls evident. Sehr problematisch scheint die Annahme der zit. Metathese, die bei einer solchen Deutung vorausgesetzt wird.¹⁰² Die angenommene Entlehnung wird von Trubačev weder zeitlich noch räumlich genauer bestimmt. Deswegen bleibt auch unklar, ob er mit gemeinslawischer Entlehnung oder mit sekundärer Ausbreitung im Sinne seiner oben besprochenen Hypothese rechnet. Wahrscheinlich denkt er an die zweite Möglichkeit, obwohl er anders als beim Ethnikon **x̥rvati* nicht versucht, einen relativ plausiblen dialektalen Ausgangspunkt zu bestimmen.

In der Fortführung (S. 33 f.) geht Trubačev zur Behandlung des slawischen Wortes für 'Blei' über: russ. *sviněc*, russ.-ksl. *svinьсь* 'plumbum', aruss. *svinesь*, slowen. *svinec*, alles aus urslaw. **svinьсь*, **svinь*. Er führt die bisherigen Etymologien an

und bemerkt (S. 33): »S drugoj storony, nel'zja ne otmetit' verojatnoj blizosti kak formy, tak i značenija praslav. dial. *svinь /.../ i vost.-ir. **spana-* 'železo' : oset. (æ)*fsæn* 'sošnik, lemex', vooščē — 'železo', xorezm. *ispani*, sogd. 'spn-, *aspan-* 'železo'.« Dazu gehört (in Verbindung mit **hu-/hau-* 'gut') auch aw. *haosafnaēna-* 'stähler'n' usw. Abaev, IES I, 481 rekonstruiert zwei altiranische Urformen: **spana-* und durch Metathese entstandenes **safna-*, die in den oben genannten iranischen Bildungen vertreten seien. Mit einer iranischen Entlehnung im slawischen *svinь, *svinьcbь ist jedoch kaum zu rechnen, wie schon die Folge slaw. *sv-* : iran. *sp-* und die Unterschiede im Vokalismus zeigen. Auch eine andersartige Sonderübereinstimmung zwischen den iranischen und slawischen Formen scheint in diesem Falle fraglich; es könnte sich ev. um urverwandte Bildungen handeln, was aber nichts über spezielle slawisch-iranische Verhältnisse aussagt. Die slawischen Bildungen sind wahrscheinlich trotz allem mit lit. *švinas* 'Blei, Zink', lett. *svins* urverwandt. In diesem Falle wäre mit einem idg. **k'wei-* zu rechnen, was auch dem slawischen Vokalismus entsprechen würde. Vgl. Vasmer, REW II, 592, Pokorny, IEW, 594 und Fraenkel, LEW, 1045.

In drittem Teil seiner Abhandlung versucht Trubačev spezielle Beziehungen der iranischen Sprachen zu den einzelnen urslawischen Dialekten aufzustellen, was als eine natürliche Folge seiner Auffassung des nicht-monolithischen Urslawischen anzusehen ist. An erster Stelle behandelt er die slawisch-iranischen lexikalischen Beziehungen vom Standpunkt des Südslawischen aus. Dabei stellt er schon einleitend fest, dass es sich um »periferijnost' južnoslavjanskogo ili predšestvujuščix emu praslavjanskix dialektov po otnošeniju k rajonu intensivnyx slavjano-iranskix jazykovyx obščeniĵ« handle (S. 35). Er beruft sich auf die Unselbständigkeit der genannten Verbindungen (es handelt sich nämlich um exklusive südslawisch-iranische Gleichungen) und auf die wahrscheinliche zeitliche Differenzierung derselben. Angesichts dessen betont er (S. 35), »čto liš' nekotorye južnoslavjansko-iranske sootvetstvija predstavljajut soboj problematičnye otraženija slavjano-iranskix kontaktov do slavjanskoj migracii na Balkany, togda kak drugie južnoslavjansko-iranske svjazy objazany bolee pozdnemu obščeniju uže na territorii novoj rodiny.« Als erstes Beispiel, das diese Thesen bzw. Schlüsse veranschauliche, führt er das schon behandelte Ethnikon *xьrvatii/*xorvaty an. Weiter verweist er auf die Verbindung urslaw. *xorna mit aw. *x'arāna-* 'Essen, Trinken'. Slaw. *xorna kommt in bulg. *xraná*, serbk. *hrána*, slowen. *hrána* usw. vor. Für die iranische Seite führt Trubačev ausser der aw. Form noch oset. *xwar* 'Getreide, Gerste' sowie die iranischen Personennamen *Khoárgaros*, *Khuársazos* aus dem nördlichen Schwarzmeergebiet an. Vgl. auch Abaev, OJF I, 190. Trubačev stellt dabei als ein Kuriosum fest, dass urslaw. *xorna ausser in den südlichen auch in einigen westslawischen Dialekten vertreten sei, in den östlichen dagegen nicht vorkomme. In Zusammenhang damit stellt sich aber die Frage, nach welchen Kriterien ein Wort mit einer derartigen Distribution überhaupt zu den sog. südslawisch-iranischen Isoglossen (trotz den einleitenden Bemerkungen über den Charakter dieser Beziehungen) gerechnet werden kann. Wenn südslawisch-iranische Exklusiv-Isoglossen nicht nachzuweisen sind und wenn man ev. sekundären Charakter des Auftretens ausserhalb des Südslawischen nicht beweisen bzw. mit grosser Wahrscheinlichkeit annehmen kann, scheint die Annahme solcher Beziehungen (auch mit den auf S. 35 von Trubačev angeführten Beschränkungen) unbegründet und widerspricht (in dieser Form) den sprachlichen Fakten.

Als Iranismus aus späteren Zeit behandelt Trubačev (S. 36) bulg. *Asparux*, den Namen einer Führers der Turk-Bulgaren aus dem 6. Jh. n. Chr., den er auf iran. *Asparuk* 'helles Pferd' bzw. 'helle Pferde besitzend', das als iran. Name *Asphōrugos* in gr. Inschriften in Olbia vorkommt, zurückführt. Trubačev rechnet mit der Möglichkeit, dass ein türkischer Khan einen iranischen — konkret skytho-sarmatischen

– Namen hätte, oder es habe sich bei den Turk-Bulgaren eine dünne iranische Schicht bis zum Einzug auf die Balkanhalbinsel erhalten.

Auf der Annahme langer Erhaltung der iranischen Schicht bei den Turk-Bulgaren beruht auch die etymologische Deutung eines sonst isolierten bulg. Wortes *stópán(in)* 'Hausherr' (S. 37). Er erklärt es als entlehnt aus iran. **asta-pān-* 'Beschützer, Behüter des Hauses' (aw. *asta-* 'Heim, Heimstätte', sogd. *'st*, **ast-* 'Vermögen' + iran. Nominalstamm **-pāna-* 'Schutz, Obhut, Beschützer').¹⁰³ Die zitierte iranische Deutung scheint wegen der begrenzten Vertretung des bulg. (und serb. dial. *stópanin*) Wortes und wegen der regulären phonetischen und Bedeutungs-Verhältnisse zwischen der iran. und slaw. Bildung verhältnismässig wahrscheinlich.

In dem vierten Kapitel seiner Abhandlung (S. 37 ff.) bespricht Trubačev die iranisch-ostslawischen Beziehungen. Er stimmt der Meinung S. B. Bernštejns (Očerck, 68–70), dass die Ost-Slawen zu Beginn der nachchristlichen Zeit den östlichen Teil des urslawischen Territoriums einnahmen, zu. Demzufolge stellt Trubačev ein theoretisches Postulat auf, das für das Verständnis seiner Auffassung bzw. Lokalisierung der slawisch-iranischen Beziehungen von Bedeutung ist. So schreibt er (S. 38): »/.../ čto drevnije svjazi s neslavjanskimi jazykami, primykavšimi k slavjanskoj territorii s vostoka i jugovostoka okolo rubeža našej ery, dolžny byli kasat'sja prežde vsego vostočno-slavjanskogo.«¹⁰⁴ Wie Trubačev bemerkt, ist das Material, das nur in den iranischen und ostslawischen Sprachen vertreten ist, sehr beschränkt und ausserdem sowohl in der semantischen Richtung als auch chronologisch heterogen. Die angenommenen iranischen Lehnwörter in Ostslawischem teilt er (S. 39) in: 1. alte russische Iranismen. 2. alte ukrainische Iranismen und 3. späte russische Iranismen. Als Beispiel für eine möglicherweise auf Urverwandtschaft beruhende Gleichung stellt er (S. 39) – nach Bailey, BSOAS XXVI, 1963, 83 f., 87 f. – russ. *stepь*, ukr. *step* dar. Das Wort ist verhältnismässig spät belegt (ab XVII. Jh.), es dürfte aber, seinen Interpretationen nach, schon viel früher in der Sprache existiert haben (er verweist auf die Verwendung in Shakespeares Midsummernight Dream von ca. 1600). Trubačev stellt – im Einklang mit der zit. Literatur – russ. *stepь* zu osset. digor *təpəxn* 'flach, eben' < iran. **tap-* 'dass.' < idg. **(s)tep-* 'flach, eben sein'. Problematisch. Pokorny verzeichnet keine solche Wurzel in der angeführten Bedeutung. Vielleicht denkt Trubačev auf eine Verbindung mit slaw. *teptati* usw., was aber onomatopöischen Charakters sein kann. Vgl. noch Vasmer, REW III, 11 und Pohl, Kratylos XXII, 9.

Im Weiteren geht Trubačev zur Behandlung der Lehnwörter nach der erwähnten Verteilung über. So erklärt er (S. 39 f.) russ. *sapóg*, aruss. *sapogь*, aksl. *sapogь* 'hypódēma' aus iran. **sapaga-*, einer miran. Variante zu ursprünglichen **sap-aka-* (Morgensterne folgend; vgl. dazu Trubačev, 40, Anm. 68: wahī **sap/ak/*, burušaski *sap*, aw. *safa-*, sak. *saha-* 'Huf' < airan. **sāpa-* 'Huf'). Zur Zeit der Entlehnung bemerkt Trubačev (S. 40) folgendes: »S točki zrenija ruskogo slovarja slovo *sapog* – staryj element, no v masštabax rassmatrivaemyx nami zdesь v celom slavjano-iranskix leksičeskix otnošenij ono ne možet sčitat'sja očēnь drevnim iranskim vključenijem, o čēn svidetelstvuet naličie v nem uže ozvončennogo, sredneiranskogo -g- < -k-.« Vgl. Vasmer, REW II, 578 und Pohl, Kratylos XXII, 9. Die zit. Deutung scheint verhältnismässig wahrscheinlich und begründet, besonders, weil das Wort sonst keine Etymologie hat.

Ebenso erklärt Trubačev als Iranismus auch das innerhalb des Slawischen isolierte russ. Wort *štany*, das üblicherweise als türkisches Lehnwort angesehen wurde. Nach Trubačev (S. 40) »eto plurale tantum s iznačalьnym -a- (ne iz -o-) možet prodolžatь ir. **štāna-* 'noga, štanina, nogavica', sr. avest. *paiti-štāna-* 'noga' i rjad blizkix form v pamirskix jazykax.« Diese Deutung scheint jedenfalls nicht weniger

plausibel als die aus Turkotatarischem (~ atürk. *išton* »Unterhose« usw.). Vgl. Vasmer, REW III, 429 und Pohl, Kratylus XXII, 9.¹⁰⁵

Als wahrscheinlichen Iranismus deutet Trubačev (S. 41) russ. dial. *baz* 'Hürde, Stall', das er von iran. *baza < *upa-baza- 'Hürde, Pferch; russ. za-gon' herleitet. Ein entsprechendes osset. Wort ist nicht belegt, er zitiert aber khotansak. *bāysa*- 'Garten'. Auch Vasmer, REW I, 39 (*baz*, *bazok* '1. Hürde, Viehhof; 2. Ort zum Bereiten von Heizziegeln aus getrocknetem Dünger') denkt wegen der geographisch beschränkten Vertretung an eine Entlehnung aus dem Osten. Vasmer lehnt aber die bis zu einem gewissen Grade der obigen ähnliche Erklärung Iljinskis (Prace fil. 11, 186 f.) ab, »der von einem durch Dekomposition veränderten *obazati ausgeht und an lat. *ago*, griech. *ágō*, avest. *azaiti* anknüpft. Ein entsprechendes Verbum lässt sich im Slaw. nicht belegen, skr. *bāzati* 'nichtstun, müssig umhergehen' weicht in der Bedeutung zu sehr ab.« Die Interpretation Trubačevs ist, wie es scheint, möglich, sie bleibt jedoch hypothetisch, da das entsprechende iranische Wort, aus dem das russische entlehnt sei, fehlt. Trubačev denkt offensichtlich an eine mitteliranische Quelle.

Als letztes iranisches Lehnwort im Russischen behandelt Trubačev russ. *morda* 'Schnauze, Maul', das schon längst aus iran. *mṛda-/*marda- (belegt z. B. in aw. *ka-mərəda*- 'Kopf', eigentlich 'was für ein Kopf, scheusslicher Kopf') erklärt wurde. Vgl. Vasmer, REW II, 156. Es ist nicht ersichtlich, in welcher Zeit und aus welcher Sprache das Wort entlehnt sei.¹⁰⁶

Es folgen die südostslawisch-, besonders ukrainisch-iranischen Isoglossen, die aber, nach dem von Abaev vorgelegten Material zu urteilen, noch spärlicher vertreten sind als die russisch-iranischen.

Als die erste derartige Isoglosse behandelt Trubačev (S. 41 f.) ukr. *xáta* 'Bauernhaus, Hütte aus Lehm' (in anderen Teilen des Ost-Slawischen und im Polnischen handele es sich um ein Lehnwort aus dem Ukrainischen), die er als ein Lehnwort aus spätskyth.-sarmat. *xata- < iran. *kata-, aw. *kata*- 'Kammer, Vorratskammer, Keller' erklärt, wobei es sich um einen Übergang *k*- > *x*- im Ossetischen handele. Nach Trubačev (S. 42) sei ukr. *xáta* erst in der Zeit, als das Fremdsprachige *ǎ* durch *a* im Slawischen substituiert sein konnte, entlehnt worden. Er verweist darauf, dass in der älteren Zeit aus iran. *kata- slaw. *kovb* 'Keller' entlehnt wurde.¹⁰⁷ Es wäre wünschenswert, durch ev. andere Lehnwörter mit gleichartiger Substitution die Zeit der Entlehnung näher zu bestimmen. Vasmer, REW III, 233 geht zwar von aw. *kata*- 'Haus, Grube' aus, nimmt aber eine altungarische Zwischenstufe von ung. *ház* 'Haus' an. Eine ungarische Vermittlung wäre überflüssig, wenn tatsächlich ein Lehnwort aus einer späteren iran. Quelle mit dem charakteristischen Übergang *k*- > *x*-, wie es Trubačev annimmt, vorliegen würde. Die Hypothese ist aber bei dem vorliegenden Material nicht beweisbar.¹⁰⁸

Das zweite ukr. Beispiel ist schon der Meinung des Verfassers nach problematisch. Es handelt sich um den ukr. mythologischen Terminus *vij* (S. 42). Trubačev beruft sich auf Abaev, geht aber von einer anderen Vorstellung aus. Da es sich bei ukr. *vij* angeblich um ein Wesen mit Wimpern, die bis zur Erde reichen, handele, verbindet er den Namen mit dem ukr. Wort *vija* 'Wimper'. Deswegen – seiner Meinung nach – (S. 43) »semantičeskaja xarakteristika ukr. *vij* 'imejuščij vek/ resnicy' – ne pozvoljaet naščupaty ničego specifičeski obščego s ir. *Vayu*-.« Da es sich, wie es schon der Vergleich mit der Interpretation Abaevs zeigt, um verhältnismässig unverbundene mythologische Zusammenstellungen handelt, die schon grundsätzlich – mit einigen gut begründeten Ausnahmen – schwer deutbar und von umstrittenem Wert sind, scheint die Skepsis Trubačevs berechtigt.

In der abschliessenden Übersicht über die ostslawisch-iranischen Isoglossen stellt Trubačev (S. 43) fest, »čto vostočnoslavjansko-iranskije kontakty ni v koj mere ne sleduet otoždestvľaty s drevnejšimi slavjano-iranskimi otnošenijami.«

In dem fünften Kapitel (S. 44 ff.) geht Trubačev zur Behandlung der westslawisch-iranischen Beziehungen über. Seiner Meinung nach spielen gerade diese Verhältnisse eine spezielle Rolle innerhalb der slawisch-iranischen lexikalischen Beziehungen. Wie er schon in den einführenden Bemerkungen feststellt, handele es sich um ein verhältnismässig homogenes Material, das sich am besten in den polnisch-iranischen lexikalischen Gleichungen widerspiegele. Und gerade diesen wendet der Verfasser im Weiteren seine besondere Aufmerksamkeit zu.

Als erstes Beispiel erscheint poln. Verbum *baczyć* 'schauen, sehen, betrachten', älter 'nachdenken, überlegen, durchsehen, merken, kennen'. Das Wort ist seit dem XV. Jh. belegt. Es kommt noch in denjenigen slawischen Sprachen, die an das Polnische grenzen, vor und dürfte dort, nach Trubačev (S. 44), aus dem Polnischen entlehnt worden sein. Dazu gehören: ukr. *báčyty* 'sehen' (XVI. Jh.), wruss. *báčycь* 'dass.' wahrscheinlich auch slowak. dial. *bačiti se*.¹⁰⁹ Dabei verweist Trubačev auf eine in der Literatur unbeachtete Deutung E. Fraenkels (AfsIph XXXIX, 1925, 73), der poln. *ob-aczyć* 'sehen, bemerken, erblicken, sich besinnen' mit aw. *aiwyāxšaya-*, Inf. *aiwyāxštrāi* 'die Aufsicht zu führen über —, zu beaufsichtigen' (vgl. Bartholomae, AIW, 97) und miran. horesm. (?) *βyxу-* 'lernen, im Herz aufbewahren' (< **abi-axšaya-*) und vielleicht yagh. *yaxš-* 'sichtbar sein, gesehen werden' verglich. Auf S. 45 macht Trubačev auf den semantischen und formalen Parallelismus der slawischen und iranischen Bildungen aufmerksam. Er beurteilt ihn folgendermassen (S. 46): »I.-e. *ōk^w- bylo izvestno različnym dialektam praindoevropejskogo, i ego otraženie v slavjanskom i iranskom dolžno rascenivatsja kak soxranenie arxaizma. No upotreblenie etogo nezavisomogo arxaizma v odnotipnom glagol'nom složenii s etimologičeski toždestvennoj pristavkoj i toždestvennym semantičeskim razvitiem /.../ javljaetsja uže sovместnoj innovaciej poľskogo i iranskogo.« Wie er weiter feststellt, handele es sich um eine Neuerung in einer frühen Zeitperiode, die nur einen Teil der iranischen Dialekte erreichte. Er lässt die Möglichkeit iranischen Einflusses auf die slawische Bildung zu, jedoch nicht im Sinne einer Entlehnung.¹¹⁰

Nach demselben Prinzip behandelt Trubačev auch poln. Verbum *patrzyć*, *patrzeć* 'schauen, sehen' (S. 47 ff.), das auch in tschech. *patřiti* 'schauen, sehen, betreffen, angehen, gehören', slowak. *patrit'* 'sich auf etw. beziehen' und kroat. dial. *pāriti* 'gehören, pertinere' vorkommt. Als mögliche Parallelbildungen führt er noch ukr. *pānriti*, *pantryvāti* 'schauen, untersuchen' mit infigiertem *-n-* an, wo man aber, seiner Meinung nach, mit einer Assimilierung des ursprünglichen poln. *patrzyć*, (*wy*)*patrywać* rechnen kann. Bezüglich des Bedeutungsunterschieds stellt er fest, dass teilweise sekundär entwickelte Bedeutungen, in einigen Fällen sogar internslawische Entlehnungen, vorliegen. Nach einem solchen Reduktionsverfahren folgert Trubačev, dass man als Ausgangspunkt der Bildung die westslawischen Sprachen, die an das Polnische grenzen, ansehen muss. Nach Erwähnung der bisherigen etymologischen Deutungen legt Trubačev seine Deutung vor: Verbindung des westslaw. bzw. urpoln. Verbuns *patriti 'schauen' mit jaw. Inf. *pāšrāi* 'zu hüten, schützen, schirmen' (Bartholomae, AIW, 888). Im Verhältnis zum slawischen Material sei urslaw. dial. *patriti — nach der Interpretation der Verfassers — isoliert, die aw. Form jedoch vom Iranischen her leicht erklärbar: es liegt ein Dativ-Infinitiv eines Nom. agentis auf *-tar-* (aw. *pātar-* 'Hüter, Schützer, Schirmer') bzw. eines Nom. actionis auf *-tra-* (aw. *pāšra-* 'Schutz, Schirm') vor. Die entsprechenden Nominalbildungen sind in den alt-ost-iranischen Dialekten gut belegt. Im Zusammenhang mit der Analyse der slawischen Bildung macht Trubačev (S. 49) darauf aufmerksam, dass im Slawischen Nomina agentis auf **-ter-*/**-tr-* schon innerhalb der erhaltenen Archaismen selten sind, im produktiven Wortbildungsprozess jedoch überhaupt nicht vorkommen. Weiter verweist er darauf, dass im Slawischen in der Bedeutung 'hüten, weiden' nur der

Stamm **pās-*, nicht aber **pā(i)-*, von welchem iran. **pātar-* gebildet wird, erscheint. Zeit und Art der angenommenen Entlehnung bestimmt Trubačev verhältnismässig genau auf S. 51: »Kak sleduet iz predyduščix svedenij po iranskoj istoričeskoj fonetike, slavjanskaja forma otažraet arxaičeskuju drevneiranskuju formu **pātr-* do metatezi. Esli učestʹ, čto kolebaniem *-tr-/-rt-* byli uže oxvačeny skifo-sarmatskie imena, otažrennye v nadpisjax grečeskix pontijskix gorodov zadolgo do načala našej ery /.../, to stanet jasnym, čto praslav. dial. *patriti proniklo iz skifo-sarmatskogo v slavjanskij, bessporno, ešče v I tysjačeleťii do n. e.« Die zitierte etymologische Deutung scheint verhältnismässig gut begründet, obwohl sich dennoch die Frage erhebt, inwieweit man mit einer internslawischen Entwicklung oder ev. mit einer anderen etymologischen Anknüpfung rechnen könnte.¹¹¹ Müsste man ev. die Formalstruktur einiger anderer Verben, z. B. russ. usw. *smotretʹ* berücksichtigen? Für das Verständnis der Ausführungen Trubačevs muss man unbedingt seine Deutung zweier weiterer polnischer Verben, die derselben Bedeutungsgruppe angehören, hinzuziehen. Es handelt sich um poln. dial. *szatrzyc* (S. 51 ff.) 'wissen, kennen, verstehen, begreifen', apoln. *szatrzyc się* 'schauen, rücksichtvoll sein, aufmerksam sein'; poln. dial. *szatrac* 'sehen, gedenken', tschech. *šetřiti* 'beschützen, sparen, aufpassen, bewahren'; slowak. *šetritʹ* 'sparen, bedauern/ bemitleiden' sei aus dem Tschechischen entlehnt worden. Es werden auch einige Bildungen aus der westlichen Gruppe der südslawischen Sprachen dazugestellt, so: slowen. *ošatrati* 'verzaubern', *šatrija* 'Zauberei' und serbk. *šatriti* 'fascinere', *ošatriti* 'infascinere', *šatrija* 'incantamentum' (vgl. die Quellenangabe l. c.). In den anderen südslawischen und westslawischen Sprachen kommen keine entsprechenden Bildungen vor. Nach Trubačev (S. 51) ist der Status des slowen. und kroat. Verbuns und der dazugehörigen Wörter unklar. Er behandelt folglich nur die tschechischen und besonders noch die polnischen Belege. Er führt zuerst (S. 52) die bisherigen etymologischen Deutungsversuche an und rekonstruiert dann die urslaw. dial. Form *šatriti 'schauen (viell. auf eine besondere Art schauen)', das in den urpolnischen und ortschechischen Dialekten vertreten sei. Dieses Verbum verbindet Trubačev mit einem zwar unbelegten iran. denominalen Verbum **xšatraya-*, das von einem gut bezeugten Nom. actionis auf *-tra-* gebildet sei (~ aw. *xšaθra-* 'imperium, regnum, Herrschaft, Reich; Herrschgebiet' — vgl. Bartholomae, AIW, 542 f.; apers. *xšačam* 'regnum', osset. *æxsar*, *xsart* 'nazvanie vyššej doblesti vo vremja vojny' usw.; vgl. noch Brandenstein-Mayrhofer, Hdbch. des Altpersischen, 126). Er macht ausdrücklich darauf aufmerksam, dass das Wort auch in iranischen Namen des Schwarzmeergebiets vorkommt (z. B. *Ksárthanos*, *Ksatrákēs*, *Aléksarthos* usw.). Hinsichtlich der vermuteten Isolation des slaw. *šatriti innerhalb des slawischen Wortschatzes und auch von der formalen Seite her stellt Trubačev (S. 53) folgendes fest: »sblizajaja praslav. dial. *šatriti i ir. **xšatraya-/xšatra-*, my konstatiruem i na etot raz s iranskoj storony polnuju vyjasnennost slovoobrazovatelʹno-etimologičeskix svjazej i iskonno mestnyj, unikalʹnyj karakter obrazovanij (*xšatra-*), a so slavjanskoj storony — lišʹ udivitelʹnuju vnešnjuju blizostʹ s iranskim, kotoruju nelʹzja obʹjasnitʹ ni slavjanskimi sredstvami, ni sredstvami kakogo-libo drugogo jazyka, krome iransko-go. Itak, my sčitaem, čto i praslav. *šatriti zaimstvovano iz iranskogo, pričem ono soxranjaet otažrenie drevnej iranskoj formy *xšatr-*, ešče ne oxvačennoj metatezoi *-tr- > -rt-*.« Zur Analyse des semantischen Hintergrundes der poln. Verben *patrzyc* und *szatrzyc* bemerkt er, dass »dva slavjanskix slova s blizkimi značenijami 'smotretʹ, bytʹ osmotritelʹnym, bljusti' vosxodjat k dvum različnym iranskim 'terminam vlasti' — iz religiozno-etičeskoj i iz političeskoj sfery« (S. 54). Auf S. 55 verweist der Verfasser auf ähnliche Bedeutungsübergänge, wie sie bei *patriti und *šatriti auftreten, in einigen modernen Sprachen. Bei *šatriti* liege — nach Trubačev (S. 55) — folgender Bedeutungsübergang vor: »ir. *xšatra-* 'vlastʹ, sila' → praslav. dial. *šatriti 'dominer

du regard' → 'smotretʹ opredelennym obrazom'.« Obwohl eine solche Bedeutungsentwicklung natürlich möglich und, wie es scheint, auch verhältnismässig häufig und leicht durchführbar ist, bleibt sie bei *šatriti jedoch bis zu einem gewissen Grade problematisch, da es sich ja um ein Lehnwort handelt. Ein entsprechendes iran. Verbum, das eine direkte Quelle der Entlehnung – sowohl von der formalen als auch von der semantischen Seite her – vorstellen würde, ist nicht bekannt. Wie die oben angeführten Ausführungen Trubačevs zeigen, scheint es, dass er einen Bedeutungswandel, der bei der Entlehnung aus dem Iranischen ins Slawische erfolgt sei, annimmt. Denn auch ein slawisches Wort, aus welchem das poln. Verbum *szatrzeć* in der zitierten Bedeutung ev. entwickelt worden wäre, ist nicht bekannt. Es erhebt sich die Frage, ob man derartige Prozesse bei Lehnwörtern zu Recht erwarten kann. Sie wären jedenfalls verständlich, wenn es sich um urverwandte Bildungen handeln würde. Wegen des gemeinsamen Bedeutungskreises, welchem die beiden behandelten Verben angehören, könnte man vielleicht an analogische Einflüsse oder Umbildungen, ev. auch nach einem dritten Verbum, denken. Sehr schwierig.

Weiter (S. 55 ff.) behandelt Trubačev im Rahmen derselben Verbengruppierung ein, seiner Meinung nach, weniger klares und weniger charakteristisches Beispiel, nämlich poln. *dbać* 'sorgen, sich bemühen, sich interessieren, Vertrauen haben, hofen', wozu auch tschech. *dbáti* 'sich bemühen, sich interessieren' und slowak. *dbat'* 'sorgen für etwas, sich interessieren' zu stellen sind. Ukr. *dbáti* 'sich bemühen, sorgen, sich interessieren' deutet er, wie schon in manchen Fällen, als ein Lehnwort aus dem Polnischen. Auf S. 56 führt er die bisherigen etymologischen Deutungsversuche an. Trubačev selbst vergleicht urslaw. dial. *dъbbati mit aw. *dabaēš*, *ībaēš*-, *dvaēš*- 'hassen, beleidigen' (Bartholomae, AIW, 814: 'anfeinden, feind sein, kränken, beleidigen') und mit einem *t*-Formans aw. *dvaēšā*- 'Bedrohung'. Iran. kannte demnach neben einem *dvaiš-/*dbaiš- auch einen unerweiterten Stamm *dvaya-/*dbaya- (alles zu idg. *dwei- 'fürchten' – vgl. Pokorny, IEW, 227 f.). Auch hier sieht Trubačev, ähnlich wie bei den drei früher behandelten Verben, ein Verhältnis zwischen einer unklaren, isolierten slawischen Bildung und einer durchsichtigen iranischen und nimmt, nicht zuletzt wegen der Folge *db- im Slawischen, ein slawisches Lehnwort aus dem Iranischen an (S. 57). Für die slawische Urform schlägt er zwei mögliche Varianten vor: *dъbbati und *dъbbajati. Das Bedeutungsverhältnis zwischen der angeblich ursprünglichen iranischen und der slawischen Bildung ist nicht so eindeutig, dass es zwingend zugunsten der angeführten Etymologie sprechen würde. Der Verfasser erläutert es (ibid.) folgendermassen: »Slavjanskije značenija 'staratʹsja, zabolitʹsja' nekotorym obrazom srodni značenijam 'bojatʹsja', kotorye ležat v osnove zasvidetelʹstvovannyx iranskix značenij, i proizvodny ot poslednego značenija.« Im Vergleich zu den sonst vorgeschlagenen etymologischen Deutungen scheint die zitierte Interpretation mit einem iranischen Lehnwort nicht wesentlich weniger annehmbar, es gelten für sie aber die gleichen Bedenken wie für die anderen drei polnischen Verben in diesem Zusammenhang. Im letzten Falle geht Trubačev anscheinend von einem ursprünglichen altiranischen Wort aus, wie man aus der dabei zitierten awestischen Bildung wahrscheinlich folgern kann. Das Problem der Deutung aller vier behandelten Verben schliesst er (ibid.) folgenderweise ab: »Etimologii polʹsk. *baczyć*, *patrzeć*, *szatrzeć*, *dbać* wskryli celuju gruppu važnoj glagolʹnoj leksiki z osnovnymi značenijami 'smotretʹ, bytʹ osmotritelʹnym, zabolitʹsja' i tesnymi svjazami s iranskim slovom. Drevnostʹ etix slavjano-iranskix par bessporna v každom otdeľnom slučae (vključaja poslednij, gde, pri vsex proćix realʹnyx somnenijax, verojatno proisxoždenie imenno iz drevneiranskogo *dbaja-, s diftongom). No genezis otdeľnyx slov pri etom različien, tak kak zdesʹ i drevnie iranskije zaimstvovanija (*patrzeć*, *szatrzeć*, *dbać*), estʹ takže i projavlenija blizkogo slovoobrazovatelʹno-semantičeskogo parallelizma (*baczyć*).«

Im zweiten Teil seiner Behandlung der sog. polnisch-iranischen Isoglossen wendet sich Trubačev dem Problem der alten morphologisch-lexikalischen gemeinsamen Neuerungen auf beiden Seiten zu. Als das erste Beispiel einer Neuerung, die auf einen Teil der urslawischen und der altiranischen Dialekte beschränkt sei, führt er (S. 58 ff.) das poln. Verbum *trwać* 'dauern, beharren', tschech. *trvati* 'dass.', slowak. *trvat* 'dass.' an. In anderen slawischen Sprachen ist das Wort nicht belegt. Als ein Lehnwort aus dem Polnischen deutet Trubačev nosrb. dial. *trwaś*, wruss. *trvacь* und ukr. *trivati*. Er lehnt die bisherigen etymologischen Vorschläge (Brückner, SEP, 578, Machek, EŠČ, 538 — auf S. 58 f. mit ausführlicher Analyse) ab. Als das altertümlichste Areal des Verbums **tr̥vati* nimmt er das Polnische an und vergleicht aw. *taurvaya-* 'besiegen, überwinden' (< air. **tarvaya-* < idg. **t̥r̥wa-*). Seiner Meinung nach (S. 59 f.) »Ir. **tarvaya-* /.../ točno sootvetstvuet praslav. dial. **tr̥vati* < **tr̥va-* so značením, blizkim pol'sk. *trwać* 'dlit'sja, prodolžat'sja, uporstvovat', nastajvat'«. Hinsichtlich der formalen Seite der behandelten Gleichung macht Trubačev auf das Formans *-v-* in beiden Fällen aufmerksam. Es sei an einer bestimmten Stufe der Innovation an die Wurzel **tr̥-* in den altiranischen und in einem Teil der urslawischen Dialekte, besonders in dem altpolnischen, angefügt worden. Trubačev bemerkt, dass zwar ev. auch ein Lehnwort vorliegen könnte, zieht jedoch, wegen des Fehlens zwingender Argumente in dieser Richtung (die aber auch bei seinen früher behandelten 'iranischen Lehnwörtern' nicht immer vorhanden sind), eine Parallelentwicklung der urpolnischen und der iranischen Bildung aus ursprünglichem **tr̥-v-* vor. Offensichtlich nimmt er also eine ursprünglich urverwandte Bildung, die in der Endform durch eine gemeinsame Neuerung geprägt worden wäre, an. Mit der Annahme einer Rekonstruktionsvariante **tr̥vaja-* für poln. *trwać* gewinnt Trubačev eine im Urslawischen und Altiranischen praktisch identische Grundform. Bezüglich der Bedeutung verweist er darauf, dass es sich um einen bedeutenden gemeinsamen Zug im Rahmen der religiösen Terminologie handele (S. 60). Es bleibt dennoch trotz allem unklar, welcher Einfluss bei der Entstehung der slawischen Bildung dem Iranischen tatsächlich zuzuschreiben wäre bzw., was zugunsten einer speziellen Verbindung des Iranischen und Slawischen sprechen würde, wenn eine ererbte Wurzel (vgl. Pokorny, IEW, 1074 f.), ein üblicher idg. Wortbildungsprozess sowie — ungeachtet der Erklärungsversuche Trubačevs, 60 f. — erhebliche Bedeutungsdifferenzen auf beiden Seiten vorliegen. Ebenso unerklärt bleibt auch das Verhältnis poln. usw. *trwać* zu slaw. *trajati* trotz einigen Anmerkungen Trubačevs in diesem Zusammenhang.¹¹²

Das nächste Beispiel einer gemeinsamen slawisch- (bzw. polnisch-)iranischen Neuerung stelle die etymologische Anknüpfung poln. *tuszyć* 'Hoffnung einflößen', *otucha* 'Hoffnung, Vertrauen'; tschech. *tušiti* 'hoffen' (S. 61) vor. Diese Gruppe stelle (nach Trubačev) eine spezielle semantische Variante dar zu urslaw. **tušiti*/**tuxnqti* in der Bedeutung 'auslöschen, verlöschen' (belegt in: ksl. *potuxnqti* 'beruhigen, auslöschen'; bulg. *potušavam* 'erlösche', slowen. *potúhniiti*, *-túhnem* 'verlöschen, verstummen', *potušiti* 'erlöschen'; russ. *túxnut', tušít'*; wruss. *tušýcb*). Für slaw. **tušiti*/**tuxnqti* rekonstruiert Trubačev die Bedeutung 'Feuer löschen, beruhigen, still machen' (S. 61) und verweist auf die üblichen etymologischen Anknüpfungen im Baltischen und anderen idg. Sprachen. Vgl. Trautmann, BSW, 332, Vasmer, REW III, 158, Fraenkel, LEW, 1068, Mayrhofer, KEWA I, 517 f. Die spezifisch moralische Nuance der Bedeutung 'Hoffnung' schreibt Trubačev innerhalb der slawischen Sprachen in erster Linie dem Polnischen und Tschechischen, von anderen idg. Sprachen aber dem Indoiranischen zu. An denselben Bedeutungskreis knüpft er die aw. Gottesbezeichnung *Tušnā.maitiš* »bukvaľno 'udovletvorenyj um'« (ibid.) an. (Bartholomae, AIW, 658 verzeichnet: gaw. *tušnā.matay-* f. 'schweigendes, schweigend fügsames Denken /.../; nur als Name einer Gottheit'; ibid. weiter jaw. *tušnāmatay-* f. 'EN einer gläu-

bigen Frau'). Aus den vermuteten engen Beziehungen in der Bedeutung auf beiden Seiten zieht Trubačev (S. 61 f.) verhältnismässig weitreichende Schlüsse: »Esli priznat' v zap.-slav. *tušiti 'nadejatsja, vseljat' nadeždu, označat' dobroe predznamenovanie' (pol'nsk., češ.) i u indo-iran. **tuš-* 'uspokaivatsja, byt' dovol'nym' karakter *semantičeskoj inovacii*, razvivšejsja na bolee širokoj baze /.../, to kontaktnaja svjaz' etix sxodnyx novšestv — po krajnej mere, meždu iranskoj vetvju i častju praslavjansko-go — v svete uže izvestnyx dannyx kažetsja dopustimoj.« Zu der vorgeschlagenen etymologischen Anknüpfung scheint es notwendig auf zwei Umstände aufmerksam zu machen: das zitierte aw. Beispiel ist bedeutungsmässig keinesfalls so klar und eindeutig, dass es so bedeutende Schlüsse ermöglichen würde. Ausserdem sei noch auf das slowen. Nomen *potûha* 'Unterschlupf, Zuflucht', *počûha* 'dass.' hingewiesen, das anscheinend in denselben Bedeutungskreis wie die oben angeführten poln. und tschech. Bildungen gehört, so dass offenbar keine isolierte westslawische Entwicklung vorliegt. Die zitierte vermutlich westslawisch- (bzw. polnisch-)iranische Isoglosse kann jedenfalls nicht als Beweismaterial für die Bestimmung der slawisch-iranischen Beziehungen in einer bestimmten Epoche dienen.

Eine weitere polnisch-iranische Isoglosse stelle das poln. *pitwać* 'coire cum femina; schwer schneiden; mit einem stumpfen Messer schneiden; ausweiden' vor. Die Bildung kommt noch in osttschech. dial. *pitvati*, *pistvat*, *picvat* 'ausweiden, mit einem stumpfen Messer schneiden'; osorb. *pitwać*, nsorb. *pitvaš* 'stöbern, stochern' vor. Trubačev bemerkt, dass die osttschechischen Dialekte an das Polnische grenzen und rechnet bei den sorbischen Belegen mit der Möglichkeit polnischen Ursprungs. Hinsichtlich der etymologischen Deutung verweist er auf Brückner, SEP, 415, 450 und Machek, EŠČ, 369. Trubačev selbst (S. 62) vergleicht westslawisches, poln.-tschech. bzw. urslaw. dial. *pitvati 'mit einem stumpfen Messer schneiden, ausweiden' mit aw. *pōiθwa-* in der Bedeutung 'zerlegen, zerdrücken' (vgl. Bartholomae, AIW, 898 f.: 'zu tilgen, auszurotten, zu erschlagen'). Zur formalen Analyse der aw. Bildung bemerkt Trubačev (S. 62 f.) folgendes: »Avest. *pōiθwa-* predstavljat soboj intensiv ot formy **paiθwa-*, poslednjaja prodolžat v svoju očered' doiranskoe **peitu-*.« Die Annahme eines Intensivums ist unnötig, da sie anscheinend auf falsch verstandenem aw. *-ōi-* bzw. dem Verhältnis *-ōi-* : *-aē-* beruht.¹¹³ Aus dem ursprünglichen **peitu-* leitet er (S. 63) auch urslaw. dial. *pitvati her. Er macht darauf aufmerksam, dass nicht eine Entlehnung aus dem Iranischen ins Slawische vorliege, sondern dass die Bildungen urverwandt seien. Ähnlich wie Gerschevitch (s. die Quellenangabe bei Mayrhofer, KEWA II, 339) verbindet auch Trubačev aw. *pōiθwa-* mit ai. *pināšti*. In diesem Sinne würde auch urslaw. *pitvati (< **peitu-*) eine Opposition zu **pis-* in slaw. *pxati* 'stossen, rütteln' vorstellen. Aus der Gleichung erschliesst Trubačev (S. 63) folgendes: »Praslav. dial. *pitvati i avest. *pōiθwa-*, predstavljajut soboj, takim obrazom, skoree vsego, obščuju inovaciju (**peitu-*) v vide osobogo dal'nejšego rassirenija i.-e. **pi(s)-*, **pei(s)-*.« Die Neuerung weise eine spezielle terminologische Anwendung auf (ibid.): »i slavjanskoe i iranskoe slovo oboznačat preimuščestvenno dejstvija, proizvodimye nad životnymi ('rezat' tupym nožom, potrošit' ~ 'razdavlivat' /jaički pri oskople-nii/).« Trubačev geht demnach von idg. **pei-*, **pi-*, einer sonst nicht belegten, kürzeren Variante der Wurzel *(*peis-*?), **pis-* 'zerstampfen, zermalmen (bes. Getreide)' bei Pokorny, IEW, 796 aus. Vielleicht wäre (wenigstens für die oben postulierten Bedeutungen) eher die Wurzel *(*s)p(h)š-* 'spitz, spitzes Holzstück', die selbständig oder mit verschiedenen Suffixen erweitert vorkommt (vgl. Pokorny, IEW, 981 f.), anzunehmen. In diesem Falle würde höchstens eine 'Isoglosse' im Sinne eines beibehaltenen Archaismus vorliegen. Vgl. im Zusammenhang mit ai. *pināšti* die Bemerkung Mayrhoferers hinsichtlich der Wurzelvariante ohne *-s-* (KEWA II, 281): »Einfaches, unerweitertes **pi-* neben *pi-s-* mag in osset. *fid* (**pi-ti-*) 'millstone', afgh., *ōmurī*

pal 'dass.' (**paiti-*) vorliegen, vielleicht auch in avest. *pōiθwa-*, wenn 'to be crushed' bedeutend.¹¹⁴

Unter iranischem Einfluss sei weiter das poln. Adj. *żwawy* 'lebend, lebendig, flink' zustandegekommen (S. 63). Diese poln. Bildung bzw. deren urslawische Form *žbvanъbъ, sei, nach Trubačev, nicht mit dem slaw. Verbum *žiti 'leben' in Verbindung zu bringen, da die Wurzel **g^wei(ə)-* im Slawischen keine Ablautvariante mit **ǰ-* aufweise. Demnach sei die zitierte slaw. Bildung mit ostiran. *juv-* 'leben', das seinerseits eine Umbildung des airan. **ǰiv-* (~ aw. *ǰw-*, sak. *ǰū-*, sogd. *ǰw-*, *ǰw-*, afgh. *ǰwand*) vorstelle, zu verbinden. Vgl. K. Hoffmann, Hdbch. der Orient. I/IV/1, 8. Als funktionell und formal verwandte Bildung führt Trubačev aw. *ǰwaya-* 'lebendig' an. Nach der Deutung Trubačevs handele es sich um ein Lehnwort, obwohl er nur von einem »iranischen Einfluss auf das Slawische« spricht.¹¹⁵ Unklar.

Im Weiteren (S. 64 ff.) behandelt Trubačev ausführlich poln. *raróg* 'ein Vogel aus dem Stamme der Falken, Monstrum', tschech. *raroh* 'Falke, der grausamste unter den Falken', slowak. *rároh* 'weisslicher Falke'.¹¹⁶ In anderen slawischen Sprachen kommt das Wort nicht vor. Schon Machek stellte eine iranische Etymologie auf.¹¹⁷ Dabei verweist er auf die aw. Benennung der Gottheit *vərəθrayna-*, die die Form des Vogels *vārəgan-*, *vārəngan-* annimmt. Trubačev stimmt der etymologischen Deutung Macheks zu (S. 65): »Vse eto služít Maxeku zakonnym osnovaniem dlja togo, čtoby objasniť slav. *rarogъ* 'sokol' kak zaimstvovanie iz ir. **vāragna-* 'sokol', točno tak že kak i mifologičeskij kontekst slavjanskogo nazvanija — iz sootvetstvujuščego iranskogo religiozno-mifologičeskogo istočnika. Assimiljativnye izmenenija pridali slavjanskomu slovu tot vid, kotoryj ono imeet v zapadnoslavjanskix jazykax.« Schon Machek zog auch lit. *vānagas* 'Habicht' hinzu, das, der Interpretation Trubačevs nach (S. 66), schon in einer älteren Epoche aus dem Iranischen entlehnt wurde, und zwar unabhängig von dem soeben behandelten slaw. Lehnwort. Der slaw. Beleg *rarogъ stelle, nach Trubačev, ein wichtiges Argument bei der Bestimmung der slawisch-iranischen Kontakte dar.¹¹⁸ Deshalb widmet ihm der Verfasser eine ausführliche formale und semantische Analyse (S. 66–71). Für die iranische Benennung der zitierten Gottheit bzw. des Dämons rekonstruiert er (S. 67) folgende Urformen: **vṛtra-*, **vṛṅra-*, **varṅra-*, **vāra-* bzw. **pati-vāra-*. Im letzten Fall liege Zusammensetzung aus einem Nom. act. bzw. Nom. agent. **vṛtra-/vāra-* und einer Präposition **pati-* vor. Eine dem iran. **pati-vāra-* entsprechende baltoslawische Urform rekonstruiert Trubačev (S. 67) anhand zweier baltoslawischer Wörter, und zwar poln. *po-czwara* 'ein grausames Phantom, Gespenst, Alp' und lit. *aitvaras* 'Alp, Phantom, Drache'. Das polnische und litauische Wort seien unabhängig aus dem Iranischen entlehnt worden (S. 68). Die polnische Bildung leitet Trubačev von einer iranischen Bildung altossetischen Charakters, die schon Assibilation *ti > ci* aufweise, her und rekonstruiert ein ostiran. dial. (skyth.-sarmat.) **pacvara-/facvara-*. Iranisches *-cv-* sei, seiner Meinung nach, durch *-čv-* substituiert worden. Für das lit. Wort führt er Varianten *aitvaras*, *aitivaras*, *aičvaras* an. Nach seiner Deutung weise die letzte Variante denselben Wechseltyp als die slawische Bildung auf, die phonetisch vollständigste Variante *aitivaras* stelle dagegen ein verhältnismässig altes Lehnwort aus iran. **pati-vāra-* dar. Hinsichtlich des fehlenden anlautenden *p-* lässt er (zwar mit leichtem Vorbehalt) die Möglichkeit tabuistischer Umwandlung zu. Vgl. Fraenkel, LEW, 4. Es folgt auf S. 69 f. der Versuch einer Rekonstruktion der Semantik von iran. **pati-vāra-*. Dieser Terminus stelle in der Bedeutung 'Drache, ein fliegender böser Geist' eine lexikalische Variante zu iran. **vāra-*, **vṛṅra-* vor (S. 70). Die Ausdrücke **varagna-*, **vṛṅragna-* wiesen noch die alte Bedeutung 'Gott, der mit dem Drachen kämpft' auf. In der Opposition **vṛṅra-/pati)vāra-* : **vṛṅragna-/vāragna-* sieht Trubačev die alte Doppelheit des guten und bösen Prinzips in der Mythologie. Das Pol-

nische habe die beiden Glieder der Opposition in *poczwarą* 'böser Geist, Drache' : *raróg* 'Raubvogel, Falke' erhalten.¹¹⁹

Der Vorschlag der Deutung der behandelten Beispiele als iranischer Lehnwörter scheint verhältnismässig gut begründet und man kann ihm (auch wegen der umstrittenen anderen Deutungsversuche) ein gewisses Mass an Glaubwürdigkeit zuschreiben. Wie bei allen anderen von Trubačev behandelten polnisch-iranischen Isoglossen bleibt aber die Frage nach den konkreten Umständen des Entlehnungsverlaufes unbeantwortet. Kann man in der Zeit, als diese Entlehnungen zustandegekommen seien (im letzten Fall offenbar noch in altiranischer Zeit), mit einem so stark bzw. so klar geographisch differenzierten Urslawischen rechnen? Darüber hinaus beruhen diese und ähnliche Gleichungen sehr oft auf einer sog. *conclusio ex silentio*, was der Verfasser in seinen Folgerungen nicht berücksichtigt.

Im Rahmen der westslawisch-iranischen Isoglossen behandelt Trubačev weiter (S. 71–76) einen Begriff aus der sozialen bzw. politischen Terminologie: poln. *pan* 'Herr, Hausherr, Herrscher', tschech. *pan* 'dass.', atshech. *hpán*, slowak. *pán* 'Herr, Hausherr'. Ukr., wruss. *pan* 'Herr, Gutsherr' und lit. *pōnas* 'Herr, Hausherr' (Fraenkel, LEW, 637: '/Guts/herr, Regent') sei aus dem Polnischen (vgl. Fraenkel l. c.), aus dem Tschechischen aber sei osorb. *pan* entlehnt worden (S. 71). Die ursprüngliche Form spiegele — nach Trubačev — am besten die atshech. Vertretung *hpán* (XIII. Jh.) wieder. Infolgedessen rekonstruiert er (S. 72) eine lokal-urslawische Form *gьpanь. Trubačev zitiert die bisherigen Etymologie-Vorschläge (Machek, EŠČ, 351 f., Brückner, SEP, 393, Vasmer, REW I, 432, II 308) und lehnt die Zusammenstellung des westslaw. *gьpanь mit dem aksl. *županь* ab.¹²⁰ Er selbst erklärt urslaw. dial. *gьpanь als ein Lehnwort aus iran. **gu-pāna-*, **gau-pāna-* (~ afgh. *γōbā* 'Kuhhirt' < 'Vieh-Hüter' — S. 73). Im Iranischen liege eine Zusammensetzung mit produktivem zweitem Glied *-pāna-* 'Schutz, Beschützung; Beschützer, Schirmherr' vor. Er stellt (S. 74) fest, dass Nomina agentis wie **gau-pāna-*, **fšū-pāna-* typisch iranische Bildungen darstellen. Obwohl dem iran. **gau-pāna-* entsprechende Bildungen in den bisher bekannten skyth. und sarmat. Sprachresten nicht vorkommen, rechnet Trubačev mit einer realen Möglichkeit, dass sie einst auch dort vorhanden gewesen waren.¹²¹ Für die Verwendung von iran. *pāna-* in diesen Sprachen verweist er auf seine schon früher dargestellte Etymologie des bulg. *stopán(in)*, dass er aus spät-skyth.-sarmat. **asta-pāna-* erklärt. Ähnlich wie oben bei poln. *patrzyć* operiert er auch hier hinsichtlich des Ursprungs der slawischen Bildung mit dem Argument, dass das Slawische nur die mit dem Formans *-s-* erweiterte Grundform **pā-s-*, nicht aber eine unerweiterte Variante **pā-*, die im Iranischen vorkommt, kannte. Das alles spreche, der Meinung der Verfassers nach, für die einzig mögliche Erklärung des urslaw. dial. *gьpanь aus iran. **gupa-na-/gaupa-na-* (S. 75). Hinsichtlich der semantischen Seite der zitierten Verhältnisse ist die Folgerung des Verfassers, wie er sie auf S. 75 formuliert, von Bedeutung: »Zap.-slav. *gьpanь 'gospodin', krome iranskoj formy i struktury, soxranilo takže sled tipično iranskogo vzgljada na vlastь, obespečennuju materialьnymi cennostjami. My хотим сказать, что значение 'gospodin' opredelilosь u prototipa slav. *gьpanь ešče na iranskoj jazykovoј počve.« Die zitierte Etymologie scheint verhältnismässig glaubwürdig, sowohl der formalen als auch der semantischen Seite nach annehmbar.

In dieselbe Bedeutungsgruppe gehört auch ein im Weiteren behandeltes (S. 76 f.) Substantiv: poln. *kat* 'Henker, Scharfrichter; Unheil, Teufel' (seit dem XV. Jh. belegt), tschech. *kat* 'Henker' (seit dem XIV. Jh.) und slowak. *kat* in derselben Bedeutung. Vgl. Sławski, SEP II, 98 f., Machek, EŠČ, 195. Trubačev leitet urslaw. dial. *katь aus dem Iranischen (~ aw. *kā9a-* 'Vergeltung, Busse' — vgl. Bartholomae, AIW, 463) her. Zur Begründung der Etymologie greift Trubačev auf ähnliche Ar-

gumente wie schon oben bei *patrzyć* und *pan* zurück. Das Slawische kennt nämlich die Basis **koi-/*kai-*, es scheint ihm aber unwahrscheinlich, dass sie auch eine unerweiterte Basis **ka-* aufweisen könnte. Im Iranischen jedoch sei das Verhältnis *kā- : kay-* gut zu rechtfertigen. Hinsichtlich der Chronologie des Bedeutungsverhältnisses zwischen der slawischen und iranischen Seite kommt er zu anderen Feststellungen wie z. B. bei *pan*. So schreibt er (S. 77): »Okončateľnaja specializacija značenija ('palač, ekzekutor') nastupila v etom slučae, po-vidimomu, uže v slavjanskom, kotja iranskoe značenje (avest. 'vozmezdje na strašnom sude') sodržalo dlja etogo dostatočnye predposylki. V itoge zdes' sostojalsja stolb obyčnyj v jazyke perexod nomen actionis → nomen agentis.« Offensichtlich rechnet Trubačev mit einem verhältnismässig alten Lehnwort, noch aus der Zeit der altiranischen Dialekte. Der angeführten Etymologie kann man eine ähnliche Stufe der Wahrscheinlichkeit wie den anderen polnisch- bzw. westslawisch-iranischen Gleichungen dieses Kreises zuschreiben. Es könnte wohl möglich sein, dass urverwandte Bildungen vorliegen, besonders noch, wenn slaw. *kaznъ* mit *kajaty(sja)* zu verbinden ist. Vgl. dazu Vasmer, REW I, 504 und Pokorny, IEW, 636 f. (**k^wei-/t/-* 'worauf achten, /.../ strafen, rächen, büssen' usw.).¹²²

Es folgt (S. 77–81) eine Zusammenfassung, wo einige Ausgangspunkte der Verfassers näher bestimmt werden. So präzisiert er (S. 77) den Status der slawisch-iranischen Beziehungen folgendermassen: »pod slavjano-iranskim leksičeskim sootvetstviem my ponimaem obščee innovacionnoe razvitie ili blizost', osnovannuju na drevnem zaimstvovanii iz odnogo jazyka v drugoj.« Den Mittelpunkt der westslawisch-iranischen lexikalischen Beziehungen sucht er auf dem polnischen Territorium, das Tschechische nehme dagegen in dieser Hinsicht eine periphere Stellung ein (S. 77). Auf S. 78 macht er auf die Bedeutung, die diese Gleichungen für die Untersuchung der iranischen Sprachen haben, aufmerksam.¹²³ Den Komplex der behandelten Isoglossen benennt Trubačev 'polono-iranica'. Es folgen (S. 81) noch die abschliessenden Feststellungen, die aber nichts bringen, das nicht in den vorhergehenden Abschnitten wenigstens angedeutet wäre.

Das letzte Kapitel der Abhandlung, das sich auf die westslawisch- (genauer: polnisch-)iranischen Isoglossen konzentriert, stellt das Hauptinteresse des Verfassers dar. Dadurch sind auch einzelne Etymologien besser bzw. genauer ausgeführt als das in den vorhergehenden Kapiteln der Fall war. Dennoch bleiben sie meistens hypothetisch, insofern sie nicht chronologisch sowohl von der slawischen als auch von der iranischen Seite her bestimmt sind und mit historisch überprüfbaren Fakten übereinstimmen. Weiter bleibt, wie schon erwähnt, die Frage nach dem Grad der dialektischen Gliederung des Urslawischen in der Zeit des angenommenen iranischen Einflusses offen. Ebenso wäre jedenfalls auch der Stand der iranischen Sprachen bzw. Dialekte und deren Entwicklungsstufe in der betreffenden Zeit näher zu bestimmen. Wenigstens teilweise sollte auch die Frage beantwortet werden, was man denjenigen Sprachen, die sehr schlecht oder kaum belegt sind (z. B. nur in einigen Glossen, Namen usw.; Problem der skyth.-sarmat. Sprachresten usw.), zuschreiben kann. In denselben Rahmen fügt sich zuletzt noch das Problem, wie eine Entlehnung zu beurteilen ist, wenn die Ausgangsform (möglicherweise auch zufällig) nicht (oder noch nicht) bekannt ist.

ANMERKUNGEN

1. Vgl. S. 3: »Po rjadu priznakov – leksičeskix, fonetičeskix, grammatičeskix – osetinskij jazyk, poryvaja s drugimi indoiranskimi jazykami, smykaetsja s perečislennymi evropejskimi jazykami. Eti čerty my nazyvajem skifo-evropejskimi izoglossami.«
2. »Dopuskaja v principe specifičeskie svjazi severnoiranskogo s evropejskimi jazykami, M. Mayrhofer, kak my думаем, не ошibaetsja. Naš material rešitel'no eto podtverždaet.«
3. »Os. *xsyrf* po oglasovke i po značeniju primykaet neposredstvenno k slavo-baltijskomu.«
4. (S. 13): »to saksij mog soxranit' izoglossy drevnejšego perioda skifo-evropejskix kontaktov, v tom čisle i takie, kotorye v osetinskom ne zasvidetel'stvovany.«
5. Diese Verbindung schlagen schon J. Rozwadowski, RO I, 1914–5, 104, und H. Arntz, Sprachliche Beziehungen zwischen Arisch und Balto-Slawisch, Heidelberg 1933, 37 vor.
6. Zum arm. Beleg vgl. Pokorny IEW 632 und 564 und jetzt auch Klingenschmitt, Altarmenisches Verbum, 225.
7. Fraenkel verzeichnet kein *tapuoti*, er bemerkt aber l. c. folgendes: »Lett. *tapât* 'schreiten (mit kleinen Schritten)', Interj. *tapa* oder *tapu* wird zu slowen. *topôt* 'Getrappel, Stampfen' /.../, skr. *тõpõt* 'dass.', russ. *топать* 'stampfen' gestellt, die wie lit. *tapýti* mit bulg. *тепам* 'walken, stampfen, schlagen', russ. *тепти* 'schlagen' usw. /.../ ablauten.« Vgl. ibid. noch *tapýti* 2. (*tapiju*) 'tapfen, treten'.
8. (S. 16): »Povsjudu v etix slovax my naxodim zakonomernyj dlja iranskogo *r* ili liš' osetinskij primykaet k baltijskomu, davaja prostuju (bespreverbnuju) sprjagaemuju formu s *l*.«
9. Zu balt. Belegen vgl. Fraenkel, LEW, 960 f.
10. Diese Verbindung hat schon Vasmer, RSI VI, 1913, 173.
11. Zur morphologischen Analyse osset. *bælon/bælxæw* vgl. Abaev, IES I, 249, und zur lit. Vertretung Fraenkel, LEW, 31.
12. Vgl. z. B. Brugmann, Grdr. II/1, 296.
13. Vgl. ibid. S. 77: »In der Mehrzahl der Fälle gehen in altererbten Wörtern *ir, il, im, in, ur, ul, um, un* auf ieur. *ɾ, ʎ, m, n* zurück.« Weiter, 78 f., führt er die bisherigen Deutungsversuche an (z. B. Trautmann, Slavia II, 1 ff.; Vaillant, Gramm, comp. I, 171; Kuryłowicz, Apophonie, 227 f.). Er selbst geht von einer anderen Begründung aus. So schreibt er auf S. 79: »Nun ist erstens klar, dass der gewöhnliche Reflex von ieur. **ɾ, *ʎ, *m, *n* sowohl im Balt. wie im Slaw. *ir, il, im, in* ist. Dieser Reflex ist auch der einzige, der am lebendigen Ablautwechsel teilnimmt. /.../ Die Verbindung *uR* bezeichnet also die seltenere Entwicklung. Dies zeigt sich auch darin, dass die *u*-Verbindungen geneigt sind, eine expressive Valeur anzunehmen. Besonders im Balt. lässt sich dies in einer erstaunlichen Anzahl von Fällen feststellen. Die Bedeutungen, die durch Wörter mit *uR* usw. zum Ausdruck kommen, sind vor Allem die folgenden: 1. 'schwer, dumm, faul', 2. 'klumpig', 3. 'krumm', 4. 'mit körperlichen Gebrechen, oder anderen herabsetzenden Eigenschaften versehen, elend', 5. 'dunkel, schmutzig', 6. dazu kommen lautmalende Wörter.« Zur möglichen Vereinbarkeit der von Trautmann und Kuryłowicz vorgeschlagenen Deutung mit der Stangschen vgl. noch Stang, ibid. S. 81 f.
14. Fraenkel, LEW, 399 verzeichnet lit. *mākas* '(Geld)beutel', lett. *maks* 'Beutel' /.../, lit. *makštis*, Pl. *mākštys* 'Scheide, Futteral, Etui', *makšnà* '(Geld)beutel' /.../, lett. *maksts* 'Netzbeutel, Scheide, Futteral' – mit leichten Bedeutungsabweichungen also, die aber besser zu slawischen Belegen passen.
15. Es bleibt die Frage, ob der osset. Vokalismus ev. aus einer Schwundstufe derselben Wurzel erklärbar wäre. Oder denkt Abaev vielleicht an Einfluss der slawischen Form auf die ossetische? Problematisch.
16. Vgl. dazu Fraenkel, LEW, 309: *kümetis, kumetj̄s* 'Instmann, Gärtner' < aruss. *кõметь*; apreuss. *kumetis* 'Gebuer' (= 'Bauer') < apoln. *kõmet*' usw.

17. Dieselbe Zusammenstellung verzeichnet schon A. A. Zaliznjak, *Voprosy slavjanskogo jazykoznanija* 6 (1962), 41, wo er einige Umstände, die zugunsten des möglichen Einflusses des Slawischen auf die nordiranischen Dialekte sprechen könnten, anführt. Hinsichtlich der Ursache einer solchen Entlehnung schliesst er sich der Deutung Abaevs, OJF I, 334 an, der eine soziale Differenzierung der Alanen annimmt.
18. Denn (ibid.): »Eslj by reč' šla o pervonačal'nom rodstve, to my imeli by v osetinskom ne *fæxt*, a *fist.«
19. In diesem Zusammenhang wäre vielleicht angebracht, die geographische und chronologische Verbreitung des Terminus *pextilb* zu überprüfen. Vasmer, REW II, 363 führt noch eine weitere dialektische Variante *pixtelb* an.
20. Zu dem Verhältnis iran. *a* : osset *æ* vgl. Miller, GIPh I, Anhang I, 14 und zu iran. *t* : osset. *d* Beispiele wie aw. *mātar-* : osset. *madæ* »Mutter« oder aw. *satəm* : osset. *sædæ* 'hundert'. Zu russ. Belegen und Bedeutungen vgl. Vasmer, REW II, 330.
21. Zur Möglichkeit eines typologisch verwandten Prozesses vgl. Dressler, Sprache XI, 1965, 37: »Im Altkirchenslawischen entspricht (vielleicht als Lehnübersetzung) griech. *aēr* ein Wort *vəzduxs*.«
22. Zu ai. *vāpra-* »Aufwurf von Erde, Erdwall« (ep., kl.) vgl. Mayrhofer, KEWA III, 145, der zu dem oben genannten ossetischen Beispiel eine wirklich schlagende Parallele aus dem Iranischen beibringt: »Ein vergleichbares *vap-ra-* setzt das Iranische in der Bedeutung 'Schnee' fort: aw. *vafra-*, npers. *barf* usw.« Zum Verbum *vāpati* 'streut, sprengt aus, wirft, sät' vgl. Mayrhofer, KEWA III, 144. Vgl. auch Vasmer, REW II, 126.
23. Vgl. Miller, GIPh I, Anh., 9 Anm.
24. Könnte ev. der Vokalismus eines solchen – falls im Ossetischen überhaupt bekannt – die Bildung *mittmet* beeinflussen? In diesem Fall könnte vielleicht eine ähnliche Doppelheit wie im Awestischen vorliegen, das sowohl den Ausdruck *snaēža-* wie auch *vafra-* 'Schnee' kennt, wahrscheinlich mit einem ursprünglichen Unterschied in der Bedeutung, etwa 'Gestöber' : 'Schnee'.
25. Vgl. schon Rozwadowski, RO I, 1914–15, 104.
26. So schreibt er auf S. 38 folgendes: »Areal'nye slova vxodili v osetinskuju leksiku v raznye periody istorii jazyka. V drevnejšij period jazyk ešče ostavalsja veren unasledovannym iranskim fonetičeskim normam, v tom čisle i iranskomu rotacizmu. /.../ So vremenem jazyk v processe kontaktov s drugimi jazykami stal otkodit' ot drevneiranskix zvukovyx norm i stali vxodit v silu normy areal'noj fonetiki, v tom čisle otkrylis' dveri dlja fonemy *l*.«
27. Vgl. S. 47: »Isoglossa *γ* (*h*) informiruet nas o bolee glubokom i čitel'nom učastii skifo-sarmatskogo elementa v etnogenetičeskom processe na juge Rossii, čem eto moguť sdelat' toponimika i arxeologija.«
28. Zum slaw. *bogъ* vgl. noch Vasmer, RSI VI, 1913, 173; Meillet, RÉSI. VI, 1926, 168; R. Jakobson, *Slavic Mythology*, Funk and Wagnall's Standard Dictionary of Folklore, Vol. II, 1950.
29. Vgl. z. B. Porzig, Gliederung, 168.
30. (S. 53): »Ix kontakty načalis', verojatno, so vremeni obosoblenija slavjanskoj grupy, t. e. so vtoroj poloviny II tysjačeljetija, /.../ do IV v. n. e., stalo byt', okolo pjatnadcati vekov.«
31. (S. 59 f.): »Blizost' meždu slavjanskim i osetinskim состоit ne toľko v tom, čto preverbov mnogo i vse oni obraščajut nesoveršennyj vid v soveršennyj, no i v tom, čto i v slavjanskom, i v osetinskom preverby ne utračivajut pri etom i svoix slovoobrazovatel'nyx funkcij, uočnjaja značenie dejstvija v otnošenii ego prostranstvennoj napravlenosti i pr. /.../ I v slavjanskom i v osetinskom perfektivirujuščaja rol' preverbov vystupaet v prošedšem i v buduščem vremeni.«
32. (S. 64): »V etot odnositel'no drevnij period, kogda v osetinskom proisxodilo sraščenie nekotoryx preverbov s glagol'nyimi osnovami, preverby ešče ne soobščili glagolu perfektivnogo značenija, t. e. soxranjalos' ešče to položenie, kotoroe bylo v drevneiranskom.«
33. Vgl. noch z. B. Meillet, MSL 9, 55; MSL 20, 111; RS 8, 297 und Fraenkel, LEW, 1173 f.
34. Vgl. auch Arumaa, UrsI. Gramm. II, 52: *vəz-* (-z- < -g'h-).
35. »Eta blizost' lučše vsego možet byt' ob'jasnena kak rezul'tat areal'nyx skifo-slavjanskix jazykovyx kontaktov v Vostočnoj Evrope, našedšix svoje vyraženie i v rjade drugih leksičeskix i grammatičeskix izogloss.«
36. (S. 70): »Analogija meždu slavjanskim i osetinskim, kak my vidim, daleko iduščaja i pokazatel'naja: v slavjanskom v obširnoj gruppe imen i mestoimenij, v osetinskom v imenax, a takže

- ličnyx, voprositel'nyx i otnositel'nyx mestoimenijax suščestvuet genitiv-akkuzativ, pričem i tam i tut upotreblenie ego svjazano v konečnom sčete s različeniem klassa ličnosti (persona) i klassa ne-ličnosti ili veščej (res).«
37. Delbrück, Vgl. Syntax I 320, 154; Meillet, Recherches sur l'emploi du génitif-accusatif en vieux-slave, Paris 1897; Berneker, KZ 37, 1901, 364–386; Meillet, Le slave commun, 407.
38. (S. 73): »Počemu že toľko v osetinskom, vostočnoarmjanskom i slavjanskom v etoj roli vystupaet forma genitiva?«
39. Vgl. noch S. 78: »V osetinskom že pojavlenie genitiva-akkuzativa risuetsja kak zakonomernyj process, podderživaemij vsej istoriej iranskix i daže, šire, indoiranskix jazykov.«
40. »Die Einführung der Genitivform bei Bezeichnungen für Lebewesen hängt mit der Ausbildung der Kategorie der Belebtheit zusammen, die in verschiedenen slawischen Sprachen verschieden weit (im Russischen am weitesten) gegangen ist. In allen Einzelheiten ist dieser Prozess fürs Russische zuletzt von Kuznecov 1959, 92–107 dargestellt worden. Es erweist sich, dass der sogenannte Genitiv-Akkuzativ zuerst bei Personennamen auftritt (1229 /.../), dann bei den gleichen Bezeichnungen mit Präpositionen (1375 /.../), und schliesslich bei Bezeichnungen für männliche Tiere (1521 /.../).«
41. »Cette distinction est nouvelle et inconnue du baltique, mais elle est déjà fixée en vieux slave /.../. Et elle s'élargit /.../ le génitif-accusatif se développe au pluriel et au duel, d'abord dans la flexion pronominale avec les pronoms et adjectifs employés absolument, puis, pour une partie des langues, dans la flexion des substantifs. /.../ Le russe, avec l'obscurcissement de la notion de genre au pluriel, l'étend au pluriel des féminins et des neutres.«
42. Vgl. noch Meillet, Recherches sur l'emploi du génitif-accusatif en vieux-slave, 172: »Le nominatif et l'accusatif de tous les thèmes masculins en -o- ont été identiques pendant un temps; l'accusatif des adjectifs déterminés, influencé par les pronoms et les démonstratifs, a pris la forme du génitif-accusatif que possédaient ces mots; en se transmettant aux formes nominales, cet usage a permis d'écarter la confusion du nominatif et de l'accusatif d'abord dans les noms de personnes, puis dans ceux d'êtres animés.«
43. Er schreibt in diesem Zusammenhang (l. c.): »O genetičeskom edinstve, t. e. o vozvedenii obeix legend k obščej indoevropejskoj mifologii, takže ne prihoditsja govoriť, tak kak v etom slučae my mogli by prosledit' elementy etogo mifologičeskogo kompleksa po vsem indoiranskomu i evropejskomu miru, a ne toľko v osetinskom i latinskom.«
44. Vgl. noch Abaev, IES II, 148 f.
45. Vgl. weiter S. 180.
46. Vgl. Abaev, Mélanges Benveniste, 1975, 4 f.
47. Vgl. jedoch Gimbutas, To Honor R. Jakobson, Vol. I, 747.
48. Abaev, *ibid.*, Anm. 82.
49. Vgl. dazu auch R. Jakobson, Slavic Mithology, F. and W. Stand. Dict., Vol. II, 1027, und ausführlicher M. Gimbutas, To Honor R. Jakobson, Vol. I, 1967, 745.
50. (S. 120): »Čto drevnejšij sloj rassmotrennyx nami izogloss otnositsja ko vremeni, kogda drevnevropeskie jazyki naxodilis' ešče v neposredstvennom obščeenii meždu soboj i so skifskim jazykom, a predki italikov ne pereselilis' ešče iz Srednej Evropy v Italiju. A kak eto pereselenije otnositsja k koncu II tysjačeleťija do n. e., to drevnejšie skifo-evropejskie izoglossy prihoditsja datirovat' vremenem ne pozdnee vtoroj poloviny II tysjačeleťija do n. e.«
51. (S. 27): »Kogda xettskaja, grečeskaja, praarmjanskaja, indoiranskaja grupy uže davno otdelilis', utratili neposredstvennyje kontakty meždu soboj i vstali na put' samostojatel'nogo razvitiya, buduščie balto-slavy, toxary, germancy, kelty i italiki soxranjali ešče arealnuju obščnost' v Srednej i Vostočnoj Evrope, razvivajas' v uslovijax vzaimyx kontaktov.«
52. Für die zweite Möglichkeit könnte vielleicht das Material bei Toporov-Trubačev, Lingv. analiz (1962), z. B. S. 231, sprechen; vgl. jedoch die kritische Stellungnahme von P. Arumaa, Baltes et Irans, Studi linguistici in onore V. Pisani, Vol. I, 1969, 73–90, so z. B. S. 87: »De la critique présentée ci-dessus ressort clairement que toutes les étymologies iraniennes proposées jusqu'à présent concernant les habitats septentrionaux des Iraniens reposent sur les bases très fragiles. Quand Toporov et Trubačev nous disent qu'ils ont constaté un nombre double des hydronymes iraniens sur le cours supérieur du Dniéper, en comparaison avec les résultats antérieurs de

- Vasmer, on pourrait bien expliquer une telle prétention par le fait que le onomatologues russes ont été dans leur jugement moins circonspects que Vasmer. Même les étymologies conjecturales de Vasmer, bien que mieux fondées, sont difficiles à défendre» und noch besonders *ibid.* S. 90: »D'autre part aussi, l'appréciation exacte des anciens dialectes de l'iranien du Nord, respectivement des langues iraniennes de la Russie méridionale, se heurte à des difficultés considérables. La publication la plus récente d'un spécialiste qualifié dans le domaine de la langue ossète, V. I. Abaev, *Skifo-evropejskie izoglossy* (Moscou 1965), n'apporte non plus aucune image détaillée de la structure de ces dialectes, malgré qu'une méthode de la linguistique géographique y ait été largement adaptée. L'une des thèses essentielles d'Abaev est, l.c., p. 121sq., que les tribus nord-iraniennes étaient des habitants autochtones de l'Europe orientale et que la Russie méridionale doit être envisagée comme le berceau des Iraniens. Il est difficile de faire accorder cette théorie avec les très pauvres emprunts de l'iranien en langues slaves et avec la question: pourquoi n'y a-t-il dans les langues baltes, que nous connaissons, aucune trace sûr de l'influence iranienne? Nous ne croyons pas, en définitive qu'on puisse même d'un seul fait probant dans l'hydronymie, étayer l'hypothèse d'une connexion étroite et vive entre les Baltes et les Iraniens.«
53. Vgl. z. B. *ibid.*, 136: »čto slavo-iranskije jazykovye svjazy načalish, po-vidimomu, ešče v doskifskuju epoxu v ramkax pozdnej indoevropejskoj obščnosti. V boljšinstve slučaev net takix otlíčitel'nyx priznakov, kotorye pozvolili by s uverennost'ju otdelit' ranneskifskoe ot obščeiranskogo.«
54. *Ibid.*, 141: »Im Baltoslawischen später als im Indoiranischen und Armenischen.«
55. Vgl. dazu noch die weiteren Ausführungen *ibid.*, 146, die aber nichts wesentliches beitragen. Die Kategorie der »Areal-Lexik« bleibt somit noch immer unerklärt, wenigstens hinsichtlich der Herkunft bzw. Entstehung solcher Wörter und deren weiterer morphologischer Analyse, wie sie in der historischen Sprachwissenschaft gefordert wird. Eine solche Wortkategorie setzt eine besonders nahe Beziehung zwischen den miteinander in Kontakt stehenden Sprachen voraus. In diesem Rahmen wären einige Beispiele in der Tat nur dann verständlich, wenn man mit Bilingualismus rechnen könnte. Einen solchen Status für die baltoslawisch-iranischen Sprachbeziehungen anzunehmen scheint mir gewagt und unbeweisbar.
56. Eine solche Auffassung verteidigt z. B. Moszyński, *Pierwotny zasięg jęz. prasł.*, 1957; *Zaliznjak*, *VSJa* 6, 1962, 28 ff. und *KSIS* 38, 1963, 3 ff.
57. (S. 9): »rassmotrenie slavjano-iranskix jazykovyx otnošenij dolžno byt' pereneseno iz tradicionnogo obščeslavjanskogo plana v plan praslavjanskoi dialektologii i lingvističeskoj geografii« und weiter *ibid.*: »Aktual'noj zadačej izučenija slavjano-iranskix leksičeskix (i voošče jazykovyx) otnošenij javljaetsja rasširenje privlekaemogo materiala — praslavjanskoi dialektnoj leksiki, onomastiki (v častnosti, antroponimii).«
58. Vgl. *Toporov-Trubačev*, *Lingvističeskij analiz gidronimov verchnego Podneprov'ja*, Moskva 1962, 225 und *Arumaa*, *Studi linguistici in onore di V. Pisani*, Vol. I, 84.
59. Lit. *miežys* usw. wird von Čop, mündlich, zu idg. **mei(h)-* (Pokorny 715) gestellt, also **mei-g'h-*.
60. Zu einem ähnlichen Bedeutungsverhältnis bei ai. *návanittam* 'frische Butter' vgl. *Mayrhofer*, *KEWA* II, 143.
61. Zu *bālā-* vgl. *Mayrhofer*, *KEWA* II, 426 f.
62. Nach Čop, mündlich, mit ai. *kapotā-* 'Taube' zusammenzubringen.
63. Vgl. oben, S. 159 f.
64. Dieselbe Zusammenstellung behandelt u. a. schon *Arntz*, *Sprachliche Beziehungen zwischen Arisch und Balto-Slawisch*, 45, Beispiel 32.
65. Vgl. *Brugmann*, *Grdr.* II/1, 395: »Als lebendige Glieder eines Verbalsystems scheinen die *to*-Adjektiva von uridg. Zeit an durchgängig oxytoniert gewesen zu sein« und *ibid.*, 411: »Bald haben sich, wie das auch in anderen Formklassen der Fall war, rein nominale Adjektiva einem Verbum angegliedert, bald sind verbale Adjektiva zu rein nominaler Geltung zurückgeführt worden. Hier seien noch Beispiele für rein nominalen Gebrauch gegeben. Av. *sarāta-*, lit. *száltas* 'kalt', zu ai. *śi-śira-s* 'kalt'.«
66. Vgl. *Bartholomae*, *GIPh* I, 175 und *Reichelt*, *Aw. Elementarbuch*, 76.

67. Vgl. z. B. Lindeman, Einführung in die Laryngaltheorie, 104 und Kuiper, Sprache VII, 21, 29 u. a.
68. So z. B. S. 128: »Ebenso hat die Verbindung Vokal + Sonant + präkons. *a* (*eRaT*) akutierten Diphthong ergeben.« Part. pret. pass. wird im Baltischen von dem Infinitivstamm gebildet. Vgl. *ibid.*, 446.
69. »Vielleicht liegt die Tiefstufe vor in lit. *šilti* /.../, denn auszugehen ist von der idg. Wz. **k'el-*, **k'ol-*, die 'kalt', daneben auch 'warm' bedeuten kann.«
70. Čop, mündlich, stellt ai. *kšodati* 'zerstampft' dazu.
71. Anstatt **ab-ī-ta-* ist eher **abi-ita-* anzunehmen (so H. Eichner, brieflich). Vgl. z. B. ai. *vi-tá-* (**vi-ita-*), ags. *wīd* usw. Pokorny 294–5.
72. Zur Frage des *u*-Stamms im Baltischen vgl. Arumaa, Årsbok 1948–49, Lund 1951, 70.
73. Čop, mündlich, verweist auf die mögliche Verbindung mit lat. *paetus* 'leicht schielend'. Vgl. Walde-Hofmann, LEW II,³ 235.
74. »V ponjatie slavjano-iranskix leksičeskix otnošenij nami vključaetsja edinstvenno special'nye slavjano-iranskije innovacii i besspornye zaimstvovanija, to estestvenno ožidat' v rezul'tate so-kraščenie suščestvujuščix slov« (S. 21).
75. So z. B. Rozwadowski, RO I, 1914–15, 103 und R. Jakobson, F. und W. Stand. Dict. II, 105.
76. So z. B. Meillet, RÉSl. VI, 166 f.
77. Vgl. z. B. Arntz, o. c., 45, Ex. 39.
78. Vgl. z. B. Meillet, RÉSl. VI, 169; Arntz, 44, Ex. 21; Benveniste, To Honor R. Jakobson, 1967, 197.
79. B. Čop hat mich mündlich auf das myk. *opi-oromai* 'Herde hüten' aufmerksam gemacht. In diesem Fall könnte es sich nicht um eine iranisch-slawische Isoglosse handeln.
80. B. Čop, mündlich, denkt an onomat. Ursprung. Vgl. dazu die Belege bei Pokorny, IEW, 1058.
81. So u. a. noch: Arntz, 33; Benveniste, To Honor R. Jakobson, 1967, 198.
82. Vgl. dazu noch die Deutung von Szemerényi, Die Welt der Slawen XII/3, 1967, 272.
83. Vgl. schon Meillet, RÉSl. VI, 166 f.
84. Vgl. z. B. Meillet, RÉSl. VI, 167.
85. Vgl. z. B. R. Jakobson, l. c., 1025.
86. Vgl. z. B. Rozwadowski, RO I, 108 f.; Jakobson, l. c., 1025.
87. Vgl. z. B. Vasmer, RSl VI, 173; Jakobson, 1025.
88. Vgl. z. B. Vasmer, RSl VI, 173 f.
89. Vgl. Abaev, Ezyk. izsl. v čast na akad. St. Mladenov, Sofija 1957, 321–8.
90. Vgl. Vasmer, RSl VI, 176 f. und Bezlaj, ESSJ I, 212,51=96,38=2847.
91. Vgl. z. B. Vasmer, *ibid.*, 175 und auch Kiparsky, Russ. hist. Gr. III, 60.
92. Vgl. z. B. Vasmer, RSl, VI, 174 f.
93. Vgl. z. B. Rozwadowski, RO I, 110 und Vasmer, REW III, 328.
94. Vgl. Vasmer REW I 321 f. und noch Abaev, Sb. Borkovskogo (1971), 13.
95. Vgl. schon Rozwadowski, RO I, 107 f. und Vasmer, REW I, 624.
96. Vgl. z. B. Rozwadowski, RO I, 107; Vasmer, REW I, 653 und Pohl, Kratylos XXII, 8.
97. Vgl. Vasmer, RSl VI, 176; Vasmer, REW III, 121 f.; Rozwadowski, RO I, 107 und Meillet, RÉSl. VI, 1926, 173 f.
98. Vgl. oben S. 194 und 221.
99. Vgl. anders Mladenov, RÉSl. IV, 1924, 190 ff.
100. Vgl. noch Palmer, TPS 1950, 167 und Hommages Niedermann (1956), 259.
101. Vgl. Vasmer, REW I, 98; Vaillant, Gramm. comp. I, 161; Moszyński, Zasiąg, 82 ff.; I. Grafenauer, Slovenski etnograf 5, 1952, 237 f. usw. Sadnik-Aitzetmüller, WS, 1970, 361 rechnen – ähnlich wie Mayrhofer l. c. – mit iranischem Einfluss.
102. Zum Reflex der Gruppe **r + m* schreibt z. B. Arumaa, UrsI. Gr. II, 145, folgendes: »Die Gruppe *Liquida + Nasal* ist im Slawischen reichlich vertreten, weil *m* in der Wortbildung als primäres Formans gilt. Da wo es sich um sonantisches *r* handelt, bleibt *rm* bis in die Neuzeit er-

- halten, so z. B. slowen. *čřm* 'Fingerwurm', aus *čřrmь, zu lit. *kirmis* 'Wurm', ai. *křmi-* 'dass!'.« Zum Reflex der Gruppe *r + *u* meint er *ibid.*, 150: »Diese Gruppe entsteht meistens bei Wurzeln, die auf *u* auslauten. Das Wort für 'Eber, Kleinvieh', urslav. *borvъ in sloven. *brâv*, poln. *browek* ist ein verbafter *u*-Stamm *l...l*; oder abulg. *drěvo* 'Baum', lit. *dervà* 'Kleinholz' *l...l*. Daneben hat auch suffixalen Charakter angenommen, z. B. im Wort für 'Leib, Eingeweide': abulg. *čřvo* neben apreuss. *křmens* 'Leib'; r.-ksl. *mrvaji* 'Ameise' aus urslav. *morvī; ar. *čřrvъ* 'Wurm' neben abulg. *čřrmьnъ* 'rot'.«
103. Vgl. Mladenov, ASIPh XXXIII, 16–9 und Skok, ERHSJ III, 339.
104. Vgl. Abaev, OJF I, 240: »Skify javljajutsja takže tem edinstvennym iranskim narodom, kotoryj dolgo i neposredstvenno sosedil so slavjanskim, v osobennosti vostočnoslavjanskim mirom.«
105. Vgl. jedoch Kiparsky, Russ. hist. Gr. III, 61: »Da das Wort erst 1625 belegt ist, dürfte türkische Vermittlung vorliegen.«
106. Vgl. Abaev, Etimologija 1966 (1968), 246. Er nimmt an, dass auch das Skytische das entsprechende Wort, das sonst nur im Awestischen belegt ist, enthalten haben müsste. Vgl. auch Kiparsky, Russ. hist. Gr. III, 60.
107. Vgl. oben S. 220.
108. Vgl. Kiparsky, Russ. hist. Gr. III, 60.
109. Vgl. dazu Berneker, SEW I, 23 f.; Stawski, SEP I, 24; Brückner, SEP, 10.
110. Vgl. dazu Vaillant, Gr. comp. III, 429: »Le slave *ačiti, dans pol. *ob-aczyć*, d'où *baczyć* 'regarder, avoir égard', a un correspondant dans av. *aīwy-āxšayēinti* 'ils surveillent' et il peut être le faitif d'un dérivé verbal du nom de l'oeil', *oko*, comme l'inchoatif lit. *àkti*, *ankū* 'recevoir des yeux', adj. *akýlas* 'attentif'.« Vgl. noch ausführlich Mathiasen, Studien zum slawischen und indoeuropäischen Langvokalismus (1974), 160 f. Zu den formalen Möglichkeiten einer solchen Herleitung vgl. noch Szmerényi, Die Welt der Slaven XII/3, 1967, wo er auf S. 280 zur Veranschaulichung des Begriffs 'depreverbalization' folgendes Beispiel anführt: »with the well-known process of 'depreverbalization' *l...l* it is also relevant to point to Martynov's successful elucidation of Slavic *gněati sę* 'to be angry': it is depreverbalized from *gněati, earlier *ogněvati, from *ognь l...l*.«
111. Vgl. Čop, Živa antika III, 1–2, 1953, 186 f.
112. *Ibid.*, 58 f. B. Čop, mündlich, rechnet mit einer Möglichkeit **třva-* ~ **trěu-* 'gedeihen' (Pokorny, IEW, 1095).
113. Vgl. dazu Bartholomae, GIPh. I/1, 172, 297, Par. 1: »Nach den gegebenen Beispielen scheint mir die Norm *aē* im Anlaut und in offener Silbe, *ōi* in geschlossener *l...l*. Doch ist sie in Inlautsilben häufig verletzt *l...l*. Unregelmässiges *ōi* findet sich häufiger. Das *gaw.* bevorzugt *ōi*, das *jaw.* *aē*.«
114. Vgl. Fraenkel, LEW, 563 f.; Walde-Hofmann, LEW II,³ 304.
115. Vgl. noch Bartholomae, AIW, 610.
116. Vgl. R. Jakobson, l. c., 1026.
117. Machek, Linguistica Slovaca III, Bratislava 1941, 84–8. Vgl. auch EŠČ, 415.
118. Vgl. l. c., 66: »Etimologičeskij i mifologičeskij analiz slova *rarogъ* pokazyvaet intensivnost' slavjano-iranskix obščenij v oblasti religii (na urovne drevnix primitivnyx verovanij) i mifologii i odnoveremno možet služiti' otvetom, kotoryj udovletvorit ljubogo skeptika, somnevajuščegosja voobšče v real'nosti sootvetstvujuščix vlijanij irancev na slavjan.«
119. Zu den zit. Lehnwörtern bzw. deren mythologischen Hintergrund vgl. noch die Schlussbemerkungen *ibid.* S. 70 f.: »Ir. **pativāra-* – **vāragna-* polnost'ju otrazilos' v pol'sk. *poczwara* – *raróg*, pri čem jasnye sledy mifologičeskogo upotreblenija pol'skix prototipov govorit o tom, čto delo ne ograničivalos' odnim zaimstvovaniem slov, no celyj sjužet drevnix mifologičeskix verovanij byl vo vsem suščestvennom pozaimstvovan čast'ju drevnix zapadnyx slavjan v epoxu intensivnyx kontaktov s sosednimi drevneiranskimi plemenami.« Ähnliches stellt er (S. 71) hinsichtlich der Lage im Baltischen fest: »Iz predyduščego izloženiya sleduet, čto baltijskij v rezul'tate samostojaatel'nyx obščenij s iranskim tože usvoil paru terminov ir. **pativāra-* – **vāragna-*, otraziv ee v vide lit. *aitivaras* 'letučij dux, zmej' – *vānagas* 'jastreb'. Net ničego udivitel'nogo v tom, čto slavjane i balty zaimstvovali u irancev odni i te že terminy.« Vgl. noch Fraenkel, LEW, 1194.

120. Die Gegenargumente, die er auf S. 72 f. anführt, sind: verschiedene Areale, abweichende Semantik, die Ablautverhältnisse der Urform.
121. Zu *gau-* 'Kuh, Stier, Rindvieh' vgl. die Namen wie *Gáos*, *Agauoi* – Abaev, OJF I, 166.
122. Über *katz* schreibt auch Gołab, To Honor Roman Jakobson, Vol. I, 783, wo er *katz* 'mörderer, tormentor' als eine Vrddhi-Bildung darstellt. Wichtig ist die Auseinandersetzung mit dieser Meinung, die T. Mathiassen, Studien zum slawischen und indoeuropäischen Langvokalismus (1974), 215, bringt: »GOŁABs Interpretation von *kat* ist nun die folgende: Es gehöre dies als Vrddhibildung zu dem aus tabuistischer Rücksicht aus *tok-* umgestellten *kot-*. Die Entwicklung sei nomen actionis **koto-* → denominatives Adjektiv **kōto-* (*katz*). Ich finde diese Interpretation wenig überzeugend: *kat* ist ja nur im Westslawischen belegt; m. E. könnte er sich somit sehr wohl um eine späte Ableitung von *katati/katiti* handeln. Die Annahme tabuistischer Umstellung wäre für *kat* 'Henker' verständlich, kaum aber für das hierfür zugrundeliegende *kot-*.« Vgl. noch Darms, Schwäher und Schwager, Hahn und Huhn. Die Vrddhi-Ableitung im Germanischen, München 1978, 349 f. und Jakobson, Word 8 (1952), 388.
123. »Rešajušče značenje nužno pridavati svjedočanstvu poljskoga materijala o sastavu leksiki v iranskix dialektax-istočnikax.« Strittig ist seine Interpretation der Stellung der polnischen Wörter im Rahmen der slawischen Lexik insgesamt. Vgl. dazu S. 79: »čto eti poljskie slova ot nosjatsja k čislu drevnix elementov slavjanskoj leksiki nezavisimo ot svoego ograničennogo rasprostranjenja (praslavjanskije leksičeskie dialektizmy).«

KAZALA

Pokončne številke kažejo na mesta v slovenskem besedilu, ležeče pa na mesta v nemškem.

Indijski jeziki (sti. neoznačeno)

<i>a-</i> 125	<i>drúhyati</i> 112, 144	<i>kárman-</i> 122
<i>abhi-</i> 112	<i>druṇa-</i> 60, 103	<i>karmāra-</i> 122
<i>ajā-</i> 40, 133	<i>dhámati</i> 32	<i>karna-</i> 39
<i>ajína-</i> 40	<i>dhānā</i> 82, 167, 168	<i>karṣa-</i> 40
<i>alasa-</i> 43	<i>dhī-</i> 29, 132	<i>karṣati</i> 40
<i>amā́tya-</i> 123, 145	<i>dhruvá-</i> 33	<i>karṣú-</i> 40
<i>āṅgāra-</i> 37, 132	<i>eka-</i> 33	<i>kártra-</i> 122
<i>anta-</i> 125	<i>gā́dha-</i> 53	<i>kéśa-</i> 38
<i>anya-</i> 113	<i>gā́hate</i> 52, 53	<i>keśin-</i> 38
<i>āp-</i> 133	<i>gardha-</i> 37	<i>kéta-</i> 45
<i>apas-</i> 53	<i>gā́tha-</i> 130	<i>kṛ-</i> 122
<i>āścarya-</i> 52	<i>gaya-</i> 20	<i>kṛka-</i> 125
<i>ati-reka-</i> 50	<i>gā́yati</i> 130	<i>kṛmi-</i> 122, 141, 194
<i>ātman</i> 29	<i>gī́r</i> 30	<i>Kṛṣṇā</i> 47
<i>āvīh</i> 34	<i>godhā</i> 52	<i>kṛṣṇā-</i> 34, 47
<i>bā́dhte</i> 37	<i>gomant-</i> 87, 174	<i>kṛtyā-</i> 122
<i>bahiḥ</i> 34, 36	<i>gṛ́dhyati</i> 37	<i>kṣipáti</i> 39, 133
<i>bā́la-</i> 83, 169	<i>grīvā́</i> 48	<i>kṣiprá-</i> 39, 40
<i>bā́laka-</i> 83, 169	<i>gṛ́ṇā́ti</i> 30	<i>kṣobha-</i> 38
<i>barhīḥ</i> 36	<i>ghatate</i> 52	<i>kṣoda-</i> 39
<i>bībhatsate</i> 37	<i>háva-</i> 48	<i>kṣódati</i> 39, 141, 193
<i>br̥haspatih</i> 133	<i>hávate</i> 134	<i>kṣodīyas-</i> 39
<i>buli-</i> 49, 135	<i>hvalati</i> 112	<i>kṣúbhyati</i> 38, 133
<i>bulī</i> marati 49	<i>hvar-</i> 112	<i>kṣudrá-</i> 39, 133
<i>bhága-</i> 107, 132	<i>hváras-</i> 21, 112	<i>kukṣi-</i> 85, 172
<i>bhárghaḥ</i> 43, 133	<i>hvárate</i> 112	<i>kúlam</i> 46
<i>bhárghas-vant-</i> 43	<i>hvātar-</i> 47	<i>kumāra-</i> 46
<i>bhárvati</i> 51, 135	<i>iláyati</i> 43	<i>kūpa-</i> 46
<i>cam-</i> 102	<i>Indra-</i> 51	<i>mahā-kulá-</i> 46
<i>camará-</i> 123	<i>índu-</i> 51, 121	<i>mālu-</i> 61
<i>camū-</i> 130	<i>īrmá-</i> 47	<i>māluvā</i> pali 61
<i>cárvati</i> 51	<i>í-tara-</i> 113	<i>mama</i> 29
<i>cā́ttra-</i> 45	<i>jvalati</i> 44	<i>manth-</i> 33
<i>cā́yati</i> 47	<i>jvarati</i> 44	<i>mānthati</i> 32
<i>cétati</i> 45, 74, 160	<i>kadru-</i> 39	<i>māra-</i> 49, 135
<i>cikéti</i> 74, 160	<i>kam</i> 58, 136	<i>mara-</i> 49, 104
<i>dáksīṇa-</i> 49	<i>kāma-</i> 46	<i>maraka-</i> 49
<i>dānu</i> 131	<i>kapotá-</i> 141, 192	<i>māráyati</i> 73, 159
<i>dīrgha-</i> 33	<i>kārā</i> 38	<i>mathnā́ti</i> 32

<i>mayūra-piccha-</i> 42	<i>ribh-</i> 43	<i>śronih</i> 44
<i>medhirá-</i> 58	<i>ṛkná-</i> 41	<i>śū-</i> 143
<i>mītra-</i> 113	<i>ṛkṣá-</i> 41	<i>śubhrá-</i> 125
<i>múhu</i> 52	<i>ṛkṣālā</i> 41	<i>śúdrá-</i> 121
<i>mūrcchati</i> 51	<i>ṛkṣara-</i> 41	<i>śūna-</i> 47
<i>mūrdhan-</i> 102	<i>roman-</i> 51, 135	<i>śvan-</i> 138
<i>na</i> 36	<i>ṛṣáti</i> 41	<i>śvañcate</i> 39
<i>nábhas-</i> 21	<i>ṛṣṭí-</i> 41	<i>śvāntá-</i> 30
<i>nákiḥ</i> 36, 37	<i>rukṣa-</i> 125, 145	<i>śyāma-</i> 61
<i>návanāta-</i> 122, 192	<i>sákhā</i> 117	<i>támas</i> 124
<i>nāvya</i> 27	<i>samdhā</i> 30	<i>tanú-</i> 29
<i>netra-</i> 122	<i>sānu-</i> 41	<i>tarh-</i> 40
<i>nīca-</i> 34, 37	<i>sap</i> buruṣaski 92, 179	<i>tāṣṭi</i> 33
<i>nīcāt</i> 34	<i>savyá-</i> 34, 38	<i>táva</i> 29
<i>nūnám</i> 36	<i>sétu-</i> 67, 152	<i>tīvrá-</i> 25
<i>óṣṭha-</i> 34	<i>sóma-vant-</i> 87, 174	<i>tucchyá-</i> 38
<i>ótum</i> 124	<i>sraktí-</i> 120	<i>tūṇa-</i> 45
<i>pājasyá-</i> 41	<i>srāmá-</i> 42, 120	<i>tūñí-</i> 133
<i>pakṣá-</i> 41, 133	<i>srédhati</i> 118	<i>ucchvañká-</i> 39
<i>pāla-</i> 25	<i>srótas-</i> 121	<i>ukṣan-</i> 138
<i>panasa-</i> 68, 154	<i>sthāpayati</i> 53, 135	<i>vāda-</i> 47
<i>pari-varta-</i> 59	<i>sūnú-</i> 47	<i>vādáyati</i> 47
<i>Parjánya-</i> 31, 57	<i>svan-</i> 144	<i>Vala-</i> 136
<i>parśu-</i> 43	<i>syālá-</i> 40	<i>vápati</i> 74, 159, 190
<i>parśvá-</i> 43	<i>śábdá-</i> 42	<i>vapra-</i> 74, 190
<i>piccha-</i> 42	<i>śákala-</i> 47	<i>vártman-</i> 59
<i>pináṣṭi</i> 97, 98, 185	<i>śakuná-</i> 39	<i>vāta-</i> 49
<i>pitú-</i> 84, 170	<i>śāpa-</i> 38, 133	<i>vātave</i> 124
<i>prṣṭí-</i> 43	<i>śapati</i> 42	<i>vāti</i> 31
<i>prṥhúṣ</i> 25	<i>śaphara-</i> 39	<i>vāyati</i> 49
<i>pūriṣa-</i> 45	<i>śībham</i> 121	<i>Vāyu-</i> 79, 140
<i>pūrva-</i> 33	<i>śiras-</i> 125, 145	<i>vāyu-</i> 49
<i>phéna-</i> 49	<i>śí-śira-s</i> 134, 192	<i>vidhāvā</i> 31
<i>rātrī</i> 43	<i>śra-p-</i> 135	<i>vīrá-</i> 47
<i>ṛcchārā</i> 41	<i>śrapayati</i> 53	<i>vītá</i> 193
<i>rébhati</i> 43	<i>śrávaṇa-</i> 44	<i>yásas-</i> 44
	<i>śravas-</i> 107	<i>yáva-</i> 82, 83, 167, 168

Iranski jeziki

<i>abiy</i> stperz. 112	<i>aiwi.družaiti</i> av. 112	<i>aošta-</i> av. 34
* <i>abi-zūr-</i> iran. 112	<i>aiwyāxšaya-</i> av. 93, 181	<i>āp-</i> stperz. 26
<i>aēva-</i> av. 33	<i>aiwy-āxšayeinti</i> av. 142, 194	* <i>apa-</i> iran. 163
<i>afsurde</i> perz. 48	<i>aiwyāxštrāi</i> av. 93	* <i>āpaka-</i> iran. 26, 60, 108
<i>ainya-</i> av. 113	* <i>aixa-</i> iran. 101	<i>apara-</i> av. 60
<i>airya-</i> av. 19	<i>āknūn</i> perz. 35	<i>ara-</i> av. 85, 171
* <i>airyā-</i> iran. 60	<i>amata-</i> stperz. 145	* <i>Ardvi</i> iran. 58
* <i>airyā-(dahyu-)</i> iran. 110	<i>Anāhitā</i> iran. 58	<i>arəma-</i> av. 47
<i>aiva-</i> stperz. 33	<i>angišt</i> nperz. 37	<i>arma-</i> av. 43
<i>aiwi</i> av. 112	<i>aōḍa-</i> av. 27	<i>aršti-</i> av. 41

- asfurde* perz. 171
Asi oset. 25
asiag oset. 25
asman- iran. 60, 108
*asmanya- iran. 27
aspan- sogd. 178
*Asparuk iran. 91, 178
asta- av. 91, 179
*asta-pān- iran. 91, 179
*asta-pāna- skit. 187
ā-šob nperz. 38
ātar- av. 23
ātur- srperz. 23
ava- stperz. 88, 175
avahyarādiy stperz. 28
āviš av. 34
axšaēna av. 17
ayar av. 85, 172
az jagn. 113
azaiti av. 92, 180
azəm av. 113
azina- av. 40
azina-vant- av. 40
azu sogd. 113
aždar perz. 52
(æ)fsæn oset. 90, 178
æfsærm oset. 20, 50
æfsürğ oset. 60
æn-son-un oset. 114
æn-son-un oset. 114
ærdin vzhoset. 60
ærdunæ oset. 60, 103
ærdyn oset. 103
ærra oset. 85, 171
æs-son-yn oset. 114
æv- oset. 112
æxsar oset. 95, 182
æxsnun oset. 66, 152
æxsyrf oset. 40, 66, 151
æz oset. 113
bāda- khotansak. 59
baga- stperz. 29, 89, 107, 176
Baga-farna skit. 17
Bagafarna- med. 118
Baga-farna- perz. 89, 176
*Baga-xvarna- iran. 176
baya- av. 17, 76, 82, 89, 161, 175, 176
baourvō av. 51
barəjayeiti av. 133
barəziš av. 36
barf nperz. 74, 190
bāysa- khotansak. 92, 180
bærlæn oset. 139
bærlæw oset. 138, 189
bælon oset. 17, 70, 82, 83, 138, 155, 167, 169, 189
barəjayeiti av. 43
bærzond oset. 26
bæx oset. 102
bæræg- av. 43, 133
bæræxda- av. 43
bærəzant- iran. 26
birinj perz. 123
biyāri horezm. 85, 172
biyōr ūgn. 85, 172
brōiGra- av. 20
brōiGrō.taēža- av. 20
*brušā- iran. 65
bulj(s)āte khotansak. 43
byran oset. 64
βγ- sogd. 89, 176
βrḥs- sogd. 43
βy'ryy sogd. 85, 172
(')βyxy- horezm. 93, 181
cad oset. 102
cæd oset. 64, 73, 158
cædæ oset. 73, 158
cædis oset. 73
cænkul oset. 70, 71, 156
cærgæš oset. 130
cærkæšæg oset. 130
citæ oset. 74, 160
cojrag oset. 73, 159
cong oset. 113
cong-øj oset. 113
cor oset. 73, 159
cumun oset. 102
cund oset. 102
cūr oset. 73, 159
cymd oset. 102
cymyn oset. 102
cyt oset. 74, 160
čakāt pahl. 82, 83, 167, 169
čakt sogd. 82, 83, 167, 169
čakuš nperz. 39
čakuš- av. 39
čam perz. 102
čärtāk perz. 23
čašīdan nperz. 17
čāšt nperz. 17
*čata iran. 102
*ča9a- iran. 102
či9ā- av. 74, 160
či9i- av. 74, 160
dāšmainya- av. 32
daēnā av. 129
daēva- av. 20
dāna khotansak. 82, 168
dāna nperz. 82, 168
*dānā iran. 82, 167, 168
dānak srperz. 82, 168
dānəvya- iran. 26
dānō.karš- av. 168
dānō.karš- av. 82
dānu- av. 25, 26, 56, 131
*Dānu-nazdvō skit. 26
darəyō av. 33
dārja- perz. 123
dašina- av. 49
*dašina- iran. 65
dašinō av. 19
dəbaēš av. 95, 183
dəmāna- av. 44, 86, 173
don oset. 26, 60, 131
draoya- av. 112
drauga- stperz. 112
drū av. 103
*druna- iran. 103
dr(u)vō av. 33
drwn pahl. 103
dumun nperz. 32
durna- khotansak. 103
durōnah- nperz. 103
durūna nperz. 60
duruva stperz. 33
dvaēš- av. 183
dvaē9ā- av. 95, 183
ō'n sogd. 82, 168
ōr'wn sogd. 103
farnah- stperz. 118
fæ- oset. 77, 162, 163
færv oset. 139
fæstæ oset. 72, 158
fæxt oset. 72, 139, 158, 190
fid oset. 98, 185
*frāna- iran. 84, 170
fra-pinaoiti av. 68, 154
fravāyeiti av. 49
frūn sangl. 84, 170
*fšara(h)- iran. 50
fšarəma- av. 20, 50, 106

- *(fšū)haurvatā iran. 90, 120, 177
 fšumant- av. 50, 87, 174
 furd oset. 25
 fyd oset. 84, 170
 gairi- av. 88, 175
 gaomant- av. 87, 174
 gar- av. 30
 gaty.aibī av. 112
 gā9ā av. 22, 130
 *gauna- iran. 113
 *gau-pāna- iran. 99, 187
 gaya- av. 20
 gæmeri oset. 64
 gərəḍa- av. 37
 gərənte av. 30
 grīvā- av. 48
 gudāxtan perz. 134
 gulu oset. 114
 gumbed nperz. 67, 153
 gumeri oset. 64
 *gu-pāna- iran. 99, 187
 guymīry oset. 64
 ḡælæs oset. 70, 156
 ḡæolæs oset. 70
 ḡær oset. 71, 156
 γæn- av. 44
 γōbā afg. 99, 187
 γumba afg. 67, 153
 γun oset. 113
 γw'γ- sogd. 119
 haēk- av. 67, 152
 haētūš av. 67, 152
 hamaēstar- av. 17, 18
 hameštār- nperz. 18
 hāmō av. 29, 88, 131, 175
 hant- av. 117
 *haoma- iran. 18
 haoma-vant- av. 87, 174
 haosafnaēna- av. 90, 178
 haoya- av. 34, 38
 *har- iran. 62, 109
 haraite av. 120
 *haršta- iran. 117
 *harvatā- iran. 90, 177
 *hatya- iran. 117
 *hau(ə)-ryā iran. 120
 *hav- iran. 119
 haxa stperz. 117
 *haxā iran. 117
 haxā stperz. 117
 hā(y)- av. 67, 152
 hayeiti av. 152
 hičaiti av. 67
 hinčaiti av. 152
 hištaiti av. 67, 152
 hita- av. 152
 hīzū- av. 35
 *hræida- iran. 118
 *hū-nau- iran. 120
 *hvana- iran. 144
 hvāpi- av. 61
 hvarə av. 58
 hvarəšāētəm av. 79, 165
 *hvarzu- iran. 79, 165
 h'ara- av. 22
 ilə oset. 64
 inājun oset. 122
 ini horezm. 113
 innə oset. 113
 ir oset. 28
 ispani horezm. 90, 178
 istun zahoset. 67, 152
 isu- av. 101
 *īš iran. 101
 *īx iran. 101
 īx oset. 101
 izər oset. 85, 172
 jav nperz. 83, 168
 *jīv- iran. 186
 jīvya- av. 98
 jū- sak. 98, 186
 jumbīnītār srperz. 88
 juv- vzhiran. 98
 juya- av. 98
 jwaya- av. 98, 186
 kabūtār nperz. 82, 83, 167, 169
 kād-xudā perz. 35
 kaēt- av. 45
 kahrkāsa av. 23
 kajyn oset. 69, 155
 kam av. 58
 kāma- stperz. 46
 ka-mərəḍa- av. 92, 180
 kaṇai afg. 68, 153
 kanūn perz. 35
 kánūn perz. 35
 kāral afg. 40
 karana- av. 125
 kārayeiti av. 40
 karčang srperz. 26
 kārd nperz. 23
 karəta- av. 23
 kargas nperz. 23
 kar'na- av. 44
 kāšti perz. 123
 kata- av. 18, 93, 180
 *kata- iran. 93, 180
 kā9a- av. 22, 100, 187
 kāy- av. 22
 kəron oset. 125
 kəsæg oset. 25, 130
 Khoárgaros iran. 91, 178
 Khuársadzos iran. 91
 ku sogd. 106
 kulenček nperz. 26
 kur oset. 71, 156
 kura perz. 73, 158
 *kura- iran. 46
 kur-æfcæg oset. 70, 71, 156
 kurd oset. 73, 158
 kurmə oset. 18, 70, 155
 kurm myst oset. 70, 156
 *kurna- iran. 46
 kus nperz. 85, 172
 kw sogd. 58
 madə oset. 139, 190
 maē9ana- av. 21, 41, 68, 133, 153
 maēz- av. 82, 168
 maya- av. 25
 maiz- iran. 82, 167, 168
 mana av. 29, 88, 175
 *marda iran. 92, 180
 maryn oset. 73, 159
 mātār- av. 139, 190
 *mā9ya- iran. 84, 86, 170, 172
 *maxš- iran. 155
 mazdā- av. 58
 mązdra- av. 58
 mæcyn oset. 69, 155
 mætə oset. 132
 mæxstə oset. 70, 156
 mæxstənttə oset. 70, 156
 mæxston oset. 70
 meγ nperz. 25
 meγāk nperz. 25
 mēi sangl. 84
 mərəzu- av. 52
 mēšta afg. 67, 68, 153
 mēt jagn. 84

- met* oset. 74, 84, 159, 170
mēθ šugn. 84
mərayō saenō av. 80, 165
mīt oset. 74, 159
mītayeiti av. 133
*Mīthra- iran. 57
mīθ horezm. 84, 170
mīθnāiti av. 41, 133, 153
mīθra- av. 113
mīχ mundž. 84
mīza- av. 168
*mṛda- iran. 92, 102, 180
*mūš- iran. 65
myδ sogd. 84
myθ sogd. 170
nabah- av. 21
*nābh- iran. 79, 164
nāčis av. 36
naēza- av. 44
Naf oset. 79, 164
nāfah- av. 79
nāfah- oset. 79
*nam- iran. 86, 173
nav nperz. 27
n'β sogd. 79
nihol sangl. 37
niowol sangl. 37
nīyaka- khotansak. 122
nmāna- av. 44, 86, 173
pa- sak. 163
pahlūk pahl. 35
pairi-brinānti av. 20
(pairi-)haraitē av. 88, 175
paiti-štāna- av. 92, 179
pal afg. 98
pālāl afg. 25
palas perz. 114
pālsu- khotansak. 43
paourvō av. 33
parāsu- av. 43
parna- stperz. 124
paruva- stperz. 33
*parva- iran. 33
pā'sa sak. 67, 152
pasu-haurva- av. 90, 177
pātar- av. 94, 181
*pātar- iran. 94, 182
pati- iran. 163
*pativāra- iran. 99, 142, 194, 186
pāθra- av. 94, 181
pāθrāi av. 94
paurva- av. 33
pællæz oset. 114
pæðf sangl. 84, 170
pārāsu- av. 35
pārətu- av. 25
pārəθa- av. 25
pīnāl afg. 68, 154
*pitu- iran. 84, 170
piθwa- av. 84, 170
pixa- av. 42
pōiθwa- av. 97, 98, 185, 186
Pōrata skit. 25
pūnda afg. 67, 152
qælæs oset. 70, 139, 156
qær oset. 71, 156
*rādī iran. 131
rādiy stperz. 28, 36, 88, 106, 136, 175
rāman- av. 43
rān nperz. 43
rāna- av. 43
raōdah- iran. 27
raōxšna- av. 61
raupāsa skit. 61, 110
rautah- stperz. 27, 121
rāy nperz. 57, 88, 175
rāz- av. 32
rīxī oset. 101
r'k sogd. 85, 171
rōbāh nperz. 27
rubas oset. 27
ruš oset. 101
rux perz. 101
safa- av. 92, 179
saha- sak. 92, 179
sald oset. 48, 84, 121, 170, 171
*sāpa- iran. 92, 179
*sapaga- iran. 92, 179
sarah- av. 145
sārasti- av. 48
sard nperz. 48, 85, 121, 170
sarə-θa- av. 48, 171
sarəta- av. 48, 85, 134, 170, 171, 192
*sarma- iran. 90
sarv nperz. 90, 177
*sarva- iran. 90
sata- iran. 19
satār oset. 115
satəm av. 139, 190
sau oset. 27, 61, 110
sāva- iran. 61
sædæ oset. 139, 190
sæfīn oset. 38
sæl oset. 171
sæl- oset. 48, 171
sælyn oset. 48, 69, 84, 155, 170, 171
sæt oset. 113
sæt-ōj oset. 113
*Sīmorg iran. 58
Simourg perz. 103
Simmury perz. 80, 165
siyāh nperz. 90, 177
snaēza- av. 74, 160
son- oset. 114
sōr pš. 48, 170
spaka- iran. 18, 130
span- av. 138
spənta- av. 47, 106
spəntō av. 30, 88, 175
spīta- av. 86, 173
spiθra- stperz. 86, 173
*sr- iran. 121
srahah- av. 107
srahō av. 30
sraxtak srperz. 120
sraxti- av. 120
srīra- iran. 103
*sṛma- iran. 90
srt sogd. 48, 170
sū- av. 143
thajun oset. 49
ṭbaēš- av. 183
*sal- iran. 48, 171
*spn- sogd. 90, 178
*sṛva- iran. 90
'st sogd. 179
'st- sogd. 91
stæn oset. 68, 154
*su-āp- iran. 61
suydæg oset. 26, 131
surx oset. 60, 108
syāma- av. 61
syāva- av. 27, 61
šam- av. 102
šarm perz. 20, 50
šβ'r sogd. 50
šβ'rm'k sogd. 50
*štāna- iran. 92, 179
tačāiti av. 124

- tad* oset. 134
tag oset. 88, 175
tajun oset. 88, 175
talm oset. 90, 177
taošayeiti av. 38, 110
*tap- iran. 92, 179
tap- šugn. 69
*tarvaya- iran. 96
taš afg. 38, 62
tašaiti av. 33
tāšt av. 32
tāšti av. 32
tāta- av. 134
tat-āp- av. 134
*tau- iran. 45
taurvaya- av. 96, 184
tava iran. 29
taxun oset. 124
tayun oset. 134
tædzin oset. 134
tæf oset. 74, 159
tæpæn oset. 92, 179
*-tra- iran. 20
*tūra- iran. 25
tusa- av. 62
tušnā.matay- av. 97, 184
šanjaya- av. 22
šanjayeiti av. 33
šarmi- stperz. 90, 177
šraxti- av. 120
praotō.stāt- av. 121
ufyeimi av. 20, 88, 175
ulæn oset. 72, 157
umbinītār srperz. 175
upa- av. 92
uxšan- av. 138
*uz- iran. 77, 162
vā- av. 32
vad oset. 159
vaēdā- av. 21
vafra- av. 74, 190
vag'a- sak. 89, 176
vaga- sak. 89, 176
vaka- sak. 89, 176
*var- iran. 31, 132
*vāra- iran. 99, 186
*vāragna- iran. 98, 186
vārəgan- av. 98, 186
vārəngan- av. 98, 186
varəsa- av. 123
varəsō av. 34
varəz- av. 102
vars sriran. 123
*varz- iran. 102, 123
varzīdan perz. 102
Vayu iran. 93, 165
Vāyu- iran. 49, 79, 93, 140, 165, 180
Vərəθrayna- av. 57, 98, 99, 186
vi-gāp- av. 53
vītaxti- av. 134
vīyóra jagn. 85, 172
wacajræg oset. 114
Wæjug oset. 79, 93, 165
Wæjyg oset. 79, 165
wæl oset. 74
wældæ oset. 74, 159
Wærgon oset. 139
wrəža afg. 67, 152
wūrž mundž. 68
wuža afg. 68, 154
wyār parači 85, 172
xan- av. 26, 60, 108
*xata- skit. 180
xæcīn oset. 118
xæləf oset. 114
xed zahoset. 67, 152
xīd vzhoset. 67, 152
xorx oset. 71, 156
xorz oset. 79, 165
xos oset. 119
xsæz oset. 66, 152
xsyn oset. 66, 152
xsyrf oset. 66, 81, 138, 151, 152, 166, 189
xšačam stperz. 95, 182
xšaēva- av. 119
*xšatra- iran. 95, 182
*xšatraya- iran. 95, 182
xšaθra- av. 95, 182
xšudra- av. 85, 171
xšūdra- av. 85
xšūdra- av. 85, 172
xšufsaiti av. 38
xšusta- av. 85, 172
xšvid- av. 82, 83, 167, 168
xšviwra- av. 40
xudāi perz. 35
xui oset. 67, 152
xumæləg oset. 71, 72, 157
xumætæg oset. 63, 71, 72, 156, 157, 158
Xursīd perz. 57
xūršīd nperz. 79, 165
xurx oset. 67, 152
xūr oset. 71, 156
xvāndan perz. 144
*xvāp- iran. 62
xvarəna- av. 91
xvaršēt srperz. 79, 165
*xvāryā- iran. 118
xvarz oset. 35
*xvāy iran. 119
xvæcun oset. 118
xvæcyn oset. 118
xwar oset. 91, 178
xwarz oset. 79, 80, 165
xwasæ oset. 119
xwayyn oset. 119
xʷāpaiθya- av. 29
xʷara- av. 22, 120, 121
xʷarəna- av. 120, 178
xʷarənah- av. 118
xʷasta- av. 18
yarə- av. 44
yava- av. 83, 168
yaxš- jagn. 93, 181
yz- oset. 77, 162
zara- iran. 115
zavaiti av. 47
zæræ oset. 115
zæræ-ston oset. 115
zbar- av. 112
zbātar- av. 47
zol oset. 75, 112, 160
zūl oset. 75, 112, 160
zulun oset. 75, 112
zūr nperz. 21, 112
zūrah- av. 21, 112
zūrah- stperz. 21, 112
zūra-kara- av. 112
zūrō.jata- av. 112
zyllyn oset. 75, 112
žāla nperz. 22
žəniŷ pamiir. šugi 74
žw- sogd. 186
žwand afg. 98, 186

Grščina

<i>aēr</i> 139, 190	<i>kabállēs</i> 46	<i>nōton</i> 41
<i>Agauoi</i> 195	<i>kanōn</i> 35	<i>oīdma</i> 122
<i>ágō</i> 92, 180	<i>Kásagos</i> 25	<i>opi-oromai</i> 141, 193
<i>Aléksarthis</i> 95	<i>kephalo-tómoi</i> 145	<i>oūlos</i> 34
<i>Antai</i> 125	<i>kephalotómos</i> 145	<i>Páloi</i> 25
<i>arēn</i> 138	<i>Kimmérioi</i> 64	<i>panía</i> 68
<i>Asphōrugos</i> 91, 178	<i>Khoróathos</i> 25	<i>psairō</i> 50
<i>Assaīoi</i> 25	<i>kōlēn</i> 133	<i>pyrēn</i> 133
<i>Borysthēnēs</i> 17, 26	<i>kolōnē</i> 68, 153	<i>pharōō</i> 40
<i>brakhýs</i> 52	<i>kolōnós</i> 68, 153	<i>pháros</i> 40
<i>Dánapris</i> 26, 60	<i>Ksárthanos</i> 95	<i>Rōksolanoi</i> 145
<i>Dánastris</i> 26	<i>Ksatrákēs</i> 95	<i>Sarapáras</i> 145
<i>deírē</i> 134	<i>ksíphos</i> 67, 152	<i>Satrabátēs</i> 144
<i>dērā</i> 134	<i>kypē</i> 46	<i>Satrákēs</i> 144
<i>dérē</i> 134	<i>Kýpros</i> 59	<i>Sérboi</i> 145
<i>dérrā</i> 134	<i>kysthos</i> 85, 172	<i>Síndoi</i> 124
<i>dzeiaí</i> 83	<i>kythnón</i> 85, 171	<i>Sindoi</i> 124
<i>ébapsa</i> 108	<i>kháladza</i> 22	<i>sōlēn</i> 45
<i>Eksampaīos</i> 125	<i>loipón</i> 50	<i>spádakes</i> 18
<i>erōē</i> 43	<i>Mēdia</i> 59	<i>Sugdaía</i> 26, 131
<i>eu-</i> 76	<i>Mēdoi</i> 59	<i>synthēkē</i> 30
<i>ē(F)ítheos</i> 31	<i>métron</i> 170	<i>synthēma</i> 30
<i>Gáos</i> 195	<i>móros</i> 135	<i>tá-kō</i> 134
<i>hyskythá</i> 85, 171	<i>móthos</i> 132	<i>Tánais</i> 26
<i>ilýs</i> 64	<i>móthura</i> 132	<i>tīmē</i> 74, 160
<i>Indoi</i> 124	<i>néphos</i> 21	<i>zeiaí</i> 168

Armenščina

<i>čašak</i> 17	<i>krak</i> 73, 158	<i>šun</i> 69
<i>eln</i> 138	<i>oġn</i> 41	<i>t'ek'em</i> 124
<i>gařn</i> 138	<i>skund</i> 68, 154	

Albanščina

<i>bint</i> 37	<i>parē</i> 33	<i>thēngill</i> 37
<i>gat</i> 52	<i>parz</i> 44	<i>vátēr</i> 23
<i>gul</i> 114	<i>Perëndi</i> 57	
<i>mot</i> 84, 170	<i>shak(ē)</i> 18	

Latinščina

<i>ab</i> 77, 163	<i>bardus</i> 30	<i>collis</i> 68, 153
<i>abs</i> 77, 163	<i>brevis</i> 52	<i>comes</i> 71
<i>ago</i> 92, 180	<i>causa</i> 88, 175	<i>conquiniscere</i> 83, 169
<i>annus</i> 59	<i>Cephalotomi</i> 125	<i>cuprum</i> 59

Dānuvius 25, 131
dexter 49
grātēs 30
grātia 30
mulctra 123
nequis 37
ob-i-tus 85, 172
ops 53
ōstium 34
paetus 141, 193

pectus 41
Penātēs 68
pīlum 142
plānus 84, 170
reliquiae 50
sērmelis 50
Serri 125
Sindi 124
Sindones 124
sinus 41

spūma 49
tā-bes 134
texere 132
texō 33
tesqua 38
utpote 29
Vē-dius 140
vermis 156
vormis 70, 156

Romanski jeziki

bronzā it. 59
cause frc. 88
Jasī romun. 24

omāt romun. 74, 159
omete romun. 74
pas mordv. 82

pavas mordv. 82
Prut romun. 25
vatra romun. 23

Keltski jeziki

aingeal ir. 37
bard stir. 30
bardd kimr. 30
bés stir. 36
cana srir. 68
cano srir. 68, 154
carn kimr. 39
cenau kimr. 68, 154
cruim stir. 122

fy kimr. 29
īath srir. 84, 170
it stkimr. 84, 170
īth stir. 84, 170
īth srir. 84, 170
mēith ir. 133
ne-ch stir. 37
nef kimr. 21
nem stir. 21

ne-p breton. 37
oss- stir. 77, 163
rón stir. 51, 135
tuð srkimr. 45
tuðed srkimr. 45
tuec breton. 45
uss- stir. 77, 163
yd nkimr. 84, 170

Germanski jeziki

bida got. 37
bidjan got. 37
coorts srniz. 44
copper angl. 59
dalgen nem. 40
dauhtar got. 63
dérē stsaš. 48
dīhsala stvn. 22
*Dōnawi got. 25, 131
eiskra stnord. 44
felga stvn. 44
fenea got. 68, 154
Fjörgynn stnord. 57
forw-ost ags. 33
Gnatz nem. 44
Gnätze nem. 44
*grasja 115
hacid ags. 83, 169

hacod ags. 83
haifts got. 121
*hakida 83
*hakuda- 83, 169
hal niz. 85, 170
halks got. 117
hamastra stvn. 18
har(a)m stvn. 50
harder niz. 34
harmr stnord. 20, 50
harr norv. 34
heard-hara ags. 34
hela stisl. 121
*hloaf-ord ags. 141
*hūni- 47
Hūn-mār 47
hūnn stisl. 47
hunsl got. 30

hūsl ags. 30
is stvn. 101
*is- 101
iss stnord. 101
Jahr nem. 85, 172
Jungfernsprung nem. 19
kaldr stnord. 170
kamp norv. 67, 153
kelda stisl. 48, 85, 170
kol 133
kolan 133
korts srdnem. 44
Küll-bock nem. 114
kullig šved. 114
kumbr stisl. 67, 153
kump norv. 67
kumpr stisl. 67, 153
Kupfer nem. 59

lord angl. 141
luhs stvn. 101
māl stvn. 84, 170
mǣl ags. 84, 170
meid nisl. 133
mēl got. 84, 170
Mulde nem. 123
muntar stvn. 58
sada got. 19
Schwäre nem. 22
scouwōn stvn. 117
skiuban got. 38

skvala stnord. 118
sluntern spnem. 118
smeichen srvn. 82, 168
swāien srdnem. 121
sweran stvn. 121
swero stvn. 22
tāht stvn. 124
tapar-øx stnord. 19
triogan stvn. 112
trügen nem. 112
trum ags. 33
tulgus got. 33

pātr stisl. 124
us got. 77
us-hulōn got. 46
*uz 77, 163
virgill stisl. 154
waian got. 49
waürms got. 70, 156
wīd ags. 193
Worfel nem. 123
worfeln nem. 123
wurgil stsaš. 154
zamer nem. 145

Baltski jeziki

aičvaras lit. 98
aiškus lit. 44
aitvaras lit. 98, 142, 186, 194
aitvaras lit. 98, 186
àkti lit. 142, 194
āļa let. 85, 171
ālētiēs let. 85, 171
algā lit. 87, 174
Algi-mantas lit. 87, 174
aliótis lit. 85, 171
alsā lit. 43
anglis stprus. 37
anglis lit. 37
añs lit. 113
armaī lit. 47
arškētis lit. 41
asmen- let. 108
ašmen- lit. 108
Ašmonų kaimas lit. 108
āt-laikas lit. 50
atžūlas lit. 75, 160
austo stprus. 34
bādas lit. 37, 132
badīt let. 132
badýti lit. 132
balañdis lit. 17, 70, 82, 83, 155, 167, 169
baļgans let. 133
baluōdis let. 82, 83, 167, 169
bazūrinti lit. 111
bē lit. 34, 36
bēdā lit. 132
bēržas lit. 105
best let. 132
bēsti lit. 132

bez let. 36
bhe stprus. 36
birze let. 40
biržis lit. 40
bītai stprus. 172
*bītan stprus. 85, 172
blusā lit. 67, 152
bodētis lit. 37, 132
bodūs lit. 37, 132
bóstis lit. 37, 132
bulis lit. 49, 135
camnet stprus. 46
coestue stprus. 38
coysnis stprus. 38
čaka let. 39
dainā lit. 129
dainauōtiēs let. 129
Dau(g)-mantas lit. 87, 174
déina lit. 129
déinauti lit. 129
deininéti lit. 129
deivē lit. 21
deivē lit. 21
dervā lit. 141, 194
dēšinas lit. 49
diēt let. 129
diēvas lit. 21
dūmti lit. 32
duōna let. 83, 168
dūona lit. 82, 83, 167, 168
-ēlē lit. 133
erškētis lit. 41
ērškēži let. 41
ērškis let. 41
giedu lit. 130

girti lit. 30
girtwei stprus. 30
gnežēti lit. 44
gožēti lit. 53
grīva let. 48
gūmba let. 67, 153
gūmbas lit. 67, 153
īlsti lit. 43
inas lit. 113
Indrajā lit. 51
Indu-ra lit. 121
Indus lit. 121
irmo stprus. 47
iškūs lit. 44
īžulnūs lit. 75, 160
javaī lit. 82, 83, 167, 168
jāvas lit. 83, 168
jōti lit. 31
jūngti lit. 44
kaīšti lit. 38
kaktā lit. 82, 83, 167, 169
kaldinaī lit. 39
kāldinti lit. 39
kalējimas lit. 38
kalēnti lit. 39
kalēti lit. 38
kalinē lit. 38
kālinti lit. 39
kalinys lit. 38
kālnas lit. 68, 153
kālti lit. 38
kālvīs lit. 122
kamanas let. 46
kamans let. 46
kamēnas lit. 46

- kāmēt* let. 47
kasīt let. 69
kāsti lit. 38, 69, 155
kasýti lit. 38, 69, 155
ķēda let. 45
kedēnti lit. 45
ķed(r)a let. 45
kekšē lit. 144
kēres lit. 122
kērmens stprus. 141, 194
ketauris stprus. 82, 83, 167, 169
kirmēlē lit. 133
kirmis lit. 70, 122, 141, 156, 194
Kirsnà lit. 47
kirsna- stprus. 47
kirsnan stprus. 34
Kirsnappe stprus. 134
Kiršnó-upis lit. 134
krēpât let. 53
krepēt let. 53
kuīsties lit. 38
kuīšinties lit. 38
kūlza lit. 139
kūmē lit. 46, 134
kumēlē lit. 46
kūmetis lit. 71, 189
kumētis stprus. 189
kumetýs lit. 189
kučias lit. 139
kūrmis lit. 18, 70, 155, 156
kūrpē lit. 70, 156
kūrtas lit. 46
kūrti lit. 73, 158
kūse let. 85, 172
kūsis let. 172
kūšýs lit. 85, 172
lāpē lit. 110
laūkas lit. 115
lēžât let. 32
līepa lit. 105
liežūvis lit. 35
lúšis lit. 101
maīstas lit. 68, 153
maītas lit. 133
maītinti lit. 133
màize let. 82, 168
mākas lit. 70, 156, 189
maks let. 70, 189
maksts let. 70, 156, 189
makšnà lit. 70, 156, 189
makštis lit. 70, 156, 189
mandrūs lit. 58
mañta let. 87, 174
mantà lit. 87, 174
māras lit. 49, 104, 135
marinti lit. 73, 159
menčiù lit. 32
mētas lit. 84, 86, 170, 172
metis let. 84, 86, 170, 172
mieras lit. 113
mīezis let. 82, 167, 168
miezýs lit. 82, 141, 167, 168, 192
mintù lit. 21
mist let. 41
mīsti lit. 41, 153
mītas lit. 41, 153
mitu let. 21, 153
moasis stprus. 82, 168
muôdrs let. 58
musēlē lit. 133
nāmas lit. 86, 173
nams let. 86, 173
Nāves ežers let. 27
nīca let. 34, 37
niēkas lit. 36
niēkât let. 122
niekôčia lit. 122
niekôtē lit. 122
niekóti lit. 122
niežai lit. 44
niežēti lit. 44
nīt let. 145
Nor-mantas lit. 87, 174
numāi lit. 86, 173
nūnai lit. 36
ožinis lit. 40
ožýs lit. 133
paksis let. 41
pa-nijas let. 122
pa-šunē lit. 47
pats let. 29
pažūlnus lit. 75, 160
peīlis let. 142
peīlis lit. 142
pēnas lit. 68, 154
penēt let. 68, 154
penēti lit. 68, 154
pēntis lit. 67, 152
pentis stprus. 67, 152
penù lit. 154
Percunis stprus. 132
percunis stprus. 31
Perkūnas lit. 57, 132
perkūnas lit. 31
perkuôns let. 132
piestà lit. 72, 158
piētūs lit. 84, 170
pīks let. 42
pīrmās lit. 33
pīršýs lit. 35, 43
plañs let. 84, 170
plāns let. 84, 170
plónas lit. 84, 170
plonis stprus. 84, 170
pōnas lit. 99, 187
pražūlnas lit. 75, 160
puřvas lit. 45, 46
queke stprus. 39
râkti lit. 41
rēša lit. 41
ribēt let. 43
saīt let. 84, 85, 170
sapal(i)s let. 39
sintēti lit. 117
sirpe let. 66
sirpis let. 67, 151, 152
sirps let. 66, 152
skaitýti lit. 45, 75, 160
spāinē lit. 49
spēks let. 42
spīda let. 86, 173
spīdēt let. 86, 173
spindà lit. 86, 173
spindēti lit. 86, 173
spindūs lit. 86, 173
spingēti lit. 87
spīngti lit. 87
spintà lit. 86, 173
spītras lit. 86, 141, 173
spītrēti lit. 86, 141, 173
spītris lit. 141
spītryti lit. 141
spoayno stprus. 49
spytrēti lit. 86
stapinti lit. 53, 54
stapýtis lit. 53
stóti lit. 53
strēnos lit. 43
sūds let. 85, 171
sūnūs lit. 47
su-talžti lit. 40
svajóti lit. 121

- sviestas* lit. 82, 83, 122, 167, 168
sviesti lit. 83, 122, 168
sviēsts let. 83, 122, 168
sviēstu nūt let. 122
svinēt let. 134
svins let. 91, 178
Svopá- lit. 110
száltas lit. 134, 192
šakaļš lit. 47
šal- lit. 48, 171
šalnā lit. 121
šalt let. 69, 155
šáltas lit. 48, 121, 171
šálti lit. 48, 69, 84, 85, 155, 170, 171
šāpai lit. 38, 133
šāpalas lit. 39
šāpas lit. 38
šerti lit. 121
šilti lit. 134, 193
šķitu let. 45
šlubas lit. 44
šūdas lit. 85, 121, 171
šūķē lit. 39
šūkos lit. 39
švaitýti lit. 86, 173
šveñtas lit. 30, 47, 106
šviēsti lit. 86, 173
švīnas lit. 91, 178
švistī lit. 86, 173
švitrūs lit. 86
švytrūs lit. 86
tapa let. 69, 154, 189
tapat let. 154
tapāt let. 69, 189
tapu let. 189
tapuoti lit. 69, 154
tapýti lit. 189
tavē lit. 29
tekū lit. 124
tēlži lit. 40
test let. 33
tūšcias lit. 38
tvirtas lit. 121
úostas lit. 34
uōt let. 122
Usiņš let. 129
utēlē lit. 133
uz- let. 77, 162
ūž- lit. 77, 162
vaitēnti lit. 130
vākaras lit. 85, 172
vakars let. 85, 172
vānagas lit. 86, 98, 142, 173, 186, 194
vanags let. 86, 173
vārna lit. 106
vējas lit. 49
Vējopatis lit. 140
vēlēs lit. 136
vēlnias lit. 136
velns let. 136
vienas lit. 113
viēns let. 113
Vil-mantas lit. 87, 174
vilna let. 72, 157
vilniā lit. 72, 157
viņš let. 113
viřžis lit. 68, 154
výras lit. 47
waitiāt stprus. 21, 130
Wējopatis stprus. 79, 165
widewū stprus. 31
zvērs let. 44
zvēruōt let. 45
zvirēt let. 45
žarā lit. 115
žāras lit. 115
žārdiena lit. 115
žārdis lit. 115
žarýnas lit. 115
žavēti lit. 47, 134
žerēti lit. 45
žerūoti lit. 45
žiūrēti lit. 44
žvyruoti lit. 45

Slovanski jeziki

(Staro)cerkvenoslovansko neoznačeno, praslovansko označeno z *

- abazúlitъ* rus. 111
abazúritъ rus. 111
*ačiti 142, 194
alanec rus. 102
Алонь rus. 60, 108
Алонька rus. 60, 108
Anti 125
Арака rus. 26, 60
Арака- rus. 108
Аража rus. 60, 108
Аражевка rus. 108
Аражока rus. 60, 108
Астомъ rus. 60, 108, 109
Астомъка rus. 108
Asparux bolg. 91, 178
aščerъ 52
avē 34
aviti 34
Avsorok rus. 60, 108
азъ 113
азьно 40
baczyć polj. 93, 96, 142, 181, 183, 194
báčycъ belorus. 93, 181
báčyty ukr. 93, 181
*badati 144
badoriš dluž. 112
*badoriti 112
baduřiti češ. 112
*baduriti 112, 144
badurzyć polj. 112
Bagodar polj. 89
bax rus. 102
bajati 105
bali(ji) 105
baz rus. 92, 180
bazanutъ rus. 111
bazáritъ rus. 111
bázati srhb. 92, 180
bazgalyňičatъ rus. 111
bazikátъ rus. 111
bazlánit rus. 112
bazlánutъ rus. 111
bazlátъ rus. 111, 112
bazlō rus. 112
bazok rus. 92, 180
bazótъ rus. 111
bazúlitъ rus. 111
*bazuriti 144
bazuritъ rus. 111
bazvítъ rus. 111

- bazyga* rus. 111
Berezánb rus. 26
Bereziná rus. 26
Bereževka rus. 26
*berza 106
bez 34, 36
blâg srhb. 43
blagb 43
blazina 36
bloxa rus. 67, 152
blbxa 67, 152
blbšica 152
bog-atb 89, 176
*bogatystvo 176
Bogdar polj. 176
Boguchwał polj. 89, 176
Bogu-xvalb 17
bogb 17, 29, 30, 50, 76, 82, 89, 107, 129, 161, 175, 176, 190
bolb 105
bórov rus. 135
*borvb 141, 194
brâv srhb. 135
brâv sloven. 141, 194
bravb 51
brazda 40
brèza srhb. 105
briti 20
brīti srhb. 20
britva 20
*britvb 20
browek polj. 141, 194
brynec strus. 123
bvrbz 52
cera dluž. 40
chlap slovaš. 114
chouliti češ. 120
chřadnouti češ. 117
chulit'sa slovaš. 120
chyba češ. 38
chybati češ. 133
cur belorus. 73
cur ukr. 73
čadb rus. 39
čámer sloven. 123
čatbri 123, 145
čatbri slovan. 123
čára- češ. 40
*čára- 40
čary 122
čaša 17, 175
čelo 83, 169
čelo rus. 83
čemer srhb. 123
čemēr sloven. 123
čeméren sloven. 123
čéren rus. 39
čerkés rus. 25
Černevka rus. 61
Černjavka rus. 108
Černyš rus. 61
čertóg rus. 23
česati 38
četa 73, 158
Černoe more rus. 17
čisti 160
čturný češ. 123
črcha češ. 40
črěnb 39
črěvo 141, 194
čřm sloven. 141, 194
črtog srhb. 23
črbtbnb 122
črbnb 34, 47
črbtogh 23
črbvb 122
črbtbnb 141, 194
čur rus. 73, 159
*črbt° 122
*črbt 141, 194
črbtogh 175
črbvb strus. 141, 194
čbtq 74, 75, 160
Dažbogh 57
dbač polj. 95, 183
dbač' slovaš. 95, 183
dbáti češ. 95, 183
dbáty ukr. 95, 183
dělati 88
dělja 88, 175
dělo 88
desnb 19, 49
*Děvinb 19
div češ. 132
dívan srhb. 132
divii 57
divb 20, 29, 57
divb strus. 20
dlbgb 33
Dnepr rus. 60
Dnester rus. 25
Dobrovodka rus. 61
dqbrb srbolg. 52
dqb 52
domáci češ. 145
domáč sloven. 123, 145
dòmačī srhb. 123, 145
domáštnij rus. 123
domaštbnjii 145
domaštbnb 123
*domatb 145
Donec rus. 60
Donb strus. 26
dorija rus. 123
dqti 32
drěvo 141, 194
dūb srhb. 52
duha češ. 103
duhá ukr. 103
Dunavb 25
dziwolqg polj. 20
*dzbati 95, 183
Dbněprb 26, 60
Dbněstrb 26
Esmalb rus. 60, 109
gaju strus. 130
gajb 105
gatati 22
gátati srhb. 22
gátka srhb. 22
gâz srhb. 52
gaziti 52
gâziti srhb. 52
gladb 37
glasb 70, 156
gněati 142, 194
goj rus. 130
gôj srhb. 130
gôj sloven. 130
gojiti 20, 105
gojb 20, 105, 130
golos rus. 70, 156
gora 88, 175
gotovb 52
griva 48
gubiti 175
guliti srhb. 114
gulyj ukr. 114
gun'a 175
gunja rus. 113
gunjavyj rus. 113, 114
guščerb 52
gybnqti 88, 175

- gʻbnqti* 175
*gʻranʻ 99, 187
hīṭati srhb. 118
hīṭati sloven. 118
hlâst sloven. 117
hōst srhb. 18
hrán stčeš. 99, 187
hrána srhb. 91, 178
hrána sloven. 91, 178
Hīrvāt srhb. 17
huliti srhb. 120
hūliti sloven. 120
xájati 116, 144
Xan rus. 26, 60, 61, 108, 110
Xanok rus. 61, 108
Xartislova rus. 61, 62, 109
xáta ukr. 93, 180
xlápe bolg. 114
xlapʻ 114
xlę(d)nqti 118
xljánuty ukr. 118
xmelʻ rus. 71, 157
xoxa 117
xóxa ukr. 116
xoxati 116
*xoldʻ 121
*xolkʻ 117
xólok strus. 117
xolóp rus. 114
xólost rus. 117
xolstój rus. 117
*xolstʻ 117
Xomá ukr. 18
xomá ukr. 18
xoměstorʻ 17, 175
xomjak rus. 18
xomʻják ukr. 18
Xon rus. 26, 61, 108
Xorʻ rus. 109
Xorišče rus. 109
*xorna 91, 121, 178
*xorniti 88, 175
Xoról rus. 62, 109
Xorolʻ rus. 109
Xoropud rus. 62, 109
Xoroput rus. 109
Xoroputʻ rus. 62
xoróš rus. 35
Xors rus. 120, 165
xotěti 117
xovati 117
xozjain rus. 35
xrana 115
xraná bolg. 91, 178
xraniti 120
*xridʻ 118
xrjadétʻ rus. 118
xromʻ 42, 120, 121
xudʻ 121, 133
xula 119, 120
xuliti 119
xuždʻjʻ 39
xvala 118, 144
xvastati 119
xvastʻ 119
xvatiti 118
xvějati se 118, 119, 121
xvíjaty ukr. 119
*xvorna 115
xvorʻ 22, 57, 115
*xvorʻ 121
xvost rus. 18
xvostʻ 18, 119
xýba ukr. 38
xyliti 119
xylʻ 119
xyniti 119
xýnqti 119, 120
xytáty ukr. 118
xytiti 118
xýtiti 118
xytiti rus. 118
*xymelʻ 18
Xьrsʻ 57, 79, 165
*xьrvati 25, 90, 91, 120, 177, 178
xьtěti 117
il rus. 64
ilʻ 64
inʻ 113
*ir 138
îr sloven. 19
irej rus. 88, 175
írej rus. 19
irijʻ rus. 110
iriti sloven. 19
irjʻ strus. 28
iskra 44
ispolín rus. 131
ispolinʻ 25
jaxati 31
Jamanka rus. 60, 108
jariti se sloven. 19
jarʻ 44
jasi strus. 24, 25
Jasmanʻ rus. 109
jasno 133
jasnʻ 44
Jasska rus. 25
jasʻskyjʻ strus. 24
jazʻno 40
jedar srhb. 51
jeđrʻ 51
jeđrʻ bolg. 51
jelen- 138
jeriti sloven. 19
Jesmanʻ rus. 60, 109
jezy-kʻ 35
-jʻ 88, 175
kadilo 39
kajati 22
Kalančak rus. 26
kaniti 105
kanón rus. 35
kanunʻ rus. 35
*kanʻ 105
kark polj. 71, 156
kasati se 69, 155
kasatʻsja rus. 69, 155
Kasog rus. 130
kasogʻ strus. 25
kat češ. 100, 187
kat polj. 100, 187
kat slovaš. 100, 187
kat(an) 105
katati 105, 195
katiti 105, 195
*katʻ 100, 105, 187, 195
kaznʻ 100, 188
Kerčʻ rus. 125
kestjakʻ strus. 123
klati 38
kmecati srhb. 46
kmečati srhb. 46
kmen češ. 46
kmēt češ. 71, 157
kmět srhb. 71, 157
kmētʻ slovaš. 71, 157
kměza srhb. 46
kmězonja srhb. 46
kmieć polj. 71, 157
kmjeň dluž. 46

- kobyła* 46
kobyła rus. 46
kocht gluž. 83, 169
*kqđelъ 45
kqđziel rus. 45
kógotъ rus. 83, 169
*kogъtъ 83, 169
komonъ rus. 46
korřena 54
korřina 54
korřiva češ. 54
kòrřiva srhb. 54
korřiva 54
korřiva gluž. 54
korčij rus. 122
kord polj. 23
kord- 23
kórda rus. 23
kòrda srhb. 23
kordъ 175
*korgujъ 23, 88, 175
kornatъ rus. 71, 156
kornoxvostuj rus. 71, 156
kornouxij rus. 71, 156
kórny rus. 70
Korol rus. 62, 109
*korva 51
*korvъ 51
korъda 23
kosnqti 69, 155
kosnutъsja rus. 155
*kqtija 106
kotъ 18, 88, 93, 175, 180
krk češ. 71, 156
krop- 135
kropiti 53, 54
kropitъ 53
kropiva 53, 54
kropiva rus. 54
kropotátъ rus. 53
kropъ 53
krъpъ 70, 156
krъpa 70, 156
kudelъ rus. 45
*kumet(i)- 71, 157
kumir rus. 64
kumirъ 64
kuriti 73, 158
kuritъ rus. 73, 158
kurnosy rus. 71, 156
kurzubuj rus. 71, 156
kútatъ rus. 106
къ 58, 106, 136
*къmen- 46
къmet' stpolj. 71, 189
къmetъ strus. 63, 71, 157, 189
къту 46
къrčii strus. 73, 122, 158
*къrkъ 71, 156
Laruznja rus. 110
-lěsti 32
lîra srhb. 105
lîpkij rus. 106
*lîpъkъ 106
Lisička rus. 27, 61, 62, 82, 110
Loranka rus. 62
Loruznaja rus. 110
Łorian polj. 110
Łopień polj. 110
Łopieńka polj. 110
Maga rus. 25
Maluvenъ rus. 60
maniti 105
*manъ 105
Mára bolg. 104
Mara 104, 135
Mara ukr. 104
mara bolg. 104
mara ukr. 105
Maréna ukr. 104
Marzana polj. 104
mědъ 59, 88, 137, 175
mene 29, 88, 175
mesti maslo sloven. 122
mesto rus. 67, 133, 153
město 21, 41, 67, 68, 133, 153
*met- 74, 159
met-elъ rus. 74, 159
mętq 32
mirъ 57, 113
místo češ. 133
mjěsto srhb. 67, 133, 153
močiti 69, 155
močitъ rus. 69, 155
mqđrъ 58
Mokoš rus. 103
Mokošъ 57
mórda rus. 92, 102, 180
mořiti češ. 73, 159
mòriti srhb. 73, 159
moriti strus. 73, 159
moritъ rus. 73, 159
*morvī 141, 194
morzić polj. 73, 159
morъ 49, 58, 104, 135
mošna rus. 70, 156
mošonka rus. 70, 156
motati se 132
traviji 141, 194
*mūši- 65
mъrsknqti 51
na-tęžyc polj. 22
Navl'a rus. 27
nebo 21, 57
ne-bogъ 89, 176
năcke sloven. 122, 123
năcve sloven. 122
ne xajati 116
Nerъgъ strus. 60
Netxar rus. 109
Netxara rus. 109
Netxarъ rus. 62, 109
nić 34, 37
nikъto 36
nóčva rus. 122
nóčvu ukr. 122
-nqti 119
nyně 36
nъštvy 122
ob-aczyć polj. 93, 142, 181, 194
obatriti sja 23
obazúritъ(sja) rus. 112
obětъ 21
obrъtiti 40
ochlęnqti 118
qgly 37
*ogněati 142
*ognevati 142
*ogněvati 194
oxlędanije 118
o-xljanuti 118
o-xręnqti 117
-ojq 63
*olbqđъ 83, 169
o-met rus. 74
Otonja rus. 60, 108
Osmanъ rus. 60, 109
Osmonъ rus. 27, 60, 108
Osmonъka rus. 27, 108
ošatrati sloven. 94, 182
ošatriti srhb. 94, 182

- o(t)hajati* 116
otucha polj. 97, 184
otъ-lěkъ 50
ov- srbh. 113
Ovsorok rus. 60, 108
ovъ 88, 175
oželeda ukr. 22
pa- 77
pach češ. 133
pacha polj. 133
pahnuti srbh. 114
paха 41
pan belorus. 99, 187
pan češ. 99, 187
pan gluž. 99, 187
pan polj. 99, 187
pán slovaš. 99, 187
pansúra rus. 123
pántriti ukr. 94, 181
pantryváti ukr. 181
parom rus. 64
patriť slovaš. 94, 181
patřiti češ. 94, 181
*patriťi 94, 181
pàtriti srbh. 94
patrzec polj. 94, 181
patrzyć polj. 94, 99, 181, 183, 187
pəčka sloven. 123
pextalъ rus. 72, 158
pextilo rus. 72, 158
pextilъ rus. 72, 190
pěna 49
peremet ukr. 74, 159
Perunъ 31, 57, 104, 132
pest rus. 72, 158
pěta 67, 152
pіcvat češ. 185
pіxtelъ rus. 190
pila sloven. 142
pisk češ. 42
pіstvat češ. 185
pіšta 170
pitati 84, 170
pitvaš dluž. 185
pіtvati češ. 97, 185
*pіtvati 97, 185
pitwać gluž. 97, 185
pitwać polj. 97, 185
pitwaš dluž. 97
pjata rus. 67, 152
plašč rus. 114
plašť 114
po- 77, 162, 163
po-sta češ. 74
pozwwara polj. 98, 99, 142, 186, 194
po-čit-atъ rus. 74, 160
počúha sloven. 185
pokrzywa polj. 54
poróm rus. 64
potúha sloven. 97, 185
potúhnutí sloven. 97, 184
potuxnqti 97, 184
potušavám bolg. 97, 184
potúšiti sloven. 97, 184
powróz polj. 154
praхъ 46
pramъ strus. 64
Pрут polj. 25
Pрут rus. 25
prъsi 35, 43, 44
prъnъ 33
*prъrъtъ 25
ръхати 97, 185
*račъ 105
radi 28, 36, 88, 106, 131, 136, 175
ráduga rus. 103
*radъ 88, 175
rajъ 57, 130
*rakъ
ràme srbh. 47
rato 47
raróg polj. 98, 99, 142, 186, 187, 194
rarogъ 57, 98, 142, 186, 194
raroh češ. 98, 186
rároh slovaš. 98, 186
rěsák sloven. 41
revěнь rus. 26
Rodъ 164
Ropša rus. 27, 61, 62, 110
ruda 27
Rufa rus. 61
Ruxa rus. 61
Ruxva rus. 61
runo 51, 135
rusъ 125
rysъ 59, 101, 113
samъ 29, 88, 131, 175
sanъ 41
saróg rus. 92, 179
sarogъ 92, 179
sarogъ strus. 92, 179
Sava rus. 27, 61, 110
saža rus. 105
sažda 105
Sejm rus. 61
Sěmarglъ strus. 80, 103, 165
Semъ rus. 61, 110
Sěmъ strus. 61
Sercyslovka rus. 61, 62, 109
serp rus. 66, 151
*šetěti 117
*šetì- 117
Sev rus. 61, 110
sirp stpolj. 66, 151
slana 121
*slę(d)nqti 118
slota češ. 48
slota strus. 85, 170
*slov- 109
slovo 30, 107, 146
slъza 88, 175
smerč rus. 90
smerěk ukr. 90
smerěka ukr. 90
*smerkъ 90, 177
smetana sloven. 122
smřč srbh. 90
smřčě 90, 177
smřěka srbh. 90, 177
smřěka sloven. 90, 177
smrk češ. 90, 177
smrsknouti se češ. 51
smrčъ 90, 177
smřč bolg. 90, 177
*smřčъ 90, 177
smřčě strus. 177
*smřrkъ 90, 177
sob češ. 130
sobaka 18, 19, 130, 175
sqđъ 30
sokolъ 39
*solna 121
sopěľ 42
sopěti strus. 42
sopěť rus. 42
sopъсь 42
*sormъ 20

sórom strus. 50
srâm srbh. 50
sramъ 50, 106
srom polj. 50
srp češ. 151
srp srbh. 151
srp sloven. 151
srъpъ 67, 152
step ukr. 92, 179
stepъ rus. 92, 179
stolim stpolj. 131
stolin stpolj. 131
stopán(in) bolg. 91, 99, 179, 187
s(t)ramъ 20
Stribogъ strus. 103, 143
s-tužiti češ. 22
Sudák rus. 26, 131
suniti srbh. 114
Súrožъ strus. 26, 131
Svara rus. 61, 110
Svarogъ 58, 101, 103
*svějq 119
svęť 30, 47, 88, 106, 175
svínec rus. 90, 177
svínec sloven. 90, 177
svínecъ strus. 90, 177
*svinъ 90, 177
svinъcъ 90, 177
Svopa rus. 61
svrčina slovaš. 90, 177
*svъrkъ 90, 177
świerk polj. 90, 177
świrk polj. 90, 177
synъ 47
szatrać polj. 94
szatrzyć polj. 94, 182, 183
szczenie polj. 68, 154
sъ-dravъ 33
sъrebro 125
sъto 19, 35, 132
sъ-větъ 21
*sърbi 145
сърpъ 66, 151
*šajati 116
šámaty ukr. 102
šamatъ rus. 102
šámkaty ukr. 102
šámkatъ rus. 102
šanutъ rus. 114
šatnutъ rus. 114

šatrija srbh. 182
šatrija sloven. 94, 182
šatriti 116, 144, 95, 182
*šatriti 94
šatriti srbh. 94, 182
ščen- 68, 154
ščene bolg. 68
ščenec bolg. 68, 154
ščenja ukr. 68, 154
ščenok rus. 68, 154
šetriti' slovaš. 94, 182
šetriti češ. 94, 182
šibati 39, 121, 133
šibatъ rus. 39
šibkij rus. 39
štany rus. 92, 179
štene srbh. 68, 154
štěně češ. 68, 154
štenъcъ 68, 154
šujъ 34, 38
šúra srbh. 40
šúrin srbh. 40
tajati 49, 88, 175
tebe 29
těčem srbh. 124
tegnoti 33
teram bolg. 189
teptati 179
tepti rus. 189
tesati 33
težyc polj. 22
tiverъci strus. 25, 131
tóratъ rus. 69, 154, 189
topór bolg. 19
topór polj. 19
topór rus. 19
topor slovaš. 19
tópor sloven. 19
toporъ 19, 35, 175
topot rus. 69, 154
tōpōt srbh. 189
topòt sloven. 189
toptatъ rus. 69
Toréc rus. 27
Torъ rus. 27
*torъ 27
tóščij rus. 38
*tqžiti 22
trajati 96, 184
triváti ukr. 96, 184
trvacъ belorus. 96, 184

trvat' slovaš. 96, 184
trvati češ. 96, 184
trwać polj. 96, 184
trwaś dluž. 96
*trъvati 96, 184
*tuxnoti 97, 184
túxnutъ rus. 97, 184
tulъ 45
Tuskar rus. 62, 109
Tuskarъ rus. 62, 109
Tuskorъ rus. 62, 109
tuszyc polj. 97, 184
tušiti češ. 97, 184
*tušiti 97, 184, 185
tušítъ rus. 97
tušýc belorus. 97, 184
tužic gluž. 22
tužit' slovaš. 22
tužiti češ. 22
túžitъ rus. 22
tvъrdъ 121
ťьkati 88, 175
ťьkq 124
ťърpъtъ 69, 154
ťьštъ 38
u-bogъ 89, 176
ú-cia češ. 74, 160
Udy rus. 27
ùgalj srbh. 37
u-jadrěť 51
umoriti 73, 159
usta 34
ustъje 34
vada 47
vaditi 47
vapsati 108
varza rus. 102
varzátъ rus. 102, 123
vatra 23, 175
vatra češ. 23
vátra srbh. 23
vatra ukr. 23
Vedrixan rus. 60, 110
vějъ 49
Veles 136
Velýkyj Luh ukr. 17
věra 31, 132
*verme 59
věštati 21
věšte 21
větъ 21

Vij ukr. 79, 93, 140, 165, 180
vij ukr. 93, 180
vija ukr. 93, 180
vina 175
virij sloven. 19
vlasъ 34
vľьna 72, 157
volna rus. 72, 157
vólos rus. 34
Volosъ 57
Vordahelъ rus. 60, 110
vors rus. 123
vrěmę 59
výrej ukr. 60, 110
Vyrij rus. 60, 110

vъpiti 20, 88, 175
vъz- 77, 162
vъzduxъ 74, 139, 159, 190
vъdova 31
*vьlna 72
watra polj. 23
(wy)patrywać polj. 94
wuraj polj. 19
za-meъ rus. 74
zamiеć polj. 74, 159
zátuž rus. 140
zarja 105
zarjá rus. 115
zasatáritъ rus. 115
zdoróvyj rus. 33
zelye rus. 115

zorjá rus. 115
zòv sloven. 48, 134
żwawy polj. 98
zъlъ 21, 75, 112, 160
zъvati 134
Želtyj rus. 60
žlědica 22
žlъděti 37
žlódž polj. 22
žrъti 30
žrъtva 30
županъ 99, 187
žьlděti 37
žьрьсь 30
*žьnanъjъ 98, 186

Hetitščina

ewa- 83, 168
ḫap(a)- 133
ištap(p)- 135

ki-nun 36
nepis 21
neyari 145

-vartanna 59

Toharščina

caək- A 22
cañk- A 33
ceək- B 22
ceñk- B 33
kāk A 130
kāka B 130
lyipār A 50
pä- AB 77, 163

pārwat A 33
pārwe B 33
pāšcane B 41
pāššām A 41
-tāñe B 82, 168
tank- B 33
tāñk- A 22, 33
tāñk- B 22

tāno B 82, 168
wir A 47
ya- B 32
yä- A 32
ynaikentāñe B 82
ynaiketāñe B 168

Neindoevropski jeziki

Ās arab. 25
baxi gruz. 102
c'am gruz. 102
čärkäš osman. 25

Gimirri akad. 64
gmiri gruz. 64
ház madž. 93, 180
xalfa tur. 114

išton sttur. 92, 180
ravend tur. 26
sata fin. 19
tappara fin. 19

ISBN 961-6182-61-7

9 789616 182614